ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

1877 1878

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1877
1878

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Aldea
Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C./115

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ROMÂNIA
ÎN RĂZBOIUL
DE INDEPENDENȚĂ
1877-1878

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CENTRUL DE STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIE ŞI TEORIE MILITARĂ

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE

Comisia de coordonare:

general-colonel ION COMAN (coordonator principal)
acad. CONSTANTIN C. GIURESCU
acad. ŞTEFAN PASCU
general-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU
colonel dr. ILIE CEAUŞESCU
colonel dr. AL. GH. SAVU
general-maior CONSTANTIN ANTIP
general-maior EUGEN BANTEA

Autori:

general-colonel ION COMAN, acad. CONSTANTIN C. GIURESCU,
acad. ŞTEFAN PASCU, colonel dr. ILIE CEAUŞESCU,
general-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU, colonel dr. AL. GH. SAVU,
general-maior CONSTANTIN ANTIP, general-maior EUGEN BANTEA,
colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU, general-maior (r) VASILE ANESCU,
colonel dr. VICTOR ATANASIU, dr. DAN BERINDEI,
locotenent-colonel CONSTANTIN CĂZĂNIŞTEANU, general-maior (r) dr. ION CUPŞA,
colonel dr. VASILE MOCANU, colonel CONSTANTIN NICOLAE,
colonel GHEORGHE NICULESCU, colonel SILVESTRU POREMBSCHI,
colonel GHEORGHE ROMANESCU, colonel dr. FLORIAN TUCĂ,
colonel GHEORGHE TUDOR

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ 1877-1878

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1977

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Istoria României a confirmat cu putere concluzia științifică, marxist-leninistă, că dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității și independenței naționale afectează grav dezvoltarea popoarelor, evoluția societății omenești, aduc imense prejudicii intereselor vitale ale maselor. Totodată ea pune în evidență adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna pentru un timp, poate întîrzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale, dacă acest popor este hotărît să trăiască liber.

NICOLAE CEAUȘESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL I

PREMISE ISTORICE ALE REDOBÎNDIRII INDEPENDENȚEI POPORULUI ROMÂN

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Este o caracteristică a istoriei poporului român străduința de a asigura o dezvoltare liberă alcătuirilor sale de stat. După cum specific este și faptul că Țara Românească sau Muntenia, Moldova și Transilvania (cît a fost principat autonom) nu au avut ca scop expansiunea teritorială în detrimentul altor popoare, ci apărarea vetrei lor împotriva armatelor invadatoare ale unor imperii și regate vecine.

Dacă acțiunea din 1273 sau 1277 — opiniile variază în privința datei — a voievodului Litovoi de a cuceri cu armele independența voievodatului său oltean s-a terminat prin moartea, cu sabia în mînă, pe cîmpul de luptă, a acestui viteaz înaintaș[1], în schimb Basarab I întemeietorul, în urma războiului purtat împotriva lui Carol Robert, regele angevin al Ungariei, și a strălucitei biruințe de la Posada din zilele de 9, 10, 11 și 12 noiembrie 1330, a asigurat neatîrnarea țării sale[2]. Această mare victorie obținută pe calea unui război cu caracter popular, întreprins de o armată viteză, susținută de întreaga suflare a țării, a demonstrat puterea noului stat român, hotărîrea lui de a se dezvolta de-sine-stătător. Nepotul lui Basarab I, Vladislav I sau Vlaicu Vodă, repurtează și el o biruință similară, totală, împotriva oștirii ungare la finele lui octombrie 1368[3]. Românii din Moldova, tot prin luptă, și anume o luptă repetată, izbutesc, sub Bogdan întemeietorul, să înfrîngă oștile lui Ludovic de Anjou, urmașul la tron al lui Carol Robert, și să asigure la rîndul lor independența celui de-al doilea stat românesc[4].

1 Vezi documentele din 8 ianuarie 1285 și 6 octombrie 1288, în Eudoxiu de Hurmuzaki, Nicolae Densușianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I (1199—1345), partea 1, București, 1887, p. 457—459 și 483—484 [în continuare sursa este citată prescurtat: Hurmuzaki, *Documente*]; cf. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 262, 263—271.

2 Vezi documentele din 2 noiembrie 1332, 26 noiembrie 1332, 2 ianuarie 1333, 22 iunie 1335, 1336 — după 11 noiembrie, în *Documente privind istoria României. C. Transilvania. Veacul XIV*, vol. III (1331—1340), Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954, p. 283, 286—287, 291—292, 349—350, 398—399; *Cbronicon Pictum Vindobonense*, în *Scriptores Rerum Hungaricarum*, vol. I, Szentpétery, Budapest, 1937, p. 496—498; cf. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 263—271.

3 Al. Vasilescu, *Cetatea Dîmboviței*, în „Buletinul Comisiunii monumentelor istorice", fasc. 123—126, ianuarie—decembrie 1945, p. 25—53; Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 47—48.

4 Vezi documentele din 20 martie 1360 și 1365, în Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, partea a 2-a, p. 61—62 și 94; cf. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 276—282; *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 168—171.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

UN SECOL DE LUPTĂ ANTIOTOMANĂ

Cînd, la finele secolului al XIV-lea, imperiul otoman — care, în decursul celei de-a doua jumătăți a acestui secol, cucerise cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice — își concentrează forțele împotriva Țării Românești, ce cuprindea în mod firesc în acest timp și ținutul românesc dintre Dunăre și Marea Neagră, începe o nouă luptă îndelungată pentru apărarea independenței împotriva acestei noi amenințări. Timp de trei decenii Mircea cel Bătrîn apără linia Dunării — unde construise o cetate de piatră în insula din fața orașului Giurgiu[5] — și izbutește să ferească statul de a avea soarta statelor de la sud de Dunăre, transformate succesiv în pașalîcuri turcești. Vitejia și spiritul său politic sînt recunoscute chiar de aprigii săi adversari, care îl numesc „principe, între creștini, cel mai viteaz și cel mai ager"[6]. Lupta muntenilor continuă sub urmașii săi, sub Dan al II-lea, sub Vlad Dracul, sub Vlad Țepeș. Cel dintîi repurtează două victorii asupra turcilor, în 1423 și 1425, și e cunoscut în folclorul balcanic sub numele de „Dan cel Viteaz"[7]. Vlad Dracul participă cu oaste, alături de Iancu de Hunedoara, la campania cea lungă din 1443, ajungînd dincolo de Sofia, apoi la expediția cruciată din 1444, terminată în chip tragic la Varna, și, în sfîrșit, la expediția de pe Dunăre din 1445[8]. Vlad Țepeș, la rîndul lui, își conduce oastea în lupta cu turcii din 1461 și din 1462, în acest din urmă an avînd ca adversar, în calitate de căpetenie a trupelor otomane, pe însuși cuceritorul Constantinopolului, Mehmed al II-lea[9]. O luptă asemănătoare duce, timp de două decenii, Iancu de Hunedoara, apărătorul ținuturilor românești de la vest de Carpați, dar care își întinde influența politică și militară și asupra Munteniei și Moldovei[10]. Iar cînd acest vajnic luptător își încheie glorioasa viață odată cu victoria de la Belgrad (1456), apare celălalt erou al luptei pentru independență, Ștefan cel Mare. Decenii la rînd, cu arma

5 Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn, a afirmat, în timpul asediului cetății Giurgiu, în campania din 1445, că nu era piatră din această cetate care să nu-l fi costat pe tatăl său un bolovan de sare (Nicolae Iorga, *Cronica lui Wavrin și românii*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", vol. VI, 1927, p. 132). Piatra se aducea de pe malul drept al Dunării, din cariera de la Rusciuk.

6 Leunclavius, *Historia musulmana Turcorum de monumentis ipsorum excriptae libri XVIII*, Frankfurt, 1591, col. 418.

7 Al. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea cel Bătrîn pînă la Vlad Țepeș (1418—1456)*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1915, p. 15; *Istoria României*, vol. II, p. 387; Dan Plesia și Ștefan Andreescu, *Un épisode inconnu des campagnes du voévode Dan II, prince de Valachie*, în „Revue Roumaine d'Histoire", nr. 3, 1974, p. 545—557.

8 Ilie Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, Editura „Viața Românească", Iași, 1928, 219 p.

9 Radu Florescu, Raymond Mc. Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler*, New York, 1973, X + 239 p.; Constantin C. Giurescu, *Dracula histórico, origen de una leyenda*, în „Historia y vida", an VI, martie 1973, p. 54—69.

10 Camil Mureșan, *Iancu de Hunedoara*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Editura Științifică, București, 1968; Mihail P. Dan, *Un stegar al luptei antiotomane: Iancu de Hunedoara*, Editura Militară, București, 1974, 195 p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Luptă între oastea lui Iancu de Hunedoara și trupe otomane (gravură de epocă—fototeca Muzeului Militar Central)

în mînă, rezistă marele voievod asalturilor otomane și repurtează victorii, cum e aceea de la Vaslui (10 ianuarie 1475) — una dintre cele mai mari biruințe obținute de armata română în toată istoria ei[11] —, care fac pe adversar să înțeleagă că nu va putea desființa statele românești.

„PENTRU CA SĂ SĂ ODIHNEASCĂ ȚARA CU PACE"

Într-adevăr, îndelungata apărare, timp de aproape un secol, de la începutul domniei lui Mircea cel Bătrîn pînă spre finele domniei lui Ștefan cel Mare, apărare la care au luat parte cele mai de seamă figuri ale românilor de pretutindeni, bucurîndu-se de o largă susținere populară, a asigurat existența statelor românești. Acest fapt fundamental, determinant pentru întreaga noastră istorie pînă în secolul al XIX-lea, s-a datorat vitejiei, rezistenței și sacrificiilor celor mulți, sub conducerea înțeleaptă a unor iscusiți comandanți de oști. Cînd, din cauza disproporției de forțe și a lipsei de înțelegere și de solidaritate a statelor vecine, Muntenia, Moldova și Transilvania trebuie, în cele din urmă, să recunoască suzeranitatea otomană, aceasta se face, grație luptei de apărare duse de români pînă atunci, în condiții care asigură nu numai autonomia internă, dar și interzicerea pentru otomani de a-și face case și lăcașuri de rugă-

11 Constantin C. Giurescu, *Ștefan cel Mare*, în *Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt-Vaslui*, Vaslui, 1975, p. 12—19.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ciune pe teritoriile țărilor române. Concluzii interesante, sub acest raport, se desprind chiar din primele acte, din secolul al XV-lea, referitoare la relațiile politice dintre țările române, de o parte, și imperiul otoman, de alta. Astfel, în scrisoarea din 5 octombrie 1456 — după alți cercetători 1455 — a lui Mehmed al II-lea, supranumit „El Fatîh" („Cuceritorul"), adresată lui Petru Aron, domnul Moldovei, se anunță că primul primise pe solul acestuia — Mihul logofătul — „și cu el cuvintele din care am înțeles că vei trimite domniei mele haraci două mii de ducați de aur, în fiecare an. Așadar să fie pace făcută și acesteia îi punem termen peste trei luni. Dacă haraciul va sosi la acest termen, atunci să fie pace făcută cu domnia mea"[12]. Așadar, scrisoarea e clară: haraciul de 2 000 ducați aur înseamnă *garantarea păcii;* nu e vorba de nimic altceva: țara Moldovei rămîne cu hotarele ei, cu domnul ei, cu organizarea ei administrativă, judecătorească și militară, cu clasele ei sociale, cu toată viața de pînă atunci, turcii neamestecîndu-se în treburile ei interne.

Același e înțelesul și al celui de-al doilea act, un tratat de pace — sulhname — încheiat între Mehmed al II-lea și Ștefan cel Mare la 1479[13], după cît se pare; sultanul arată mai întîi că „haraciul pus de mine odinioară, care era de trei mii de bani frîncești, florini, în fiecare an" — avusese așadar loc o sporire a lui, între timp, de la două mii de florini cît era sub Petru Aron, conform scrisorii din 1456, la trei mii — se dublează acum, devenind șase mii de florini; se adaugă apoi o nouă îndatorire a domnului moldovean: „să se considere prieten prietenului și dușman dușmanului Porții" [14]. În schimb, sultanul făgăduiește lui Ștefan că atît el personal, cît și „averea și țara lui nu vor mai suferi nici un atac din partea mea și a beilor, sangeacurilor și din partea celorlalți robi ai mei" [15]. Așadar, și aici rostul haraciului e limpede arătat, ca și în actul precedent către Petru Aron: el înseamnă *menținerea păcii*, asigurarea că Moldova nu va fi atacată de armatele turcești. Încolo, cu excepția clauzei de politică externă — clauză obișnuită în tratatele vremii și moștenită prin bizantini de la romani —, tratatul nu amintește nimic altceva; țara rămîne cu vechile ei rînduieli interne, bucurîndu-se de o totală autonomie. Desigur, s-a introdus, de data aceasta, o mărginire în ce privește politica externă, dar nici ea nu va fi acceptată fără o serie întreagă de reacții.

Pentru Țara Românească nu s-a păstrat un act *autentic*, contemporan cu cele din Moldova. Probabil însă că va fi fost sau vor fi fost asemenea acte, redactate

12 Documentul este publicat de Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Editura „Viața Românească", Iași, 1932, p. 801. Pentru dată vezi Fr. Babinger, *Cel dintîi bir al Moldovei către sultani*, Imprimeria Națională, București, 1936, p. 1—10.

13 Data nu este menționată în sulhname, ci dedusă de editorul tratatului, Aurel Decei, pe temeiul analizei interne a actului și a codicelui în care el a fost copiat. Deși originalul tratatului nu a ieșit la iveală pînă acum, autenticitatea lui nu poate fi pusă la îndoială.

14 Aurel Decei, *Tratatul de pace — sulhâme — încheiat între sultanul Mehmed II și Ștefan cel Mare la 1479*, în „Revista istorică română", an XV, fasc. 1—4, 1945, p. 475—476.

15 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

într-un chip asemănător. Indicii în acest sens există atît în cronicile românești, cît și în una turcească.

Astfel, cronicarul Radu Popescu, după ce relatează izbînda de la Rovine și o alta, pe apa Ialomița, repurtate asupra otomanilor, adaugă că apoi Mircea Vodă „s-au împăcat cu ei și i-au fost dînd poclon, *pentru ca să să odihnească țara cu pace.*“ [16] Așadar, același motiv ca și în Moldova: răscumpărarea păcii, asigurarea că țara nu va fi atacată de oștile turcești. Același cronicar, povestind apoi domnia lui Laiotă Basarab, spune că acest voievod „au închinat țara turcilor, să dea haraciu“ [17]. Știrea se repetă sub o formă cvasiidentică în Letopisețul cantacuzinesc: „Laiotă Basarab Vodă cel bătrîn, care au închinat țara turcilor“ [18]. La aceste știri se adaugă mărturia cronicarului turc Așîk pașazade care, în cursul anului 1475, după înfrîngerea de la Vaslui, a fost trimis în fruntea unei delegații, de către sultan, în Moldova spre a încerca să convingă pe Ștefan să se supună [19]. Solia nu a avut nici un succes. Interesantă este însă relația lui Așîk pașazade care reproduce cuvintele sultanului la adresa lui Ștefan: „De astă dată adu tu însuți haraciul, căci Munteanul — adică domnul Țării Românești — îl aduce singur“ [20]. Sultanul a adăugat: „Beyul Țării Românești e al nostru“ [21]. Bineînțeles, Ștefan nu a satisfăcut dorința sultanului; dimpotrivă, a pregătit țara pentru campania următoare, din 1476. Din afirmația că domnul Țării Românești *aducea singur haraciul la Poartă* rezultă că exista o înțelegere — probabil în genul aceleia stabilite cu Petru Aron al Moldovei — care preciza *suma* haraciului și *termenul* în care el trebuia adus la Constantinopol. Concluzia este aceeași: plata haraciului muntean urmărea, ca și în Moldova, obiectivul ca *pacea să fie păstrată*, să nu se producă atacuri ale armatelor otomane.

Dar și după crearea noii situații de țări tributare ideea independenței politice românești nu încetează, și ea își găsește exponenți în cîțiva voievozi reprezentativi. Așa este Radu de la Afumați, domnul Țării Românești. Inscripția de pe lespedea frumoasă de marmură ce-i acoperă mormîntul în biserica episcopală din Curtea de Argeș, lespede ce-l înfățișează călare, cu buzduganul în mînă și cu mantia fluturînd, amintește de cele douăzeci de „războaie“ purtate de români în timpul domniei acestui viteaz voievod. Războiul „cel mai iute și mai vîrtos din toate“ — sînt înseși cuvintele inscripției — a fost cel de la satul Grumazi, „cu șapte sangeacuri turcești“ [22]. Asemenea

16 Radu Popescu Vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introducere și ediție critică C. Grecescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. 13—14.
17 Ibid., p. 23.
18 *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, ediție critică C. Grecescu și D. Simonescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 4.
19 Aurel Decei, op. cit., p. 479—481.
20 Ibid.
21 Ibid.
22 Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, ediția a 4-a, Editura „Cugetarea“ București, 1943, p. 162—163.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

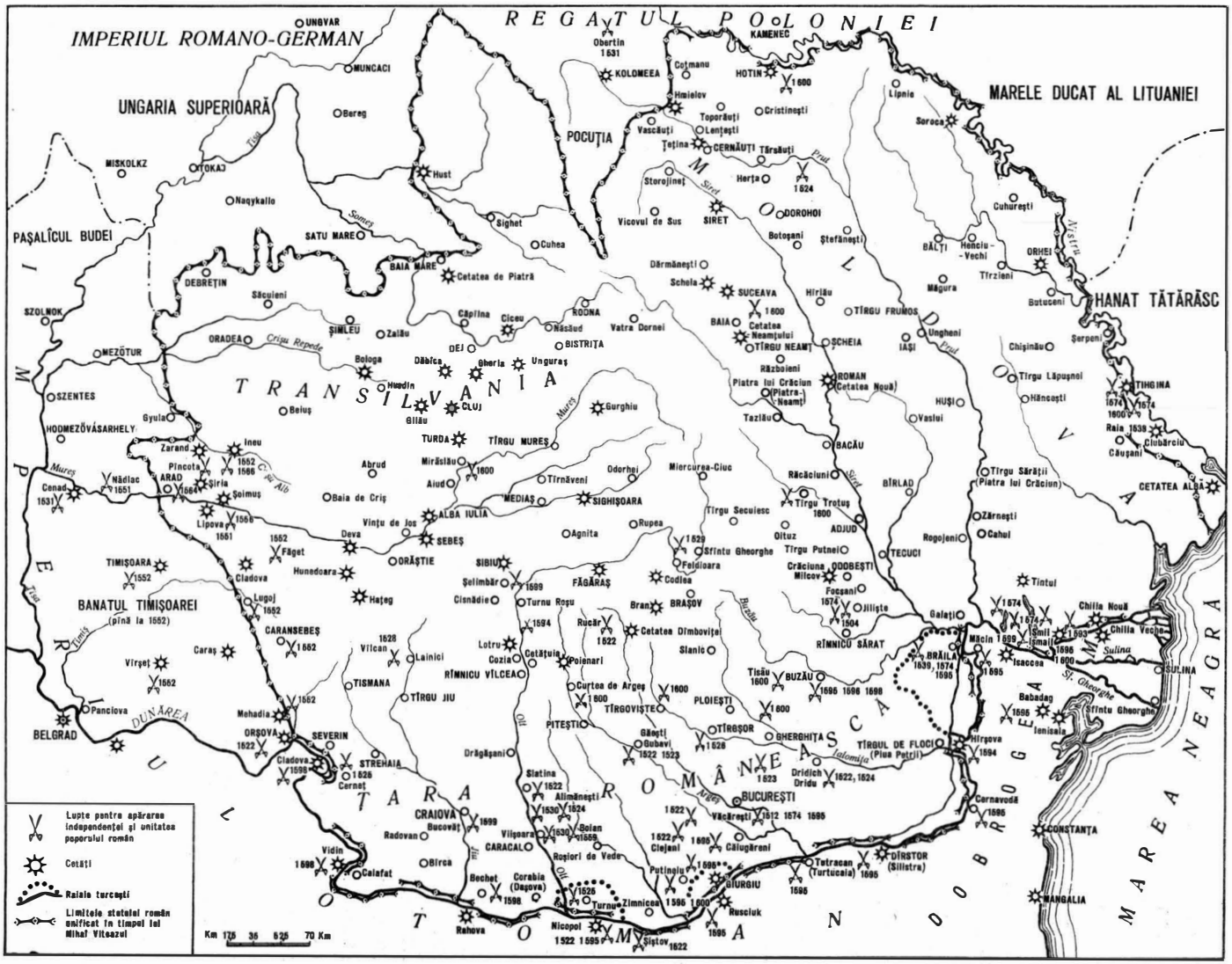

LUPTELE PURTATE PENTRU INDEPENDENȚA ȘI UNITATEA POPORULUI ROMÂN
secolul XVI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lui, Ion Vodă Viteazul, domnul Moldovei, care — arată cronica — „gîndea să ție țara cu sabia“ [23]. *Dar personalitatea care întruchipează în gradul cel mai înalt ideea de independență politică și, totodată, de unitate statală românească, unitate pe care o va și înfăptui în 1600—1601, este Mihai Viteazul.* Către el își întorc privirile cu admirație popoarele creștine din Balcani, sperînd că le va reda libertatea și le va scăpa din robie. O publicație contemporană din Roma are următoarele entuziaste cuvinte: „Dacă a fost vreodată în lume un principe demn de glorie pentru acțiuni eroice, acesta e signor Mihai, principele Valahiei“ [24].

ȚĂRILE ROMÂNE „PORȚI ALE CREȘTINĂTĂȚII“

Luptînd pentru independența țărilor române, toți marii lor cîrmuitori au avut în același timp în mod clar conștiința că luptau pentru apărarea întregii „creștinătăți“, și anume în primul rînd a Europei centrale și a Poloniei, că țările române constituiau o pavăză a acestora în fața înaintării otomane. Ștefan cel Mare a spus-o limpede: Moldova „e poarta creștinătății“ și „dacă această poartă va fi pierdută, atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie“ [25]. La rîndul lui, Mihai Viteazul scria în 15 iulie 1595 — după primele lupte, victorioase, cu turcii și în preajma campaniei lui Sinan pașa — polonilor astfel: „Ceea ce am făcut, toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzînd eu ce se întîmplă în fiecare zi cu bieții creștini. M-am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră *ca să fac un scut al întregii lumi creștine*“ [26]. Sînt cuvinte simbolice, pornite din inimă, luminînd puternic întreaga acțiune a eroului și atestînd emoționant conștiința misiunii sale europene. Sub acest raport, Mihai Viteazul stă alături de Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare.

23 *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă (1359—1596)*, ediție C. Giurescu, București, 1916, p. 222. Pentru luptele lui Ion Vodă cu turcii vezi Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă cel Viteaz*, ediția a 2-a revăzută și completată, Editura Științifică, București, 1966, p. 135—179.

Și înaintașul lui Ion Vodă, Despot Vodă, urmărise independența Moldovei și chiar a Țării Românești. El voia să readucă hotarul pe Dunăre și pe țărmul mării, prin eliberarea Chiliei și Cetății Albe, și să-și extindă stăpînirea asupra Țării Românești. Ca un semn de independență, de suveranitate, bătuse monede, de argint și de aur, cu chipul său și inscripția „Vindex et defensor libertatis patriae“, adică „Răzbunătorul și apărătorul libertății patriei“ (cf. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, ediția a 4-a, p. 198).

24 Ibid., p. 287.

25 I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, Atelierele Grafice Socec et Co., București, 1913, p. 321.

26 P.P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Editura Fundației „Regele Carol I“, București, 1936, p. 13—15; fotocopia documentului la Academia Republicii Socialiste România, Fotocopii, XXXVIII/8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Dar conștiința misiunii acestor domnitori, de apărători nu numai ai independenței românești, ci și ai Europei, au avut-o și străinii, prieteni sau adversari. Papa de la Roma îl numea pe Iancu de Hunedoara „atletul cel mai puternic — unic — al lui Cristos" [27], iar despre Ștefan cel Mare, după lupta de la Vaslui (1475), spunea: „Faptele tale săvîrșite [. . .] cu înțelepciune și vitejie împotriva turcilor infideli, inamicii comuni, au adus atîta celebritate numelui tău, încît ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat" [28]. Sultanul Mehmed al II-lea, pe de altă parte, spunea: „Cîtă vreme românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, iar ungurii Belgradul sîrbesc, nu vom putea birui pe creștini"[29].

DE LA MIHAI VITEAZUL LA TUDOR VLADIMIRESCU

Și în secolele XVII și XVIII ideea independenței politice a țărilor române continuă să preocupe spiritele. Radu Șerban, urmașul lui Mihai Viteazul, înfruntă și el cu armele pe turci; inscripția de pe mormîntul său arată că „tare și vîrtos pentru lege și pentru moșie, cu păgînii turci, tătari și cu eretici unguri s-au bătut" [30]. Mihnea al III-lea, care își ia ca domn, în amintirea faptei marelui Mihai, numele de Mihail-Radu, își începe domnia reorganizînd armata și făcînd, cum spune cronica, „steaguri multe și tunuri și erbării multe și palancă împrejurul mănăstirii Radului Vodă" [31]. A purtat și el lupte cu turcii, sfărîmînd un detașament al pașii de Silistra și atacînd raialele și cetățile de la Dunăre.

Șerban Cantacuzino, voievod al Țării Românești în 1678—1688, avea gînduri și planuri mari. După ce armatele sultanului au fost înfrînte sub zidurile Vienei de coaliția austro-polonă (1683), domnitorul muntean a intrat în legături cu imperialii, urmărind, în primul rînd, ca realizare imediată, recîștigarea raialelor de la Dunăre — Brăila, Giurgiu, Turnu —, deci *linia Dunării*, iar sub raportul politic *independența statului* sub dinastia sa. Ca realizări ulterioare, el voia ridicarea, sub conducerea sa, a creștinilor din Balcani, cu care avea strînse legături și, la urmă, refacerea împărăției bizantine peste care să stăpînească, așa cum stăpîniseră odată înaintașii săi [32]. În

27 Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, ediția a 4-a, p. 41.
28 Ibid., p. 67.
29 *Ienicerul sîrb*, în N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, Editura Academiei Române, București, 1899, p. 128.
30 *Inscripțiile medievale ale României*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, p. 526.
31 *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul cantacuzinesc*, p. 132.
32 Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea 1, ediția a 2-a, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1944, p. 161—162.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bătălia de la Călugăreni 13 august 1595 (pictură de Th. Aman)

cadrul acestei politici, se înțelege și atitudinea lui Șerban Cantacuzino față de Moldova. El ajută lui Constantin Cantemir să obțină domnia, cerîndu-i, în schimb, să adere la planurile sale. „Și au giurat Constantin Cantemir clucerul — povestește Neculce — lui Șerban Vodă că din cuvîntul lui, ce-i va porunci, pe voe i-a face de toate și i-au zis Șerban Vodă lui Cantemir să nu fie potrivnic creștinilor, că el încă nu este. *Căci Șerban Vodă* — adaugă cronicarul — *avea bună nădejde că va desbate toată creștinătatea din Țarigrad încoace de sub mîinile turcilor*, că pe acea vreme se tot bătea sultan Mehmet cu nemții, cu Leopold, împăratul nemțesc, și-l tot bătea neamțul pe turc și luase mult loc neamțul de la turc, și se agiunsese Șerban Vodă și cu nemții și cu Moscul și cu leșii, și moscalii încă bătuse la acea vreme cetatea Azacul și erau să meargă și la Crîm. *Și gîndul și gătirea lui Șerban Vodă era să fie împărat la Țarigrad* și cu acel mijloc silia să facă pe Cantemir domn în Moldova, coborîndu-se și leșii, să se împreune, să se facă tot unii asupra turcilor“ [33]. Că Șerban Cantacuzino se gîndea serios la o expediție militară împotriva turcilor, împreună cu imperialii, în

33 Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a 2-a, de Iorgu Iordan, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1959, p. 88.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pandur din oastea lui Tudor Vladimirescu (desen de epocă — fototeca Muzeului Militar Central)

momentul cînd aceştia din urmă aveau să ajungă, în înaintarea lor şi după cucerirea Timişoarei, la Orşova, o dovedesc şi preparativele lui. Spune tot Neculce: „Şerban Vodă făcusă gătire mare de oşti în Ţara Muntenească, şi făcusă cîteva vasă, şeici, la Argeş, cu zahară, de sta gata să să scoboare pe Dunăre. Şi s-ajunsese cu toate capeteli sîrbimei pe di ciea parte de Dunăre şi trimisesă şi la nemţi pe frate său Iordachi spătarul şi pe ginere său aga Bălăceanul, ca să vie cu o samă de oaste nemţască. Agiunsesă şi la Moscu, să să scoboare la Crîm" [34]. La fel a gîndit, dorind eliberarea Moldovei, Dimitrie Cantemir care, în acest scop, s-a aliat cu Petru cel Mare. În urma luptei nefericite de la Stănileşti el a trebuit însă să părăsească ţara, murind în pribegie. În tratatul de alianţă încheiat cu ţarul Rusiei, la Luţk (3/14 aprilie 1711), se prevedea că Moldova urma să-şi aibă vechile hotare de la Dunăre şi Mare — legăturile cu Poarta erau deci desfiinţate —, iar domnia devenea ereditară pentru familia lui Dimitrie Cantemir. Acelaşi ţel — eliberarea ţărilor române de sub dominaţia otomană, recîştigarea independenţei politice — l-au urmărit o seamă de dregători şi ostaşi care au participat, ca voluntari, la războaiele duse împotriva imperiului otoman, precum şi unii clerici, ca Antim Ivireanul, marele cărturar, care a plătit cu viaţa îndrăzneala de a se fi ridicat pentru independenţă.

Împrejurarea în care, în plină epocă fanariotă, aşadar în epoca dominaţiei maxime otomane, ideea independenţei şi a apărării vechilor drepturi ale principatelor

34 Ibid., p. 101.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

apare cu toată forța este perioada tratativelor de pace între ruși și turci în războiul din 1768—1774. Discutîndu-se situația viitoare a Moldovei, divanul ei a prezentat plenipotențiarilor celor două împărății așa-zisul tratat din 1511 — reconstituit ad-hoc în 1772, pe temeiul unei tradiții interne în legătură cu logofătul Tăutul și al știrilor ce aparțin lui Dimitrie Cantemir[35] — document prin care Bogdan voievod, fiul lui Ștefan cel Mare, recunoștea suzeranitatea Porții. Articolul 1 avea următorul cuprins: „Poarta recunoaște Moldova de pămînt liber și nesupus"[36]. Celelalte nouă articole ale tratatului privesc: libertatea religioasă, dreptul Moldovei de a se cîrmui „după pravilele sale, fără să se amestece Poarta cît de puțin", alegerea domnilor de către norod, pe viață, dreptul domnilor de a ține o armată „pîn'la 20 000" de ostași și de a avea o casă „la Țarigrad" ca reședință a „capichehăilor", adică a reprezentanților țării; turcii nu pot cumpăra pămînt în Moldova, nici nu au drept să-și ridice case și giamii; Moldova va trimite anual la Poartă, prin doi boieri, „patru mii galbeni turcești, patruzăci șoimi și patruzăci epi fătătoari, cu numi de peșcheș, adică dar"; Poarta garantează integritatea teritorială a Moldovei; în schimb, în caz de război, domnul se va alătura, cu oastea sa, oastei turcești[37].

Cu același prilej al tratativelor din 1772 a fost invocat și tratatul ce s-ar fi încheiat în 1634 între Vasile Lupu, domnul Moldovei, și sultanul Mehmed al IV-lea. Articolul 9 al acestui tratat suna astfel: „Moldova va păstra titlul de țeară independentă. Titlul acesta se va reproduce în toate scrisorile ce Poarta Otomană va adresa principelui" [38]. Două tratate similare, din vremea lui Mircea cel Bătrîn și Laiotă Basarab, al căror text era întocmit pe baze similare celor moldovene, a prezentat delegația divanului muntean [39]. Așadar, în 1772, în plină epocă fanariotă, divanurile domnești invocau solemn *atît pentru Muntenia, cît și pentru Moldova calitatea lor de țări „nesupuse" sau „independente", recunoscută din primele secole ale ființei lor de stat, calitate care urma să fie redobîndită.* Divanul Moldovei, la acea dată, nu cunoștea vechile acte autentice din secolul al XV-lea; știa însă, pe cale de tradiție, că ele nu se refereau decît la ploconul sau peșcheșul inițial, apoi la haraciul ce trebuia plătit Porții *spre a avea pace și că, deci, Moldova își păstra toate celelalte drepturi.* Nu e de mirare, așadar, că divanul Moldovei, apoi și al Munteniei au fost îndemnate să alcătuiască acele „capitulații" care cuprindeau zisele drepturi.

De la această atitudine de solicitare se trece, în preajma anului 1821, la acțiune, *la revendicarea, prin arme,* a libertății politice. Revoluția de la 1821 condusă de Tudor

35 C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București 1908, p. 3—20.
36 D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1900, p. 4.
37 Ion Neculce, op. cit., p. 101.
38 D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, op. cit., p. 6.
39 C. Giurescu, op. cit., p. 31.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Vladimirescu a îmbinat strîns în programul ei aspirațiile sociale și naționale ale poporului nostru; ea a avut o puternică rezonanță în toate provinciile românești și a contribuit la accelerarea luptei pentru redobîndirea independenței și pentru unitate statală. Concomitent s-a declanșat mișcarea eteristă care, invocînd eliberarea grecilor, românilor, sîrbilor, bulgarilor, muntenegrenilor, albanezilor de sub dominația otomană, a obținut inițial și adeziunea lui Tudor Vladimirescu. În convenția încheiată, în ianuarie 1821, între acesta din urmă, de o parte, Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, fruntași eteriști, de cealaltă parte, se prevede în mod explicit: „Am hotărît în unanimitate [. . .] să ducem, prin cea mai dîrză activitate, la îndeplinirea planului nostru cel spre obștescul folos și anume ca prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor" [40]. În acest scop — arată cei trei — „ne-am hotărît să încordăm toate puterile noastre pentru atingerea scopului propus și pentru aceasta să jertfim nu numai averea, onoarea, armele și tot ce va fi necesar [. . .], ci și scumpa noastră viață" [41]. Se știe că Eteria a fost înfrîntă, iar Tudor, care înțelegea să apere în primul rînd interesele românești, a fost una din victimele ei. Dar ideea recîștigării independenței țărilor române a continuat să anime spiritele vremii. În atmosfera creată de urmărirea acestui țel se înțeleg mai bine dispozițiile articolului 5 al tratatului de pace de la Adrianopol, din 2/14 septembrie 1829, care prevedeau că principatele se vor bucura de „privilegiile și imunitățile" ce au avut pe baza tratatelor și hatișerifurilor vechi. „În consecință — se arată în articol — ele se vor bucura de liberul exercițiu al cultului lor, de o siguranță perfectă, de o administrație națională independentă și de o deplină libertate de comerț" [42].

GENERAȚIA LUI BĂLCESCU

Mișcarea din 1840, de sub conducerea lui Dimitrie Filipescu, din care făcea parte și tînărul Nicolae Bălcescu, a urmărit, ca și mișcarea lui Tudor, un dublu scop: unul intern — înlăturarea regimului feudal; altul extern — eliberarea de sub dominația străină, adică independența politică[43]. Spiritele luminate ale vremii din tustrele țările românești își dădeau seama — cum își dăduseră seama și strămoșii din secolele XIV-XVI — că independența politică era o cerință obiectivă a dezvoltării poporului român, o condiție neapărat necesară a progresului acestuia. Fără un stat independent

40 *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959, p. 193.
41 Ibid.
42 D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, op. cit., p. 321.
43 Gh. Zane, *Mișcarea revoluționară de la 1840 din Țara Românească*, în „Studii și materiale de istorie modernă", tom III, 1963, p. 221, 313; *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 991.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și unitar, care să cuprindă între hotarele lui pe toți românii sau, în prima fază, măcar pe aceia din Muntenia și Moldova, nu se putea asigura dezvoltarea liberă, în toate direcțiile, a poporului nostru. Țelurile mișcării din 1840 sînt preluate de organizația revoluționară secretă „Frăția", întemeiată în 1843, avînd în frunte pe Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Christian Tell [44]. Nu este de mirare, deci, că în programul revoluționarilor de la 1848, munteni și moldoveni, găsim exprimată, sub diferite forme, ideea independenței politice. Astfel, în programul redactat la Brașov, la 12/24 mai, de revoluționarii moldoveni, punctul al șaselea prevede: „Unirea Moldovei și a Valachiei într-un singur stat neatîrnat românesc" [45]. În Muntenia Dimitrie Brătianu scria, la 30 iunie, prietenului său francez și filoromân Paul Bataillard, la Paris, referindu-se la conținutul constituției pașoptiste românești: „Nu ne mai lipsește decît frumosul nume de republică [. . .]. Republica Franceză va avea în curînd o soră în România" [46]. Dar noțiunea de republică implica pe aceea de *independență politică*. Francezii își dădeau perfect seama de această implicație, dovadă corespondența publicată de ziarul parizian „Le National", la 3 iulie 1848, în care se afirma: „Franța trebuie să intervie pentru « Cauza românilor », căci românii sînt un popor care luptă eroic pentru independența lor". „Să dea Franța — continua corespondența — cel puțin sprijinul ei moral tuturor acestor popoare din Orient care aspiră la independență și care n-au avut încă timpul să se înțeleagă între ele" [47]. Cum erau considerate principatele în timpul revoluției de la 1848 se vede din intervenția pe care o face deputatul Lherbette în Camera Franceză, la 5 iulie, cînd, adresîndu-se ministrului de Afaceri Străine, arată că „Moldova și Muntenia formează două state independente și suverane, cu toate tratatele încheiate de ele cu Poarta și cu Rusia și împotriva tratatelor pe care aceste două puteri le-au încheiat între ele" [48].

UNIREA — FACTOR NEAPĂRAT NECESAR ÎN LUPTA PENTRU NEATÎRNARE

După înăbușirea revoluției de la 1848 de către forța coalizată a celor două imperii autocrate, Rusia țaristă și Turcia sultanilor, ideea independenței naționale, precedată de ideea unității naționale, continuă să fie prezentă în mințile luminate românești.

44 V. Maciu, V. Netea, *L'Unité nationale dans la préoccupation de l'Académie Roumaine (jusqu'en 1918)*, în „Revue Roumaine d'Histoire", an V, nr. 6, noiembrie—decembrie 1966, p. 939.

45 Vezi reproducerea fotografică a originalului acestui program în *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 53.

46 *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, publicate cu ajutorul Comitetului pentru ridicarea monumentului lui Ion C. Brătianu, vol. II, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1902, p. 188—189.

47 Ibid., p. 278.

48 Ibid., p. 290.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La 4 martie 1850 Nicolae Bălcescu, adresîndu-se lui A. G. Golescu, face mai întîi istoricul revoluției de la 1848, apoi arată că după această revoluție „ne rămînea să facem alte două revoluții", și anume „o revoluție de unitate națională și, mai tîrziu, de independență națională, pentru a face să reintre, în felul acesta, națiunea în plenitudinea drepturilor sale naturale" [49]. În 1851 apărea la Paris „Republica Română", organul revoluționarilor ce trebuiseră să-și părăsească țara; în articolul program care-i anunța apariția Ion C. Brătianu vorbea de „o patrie independentă și liberă", „o patrie cu zece milioane de români", deci cuprinzînd totalitatea pămîntului românesc, de o parte și de alta a Carpaților [50].

În timpul războiului Crimeii ideea independenței Principatelor continuă să fie prezentă în spirite. În lucrarea lui Ion C. Brătianu *Mémoire sur l'Empire d'Autriche dans la Question d'Orient*, tipărită la Paris în 1855, după ce se arată, într-o notă, că „într-o vreme ca a noastră [. . .] viața și independența națională sînt primele nevoi ale popoarelor Europei" [51], se face istoricul înaintării otomane și al supunerii succesive a statelor sudesteuropene: „În timpul acestei invazii teribile, principatele Moldovei și Munteniei, cele două provincii românești rămase singure independente, au fost mai mult decît orice altă țară apărarea creștinătății. Cînd Pesta[52] însăși era scaunul unui pașalîc turcesc, Principatele se bucurau de independența lor și ele n-au fost niciodată cucerite de armele turcești; ele se așezară prin propria lor voință sub protecția Sublimei Porți [. . .] păstrîndu-și o independență aproape completă" [53]. Cu privire la războiul Crimeii, aceeași lucrare adaugă că românii doreau să lupte alături de aliați sub drapelul libertății și independenței[54]. Aceleași idealuri, în aceeași vreme, erau rostite și de partea cealaltă a Carpaților. La 7 mai 1855 George Barițiu scria în „Gazeta Transilvaniei": „Principatelor li se cuvine și le trebuie înlăuntru o neatîrnare cu totul suverană, proprie, națională, a lor [. . .] și să se unească într-un singur stat românesc" [55].

Este interesant că și numeroși străini care cunoșteau situația din principate aveau păreri identice sau similare. În proiectul privind principatele, prezentat de lordul Stratford la conferința ambasadorilor de la Constantinopol din octombrie 1856, ca și în textul definitiv al protocolului conferinței, în articolul 2 se prevedea: „Muntenia și Moldova vor avea fiecare, ca și în trecut, o administrație separată și independentă" [56].

49 N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Corespondență*, ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 277—278.
50 Vezi I.C. Brătianu, *Republica Română*, în „Republica Română", Paris, 1851, p. 17—18.
51 D.A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, op. cit., vol. II, Tipografia Carol Göbl, București, 1889, p. 875.
52 Ibid., p. 883 — indicație nepotrivită în loc de Buda.
53 Ibid., p. 883.
54 Ibid., p. 880.
55 V. Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, Editura Științifică, București, 1966, p. 241.
56 D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, op. cit., vol. III, Tipografia Carol Göbl, București, 1889, p. 917 și 945.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bătălia de la Rovine — octombrie 1394 (pictură de P. Atanasiu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bătălia de la Vaslui — 10 ianuarie 1475 (pictură de O. Obedeanu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Revoluționari români la București — 11 iunie 1848 (stampă de C. Petrescu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Evident, aceasta nu însemna independență *politică*, ruperea relațiilor cu Poarta, dar includerea termenului „independență" în legătură cu administrația își avea, totuși, importanța sa. Mai precisă și mai categorică, dovedind un deosebit simț de previziune, este opinia exprimată, în 1857, de internunțiul austriac la Constantinopol. Comentînd dispozițiile privitoare la români din tratatul de la Paris, acesta afirma: „După o asemenea încurajare a pretențiilor române, cum s-ar putea crede că ele se vor opri aci? Dar ar fi împotriva firii omenești. Românii ar găsi atunci suzeranitatea [57] Porții o rușine și o nedreptate; ar găsi țara lor prea mică; ar aspira la un stat independent [...]" [58]. Diplomatul italian Benzi, îndată după 24 ianuarie 1859, adică după alegerea lui Al. I. Cuza și ca domn al Munteniei, trimitea urările sale cele mai vii „pentru fericirea și independența întregii Românii" [59]. În același timp, un alt italian filoromân, Vegezzi-Ruscalla, împărtășea în scris lui Vasile Alecsandri entuziasmul său pentru dubla alegere a lui Cuza și își manifesta dorința de a se înfăptui o Românie care să cuprindă și Bucovina, Transilvania și Banatul [60].

Semnificative sînt cuvintele rostite de Vasile Alecsandri în 1859, într-o audiență la împăratul Napoleon al III-lea: „Iată, sire — se adresa el suveranului francez, arătîndu-i pe hartă provinciile românești aflate sub stăpînire străină — care este întinderea adevăratei Românii și ce regat important ar putea constitui ea cu cei nouă milioane de români ai ei, dacă Providența ar voi să realizeze visurile și aspirațiile lor" [61].

Cuza Vodă, concomitent cu acțiunea pentru recunoașterea de către marile puteri a dublei sale alegeri și apoi a unirii definitive, cu lupta pentru secularizarea averilor mînăstirilor închinate și pentru împroprietărirea țăranilor, a urmărit două țeluri care erau, de fapt, *tot atîtea manifestări ale independenței și suveranității naționale:* 1) instituirea unui sistem monetar românesc; 2) instituirea unei decorații românești. De la începutul domniei pînă la sfîrșitul ei Cuza a căutat în mod statornic să realizeze aceste țeluri. Dacă n-a izbutit, dacă n-a aplicat și în aceste domenii *politica faptului împlinit* care i-a reușit în atîtea altele, aceasta se datorește, pe de o parte, împrejurării că alte probleme erau mai urgente: mai întîi recunoașterea dublei alegeri, apoi realizarea unirii complete, după aceea secularizarea averilor mînăstirilor închinate, în sfîrșit împroprietărirea țăranilor și desființarea clăcii. Pe de altă parte, instituirea unei monede naționale, ca și a unei decorații, însemna un act de suveranitate, de independență națională și aceasta ducea la ruperea relațiilor cu Poarta, ceea ce ar fi fost inoportun atîta vreme cît statul român modern nu se consolidase și nu avuseseră loc marile reforme menționate anterior.

57 În textul francez este „souveraineté de la Porte".
58 G. I. Brătianu, *Origines et formation de l'unité roumaine*, București, 1943, p. 232.
59 Gh. Platon, *Ecoul internațional al luptei pentru Unire*, în „Cronica", an II, nr. 3 (50), 21 ianuarie 1967, p. 10.
60 Ibid.
61 G. I. Brătianu, op. cit., p. 233.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

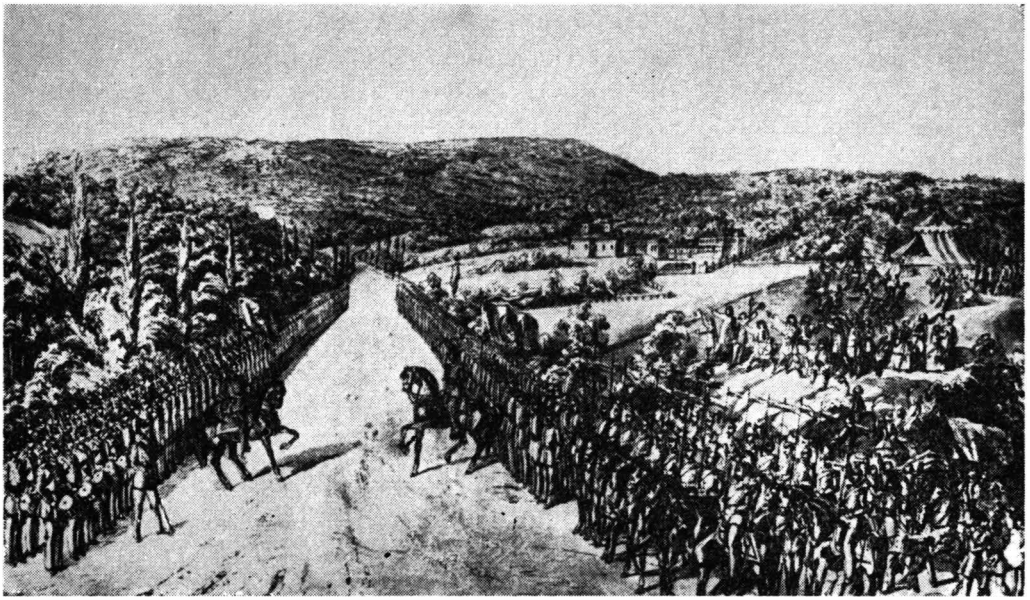

Prima paradă comună a oștilor munteană și moldoveană după unirea principatelor, Socola, 14 aprilie 1859 (litografie de D. Papazoglu)

Că Alexandru Ioan Cuza avea în planurile lui, chiar de la începutul domniei, *redobîndirea independenței*, inclusiv pe calea armelor, rezultă din scrisoarea pe care el o adresa la 25 aprilie 1859, din București, lui Vasile Alecsandri, trimis în misiune la Paris: „Diplomația se recunoaște învinsă și tunul va rezolva toate chestiunile pendinte, toate cauzele de suferință care agită popoarele. Trebuie să înțelegeți cu ce ochi și cu ce arzător interes urmăresc românii preparativele luptei. Mă cunoașteți îndeajuns pentru a nu vă îndoi că mă asociez în întregime speranțelor lor și chiar nerăbdării lor. Ca român, simt nevoia să înalț țara mea în ochii națiunilor și în propria ei stimă; ca principe sînt convins de necesitatea de a acționa cu vigoare și hotărît să trag, pentru fericirea și *independența* poporului meu, tot folosul posibil din evenimentele care se pregătesc [. . .]“ [62].

Aceeași stare de spirit se vădea și în presa vremii. Semnificativ e că ideea a început să se concretizeze și în denumirea unor publicații apărute imediat după 1859. Astfel, își începe existența periodicul „Independința“, jurnal politic, comercial, literar,

62 R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, Editura „Cartea Românească“, București, 1931, p. 165—166. Și Gheorghe Bibescu, în timpul domniei lui (1842—1848), spusese unui tînăr transilvănean că suzeranitatea Porții nu va putea fi îndepărtată „decît prin arme“ (G. I. Brătianu, op. cit., p. 216).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

publicat în București de la 25 octombrie 1860 pînă în ianuarie 1862 [63], continuat cu titlul, și mai explicit, de „Independința română", jurnal politic, comercial, literar, care a apărut de la 22 noiembrie 1862 pînă la 23 noiembrie 1863 [64].

Unirea principatelor a fost, astfel, nu numai prima etapă pe drumul constituirii statului unitar român, dar și prologul necesar al cuceririi independenței. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza, prin noile structuri, moderne, cu care a fost dotat statul național, prin măsurile de organizare și de dezvoltare a armatei, ca și prin acțiunile de politică externă ce tindeau să afirme pe plan internațional Principatele Unite Române, a reprezentat un preludiu al schimbării statutului unui stat al cărui stadiu de evoluție ajunsese într-o evidentă incompatibilitate cu menținerea anacronicei suzeranități otomane.

63 Nerva Hodoș, Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, vol. I, Librăriile Socec și C. Sfetea, București, 1913, p. 331.

64 Ibid., p. 332. După domnia lui Cuza au fost editate periodice cu titluri identice sau similare, care atestau aceeași stare de spirit. Tot în București apare, din august 1866 pînă la 20 decembrie 1867, în limbile română și germană, ziarul „Independința română". Foi cu același titlu ies la Buzău, în 1870, și la Iași, începînd din martie 1874. Le-a succedat „Independența națională", la Ploiești, începînd de la 14 februarie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL II-LEA

DE LA UNIRE SPRE INDEPENDENȚĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Deceniul premergător momentului istoric al proclamării independenței s-a înscris, ca și cei șapte ani de rodnică domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, pe coordonatele unei dezvoltări și ale unor pregătiri care conduceau, inexorabil, spre redobîndirea statutului de neatîrnare.

ELEMENTE NOI ÎN SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ A ROMÂNIEI

Reforma agrară din 1864 deschisese în domeniul dezvoltării economico-sociale a țării un nou capitol [1]. Este drept că țărănimea deținea, în temeiul reformei îndeosebi, numai circa o treime din pămînt, în comparație cu moșierii și cu statul, deținătorii celorlalte două treimi [2], că puternice rămășițe feudale au continuat să persiste în agricultură, că regimul tocmelilor agricole — introdus în 1867 [3] —, mai ales în forma sa accentuată de conservatori în 1872, ca și menținerea agriculturii la un nivel tehnic relativ scăzut au frînat pătrunderea mai largă a capitalismului [4], dar tot atît de neîndoielnic este și faptul, esențial în cadrul noului peisaj economico-social, că vreo cîteva sute de mii de țărani fuseseră înzestrați cu pămînt, ceea ce crea noi premise favorabile pentru fortificarea bazei sociale a luptei de eliberare națională.

Deși agricultura a continuat a fi ramura principală a economiei, industria a înregistrat și ea progrese importante [5]. S-a trecut la utilizarea pe scară tot mai largă

1 Vezi N. Adăniloaie, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 215, 344—347.
2 *Istoria României*, vol. IV, p. 446.
3 Plecîndu-se de la un proiect din 1865. Vezi Gh. Cristea, *Anteproiecte ale primei legi de tocmeli (învoieli) agricole*, în „Studii", tom XXV, nr. 3, 1972, p. 511—527; V. Russu, *Observații privind aplicarea legii învoielilor agricole din 1866*, în „Analele științifice ale Universității « Al. I. Cuza »", Iași, serie nouă, secțiunea III. A. Istorie, tom XIX, fasc. 1, 1973, p. 103 și urm.
4 După reforma agrară s-au înregistrat unele progrese în domeniul producției agricole, al utilizării mașinilor în agricultură — între 1865 și 1873 numărul mașinilor de secerat a crescut de la 101 la 470, iar al celor de treierat de la 312 la 989 —, al exporturilor cerealiere, toate acestea fiind favorizate, printre altele, și de apariția și dezvoltarea rețelei de căi ferate *(Istoria României*, vol. IV, p. 449).
5 De la 51 de întreprinderi mari existente în 1864 s-a ajuns în 1878 la 136 de întreprinderi de acest fel, în metalurgie creșterea fiind, în aceeași perioadă, de la 6 la 24 *(Istoria României*, vol. IV, p. 454—458).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a forței aburului, a crescut numărul întreprinderilor mari, al celor metalurgice, s-a dezvoltat industria extractivă a petrolului, precum și a sării, a apărut o ramură industrială nouă — aceea a zahărului.

Deosebit de importantă a fost, în epocă, dezvoltarea căilor de comunicație. Rețeaua de șosele a luat o rapidă extindere; s-au construit poduri metalice, care au asigurat fluxul continuu al circulației peste cursurile de apă mai mari [6]. O însemnătate deosebită a avut trecerea la construirea căilor ferate [7]. Dezvoltarea și modernizarea căilor de comunicație au avut consecințe atît în ceea ce privește propășirea ansamblului economiei, cît și în domeniul militar, înlesnind mișcările de trupe și aprovizionarea lor.

Era însă limpede, mai ales după ce în 1875 s-a încheiat convenția comercială cu Austro-Ungaria [8] (care reprezenta o manifestare de suveranitate a statului român, dar și o lovitură paralizantă dată industriei naționale), că numai dacă România avea să dobîndească un statut internațional de independență ar fi putut să asigure industriei, și în general economiei ei, cadrul firesc de propășire.

Înființarea unui sistem monetar național și transformarea leului dintr-o monedă de calcul într-una reală, emiterea de monede românești de aramă, argint și aur în temeiul legii din 1867 au contribuit, de asemenea, la schimbări esențiale în domeniul economiei. În afara unor împrumuturi externe, este semnificativ că s-a putut recurge la importante împrumuturi interne, ceea ce indica ridicarea nivelului economic al țării [9].

După 1864 piața internă s-a consolidat, circulația mărfurilor intensificîndu-se, crescînd schimbul între sate și orașe. Totodată, a cunoscut o mai mare extindere comerțul exterior, balanța comercială a României menținîndu-se excedentară pînă în preajma războiului de independență, pentru ca în 1877 și 1878 ea să fie deficitară atît din pricina evenimentelor militare cît și a noii politici vamale concretizate în încheierea convențiilor comerciale cu Austro-Ungaria și Rusia [10].

Au existat însă și o serie de factori care s-au repercutat negativ asupra dezvoltării economiei naționale a României în deceniul premergător proclamării independenței:

6 E vorba de 19 poduri metalice contractate încă în timpul domniei lui Cuza *(Istoria României*, vol. IV, p. 460).

7 Cea dintîi cale ferată — București-Giurgiu — a intrat în funcțiune în 1869; în 1878 liniile ferate însumau aproape 1 300 km *(Istoria României*, vol. IV, p. 467).

8 *Lege și convențiune de comerciu încheiată între România și Austro-Ungaria împreună cu anexele ce o însoțesc*, București, 1876.

9 Dacă Banca Națională nu și-a inaugurat activitatea decît după proclamarea independenței, în schimb, în afara Băncii României — devenită ulterior Bank of Roumania —, a Societății Financiare a României (care și-a încetat activitatea tocmai în preajma războiului din 1877) și a Băncii de București (creată la sfîrșitul anului 1875), s-au înființat Creditul Funciar Rural, Societatea de Credit Urban București (neîndoielnic, de o importanță mai redusă), ca și societățile de asigurare „Dacia" și „România".

10 C. I. Băicoianu, *Istoria politicei noastre vamale și comerciale de la Regulamentul Organic și pînă în prezent*, vol. I, partea 1, București, 1904, p. 188, tabloul *A*, și p. 199, tabloul *B*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

criza ciclică europeană din 1873, menținerea suzeranității otomane — apăsătoare nu atît prin tribut, cît mai ales prin paralizarea unei dezvoltări proprii, într-un cadru internațional, a economiei românești —, la care s-a adăugat politica economică a guvernelor conservatoare aflate la cîrma țării între anii 1871 și 1876.

Transformările începute încă din secolul al XVIII-lea, odată cu declanșarea procesului de destrămare a feudalismului, accentuate spre mijlocul veacului al XIX-lea și, îndeosebi, după reforma agrară din 1864, au dus la o nouă configurație a societății românești. Vechea clasă feudală, desființată pe plan juridic prin Convenția de la Paris din 1858 [11], transformată în moșierime, păstra totuși nu numai o forță economică considerabilă, doar parțial lezată prin reforma din 1864, dar și poziții politice puternice, concretizate în etapa premergătoare anului 1877 prin lunga guvernare a conservatorilor. Evoluția însăși a societății românești silise, însă, moșierimea să accepte cel puțin parțial transformările ce erau în curs. Deși prin natura ei constituia o frînă în calea progresului, moșierimea, căutînd să mențină în mîinile reprezentanților ei puterea, nu putea să ignore total procesul ireversibil de constituire a statului modern.

Burghezia și-a continuat, în acest timp, ascensiunea. Afirmată pe plan economic cu pregnanță în deceniile patru și cinci ale secolului al XIX-lea, deținînd o poziție majoră în revoluția de la 1848, acționînd împreună cu boierimea liberală îmburghezită în perioada unirii și a făuririi și organizării statului național, ea a jucat un rol marcant mai ales în prima parte a deceniului premergător cuceririi independenței. Cu toată guvernarea conservatoare din 1871—1876, devenea tot mai evident că burgheziei aveau să-i revină pozițiile dominante pe plan politic în cadrul statului modern independent.

Masele țărănești au rămas, în continuare, clasa cea mai numeroasă a societății românești. Situația lor se ameliorase relativ în urma reformei din 1864.

Odată cu dezvoltarea industriei au crescut și rîndurile clasei muncitoare, care a început să-și facă din ce în ce mai simțită prezența în arena socială și politică. Încă din 1865 apăruse prima gazetă cu caracter muncitoresc — „Tipograful român" —, iar în anii următori, în condițiile exploatării la care erau supuși, ale regimului greu de muncă și salariilor mici, muncitorii au trecut la acțiuni revendicative de amploare, inclusiv la greve. Creșterea numărului și conștiinței lor a făcut posibilă pășirea pe calea organizării, ajungîndu-se, în 1872, la crearea *Asociației generale a lucrătorilor din România* [12].

11 Articolul 46: „Moldovenii și muntenii vor fi toți egali în fața impozitului și admiși cu drepturi egale în slujbele publice într-un principat sau într-altul. Toate privilegiile, scutirile sau monopolurile, de care se mai bucură unele clase, vor fi abolite" (Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterei României*, vol. VII, Tipografia Carol Göbl, București, 1892, p. 313).

12 Vezi Mircea Iosa, *Rolul și însemnătatea „Asociațiunii generale a lucrătorilor din România"*, în „Studii", tom XXV, nr. 5, 1972, p. 915—924; Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Editura „Scrisul Românesc", Craiova, 1973, p. 265—291.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Astfel, într-un răstimp relativ scurt, societatea românească înregistrase transformări notabile: țărănimea făcuse un pas important înainte pe calea eliberării de servituțile feudale; clasa muncitoare dădea semne de evidentă vitalitate, evoluția economică a țării accentuîndu-i importanța; burghezia era pe toate planurile în plină afirmare, iar moșierimea, deși încă puternică, se afla în defensivă și își continua procesul de destrămare, fiind constrînsă să accepte, cu excepția unor retrograzi obtuzi, o bună parte din noile rînduieli. Această societate fusese confruntată în ansamblul ei cu problema unirii — prima etapă pe drumul unei unități statale ce se cerea neapărat desăvîrșită în hotarele teritoriului locuit de români —, ca și cu cea a reformelor menite a crea structurile statului modern, și ea se găsea neîndoielnic, fiind conștientă de această realitate, în fața tot atît de hotărîtoarei probleme a independenței.

Deceniul premergător războiului de independență a fost caracterizat în România și prin însemnate schimbări desfășurate pe plan politic. Dacă în răsturnarea forțată a domnului unirii nu fuseseră implicate decît o parte a grupărilor politice ale vremii, care stabiliseră apoi — prin Constituția din vara anului 1866 — temeiurile social-politice ale noului regim, curînd în arena politică au pășit din nou toate forțele care se înfruntaseră și în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza [13].

Deși elementele conservatoare și moderate au reușit în partea inițială a acestei etape să domine, curînd regruparea forțelor de la stînga burgheziei a creat o nouă situație. Guvernarea liberal-radicală, instaurată în februarie 1867, a exprimat cu pregnanță obiectivele ce stăteau încă în fața națiunii: desăvîrșirea unității statale, independența și accentuarea cursului spre o democratizare, desigur în limite burgheze, a statului. Afirmarea fățișă a idealului eliberării Transilvaniei, inaugurarea activității într-un larg cadru politic a Societății literare (în rîndurile căreia au fost chemați membri din toate provinciile românești, chiar dintre macedo-români) [14], atenția acordată armatei și pregătirii militare a populației, negocierile ce se desfășurau cu reprezentanți ai popoarelor balcanice în scopul conlucrării pe terenul luptei de eliberare națională, totul indica un curs ascendent spre cucerirea neatîrnării [15]. Dar politica externă, ca și cea internă, a liberal-radicalilor a provocat reacția elementelor moderate și conservatoare din interior și intervenția marilor puteri. Principele Carol, la început susținător al grupării reprezentînd idealurile desăvîrșirii unității statale și ale independenței, a sfîrșit prin a ceda presiunilor din afară renunțînd, spre sfîrșitul toamnei anului 1868,

13 V. Russu, *Din lupta politică în anii instabilității guvernamentale: înțelegerea de la „Concordia" (februarie 1867)*, în „Analele științifice ale Universității « Al. I. Cuza»", Iași, serie nouă, secțiunea III. A. Istorie, tom XVII, fasc. 1, 1971, p. 81—82.

14 Dan Berindei, *Înființarea Societății Literare (Academice) 1866 și sesiunea din 1867*, în „Studii", an IX, nr. 5, 1956, p. 26.

15 V. Maciu, *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIX-e siècle*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 186—188.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

la colaborarea cu liberalii radicali [16], ceea ce a avut drept consecință o accentuare în perioada următoare a curentului antidinastic și chiar a celui republican [17].

După guvernarea liberal-moderată Dimitrie Ghica — Mihail Kogălniceanu (cu care liberalii radicali, stăpîni încă ai Adunării deputaților, au sperat zadarnic să realizeze o conlucrare) [18], după aceea a lui A. G. Golescu-Negru, ajuns și el pe poziții moderate, urmată de cea conservator-moderată a lui Manolachi Costache Epureanu, criza politică a atins apogeul în timpul guvernului prezidat de Ion Ghica. Acesta a încurajat, în condițiile de tensiune internațională generate de conflictul franco-prusian ce avea directe implicații la București, unde domnea un prinț aparținînd familiei de Hohenzollern, o eventuală răsturnare a lui Carol.

Implicarea maselor în acțiunea de opoziție, dar și consecințele internaționale ale crizei interne, în condițiile înfrîngerii Franței, au dus la o coalizare a forțelor conservatoare și la preluarea puterii, pentru o jumătate de deceniu, de către guvernul Lascăr Catargiu [19], caracterizat pe drept cuvînt de Titu Maiorescu drept „cea mai tare expresie a ideii conservatoare în limitele Constituțiunii de la 1866" [20]. Conservatorii au dominat viața politică, limitînd, mulțumită sistemului electoral al Constituției din 1866 (care, deși mai larg decît cel instituit de Convenția de la Paris, îi favoriza), acțiunile adversarilor lor liberali și, în primul rînd, liberali radicali. Sensul activității politice conservatoare a fost evidențiat atît prin noua lege a tocmelilor agricole, cît și prin legislația și măsurile adoptate privind forțele armate, guvernul dreptei căutînd a reduce rolul miliților, gloatelor și al gărzii civice, care a fost dezarmată în 1872, deoarece grupul conducător se temea că unitățile acesteia se găseau sub influența adversarilor lui politici [21].

După depășirea dificultăților politice interne din 1870—1871, guvernarea autoritară conservatoare a început să dea primele semne de slăbiciune, în parte și sub influența repercusiunilor în România ale crizei ciclice mondiale din 1873. O serie de con-

16 V. Russu, D. Vitcu, *Frămîntări politice interne în vremea guvernării D. Ghica — M. Kogălniceanu (1868—1870)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie « A. D. Xenopol »", Iași, tom VII, 1970, p. 144.

17 Vezi Gh. Cristea, *Conspirația „republicană" din august 1870*, în „Studii", tom XXII, nr. 2, 1969, p. 231—247; N. I. Simache, *Mișcările din Ploiești 1869—1870*, în *File din trecutul istoric al județului Prahova*, Ploiești, 1971, p. 127—148; Dan Berindei, *L'écho des événements de France dans la vie politique de la Roumanie durant les années 1870—1871*, în „Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine", tom XIX, nr. 2, 1972, p. 362—375.

18 V. Russu, D. Vitcu, op. cit., p. 145, 148.

19 V. Russu, *Considerații privind constituirea Partidului Conservator din România*, în „Analele științifice ale Universității « Al. I. Cuza »", Iași, serie nouă, secțiunea III. A. Istorie, tom XVIII, fasc. 2, 1972, p. 142.

20 Titu Maiorescu, *Istoria contimporană a României (1866—1900)*, Editura Librăriei Socec et Co., București, 1925, p. 34.

21 *Istoria României*, vol. IV, p. 564. Din 1870 se proiectase desființarea gărzii naționale (V. Russu, *Din frămîntările politice ale perioadei de instabilitate guvernamentală și parlamentară (1866—1871). Încercări de revizuire a Constituției*, în „Analele științifice ale Universității « Al. I. Cuza »", Iași, serie nouă, secțiunea III. A. Istorie, tom XVIII, fasc. 1, 1972, p. 82).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

servatori moderați au trecut treptat în opoziție și s-au alăturat grupărilor liberale. *Comitetul de mari proprietari* și, mai ales, în 1873, *Creditul Funciar Rural* au concretizat pe plan economic aceste tendințe, curînd materializate și pe plan politic în așa-numita coaliție de la Mazar pașa, iar apoi într-o lungă guvernare liberală care a durat 12 ani.

FORȚELE POLITICE INTERNE ȘI PROBLEMA INDEPENDENȚEI

Preluată cu datele conturate încă în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, problema independenței s-a impus tot mai mult pe planul realității statale în deceniul următor, a devenit punctul de referință al acțiunii cercurilor politice, preocupărilor opiniei publice. Schimbarea principelui (1866) a adăugat și nuanțe specifice de moment acestui deziderat. Astfel, în vara anului 1866 — la fel ca în 1859 — România a trebuit să obțină din partea Porții atît recunoașterea noii domnii, cît și confirmarea caracterului unitar ireversibil al statului. Totodată, guvernul de la București a trebuit să facă față ostilității evidente a curții de la Viena, aflată în pragul încheierii pactului dualist austro-ungar. Demersurile politice s-au îmbinat cu pregătirile unei eventuale rezistențe militare, ceea ce a dus iarăși, ca și în 1859, la concentrarea forțelor armate românești. Poziția statului român a rămas, totuși, precumpănitor defensivă, conciliantă, moderată, avizînd rezolvări diplomatice, un aranjament cu imperiul otoman. În cele din urmă, prin firmanul din 11/23 octombrie 1866, principelui Carol i s-a recunoscut atît domnia cît și ereditatea ei. Așadar, o nouă modificare a regimului politic intern, înfăptuită fără a se cere aprobarea prealabilă a străinătății, a puterii suzerane sau a celor garante, fusese consfințită, unitatea statului național român — pusă în discuție în lunile precedente — s-a văzut reconfirmată [22].

Prudența pozițiilor diplomatice ale României avea constant ca fundal întreținerea aspirațiilor spre o viitoare independență. Aceasta a devenit mai perceptibilă odată ce guvernarea a fost preluată, la începutul primăverii anului 1867, de către liberalii radicali. Acțiunile duse în vederea afirmării unor atribute de suveranitate națională și de limitare a jurisdicției consulare [23] (reluîndu-se intens în această privință politica

22 Această reconfirmare constituia, incontestabil, un mare succes internațional al țării noastre, deși în același firman se menționa — contrariu realităților — că statul român făcea parte integrantă din imperiul otoman.

23 Potrivit unor tratate (capitulații) impuse Porții de mari puteri europene după secolul al XVI-lea, supușii acestor mari puteri erau judecați pentru cauze civile sau penale de consulul țării respective și nu de instanțe otomane. În acest fel jurisdicția consulară reprezenta o lezare a suveranității statului otoman, îngăduind ca pe propriul teritoriu puterea judecătorească să fie exercitată și de foruri străine. Din cauza dependenței țărilor române față de imperiul otoman prevederile din capitulații instituind jurisdicția consulară erau valabile și pe teritoriul lor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

îndrăzneață din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza) și sprijinirea activității comitetelor și cetelor de luptători bulgari au demonstrat, în 1867 și 1868, că neatîrnarea se înscria mai departe ca un obiectiv fundamental al cercurilor înaintate din România [24]. Dealtfel, la începutul anului 1868, cercuri consulare semnalau intenții ale guvernului român de a proclama, ca un nou „fapt împlinit", independența țării. Deziderat, în sine, se bucura de adeziunea unanimă a maselor populare, dar unii exponenți ai vieții politice românești se temeau de eventuale consecințe internaționale ale unei proceduri precipitate, căci independența ar fi însemnat implicit renunțarea la garanția colectivă a puterilor europene, ceea ce crea primejdia ca statul român să rămînă la discreția unora dintre ele [25].

Politica liberalilor radicali în direcția neatîrnării a contribuit la accentuarea ostilității puterilor europene conservatoare, dornice de a evita apariția unor noi focare ale luptei de eliberare; în noiembrie 1868 guvernul Nicolae Golescu a căzut.

Urmînd o cale temporizatoare, în acord cu pozițiile și interesele lor de clasă, conservatorii — succesori la guvern ai liberalilor radicali — au urmărit să realizeze „individualitatea" și chiar independența României printr-o apropiere de Austro-Ungaria. Această orientare se deosebea de aceea preconizată de liberalii radicali, pentru care problema independenței trebuia rezolvată prin forțe proprii, în corelație cu obiectivul desăvîrșirii unității statale prin eliberarea, în primul rînd, a Transilvaniei de sub dominația monarhiei dualiste.

În toamna anului 1870 moderatul Vasile Boerescu, care a devenit mai tîrziu ministru de Externe în guvernul conservator prezidat de Lascăr Catargiu, a lansat, prin periodicul său „Pressa", ideea de a se dobîndi independența în conjunctura internațională creată de războiul franco-prusian. El a pus în circulație teza că un eventual congres internațional destinat a pune capăt conflictului dintre Franța și Prusia ar fi putut să sancționeze și desființarea raporturilor de dependență a României față de imperiul otoman; România, transformată într-un regat suveran, ar fi avut o situație asemănătoare Belgiei, cu un statut de neutralitate corespunzător politicii de echilibru a marilor puteri [26]. Combătut, dealtfel, de liberalii radicali și, parțial, de alte grupări înrudite ca fiind subordonat jocului unor puteri străine și primejdios prin faptul că lăsa România la discreția marilor imperii limitrofe, proiectul lui Vasile Boerescu s-a dovedit nerealist.

Aceeași cale, a negocierilor și a obținerii independenței pe căi diplomatice, apelîndu-se la concursul unora dintre puteri (în primul rînd la acela al Austro-Unga-

24 Apostol Stan, *Independența statală în gîndirea și practica politică a anilor 1859—1877*, în „Revista de istorie", tom XXVIII, nr. 10, 1975, p. 1 509—1 513.
25 Ibid., p. 1 513.
26 Apostol Stan, *O acțiune politică pentru cucerirea independenței naționale în timpul războiului franco-prusian (1870—1871)*, în „Studii", tom XXVI, nr. 4, 1973, p. 755.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

riei), a fost urmată și de guvernul conservator Catargiu, tocmai în perioada în care Vasile Boerescu a deținut portofoliul Ministerului de Externe. Cîștigarea independenței prin luptă, prin angajarea maselor și, implicit, prin obligațiile pe care astfel clasele dominante le-ar fi contractat față de mulțimile producătoare, nu convenea conservatorilor. Este drept că mișcarea de eliberare a popoarelor din centrul și sud-estul Europei era paralizată în acei ani de alianța reacționară încheiată în 1872 de cei trei împărați — ai Austro-Ungariei, Rusiei și Germaniei. Aceasta a motivat, în parte, acțiunea conservatorilor, însușită în vremea aceea și de domnitor. În vara anului 1873 domnitorul României a purtat negocieri asidue la Viena cu Iuliu Andrássy, ministrul de Externe al monarhiei dualiste [27]. Dîndu-se curs unui demers venit din partea Austro-Ungariei încă din anul 1871 [28], guvernul conservator s-a arătat dispus să trateze încheierea unei convenții comerciale.

Încheierea convenției cu Austro-Ungaria și acreditarea de agenți diplomatici în diferite capitale europene [29] constituiau, după opinia conservatorilor, contribuții la afirmarea individualității României și, implicit, un preludiu al independenței. Dar atît monarhia austro-ungară cît și imperiul rus îngrijorau o bună parte din grupările politice românești, care considerau că o independență obținută din bunăvoința străinătății ar fi fost o cucerire șubredă, frontierele țării fiind oricînd amenințate [30].

Consiliul de Miniștri al României a dezbătut, la 24 august/5 septembrie 1873, problema proclamării independenței. Dar în acel timp nici condițiile interne (țara fiind guvernată de reprezentanții unei clase care era departe de a avea sprijinul majorității națiunii), nici cele externe nu erau prielnice unui nou act de autodeterminare. Cu toate că încheierea convenției comerciale cu Austro-Ungaria, în 1875, și apoi cea a unei convenții similare cu Rusia, în 1876, au avut și menirea de a afirma individualitatea României și a pregăti o viitoare recunoaștere a neatîrnării ei, era limpede că nu pe această cale urmau a fi desăvîrșite idealurile de eliberare națională ale românilor. De aceea, însuși guvernul conservator a ajuns, în ședința amintită mai sus, la concluzia că nu era oportun, în împrejurările date, să se proclame independența [31].

Așadar societatea românească se găsea nemijlocit confruntată cu problema independenței în perioada premergătoare redeschiderii crizei orientale. Era evident

27 Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, p. 298.
28 Ibid., p. 296.
29 Între 1869 și 1874 au fost acreditați agenți la Viena, Berlin, Roma și Petersburg (V. Netea, *Viena*, în *Reprezentanțele diplomatice ale României (1859—1917)*, vol. I, Editura Politică, București, 1967, p. 164; Gh. Cazan, *Petersburg*, în loc. cit., p. 194, 195—196; N. Adăniloaie, *Berlin*, în loc. cit., p. 223; Dan Berindei, *Roma*, în loc. cit., p. 240—242).
30 Apostol Stan, op. cit., p. 1 523—1 525.
31 Vasile Maciu, op. cit., p. 298—299. „Consiliul de Miniștri — se arăta în memoriile prințului Carol — hotărăște să amîne îndeplinirea proectului de declarare a independenței țării, fiindcă nu-i sigur de consimțămîntul Rusiei" — *Memoriile regelui Carol I al României (De un martor ocular)* [în continuare lucrarea este citată prin sigla: MRC], vol. VII, Editura Tipografiei Ziarului „Universul", București [f.a.], p. 45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

că fără neatîrnare România nu își putea ocupa locul legitim printre statele europene. Sub suzeranitatea unui imperiu cu structuri anacronice și delicvescent propășirea ei se vedea paralizată, desăvîrșirea unității statale imposibilă și teritoriul ei expus unor ingerințe străine și mai pernicioase. Căile preconizate pentru obținerea neatîrnării erau diferite, în funcție de pozițiile claselor și păturilor sociale, în corelație și cu poziția acestora față de întreaga problematică internă. Dar devenea din ce în ce mai limpede pentru majoritatea națiunii că independența trebuia *cucerită*, că ea nu putea veni ca un dar al marilor puteri. Soluția de a cuceri independența țării cu armele în mîini tindea a se impune ca singura cale realistă în lupta pentru modificarea statutului internațional al statului modern român, pentru afirmarea lui în lume ca o adevărată entitate de sine stătătoare.

SOLIDARITATEA POPORULUI ROMÂN CU MIȘCĂRILE DE ELIBERARE NAȚIONALĂ DIN BALCANI

Încă de la începutul anului 1875 starea de tensiune din provinciile europene ale imperiului otoman prevestea o apropiată izbucnire a luptei popoarelor subjugate și, implicit, o redeschidere a problemei orientale. „În Muntenegru și în Herțegovina — se nota într-un volum de memorii contemporane — populația a luat o atitudine așa de amenințătoare încît complicațiuni serioase sînt inevitabile“ [32]. Pentru statele balcanice existente, Muntenegru și Serbia, ca și pentru România, se impunea înlăturarea dominației otomane (chiar și exercitată în forma mai ușoară a suzeranității), urmînd ca ele să-și asigure astfel dezvoltarea în condiții de deplină independență politică și economică. Pentru teritoriile aflate nemijlocit sub dominația Porții, supuse exploatării și asupririi fiscalității apăsătoare, abuzurilor de tot felul, împiedicate de a-și afirma personalitatea națională sau de a și-o constitui, lupta de eliberare se impunea, de asemenea, la ordinea zilei.

La 27 iunie/9 iulie 1875 răscoala a izbucnit la Nevesinje, nu departe de Mostar, în Herțegovina [33]. Curînd, răsculații au început să primească ajutoare nu numai în arme, dar și în oameni, din Serbia, unde cete de voluntari erau organizate în mod public. În timp ce devenea evident că Serbia și Muntenegru aveau să ia parte într-un viitor nu prea îndepărtat la lupta de eliberare antiotomană, la începutul lunii august s-a răsculat populația din Bosnia. Comentînd situația din Balcani, ziarul radical bucureștean „Românul“ nota, cu evidentă simpatie pentru răsculați: „Insurgenții primesc

32 MRC, vol. VII, p. 92.
33 Dim. Djordjević, *Révolutions nationales des peuples balkaniques 1804—1914*, Belgrad, 1965, p. 132.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Combatanți muntenegreni în acțiune (în „Album della guerra russo-turca del 1877—78", Milano, 1878)

necontenit ajutoare în bani și oameni din toate părțile lumii unde se află o familie de slavi" [34]. Răscoala s-a dovedit deosebit de puternică. Autoritățile otomane au trebuit să se retragă în localitățile fortificate și silințele lor de a-i înfrînge pe răsculați nu au dat rezultatele scontate deoarece, cum remarca Nicolae Iorga, cînd armata imperială „învingea într-un punct, insurgenții reapăreau într-altul; era o întreagă populație nemulțumită în părțile acestea și oricîte biruințe ar fi putut cîștiga armata turcească, ele nu aveau importanță" [35]. Trupele otomane nu au putut înăbuși rezistența răsculaților în cursul celei de a doua jumătăți a anului 1875, iar în 1876, în primăvară, după cîteva luni de relativă acalmie, lupta de eliberare s-a intensificat.

Evenimentele desfășurate la sud de Dunăre au avut de la început un puternic ecou printre români, care au urmărit cu vie simpatie acțiunile insurgenților. „Era natural — remarca un contemporan, T. C. Văcărescu — ca România să fie cu inima

34 *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență* [în continuare lucrarea este citată prin sigla: DIRRI], vol. I, partea II-a, *Evenimentele militare premergătoare anului 1877*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 17.

35 N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, ediția a 2-a, Institutul de Arte Grafice „Luceafărul", București, 1923, p. 110.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

pentru populațiunile de aceeași lege care tindeau la o soartă mai fericită" [36]. Nu puțini erau oamenii politici români care, deși se opuneau unei „întreprinderi necugetate" sau unei „aventuri periculoase", aveau în vedere alegerea în viitor a „momentului priincios"[37] pentru intrarea în luptă a țării noastre. Semnificative în acest sens sînt rapoartele agenților diplomatici români. Astfel, la 3/15 iulie 1875, A. Cantacuzino, girantul agenției de la Belgrad, relata că ministrul de Externe al Serbiei îl întrebase ce atitudine intenționa să ia România în cazul unei extinderi a răscoalei; Cantacuzino, deși luat „pe nepregătite", răspunsese că armata română, care se găsea „în rîndul întîi printre cele trei armate creștine ale Orientului", dorea, firește, „a se ajunge la folosirea ei ca forță armată capabilă de a apăra și a susține drepturile națiunii" [38]. Cantacuzino precizase însă — în spiritul poziției conservatorilor — că armata română „nu ar putea să ia parte decît la o acțiune serioasă și importantă" [39].

Iar generalul Iancu Ghica, agentul României la Constantinopol, i-a dat următorul răspuns ministrului de Externe otoman, care se arătase îngrijorat de zvonurile referitoare la lucrările de fortificație executate de România în fața Vidinului: „Dacă guvernul meu a ordonat construirea a unor lucrări fortificate pe acele locuri este desigur o precauție pe deplin justificată de către o evidentă înclinare a Turciei în acești ultimi ani de a încălca drepturile autonome ale României" [40].

Ministrul de Externe român, Vasile Boerescu, îi recomanda generalului Ghica „cea mai absolută rezervă", căci nu trebuiau închise „toate ușile", dar atitudinea agentului român trebuia să fie „nici tocmai rece, nici tocmai caldă" [41]. În instrucțiuni oficiale, destinate neîndoielnic a fi arătate dregătorilor otomani, Boerescu sugera „învoieli și concesiuni prudente", ceea ce constituia indirect un preaviz adresat Porții. Dealtfel, deși vorbea despre „rezerva desăvîrșită", deci despre o atitudine ce avea să fie definită drept o strictă neutralitate, ministrul de Externe amintea și „simpatia" pe care România o nutrea pentru „națiunile" balcanice, ca și „bunele legături prietenești" ale țării noastre cu Serbia și Muntenegru [42]. Două zile mai tîrziu, la 11/23 august 1875, într-un raport către domnitor, Boerescu a arătat că evenimentele sud-dunărene puteau avea „mare influență" asupra poziției României [43]. Peste cîteva zile foaia sa, „Pressa", semnala, dealtfel, „grava poziție" a imperiului otoman, pe care îl „consilia" să facă „reforme serioase și eficace"[44]. În aceeași lună domnitorul Carol I se arăta,

36 T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în resbelul din 1877—1878*, Editura F. Göbl Fiii, București, 1888, p. 2.
37 I. C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, vol. I, partea a 2-a, „Cartea Românească", București, 1935, p. 405.
38 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 2.
39 Ibid.
40 Ibid., p. 8.
41 Ibid., p. 10.
42 Ibid., p. 11—13.
43 Ibid., p. 16.
44 Ibid., p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

într-o scrisoare către tatăl său, sceptic în ceea ce privește perspectiva ca problema orientală să se rezolve pe cale diplomatică: „Înalta diplomație este neputincioasă a rezolva cestiunea orientală, care nu poate fi rezolvată decît în Orient chiar, pe teatrul războiului, cu concursul popoarelor direct interesate" [45]. El adăuga că România dorea „să cîștige încă timp", între altele, pentru ca pregătirea ei militară să fie mai avansată [46].

Motive asemănătoare ghidau și guvernul conservator în orientarea lui neutralistă, dar la acestea se adăuga teama de mase, a căror ascensiune ar fi însoțit inevitabil o declanșare a luptei armate antiotomane. În schimb, oficiosul radical „Românul" exprima o poziție diferită: „siguranță de pace nu poate să fie în Orient pînă ce poporațiunile creștine nu se vor constitui în state autonome, conform cererii lor [. . .]. Această soluțiune, după noi, este fatală; orice se va face, nici Turcia, nici puterile nu vor putea s-o înlăture sau s-o amîne încă mult timp"[47]. Cu toate ezitările lui, guvernul conservator a trebuit să efectueze la 8/20 septembrie 1875 primele concentrări de rezerviști [48].

Continuarea luptelor din Peninsula Balcanică a demonstrat, în lunile următoare, că insurecțiile din vara aceluiași an nu fuseseră accidentale. Concomitent, atitudinea forțelor politice din România, atît a celor aflate la guvern, cît și a celor din opoziție, s-a afirmat cu mai multă claritate și fermitate decît în perioada anterioară. Mesajul domnesc adresat corpurilor legiuitoare la 15/27 noiembrie 1875 amintea de „înaintarea" României „spre poziținea ce-i este indicată [. . .] prin însemnătatea teritorială" [49]. Într-o scrisoare adresată, în aceeași zi, de șeful statului român tatălui său lucrurile erau și mai limpede explicate: „Din moment ce situațiunea noastră de atîrnare de Poartă vatămă dezvoltarea noastră economică, reformele noastre financiare, creditul nostru, putem cere pe bună dreptate ca să se tragă o linie de hotar politic foarte lămurită între un imperiu care e rebel la orice reformă și un tînăr stat în înflorire, care a dat Europei în acești din urmă ani garanții reale" [50].

În Cameră au avut loc vii dezbateri în jurul formulării răspunsului la mesaj, pe care guvernul îl dorea sobru și neangajant, dar opoziția îl concepea în termenii unei adevărate declarații de război. „Națiunea va fi gata a-ți da [domnitorului] — se spunea în versiunea de răspuns la mesaj întocmită de opoziție — tot sprijinul putincios pentru a susține, în împrejurările de față, demnitatea națională și, sub drapelul desfășurat, a concurge la stabilirea unei stări de lucruri mai conforme cu interesele generale ale creștinilor"[51].

45 Carol I, *Cuvîntări și scrisori*, tom I, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1909, p. 430.
46 Ibid.
47 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 22.
48 Ibid., p. 22—23.
49 Carol I, op. cit., tom I, p. 436.
50 Ibid., p. 438.
51 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 40.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Între timp, nici evoluția situației pe cîmpurile de luptă, nici reformele otomane, considerate de observatorii politici ai vremii ca fiind lipsite de sinceritate, și nici măsurile militare luate de Poartă la Dunăre nu erau de natură să ofere temeiuri pentru ca România să păstreze o poziție neutrală. Chiar și guvernul conservator a sfîrșit prin a-și da seama de acest lucru. Primul ministru, într-o convorbire cu agentul diplomatic sîrb la București, a apreciat că România, ca și Serbia, trebuia să fie gata de război [52]. La 4/16 ianuarie 1876, într-o notă circulară adresată de ministrul de Externe agenților diplomatici ai României, erau respinse învinuirile de „complicități cu țările răsculate" aduse României, dar, pe de altă parte, se motivau pregătirile militare inițiate între timp, se declara răspicat că țara noastră nu făcea „în nici un fel parte integrantă din imperiul otoman, așa cum îi place Sublimei Porți să pretindă" și se afirma anacronismul unor prevederi ale tratatului de la Paris din 1856, deoarece acesta nu îngăduise transformarea României într-un „stat puternic și complect independent" [53]. În notă se formula și ipoteza că neatîrnarea va fi dobîndită în cazul prăbușirii imperiului otoman, dar se avea în vedere și posibilitatea de a o cuceri cu armele. Totodată se avansa ideea ca România independentă să beneficieze de o „garanție" colectivă a puterilor [54].

Dar la 27 aprilie/9 mai 1876, după o scurtă guvernare prezidată de generalul Ioan Em. Florescu, s-a format un nou cabinet, condus de Manolachi Costache Epureanu, avînd ca ministru de Externe pe Mihail Kogălniceanu, ceea ce punea capăt lungii perioade de guvernare a conservatorilor [55]. Deși programul noului guvern continua să fie axat pe ideea neutralității, el conținea și unele elemente noi. „Politica noastră externă va fi pașnică — se declara în acest program —, va fi plină de respect pentru tractatele internaționale care statornicesc condițiunea politică a României, care-i asigură independența, care-i garantează neutralitatea" [56]. Se încerca deci să se creeze o paralelă între termenul de neutralitate și cel de independență, deși acesta din urmă era inadecvat utilizat, căci în fapt în acea vreme România nu beneficia decît de o largă autonomie. Mai semnificativă era afirmația că România urma să-și apere neutralitatea cu armele și că, în consecință, „imperios dar, se cere ca țara să-și organizeze bine forțele militare" [57]. Acest program depășea, în mod evident, unele din limitele orientării guvernelor anterioare.

52 N. Ciachir, *România în sud-estul Europei 1848—1886*, Editura Politică, București, 1968, p. 147.
53 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 65—67.
54 Ibid. Într-o notă circulară adresată, cîteva zile înainte de demisia guvernului, agenților diplomatici ai României, ministrul de Externe s-a situat pe poziții și mai rezervate. Deși exprima din nou „simpatiile" țării față de popoarele balcanice, el reafirma necesitatea neutralității, poziție care a fost preluată, dealtfel, și în programul noului guvern (ibid., p. 135—136).
55 Dimitrie Costescu, *Fazele ministeriale în România*, ediția a 2-a, Tipografia Ziarului „Universul", București, 1936, p. 66.
56 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 144.
57 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Hr. Botev, S. Slavcov şi Iv. Drasov în România — 1875 (în albumul „Griviţa Plevna Smîrdan 1877—1878", Sofia)

Gazete editate în România de revoluţionarii bulgari (în albumul „Griviţa Plevna Smîrdan 1877—1878", Sofia)

Între timp, chiar în zilele în care se negocia formarea noului guvern, a izbucnit, organizată în largă măsură şi sprijinită de pe teritoriul României, răscoala poporului bulgar pentru eliberarea de sub dominaţia otomană. În primele zile ale răscoalei generalul Iancu Ghica raporta de la Constantinopol că insurgenţii aleseseră o zonă „excelentă din punct de vedere strategic" pentru a declanşa lupta armată şi că se părea că beneficiau de „un foarte bun comandament" [58]. Firește, noile evenimente au stîrnit în România un interes deosebit şi o caldă simpatie pentru răsculaţi. Deşi guvernul — pentru a respecta „neutralitatea" — a trebuit să ia unele măsuri de priveghere la frontiere, autorităţile locale, după toate probabilităţile încurajate în acest sens şi de la Bucureşti, au aplicat aceste măsuri destul de formal. Semnificativ este faptul că numeroasa ceată comandată de poetul revoluţionar Hristo Botev a reuşit să se îmbarce pe vasul austriac „Radetzky" cu întregul armament de care dispunea, deşi

58 Ibid., p. 143—145. Vezi detalii în: P. Constantinescu-Iaşi, *Studii istorice româno-bulgare*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1956, p. 137—170; Dan Berindei, *Răscoala poporului bulgar din aprilie 1876 şi România*, în „Revista română de studii internaţionale", nr. 2, 1976, p. 195 — 202.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mulți dintre membrii ei nici nu posedau formele necesare de trecere a frontierei [59]. Opinia publică românească a susținut lupta de eliberare în care se angajase poporul vecin. „Știri particulare și directe ale noastre — nota cu satisfacție, încă la 29 aprilie/11 mai 1876, „Românul" — ne spun că Bulgaria s-a răsculat. Tot Balcanul meridional este sub arme [. . .]. Insurgenții sînt numeroși, bine înarmați, bine comandați și ocupă un punct strategic important".

Noile evenimente au întărit în opinia publică din țara noastră certitudinea că întreaga Europă de sud-est se găsea în fața unor prefaceri de o însemnătate crucială, în care, mai devreme sau mai tîrziu, și România trebuia să fie implicată. „Toți erau de acord — nota „Telegraful", la 2/14 mai — că începutul primăverii anului 1876 va decide dacă pacea se va restabili sau dacă insurecțiunea va cîștiga noi forțe. Primăvara a venit. Insurecțiunea nu s-a stins, ci ia din ce în ce proporțiuni mai mari [. . .]". Interesul față de evenimentele ce se desfășurau în Balcani s-a concretizat nu numai în sprijinul pe care patrioții bulgari au continuat să-l primească și în simpatia manifestată față de ei, ci și în prezența unor corespondenți ai foilor progresiste românești („Românul" și mai ales „Telegraful") la sud de Dunăre, ca observatori „la fața locului". Este semnificativ că pînă și ziarul conservator „Timpul" a inserat apelul „luptătorilor bulgari în Balcani" adresat „către creștinătate" [60]. „Europa — se arăta într-un articol de fond apărut în același ziar spre sfîrșitul lunii iunie 1876 — chiar pentru interesul ei propriu trebuie să intervină într-o zi apropiată pentru satisfacerea popoarelor creștine"[61].

Dar, între timp, mișcarea liberală a „junilor turci" l-a răsturnat pe sultanul Abdul Aziz, înlocuindu-l cu Murad al V-lea. Împrejurările au părut de bun augur la București unde, de la preluarea portofoliului Ministerului de Externe, Mihail Kogălniceanu dinamizase activitatea diplomatică orientată spre dobîndirea unui nou statut internațional al țării și folosea un limbaj mai ferm în comparație cu predecesorii săi. La 29 aprilie/11 mai 1876 ministrul de Externe a adresat o notă circulară agenților diplomatici ai României în care își exprima speranța că Poarta avea să țină seama de atitudinea României [62]. În săptămînile următoare el a căutat să folosească neutralitatea ca un mijloc pentru a obține din partea puterii suzerane concesii care, treptat, urmau să conducă la acceptarea independenței *de fapt* a României. De pe această poziție, Mihail Kogălniceanu a dat instrucțiuni agentului român la Constantinopol să acționeze pentru a determina guvernul otoman „să recunoască denumirea de România cel puțin acum" [63].

59 C. N. Velichi, *Atitudinea lui Mihail Kogălniceanu, a unor autorități românești din porturile dunărene și a maselor populare în timpul trecerii cetei lui Hristo Botev (27 aprilie — 15 iunie 1876)*, în „Romanoslavica", an IV, 1960, p. 251 și urm.
60 „Timpul", nr. 62, 26 iunie 1876.
61 Ibid.
62 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 145—146.
63 Ibid., p. 155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ambulanța Crucii Roșii române în Serbia (fototeca Muzeului Militar Central)

La 16/28 iunie ministrul de Externe a remis agenților diplomatici ai țării un amplu memoriu în care erau expuse, documentat, revendicările românești [64]. Memoriul începea cu un expozeu asupra stadiului atins în relațiile dintre România și imperiul otoman în momentul în care acesta din urmă era nu numai măcinat de frămîntări interne — concretizate, nu demult, prin înlocuirea sultanului și tentativele de „liberalizare" a structurilor politice — și, mai ales, de insurecțiile popoarelor balcanice, ci și amenințat de iminenta ridicare la luptă a Serbiei și Muntenegrului. Exprimîndu-și speranța că, în urma schimbării de regim petrecute la Constantinopol, acolo se va recunoaște faptul că românii reprezentau „un popor prietenos și sincer care dorește să aibă cu Turcia legături întemeiate pe cea mai desăvîrșită armonie și pe cea mai bună înțelegere", Mihail Kogălniceanu s-a pronunțat în favoarea soluționării pașnice a unor probleme litigioase existente între România și imperiul otoman. În memoriu se cerea din nou ca Poarta să recunoască denumirea de România și totodată — semni-

64 Ibid., p. 192—208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ficativ, pentru că marca un pas mai departe pe calea revendicării independenței — faptul „individualității statului român". Între recunoașterea individualității și independență distanța era redusă, lucru confirmat, dealtfel, de celelalte revendicări înscrise în memoriu: să se admită ca reprezentantul României să facă parte cu drepturi egale din corpul diplomatic acreditat la Constantinopol, să se reglementeze situația supușilor români din Turcia „după modelul situației celorlalți supuși străini" (inclusiv dreptul de judecată al agenților români asupra conaționalilor lor), să se confirme inviolabilitatea teritoriului român, să se delimiteze apartenența insulelor dunărene situate la hotarul dintre România și imperiul otoman și să se fixeze hotarul pe talveg, să fie recunoscut pașaportul român și, în sfîrșit, să se procedeze la „încheierea cu imperiul a unor convenții comerciale, de extrădare a răufăcătorilor, poștale și telegrafice". Această ultimă revendicare presupunea ca Poarta să recunoască nu numai deplina autonomie a statului român, ci și că acesta putea desfășura o acțiune politică externă independentă chiar și față de puterea suzerană; acceptarea acestei stipulații ar fi însemnat *să se recunoască în fapt că România iese de sub suzeranitatea otomană*. Memoriul a fost înaintat agenților diplomatici ai României cu două zile înainte de intrarea Serbiei în război. Judecat prin prisma evenimentelor petrecute ulterior, memoriul din 15/27 iunie 1876 apare ca un act necesar pentru a demonstra că România încerca să epuizeze toate căile pacifice înainte de a se angaja într-o luptă armată, mai ales că aceasta implica o alianță, nu lipsită de primejdii, cu Rusia.

Declarația de război a Serbiei, survenită în acest context [65], a fost întîmpinată cu satisfacție în România. Era o nouă dovadă că problema orientală nu putea fi dezlegată decît prin satisfacerea doleanțelor legitime ale popoarelor din Europa de sud-est angajate în lupta de afirmare statală de sine stătătoare. Comunitatea de interese și bunele legături tradiționale dintre cele două țări, concretizate în 1868 și într-un tratat, explică, de asemenea, faptul că opinia românească a arătat un viu interes și simpatie față de cauza poporului sîrb.

Situația externă a României, poziția ei de neutralitate determinau ca sprijinul românesc dat Serbiei și Muntenegrului să îmbrace modalități lipsite de o investitură oficială declarată. Astfel, măsurile luate de guvernul român pentru neutralizarea Dunării între Negotin și Vîrciorova, constituirea unui „corp de observație" au prezentat „un mare serviciu" adus sîrbilor, „deoarece dînșii n-au să se mai aștepte acum la un atac al vapoarelor de război turcești, din partea Dunării" [66]. În același timp, hotarele românești au fost deschise pentru trecerea unor refugiați din populația civilă din Serbia, cărora li s-a oferit azil și hrană. La 14/26 iunie agentului român de la Belgrad

65 Pentru ansamblul războiului de eliberare dus de Serbia și Muntenegru în 1876 vezi *Vojna Enciklopedija*, Drugo izdanje, 9, Izdanje Redakcije Vojne Enciklopedije, Beograd, 1975, p. 116—120.
66 MRC, vol. VIII, p. 67.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

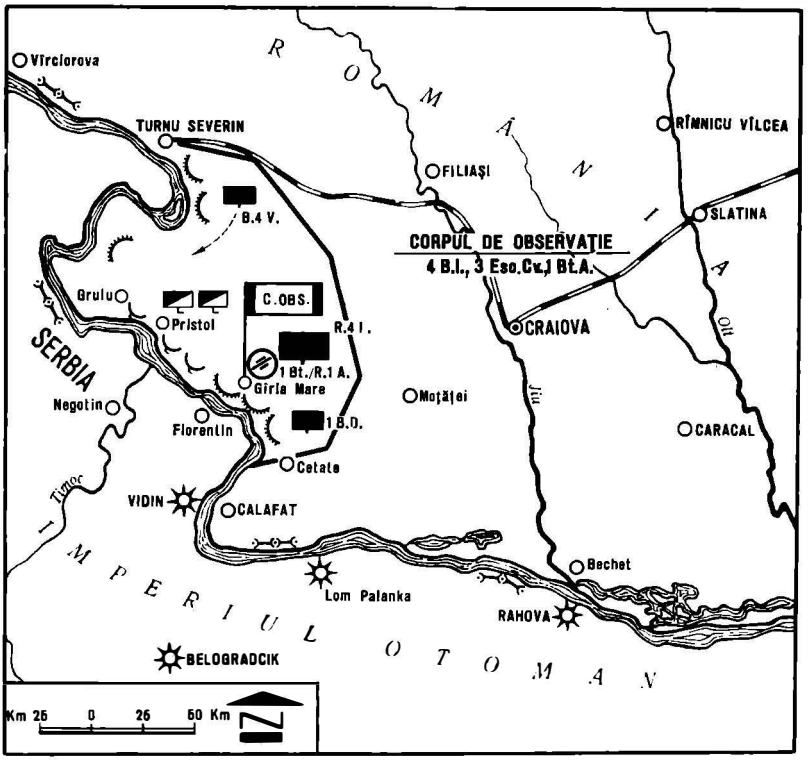

CORPUL DE OBSERVAȚIE ROMÂN ÎN ACOPERIRE PE DUNĂRE iunie — octombrie 1876

i se făcea cunoscut de la București că „simpatiile noastre sînt asigurate Serbiei" și că se îngăduia trecerea de voluntari pentru forțele armate sîrbești, însă „în grupuri mici"[67].

Permiterea transportului de arme și muniții, expediate îndeosebi din Rusia, releva pe plan politic cu acuitate caracterul formal al neutralității afișate; guvernul român a lăsat coletele respective să fie, adeseori, transmise sub însemnele Crucii Roșii [68]. Dar, neîndoielnic, cel mai important sprijin dat Serbiei a fost neutralizarea Dunării, cerută insistent și, pînă la urmă, impusă de România guvernului otoman. Ministrul de Externe al imperiului a răspuns favorabil cerinței românești [69] după ce agentul diplomatic român i-a declarat ferm că un refuz ar fi atras aplicarea neutralizării prin mijloacele proprii ale României, ceea ce demnitarul otoman apreciase că „seamănă a declarație de război" [70].

67 N. Iorga, op. cit., p. 123.
68 Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Războiul oriental din 1876—1878, dosar 16, f. 276, 283.
69 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 244.
70 Ibid., p. 242.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Reacțiile puterilor europene la memoriul redactat de Mihail Kogălniceanu au reprezentat un test al perspectivelor pe care le avea România de a obține independența pe calea negocierilor. Imperiul otoman a adoptat tactica tergiversării. Cînd generalul Iancu Ghica a insistat la Constantinopol pentru a i se da un răspuns — la 12/24 iulie —, i s-a replicat că intervenția fusese „intempestivă"; guvernul otoman nu intenționa să ia în considerare documentul românesc înainte de terminarea ostilităților — ceea ce însemna, implicit, că la Constantinopol se sconta pe o victorie asupra insurgenților pentru a se da apoi un răspuns negativ — și aprecia că multe din punctele memoriului erau de competența puterilor garante [71]. Imperiul otoman s-ar fi arătat, probabil, mai maleabil dacă puterile europene ar fi sprijinit doleanțele românești, dar atitudinea acestora a fost, în cel mai bun caz, rezervată. La Londra s-a vorbit, cu neînțelegere pentru aspirațiile legitime ale României, de „ambiție bolnăvicioasă" [72]. Ministrul de Externe al Franței a apreciat cererile exprimate în nota circulară a lui Kogălniceanu drept „primejdioase și supărătoare" [73]. Formal, oficialități din Austro-Ungaria și Germania au considerat că revendicările românești erau justificate, dar practic nu au întreprins vreun demers în acest sens pe lîngă guvernul otoman. Guvernul Rusiei, care își proclama, urbi et orbi, sprijinul față de popoarele supuse dominației otomane, a replicat că nota circulară era neoportună [74]; baronului Dmitri Stuart, trimis tocmai în vremea aceea agent diplomatic al St. Petersburgului la București, i s-au transmis instrucțiuni să frîneze tendințele României de a obține „independența completă" și să acționeze pentru a determina guvernul princiar să renunțe la acte ce aveau darul „de a irita prematur Poarta" și de a „precipita în Orient o criză primejdioasă pentru pacea generală" [75].

TENTATIVELE MARILOR PUTERI DE A SOLUȚIONA CRIZA ORIENTALĂ PRINTR-UN COMPROMIS

În timp ce popoarele din sud-estul Europei desfășurau tot mai puternice lupte pentru eliberarea lor de sub dominația străină, marile puteri își urmau jocul de interese. La 26 iunie/8 iulie 1876, la Reichstadt, în Boemia, împăratul Franz Joseph și țarul Alexandru al II-lea, împreună cu sfetnicii lor, au realizat un acord secret prevăzînd

71 Ibid., p. 279.
72 Ibid., p. 287.
73 Ibid., p. 291.
74 Ibid., p. 268.
75 Vasile Maciu, *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIX-e siècle*, p. 228—229, 233—234.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ca Bosnia și Herțegovina să fie ocupate de către Austro-Ungaria, iar estul României (sudul Basarabiei) de către Rusia [76].

Faptul că memoriul românesc din 15/27 iunie 1876 nu avusese rezultatele scontate în ceea ce privește inițierea unei schimbări a statutului internațional al României, precum și continuarea războiului din zona apuseană a Peninsulei Balcanice l-au determinat pe Mihail Kogălniceanu să adopte o orientare mai radicală, care s-a vădit într-o nouă notă circulară adresată de el agenților diplomatici ai țării la 20 iulie/1 august 1876. Amintind atitudinea de neutralitate adoptată de România în 1875, ministrul de Externe evoca, totodată, preocupările și sentimentele trezite în România de situația existentă la sud de Dunăre: „Dacă într-adevăr aceste îngrijorări și aceste simpatii nu pot fi decît comune tuturor națiunilor civilizate și tuturor popoarelor creștine, ele trebue să fie, îndrăznesc s-o afirm cu tărie, cu atît mai vii la noi care suntem o țară învecinată și avem atîtea legături cu popoarele de pe malul drept al Dunării" [77]. După ce denunța represiunile sîngeroase din Balcani, Kogălniceanu conchidea că „frămîntarea în sînul poporului nostru crește pe zi ce trece, că un mare partid politic de la noi s-a și pronunțat categoric în favoarea creștinilor, că armata română freamătă sub jugul disciplinei, doritoare să ia parte la luptă" [78]. Patru zile mai tîrziu, ministrul de Externe preciza într-o nouă notă că existența puternicului curent de opinie care cerea „o modificare a stării actuale de lucruri" putea determina guvernul român „a se îndepărta de linia de conducere pe care și-a fixat-o și pe care a urmat-o cu sfințenie pînă acum" [79].

Evenimentele totuși nu s-au precipitat, fapt datorat atît înfrîngerii Serbiei, cît și jocului marilor puteri. Puține zile după elaborarea notei circulare referitoare la relațiile româno-otomane, Mihail Kogălniceanu a părăsit Ministerul de Externe, odată cu guvernul Manolachi Costache Epureanu, înlocuit printr-o nouă formație ministerială prezidată de Ion C. Brătianu [80], în care liberalii radicali exercitau un control mai strîns. Noul ministru de Externe, Nicolae Ionescu, șeful liberalilor fracționiști moldoveni, se număra printre oamenii politici care, cu toate nereușitele de pînă atunci, continuau să spere în posibilitatea ca problema independenței României să fie soluționată pe căi diplomatice. Acest punct de vedere nu era însă împărtășit de primul ministru; în paralel cu ministrul de Externe, mai ales în secret, I. C. Brătianu a desfășurat o activitate susținută destinată a pregăti participarea directă, pe plan militar, a României la evenimente.

76 *Сборник договоров России с другими государствами 1856—1917*, Государственное Издательство Политической Литературы, 1952, p. 144 — 148.
77 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 293.
78 Ibid, p. 294.
79 Ibid., p. 300—301.
80 Dimitrie Costescu, op. cit., p. 66.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Deşi conţinutul convorbirilor de la Reichstadt, neconsemnate dealtfel într-un document oficial, nu era cunoscut cu precizie, însăşi întrevederea celor doi împăraţi alertase guvernul român. Primul ministru s-a decis să facă o vizită la Sibiu, spre sfîrşitul lunii august, oficial pentru a-l saluta pe împăratul Franz Joseph venit acolo [81], dar, în fapt, cu intenţia de a efectua un sondaj în privinţa atitudinii pe care Austro-Ungaria intenţiona să o adopte în problema orientală şi, îndeosebi, faţă de România.

Mai importante au fost însă convorbirile pe care Brătianu le-a purtat o lună mai tîrziu la Livadia, în Crimeea, cu ţarul Alexandru al II-lea şi cu cancelarul A. M. Gorceakov. Guvernul Brătianu, avînd în vedere că exista perspectiva iminentă de a se declanşa războiul ruso-turc şi, mai ales, ca el să se desfăşoare pe teritoriul românesc, sau cea a unei ocupaţii străine asupra ţării noastre, aşa cum se întîmplase de atîtea ori în trecut, dorea să reglementeze din timp problema intrării şi trecerii armatei ruse prin România. Invocînd motivul că România nu era un stat independent, guvernul rus a primit defavorabil ideea încheierii unei convenţii în acest sens [82]. Dar, pînă la urmă, la insistenţa delegaţiei române, ţarul şi guvernul lui au hotărît totuşi să accepte încheierea convenţiei scrise pe baza propunerilor făcute de şeful guvernului român, inclusiv stipularea clauzelor potrivit cărora Rusia trebuia să garanteze instituţiile şi integritatea teritoriului românesc. Pentru întocmirea textului convenţiei a fost trimis la Bucureşti, incognito, contele Nelidov, însă semnarea documentului a fost apoi tergiversată de guvernul Rusiei pînă cînd el a avut certitudinea că va declanşa războiul împotriva imperiului otoman, lucru ce a convenit şi României.

Vizita de la Livadia a coincis cu o mobilizare a armatei române [83], ţinută pe picior de război timp de mai multe luni. Întrevederile de la Livadia, ca şi măsurile militare româneşti au provocat zvonuri la Belgrad, în luna octombrie, „că la Bucureşti se proclamase independenţa şi regalitatea" [84], aceasta cu puţin înainte ca între imperiul otoman şi Serbia să se încheie — la 21 octombrie/2 noiembrie 1876 — un armistiţiu impus ultimativ Porţii biruitoare de Rusia [85].

În Europa s-a intensificat, spre sfîrşitul anului 1876, activitatea diplomatică vizînd soluţionarea problemei orientale. Deşi cei mai realişti dintre conducătorii români erau conştienţi că independenţa nu putea fi obţinută decît prin război, guvernul de la Bucureşti a continuat, în aceste condiţii, să exploreze în paralel şi căile diplomatice. Ministrul de Externe Nicolae Ionescu a cerut, a doua zi după semnarea armistiţiului otomano-sîrb, ca puterile europene să asigure neutralitatea României „printr-un act

81 Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, p. 337.
82 Ibid., p. 337—338.
83 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 365, 381—386. Vezi capitolul al III-lea, p. 72—74.
84 Ibid., p. 389.
85 Vasile Maciu, *Mouvements nationaux et sociaux roumains au XIX-e siècle*, p. 236. Muntenegrul însă a continuat ostilităţile împotriva otomanilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

internațional", dînd „o garanție specială în previziunea eventualității unui război între una dintre puteri și Turcia" [86]. Ion Ghica și C. A. Rosetti au fost trimiși în Occident pentru a sonda, ca și agenții diplomatici, posibilitatea ca independența României să fie dobîndită pe calea indirectă a neutralității absolute garantate de puteri. Cu toate că în unele capitale occidentale s-au primit răspunsuri încurajatoare — „Ați devenit *o națiune* — spunea contele Decazes, ministrul de Externe al Franței, lui Ion Ghica —, ați știut să vă faceți necesari Europei și ea nu poate să nu vă menție și să nu vă garanteze existența" [87] —, soluția obținerii independenței pe calea indirectă a unei garanții speciale de neutralitate s-a dovedit iluzorie, fapt confirmat nu peste multă vreme de conferința internațională de la Constantinopol.

În aceste condiții, în opinia publică din România a cîștigat aderență de masă ideea că independența trebuia *cucerită*, că ea nu putea fi așteptată ca un dar al marilor puteri și că se impunea intensificarea pregătirilor pentru a face față oricăror imprejurări. Această stare de spirit nu a fost modificată de asigurările primite de la Constantinopol că imperiul otoman avea să respecte linia Dunării chiar dacă armatele ruse ar fi pătruns în România [88]. Înaltul ordin de zi către oștire dat de domnitor la 8/20 noiembrie 1876 amintea, în mod semnificativ, că „imprejurările pot chema o armată la îndeplinirea celor mai mari destinuri" [89]. Mai înainte — la 29 octombrie/10 noiembrie și la 6/18 noiembrie — Camera și Senatul votaseră menținerea rezervelor „sub arme", pentru ca în următoarele săptămîni aceleași corpuri să voteze un credit de 4 milioane pentru completarea armamentului [90].

În această atmosferă, reprezentanții guvernului român au negociat încheierea convenției cu Rusia — mai întîi cu trimisul special, contele Nelidov, apoi cu baronul Stuart, agentul diplomatic al Rusiei în România, căruia i s-au atașat, la un moment dat, și trimișii speciali ai marelui duce Nicolae [91].

Spre sfîrșitul anului 1876, în timp ce la Constantinopol se făceau pregătiri pentru deschiderea unei conferințe a puterilor, căreia ar fi trebuit să-i revină sarcina de a determina imperiul otoman să soluționeze favorabil doleanțele popoarelor aflate sub dominația sa [92], în România se înfruntau tot mai ascuțit cele două linii de politică externă: *liberal moderată*, reprezentată de Nicolae Ionescu, Ion Ghica, Dimitrie Brătianu și alții, care urmăreau încă să obțină garanția europeană a neutralității României (independența urmînd a fi redobîndită pe această cale); *radicală*, susținută îndeosebi

86 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 394.
87 Ibid., p. 399.
88 Ibid., p. 438.
89 Ibid., p. 440—441.
90 Ibid., p. 427, 461.
91 Vasile Maciu, op. cit., p. 240, 241, 272; Dan Berindei, *Cucerirea independenței României (1877—1878)*, Editura Științifică, București, 1967, p. 33.
92 Vezi Vasile Maciu, op. cit., p. 235 și urm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de primul ministru I. C. Brătianu și de C. A. Rosetti, pentru care pregătirea participării directe la război în înțelegere cu Rusia apărea drept singura soluție realistă. Totuși, în funcție de evoluția situației internaționale și a raporturilor dintre puteri, partizanii celor două formule manifestau destule oscilații. Astfel, deși adept al neutralității, Nicolae Ionescu s-a situat pe o poziție radicală în partea inițială a declarațiilor de politică externă pe care le-a făcut în Adunarea deputaților la 25 noiembrie/7 decembrie 1876. „Linia de apărare a Turciei — a spus el — nu este decît la Dunăre și turcii nu au dreptul de a cere de la români vreo alianță, fiindcă tratatul din Paris nu ne obligă la aceasta" [93]. A doua zi, concomitent cu înființarea a opt noi regimente de dorobanți [94] — măsură în concordanță cu orientarea spre o eventuală participare militară la evenimente —, guvernul l-a trimis pe Dimitrie Brătianu în misiune la Constantinopol, cu instrucțiunea de a stărui pe lîngă reprezentanții puterilor spre a obține „o garanție specială" pentru neutralitatea „perpetuă" a României sau, în caz de război, „o garanție specială pentru respectarea drepturilor, a neutralității și a integrității" țării [95].

Conferința de la Constantinopol — ținută între 11/23 decembrie 1876 și 30 ianuarie/11 februarie 1877 — nu a reușit să găsească dezlegări pentru nici una din complexele probleme înscrise pe agenda ei, deoarece contradicțiile care confruntau puterile participante s-au dovedit ireconciliabile. La acest deznodămînt a condus și lipsa totală de maleabilitate și realism a Porții. Tocmai în perioada aceea de tensiune, la 11/23 decembrie 1876, sultanul a promulgat o nouă constituție a imperiului care, sub aparențe liberale, nega drepturile naționale ale popoarelor supuse dominației Porții și declara statele autonome vasale „provincii privilegiate" ce ar fi făcut parte integrantă din imperiul otoman [96]. Această stipulație a noii constituții otomane a produs indignare în România. Primul ministru a declarat răspicat în Adunarea deputaților că „nici sabia lungă a lui Baiazet și Mohamet nu a putut să pătrundă pînă în munții României, unde cutează astăzi să străbată Midhat pașa cu constituțiunea lui" [97]. Două zile mai tîrziu, la 24 decembrie 1876/5 ianuarie 1877, ziarul „Românul" scria: „Agitațiunea care a domnit în zilele din urmă în București și în toată România, unde izbirea ce ne aduce Turcia a fost cunoscută, neastimpărul, indignațiunea ce se manifestau cu curagiu și în gura mare [. . .], mulțimea publicului, care ziua înțesa stradele în grupe ce discutau cu animațiune, eară seara pînă la o oră foarte înaintată umplea toate tribunele și staționa în jurul Camerei; această suflare, înfine, ale cărei vibrațiuni erau un curent de indignațiune patriotică, pe care nimeni n-a cutezat a-l înfrunta în față, era proba cea mai vădită că reprezentațiunea națională, în modul în care trata

93 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 471—476.
94 Vezi capitolul al III-lea.
95 DIRRI, vol. I, partea II-a, p 489.
96 Ibid., p. 520.
97 Ion C. Brătianu, *Discursuri, scrieri, acte și documente*, vol. II, partea 1, Imprimeriile „Independența", București, 1912, p. 252.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

chestiunea și în rezoluțiunea ce a luat, răspundea simțămîntului unanim al tuturor românilor".

Demersurile făcute de Dimitrie Brătianu la Constantinopol pentru a obține acceptarea revendicărilor exprimate de Mihail Kogălniceanu în nota din 15/27 iunie 1876 și, îndeosebi, neutralitatea garantată [98] a României nu au găsit audiență. Nu s-a dat curs într-un mod satisfăcător nici cel puțin protestului adresat de guvernul român împotriva stipulațiilor din constituția otomană în temeiul cărora statul român era considerat „provincie privilegiată"; ministrul de Externe otoman, Savfet pașa, s-a mulțumit să transmită la București o asigurare scrisă că nu se intenționa vreo modificare a statutului principatelor [99].

Atitudinea negativă, în totală contradicție cu realitățile, a imperiului otoman, calificată drept „absurdă" pînă și de ministrul de Externe al Austro-Ungariei [100], corelată cu eșecul conferinței de la Constantinopol, a contribuit la clarificarea liniei pe care trebuia să se angajeze România spre a-și dobîndi independența. Curentul antiotoman s-a intensificat. În zilele de 5—6/17—18 ianuarie 1877 parlamentul a luat în dezbatere problema convenției cu Rusia; cea mai mare parte a deputaților și senatorilor s-au pronunțat în principiu în favoarea încheierii ei [101]. Acea parte a liberalilor moderați care nu renunțau la poziția lor de recomandare a neutralității — D. A. Sturdza, Gh. Vernescu și N. Ionescu — s-au retras, pe rînd, din guvern [102].

Cursul situației internaționale indica limpede că, în condițiile date, o confruntare militară între imperiul rus și imperiul otoman devenise iminentă. Cu prilejul unei noi întîlniri avute la Budapesta între conducătorii Rusiei și Austro-Ungariei, acordul de principiu de la Reichstadt s-a materializat într-un document scris, ceea ce a dat țarului certitudinea că putea acționa nestingherit împotriva imperiului otoman.

În martie 1877 reprezentanții puterilor semnatare ale tratatului de la Paris din 1856 s-au reunit la Londra, însă fără participarea unor împuterniciți ai imperiului otoman, absență care ea însăși era semnul unei dezaprobări a Europei — chiar a guvernelor favorabile Constantinopolului — față de obstinația acestuia. S-a ajuns la semnarea unui protocol [103] prin care se recomanda Porții să acorde neîntîrziat unele ușurări — în fapt limitate — popoarelor supuse dominației ei. Conducerea otomană, invitată să cosemneze protocolul, a refuzat. Evenimentele s-au precipitat; Rusia a decis să declanșeze războiul, considerînd că împrejurările internaționale îi erau favorabile.

98 Vasile Maciu, op. cit., p. 250—251, 256—260.
99 DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 547.
100 Ibid., p. 543.
101 *Istoria României*, vol. IV, p. 598.
102 Dan Berindei, op. cit., p. 36.
103 *Сборник договоров России с другими государствами 1856-1917*, p. 156 — 158.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL III-LEA

ARMATA ROMÂNĂ ÎN PREAJMA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Evenimentele din 1876—1877 au confirmat întru totul poziția patriotică a forțelor naționale care, decenii de-a rîndul, militaseră constant pentru a pregăti poporul român să fie în măsură a redobîndi cu armele libertatea și independența țării. Sosise timpul ca oștirea, susținută moral și material de întreaga națiune, să reînvie pe cîmpul de luptă gloria strămoșească, să se dovedească demnă continuatoare a tradițiilor milenare care au marcat unitatea de destin a poporului român și armatei lui.

Odată ce armele aveau să cuvînte, urma ca armata română să probeze în fața națiunii, ca și a întregii lumi, validitatea eforturilor ce se făcuseră pentru reînvierea și creșterea ei, măsura în care opțiunile politice, tehnice, de artă militară ale factorilor politici de decizie și conducerilor militare precedente și contemporane fuseseră judicioase, constituiau o bază adecvată pe care să se clădească acceleratele augmentări și perfecționări impuse puterii armate a României de iminența conflictului militar.

EVOLUȚIA ARMATEI ROMÂNE MODERNE PÎNĂ LA SFÎRȘITUL DOMNIEI LUI AL. I. CUZA

Ideea redobîndirii independenței naționale s-a împletit întotdeauna, în viziunea gînditorilor înaintați ai trecutului, cu aceea a dezvoltării unui organism militar propriu, capabil să apere vatra strămoșească. Nu întîmplător, mișcarea de emancipare socială și națională ce se dezvolta tumultuos în toate provinciile românești sub impulsul prefacerilor profunde ce marcau trecerea la orînduirea burgheză a înscris pe steagul ei — alături de alte revendicări majore — reorganizarea oștirilor pămîntene și așezarea lor pe temeiuri moderne. Începînd cu „memoriile" adresate Rusiei de exponenți ai curentului antiotoman din Moldova în 1769 [1], această revendicare a revenit, ca un leit-motiv, în toate momentele de afirmare a aspirațiilor naționale pînă la 1821, cînd și-a aflat o concretizare remarcabilă în oștirea revoluționară a pandurilor [2]. „Făr' de

1 În „memorii" se preconiza înființarea unui corp de infanterie și cavalerie alcătuit din 20 000 de oșteni în Țara Românească și din 12 000 în Moldova.

2 Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în principatele române 1750—1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 155—156.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

arme nu o să ne putem izbăvi țara din mîinile celor ce au mîncat-o atîția ani"[3] — declara, în zilele acelea, Tudor Vladimirescu.

După înăbușirea revoluției din 1821, în ampla mișcare de memorii și programe ce-i succede, ideea revitalizării oștirilor țărilor române o găsim permanent prezentă [4]. Dealtfel, înșiși primii domni pămînteni din Moldova și Țara Românească au încercat să transpună în realitate această îndrăzneață aspirație națională. În 1822, după retragerea, sub presiunea Rusiei, a ultimilor 2 000 de militari otomani din Moldova, domnul de la Iași a căutat să înființeze detașamente de oșteni pămînteni. La București se spera, în 1826, să se obțină permisiunea pentru organizarea unui corp de 10 000 de soldați. Toate tentativele de această natură s-au lovit însă de vetoul drastic al Porții. A trebuit să intervină înfrîngerea din războiul cu Rusia de la 1828—1829 pentru ca Poarta să admită reconstituirea unor forțe militare permanente în cele două principate. Actul adițional și dezvoltător al articolului 5 din tratatul de pace de la Adrianopol, care a pus capăt războiului, prevedea următoarele: „Pentru slujba carantinelor și pentru privegherea sigurității hotarelor, i pentru păzirea bunei orînduieli în orașe și cîmpenie, precum și pentru împlinirea pravilelor și a reglementurilor, ocîrmuirea fieșcăruia principat va putea ține cea mai neapărat trebuincioasă sumă de paznici întrarmați pentru toate aceste slujbe" [5]. Și în continuare: „Numărul și ținerea acestei miliții vor fi puse în orînduială din partea domnilor, întru osoglăsuire cu divanurile lor, și vor fi întemeiate pe cele de mai înainte pilde vechi" [6]. În condițiile date, acesta a fost temeiul juridic care a favorizat organizarea a ceea ce s-a numit de contemporani „straja pămîntească" sau „miliția națională", moment inițial al armatei române moderne.

Apariția, la București și Iași, a primelor uniforme militare naționale moderne a prilejuit manifestări de patetic entuziasm patriotic. Gazeta de la Iași, „Albina românească", nota: „Mare mișcare și bucurie au pricinuit în toată capitala noastră uniforma românească și organizația oștirei ce se gătește. Tot românul pare că își vede națiia sa renăscîndu-se [. . .]" [7]. „Boierii și poporul era entuziasmat — nota Grigore Lăcusteanu, intrat el însuși în cadrele oștirii —. Cînd ieșeam pe uliță cu anevoință străbăteam ulițele. Într-un cuvînt, bătrînețea ne binecuvînta, iar tinerețea ne îmbrățișa" [8]. Dimitrie

3 *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959, p. 34.
4 C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, vol. II, Editura Tipografiei Române Gh. Chițu și I. Theodorian, Craiova, 1874, p. 187; vezi și D. V. Barnoschi, *Originile democrației române. „Cărvunarii". Constituția Moldovei de la 1822*, Editura „Viața Românească", Iași, 1922, p. 94—95; Vlad Georgescu, op. cit., p. 156.
5 George Ioan Lahovari, *Hîrtii vechi. Genesa oștirei românești (1830)*, Editura Librăriei Socec & Co., București, 1893, p. 4.
6 Ibid.
7 „Albina românească", an II, nr. 48, 26 iunie 1830, p. 201.
8 *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate și adnotate de Radu Crutzescu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", București, 1935, p. 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Papazoglu, iuncăr în oastea Țării Românești la 1830, surprindea astfel adeziunea tinerilor la recrutarea inițiată pentru completarea efectivelor: „toată tinerimea din toate unghiurile țării și din toate clasele societății alergau a se pune sub drapelele noilor organizațiuni ale străjei pământești" [9].

Comisii speciale au definitivat proiectele de organizare a oștirilor pământene. Aprobate de obștestile adunări, în anul 1831, *Regulamentul ostășesc pentru miliția pământească a Principatului Valahiei* și *Regulamentul pentru miliția națională a Moldovei* [10] cuprindeau dispoziții amănunțite în privința atribuțiilor, organizării, recrutării, dotării și instruirii trupelor nou constituite.

Date fiind înțelegerile dintre marile puteri care dominau situația principatelor — Rusia și Poarta --, regulamentele amintite circumscriau rolul forțelor armate române la funcții administrative și de ordine: paza granițelor, carantinelor, cordonului sanitar, vămilor și salinelor; asigurarea serviciului de garnizoană; executarea serviciului de poliție în orașe și județe; acordarea de sprijin la strîngerea dărilor.

„Miliția națională" sau „straja pământească" era organizată pe două mari corpuri: oaste permanentă și oaste teritorială, ultima destinată să execute acele servicii ce depășeau posibilitățile de cuprindere ale celei dintîi [11].

Oastea permanentă era formată, inițial, în fiecare principat numai din trupe de infanterie și cavalerie. În Țara Românească cei 4 673 de militari au fost grupați în trei regimente mixte de infanterie și cavalerie. În Moldova cei 1 129 de ostași au alcătuit un singur regiment mixt. Putea fi mărit numărul soldaților, în limita alocațiilor bugetare, dar nu și acela al unităților și subunităților. Ostașii se recrutau dintre birnicii satelor, prin înscrierea obștească (conscripție) și prin înrolări de bună voie; cadrele ofițerești proveneau la început numai din reprezentanți ai boierimii, ale căror ranguri — ca și în alte țări din acea vreme — au fost echivalate cu gradele militare.

Oștirea a primit în dotare puști cu cremene, pentru infanterie, și pistoale, săbii și lănci pentru cavalerie. Instrucția era corespunzătoare scopului fixat trupelor; ea urmărea, în esență, însușirea deprinderilor individuale, a instrucției evoluțiilor în formații, a tragerii cu arma și a serviciului de garnizoană.

Insuficiența numerică a oastei regulate a determinat constituirea unor formațiuni teritoriale: în Moldova — slujitori —, iar în Țara Românească — cordonași și potecași (cele care făceau serviciul de siguranță a granitei) și dorobanți (care aveau în sarcină obligații de poliție interioară). De mai veche tradiție românească, acestea erau desti-

9 Maior în retragere D. Pappasoglu, *Cronica regimentului de infanterie nr. II al oastei române*, Tipografia „Dacia", București, 1874, p. 3.

10 Ele au fost înglobate în regulamentele organice (Lt.-colonel V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române (1830—1930)*, Tipografia „Cultura Românească", Iași, 1930, p. 27).

11 Pentru organizarea armatelor celor două principate și evoluția lor ulterioară pînă la 1859 a se vedea lucrarea maiorului I. Popovici, *Organisarea armatei române*, vol. I, Tipografia Leon Friedmann, Roman, 1900; vezi și General Ion I. Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

nate a concura, împreună cu unitățile permanente, la îndeplinirea acelorași misiuni administrative de pază și ordine.

Cu toate limitele impuse și carențele inerente începuturilor, reorganizarea armatelor principatelor române a însemnat un eveniment cu importante consecințe pentru efortul poporului nostru în vederea emancipării de sub dominația străină. Aceasta explică străduințele neîntrerupte ale forțelor politice înaintate ale timpului de a transforma oștirile pămîntene în armate moderne autentice, capabile să-și îndeplinească cu succes misiunea reală pe care, în pofida reglementărilor străine stipulate, dorea să le-o confere propria națiune: scuturarea dominației străine. Astfel a început acel subtil, îndelung și greu sesizabil din afară proces de amplificare și modificare a structurilor inițiale ale armatei din punct de vedere al organizării, instruirii, dotării, recrutării, creșterii efectivelor etc., de stabilire și de revizuire a obiectivelor ei doctrinare și strategice, de diversificare a sarcinilor ei printr-un transfer măcar parțial al coeficientului de importanță de la funcția exclusiv internă rezervată oștirii la cea externă, proces la capătul căruia s-a conturat de fapt o *altă armată*, atît prin organica componentelor, cît și prin rosturile ei.

Astfel, în anul 1839 domnitorul Țării Românești, Alexandru Ghica, a înființat *Statul major princiar (Ștabul domnesc)*, transformat ulterior în *Administrația oștirii (Dejurstva)*. În 1849 funcționa, pe lîngă domnitor, un *Sfat ostășesc*, care răspundea de organizarea armatei. De la 1856 *Administrația oștirii (Dejurstva)* a luat numele de *Departamentul ostășesc*, iar în unele acte domnești a început să apară denumirea de *Ministerul de Război*.

În pofida interdicțiilor Regulamentului Organic și a supravegherii riguroase pe care o exercitau imperiile otoman și rusesc asupra oricărei tendințe de sporire a forței militare a țărilor române, s-au obținut și alte progrese remarcabile în dezvoltarea armatelor ambelor principate. Astfel, s-a închegat, treptat, o a treia armă, artileria. Infanteria și-a mărit efectivele și a fost organizată independent de cavalerie, în unități distincte. A luat ființă un rudiment de marină, flotila de Dunăre, alcătuită din șalupe canoniere. Pompierii au fost asimilați formațiunilor militare. Au apărut primele stabilimente ale armatei (arsenalul, pirotehnia, pulberăria), sub forma unor mici ateliere manufacturiere și depozite. Concomitent s-au închegat serviciile sanitare, judiciare, de administrație și intendență militară.

O atenție tot mai mare s-a acordat pregătirii cadrelor; procesul de instrucție a început să încorporeze în programa lui — în afara instrucției individuale „de front" — tot mai numeroase elemente de pregătire tactică. Punerea bazelor învățămîntului militar autohton a fost marcată de înființarea la București, în 1847, a școlii de ofițeri. La Iași, în 1856, și-a început existența „Școala regimentară provizornică", denumită ulterior Școala militară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În acești ani s-au tradus în limba română primele regulamente militare, căutîndu-se să se adapteze conținutul lor la caracteristicile autohtone. Totodată, s-a generalizat folosirea termenilor românești la darea comenzilor. Pentru pregătirea mai complexă a trupelor s-a trecut — înfrîngîndu-se barierele impuse de Regulamentul Organic — la însușirea unor elemente de instrucție tactică. S-au organizat tabere de instrucție, au avut loc manevre la care au participat cele trei arme de bază și s-au desfășurat exerciții de luptă cu trageri reale.

O atenție deosebită s-a acordat, de asemenea, dezvoltării trupelor teritoriale. Legea de reorganizare a Corpului slujitorilor din 1845 din Moldova și, mai ales, aceea din 1852, prin care acest corp a fost transformat într-un regiment de jandarmi, precum și legile pentru organizarea dorobanților de județe și grănicerilor emise în Țara Românească la 1850 au permis mărirea simțitoare a efectivelor acestor elemente ale puterii armate și structurarea activității lor pe principii militare. Ele au preluat aproape integral obligațiile de pază și administrativ-polițienești ale trupelor permanente, care și-au putut concentra pregătirile asupra îndeplinirii misiunii de forță militară propriu-zisă, ceea ce a contribuit la reînchegarea, în ansamblu, a puterii militare a principatelor române.

Pornind de la principiul pregătirii militare a tuturor cetățenilor capabili de luptă, forțele revoluționare, elementele înaintate ale societății românești au militat să se creeze, pe lîngă armata permanentă și teritorială, formațiuni de componență cetățenească menite să sporească potențialul militar național. Încă din 1838 „partida națională" din Țara Românească condusă de Ion Cimpineanu ceruse ca „deosebit de armia cea statornică" să se înființeze o „gardă națională" [12] și preconizase ca „tot românul în stare de-a purta arme" să fie „ostaș" [13]. Revoluția română de la 1848—1849 a statuat, în documentele ei programatice, necesitatea unor efective de acest gen și, totodată, a favorizat să se treacă la alcătuirea lor.

În conexiune cu evenimentele care marcau închegarea organismului militar român modern și printr-o conlucrare neîntreruptă a fruntașilor mișcărilor progresiste dezvoltate de o parte și de alta a Carpaților s-au cristalizat, în prima jumătate a secolului trecut, principii de bază ale doctrinei militare naționale, care au sintetizat revendicările specifice ale programului pașoptist cu elemente ale vechii organizări ostășești a românilor.

În acest cadru doctrinar militar pot fi distinse cîteva trăsături și țeluri fundamentale. Mai întîi, menținerea structurilor valabile de organizare a armatei permanente regulate existente, în cadrele căreia pătrunseseră masiv adepți ai revoluției. În al

12 Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834—1849*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 222.
13 Ibid., p. 219.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

doilea rînd, înființarea de formațiuni înarmate populare, de felul gărzii naționale sau al unităților de dorobanți și panduri voluntari, care trebuiau să se constituie într-o mare rezervă de efective. În sfîrșit, mobilizarea, la nevoie, a tuturor mijloacelor umane și materiale pentru susținerea efortului militar în campanie și în interior, pînă la zdrobirea invadatorului. Doctrina militară pașoptistă avea așadar ca fundament concepția înarmării întregului popor și a războiului popular care, așa cum arătase experiența luptei multiseculare împotriva agresiunii străine, putea să servească și în noile condiții, cu modificările și adaptările de rigoare, cauzei unității și independenței românilor [14]. Dezvoltarea armatei române, în genere structura sistemului de apărare națională, a stat, în perioada următoare, sub înriurirea puternică a ideilor revoluționare pașoptiste.

În preajma actului istoric al unirii din 1859 armata română atinsese — trecîndu-se peste greutăți și opreliști venite în special din afară — un notabil stadiu în procesul de creștere și prefacere modernă. De pildă, interdicția sporirii efectivelor și alocațiilor pentru armată fusese eludată an de an. Între 1834 și 1857 potențialul militar al principatelor și fondurile bugetare destinate armatei au crescut în ansamblu de patru ori [15]. Moldova, a cărei putere armată reprezenta inițial doar o treime din aceea a Țării Românești, și-a sporit efectivele de cinci ori în aceeași perioadă și de zece ori bugetul oștirii.

Folosind cu pricepere cadrul juridic internațional creat prin prevederile tratatului (1856) și convenției (1858) de la Paris, Alexandru Ioan Cuza a pășit prudent, dar ferm, la renovarea întregului sistem național de apărare, acțiune în centrul căreia a așezat unificarea și modernizarea armatei.

Un șir de măsuri, printre care crearea Statului major general în 1859 (subordonat — în perioada de tranziție a unificării — ministerelor de Război din Moldova și Țara Românească [16]; i s-a atribuit sarcina de coordonare a procesului de instruire a trupelor și de supraveghere a construcțiilor militare), emiterea legilor privind gradele militare (1860), recrutarea obligatorie pentru toți cetățenii (1860) și instrucția militară (1860), urmate de unificarea de fapt a ministerelor de război (prin preluarea ambelor portofolii de către aceeași persoană — generalul Ioan Emanoil Florescu), comasarea școlilor militare de la Iași și București într-o singură instituție de învățămînt militar, cu sediul la București [17], au dus, într-o perioadă de timp relativ scurtă — 1859-

14 Detalii la Constantin Căzănișteanu, *Probleme militare în revoluția de la 1848*, în *Revoluția de la 1848 în țările române — Culegere de studii*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, p. 131—143.

15 Lt.-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 95.

16 Noul organism era diferit prin atribuții de așa-numitul Stat major princiar, care ființa anterior, ca un fel de cabinet militar al domnitorului.

17 Pentru toate aceste măsuri unificatoare se pot consulta: Maiorul I. Popovici, op cit., p. 145—256; Lt.-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 107—138; Constantin C. Giurescu *Alexandru Ioan Cuza*, Editura Militară, București, 1973, p. 7—21.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1861 —, la constituirea unui singur corp militar național, cu o comandă unică, cu instruire și dotare identice.

Odată realizată și consolidată unificarea, s-a trecut succesiv la măsuri mai ample vizînd modernizarea oștirii, parte componentă esențială a puterii armate a țării, care și-a păstrat în continuare elemente de factură populară și a avut o orientare pur de apărare națională. Ca urmare, s-au dezvoltat substanțial infanteria, artileria, cavaleria și flotila. Organica trupelor și-a adăugat arma geniului (1859—1860) și „trenul echipajelor" (1863). În cadrul infanteriei au luat ființă încă două batalioane de vînători, (prima unitate de acest gen fusese înființată în 1858), iar fiecărui regiment i s-a afectat cîte un detașament de pionieri. A fost mărit numărul de baterii la regimentele de artilerie.

O atenție deosebită s-a acordat trupelor nepermanente, unităților de dorobanți și grăniceri. Conform prevederilor legii de organizare a armatei din 1864, trupele de dorobanți și grăniceri, unificate pe întreaga țară, își păstrau în timp de pace atribuțiile administrative, dar în caz de război trebuiau să intre în compunerea armatei de campanie.

Crearea, în afara Statului major general, a unui Stat major domnesc [18], constituirea comandamentelor superioare, devenite ulterior divizii teritoriale (comandanții acestor divizii aveau sub autoritate imediată toate trupele din raza comandamentului lor), decretarea întîiului Regulament asupra serviciului în campanie s-au înscris, de asemenea, printre măsurile de căpătîi luate în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Pe timpul guvernării lui Cuza a fost vădită orientarea (chiar dacă în unele domenii ea a rămas doar în sfera intențiilor) de a asigura înzestrarea armatei pe cît posibil și prin mijloace și pe căi proprii. Armamentul de infanterie și artilerie degradat sau învechit a fost scos, treptat, din dotare și înlocuit cu arme perfecționate, de provenință franceză. S-a trecut la modernizarea și extinderea stabilimentelor militare existente. În 1864 s-a avansat propunerea de a se înființa o fonderie de tunuri lîngă orașul Tîrgoviște [19].

Dezvoltări și perfecționări remarcabile s-au realizat și în domeniul învățămîntului militar [20], al administrației și contabilității armatei [21] și instruirii trupelor. Concentrările pentru manevre de instrucție și exercițiu au devenit frecvente, ca și trimiterile

18 Statul major domnesc avea atribuții asemănătoare cu fostul Stat major princiar.

19 Vezi „Monitorul oastei", nr. 20, 19 august 1864, p. 362—363.

20 În afară de Școala de ofițeri de la București s-au mai creat Școala copiilor de trupă, pregătitoare de sergenți și furieri, și Școala normală de scrimă, gimnastică și tragere la semn, cu sediul la Iași, destinată a forma instructori de trageri. Concomitent s-au înființat, pe lîngă corpurile de trupă, școli regimentare.

21 Începînd din 1862 s-a constituit corpul ofițerilor de administrație. Un rol însemnat în punerea la punct a administrației militare — dar nu numai a acesteia — a avut misiunea militară franceză condusă de locotenent-colonelul E. Lamy (Marcel Emerit, *Une conversation entre l'empereur Napoléon III et Basile Alecsandri*, în „Revue Historique du Sud-Est Européen", an V, nr. 7—9, 1928, p. 232—236).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de ofițeri la studii și stagii în străinătate, pentru a asista la manevrele armatelor altor state etc. S-au întocmit primele instrucțiuni de mobilizare cunoscute în armata română.

În spiritul concepției doctrinare pașoptiste, s-a acționat pentru diversificarea și amplificarea sarcinilor sociale ale armatei, care a participat la ajutorarea populației civile afectate de diferite calamități naturale — inundații, incendii, epidemii etc. [22] — și, în anumite limite, chiar la diverse activități cu caracter economic [23].

La 7 februarie 1864 Adunarea legislativă a votat *Legea pentru organizarea puterii armate a României*. Conform prevederilor stipulate în articolul 1 al acestei legi, armatei permanente și unităților nepermanente de grăniceri și dorobanți — deja existente — li se adăugau alte trei elemente complementare: *garda orășenească*, ce urma să ia ființă „în toate orașele României", *miliția neactivă* și *gloatele* [24]. Cele trei noi componente ale sistemului militar erau formațiuni de rezervă alcătuite din bărbații în vîrstă de la 17 pînă la 50 de ani, cu excepția acelora care se aflau sub arme; ele aveau misiunea de a participa la apărarea țării în cazul unei eventuale agresiuni din afară [25]. Prin aceeași lege s-a introdus instruirea militară a absolvenților școlilor primare [26].

Din principiile și normele înscrise în legea organizării puterii armate din 7 februarie 1864 se degajă caracterul exclusiv de apărare al tuturor măsurilor preconizate. „Nu ne-am uitat la greutățile din afară — declara Mihail Kogălniceanu, președintele Consiliului de Miniștri — [. . .] decît numai că voim să devenim îndestul de tari spre a ne putea împlini misiunea ce ne-a dat Europa, aceea de a ne apăra autonomia noastră [. . .]" [27]. Cu toate acestea, dezbaterea și votarea textului legii efectuate de Adunarea legislativă au suscitat opunerea vehementă a unor cercuri interne care, din rațiuni de clasă, erau împotriva unei înarmări generale a maselor. Totodată au intervenit dure proteste și presiuni ale imperiilor vecine, care pretextau că securitatea lor ar fi fost amenințată; în realitate, ele erau îngrijorate de perspectiva dezvoltării luptei pentru independență și unitate a poporului român, inclusiv în teritoriile românești aflate în vremea aceea sub stăpînirea lor. În aceste condiții, domnitorul Cuza nu a mai sancționat textul votat la 7 februarie. În noiembrie 1864 s-a promulgat o nouă versiune a *legii puterii armate*, care atenua unele din prevederile ce provocaseră obiecții sau atrăseseră nemulțumirile și ingerințele marilor puteri. În textul definitiv a fost statuată existența armatei permanente, trupelor teritoriale și miliților.

22 „Monitorul oastei", nr. 68, 18 decembrie 1861, p. 1 033 — 1 034.
23 Ibid.
24 Vezi „Supliment" nr. 102 și 103 la „Monitorul oficial", în „Dezbaterile Adunării legislative a României", sesiunea ianuarie—martie 1864, ședința din 7 februarie 1864, p. 806—818.
25 „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române", nr. 34, 12/24 februarie 1864, p. 249—250.
26 Ibid.
27 „Supliment" nr. 99 la „Monitorul oficial", în „Dezbaterile Adunării legislative a României", sesiunea ianuarie—martie 1864, ședința din 7 februarie 1864, p. 784.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În ansamblu, măsurile militare intense luate sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza au adus un adaus esențial bazelor unui complex organism militar românesc, care avea să înglobeze, într-un ansamblu omogen, alături de structuri moderne de apărare, elemente specifice vechii alcătuiri ostășești autohtone. Caracteristica acestuia a reprezentat-o instituționalizarea cadrului funcțional capabil să permită în timp de pace pregătirea unor largi efective, de la tinerii încorporați pînă la rezerviștii vîrstnici, iar în caz de agresiune să dea posibilitatea mobilizării unor importante forțe umane instruite, tinzîndu-se, prin aceasta, ca în timp de război să poată fi angajat întregul potențial valid al țării. Însuși domnitorul unirii apreciase, într-una din alocuțiunile sale ținute înaintea ostașilor concentrați în tabăra de la Florești (1859), că armata putea contribui efectiv și decisiv la înfăptuirea viitorului „renașterii principatelor noastre" [28], adică la împlinirea celor două mari năzuințe naționale: neatîrnarea și desăvîrșirea unității naționale.

Dealtfel, pe principiile ce au călăuzit legislația militară a anilor 1859—1866 și pe impulsurile ce i s-au dat oștirii în acest răstimp s-au clădit ulterior toate structurile militare românești, fie că a fost vorba de armata permanentă sau trupele teritoriale, de miliții sau garda orășenească; tot în inițiativele acestei perioade își găsesc obîrșia și principalele opțiuni ale doctrinei militare românești, urmate, verificate și sancționate în desfășurarea războiului de independență.

CONTINUAREA PROCESULUI DE MODERNIZARE A ARMATEI ROMÂNE ÎN DECENIUL 1867—1876

Pe tărîm militar, ca și în alte domenii, opera înfăptuită pînă atunci se cerea dezvoltată și îmbogățită. Mijloacele financiare reduse ale statului, orientările politice interne divergente și, mai ales, atitudinea ostilă întîmpinată pe plan extern din partea unor guverne potrivnice propășirii poporului nostru făcuseră ca multe măsuri cerute de consolidarea puterii armate a României să sufere amînări și întîrzieri sau să își găsească doar soluții parțiale.

Ca urmare, politica militară promovată după 1866 a rămas ghidată de două comandamente majore: în primul rînd, dezvoltarea unor forțe militare cît mai numeroase și cît mai bine instruite și înzestrate, fără a se consuma însă resurse peste puterile economice de care dispunea țara; în al doilea rînd, introducerea unor structuri și forme care să favorizeze pregătirea unor mase cît mai largi ale populației dar, în schimb, să nu poată fi atacate în numele reglementărilor ce decurgeau din statutul internațional impus României prin tratatul de la Paris.

28 Arhivele Statului București, fond Ministerul de Război, Divizia III, dosar 263/1859, f. 592.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ambele comandamente i-au călăuzit vizibil și pe alcătuitorii proiectului noii legi pentru organizarea armatei votată, după destule controverse și tergiversări (provocate, mai ales, de opoziția conservatoare), la începutul anului 1868. Legea a stabilit ca sistemul militar să cuprindă: armata permanentă, cu rezervele ei; corpul dorobanților și acela al grănicerilor; milițiile; garda civică; gloatele [29]. Toți bărbații cetățeni români în vîrstă de la 20 pînă la 50 de ani erau datori să facă parte dintr-una din aceste categorii.

Pe baza legii din 1868 și a unor reglementări ulterioare care îi detaliau, concretizau sau modificau prevederile au fost operate substanțiale schimbări în structura organizatorică, efectivele și ponderea tuturor componentelor forțelor armate.

Firește, *armata permanentă* — elementul constitutiv fundamental al sistemului militar — s-a bucurat de o atenție deosebită. Astfel, încă în cursul anului 1868 s-a înființat un nou regiment de infanterie de linie [30] — al optulea —, efectivul total al regimentelor din această categorie ridicîndu-se la 14 536 de militari, din care 456 ofițeri, 64 asimilați și 14 016 ostași [31]. De asemenea, s-a mărit numărul batalioanelor de vînători, ceea ce pare să indice, în epocă, o anumită preferință pentru dezvoltarea infanteriei ușoare care, datorită puterii de foc sporite, răspundea într-un grad mai ridicat noilor cerințe ale cîmpului de luptă [32].

Corpul dorobanților a înregistrat, poate, cea mai spectaculoasă dezvoltare. Dorobanții se recrutau dintre cetățenii care dispuneau de mijloacele necesare pentru a-și procura și întreține pe cont propriu caii de serviciu. Ca și la trupele de grăniceri, serviciul militar la dorobanți avea o durată de șapte ani; instrucția lor se realiza prin convocări periodice — cîte o săptămînă în fiecare lună —, restul timpului ei rămîneau pe la casele lor.

Corpul grănicerilor era însărcinat cu paza frontierelor și se compunea din batalioane pedestre a cîte patru companii; acestea își recrutau efectivele din rîndul tinerilor în vîrstă de 20—27 ani care domiciliau în zona mărginașă, pe o bandă de 30 km de-a lungul frontierei. Grănicerii puteau fi chemați în timp de război în armata permanentă.

29 „Monitorul. Ziar oficial al României", nr. 68, 22 martie/3 aprilie 1868, p. 454—455.

30 Regimentul de infanterie *de linie*, cum era denumit în epocă, era compus din trei batalioane de infanterie — fiecare a cite patru companii —, un batalion de depozit și o companie independentă; efectivul lui era de 2 014 militari. În continuare cînd se folosește denumirea de regiment de infanterie se subînțelege regimentul de infanterie *de linie*, care avea însă deosebiri de recrutare și organică față de cealaltă unitate componentă a infanteriei — regimentul de dorobanți, care aparținea trupelor teritoriale.

31 Administrator clasa II C. Fărcășanu, *Schiță istorică a transformărilor în organizarea armatei de la 1866—1906*, în „România militară", vol. I, nr. 5, 10 mai 1906, p. 727—728.

32 În anul 1868 existau patru batalioane de vînători, fiecare organizat pe patru companii și un pluton independent; efectivul unui batalion insuma 670 de militari.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pe baza unei noi legi de organizare a armatei, promulgată în 1872, corpul grănicerilor și acela al dorobanților au fost transformate în armată teritorială, cu rezerva ei [33].

Cavaleria a reprezentat, în acești ani, a doua armă ca pondere în structura armatei române.

În 1876 regimentele de călărași s-au constituit în patru brigăzi [34] și au intrat în organica diviziilor teritoriale (care primeau, astfel, prea multă cavalerie în raport cu nevoile lor). În preajma războiului cavaleria dispunea de opt escadroane de roșiori și 32 de escadroane de călărași.

Artileria era arma care exprima, sintetic, modernitatea armatei, ca urmare firească a creșterii continue a rolului focului pe cîmpul de luptă. Cele două regimente de artilerie existente în 1868 erau organizate pe cîte două divizioane, a trei baterii fiecare; în total existau 12 baterii, însumînd 36 de piese [35]. Din anul 1872 a început procesul de diferențiere a artileriei, organizîndu-se la fiecare regiment o baterie de artilerie călăreață. Pe baza legii organizării armatei din 1874 a luat ființă artileria teritorială și s-au creat 11 baterii independente încadrate cu pompieri din principalele orașe. După un șir de reorganizări, în 1876 un regiment de artilerie avea 792 de militari (din care 40 de ofițeri) și 558 de cai.

Unitățile de artilerie au fost dotate treptat cu tunuri belgiene, franceze și germane sistem Krupp (model 1870 și 1875) [36]. Puține armate primiseră în vremea aceea în dotare tunuri cu țeavă de oțel și proiectile cu focosul percutant, cu funcționare prin inerție, la orice distanță, și focosul fuzant cu reglaj continuu [37], fapt ce atestă, odată mai mult, preocupările factorilor de răspundere pentru modernizarea armatei române.

Aceleași preocupări se degajă și din măsurile luate în scopul dezvoltării *trupelor de geniu.* În anul 1868 existau două batalioane de geniu, formate din cîte un pluton independent [38] și patru companii de săpători. Dificultățile bugetare au impus în 1871 contopirea acestei arme într-un singur batalion, avînd după 1873 o companie de „minari" cu o secție de telegrafie [39] și trei companii de săpători. În organica armatei române

33 Trupele de dorobanți au primit cu acest prilej o nouă denumire — *călărași* — sub care au participat, ulterior, la războiul de independență; denumirea de dorobanți a fost preluată de batalioanele de grăniceri și de miliții. Prin aceeași lege, unitățile de cavalerie din armata permanentă au primit denumirea de *roșiori.*

34 Maior I. Popovici, op. cit., p. 297.

35 Efectivul unei baterii era în timp de pace de 123 de militari și 168 de cai (din care 94 de ham), iar în timp de război de 168 de militari și 221 de cai (126 de ham).

36 General-locotenent Marin Nicolescu, *Evoluția artileriei române*, în „Buletinul artileriei", nr. 3 festiv, 1968, p. 32.

37 General-maior Nicolae Negulescu, colonel ing. Paul Pavlovski, locotenent-colonel Traian Barbu, *Dezvoltarea tehnicii de artilerie în țara noastră*, în „Buletinul artileriei", nr. 3 festiv, 1968, p. 56.

38 În terminologia vremii, „afară din rînduri".

39 Compusă dintr-un șef, 15 manipulatori, șefi de ateliere și 30 de lucrători telegrafiști („Monitorul oastei", nr. 22, 10 august 1873, p. 511).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

exista, de asemenea, o companie de pontonieri (la Regimentul 1 artilerie, de unde în 1876 avea să treacă la arma proprie).

În ajunul războiului de independență organizarea batalionului de geniu devenise complexă, cuprinzînd un stat major, un pluton independent, o școală a trupei geniului, cinci companii (patru de săpători minari și una de pontonieri). Fiecare companie de săpători minari cuprindea o secție de telegrafie și trei secții de săpători minari și lucrători de căi ferate. S-a asigurat fiecărei divizii cîte o secție de telegrafie [40].

Legea din 1868 a prevăzut constituirea *corpului flotilei*, care avea un stat major și o companie de marină.

Și *serviciile armatei* au cunoscut o evoluție ascendentă [41]. În structura lor intrau: corpul ofițerilor de administrație, escadroanele de echipaje de tren, companiile sanitare, compania de lucrători pentru îmbrăcăminte, echipament și subzistențe și depozitul central de echipament.

În ansamblul sistemului militar românesc un loc distinct l-au ocupat *milițiile*. Pentru statuarea activității lor s-a întocmit un „Regulament al serviciilor miliților", apărut în 1870 [42]. Începînd din anul 1872 milițiile au fost organizate pe batalioane și escadroane „atașate cîte unul la fiecare batalion de dorobanți și escadron de călărași" [43]. În anul următor a fost constituit corpul sanitar al miliților [44]. Însemnătatea acestei categorii de trupe este atestată pregnant de faptul că în timpul războiului din 1877—1878 au fost mobilizate peste 30 de batalioane de miliție și un regiment de cavalerie, însumînd aproximativ 30 000 de luptători, adică o treime din efectivul total mobilizat [45], iar numeroși ofițeri din miliție au trecut în cadrele active ale armatei [46].

În categoria *gloatelor* erau cuprinși, după legea din 1868, toți bărbații între 17 și 50 de ani care nu făceau parte din nici o altă structură militară; în eventualitatea declanșării unui război ele puteau fi chemate și organizate în corpuri mici pentru menținerea ordinii în comunele lor.

Schimbări importante au avut loc, în acești ani, și în *conducerea armatei*. Legea din 1868 a stabilit ca Statul major al armatei să fie divizat în Statul major general și Corpul de stat major. În componența Statului major general intrau generalii de divizie

40 „Monitorul oficial al României", nr. 226, 10/22 octombrie 1876, p. 5 545—5 547; vezi și colonelul C. N. Hîrjeu, *Istoria armei geniului*, I.V.Socec, București, 1902, p. 27.
41 *Întreținerea armatei române de-a lungul timpurilor*, Tipografia „Viața Literară", București, 1941, p. 159—161.
42 *Înalt decret nr. 148 Regulamentul asupra miliților*, în „Monitorul oastei", nr. 5, 1870, p. 155—187.
43 *Înalt decret nr. 691 prin care se sancționează legea pentru modificarea unor articole din legea organizării puterii armate din anul 1868*, în „Monitorul oastei", nr. 14, 1872, p. 225.
44 *Înalt decret nr. 1 745 prin care se aprobă serviciul corpului sanitar al milițienilor*, în „Monitorul oastei", nr. 30, 13 octombrie 1873, p. 688—692.
45 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, „Cultura Națională", București, 1926, p. 18.
46 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și de brigadă care erau destinați pentru comenzile marilor unități ale armatei, iar în aceea a Corpului de stat major, ofițeri de la gradul de colonel pînă la gradul de căpitan inclusiv care posedau cunoștințe speciale. În anul 1870 a fost promulgat „Regulamentul pentru serviciul ofițerilor din Corpul de stat major" [47] — primul regulament de acest gen din armata română care stabilea îndatoririle ofițerilor ce aveau să lucreze în statele majore de mari unități (brigăzi și divizii), a căror înființare era prevăzută pentru caz de război [48].

În strînsă legătură cu problema formării și pregătirii cadrelor s-au realizat unele progrese și în domeniul învățămîntului militar. Legea din 1868 prevedea că „instrucțiunea militară se face prin școli militare" [49], urmînd să funcționeze școli de două grade în cadrul corpurilor de trupă.

Pentru ofițerii care nu aveau pregătirea necesară funcțiilor respective a luat ființă, în anul 1871, „cursul pentru ofițeri", cu durata de un an. La 18 iulie 1872 s-a aprobat „înființarea unei academii de război cu studiu de 3 ani" [50]. Semnificativă ca preocupare pentru pregătirea superioară a cadrelor armatei române, măsura însă nu a putut fi aplicată decît mai tîrziu.

Prin legile și măsurile adoptate în anii 1868—1872 s-a făcut un pas important înainte în ridicarea forței combative a armatei permanente și a celei teritoriale. Existența, alături de acestea, a unor structuri militare de tip popular — milițiile, gloatele, garda orășenească sau civică — sporea capacitatea de apărare a țării în cazul în care ar fi devenit victima unei agresiuni.

În octombrie 1876 armata permanentă însuma 37 de batalioane, 42 de escadroane și 18 baterii, cu un efectiv de aproape 38 000 de militari și 120 de tunuri [51]. Existau, de asemenea, 10 610 luptători și 60 de tunuri în cadrul trupelor teritoriale [52]. În luna următoare s-a emis decretul de înființare a încă 8 regimente de dorobanți [53], iar în februarie 1877 a două noi regimente de artilerie [54].

47 *Înalt decret nr. 181 Regulamentul relativ la serviciul ofițerilor din corpul de stat major*, în „Monitorul oastei", nr. 4, 1870, p. 127—152.

48 Au existat și unele încercări interesante de instituire a unor organe cu caracter colectiv. Astfel, în anul 1866 funcționa pe lîngă Ministerul de Război un Comitet consultativ general, compus din 8 ofițeri superiori de toate armele, numiți de comandantul suprem al armatei. Mai ființau, în acei ani, Consiliul superior de instrucție, Comitetul administrativ și Comitetul permanent al Ministerului de Război. În 1871 toate acestea au fost desființate, fiind creat un Comitet consultativ permanent. Trei ani mai tîrziu s-a renunțat însă și la acest organism, stipulîndu-se înlocuirea lui prin „comisii întocmite ad-hoc".

49 *Lege pentru organizarea puterii armate în România*, în „Monitorul oastei", nr. 21, 22 iunie 1868, p. 264.

50 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond Marele stat major, dosar 1, f. 3.

51 *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*, Lucrare făcută de mai mulți ofițeri [în continuare lucrarea este citată prin sigla: IRR], partea 1, Tipografia Academiei Române, București, 1887, p. 38—40.

52 Ibid., p. 40.

53 Înalt decret nr. 2195 din 26 noiembrie 1876, în DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 479—487.

54 IRR, partea 1, p. 72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Funcționarea de ansamblu a organismului militar a fost concepută în raport direct cu felul în care urmau să acționeze diversele arme ținînd seama de evoluția mijloacelor de luptă, îndeosebi de creșterea rolului focului. Această concepție poate fi reconstituită din unele reflecții ale doctrinarilor vremii. „Infanteria — arăta Gr. Cantili — face forța principală a armatelor moderne; nu numai pentru că infanteria compune masele armatelor și prin urmare duce tot greul luptelor, dar pentru că efectul său material a crescut în proporție cu perfecționarea făcută armelor de foc [. . .]. Sub raportul eficacității mai mari produse prin perfecționarea armelor de foc, artileria singură a progresat deodată cu infanteria, dar în proporții mai restrînse [. . .]. În raport cu extensiunea rolului celor două arme, acela al cavaleriei este mai restrîns și momentul în care ea trebuie să ia parte la luptă este mai mult decît totdeauna subordonat la oarecare eventualități" [55].

În noile condiții istorice se preconizau dispozitive de luptă constituite pentru a „păstra trupele sub mina șefului, a reține pe fiecare să păstreze rîndul său, a-i aduce mai multă încredere și, în fine, a-l dispune să treacă printr-o ploaie de mitralii angajîndu-l a nu se mai depărta" [56].

În acest domeniu doctrina militară românească, ca dealtfel în toate armatele vremii, inclusiv acelea ale marilor puteri, nu sesizase imediat noile cerințe ale cîmpului de bătălie. Astfel, chiar unii doctrinari care intuiau necesitatea modificării dispozitivelor de luptă — „Noul sistem de arme, sporind cu mult puterea infanteriei, este chemat a modifica tactica ei și a da tiraliorilor cea mai mare importanță" [57] — se limitau la propuneri parțiale, care nu soluționau fondul problemelor, și anume recomandau doar să se treacă la dispozitivul (formația) de coloană pe companii cu tiraliori (ultimii ca element secundar).

Baza dispozitivului de luptă o constituia batalionul; modalitățile lui de acțiune fuseseră stabilite în perioada care a precedat războiul prin „Regulamentul asupra exercițiilor și manevrelor infanteriei" apărut în 1870. Dispozitivul de luptă al batalionului era conceput din trei eșaloane, în ordine crescîndă ca valoare. Astfel, primul eșalon urma să fie format din tiraliori, care să acționeze la o depărtare de 300 de pași de forțele principale și să aibă rolul de a acoperi frontul batalionului; ei trebuiau trimiși de cele două companii care formau eșalonul de susținere, urmîndu-i la o distanță de 150 de pași și spre aripi. Forțele principale, desfășurate în linie pe două

55 Lt.-colonel Gr. Cantilli, *Conferințe asupra tacticei făcută domnilor ofițeri din al 3° de infanterie*, Tipografia Curții (Lucrători asociați), București, 1872, p. 151.

56 Căpitan Emanoil Cattacatz, *Memorialul căpitanului de infanterie. Instrucțiune practică. Culegere după cele mai noi esperiențe din resbelele din urmă, elaborată și prelucrată din nou cu partea a 2-a spre a putea atinge scopul articolului 14 asupra essamenului căpitanului*, Tipografia G. Poppescu, Pitești, 1877, p. 7.

57 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

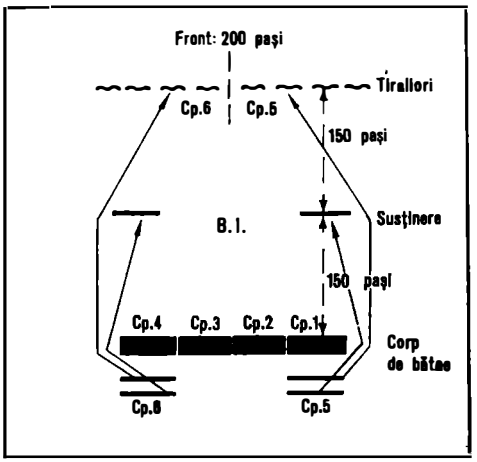

DISPOZITIVUL DE LUPTĂ AL BATALIONULUI DE INFANTERIE
după regulamentul infanteriei din 1870

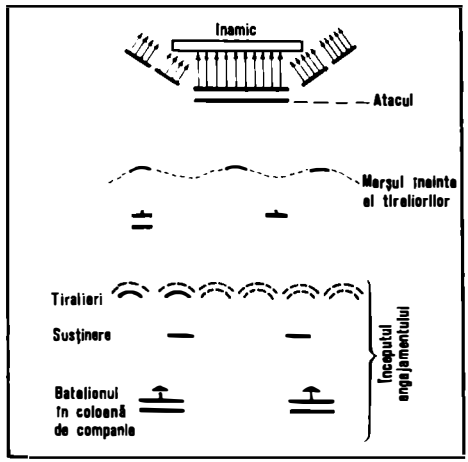

FAZELE ATACULUI BATALIONULUI DE INFANTERIE
după regulamentul infanteriei din 1870

rînduri, urmau să constituie eşalonul trei sau corpul de bătaie [58]. Dezvoltarea frontală a fîşiei de ofensivă a batalionului de infanterie era preconizată a fi de 200 de metri, iar adîncimea dispozitivului de aproximativ 500 de metri. Se aprecia că acest dispozitiv asigura concentrarea eforturilor unui „număr impozant de baionete; companiile întîiului eşalon găseşte un reazim deajuns în cel de-al doilea şi frontul coloanei este destul de întins pentru a da o salvă omorîtoare, înainte de a lua pasul de atac" [59]. În cazul în care eşalonul trei era alcătuit numai din trei companii se adopta „coloana de batalion pe companii unite sau coloană îndoită"[60].

În timpul ofensivei tiraliorii, urmaţi de trupele de susţinere şi de rezerve, trebuiau să înainteze fără a trage pînă în preajma liniei avanposturilor inamice, moment în care „se vor aşeza sau se vor culca şi lupta focului va începe" [61]. Înaintînd din loc în loc sau şerpuind, ei trebuiau să respingă prin foc elementele de siguranţă ale inamicului. În momentul în care se ajungea „la o bătaie de puşcă bună de linia inamică", tiraliorii aveau să se oprească şi să aştepte apropierea eşalonului de susţinere şi a corpului de bătaie. Cînd coloana avea să ajungă la cîţiva paşi de ei, unde trebuia să se oprească, tiraliorilor li se cerea să „demaşte" batalionul, strîngîndu-se către flancuri. În această fază, eşalonul întîi sau compania întîi avea să tragă focuri de salvă. Îndată

58 *Regulament asupra exerciţiului şi manevrelor de infanterie. Şcoala de batalion*, Imprimeriile Statului, Bucureşti, 1870, p. 64.
59 Ibid., p. 76.
60 Ibid.
61 Ibid., p. 77.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ce inamicul ar fi fost dezorganizat, coloana, încurajată prin vocea și exemplul comandantului, urma să reia înaintarea. Tiraliorii trebuiau să înainteze la nivelul primului eșalon și să dubleze „iuțeala focului pentru a opri pe inamic de a se reforma".

Dacă atacul reușea, se preconiza că „subîmpărțirea din capul coloanei va repezi salvele sale; la semnalul înainte, tiraliorii vor începe urmărirea, urmați la distanță de batalionul în coloană" [62].

Dacă atacul era respins, forțele principale ale batalionului urmau să se retragă sub protecția tiraliorilor, care aveau misiunea să joace rolul de ariergardă pentru a „întîrzia urmărirea, acoperind batalionul dacă este cu putință și amenințînd flancurile inamicului" [63], în timp ce corpul de bătaie „va căuta a se reforma în vreo poziție favorabilă" [64].

În defensivă dispozitivul de luptă al batalionului trebuia să se constituie în funcție de situație. În cazul în care urma să se respingă atacul cavaleriei, se recomanda un dispozitiv sub formă de careu. Se prescria să se acționeze prin foc la distanță și cu baioneta (în momentul în care cavaleria executa șarja). Regulamentul din 1870 preciza: „Cînd batalionul se formează în caré, companiele de tiraliori vor lua o poziție care să permită de a flanca cum se cuvine mai bine dispoziția apărării: maiorul [comandantul batalionului] va putea asemenea ordona tiraliorilor de a se grupa în sectorii fără foc, și reservelor de a îndoi pe dinafară una din fețele careului; în acest caz tiraliorii și reserva vor fi în genunchi" [65].

Trupele aflate în defensivă trebuiau să fie protejate prin diverse lucrări genistice astfel executate încît să le dea totodată posibilitatea de a supune forțele inamice unui foc cît mai dens. Regulamentul stipula că în cazul în care „după preludiurile de luptă, inamicul va pronunța mișcarea sa ofensivă, tiraliorii se vor retrage pe linia aleasă de trupele de susținere, pe care se vor duce și rezervele; această întîia linie, astfel întărită, va da focurile sale și dacă inamicul urmează a înainta ele se vor apropia de batalion fără a înceta de a trage. Ajungînd la distanță mică, plutoanele de tiraliori se vor duce repede pe la cele două aripi, așezîndu-se înapoia acestora, ca rezervă" [66]. Dacă terenul era favorabil, tiraliorii, care în faza inițială aveau să ducă lupta la distanță cu inamicul pentru a-i încetini înaintarea și a-i provoca pierderi (jucînd rolul conferit ulterior siguranței de luptă sau detașamentului înaintat în fîșia de asigurare), puteau fi dispuși „chiar pe poziția ce este de apărat; batalionul se va duce, în momentul decisiv, pentru a se uni cu tiraliorii și a primi pe inamic" [67]. În cazul în care desfășu-

62 Ibid., p. 77—78.
63 Ibid., p. 78.
64 Ibid., p. 76.
65 Ibid., p. 70.
66 Ibid., p. 75—76.
67 Ibid., p. 76.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

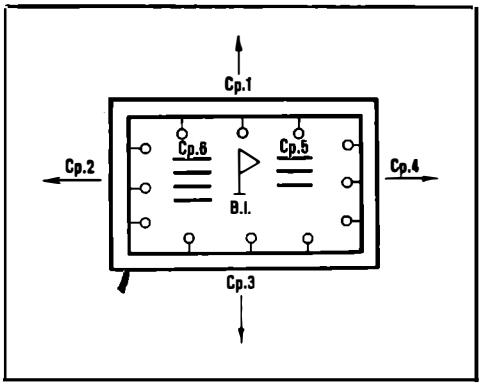

DISPOZITIVUL ÎN „CARÉ" AL BATALIONULUI DE INFANTERIE
după regulamentul infanteriei din 1870

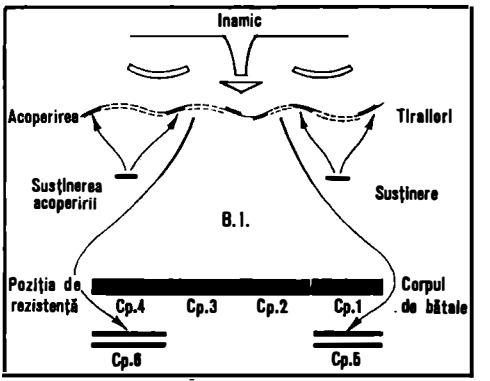

DISPOZITIVUL DEFENSIV AL BATALIONULUI DE INFANTERIE
după regulamentul infanteriei din 1870

rarea luptei era în favoarea trupelor proprii, iar „inamicul va fi dezorganizat", trupele din eșalonul întîi vor „lovi și vor merge hotărît înainte" [68]; urmărirea trebuia să se execute „prin salve trase de pe loc sau prin plutoanele de tiraliori ce le va repezi înainte" [69]. Dacă, dimpotrivă, se impunea cedarea de teren, linia și tiraliorii urmau să se retragă în același timp, iar la un semnal să se oprească în intervale și să se desfășoare către centru pentru a acoperi retragerea; unitatea trebuia apoi „a se reforma în vreo poziție favorabilă" [70]. Indiferent însă de situație, în fața inamicului subunitatea trebuia să „caute a lua ordinea cea mai propie pentru a se garanta de efectele focului, fără a paraliza pe al său, păstrînd cu toate acestea mobilitatea trebuincioasă pentru a manevra, a ataca sau a se apăra" [71]; expuse mai mult timp „focului de artilerie, fără a găsi o apărare îndestulă în obstacolele terenului, ele vor putea a căuta a se retrage prin deplasări repezi, înainte și înapoi, cu atît mai puțin însemnate, cu cît artileria va fi mai depărtată" [72].

Datorită nivelului tehnic al materialului existent în epocă, precum și altor factori, majoritatea artileriei era dispusă în fața dispozitivului infanteriei, de unde să execute pregătirea atacului timp de cîteva zile, prin lovirea trupelor și a lucrărilor întărite ale adversarului. În timpul atacului, însă, infanteria nu ar mai fi putut beneficia de sprijinul artileriei, pentru că natura materialului nu permisese încă să se

68 Ibid.
69 Ibid.
70 Maior Chițu D. Vasile, *Evoluția instrucției și a tacticii infanteriei românești de la 1831—1931*, în „Revista infanteriei", an XXXV, nr. 350, aprilie 1931, p. 132.
71 Ibid., p. 130.
72 Ibid., p. 131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

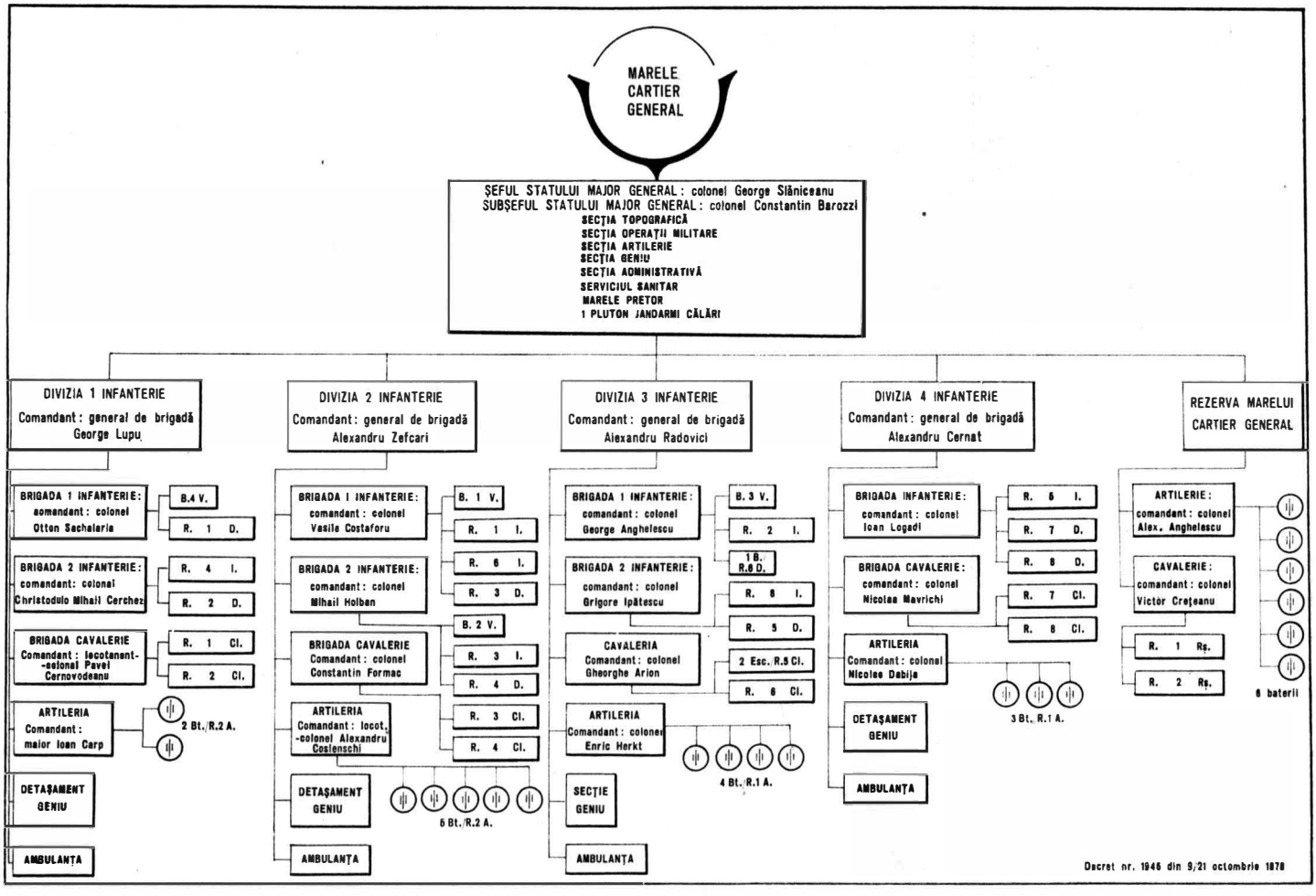

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A ARMATEI ROMÂNE
la sfîrşitul anului 1876

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ajungă la închegarea procesului tragerilor efectuate peste dispozitivul trupelor proprii sau al focului mutat pe linii succesive. Rolul artileriei era de a „proteja desfășurarea infanteriei proprii, a combate în mod eficace focul artileriei inamice, a deturna acest foc după [sic] celelalte trupe și a-l atrage asupra ei, toate acestea fără a putea fi atinsă de focul puștilor inamice" [73].

MOBILIZAREA PARȚIALĂ A ARMATEI ROMÂNE DIN 1876

Agravarea situației din Balcani, survenită în contextul înăspririi relațiilor dintre marile puteri și, îndeosebi, dintre imperiile rus și otoman, lăsa, spre sfîrșitul anului 1876, tot mai puține speranțe de a se reglementa pe cale pașnică criza orientală. Ca urmare, guvernul român a intensificat măsurile care vizau întărirea capacității de apărare a țării, pregătirea armatei pentru a face față oricărei eventualități.

În septembrie 1876 s-a decretat „concentrarea trupelor permanente, cu rezervele lor, și a trupelor teritoriale pentru instrucție și manevre" [74]. S-au luat totodată măsuri pentru organizarea serviciilor auxiliare necesare unei armate puse pe picior de război. În realitate era vorba deci de o adevărată mobilizare a tuturor unităților combatante ale armatei române. Dealtfel, nu peste multă vreme, la 9/21 octombrie 1876, s-au stabilit ordinea de bătaie și zonele de dislocare a celor patru divizii teritoriale [75].

Fiecare divizie era compusă din două brigăzi de infanterie, una de cavalerie, două baterii de artilerie, o coloană de muniții, un detașament de geniu (de valoarea unei companii) și o ambulanță divizionară. Dispunerea diviziilor era următoarea: Divizia 1 la Craiova și împrejurimi; Divizia 2 la București și împrejurimi; Divizia 3 în zona Galați — Brăila; Divizia 4 la Focșani și împrejurimi. Se urmărea așadar realizarea unui dispozitiv elastic, astfel dispersat încît, în condițiile incertitudinii politice ce domnea atunci, să permită trupelor de a interveni oportun în orice parte a țării ar fi fost nevoie. După cum se vede, în această situație preconflictuală începea o tranziție a organicii armatei române spre mari unități de tip divizie ca entități operaționale permanente.

Efectivele concentrate s-au ridicat la 37 730 de militari, 120 de tunuri și 7 046 de cai. Dorobanții și călărașii cu schimbul, jandarmii, pompierii și membrii gărzilor orășenești asigurau paza frontierelor și serviciile de garnizoană. Aceste forțe, mobi-

73 Colonel E. Herkt, *Modificații în tactica artileriei de cîmp ca consecința perfecționării armelor de foc portative și a materialului artileriei de cîmp*, Noua Tipografie A. Georgescu, Buzău, 1877, p. 8.

74 *Înalt decret nr. 1 880 relativ la deschiderea unui credit suplimentar de 200 000 lei și concentrarea trupelor pentru instrucție și manevre*, în „Monitorul oastei", nr. 30, 6 octombrie 1876, p. 729.

75 Înalt decret nr. 8 638 din 8 octombrie 1876, în DIRRI, vol. I, partea II-a, p. 381—387.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lizate sub motivarea manevrelor anuale, primiseră ordin „a se ține gata spre a putea răspunde oricărei chemări" [76], scop pentru care s-a executat o pregătire intensivă atît a trupelor ce urmau să fie folosite în primul eșalon strategic, cît și a celor destinate să le sprijine.

În toamna aceluiași an a avut loc crearea diviziilor active cu efective de război, ceea ce a permis, pentru prima oară, să se execute exerciții și manevrări de trupe în condițiile cerute de serviciul în campanie.

Apărarea pe Dunăre și controlul navigației pe fluviu au fost întărite pentru a „respinge prin forță actele de agresiune la care este expusă România din partea armatelor otomane" [77].

Căpătînd o vădită funcționalitate antiotomană, pregătirile de război au cuprins fortificarea acelor sectoare care puteau fi ușor forțate de către vecinul sudic al României, anume cele de la Gruia, Bechet, Turnu Măgurele, Giurgiu, Brăila și, în mod special, de la Barboși și Calafat, în dreptul cărora și otomanii concentraseră importante efective.

Pregătirile militare ale României aveau să continue în ritm și mai susținut în primele luni ale anului 1877.

76 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 32.

77 *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la războiul independenței României 1877—1878*, publicate de Vasile M. Kogălniceanu, vol. II, fasc. 2, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1894, p. 86.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL IV-LEA

DECLANȘAREA RĂZBOIULUI DIN 1877—1878

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Opinia publică din România urmărea cu deosebită atenție evoluția situației internaționale și, mai ales, jocul raporturilor dintre marile puteri care, în primele luni ale anului 1877, au condus inexorabil spre blocarea oricăror soluții pașnice, prin tratative, ale crizei orientale. Declanșarea unui nou război între imperiile rus și otoman, devenită iminentă după refuzul Porții de a accepta protocolul de la Londra, a impus guvernului de la București să acționeze rapid pentru a evita transformarea țării noastre în teatrul unei conflagrații pustiitoare sau într-o monedă de schimb la masa tratativelor postbelice.

Evoluția evenimentelor a infirmat, cu fiecare zi mai mult, aprecierile făcute de o parte a grupărilor politice că România ar fi putut să mai mențină în continuare orientarea neutralistă de pînă atunci. Pregătirile de război ale Rusiei și Porții intraseră în faza finală, iar cea mai mare parte a forțelor lor armate se concentra la frontierele țării noastre.

Planurile de campanie și dispunerea forțelor militare ale celor două imperii în ajunul declanșării războiului reprezentau o serioasă agravare a situației României și cereau din partea ei o politică de maximă precauție și prevedere.

PLANUL DE CAMPANIE ȘI FORȚELE MILITARE ALE RUSIEI

După o scădere relativă în urma înfrîngerii suferite în războiul Crimeei (1853—1856), Rusia își refăcuse treptat puterea militară de care avea nevoie pentru a participa cu șanse de reușită la cursa angajată alături de celelalte mari state pentru împărțirea și reîmpărțirea zonelor de dominație și influență. Accentuarea stării de dezagregare a imperiului otoman, „omul bolnav" a cărui moștenire tenta irezistibil, cu nuanțe diferite, toate imperiile vremii, acționa ca un puternic factor catalizator al vechilor planuri ruse vizînd zona balcanică și Constantinopolul, cu marile lor resurse economice și deosebita importanță strategică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Deşi modernizarea armatei, instruirea şi dotarea ei prezentau încă — potrivit aprecierilor oficiale ruse [1] — destule carenţe, puterea militară a imperiului rus, în ansamblul ei, era totuşi considerabilă. Alcătuită, potrivit legislaţiei în vigoare, din trupe regulate (active, de rezervă, de completare şi auxiliare), neregulate şi miliţii, armata rusă putea să mobilizeze efective uriaşe — şi acesta avea să fie, dealtfel, unul dintre factorii decisivi în noua confruntare militară cu imperiul otoman.

Armata rusă avea în dotare un material variat, cu performanţe tehnice foarte inegale. Astfel, infanteria poseda, în cea mai mare parte, puşti Krnka, cu bătaie mică (850 m) şi debit redus, dar şi puşti Berdan, apreciate pentru calităţile lor balistice (bătaie circa 1 100 m). Materialul de artilerie consta din: tunuri calibru 105 mm, cu bătaie de 3 000 m şi calibru 85 mm, cu bătaia de 2 400 m; tunuri de munte calibru 75 mm, cu bătaie de 1 400 m. Ca muniţie se foloseau obuzele percutante şi incendiare, şrapnelul şi cutia cu mitralii. După aprecierile unor specialişti, artileria rusă se afla sub nivelul calitativ al celei turceşti, dar o depăşea considerabil din punct de vedere cantitativ, îndeosebi în privinţa dotării cu tunuri de calibru mare. Comandanţii ruşi nu foloseau artileria masat şi, de regulă, evitau tragerile împotriva infanteriei inamice care înainta desfăşurată în atac.

Ca urmare a interdicţiei impuse Rusiei după războiul Crimeei de a avea flotă militară în Marea Neagră, interdicţie devenită caducă după 1870, imperiul rus dispunea în acest bazin de 39 de nave, în majoritate auxiliare, din care numai două erau cuirasate, însă practic puteau servi doar ca baterii plutitoare pe lîngă porturi [2]. Iniţial Rusia nu dispunea de vreo flotă pe Dunăre, întrucît nu era ţară riverană. După declararea războiului aveau să fie transportate pe uscat mijloace navale, înjghebîndu-se aici o flotă fluvială compusă din 14 şalupe cu aburi (destinate mai ales pentru minări şi atac cu torpile) şi 20 de bărci cu rame [3]. Dată fiind această situaţie precară, comandamentul rus a solicitat şi obţinut totodată ca să preia — cu o parte din echipaje — navele militare fluviale ale României („Ştefan cel Mare", „România", „Rîndunica", „Fulgerul" şi 4 şlepuri), precum şi alte ambarcaţiuni [4].

1 Comisiunea istorică a Marelui stat major rus, *Resboiul ruso-turc din 1877—78 în Peninsula Balcanică*, traducere făcută cu autorizaţia Marelui stat major rus de locotenent-colonel I. Gărdescu [în continuare lucrarea este citată prin sigla: RRT], tom I, Tipografia L'Indépendance Roumaine, Bucureşti, 1902, p. 8—9.

2 Н. И. Беляев, *Русско-турецкая война 1877—1878 гг.*, Военное Издательство Министерства Обороны Союза ССР, Москва, 1956, p, 55—56.
În lucrarea *Puterea maritimă a statului* amiralul de flotă S. G. Gorşkov apreciază că: „La începutul acestui război flota din Marea Neagră se prezenta cit se poate de lamentabil. Afară de două cuirasate slabe şi greoaie, aşa-numitele popovci, în compunerea ei figurau doar cîteva nave mici şi învechite. Nevoia a impus armarea şi folosirea în acţiunile militare a unor vapoare relativ rapide din marina comercială, precum şi a unor vedete cu abur şi şalupe" (С. Г. Горшков, *Морская мощь государства*, Военное Издательство Министерства Обороны СССР, Москва, 1976, p. 138).

3 Л. Болгари, И. Зоткин, А. Корниенко, М. Любчиков, А. Ляхович, *Черноморский Флот*, Военное Издательство Министерства Обороны СССР, Москва, 1967, p. 50—51.

4 Locot.-Comandor C. Ciuchi, *Istoria marinei române*, Tipografia Ovidiu, Constanţa, 1906, p. 168—169.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pe măsură ce raporturile cu imperiul otoman degenerau spre o confruntare militară, Marele stat major rus a accelerat lucrările de întocmire a unui plan de campanie în conformitate cu concepția strategică și obiectivele pe care le urmărea. La baza lui stătea ideea — tradițională în campaniile dezlănțuite de Rusia contra Turciei — de a desfășura operațiile pe două teatre, situate în zone geografice aflate la o distanță apreciabilă: unul european, în Peninsula Balcanică, și celălalt asiatic, în teritoriul otoman limitrof imperiului rus.

Potrivit aprecierilor Marelui stat major rus, teatrul de operații principal era cel european, deoarece, pe de o parte, aici puteau fi atinse pe calea cea mai scurtă obiectivele vitale vizate de Rusia în imperiul otoman — Constantinopolul, strîmtorile etc. —, iar, pe de altă parte, se luau în calcul avantajele unei conlucrări cu popoarele balcanice angajate în lupta pentru independență, cărora propaganda rusească le inoculase decenii de-a rîndul imaginea unei Rusii eliberatoare și protectoare a creștinilor. Revoluționarii ruși, îndeosebi marxiștii, au relevat cu vehemență inexactitatea acestor susțineri ale oficialităților de la St. Petersburg. Astfel, Lenin arăta că „politica dusă și de Austria și de Rusia, atît în timp de pace, cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor și nu de eliberare a lor" [5]. Deși secundar, teatrul de operații asiatic intra, de asemenea, cu o cotă în calcule, deoarece putea imobiliza o parte din forțele militare otomane — ușurînd desfășurarea campaniei din Balcani — și viza teritorii pe care guvernul de la St. Petersburg dorea de mult să le anexeze.

În funcție de această concepție generală, comandamentul rus a decis să acționeze cu o grupare principală pe teatrul de operații european și cu una secundară pe cel asiatic.

Probabilitatea ca războiul să se desfășoare prioritar în Europa avea implicații grave pentru situația României, căci Rusia nu dispunea aici de o frontieră comună cu imperiul otoman și nici de o flotă capabilă să transporte trupele pe Marea Neagră pînă în Peninsula Balcanică. Avea să devină România, din nou, teatru de război pentru armatele celor doi coloși, cel puțin în prima fază a conflictului, așa cum se petrecuseră lucrurile de atîtea ori în trecut, cu toate urmările grave de ordin economic, social, sanitar, politic și teritorial bine cunoscute din experiența războaielor ruso-turce purtate în 1768—1774, 1806—1812, 1828—1829? Tratativele stăruitoare duse de guvernul român cu cel rus au urmărit în principal tocmai evitarea acestei situații; partea română țintea, așa cum s-a mai arătat, ca trecerea oștirilor rusești prin România să fie încadrată juridic de un act oficial încheiat cu Rusia de la stat la stat, act ce se afla la începutul lui 1877 în proces de gestație.

Analiza configurației geografice a Peninsulei Balcanice a condus comandamentul rus la concluzia că pentru atingerea obiectivului principal — Constantinopolul — se

5 V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, ediția a II-a, Editura Politică, București, 1964, p. 318.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

puteau urma trei direcții: prima — peste cursul inferior al Dunării, prin Dobrogea și peste Balcanii Mici (ramura estică a Munților Balcani); a doua — cu axul general Zimnicea—Șiștov — pasul Șipka—Adrianopol—Constantinopol; a treia — mai la vest, în lungul Iskerului — bazinul Sofia—Adrianopol—Constantinopol. Prima direcție avea avantajul că era cea mai scurtă, străbătea obstacolul muntos pe partea lui cea mai accesibilă și nu necesita o schimbare a bazei de operații, dar prezenta și mari inconveniente: trecea prin teritoriul strîmt și lipsit de comunicații al Dobrogei, unde nu se puteau desfășura forțe numeroase; trupele de pe această direcție s-ar fi izbit frontal de cadrilaterul, un vechi spațiu fortificat de otomani, Rusciuk — Silistra — Șumla—Varna, apărat de cea mai puternică grupare a adversarului; în sfîrșit, armata rusă ar fi avut continuu amenințat flancul sting de pe Marea Neagră, care era dominată cantitativ și calitativ de flota otomană. Cea de a treia direcție era excentrică, prea aproape de Austro-Ungaria și, în plus, străbătea Balcanii prin partea lor cea mai greu accesibilă.

Spre deosebire de acestea, direcția de operații centrală prezenta mai multe avantaje: forțarea Dunării se putea realiza în zona Zimnicea—Șiștov, unde fluviul nu avea o lărgime prea mare, iar sistemul de comunicații permitea concentrarea forțelor și ulterior desfășurarea lor lesnicioasă la sud de Dunăre; Balcanii, deși destul de înalți și cu pante repezi, puteau fi străbătuți în zona lor centrală prin șapte trecători; forțele ruse aveau posibilitatea să se interpună de la început între gruparea otomană de la Vidin și cea din cadrilater; în zona de forțare se găseau puține trupe otomane, care, prin urmare, ar fi avut de acoperit arii întinse.

Avînd în vedere avantajele și dezavantajele celor trei direcții, planul de campanie rus a optat pentru următoarea soluție: a se concentra forțele în România, cu o grupare principală la sud de București și cu o grupare secundară în zona Brăila — Galați. Gruparea principală urma să forțeze Dunărea în zona Zimnicea — Șiștov, iar după trecerea fluviului să înainteze cu majoritatea forțelor spre sud, să treacă Balcanii și să ajungă în final la Constantinopol. Gruparea secundară, din zona Brăila—Galați, avea misiunea să execute acțiuni demonstrative pentru a atrage forțe otomane cît mai numeroase în nordul Dobrogei și a ușura astfel desfășurarea ofensivei grupării principale.

Armata rusă destinată să acționeze pe teatrul de operații european — denumită Armata de sud —, avînd comandant de căpetenie pe marele duce Nicolae, iar ca șef de stat major pe generalul-adjutant A. A. Nepokoicițki, cuprindea spre sfîrșitul lunii martie 1877 următoarele mari unități: Corpul 8, comandat de generalul-locotenent F. F. Radețki (diviziile 9, 14 infanterie și 8 cavalerie); Corpul 9, comandat de generalul-locotenent baron N. P. Krüdener (diviziile 5, 31 infanterie și 9 cavalerie); Corpul 11, comandat de generalul-locotenent A. I. Șahovskoi (diviziile 11, 32 infanterie și 11 cavalerie); Corpul 12, comandat de generalul-adjutant P. S. Vannovski (diviziile 12, 33 infanterie și 12 cavalerie).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În compunerea Armatei de sud mai intrau: o brigadă de tiraliori, o brigadă de săpători, o divizie de cazaci de Caucaz, 9 regimente de cazaci de Don, artilerie de asediu și alte cîteva unități. Ea totaliza: 111½ batalioane [6], 151½ escadroane și sotnii, 472 de guri de foc de campanie și 220 de asediu, cu un efectiv de 158 834 de militari [7]. Acestor forțe li s-au adăugat ulterior alte mari unități active [8] și trupe din rezerve, totalul forțelor ruse destinate teatrului de război din Europa ridicîndu-se, spre sfîrșitul lunii iunie, la 183½ batalioane, 211½ escadroane și sotnii, 802 guri de foc [9], cu un efectiv de circa 260 000 militari; la această cifră aveau să se adauge treptat voluntarii bulgari [10].

PLANUL DE CAMPANIE ȘI FORȚELE MILITARE ALE IMPERIULUI OTOMAN

Comparativ nu numai cu imperiul rus, dar și cu propria situație dintr-un trecut nu prea îndepărtat, imperiul otoman dispunea de un potențial militar în vizibilă scădere, inferior cantitativ — dar, sub multe aspecte, și calitativ — aceluia al puternicului său adversar. Potrivit unei legi de organizare a armatei promulgată în 1869, forțele militare otomane aveau următoarea compunere [11]:

Armata activă (nizamii), cu un efectiv de 210 000 de militari, împărțiți în două categorii: 150 000 în serviciul activ și 60 000 în concediu (htiat). Durata serviciului la nizami era de șase ani.

Armata de rezervă (redifii), care totaliza 192 000 de militari, împărțiți la rîndul lor în două clase: în prima clasă erau înregistrați, pentru trei ani, cei care termina-

6 În organizarea militară a epocii batalionul era cea mai mare unitate permanentă de luptă preexistentă din timp de pace — regimentul fiind în general doar corpul de instrucție și administrație pe timp de pace, iar divizia o grupare constituită din componente variabile, în cursul campaniei. De aceea batalionul (cu similarele sale de la alte arme) a servit în analizele militare și în studiile de istorie militară ca etalon de măsură al raporturilor de forțe etc. Din primul război mondial, ca urmare a schimbărilor intervenite obiectiv în arta și organizarea militară, etalon de bază al trupelor terestre a devenit divizia.

7 RRT, tom II, p. 17—18.

8 Astfel, în mai 1877 au mai sosit pe teatrul de operații din Europa de sud-est: Corpul 4, comandat de generalul-locotenent P. D. Zotov (diviziile 16, 30 infanterie și 4 cavalerie); Corpul 13, comandat de generalul-locotenent Hahn (diviziile 1, 35 infanterie și 13 cavalerie); Corpul 14, comandat de generalul-locotenent A. E. Zimmerman (diviziile 17, 18 infanterie și Divizia 1 cazaci de Don).

9 RRT, tom II, p. 190—196.

10 Ibid., p. 190.

11 Cf. *Războiul pentru independența națională 1877—1878. Documente militare*, Editura Militară, București, 1971, p. 50—58. Pentru detalii asupra situației forțelor otomane în preajma războiului din 1877—1878 vezi și: Général de division Mouzaffer pacha, Lieut. - Colonel d'état major Talaat bey, *Défense de Plevna, d'après les documents officiels et privés réunis sous la direction du Muchir Ghazi Osman pacha* [în continuare autorii sînt citați fără menționarea gradului], Librairie Militaire de L. Baudoin, Paris, 1889, p. VII—XIV și anexele 2, 3, 4; RRT, tom I, p. 33—46; Maior Băldescu Radu, *Istorie militară. Studiu asupra campaniilor 1756/57, 1796/97, 1805, 1806, 1866, 1870, 1877*, Tipografia Școalei Militare Infanterie nr. 2, Sibiu, 1925, p. 595, 599—601, 605.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

seră serviciul la nizami și htiat, precum și acei tineri între 20 și 29 de ani care din diverse cauze fuseseră lăsați la vatră înainte de termen din serviciul activ; în clasa a doua erau înscriși, pentru încă trei ani, gradații din prima clasă de redifi [12].

Milițiile (mustafizii), ale căror efective se ridicau pînă la circa 300 000; din ele făceau parte, pentru o durată de opt ani, toți bărbații care efectuaseră serviciul la redifi [13].

Pe lîngă trupele regulate, în caz de război imperiul otoman constituia și unități neregulate, în special de cavalerie (başbuzuci) [14].

Infanteria otomană avea ca subunitate de bază batalionul (tabor), compus din opt companii (buluc); efectivul complet al unui batalion era de 774 de militari. Un regiment de infanterie avea în compunere trei batalioane.

Subunitatea de bază a cavaleriei era escadronul, cu un efectiv de 143 de călăreți. Regimentul de cavalerie (alai) era format din șase escadroane.

La artilerie subunitatea de bază era bateria, compusă din 6 tunuri și 12 chesoane de muniții; efectivul bateriei era de 110 militari și 117 cai. Trei baterii formau un batalion, iar patru batalioane de artilerie un regiment.

În timpul războiului, datorită pierderilor suferite în luptă și faptului că armata otomană nu dispunea de rezerve instruite care să le înlocuiască, efectivele subunităților, în special ale celor de infanterie, au fost mult mai mici decît cele prevăzute (de exemplu, unele batalioane de infanterie au avut, adeseori, numai 250 de militari și chiar mai puțin).

Legea de organizare a armatei din 1869 a prevăzut constituirea de brigăzi (liva) de infanterie, a cîte două regimente, și divizii de infanterie (fîrka), a cîte două brigăzi. Diviziile erau constituite în corpuri de armată (kolordu). Un corp de armată cuprindea două divizii de infanterie, o divizie de cavalerie și un regiment de artilerie. Cîteva corpuri de armată constituiau o armată (ordu). Aceasta nu era însă practic o mare unitate strategică combatantă, ci doar ceea ce mai tîrziu s-a numit în diverse țări regiune militară sau circumscripție militară, adică un vast eșalon teritorial de recrutare, administrare și instruire de trupe.

Chiar organizarea de mari unități tactice nu s-a realizat în practică decît într-o măsură neînsemnată. După nevoile de moment se constituiau grupări formate dintr-un număr variabil de batalioane, escadroane și baterii, care se desființau după îndeplinirea misiunii fixate. Acest sistem de organizare fusese abandonat de către principalele armate din Europa, căci făcea imposibilă constituirea unor comandamente

12 În timp de pace redifii erau slab încadrați, iar în caz de război constituiau subunități deosebite de acelea ale nizamilor; ei aveau la îndemînă din timp de pace armamentul și echipamentul necesar.

13 Mustafizii nu aveau din timp de pace nici cadre, nici armament sau echipament.

14 Prevederile legii din 1869 nu s-au aplicat, însă, decît parțial. La începutul războiului din 1877 — 1878 imperiul otoman dispunea efectiv de 406 000 de militari în trupele regulate, din care 280 000 în partea europeană (90 000 dislocați în Bosnia, Herțegovina, Albania, Tesalia și Creta, iar 190 000 destinați a opera contra armatei ruse); din unitățile neregulate aveau să ia parte la război aproximativ 12 000 de başbuzuci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

stabile, care să-și instruiască din timp trupele și să le asigure coeziunea morală cerută de lupta modernă.

Materialul din dotarea armatei otomane era, în general, superior celui rusesc. Infanteria era înzestrată în proporție de două treimi cu pușca Henry-Martini, care avea bătaia de 1 200 m și se încărca pe la culată; restul infanteriei — cu pușca Snyder, care prezenta calități balistice mai reduse.

Cavaleria dispunea de puști cu magazie Winchester, cu bătaia de 950 m. O parte din călăreți aveau lănci, săbii și revolvere.

Majoritatea artileriei era înzestrată cu tunuri de oțel ghintuite, provenite de la uzinele Krupp, cele mai bune guri de foc din acel timp. Ele trăgeau obuze percutante, șrapnele și mitralii și dispuneau în general din abundență de proiectile.

Imperiul otoman avea o importantă flotă maritimă și fluvială, considerată de observatorii contemporani ca una din cele mai moderne și puternice, rezultat al unor eforturi deosebite făcute în deceniul care precedase conflictul militar izbucnit în 1877. Ansamblul mijloacelor navale însuma 122 de unități, dintre care 22 de nave cuirasate moderne [15]. În mările Neagră și Marmara exista o flotă cuirasată de 15 nave (fregate, corvete, monitoare), plus 18 nave de luptă necuirasate (în Marea Neagră) și multe vase auxiliare [16]. Pe Dunăre forțele otomane dispuneau de 23 de bastimente (5 canoniere cuirasate, 6 monitoare, 12 canoniere de lemn) [17].

Deși războiul devenise iminent, abia la 13/25 martie 1877 sultanul a cerut să fie informat asupra situației armatei otomane și a proiectelor planurilor de operații. Cu acest prilej, sultanul a sugerat — în acord cu opinia „militarilor informați" — că „cel mai bun mijloc de acțiune ar fi de a duce teatrul de război în România, ceea ce era cel mai bun mijloc de a acoperi Bulgaria și, conform legilor războiului, de a procura trupelor sultanului cele mai multe avantaje posibile pentru operațiunile lor. Sultanul mai adăuga că se considera îndreptățit de a ocupa România, chiar înaintea declarațiunei de război" [18]. Pregătirile pentru aplicarea acestui proiect au și început, dar au fost sistate curînd de Consiliul de război otoman, întrucît în sînul lui existau puternice divergențe.

La 12/24 aprilie 1877 sultanul a adresat Ministerului de Război o scrisoare în care se schițau liniile unei orientări diferite de cea expusă mai sus: „Cum e imposibil de a ține toată linia de apărare a Dunărei, de la Măcin la Vidin, e necesar de a atrage de la începutul războiului pe inamic în inima țării și acolo a-i da bătălia. Dacă e

15 Emekli General I. Halil Sedes, *1877—1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı* [în continuare autorul este citat fără menționarea gradului], I. Cilt, Askeri Matbaa, Istanbul, 1935, p. 130—133. Lucrarea istorică turcă nu face însă specificări asupra repartiției pe mări a disponibilităților navale otomane și nici asupra flotei de Dunăre.

16 Н.И. Беляев, op. cit., p. 64—65.

17 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, *Istoria războiului din 1877—1878 (ruso-româno-turc)*, Tipografia „Voința Națională", Bucureşti, 1895, p. 40.

18 RRT, tom II, p. 12—13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

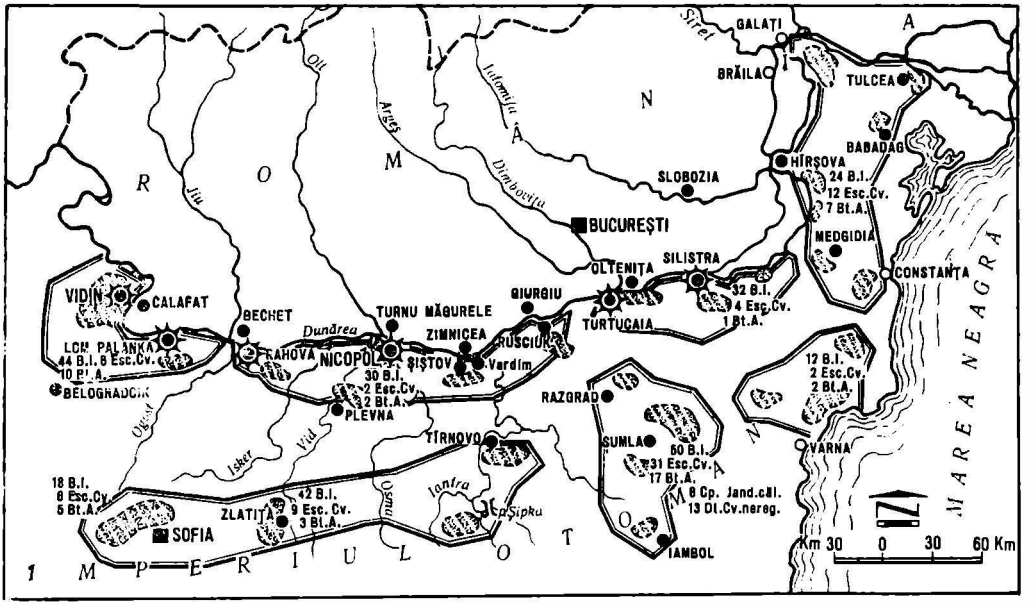

SITUAȚIA FORȚELOR OTOMANE DIN NORDUL PENINSULEI BALCANICE
aprilie-mai 1877

învins, îl forțăm să treacă Dunărea și-l urmărim pînă la Prut; în cazul contrariu, retrăgîndu-ne spre Balcani și țiind Varna, Burgas și alte puncte importante din raza Balcanilor, ne va fi posibil de a împiedica pe inamic să se întindă. De aceea trebuie să dispunem de trupe în cadrilaterul Rusciuk—Silistra—Șumla—Varna și a ocupa pe flancul drept linia Cernavoda—Constanța, lăsînd cu toate acestea pe flancul stîng al liniei, de la Șiștov la Rahova, trupe suficiente. Pentru a observa pe români și a preveni întrunirea rușilor cu sîrbii, trebuie a avea un detașament special la Vidin" [19].

Aceste idei au stat la baza concentrării inițiale a forțelor otomane din primul eșalon strategic [20].

La începutul războiului forțele otomane din Peninsula Balcanică destinate să acționeze împotriva armatei ruse erau dispuse astfel: Armata de Șumla — 50 de batalioane, 31 de escadroane, 8 companii de jandarmi călări, 13 detașamente de cavalerie

19 Ibid., p. 13.

20 Între timp, și chiar după declanșarea ostilităților, s-au întocmit numeroase alte proiecte de planuri de operații, bazate fie pe ideea de a deplasa luptele pe teritoriul României, fie de a le da la sud de Dunăre (cu variante: apărare pe malul drept al fluviului, pe Munții Balcani etc.). Printre alții au întocmit variante de acest gen specialiști militari europeni cu experiență, atrași în serviciul Porții, ca Klapka, Baker și Helle.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

neregulată, 17 baterii; gruparea de la Silistra — 32 de batalioane, 4 escadroane, o baterie; Corpul de la Rusciuk — 30 de batalioane, 2 escadroane, 2 baterii; Corpul de la Vidin — 44 de batalioane, 6 escadroane, 10 baterii; Divizia de la Varna — 12 batalioane, 2 escadroane, 2 baterii; trupele detașate la Tîrnovo, Șipka, Zlatița și Sofia — 42 de batalioane, 9 escadroane, 3 baterii. Efectivul unui batalion era de 600—800 de luptători, al escadronului de 70—100; bateriile erau organizate pe 6 piese. În total, 210 batalioane, 54 de escadroane, 35 de baterii [21].

Potrivit surselor otomane, efectivul total al acestor forțe însuma 186 000 de militari, cifră apropiată de cea indicată de izvoarele oficiale rusești (189 000 de militari) [22].

Alte trupe formau garnizoanele cetăților de pe Dunăre și de la mare și asigurau paza diferitelor depozite.

Faptul că ofensiva adversă a surprins comandamentul otoman fără un plan de campanie stabilit și cu trupele fărîmițate și răspîndite pe un spațiu foarte întins a ușurat reușita primelor acțiuni ale forțelor ruse.

CONVENȚIA ROMÂNO-RUSĂ DIN 4/16 APRILIE 1877

Evenimentele se îndreptau spre declanșarea ostilităților. Decretată încă din noiembrie 1876, mobilizarea armatei ruse se efectua pe întregul cuprins al imperiului, cu toate că existau o serie de dificultăți generate de starea precară a sistemului de comunicații și de lipsa unui plan corespunzător [23].

La începutul lunii decembrie 1876 au început să se efectueze transporturile de concentrare a trupelor către zonele fixate. Fiind lipsit de informații reale asupra forțelor otomane și acordînd credit relatărilor ambasadorului rus de la Constantinopol, care era convins că Poarta, puternic angajată în conflictul armat cu popoarele balcanice, nu va putea să opună o rezistență serioasă, comandamentul rus a mobilizat, așa cum s-a arătat mai sus, numai 4 corpuri de armată, precum și un număr relativ restrîns de mari unități și unități independente; 2 corpuri de armată au fost mobilizate pentru acoperirea coastelor Mării Negre.

Aria de concentrare a primului eșalon de forțe a fost stabilită inițial în Basarabia, deoarece la acea dată încă nu fusese încheiată convenția cu România. Concentrarea a durat aproape 40 de zile. În spațiul respectiv marile unități ruse au fost dislocate astfel: Corpul 8, în zona Chișinău; Corpul 9, în zona Bălți; Corpul 11,

21 Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 196—197.
22 RRT, tom I, p. 43.
23 Ibid., p. 115—118.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în zona Tighina; Corpul 12, în zona Orhei; 6 regimente de cazaci acopereau spațiul de concentrare spre Jmerinka și 3 spre Bălți; o brigadă de tiraliori și rezerva armatei, în zona Chișinău.

Măsuri militare a adoptat și comandamentul armatei otomane; mobilizarea și concentrarea rezervelor destinate defensivei liniei Dunării au început la mijlocul lunii martie 1877, imediat după ce a devenit cunoscut conținutul protocolului de la Londra.

În aceste împrejurări dramatice, cînd la frontierele de sud și de est ale României armatele celor două mari imperii stăteau gata să se arunce una împotriva celeilalte, tensiunea în cercurile politice și în opinia publică românească a devenit maximă. Orice amînare a unei decizii în privința poziției față de iminentul conflict putea să aibă urmări tragice.

Devansînd adoptarea acestei decizii, guvernul român a luat unele măsuri în domeniul militar menite să întărească securitatea teritoriului național. La 31 martie/12 aprilie 1877 Consiliul de Miniștri a hotărît să se efectueze mobilizarea întregii armate române. La 2/14 aprilie, în locul colonelului George Slăniceanu, a fost numit ca ministru de Război generalul de brigadă Alexandru Cernat [24].

Concomitent au avut loc contacte între reprezentanții guvernelor român și rus pentru a soluționa ultimele detalii implicate de semnarea convenției referitoare la trecerea trupelor ruse prin teritoriul statului nostru și a sonda posibilitățile unei eventuale cooperări a armatei române la războiul împotriva imperiului otoman.

Avînd în vedere gravitatea implicațiilor oricărei decizii în aceste probleme, la palatul princiar din București a fost convocat un consiliu de coroană la care au fost invitați să ia parte membrii guvernului și — la propunerea primului ministru I. C. Brătianu — alți foști înalți demnitari și oameni politici [25]. Majoritatea celor convocați (domnitorul, aproape toți membrii guvernului, Mihail Kogălniceanu și C. A. Rosetti) s-au pronunțat în favoarea semnării neîntîrziate a convenției cu Rusia și a participării armatei române la război în alianță cu vecinul de la răsărit [26]. Ei și-au exprimat, în

24 „Monitorul oastei", nr. 8, 10 aprilie 1877.

25 DIRRI, vol. II (1 ianuarie 1877 — 9 mai 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, p. 100—102; MRC, vol. VIII, p. 45.

26 Poziția României în problema trecerii trupelor ruse a fost amplu analizată în istoriografia străină. Astfel, în lucrarea *La guerre d'Orient en 1877—1878* se scria în această privință: „Ce putea să facă România? [...]. Putea ea să-și încredințeze apărarea turcilor? Armata otomană căra după ea bande indisciplinate, ale căror isprăvi în Bulgaria erau prea recente pentru a se aștepta ceva bun din partea lor. Pe de altă parte, ar fi sosit această armată otomană la timp spre a apăra frontiera de invazia rusă? Evident, nu; ea nu putea de pe o zi pe alta să treacă Dunărea și să parcurgă distanța care o separa de Prut. În condițiile de atunci ar fi fost o nebunie să se ceară României să se opună cu propriile forțe intrării rușilor pe teritoriul său. Ea nu avea, necesarmente, decît un singur lucru de făcut: să accepte intrarea rușilor ca o fatalitate inevitabilă și să trateze cu ei, în scopul de a reglementa raporturile lor cu populația în așa fel încît trecerea lor să fie pe cît posibil mai puțin apăsătoare pentru țară [...]" (*La guerre d'Orient en 1877—1878, étude stratégique et tactique des opérations des armées russe et turque en Europe, en Asie et sur les côtes de la Mer Noire*, par un tacticien [în continuare lucrarea este citată prescurtat: *La guerre d'Orient*], Librairie Militaire de J. Dumaine, Paris, 1879, p. 89—90).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cursul dezbaterilor îndelungi care au avut loc cu acest prilej, opinia că prin menținerea neutralității s-ar fi ajuns la „nimicirea României ca stat" [27]. Teama că țara noastră, lipsită de garanția colectivă a marilor puteri europene, ar fi putut să cadă sub o nouă dominație — a Rusiei — i-a determinat, totuși, pe unii participanți (D. Ghica, C. Bosianu, I. Ghica, M. Costache Epureanu, A. G. Golescu) să opteze în favoarea menținerii neutralității și să recomande ca armata română să fie retrasă în zona muntoasă a Olteniei, unde să aștepte desfășurarea evenimentelor [28].

Zarurile fuseseră aruncate. În seara aceleiași zile doi ofițeri trimiși special în misiune la București de către Statul major general rus au dezbătut cu domnitorul detaliile trecerii trupelor ruse prin România și aspectele unei eventuale cooperări militare [29]. De asemenea, Statul major general român a trimis, în același scop, doi ofițeri la Chișinău [30].

Orientarea adoptată la consiliul de coroană a antrenat și unele modificări în componența guvernului. Titular al Ministerului de Externe a fost numit din nou, la 3/15 aprilie, Mihail Kogălniceanu, care, prin bogata lui experiență politică, prestigiul și întinsele relații avute atît în țară cît și peste hotare, putea să aducă o contribuție mai marcantă la afirmarea orientării independente a României.

A doua zi — 4/16 aprilie — Mihail Kogălniceanu a parafat, împreună cu baronul Dmitri Stuart, consilier de stat, agent diplomatic și consul general al Rusiei, textul *convenției privind trecerea trupelor ruse prin România*, în ultima versiune, asupra căreia guvernele celor două state căzuseră deja de acord [31].

Articolul 1 al convenției prevedea că guvernul princiar român se angaja să asigure „armatei ruse care va fi chemată a merge în Turcia libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice" [32]. Cheltuielile ocazionate de această trecere (transport, aprovizionare cu subzistențe, spitalizare etc.) urmau să fie suportate în întregime de guvernul imperial.

În articolul 2 s-a prevăzut expres obligația asumată de guvernul Rusiei de a nu se amesteca în treburile interne ale României și de a respecta integritatea hotarelor ei: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul majestății sale imperatorul tuturor Rusiilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului Român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României" [33].

27 MRC, vol. VIII, p. 44.
28 DIRRI, vol. II, p. 100—102.
29 MRC, vol. VIII, p. 45—47.
30 Ibid., p. 47.
31 „Monitorul oficial al României", nr. 91, 22 aprilie/4 mai 1877, p. 2 671 — 2 672.
32 Ibid., p. 2 671.
33 Ibid,. p. 2 672.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Articolul 3 stipula că problemele de detaliu ce decurgeau din trecerea trupelor ruse prin România aveau să facă obiectul unei convenții speciale — de fapt o anexă a documentului de mai sus —, iar articolul 4 că guvernul român se angaja să supună textele celor două convenții ratificării Parlamentului pentru a deveni imediat executorii.

Mihail Kogălniceanu și Dmitri Stuart au semnat, cu același prilej, textul *convenției speciale* [34], care, în 26 de articole, reglementa toate detaliile obligațiilor reciproce asumate de cele două guverne în acord cu prevederile convenției de bază permițînd trupelor ruse să treacă prin România. Guvernul român se angaja să acorde armatei ruse dreptul de a folosi căile ferate, comunicațiile fluviale, drumurile, poșta și telegraful, de a-și procura — din resursele românești disponibile — subzistențe, furaje etc., de a utiliza pentru îngrijirea răniților și bolnavilor rețeaua stabilimentelor sanitare existente în țară, de a beneficia de înlesniri în ceea ce privește campamentul și bivuacarea trupelor etc. În general, trupelor ruse aflate în trecere prin România li s-au asigurat condiții identice sau foarte apropiate de acelea de care se bucura și armata română. La rîndul lui, guvernul rus s-a angajat să efectueze toate plățile ocazionate de prezența armatei sale pe teritoriul României la prețuri calculate pe baza unității monetare române sau franceze, să asigure respectarea strictă a itinerarelor de marș și zonelor de staționare stabilite de comun acord, să interzică comandamentelor ruse de a se amesteca în exercitarea atribuțiilor administrației civile și militare românești. Raporturile de orice natură între autoritățile militare ruse și autoritățile militare și civile române urmau să fie reglementate prin intermediul unor comisari speciali numiți de guvernul român. În același scop, un comisar general român avea să fie delegat pe lîngă comandantul de căpetenie al trupelor țariste pentru toată durata trecerii lor prin țara noastră. În sfîrșit, convenția specială a stipulat expres că trupelor ruse li se interzicea să intre în capitala României [35].

Semnarea convenției româno-ruse a marcat un moment important în evoluția relațiilor dintre cele două state. În primul rînd, pentru că după 166 de ani de la tratatul încheiat între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare trupele ruse aveau să intre pe teritoriul românesc nu în postura unei armate de ocupație, ci cu consimțămîntul guvernului român și în condiții riguros reglementate. Analiza prevederilor convenției atestă, în al doilea rînd, faptul că România și Rusia au contractat reciproc angajamente ca state libere și egale în drepturi, fără obișnuitele limitări sau știrbiri practicate în epocă de marile puteri în raporturile lor cu țările mici și mijlocii. În fapt, Rusia a fost primul stat care a încheiat un tratat cu România ca țară pe deplin independentă și suverană, deși neatîrnarea acesteia față de imperiul otoman nu fusese proclamată oficial. În al treilea rînd, imperiul rus și-a asumat printr-un act cu valoare

34 Ibid., p. 2 672 — 2 675.
35 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Înaltul decret privind mobilizarea armatei române („Monitorul oastei", nr. 9 din 19 aprilie 1877)

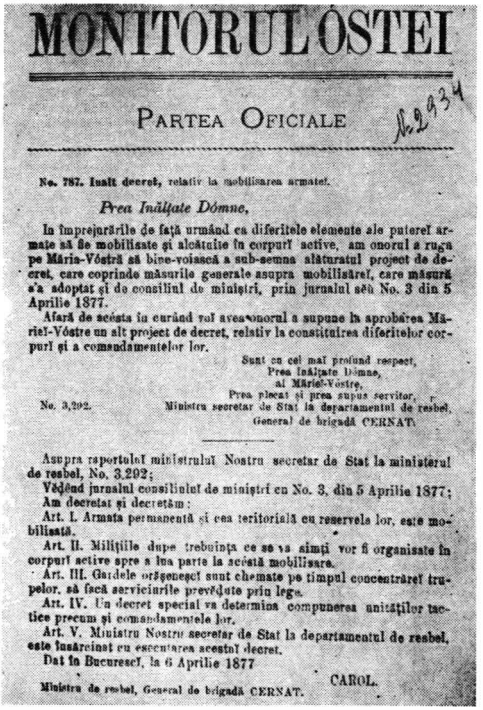

MONITORUL OSTEI

PARTEA OFICIALE

No. 787. Inalt decret, relativ la mobilisarea armatei.

Prea Inălțate Dómne,

In împrejurările de față urmând ca diferitele elemente ale puterei armate să fie mobilisate și alcătuite în corpuri active, am onorul a ruga pe Măria-Vóstră să bine-voiască a sub-semna alăturatul project de decret, care coprinde măsurile generale asupra mobilisăreĭ, care măsură s'a adoptat și de consiliul de miniștri, prin jurnalul său No. 3 din 5 Aprilie 1877.

Afară de aceasta în curând voĭ avea onorul a supune la aprobarea Mărieĭ-Vóstre un alt project de decret, relativ la constituirea diferitelor corpuri și a comandamentelor lor.

Sunt cu cel mai profund respect,
Prea Inălțate Dómne,
al Mărieĭ-Vóstre,
Prea plecat și prea supus servitor,
No. 3,292. Ministru secretar de Stat la departamentul de resbel,
General de brigadă CERNAT.

Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la ministerul de resbel, No. 3.292;

Vĕdênd jurnalul consiliului de miniștri cu No. 3, din 5 Aprilie 1877;

Am decretat și decretăm:

Art. I. Armata permanentă și cea teritorială cu reservele lor, este mobilisată.

Art. II. Milițiile dupe trebuința ce se va simți vor fi organisate în corpuri active spre a lua parte la acéstă mobilisare.

Art. III. Gardele orășenesci sunt chemate pe timpul concentrăreĭ trupelor, să facă serviciurile prevĕdute prin lege.

Art. IV. Un decret special va determina compunerea unităților tactice precum și comandamentele lor.

Art. V. Ministru Nostru secretar de Stat la departamentul de resbel, este însărcinat cu esecutarea acestuĭ decret.

Dat în Bucurescĭ, la 6 Aprilie 1877

CAROL.

Ministru de resbel, General de brigadă CERNAT.

juridică internațională obligația de a respecta rînduielile politice interne și integritatea teritorială a României.

Convenția din 4/16 aprilie a deschis, totodată, calea spre o cooperare militară între cele două state vecine, deși în această direcție rămăseseră încă de soluționat numeroase probleme complicate.

MOBILIZAREA GENERALĂ A ARMATEI ROMÂNE

Inevitabilitatea declanșării războiului, iminența pătrunderii trupelor ruse pe teritoriul țării noastre și a marșului lor strategic spre Dunăre au determinat guvernul de la București să adopte măsurile care se impuneau pentru mobilizarea imediată a armatei. La 6/18 aprilie 1877 s-a dat publicității decretul de mobilizare [36], al cărui text fusese aprobat încă la 1/13 aprilie.

36 DIRRI, vol. II, p. 127.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Conform prevederilor decretului, erau mobilizate „armata permanentă și cea teritorială, cu rezervele lor"; milițiile se constituiau, după nevoi, în „corpuri active, spre a lua parte la această mobilizare"; în fine, gărzile orășenești trebuiau ca „pe timpul concentrării trupelor să facă serviciurile prevăzute de lege" [37]. În terminologia vremii, trupele permanente, teritoriale și rezerva lor reprezentau armata de „1-a linie" — armata de campanie propriu-zisă; milițiile alcătuiau armata de „a 2-a linie", adică rezerva, iar gărzile orășenești aveau misiunea de a asigura paza localităților urbane.

Datorită măsurilor energice luate și operativității cu care s-a lucrat, mobilizarea s-a încheiat pînă la 25 aprilie/7 mai [38], în aproximativ 20 de zile, ceea ce, în condițiile de atunci, a însemnat o performanță, mai ales că o parte din unități terminaseră aproape concentrarea încă de la 15/27 aprilie [39].

La decretarea mobilizării și în conexiune cu ea au fost emise următoarele decrete: pentru numirea comandanților milițiilor din diviziile teritoriale; pentru intrarea în vigoare a „Regulamentului asupra rechizițiilor militare"; pentru fixarea componenței Marelui cartier general și a comandamentelor marilor unități din armata activă [40].

Prin ultimul decret, îndeosebi, s-a stabilit structura organizatorică a armatei și a celorlalte categorii de forțe destinate să participe la un eventual conflict. Aceasta se înfățișa astfel: un Mare cartier general avînd pe colonelul George Slăniceanu ca șef al Statului major general; două corpuri de armată (Corpul 1 de armată, comandat de generalul de brigadă George Lupu și avînd pe colonelul Emanoil Boteanu șef de stat major; Corpul 2 de armată, comandat de generalul de brigadă Alexandru Radovici și avînd ca șef de stat major pe colonelul Eustațiu Pencovici). Cele două corpuri erau articulate pe două divizii (diviziile 1 și 2 la Corpul 1 și diviziile 3 și 4 la Corpul 2). Pentru ansamblul armatei exista o rezervă de artilerie compusă din Regimentul 4 artilerie (6 baterii) și o ambulanță sanitară a Marelui cartier general [41].

Fiecare divizie de infanterie era compusă din cîte două brigăzi, avînd cîte un regiment de infanterie și două regimente de dorobanți; brigada 1 din fiecare divizie dispunea, în plus, de un batalion de vînători. Brigăzile de cavalerie ale diviziilor 1 și 3 se compuneau din cîte două regimente de călărași, brigada Diviziei 4 cuprindea trei regimente, iar aceea a Diviziei 2 era formată din două regimente de roșiori și unul de călărași. În organica fiecărei divizii mai intrau o companie de geniu și o ambulanță sanitară.

37 Ibid.
38 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 37.
39 IRR, partea 1, p. 92.
40 *Războiul pentru independența națională 1877—1878. Documente militare*, p. 106—117.
41 La cîteva zile s-a stabilit printr-un ordin de zi al șefului Statului major general că vor exista două ambulanțe: una centrală a Marelui cartier general și o ambulanță de rezervă (cf. DIRRI, vol. II, p. 429).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ORGANIZAREA DE PRINCIPIU A UNEI DIVIZII DE INFANTERIE ROMÂNE ÎN AJUNUL RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

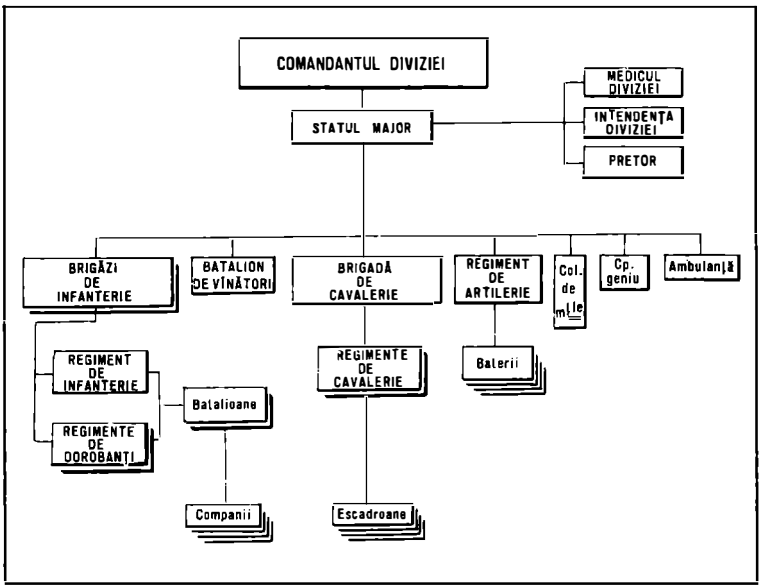

Formațiile de a 2-a linie, de rezervă, avînd ca misiune paza teritoriului și a orașelor, însumau 31 de batalioane de miliții, plus 4 escadroane din aceleași trupe, garda națională, 6 baterii de artilerie, precum și detașamente de jandarmi și de dorobanți (pentru paza granițelor) și de călărași (pentru deservirea diverselor servicii administrative)[42].

Efectivul total mobilizat a fost de aproximativ 100 000, din care trupele de „1-a linie" au însumat 58 700 de militari, 12 300 de cai și 190 de piese de artilerie (tunuri). Numărul cadrelor — ofițeri și asimilați — s-a ridicat la peste 1 600 [43]. Batalioanele de miliții au strîns sub drapel aproximativ 33 000 de ostași, la care se adăugau gărzile orășenești și trupele ce se aflau la depozitele regimentelor de linie [44]. Pentru acoperirea golurilor de la unitățile de linie au mai fost chemați pentru instruire 14 000 de recruți din contingentul 1877 [45].

Trupele teritoriale au fost concentrate inițial fie în centrele circumscripțiilor de care aparțineau — regimentele de dorobanți —, fie la reședințele județene — esca-

42 General Radu Rosetti, op. cit., p. 18.
43 Ibid. Alți autori indică cifre diferite pentru efectivele mobilizate.
44 Efectivul de război al unităților tactice din armata permanentă și teritorială, prescris prin ordinele de mobilizare, era de 800 de luptători pentru un batalion și de 120 pentru un escadron.
45 Căpitan Ion Ștefănescu, *Studiu critic asupra războiului ruso-româno-turc 1877—1878*, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1902, p. 19.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

droanele regimentelor de călărași —, de unde s-au deplasat ulterior spre locurile dinainte stabilite pentru a se constitui în regimente: cele din Divizia 1 teritorială pe Jiu și Olt, cele din Divizia 2 teritorială pe Sabar și Argeș, iar cele din diviziile 3 și 4 teritoriale pe Siret.

ÎNCEPUTUL OPERAȚIEI ROMÂNE DE ACOPERIRE STRATEGICĂ A LINIEI DUNĂRII

Concomitent cu mobilizarea, armata română a început să execute una dintre cele mai importante misiuni care i-au revenit în timpul războiului din 1877—1878: operația de acoperire strategică a liniei Dunării, pentru a interzice ca fluviul să fie forțat de către trupele otomane și — implicit — ele să transforme teritoriul țării noastre în teatru de operații.

Documentele arhivistice și lucrările de interpretare apărute în răstimpul scurs, îndeosebi cele mai apropiate de eveniment, atestă că în epoca respectivă comandamentul otoman nu adoptase o hotărîre definitivă în privința planului de campanie, șovăind încă între intenția de a devansa armata rusă printr-o acțiune ofensivă la nord de Dunăre și aceea de a fortifica linia fluviului, limitînd aria operațiilor la zona sud-dunăreană [46]. Dar la începutul lunii aprilie guvernul și forurile militare române — așa cum se întîmplă de regulă în conflictele militare interstatale — nu puteau cunoaște planurile secrete de război ale conducerii superioare politice și militare otomane și, deci, nu puteau omite eventualitatea unei ofensive otomane împotriva României, mai ales în momentul în care trupele ruse aveau să pătrundă peste frontiera ei estică. Informațiile primite în acest sens atît de la Constantinopol, cît și din alte capitale europene, erau alarmante. Astfel, agentul României la Viena, Ioan Bălăceanu, comunica, la 4/16 aprilie, că generalul Klapka, întors recent de la Constantinopol, declarase confidențial că otomanii vor ocupa patru puncte pe malul românesc — și anume Calafat, Turnu Măgurele, Oltenița și Barboși—, pentru a distruge singura comunicație feroviară ce unea partea de nord-est a țării cu cîmpia dunăreană și

46 Maior Băldescu Radu, op. cit., p. 611: „Turcii nu au propriu-zis o concentrare de forțe, ci mai mult o răspîndire a lor. Și această lipsă de concentrare naște tocmai din faptul că ei n-au avut un plan de războiu bine definit. Au trecut de la o idee la alta și nu s-au hotărît asupra nici uneia, pînă cînd inamicul i-a surprins cu trecerea Dunării"; Colonel I. Manolescu, *Războiul româno-ruso-turc din 1877*, Institutul de Arte Grafice „Răsăritul", București, 1921, p. 35: „Se zice că a existat un proect de ocupațiune a României, înainte de intrarea rușilor și că mai în urmă, într-un consiliu de război ținut la Constantinopole, în ajunul declarării războiului s-a hotărît a lua în flanc marșul posibil al rușilor pe la vest de cadrilater, adunînd forțele necesare acestei operațiuni pe linia Plevna — Lovcea".

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

totodată pentru a ocupa capitala României [47]. Sondat de guvernul român în această privință, ministrul de Externe al Turciei, Savfet pașa, a răspuns evaziv, ceea ce a sporit îngrijorarea și suspiciunile existente la București [48]. În această atmosferă, Mihail Kogălniceanu a cerut tuturor agenților diplomatici români să expună guvernelor pe lîngă care erau acreditați poziția țării noastre și să le solicite sprijinul: „Invadarea României prin armată și bazbuzucii turci nu poate fi justificată prin trecerea armatei rusești, așa cum se crede la Constantinopol. Armata rusă nu va trece prin țara noastră decît cu asentimentul mai mult sau mai puțin tacit al puterilor. Noi nu putem face ceea ce Europa nu face. Dacă însă noi nu ne putem opune trecerii armatelor rusești, Turcia nu poate fi pentru aceasta în drept să mute în România teatrul de război" [49]. Deși au făcut la Constantinopol unele demersuri în favoarea României, guvernele german, francez și austro-ungar au comunicat că, practic, nu aveau cum să împiedice o eventuală trecere a armatei otomane la nord de Dunăre [50].

În aceste împrejurări, unități și subunități române au început să fie concentrate pe linia Dunării [51]. Totodată, s-au accelerat lucrările genistice pentru întărirea defensivei în punctele considerate mai amenințate în cazul cînd fluviul ar fi fost forțat de către armata otomană. Astfel, la 6/18 aprilie, șeful Statului major general, colonelul George Slăniceanu, a ordonat să se extindă lucrările de fortificații din zona Calafat [52]. La 7/19 aprilie regimentele 6 călărași și 2 infanterie, întărite cu o baterie de artilerie, au fost dislocate la Giurgiu [53]. Două zile mai tîrziu comandantul cavaleriei Diviziei 4, colonelul George Rosnovanu, a primit ordin să ia măsuri pentru a împiedica o eventuală forțare a fluviului la Oltenița, iar regimentele 1 și 2 călărași să se deplaseze la Calafat [54]. Măsuri similare s-au adoptat în zonele Brăila și Galați, cu scopul principal de a asigura punctul sensibil Barboși. Stația de cale ferată și mai ales podul feroviar de peste Siret amenajat aici deveniseră un punct strategic vital în cadrul conflictului militar din sud-estul european. Dealtfel, era pentru prima oară în estul Europei cînd noul mijloc de comunicație — calea ferată — își vădea implicațiile strategice și tactice, adăuga elemente noi artei militare, ritmului operațiilor, eșalonării trupelor, organizării militare. În speță, punctul feroviar Barboși se

47 DIRRI, vol. II, p. 109—110.
48 Ibid., p. 121—122.
49 Ibid.
50 Ibid., p. 140, 166—168.
51 Analizînd însemnătatea măsurilor adoptate de guvernul român pentru acoperirea Dunării, generalul de divizie adjutant Șt. I. Fălcoianu scria: „În intervalul de timp de la declarațiunea războiului pînă ce detașamentele din armata rusă să sosească pe marginea Dunărei ca să-i protegă desfășurarea, timp foarte lung și foarte îngrijitor în asemenea împrejurări, armata română trebuia să facă față încercărilor turcilor fie de a-și răsbuna, fie de a neliniști pe ruși, fie spre a le împiedica desfășurarea strategică" (General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 51).
52 DIRRI, vol. II, p. 126.
53 Ibid., p. 141.
54 Ibid., p. 163—164.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

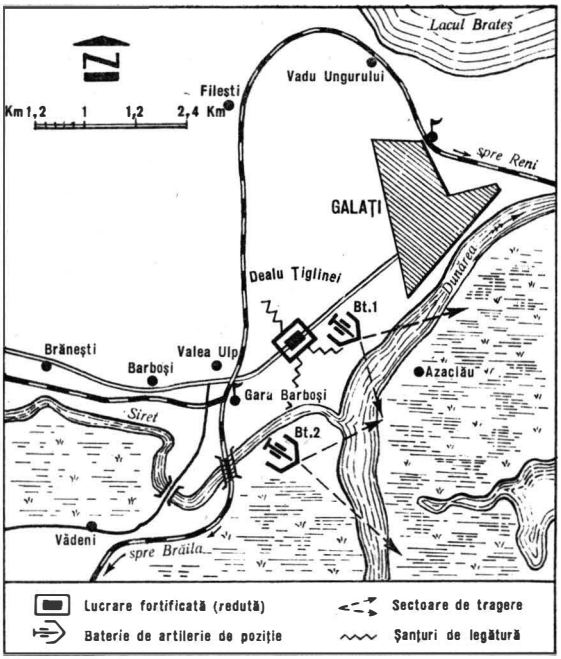

afla lîngă malul Dunării, putea deci fi afectat de focul navelor fluviale otomane sau deveni obiectul unei tentative de creare a unui cap de pod inamic, ținînd seama și de faptul că otomanii aveau forțe considerabile în Dobrogea [55]. Încă din noiembrie 1876 comandamentul român inițiase acolo lucrări genistice, printre care o redută pe dealul Țiglina de la sud-est de Galați și pe comunicația Barboși—Galați și amplasamente pentru două baterii de artilerie de poziție.

La 25 aprilie/7 mai 1877 armata română se afla în următorul dispozitiv strategic:

Corpul 1 de armată, format din diviziile 1 și 2 infanterie, era dispus în Oltenia, avînd misiunea principală de a bara direcția Vidin — Calafat. În detaliu, acest corp de armată urma să adopte următorul dispozitiv: la Calafat, Batalionul 4 vînători, Regimentul 4 infanterie, escadroanele Dolj și Mehedinți din Regimentul 1 călărași, bateriile 1, 2 și 6 din Regimentul 1 artilerie și bateriile 3, 5 și 6 din Regimentul 2 artilerie; la Ciuperceni, Regimentul 1 infanterie, batalionul 1 din Regimentul 2 doro-

55 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 32: „comandamentul armatei ordonase, în cursul ernei, corpului de geniu rădicarea de întăriri trecătoare la Calafat și la Barboși. Pe primul punct se puteau înlătura astfel lovirile prin surprindere despre Vidin și înaintarea fără obstacol a unui corp inamic spre Valahia Mică [Oltenia]; pe al doilea punct, de o importanță strategică și mai însemnată, aceste măsuri de întărire aveau de scop de a îngreuia luarea în posesiune de către vrăjmaș a podului căIei ferate de pe Siret și tăierea comunicațiilor grabnice între Moldova și Muntenia. Urma dovedi cît de bine nimerite au fost alegerea și întărirea acestor două puncte".

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

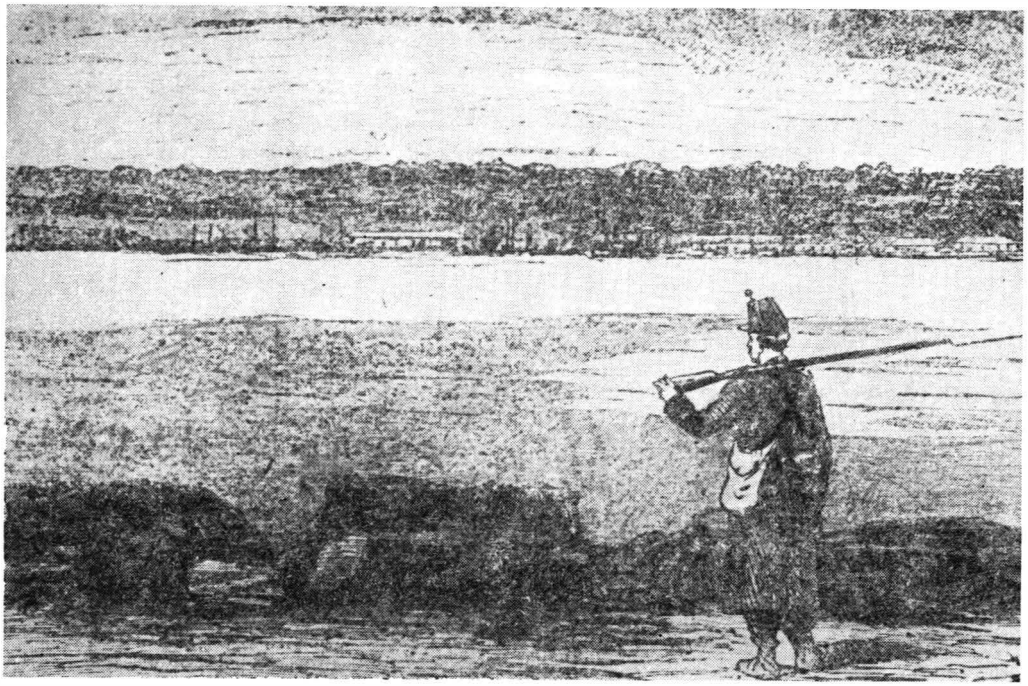

Santinelă română pe malul Dunării (ziarul „Resboiul", nr. 120 din 19 noiembrie 1877)

banți, escadronul Gorj din Regimentul 2 călărași și bateria 1 din Regimentul 2 artilerie; la Cetate, Desa și Rast, celelalte escadroane din regimentele 1 și 2 călărași. Unitățile Diviziei 2 trebuiau să-și prelungească dispozitivul și să apere flancurile trupelor române din zona Calafat, dispunînd la Cetate de Regimentul 3 infanterie, Regimentul 5 dorobanți, două escadroane din Regimentul 4 călărași, bateria 3 din Regimentul 1 artilerie; la Moțăței, Batalionul 1 vînători; la Băilești, Regimentul 6 dorobanți, și la Galicea Mare, regimentele 7 și 8 dorobanți, un batalion din Regimentul 6 infanterie și bateriile 4 și 5 din Regimentul 1 artilerie; la Negoiu, un batalion din Regimentul 6 infanterie; la Bistreț, escadroanele Regimentului 1 roșiori patrulau și supravegheau malurile Dunării între Gighera și Bechet.

Unitățile Corpului 2 de armată, format din diviziile 3 și 4 infanterie, au fost dispuse în zona București și împrejurimi, cu misiunea de a bara direcțiile Rusciuk și Turtucaia. Divizia 3 trebuia să dispună la Giurgiu, în avangardă, Regimentul 2 infanterie, un escadron din Regimentul 2 roșiori și Regimentul 6 călărași, care să patruleze între Giurgiu și Oinacu; la Daia au ocupat poziții Regimentul 9 dorobanți și un batalion din Regimentul 11 dorobanți; la Frătești, Turbatu și Stănești, Batalionul 3 vînători,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Regimentul 8 infanterie, Regimentul 10 dorobanți, Regimentul 5 călărași. Divizia 4 urma să trimită spre Budești și Negoiești Batalionul 2 vînători, un batalion din Regimentul 7 infanterie, Regimentul 8 călărași și bateria 4 din Regimentul 3 artilerie, iar la Gruiu și Buciumeni să dispună regimentele 5 infanterie și 16 dorobanți; celălalt batalion din Regimentul 7 infanterie, un batalion din Regimentul 15 dorobanți, Regimentul 3 călărași și bateria 4 din Regimentul 3 artilerie trebuiau să fie trimise pe calea ferată la Piatra Olt și de acolo, în marș forțat, la Dunăre, cu misiunea de a acoperi intervalul dintre corpurile 1 și 2 de armată.

În rezerva generală a armatei române, dispusă la București, se aflau: regimentele 13 și 14 dorobanți, Regimentul 2 roșiori (3 escadroane), celelalte baterii divizionare din rezervă, care la nevoie puteau fi întărite cu o companie și 2 escadroane de jandarmi, 5 legiuni ale gărzii orășenești, al căror efectiv se ridica la aproape 10 000 de combatanți.

Trupele române care urmau să intre în dispozitiv aveau o înzestrare și echipare remarcabile, mai ales raportate la disponibilitățile țării, încît erau în măsură să-și îndeplinească în mod corespunzător misiunea. Evidențiind acest fapt, corespondentul ziarului englez „The Times", care a asistat pe cîmpul de la Cotroceni „la revista Diviziei 4", comandată de generalul Manu, scria: „Am fost foarte surprins de frumoasa înfățișare a acestor trupe. Sînt excelent echipate, din toate privințele, căci sînt de prima calitate, iar instrucția diferitelor unități bună și arătînd o pregătire îngrijită" [56].

Această primă etapă a perioadei de acoperire a avut, în afară de îndeplinirea misiunilor stabilite, și un efect pozitiv pentru pregătirea armatei române în vederea campaniei propriu-zise, contribuind la închegarea comandamentelor și trupelor în vederea viitoarelor lupte. Timp de cîteva luni unitățile române s-au aflat în permanentă mișcare, efectuînd inițial mobilizarea și adunarea trupelor în zonele Focșani, Galați, București și Craiova, apoi deplasarea lor către linia Dunării, ocupînd pozițiile la Oltenița, Giurgiu, Călafat și, în sfîrșit, concentrarea unei mari părți a armatei la Corabia. Trupele române au izbutit să intre la timp în dispozitivul ordonat. Cu toată primăvara ploioasă, care desfundase drumurile și îngreunase deplasarea, trupele noastre au parcurs pe jos, cu ușurință, distanțe considerabile față de condițiile de locomoție ale timpului și de starea atmosferică. Unitățile de dorobanți, cele de infanterie de linie și de vînători au executat deplasările în cea mai mare parte pe jos, au parcurs pînă la 60 km pe zi, dovedind rezistență la eforturi deosebite. La fel s-au comportat pe timpul marșurilor lungi și obositoare și militarii din celelalte arme: cavaleriști, artileriști și geniști.

56 General R. Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză 1877—1878*, „Cartea Românească", București, 1927, p. 368.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

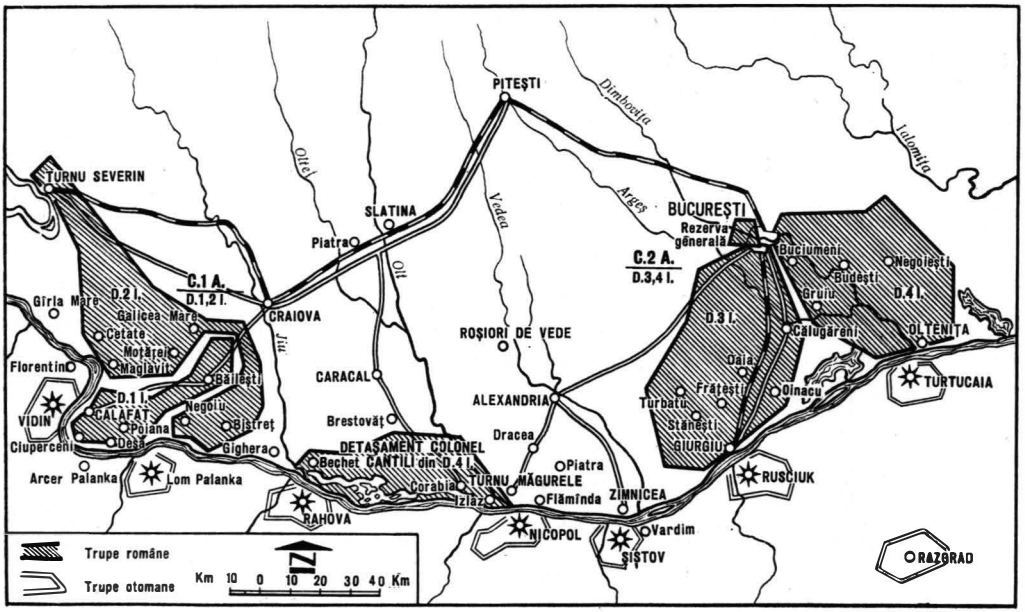

ARMATA ROMÂNĂ ÎN ACOPERIREA STRATEGICĂ A DUNĂRII
faza inițială a războiului

Această fază premergătoare operației strategice de acoperire realizată de armata română a reliefat că în ansamblu unitățile erau corespunzător pregătite fizic și tactic, marile unități — formate, cum s-a arătat, chiar în cursul mobilizării — se închegau rapid, ceea ce era o performanță comparabilă pe plan internațional. Această rapidă adaptare la noile realități ale activității militare realizată de ostașul român a pus imediat în evidență înalta sa însuflețire și tăria morală, generată de ideea forță a neatîrnării, care anima întreaga noastră națiune, după secole de împietări străine, precum și de trăsăturile psihice tradiționale luptătorului român făurite în decursul luptelor îndelungate purtate pentru apărarea ființei naționale, a unității și libertății.

Pînă la pătrunderea trupelor ruse pe teritoriul țării noastre și la sosirea lor treptată pe aliniamentul Dunării, operația de acoperire strategică a fluviului, pe o lungime de 650 km, a fost executată exclusiv de armata română. Acest efort a vizat desigur nemijlocit, în faza lui inițială, în primul rînd scopul principal urmărit de guvernul român: apărarea teritoriului național împotriva unei invazii otomane. Măsurile preventive, adoptate energic și prompt, însoțite de avertismentul transmis insistent la Constantinopol că armata română avea să riposteze cu armele la orice acțiune otomană de forțare a Dunării, au înrîurit cert atitudinea Porții care, în vremea aceea, mai nutrea

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

unele iluzii în privința posibilității de a antrena România în război de partea ei [57]. Totodată, operația de acoperire a Dunării executată de către trupele române a fost factorul decisiv care a permis forțelor ruse să-și efectueze marșul strategic pe teritoriul țării noastre, să se concentreze în zonele prevăzute fără a întîmpina nici o rezistență inamică, deci fără a suferi pierderi, să-și aleagă îndelung punctele cele mai favorabile de trecere a Dunării și să debușeze la ofensiva de la sud de fluviu cu integralitatea forțelor lor umane și materiale.

Ulterior, pe măsură ce au intrat în dispozitiv pe aliniamentul Dunării, trupele ruse au preluat treptat lucrările de fortificații executate de armata română de-a lungul fluviului, începînd cu punctul Barboși pînă la Turnu Măgurele; misiunea de a acoperi Dunărea a revenit, în continuare, ambelor armate, în zone bine delimitate și cu responsabilități precise.

DECLARAREA RĂZBOIULUI RUSO-OTOMAN ȘI MARȘUL EFECTUAT DE TRUPELE ȚARISTE PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Între timp, guvernul român, potrivit uzanțelor proprii unui sistem reprezentativ constituțional, a făcut pregătirile necesare pentru ca parlamentul țării să ratifice convenția din 4/16 aprilie îngăduind trecerea trupelor ruse. Data deschiderii primei sesiuni a noii legislaturi a Camerei și Senatului a fost fixată pentru data de 14/26 aprilie 1877.

Ținut la curent de trimișii săi pe lîngă cartierul marelui duce Nicolae de la Chișinău și de agenția diplomatică de la St. Petersburg, guvernul român cunoștea stadiul preparativelor militare ale Rusiei și înțelegea că rămăseseră puține zile pînă la declararea războiului.

În seara de 11/23 aprilie 1877, însă, la București a sosit știrea că trupe ruse, devansînd declarația oficială de război și, ceea ce era mai grav, fără a mai aștepta votul parlamentului român sau a obține în vreun fel acordul prealabil al guvernului țării, pătrunseseră pe teritoriul românesc[58]: „Seara prințul ține un consiliu de război cu

57 Astfel, la 10/22 aprilie 1877 — în ajunul pătrunderii trupelor ruse în România — marele vizir Edhem pașa a adresat domnitorului o telegramă prin care îl invita „să se pună de acord cu Sublima Poartă în scopul de a adopta în comun măsurile militare adecvate spre a asigura apărarea teritoriului Principatului în eventualitatea că ar fi fost atacat" (IRR, partea 1, anexa IX). Guvernul român a răspuns că numai parlamentul — convocat în sesiune pentru 14/26 aprilie — putea să hotărască în această problemă (cf. Mihail Kogălniceanu, *Documente diplomatice*, Editura Politică, București, 1972, p. 162).

58 Vezi, în această privință, comunicatul oficial al guvernului român dat publicității a doua zi („Monitorul oficial al României", nr. 83, 13/25 aprilie 1877, p. 2466—2467). Trupele ruse au pătruns pe teritoriul României prin trei puncte: Bestimac, județul Cahul, Tabacu, județul Bolgrad, și Ungheni, județul Iași.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

generalul Cernat, colonelii Manu, Slăniceanu, Arion și Boteanu și cu maiorul Lahovari; pe la 11 ore sosește Brătianu speriat și spune că rușii au și trecut hotarul românesc. [...] Miniștrilor nu le vine [...] deloc bine că rușii au trecut Prutul înainte ca Senatul și Camera să fi aprobat tractatul, așa cum se hotărăște chiar într-unul din articolele acestui tractat. Brătianu roagă pe prinț să întrunească imediat Consiliul de Miniștri sub președinția sa, ceea ce se și face. Se decide în acest consiliu ca să se dea o declarație oficială, care să se trimită ca notă circulară tuturor agenților României, cum că rușii au trecut granița fără ca autoritățile române să fi fost de mai înainte înștiințate" [59].

A doua zi — 12/24 aprilie 1877 — țarul Alexandru al II-lea a adresat un manifest către populația Rusiei prin care a anunțat începerea războiului împotriva imperiului otoman. Evenimentul a fost notificat imediat, oficial, de către cancelarul și ministrul rus de Externe, prințul Alexandr Mihailovici Gorceakov, tuturor puterilor străine [60]. Paralel, trupele ruse din Basarabia au continuat să pătrundă masiv peste Prut [61], iar cele concentrate la granița ruso-turcă din Asia au intrat în teritoriul otoman declanșînd acțiuni ofensive spre Batum, Kars și Baiazid.

Amănuntele sosite la București asupra manierei în care conducerea de stat a Rusiei înțelesese să-și introducă trupele pe teritoriul țării noastre nu au avut deloc darul să calmeze starea de spirit a guvernului și a opiniei publice românești: printre altele, comandamentele ruse au adus cu ele și au difuzat prin localitățile în care soseau textul unei proclamații adresate de marele duce Nicolae populației românești, în care nu se ținea seama de autoritatea statală românească și era ignorată convenția din 4/16 aprilie [62].

Guvernul Brătianu a reacționat energic. El a adresat un protest vehement țarului și înaltului comandament rus, iar ca măsură demonstrativă a ordonat trupelor române din dispozitivul de acoperire a Dunării să se retragă cîțiva kilometri de la malul fluviului, ceea ce sugera că ar fi existat intenția de a se lăsa fără ripostă o eventuală forțare a Dunării executată de către armata otomană [63]. O notă adresată puterilor europene și dată imediat publicității reamintea, semnificativ, neutralitatea României față de cei doi beligeranți — imperiile rus și otoman — și dispoziția transmisă prefecților din zonele de frontieră „de a nu interveni ca agenți ai puterii centrale față de cererile care li s-ar adresa prin comandanții trupelor străine care au intrat sau vor mai intra în țară" [64].

59 MRC, vol. IX, p. 54.
60 RRT, tom I, p. 157—162.
61 Ibid., tom II, p. 18—22.
62 Ibid., tom I, p. 161.
63 „Monitorul oficial al României", nr. 83, 13/25 aprilie 1877, p. 2 466—2 467.
64 DIRRI, vol. II, p. 205.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Convoi rusesc în marş spre Ploieşti (desen de Dick de Lonlay, în „En Bulgarie 1877—1878", Paris, 1883)

Atitudinea fermă a guvernului român a avut efectul scontat. La 13/25 aprilie a fost trimis special la Bucureşti prinţul N. S. Dolgoruki ca purtător al unei scrisori adresate de ţar şefului statului român. În scrisoare se dădeau asigurări că sentimentele ţarului „nu s-au schimbat", că trupele ruse „au trecut fruntaria ca amice sincere" şi că „România poate conta pe interesul tradiţional ce-i poartă Rusia şi pe sprijinul ei constant" [65]. În acelaşi scop s-a deplasat la Bucureşti şi un aghiotant al marelui duce Nicolae aducînd o scrisoare a acestuia în care se încerca să se justifice neaşteptata pătrundere a trupelor ruse pe teritoriul ţării noastre[66].

Guvernul român, nedorind să forţeze lucrurile, a acceptat aceste justificări, nu fără unele replici care arătau că motivele invocate de partener erau lipsite de o bază reală[67]. În consecinţă, trupele române şi-au reocupat poziţiile abia părăsite pe aliniamentul Dunării[68]. Totodată, aşteptîndu-se la o ripostă otomană, comandamentul român a dat ordine pentru a se concentra noi trupe în zonele considerate cele mai ameninţate: Giurgiu, Turnu Măgurele, Calafat etc.

65 MRC, vol. IX, p. 61—62.

66 Ibid., p. 62—63.

67 Astfel, la afirmaţia marelui duce că unul din motivele neaşteptatei intrări a trupelor ruse în România fusese necesitatea de a apăra zona Barboşi, domnitorul a replicat în scrisoarea de răspuns datată 17/29 aprilie 1877: „Alteţa voastră imperială a avut posibilitatea să se convingă, prin măsurile care au fost luate la Barboşi, că trupele mele ar fi ţinut, fără îndoială, la onoarea de a apăra acest punct important pînă la sosirea detaşamentelor ruseşti" *(Освобождение Болгарии от турецкого ига. Документы в трёх томах*, том второй: Борьба за национальное освобождение Болгарии в период русско-турецкой войны 1877—1878, Издательство « Наука », Москва, 1964, p. 30—32).

68 MRC, vol. IX, p. 71.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Faptul că armata rusă pătrunsese deja în țară a afectat atmosfera în care s-au desfășurat dezbaterile din Cameră și Senat consacrate ratificării convenției din 4/16 aprilie. Numeroși deputați și senatori și-au exprimat îndoiala față de sinceritatea angajamentelor asumate de Rusia prin convenție — îndeosebi în ceea ce privește respectarea integrității teritoriale a României — și au dezaprobat prezența trupelor străine intervenită fără consimțământul autorității legale române[69]. Totuși, cu o mare majoritate de voturi, parlamentul a ratificat, la 26 aprilie/8 mai 1877, textul convenției [70]. Odată cu aceasta guvernul român a putut să reia, oficial, contactele cu autoritățile ruse și să reglementeze, în acord cu ele, problemele ce decurgeau din prezența și marșul efectuat de trupele țariste pe teritoriul țării noastre.

Marșul strategic al forțelor ruse aflate în Basarabia spre noile zone de concentrare s-a executat pe trei coloane principale [71]:

Coloana din dreapta, compusă din diviziile 8 și 12 cavalerie, Brigada independentă de cazaci de Caucaz și Regimentul 37 cazaci de Don, s-a deplasat pe itinerarul Iași — Roman — Focșani — Buzău — Ploiești, apoi spre Alexandria, Copăceni și Băneasa.

Coloana din centru, compusă din infanteria și artileria Corpului 12, un parc de telegrafie și o sotnie de cazaci de Ural, a urmat în general itinerarul Iași — Vaslui — Bîrlad — Focșani — Buzău, apoi Ploiești — Băneasa.

Coloana din stînga, compusă din infanteria și artileria Corpului 8, detașamentul comandat de generalul-maior M. D. Skobelev, Divizia 11 cavalerie, s-a deplasat pe itinerarul Fălciu — Galați — Brăila — Slobozia, apoi spre Dăița prin Plumbuita.

Corpul 9 rus s-a deplasat spre Slatina pe calea ferată.

Pentru a face siguranța întregului dispozitiv de marș spre sud față de o posibilă ofensivă pornită de gruparea otomană din Dobrogea, comandamentul rus a deplasat Corpul 11 spre sectorul dunărean cuprins între Ialomița și Galați; în continuare, pe Dunăre și litoralul nordic al Mării Negre, au fost dispuse corpurile 7 și 10.

Marșul efectuat de trupele ruse prin România a fost apreciat de diferiți scriitori militari ca lent, cu etape zilnice care adeseori nu au depășit în medie 10 km [72]. Punctele terminus ale itinerarelor de marș au fost atinse de coloana din dreapta la 2—8/14—20 mai, de cea din centru la 10—22 mai/22 mai — 3 iunie, de cea din stînga la 8—18/20—30 mai [73]; Corpul 9, care s-a deplasat cu trenul, a încheiat concentrarea spre sfîr-

69 „Monitorul oficial al României", nr. 88, 19 aprilie/1 mai 1877, p. 2 585—2 586; nr. 90, 21 aprilie/3 mai 1877, p. 2 645; nr. 94, 26 aprilie/8 mai 1877, p. 2 755; nr. 99, 1/13 mai 1877, p. 2 911—2 912; nr. 100, 3/15 mai 1877, p. 2 940—2 944; nr. 104, 8/20 mai 1877, p. 3 093. Vezi și P.P. Carp, *Discursuri*, vol. I, 1868—1888, Editura Librăriei Socec & Co., București, 1907, p. 129—136.

70 „Monitorul oficial al României", nr. 88, 19 aprilie/1 mai 1877, p. 2 586.

71 Cf. RRT, tom II, p. 17—25.

72 Maior Băldescu Radu, op. cit., p. 614.

73 RRT, vol. II, p. 24.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C./115

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

șitul lunii mai, căci diferența de ecartament dintre căile ferate române și ruse a impus transbordări la Ungheni, iar ploile abundente au deteriorat în mai multe porțiuni rambleul și unele poduri [74].

Odată cu trupele rusești au sosit și trei cete de voluntari bulgari (circa 1 000 de luptători) constituite la Chișinău în aprilie 1877 și puse sub comanda generalului-maior rus N. G. Stoletov [75].

Dezvoltarea ulterioară a grupurilor de voluntari bulgari a avut loc pe teritoriul român, cu sprijinul frățesc al autorităților și populației țării noastre, care continuau astfel ajutorul material și moral dat și în ultimele decenii patrioților de la sud de Dunăre. Referindu-se la această perioadă, cunoscuta istorică bulgară H. Mihova aprecia în 1958: „Nu există vreo etapă a luptelor duse de poporul nostru pentru cultura și independența națională care să nu fie strîns legată de România" [76].

Lîngă Ploiești a luat ființă o tabără de constituire și instruire a voluntarilor. Grosul efectivelor a provenit din bulgari găzduiți pe pămîntul ospitalier al României, recrutați cu concursul oficialității românești de asociația cultural-patriotică a emigranților bulgari de la noi, așa-numita Societate centrală bulgară de binefacere de la București.

Diversele recrutări ulterioare au făcut ca în vara lui 1877 pe teritoriul nostru să se ajungă la un efectiv de peste 4 000 de voluntari constituiți în 6 drujine (detașamente) [77].

REGRUPAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN OLTENIA

Prin sosirea forțelor armate rusești care s-au concentrat în Muntenia s-a creat o nouă situație pentru posibilitățile strategice ale armatei române.

Trupele române, pe măsură ce au fost înlocuite de cele ruse, s-au regrupat în Oltenia, în următorul dispozitiv final [78]:

Divizia 1 infanterie, în zona Calafat, în fața grupării otomane de la Vidin;

Divizia 2 infanterie, mai la vest, în fața sectorului advers Vidin — gura Timocului;

Divizia 3 infanterie, în fața garnizoanelor otomane de la Lom Palanka și Rahova;

Divizia 4 infanterie, în fața grupărilor otomane dintre Rahova și Nicopol.

74 Ibid., p. 24—25.

75 *Освобождение Болгарии от турецкого ига. Документы в трёх томах*, том второй, р. 572—573.

76 Христина Ив. Михова, *Приносът на румънския народ за освобождението на България от турско иго*, în *Освобождението на България от турско иго 1878/1958*, Сборник статии, Издателство на Българската комунистическа партия, София, 1958, р. 180.

77 *Освобождение Болгарии от турецкого ига. Документы в трёх томах*, том второй, р. 573.

78 Pentru detalii, vezi IRR, partea 1, p. 96—99.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

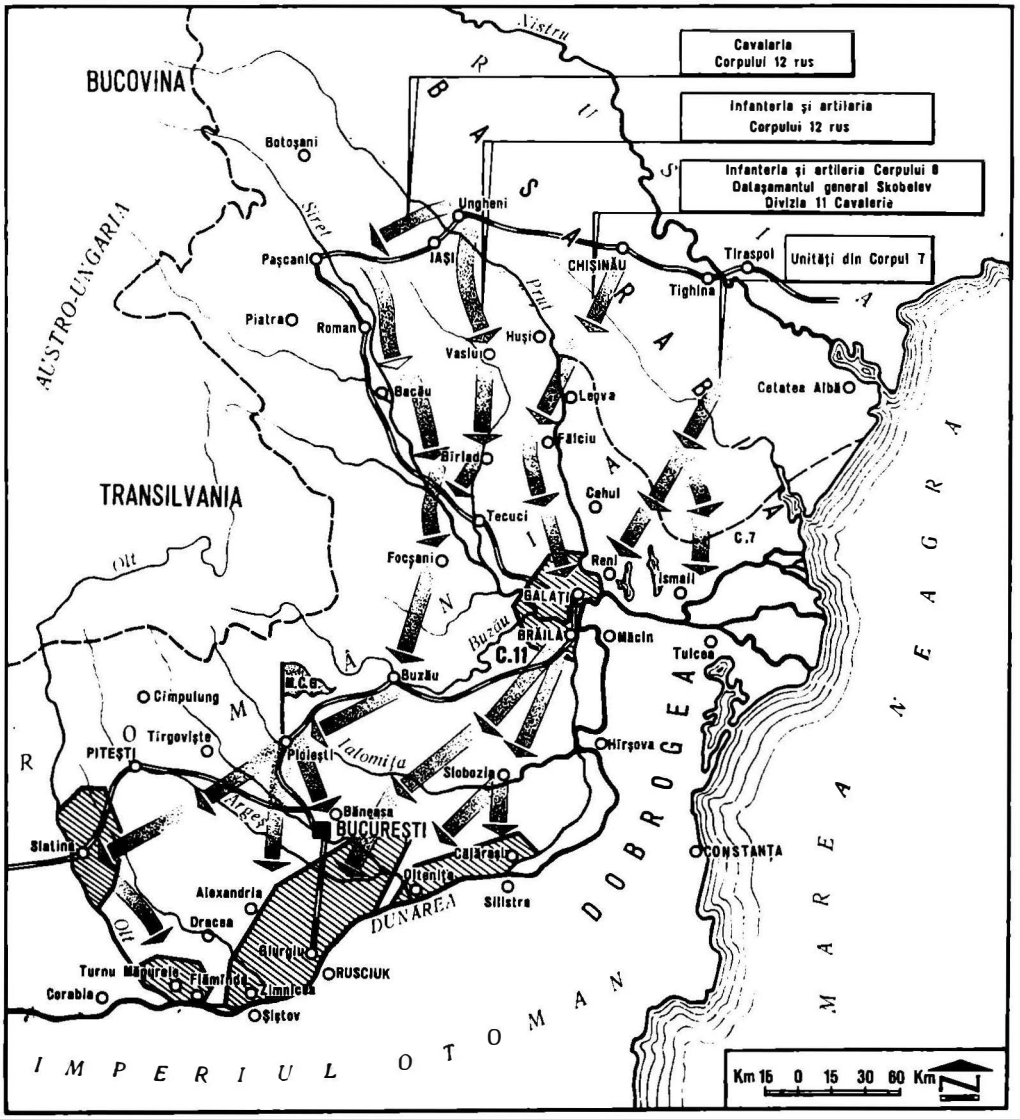

MARŞUL ŞI CONCENTRAREA TRUPELOR RUSE ÎN ROMÂNIA
aprilie-iunie 1877

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

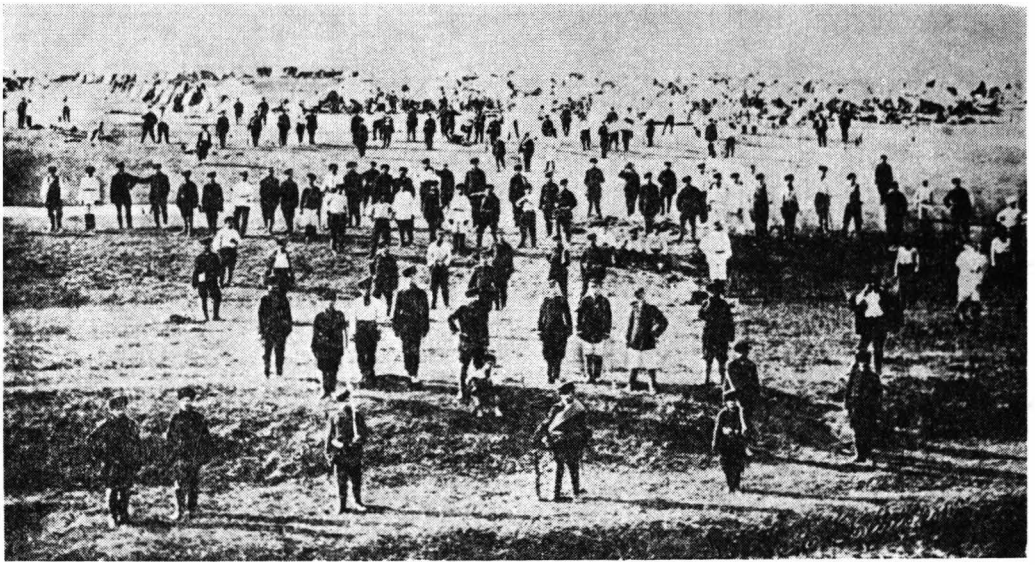

Voluntari bulgari în tabăra de instrucție de la Ploiești (fototeca Muzeului Militar Central)

Prin înaltul decret nr. 952 din 27 aprilie/9 mai 1877 s-a stabilit o nouă ordine de bătaie a armatei române, pusă sub comanda nemijlocită a domnitorului, secondat de colonelul George Slăniceanu ca șef al Statului major [79].

Relațiile stabilite în această perioadă de armata, autoritățile civile și populația română cu trupele ruse au fost, pretutindeni, cordiale. Ca urmare a măsurilor adoptate de ambele părți nu s-au produs nicăieri incidente notabile; conform dispozițiilor date de guvernul român, administrația locală a satisfăcut cu solicitudine și în spirit amiabil cerințele formulate de comandamentele ruse, iar acestea au făcut eforturi pentru a asigura respectarea clauzelor convenției din 4/16 aprilie privitoare la modalitățile de aprovizionare, transport, campament etc. Se distingea de la început o anumită diferență între atitudinea conducerii politice și diplomatice rusești și aceea, mai pragmatică, a comandamentului militar. Toate acestea au contribuit la atenuarea impresiei defavorabile produse în opinia publică românească de modul în care comandamentul rus înțelesese să introducă trupele pe teritoriul țării noastre la 11/23 aprilie. Referindu-se la buna primire făcută trupelor ruse în România, M. Hasenkampf — care, în timpul războiului din 1877 — 1878, a întocmit un jurnal de război din însărcinarea marelui duce Nicolae — nota: „În general, masa populației românești are o atitudine foarte prietenoasă și cordială față de ruși; acest lucru îl spun și toți comandanții trupelor, precum și ofițerii noștri din Marele stat major care au executat recunoașterea malurilor

79 Ibid., p. 99—108.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Dunării"[80]. Impresii similare sînt consemnate de Vsevolod Krestovski, în vremea aceea corespondent de război al ziarului „Pravitelstvennîi vestnik"[81]: marele duce și anturajul lui au fost întîmpinați de autoritățile locale și populație „cu pîine și sare"[82], după o străveche datină românească. Raporturile stabilite în această perioadă au constituit unul dintre factorii care au favorizat, ulterior, închegarea cooperării armatelor română și rusă împotriva adversarului comun.

DECLARAREA STĂRII DE RĂZBOI ÎNTRE ROMÂNIA ȘI IMPERIUL OTOMAN

Cum era de așteptat, încheierea convenției româno-ruse din 4/16 aprilie, urmată la scurt timp de declarația de război a țarului și de marșul strategic întreprins de trupele ruse pe teritoriul României, a produs o reacție ostilă la Constantinopol. Poarta s-a grăbit să dezavueze poziția guvernului român și să recurgă la amenințări vehemente. Firește, în împrejurările existente aceste amenințări nu numai că nu au avut darul să provoace o reconsiderare a poziției României, ci, dimpotrivă, au stimulat cursul dorit de întregul popor român spre dobîndirea independenței absolute pe calea armelor. Proclamarea imediată a independenței și participarea la război împotriva imperiului otoman au devenit chemările zilei, larg susținute în presă și la toate manifestările publice.

Tensiunea dintre cele două state a fost considerabil amplificată de actele agresive săvîrșite de trupele otomane de-a lungul Dunării. Aceste acte au fost motivate, inițial, de către partea otomană prin necesitățile apărării împotriva armatei ruse; nu este mai puțin adevărat, însă, că ele constituiau tot atîtea violări ale teritoriului românesc și provocau distrugeri localităților situate pe malul stîng al Dunării. Curînd s-a putut constata, dealtfel, că acțiunile declanșate de trupele otomane nu făceau nici o distincție între unitățile militare române și ruse, iar în multe cazuri nu aveau decît un caracter de represalii îndreptate contra populației civile românești[83].

80 M. Газенкампф, *Мой дневник 1877—1878 гг.*, Изд. Березовский, С. Петербург, 1908, p. 29.
81 Всеволод Крестовский, *Двадцать месяцев в действующей армии (1877—1878)*, том I, Типография Министерства Внутренних Дел, С. Петербург, 1879, p. 102, 115.
82 Ibid., p. 131.
83 Astfel la 16/28 aprilie un bastiment otoman a atacat și sechestrat, la Bechet, județul Dolj, 6 caice românești încărcate cu cereale; la 20 aprilie/2 mai un detașament otoman a debarcat în raza comunei Chiselet, județul Ilfov, unde a incendiat pichetul de grăniceri, a atacat mai mulți locuitori și a ridicat o mare cantitate de cereale și vite; în aceeași zi în apropiere de Silistra a fost sechestrat un caic care transporta cereale; la 21 aprilie/3 mai baterii otomane au deschis focul asupra orașului Brăila; în ziua următoare un monitor otoman a deschis focul asupra orașului Reni; la 22 aprilie/4 mai ambarcațiuni otomane au pătruns pe rîul Jiu și au atacat ambarcațiunile românești refugiate în zona Bechet; la 23 aprilie/5 mai un monitor otoman a atacat pichetul grăniceresc român din localitatea Oinacu, județul Vlașca (cf. DIRRI, vol. II, p. 290—291, 299—300, 303—304, 334, 357, 362, 367).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Din considerente de ordin internațional (îndeosebi necesitatea de a clarifica guvernele celorlalte puteri garante asupra poziției României față de cele două imperii angajate în război) și strategic (dorința de a nu agrava relațiile cu Poarta atîta vreme cît armata română nu consolidase sistemul defensiv de la Dunăre) guvernul român a reacționat la început doar prin proteste repetate și prin demersuri făcute pe lîngă puterile europene pentru a le determina să facă unele intervenții ponderatoare la Constantinopol [84].

Întrucît aceste metode nu au avut urmările scontate, ministrul de Război, generalul Alexandru Cernat, a ordonat la 23 aprilie/5 mai 1877 trupelor aflate în dispozitivul de acoperire a Dunării să riposteze cu armele la orice acțiune agresivă săvîrșită de otomani [85]. Detașamentele de başbuzuci și cerchezi au fost puse pe fugă de militarii români sprijiniți, adeseori, de populația civilă [86]. Bateriile instalate pe malul stîng al Dunării au început să întîmpine cu foc navele otomane care efectuau incursiuni sau executau trageri cu tunurile de bord asupra localităților românești [87]. La 26 aprilie/8 mai 1877 a avut loc primul duel violent de artilerie între Calafat și Vidin [88]. Dueluri asemănătoare s-au declanșat, în zilele următoare, între bateriile române și otomane dispuse la Giurgiu și Rusciuk, Oltenița și Turtucaia etc. [89].

Incidentele de-a lungul Dunării s-au generalizat; armata română s-a găsit, pe nesimțite, angajată *într-un război de fapt* împotriva trupelor otomane. Guvernul a fost obligat să decreteze, la 22 aprilie/2 mai, starea de război în toate județele limitrofe imperiului otoman.

Masele populare de pe întregul cuprins al țării și-au exprimat, în cele mai variate forme, satisfacția pentru riposta energică dată agresorilor de armata națională. Numeroși cetățeni au început să solicite angajarea ca voluntari sau să ofere gratuit alimente, obiecte de îmbrăcăminte, medicamente și animale de tracțiune pentru acoperirea necesităților armatei [90]. Sub semnul patriotismului, al idealurilor independenței naționale, întregul popor român se arăta în acele zile decis să suporte eforturile, privațiu-

84 Ibid., p. 357. Vezi și Mihail Kogălniceanu, op. cit., p. 163—164.

85 „Luați măsuri — se arăta în ordinul respectiv — ca la caz de vreo încălcare a țărmului nostru să fiți în stare a opune rezistență ripostînd la atacurile ce s-ar face trupelor noastre de către turci, înștiințînd la moment atît pe minister, cum și pe șefii trupelor mai în apropiere de d-voastră, spre a nu fi surprinse în pozițiile lor" (cf. DIRRI, vol. II, p. 367).

86 Ibid., p. 371, 425, 535.

87 Ibid., p. 479, 501, 522, 524.

88 Ibid., p. 408—409, 439—440, 450.

89 Ibid., p. 454—455.

90 Cf. „Monitorul oficial al României", nr. 83, 13/25 aprilie 1877, p. 2 468; nr. 83, 14/26 aprilie 1877, p. 2 490; nr. 86, 16/28 aprilie 1877, p. 2 537; nr. 88, 19 aprilie/1 mai 1877, p. 2 585; nr. 90, 21 aprilie/3 mai 1877, p. 2 641; nr. 91, 22 aprilie/4 mai 1877, p. 2 677; nr. 92, 23 aprilie/5 mai 1877, p. 2 706; nr. 94, 26 aprilie/8 mai 1877, p. 2 746; nr. 95, 27 aprilie/9 mai 1877, p. 2 777—2 778; nr. 96, 28 aprilie/10 mai 1877, p. 2 811; nr. 97, 29 aprilie/11 mai 1877, p. 2 842—2 843; nr. 98, 30 aprilie/12 mai 1877, p. 2 879; nr. 99, 1/13 mai 1877, p. 2 910. Vezi date mai largi în capitolul al XII-lea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

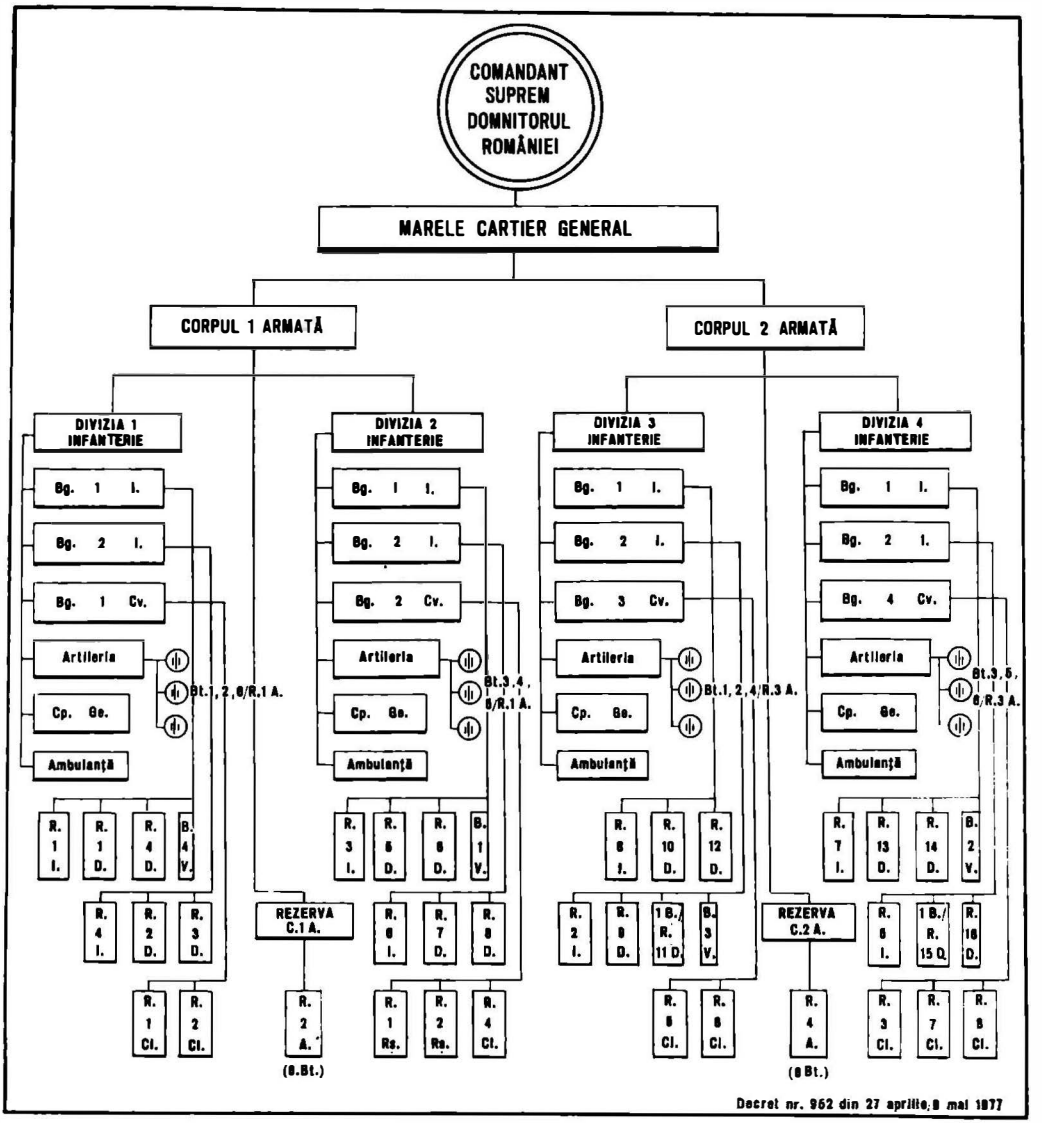

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A ARMATEI ROMÂNE
la începutul războiului

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

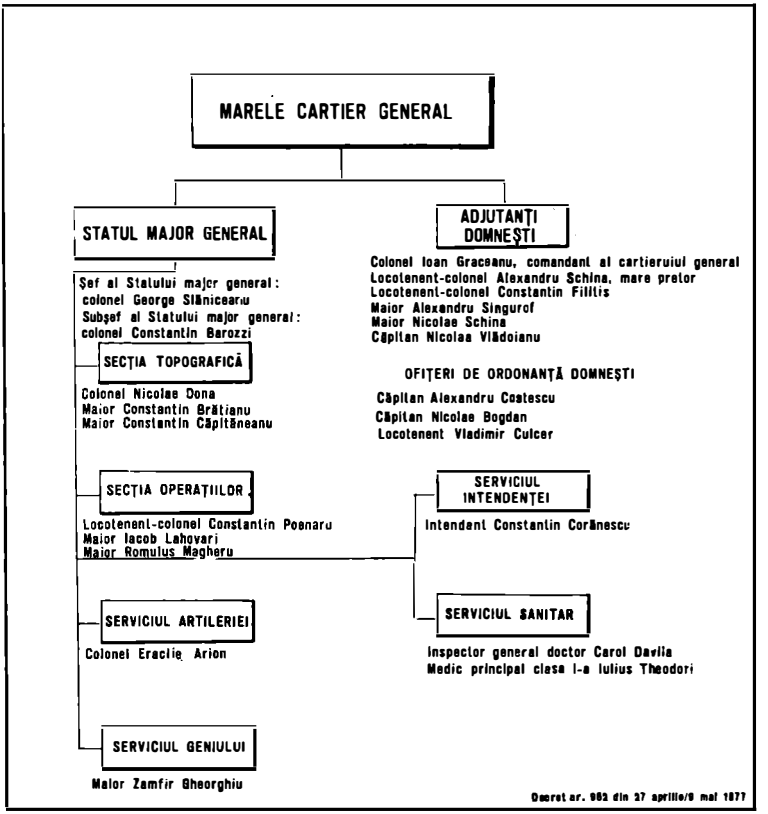

ORGANIZAREA MARELUI CARTIER GENERAL ROMÂN la începutul războiului

nile şi jertfele implicate de susţinerea unui război dur de eliberare[91]. Virtuţile militare strămoşeşti, care fuseseră temeiul strălucitelor biruinţe de la Posada, Vaslui, Călugăreni, reinviau în generaţia chemată, la 1877, să împlinească încă unul din punctele esenţiale ale testamentului lăsat de înaintaşi: independenţa statului român.

Aceasta era starea de spirit în care parlamentul român a luat în dezbatere situaţia gravă de la Dunăre şi viitorul relaţiilor dintre România şi imperiul otoman. Camera şi Senatul, întrunite în zilele de 28—30 aprilie/10—12 mai 1877, au aprobat cu mari

91 Agentul diplomatic al Austro-Ungariei, care urmărca cu îngrijorare evoluţia curentelor de opinii din România, a comunicat la 28 aprilie/10 mai 1877 contelui Andrássy: „[...] credeam de a mea datorie să raportez prin telegrama mea de ieri agitaţia continuă a cercurilor reprezentanţilor poporului care tinde la declaraţia de independenţă şi de război contra Porţii. La două întruniri intime de ieri se pleda în cuvîntări pătimaşe că poporul român n-ar trebui să lase să-i scape ocazia binevenită de a culege rodul copt al independenţei sale politice şi, în acelaşi timp, să se apere cu arma în mînă contra îndrăznelii turceşti" (DIRRI, vol. II, p. 449).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

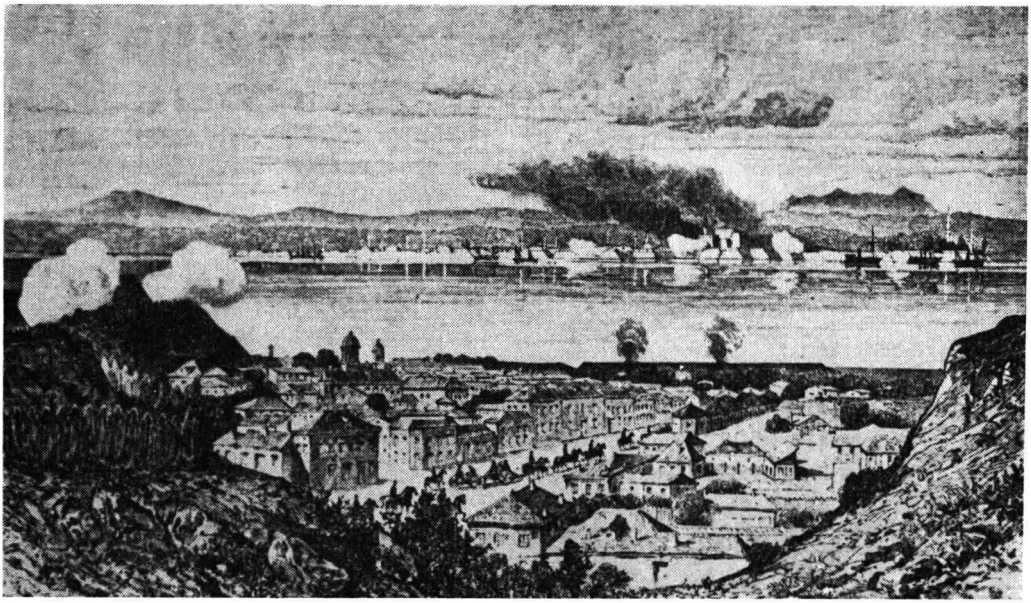

Trageri de artilerie executate de bateriile române asupra cetății Vidin (în „Illustrirte Kriegs Chronik 1876—1878", Leipzig, 1878)

majorități de voturi politica promovată pînă atunci de guvern, au adus un cald omagiu armatei române, atitudinii patriotice a maselor populare și au luat act, printr-o moțiune, că Poarta însăși rupsese relațiile cu România și se pusese în stare de război cu ea. „Considerînd că Turcia — se arăta, printre altele, în moțiune — prin declarațiunile și actele sale de agresiune în contra României a rupt singură vechile legături ce ne uneau cu dînsa și s-a pus în stare de resbel față cu statul român, luînd act de declarațiunea guvernului că tunul românesc a răspuns deja la declararea de resbel făcută de Turcia, Adunarea națională recunoaște starea de resbel ce este creată României prin însuși guvernul otoman, aprobă atitudinea guvernului față de agresiunea străină [. . .]" [92]. Conținutul acestei moțiuni a fost adus apoi la cunoștința puterilor europene printr-o declarație specială făcută de ministrul de Externe român, Mihail Kogălniceanu [93].

Ruperea relațiilor cu Poarta și declararea stării de război au marcat încă un pas important pe calea afirmării de-sine-stătătoare a statului național român. Proclamarea oficială a independenței devenise o chestiune de zile.

92 „Monitorul oficial al României", nr. 110, 15/27 mai 1877, p. 3 264.
93 Mihail Kogălniceanu, op. cit., p. 164—169.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

NEGOCIERI ROMÂNO-RUSE PENTRU REALIZAREA UNUI TRATAT DE ALIANȚĂ MILITARĂ

Desfășurarea războiului impunea cu tot mai multă acuitate încheierea unei alianțe între România și Rusia care să statueze, prin obligații reciproce bine determinate, cadrul și condițiile cooperării armatelor lor. Cu alte cuvinte, cooperarea *de facto*, realizată anterior printr-un fel de gentlemen-agreement la nivel înalt sau inițiative aparținînd diverselor comandamente, trebuia să devină o cooperare *de jure*, reglementată în spiritul principiilor care călăuziseră cele două guverne atunci cînd parafaseră convenția din 4/16 aprilie.

Faptul că înaltul comandament rus se instalase la Ploiești crease — în special după ce în această localitate sosise marele duce Nicolae, la 20 aprilie/2 mai 1877 — condiții favorabile pentru ca această chestiune să fie dezbătută mai aprofundat și în detaliu de către cei mai înalți reprezentanți ai conducerii statale și armatelor celor două țări. Primul contact avut de domnitorul României cu marele duce la Ploiești a părut de bun augur. Cu acel prilej comandantul de căpetenie al Armatei ruse de sud, după ce a deplîns faptul că diplomația rusă, amestecîndu-se „în conducerea războiului", determinase Serbia să nu ia parte la operațiile militare [94], și-a exprimat speranța „să poată conta cel puțin pe armata română" [95]. Iar șeful statului român a declarat „că atît el cît și armata sa ard de dorința de a intra în acțiune și se dă bucuros gata să discute și să fixeze cu marele cartier rusesc condițiunile cooperațiunei" [96]. O a doua întrevedere importantă pe această temă între domnitor și marele duce, secondați de șefii de stat major respectivi și de comandanți superiori din ambele armate, a avut loc la 25 aprilie/7 mai. Conținutul dezbaterilor este rezumat astfel în memoriile lui Carol I: „Pentru trecerea Dunării, rușii doresc concursul trupelor române care, în principiu, e acordat. Însă și prințul cere în Bulgaria o bază de operațiuni proprie a sa, cu sprijinirea aripei stîngi pe rîul Isker" [97]. Relațiile familiei domnitoare cu marele duce, ca și acelea ale comandamentului român cu cel rus, au devenit deosebit de amiabile, ceea ce sporea șansa reglementării grabnice a proiectatei cooperări [98].

Guvernul imperiului rus — ținut la curent cu tratativele — a fost, însă, de altă părere. Verbal, prin agentul diplomatic al României la St. Petersburg, apoi printr-o notă scrisă (remisă de contele A. I. Nelidov), prințul A. M. Gorceakov a comunicat

94 Cf. mai departe capitolul al XI-lea.
95 MRC, vol. IX, p. 78.
96 Ibid.
97 Ibid., p. 81.
98 Memorialiști ruși din anturajul marelui duce au consemnat, adeseori, existența acestor relații cordiale (cf. М. Газенкампф, op. cit., p. 15—19, 23; Всеволод Крестовский, op. cit., том I, p. 195—203).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

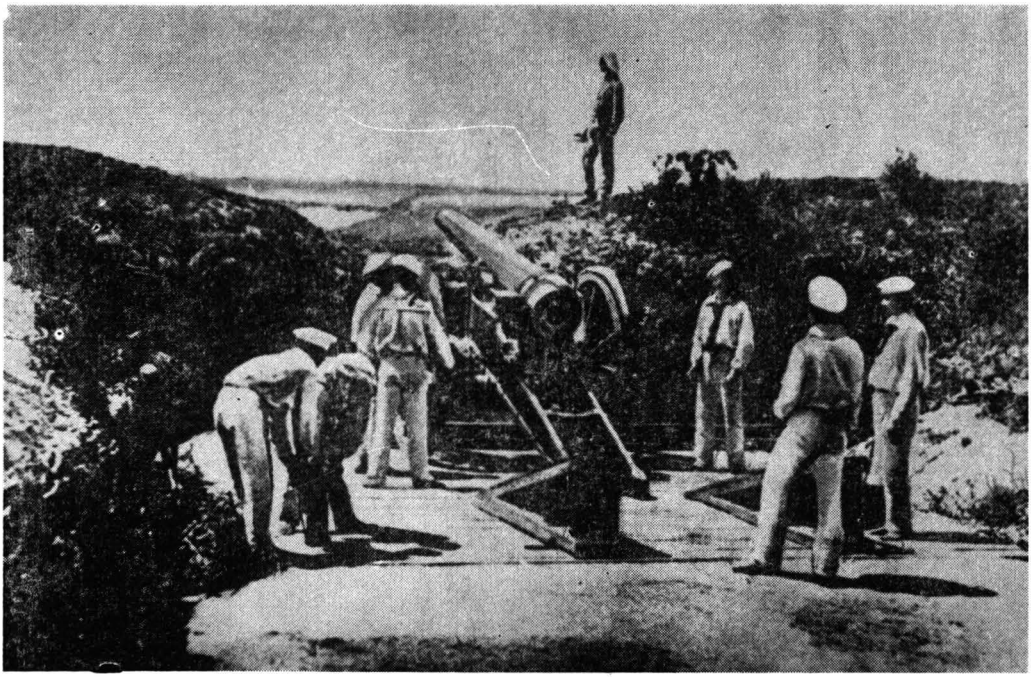

Tun din bateria „Mircea" la Calafat (în albumul „Suvenir din resbelul 1877—1878")

că Rusia nu era interesată într-o cooperare militară cu România împotriva imperiului otoman dacă armata română nu se subordona nemijlocit înaltului comandament rus. Răspunsul guvernului rus a fost redactat în termeni care veneau în contradicție cu evoluția pozitivă a relațiilor dintre cele două state și armate după semnarea convenției din 4/16 aprilie. În nota remisă guvernului român prin contele Nelidov erau caracteristice cîteva pasaje: „M. S. Împăratul, ținînd seamă de împrejurările politice în mijlocul cărora se face mersul armatei sale în contra Turciei și de mijloacele de cari ea dispune, a binevoit să facă a înțelege pe cabinetul din București, prin mijlocirea principelui I. Ghica, că nu invita pe România la o cooperațiune peste Dunăre, dar că, dacă guvernul român voia să întreprindă o asemenea acțiune pe propriele sale cheltuieli și cu rizicul și pericolul său, ea nu s-ar putea face decît cu condițiunea absolută a unității de comandament superior, care ar rămînea în mîinile generalului cap al armatei imperiale [. . .] Rusia nu are nevoe de concursul armatei române. Forțele pe care le-a pus în mișcare ca să combată pe Turcia sunt mai mult decît îndestulătoare pentru ajungerea acestui scop înalt ce împăratul și-a propus începînd războiul actual [. . .]. Iminența operațiunilor decisive pe Dunăre coincizînd cu sosirea apropiată a [

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Primirea țarului Alexandru al II-lea la palatul domnesc din București (în „Album della guerra russo-turca del 1877—78", Milano, 1878)

M. S. Împăratului — ar fi din toate privințele urgent să se definească fără întîrziere și într-un mod precis și formal intențiunile guvernului român relative la partea pe care corpul de operațiune domnesc ar fi chemat să o ia în cursul ulterior al războiului și care n-ar putea varia decît între o abținere de la orice demers agresiv și o acțiune sub comandamentul superior și conform cu vederile generalului cap rus" [99].

Nota prințului Gorceakov a apăsat aproape exclusiv asupra unor considerații de ordin militar pentru a motiva că respinge o cooperare bazată pe principiile preconizate de guvernul român. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a arătat însă că poziția negativă adoptată de guvernul rus s-a datorat și unor rațiuni de ordin politic. Referitor la aceasta, într-o lucrare întocmită pe baza documentelor de arhivă rusești și turcești, colonelul Martinov — din Statul major rus — scria: „De la mijlocul lunii mai românii propuseseră Rusiei cooperarea lor la sud de Dunăre, cu intenția de a asedia Vidinul și a-și asuma, în general, lupta cu trupele turce situate

99 Cf. *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvîntări și acte* [în continuare lucrarea este citată prescurtat: *Treizeci de ani*], vol. I, 1866—1880, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1897, p. 408—410.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în Bulgaria occidentală; dar oferta lor fu respinsă. Considerînd forțele de care dispunea ca suficiente pentru a-i nimici pe turci, guvernul rus era pe deplin mulțumit în acea epocă de neutralitatea României și nu dorea deloc să-i dea drepturi de a emite anumite pretenții la încheierea păcii" [100].

Fapt este că negocierile duse ulterior cu țarul Alexandru al II-lea și prințul Gorceakov, după ce ei au sosit la Ploiești, nu au putut scoate tratativele din impas. Rusia, mizînd pe o victorie facilă în Balcani, iritată totodată de conținutul propunerilor românești care-i lezau concepția și interesele de mare putere [101], a refuzat alianța militară oferită, insistent, de România.

Ca urmare, fiecare stat și-a dus, în continuare, războiul lui potrivit propriilor interese și scopuri: Rusia — urmărindu-și obiectivele specifice în Balcani; România — animată de țelurile redobîndirii și consolidării independenței sale.

Dar, în mod firesc, cele două războaie nu se puteau desfășura rupte unul de celălalt. În primul rînd, ele erau duse împotriva aceluiași inamic — imperiul otoman — și rezultatele unuia se repercutau nemijlocit asupra celuilalt. În al doilea rînd, liniile de comunicații și baza de aprovizionare a armatelor ambelor state se găseau pe teritoriul românesc, cu toate implicațiile care decurgeau din aceasta. În al treilea rînd, cerințele însești ale cîmpului de luptă impuneau coordonarea planurilor de operații și, în multe cazuri, a acțiunilor trupelor române și ruse. Toate acestea, corelate în vara anului 1877 cu rezultatele binecunoscute ale primei și celei de-a doua bătălii de la Plevna, au obligat mai tîrziu guvernul de la St. Petersburg să își reconsidere poziția.

100 Colonel Martinov, *Le blocus de Plevna d'après les archives historiques*, Librairie du „Monde Militaire", Paris [f.a.], p. 4.

101 La 11/23 mai 1877, M. Hasenkampf nota: „Am luat masa de prînz la consulatul nostru [din București], iar marele duce la principele Carol. Consulul general Stuart este un om afabil și ospitalier. Cu principele Carol are unele divergențe și vorbește despre el de sus. El s-a aflat într-o situație neplăcută pînă de curînd, adică pînă cînd țarul a poruncit să se declare guvernului român că nu are nevoie de concursul trupelor lui și că dorește ca acestea să se limiteze la paza teritoriului propriu. Dat fiind faptul că guvernul român solicita în mod insistent anumite concesii și înlesniri din partea noastră, țarul a poruncit să se sisteze plata împrumutului de patru milioane de ruble promis principelui pînă cînd se vor lămuri intențiile guvernului român" (М. Газенкампф, op. cit., p. 24—25).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL V-LEA

PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Declarația făcută, în numele guvernului, de Mihail Kogălniceanu la sfîrșitul lunii aprilie 1877 că între România și imperiul otoman a survenit starea de război a constituit un nou pas important pe calea afirmării de-sine-stătătoare a poporului nostru. Înșiși termenii în care a fost formulată această declarație, ca și aceia ai moțiunii votate de Cameră și Senat la 29 aprilie/11 mai și 30 aprilie/12 mai exprimau ideea că România se considera dezlegată de orice obligații și angajamente aparținînd vechii stări de dependență față de Poartă.

Totuși, judecate în lumina dreptului internațional, nici declarația guvernamentală, nici moțiunea parlamentară nu au reprezentat propriu-zis o proclamație de independență. Căci guvernul român, nedisociindu-se formal de orientarea anterioară, a constatat că exista o nouă stare de fapt între România și imperiul otoman, fără a accentua expres concluziile care decurgeau logic în privința statutului internațional al țării noastre și, mai ales, a raporturilor ei cu Poarta. Este semnificativ, în acest sens, că instrucțiunile date de Mihail Kogălniceanu la 2/14 mai 1877 agenților României acreditați pe lîngă puterile garante au vizat exclusiv problema cauzelor care conduseseră la starea de război, nepunînd pentru moment în discuție chestiunea independenței: „Sîntem siliți a lua chiar de azi măsuri, astfel precum le cere situațiunea creată de însăși Turcia, pentru a respinge prin forță actele de agresiune la care este expusă România din partea armatelor otomane. Tari de dreptul nostru și de justiția cauzei noastre și comptînd pe solicitudinea puterilor garante pentru noi, vom face tot ce datoria noastră către țară ne impune pentru a apăra pămîntul nostru, pentru a salva instituțiunile noastre și pentru a asigura existența noastră politică“ [1].

ACTUL ISTORIC DIN 9 MAI

Ceasul istoriei bătuse însă și pentru împlinirea marelui act visat atîtea secole de toată suflarea românească: obținerea independenței depline față de imperiul otoman.

1 Mihail Kogălniceanu, op. cit., p. 169.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

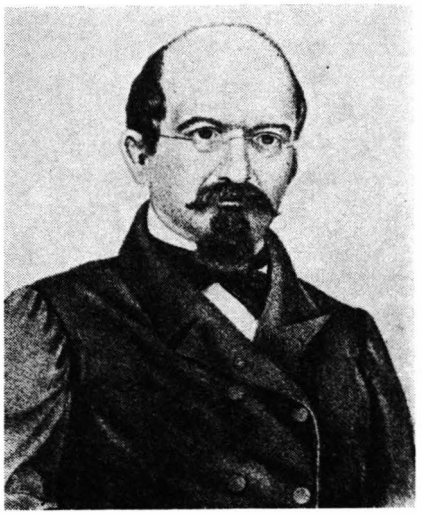

Mihail Kogălniceanu

În rîndurile opiniei publice și ale cercurilor politice din vremea aceea a existat conștiința limpede că, odată angajat războiul împotriva imperiului otoman, nimic nu mai justifica amînarea proclamării independenței.

Faptul că guvernul nu folosise prilejul oferit de interpelările produse în Cameră și Senat la sfîrșitul lunii aprilie pentru a proclama oficial independența a provocat unele nemulțumiri în opinia publică românească, extrem de nerăbdătoare să vadă înlăturate imediat orice vestigii ale dependenței față de Poartă. Din aceleași motive, unele gazete au formulat critici deschise la adresa guvernului. În editorialul din 4/16 mai 1877 ziarul „Românul" deplîngea modul „în care s-a dezbătut în Cameră marea chestiune a războiului, adică independența absolută" și aprecia că o serie de deputați nu fuseseră atunci „la înălțimea subiectului ce aveau să trateze". În realitate guvernul nu avea deloc intenția să tărăgăneze proclamarea independenței; motivele reale ale scurtei amînări au fost atît de ordin internațional (sensul proclamării independenței și necesitatea ei nu se reduceau — și nici nu ar fi fost oportun să fie prezentate străinătății așa — la acelea ce rezultau strict, ca de la cauză la efect, din conjunctura stării de război), cît și intern (obținerea consensului opoziției conservatoare; în subsidiar — dorința de a contopi data proclamării independenței cu evenimentul marcat în ziua următoare)[2].

2 Analiza istorică a depășit însă punctul de vedere exprimat în această privință în capitolul consacrat proclamării independenței în *Istoria României*, vol. IV, p. 604—605.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Poarta, prin refuzul continuu de a lua în considerație imperativele timpului și aspirațiile legitime ale poporului român, barase definitiv calea unei rezolvări care să fie obținută prin negocieri pe plan politico-diplomatic; în aceste condiții României nu-i mai rămăsese decît alternativa proclamării unilaterale a independenței sale. Pe de altă parte, puterile garante — de la care se așteptase două decenii o înțelegere realistă a punctului de vedere românesc și un sprijin eficace pentru a determina modificarea poziției negativiste a Porții — se dovediseră, la rîndul lor, nereceptive, dacă nu ostile, aspirațiilor de independență ale românilor; în consecință, ar fi fost cu totul iluzorie speranța că aceste puteri aveau să opereze, cel puțin în decursul ostilităților, o schimbare sensibilă a atitudinii manifestate pînă atunci.

Toate acestea explică faptul că guvernul român, în acord cu voința și aspirațiile națiunii, a socotit necesar să pună la ordinea zilei problema proclamării independenței fără a mai aștepta asentimentul prealabil al puterilor garante sau sfîrșitul războiului.

Marele eveniment a avut loc, după cum se știe, în după-amiaza zilei de 9 mai 1877. Deși, oficial, Adunarea deputaților și Senatul s-au întrunit în ședințe obișnuite de lucru, vestea că în ziua aceea parlamentul avea să proclame independența s-a răspîndit rapid în rîndurile populației capitalei. Ca urmare, tribunele rezervate publicului erau arhipline, iar mii de cetățeni care nu mai încăpuseră în incinta înaltului for se masaseră în jurul edificiului.

Adunarea deputaților, ora 13,30. Într-o atmosferă solemnă care cuprinsese întreaga asistență s-au deschis lucrările acelei ședințe istorice care încununa strălucit secole de luptă și jertfe pentru păstrarea ființei naționale și statale românești. În incintă erau prezenți mulți bărbați de seamă al căror trecut se contopise în ultima jumătate de veac cu emanciparea patriei și ale căror fapte începeau să treacă — încă în timpul vieții lor — în istorie. Printre ei, C. A. Rosetti, președintele Adunării deputaților, I. C. Brătianu, primul ministru, Mihail Kogălniceanu, ministrul de Externe. Alături de aceștia, o întreagă pleiadă de oameni politici ridicați din tînăra generație care, în vremea din urmă, se afirmaseră ca urmași și continuatori demni ai operei iluștrilor predecesori ce ținuseră sus steagul revoluției române de la 1848 și al unirii din 1859.

În această ambianță, președintele Adunării deputaților a dat cuvîntul lui Nicolae Fleva — figură marcantă a Partidului Liberal — pentru a-și dezvolta interpelarea adresată băncii ministeriale. Redactată din timp — și, dealtfel, deja cunoscută guvernului — interpelarea se rezuma la două întrebări: „1. Dacă guvernul a comunicat oficial tutulor puterilor ruperea legăturilor noastre cu Turcia și, prin urmare, independința absolută a României. 2. Dacă, în starea de rezbel în care ne găsim, în urma provocațiunei Turciei, d. ministru de Externe a rechemat pe agentul român din Con-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

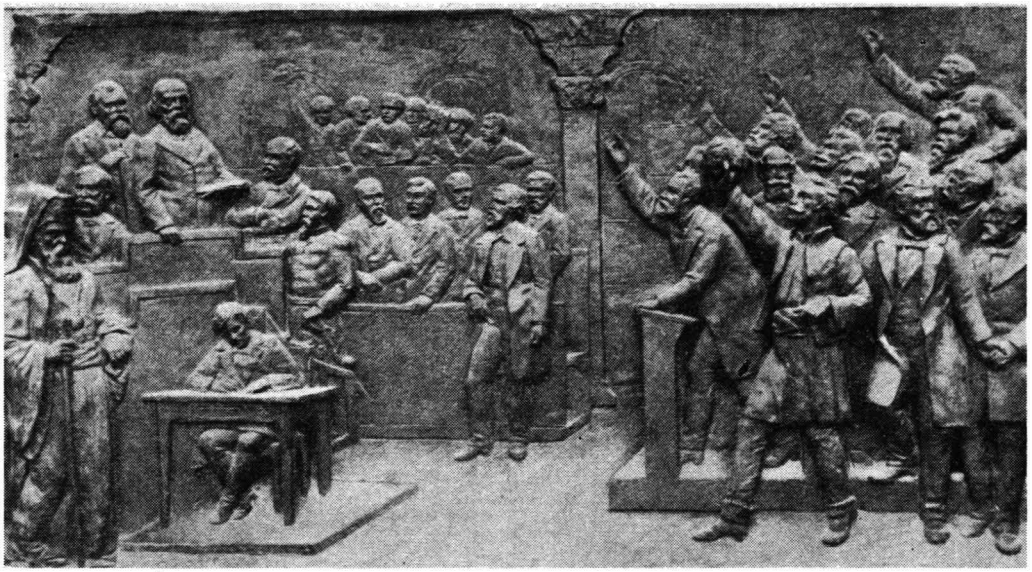

Proclamarea independenței depline a României (basorelief de pe soclul monumentului lui C. A. Rosetti din București)

stantinopoli și dacă s-a comunicat, în mod oficial, puterilor această stare de rezbel și dacă s-au luat toate măsurile necesare" [3].

Răspunsul lui Mihail Kogălniceanu s-a ridicat întru totul la înălțimea momentului. A fost un discurs scăpărător ca formă, impresionant prin încărcătura emoțională transmisă auditoriului, pătruns de la un capăt la altul de responsabilitate pentru destinele țării, autentic document programatic închinat propășirii națiunii române.

Răspicat, așa cum nu se exprimase nimeni pînă atunci, nici el însuși, ministrul de Externe a subliniat în repetate rînduri că România devenise, în sfîrșit, independentă și stăpînă pe soarta sa, că procesul care condusese la această cucerire istorică era obiectiv și ireversibil: „În stare de rezbel, cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare. Avem domn de sine stătător" [4]. Și mai departe, aproape cu aceleași cuvinte: „Ne întrebați acum ce suntem? Suntem în stare de rezbel cu turcii; legăturile noastre cu Înalta poartă sunt rupte, și cînd va fi ca pacea să se facă, nu cred că un singur român va mai consimți ca România să reintre în poziținea ei de mai-nainte, rău definită, hibridă și jignitoare atît intereselor României cît și intereselor Turciei" [5]. Iar în încheierea discursului: „Încă odată vă declar, d-lor,

3 „Monitorul oficial al României", nr. 118, 27 mai/8 iunie 1877, p. 3 449.
4 Ibid., p. 3 451.
5 Ibid., p. 3 452.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în numele guvernului, că noi ne privim ca în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sunt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de stat independinte și de sine stătător să fie recunoscută în Europa la viitoarea pace, pe care și guvern, și dv., și țeara întreagă o dorește să o vază cu o oră mai devreme" [6]. Fiecare reluare a acestor idei a declanșat aplauzele frenetice ale asistenței, căci deputați și invitați simțeau nevoia, deopotrivă, să audă, să știe, să se convingă că magicul cuvînt independență nu mai reprezenta un vis, ci o realitate istorică.

De la tribună, Mihail Kogălniceanu a găsit alese cuvinte pentru a evoca virtuțile militare ale românilor și, mai ales, pentru a omagia armata română care era chemată să pecetluiască, prin lupta și jertfele ei, actul independenței țării: „Noi trebuie să dovedim că suntem națiune viuă, trebuie să dovedim că suntem în stare să facem și noi sacrificie ca să păstrăm această țeară și drepturile ei pentru copiii noștri, și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri cari mor la hotare" [7].

După discursul magistral rostit de ministrul de Externe, deputatul Nicolae Fleva a propus Camerei să adopte următoarea moțiune: „Camera, mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 aprilie anul curent, ia act că rezbelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială. Și comptînd pe dreptatea puterilor garante, trece la ordinea zilei" [8]. Moțiunea a fost adoptată cu 79 de voturi „pentru" și două abțineri.

Senatul, ora 15. Lucrările au început, sub președinția lui Manolachi Costache Epureanu, cu o oră și jumătate mai tîrziu decît acelea ale Adunării deputaților, pentru a se da posibilitate membrilor guvernului să ia parte la ambele ședințe. Actul proclamării independenței a avut, și aici, aceeași rezonanță și s-a desfășurat după un ceremonial aproape identic: senatorul Alexandru Orăscu a interpelat guvernul asupra urmărilor votului dat de Senat la 30 aprilie/12 mai; luînd cuvîntul pentru a doua oară în ziua aceea, ministrul de Externe a reafirmat hotărîrea guvernului român de a acționa în așa fel încît independența țării să fie recunoscută și respectată; un grup de senatori a propus să se adopte textul unei moțiuni asemănătoare cu aceea deja votată de Cameră; „aplauze prelungite în Senat și în tribune" (cum consemnează stenograma oficială) au marcat momentul solemn cînd președintele a anunțat rezultatul votului: 32 de bile albe, nici un vot „contra" și nici o abținere [9].

6 Ibid., p. 3 453.

7 Este cu totul remarcabil însă că, într-un asemenea moment, ministrul de Externe a știut să evite, cu tact și înțelepciune, orice accente de agresivitate gratuită; dimpotrivă, el a subliniat că, odată războiul terminat, „cu Turcia vom face legături nouă, dară legături de acelea cum se cuvine să se facă în secolul al XIX [-lea]" (ibid., p. 3 452).

8 Ibid., p. 3 453.

9 Pentru detalii în privința desfășurării ședinței Senatului vezi stenograma oficială, în ibid., nr. 132, 12/24 iunie 1877, p. 3 797—3 798.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Proclamarea independenței s-a înfăptuit, așadar, prin votul aproape unanim al reprezentanței naționale. Și se cuvine subliniat faptul că o unanimitate ca aceasta nu se mai înregistrase pînă atunci în istoria parlamentului României unite. Astfel, mult dezbătuta chestiune a alegerii momentului proclamării independenței își aflase în sfîrșit dezlegarea firească, potrivit intereselor statului și poporului român și cursului inexorabil al devenirii istorice. Un nou pisc în ascensiunea românilor spre culmi mai înalte ale progresului, pentru afirmarea lor de-sine-stătătoare în concertul popoarelor lumii moderne fusese cucerit după secole nesfîrșite de lupte și prin voința generației de la '77, care a avut curajul să-și asume răspunderea săvîrșirii acelui act decisiv pentru destinele națiunii.

ECOUL INTERN ȘI EXTERN AL PROCLAMĂRII INDEPENDENȚEI

După-amiază pînă noaptea tîrziu depeșele telegrafice au răspîndit pretutindeni știrea că independența României fusese proclamată.

O bucurie imensă a cuprins țara. Întreaga populație — de la vlădică pînă la opincă — a participat încă din cursul nopții de 9 spre 10 mai și în zilele următoare la nenumărate manifestații închinate proclamării independenței, și-a exprimat deplina adeziune la votul parlamentului și a dat glas, în variate forme, hotărîrii de a nu precupeți nici un sacrificiu pentru a face ca neatîrnarea României să fie recunoscută în afară [10].

În București, capitala țării, 21 de salve de artilerie trase „la revărsatul zorilor" au deschis lanțul de manifestații care a culminat, după lăsarea întunericului, prin ample demonstrații populare cu torțe. Delegații ale parlamentului, corpului judecătoresc, clerului, studențimii, cetățenilor din județele Argeș, Bacău, Roman etc. s-au prezentat la Palat ca mesagere ale entuziasmului stîrnit în toate straturile sociale de evenimentul istoric petrecut în ajun [11].

Vremea nefavorabilă nu a putut împiedica populația orașului Turnu Severin să-și exprime, pe străzi și în grădina publică, bucuria că dependența țării luase sfîrșit. La Tîrgoviște, vechea cetate de scaun a Țării Românești, s-a înregistrat o participare masivă a populației la întrunirile publice, serviciile religioase și festivitățile organizate ad-hoc în cursul serii. Străzile Iașilor, vechea cetate de scaun a Moldovei, au fost teatrul unor entuziaste demonstrații la care, alături de cetățenii orașului, au luat parte și numeroase delegații venite de pe întregul cuprins al județului. Cu același entuziasm

10 Cf. „Monitorul oficial al României", nr. 107, 12/24 mai 1877, p. 3166, 3167; Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată 1871 — 1884*, vol. I, Editura Ziarului „Universul", București, 1927, p. 192.
11 Cf. MRC, vol. IX, p. 84—85; *Treizeci de ani*, p. 411—424.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a fost primit marele eveniment în cetatea banilor — Craiova: „bucuria este la culme — telegrafia prefectul de Dolj —, ulițele sunt pline de lume și strigăte frenetice de ura se înalță pînă la cer" [12]. Despre starea de spirit a locuitorilor din Brăila vorbea, în pitorescul grai al acelei epoci, prefectul județului într-o telegramă adresată guvernului: „Orașul în picioare, cu steaguri, torțe și muzici în cap, transportat de fericire, a venit la mine, capul administrației acestui județ, zicîndu-mi: [. . .] Spune, d-le prefect, d-lui prim-ministru că-l rugăm să spue domnitorului nostru și camerilor adevărata expresiune a țării, că Brăila a primit cu fericire, cu încredere nuvela acestui mare act național, independența țării, spuneți și la ceilalți d-ni miniștri că România le va fi recunoscătoare. Faceți-vă, d-le ministru, interpretul voinței orașului, voință puternică căpătată după o lungă și matură cugetare, că rezbelul declarat Turciei este cererea unanimă a națiunii" [13].

În acele zile s-au dat publicității numeroase telegrame și mesaje — unele purtînd sute de semnături — din toate colțurile țării: Tîrgu Jiu, Bacău, Ploiești, Bolgrad, Rîmnicu Sărat, Caracal, Bîrlad, Cahul, Rîmnicu Vîlcea, Vaslui, Reni, Piatra Neamț, Dorohoi etc. Lectura acestor depeșe este interesantă nu numai prin faptul că atestă convingător adeziunea națională la actul proclamării independenței, ci și pentru că relevă înțelegerea matură manifestată de masele populare pentru marile eforturi — îndeosebi militare — necesare spre a obține consfințirea ei pe cîmpul de luptă. Într-o telegramă pe care 48 de cetățeni din Vaslui au adresat-o primului ministru se arăta: „Suntem mîndri a ne asocia cu votul parlamentului care, proclamînd independința țării, a realizat dorința cea mai scumpă a românilor; vasluienii, amintindu-și de vechile fapte glorioase strămune, sunt gata a apăra cu viața lor libertatea țării" [14]. Locuitorii din Caracal scriau: „Cu această fericită ocazie nu putem a nu ne manifesta entuziasmul și frenetica bucurie ce am simțit, văzînd că atît înaltul guvern cît și onor. Corpuri legiuitoare, cunoscînd unanima și legitima dorință a întregului popor român, au votat independența absolută a statului nostru și rezbelul între Înalta poartă și România este legalmente declarat; dreptatea este în partea noastră și Dumnezeu ajută totdeauna pe cel drept; sperăm că juna, dar brava noastră armată va triumfa și va ieși victorioasă din acest rezbel" [15]. Un conținut asemănător avea și depeșa cetățenilor din Piatra Neamț: „[. . .] suntem gata, dacă trebuința ar reclama, a ne da pînă chiar și viața pentru fericirea patriei noastre. Acum este timpul să vază Europa din nou cine sunt românii; avem să fim biruitori căci Dumnezeu ne ajută. Trăiască România liberă și independinte" [16].

12 „Monitorul oficial al României", nr. 107, 12/24 mai 1877, p. 3 166.
13 Ibid., p. 3 167.
14 Ibid.
15 Ibid., p. 3 164.
16 Ibid., nr. 110, 15/27 mai 1877, p. 3 253.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ample manifestații de adeziune la actul proclamării independenței au avut loc și în unitățile militare, care au participat, dealtfel, în numeroase localități la demonstrațiile și festivitățile cetățenești, înfrățite cu întreaga populație și înconjurate pretutindeni de dragostea și stima acesteia. Comandanții Diviziei 1 milițiii, Brigăzii mixte Romanați, garnizoanei Rîmnicu Vîlcea, Diviziei 2 infanterie și altor unități militare au dat expresie, în depeșe adresate domnitorului și guvernului, hotărîrii armatei de a reînvia gloria străbună pe cîmpul de luptă și de a sluji cu devotament interesele poporului român [17].

Survenită la scurt timp după declanșarea războiului împotriva imperiului otoman, proclamarea independenței a găsit, de asemenea, un puternic ecou în rîndurile populației românești din provinciile istorice care continuau să se afle sub stăpînire străină. Cu toate măsurile represive la care era supusă în epoca aceea, populația românească a găsit, totuși, anumite forme pentru a-și manifesta aderența sufletească la marele eveniment în care vedea și un nou pas spre propria eliberare. Gazetele românești au difuzat în masa conaționalilor știri despre actul de la 9 mai și, utilizînd un limbaj adecvat pentru a putea trece de foarfecele cenzurii, au lansat îndemnuri la solidaritate cu „frații din țara liberă". Diverse comitete de inițiativă și asociații patriotice au intensificat acțiunile pentru colectarea de bani și ofrande destinate armatei române. Comitetul Central al „Crucii Roșii" din România a primit, în cursul lunii mai și la începutul lunii iunie 1877, o serie de colete și sume de bani adunate pe liste de subscripție lansate în numeroase localități din provinciile aflate sub stăpînire străină [18].

Amplele manifestații populare desfășurate pe întregul teritoriu statal de atunci al României, ca și în ținuturile românești de sub dominație străină au confirmat și au consolidat votul dat de parlament actului proclamării independenței. Retrospectiva vădește că aceste manifestații au avut semnificația unui original referendum național: proclamarea independenței a întrunit sufragiile tuturor claselor și categoriilor care alcătuiau societatea românească a vremii, nicăieri nefiind consemnate în acele zile luări de poziții potrivnice actului de la 9 mai.

Climatul politic intern a înregistrat, ca urmare a proclamării independenței, un curs nou, caracterizat printr-o mai pronunțată concentrare a energiilor naționale în vederea soluționării gravelor probleme cu care țara era confruntată pe plan extern. În primul rînd pentru că, odată împlinit actul de la 9 mai, devenise fără obiect îndelungata dispută dintre liberali și conservatori pe tema oportunității proclamării independenței — dispută care generase, alături de alți factori, fricțiuni ascuțite și crease confuzii în opinia publică; independența devenise o realitate și nimeni nu se mai putea sustrage de la îndatorirea de a acționa pentru consolidarea ei fără a-și atrage

17 Ibid., nr. 109, 14/26 mai 1877, p. 3 222.
18 Ibid., nr. 142, 24 iunie/6 iulie 1877, p. 4 050. Date mai amănunțite în capitolul al XII-lea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

oprobriul întregului popor. În al doilea rînd, pentru că proclamarea independenței a proiectat, cu o uriașă forță, în conștiința națiunii caracterul drept, de eliberare al războiului angajat; ducerea acestui război cu toate forțele și mijloacele materiale și umane se înscria ca o condiție obligatorie a consolidării cuceririi istorice de la 9 mai. Astfel, prin proclamarea independenței s-a dat un puternic impuls accelerator procesului obiectiv de trecere în prim plan a intereselor comune de ordin național, peste deosebirile și contradicțiile de clasă care se manifestau în societatea românească.

Actul de la 9 mai 1877, rezultat din propria voință a poporului român, a pus puterile garante în fața unui fapt împlinit. Dar nu existau nici un fel de temeiuri — cunoscută fiind ostilitatea continuă a acestor puteri față de cererile insistente ale românilor de a se recunoaște independența patriei lor — ca să se creadă că ele aveau să accepte ușor situația ce se crease fără știrea și împotriva voinței lor. Însuși faptul că un popor mic își îngăduise să decidă, după propria-i vrere, într-o chestiune majoră ca aceea repugna statelor garante, căci contravenea mentalității de mare putere specifică lor și, nu mai puțin, calculelor pe care ele și le făcuseră pentru viitoarea conferință de pace.

Chiar din primele știri primite de la Londra, Paris, Berlin, St. Petersburg și Viena guvernul român s-a putut convinge că actul proclamării independenței nu găsise ecou favorabil la nici una din marile puteri. Aceasta l-a determinat pe ministrul de Externe Kogălniceanu să ceară agenților diplomatici acreditați în statele respective — printr-o notă circulară din 22 mai/3 iunie 1877 — de a face demersuri stăruitoare pentru a obține, dacă nu recunoașterea imediată a actului de la 9 mai, cel puțin o atitudine mai binevoitoare și „promisiuni liniștitoare pentru viitorul politic al României" [19]. Dar și aceste demersuri s-au soldat cu rezultate negative: oficialitățile franceze au deplins faptul că „ne-am eliberat de garanțiile care ne apărau și ne-am luat libertate de acțiune pentru viitor". Ministrul de Externe al Franței, ducele Decazes, a evitat să primească personal nota prezentată de agentul român, ceea ce era mai grăitor decît un discurs [20]. Guvernul englez, mergînd și mai departe, a apreciat că puterile europene trebuiau să adopte măsuri energice pentru a pedepsi România [21]. Germania, prin von Bülow, a declarat că problema independenței României nu putea fi rezolvată decît la încheierea păcii, cînd poziția guvernului său avea să depindă de satisfacerea pretențiilor grupului financiaro-industrial Strousberg [22]. „Uimită" de hotărîrea ce se luase la București — după cum afirma contele Andrássy —, Austro-Ungaria nu

19 Mihail Kogălniceanu, op. cit., p. 182.
20 DIRRI, vol. III (9 mai 1877 — 15 iunie 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, p. 80.
21 Cf. *Istoria României*, vol. IV, p. 606.
22 DIRRI, vol. III, p. 124, 168, 466—467. Consorțiul avusese în antrepriză construirea unor căi ferate pe teritoriul României și intrase în litigii cu statul român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

numai că și-a manifestat deschis ostilitatea, dar a cerut și celorlalte puteri să nu se pronunțe asupra independenței României înainte de sfîrșitul războiului [23]. Rusia a considerat că actul de la 9 mai crease o stare *de facto*, nu *de jure*, rezervîndu-și, ca și celelalte mari puteri, libertatea de a se pronunța asupra acestei chestiuni după război [24].

Concertate mai dinainte sau independent unele de altele, puterile garante au rămas surde la demersurile guvernului român; ele nu și-au ascuns intențiile de a transforma problema independenței poporului nostru într-o sursă de tranzacții și piesă de schimb la masa tratativelor postbelice [25]. România s-a găsit, astfel, într-o situație complexă, confruntată cu ostilități ce-i puteau fi deosebit de primejdioase și pîndită de pofte a căror întindere era imposibil de evaluat.

Totuși, în pofida reacțiilor negative ale puterilor garante, actul de la 9 mai 1877 a determinat apariția unor elemente noi în situația externă a României, care, în timp, au înrîurit pozitiv climatul internațional în direcția recunoașterii independenței naționale a poporului român. În acest sens, în primul rînd, în ciuda poziției lor, toate puterile europene cu care România întreținea relații diplomatice, economice, militare sau de altă natură au trebuit să trateze în practică guvernul de la București ca exponent al unui stat de-sine-stătător și suveran. În această situație, în conștiința contemporană s-a accentuat procesul complex de asimilare a realității că statul român era o entitate politică exterioară imperiului otoman, ale cărei probleme nu puteau — sau nu mai puteau — să fie tratate în bloc cu acelea ale fostei puteri suzerane. În al doilea rînd, proclamarea independenței a fixat mai clar și mai trainic raporturile cu Rusia pe temelia prevederilor înscrise în convenția din aprilie 1877, ceea ce și-a pus vizibil amprenta asupra relațiilor întreținute după 9 mai atît de guvernele celor două state, cît și de comandamentele și trupele lor angajate în operațiile militare îndreptate contra adversarului comun. În al treilea rînd, actul de la 9 mai 1877 și evenimentele care i-au urmat au demonstrat în practică viabilitatea statului român independent care, pentru a ființa, nu avea nevoie de nici un fel de protecție sau tutelă străină, fie ea sub forma caducă a suzeranității otomane, fie sub aceea a unei garanții colective exercitate de marile puteri europene.

Guvernul român a apreciat lucid situația internațională existentă după 9 mai 1877, în care se manifestau atît tendințe pozitive, corespunzătoare aspirațiilor legitime ale poporului nostru, cît și tendințe negative ce constituiau tot atîtea greutăți în calea

23 Ibid., p. 60, 78—79, 105—108, 172—173, 182—184.

24 D. A. Sturdza, *Charles I-er Roi de Roumanie. Chronique — Actes — Documents*, tom II, 1876—1877, Instit. d'Arts Graphiques „Charles Göbl", Bucarest, 1904, p. 794.

25 În privința atitudinii puterilor europene în problema recunoașterii independenței României, vezi și: N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 189—195; Vasile Maciu, *Acțiuni ale diplomației românești în sprijinul cuceririi independenței*, în „Lumea", an V, nr. 20, 11 mai 1967; Gheorghe Ungureanu, *Momentul independenței. Documente inedite în arhivele străine*, în „Cronica", an II, nr. 18, 6 mai 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

recunoașterii independenței României. Sub direcția premierului Ion C. Brătianu și a ministrului de Externe Mihail Kogălniceanu diplomația românească a acționat în lunile următoare cu perseverență și elasticitate pentru a crea condiții cît mai prielnice țării noastre în perspectiva deciziilor care aveau să fie adoptate la conferința de pace. La Paris diplomația românească a invocat insistent prietenia tradițională dintre popoarele român și francez, originea lor latină comună, ca garanție că România independentă nu avea să promoveze o politică contrarie intereselor Franței. La Berlin au intrat în joc legăturile de rudenie ale domnitorului Carol cu familia imperială și, mai ales, avansurile de ordin economic făcute cercurilor de afaceri germane. La Viena s-au depus mari eforturi pentru a reduce suspiciunile că statul independent român avea să formuleze revendicări teritoriale față de Austro-Ungaria.

În ansamblul metodelor și mijloacelor prin care guvernul a căutat să obțină consolidarea independenței și recunoașterea ei *de jure* pe plan internațional locul principal a revenit, însă, de la început participării armatei române la război alături de armata rusă. Căci prin această participare România își asigura noi temeiuri pentru a-și susține interesele și aspirațiile în fața puterilor europene bizuindu-se nu pe apelul la eventuala bunăvoință a acestora, ci pe meritele incontestabile ce aveau să fie dobîndite, datorită tributului de sînge și jertfe în războiul drept, de eliberare.

Iată de ce contemporanii — cercurile politice conducătoare și masele largi ale poporului, deopotrivă — au avut în vremea aceea conștiința deplină că războiul în care se angajase țara era just, era dus pentru independența statului național român. Istoriografia, mai tîrziu, nu a făcut altceva decît să consacre această denumire, deja încetățenită în epocă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL VI-LEA

LUPTELE ARMATEI ROMÂNE ÎN MAI—IULIE 1877

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

De la proclamarea independenței României pînă în cea de a doua jumătate a lunii iunie 1877, cînd armata rusă a forțat Dunărea, au continuat de-a lungul fluviului, de la Vîrciorova pînă la Marea Neagră, obișnuitele dueluri de artilerie între trupele adverse de pe cele două maluri, acțiuni împotriva navelor otomane, ciocniri cu detașamentele de bașbuzuci și cerchezi etc. Spre surpriza tuturor, comandamentul otoman și-a păstrat imperturbabil concepția strategică exclusiv defensivă adoptată de la începutul războiului; dealtfel, el pierduse momentul cel mai favorabil pentru a crea capete de pod la nord de Dunăre, căci între timp marșul strategic al trupelor ruse luase sfîrșit, iar malul stîng al fluviului era ferm deținut de armatele română și rusă.

La 22 aprilie/4 mai s-a ajuns la o înțelegere verbală finalizată între primul ministru român și comandantul de căpetenie al armatei ruse pentru departajarea eforturilor celor două oștiri[1]: armata română s-a concentrat în Oltenia, revenindu-i, ca misiune principală în etapa respectivă, asigurarea sectorului Dunării cuprins între Vîrciorova și gura Oltului; trupele ruse au primit sectorul fluvial în aval pînă la vărsarea Dunării în mare.

A DOUA FAZĂ A ACOPERIRII STRATEGICE REALIZATE DE ARMATA ROMÂNĂ

Așa cum s-a arătat mai sus, trupele române dislocate în Muntenia (Corpul 2 de armată) s-au regrupat treptat în noua zonă de concentrare, pe măsură ce unitățile ruse intrau și ele în dispozitivul de acoperire a Dunării. Marșul Diviziei 3 infanterie române spre Oltenia a început la 7/19 mai, iar al Diviziei 4 infanterie române la 9/21 mai. Coloanele de marș au întîmpinat mari dificultăți datorită îndeosebi stării precare a căilor de comunicație și timpului nefavorabil. Ploile abundente de primăvară desfundaseră drumurile, provocaseră inundații și deteriorarea multor poduri; transportul subzistențelor și echipa-

1 *Сборник материалов по русско-турецкой войне 1877—1878 гг. на Балканском полуострове, вып. 1—97*, С.-Петербург, 1898—1911 [în continuare colecția este citată prescurtat: *Сборник*], выпуск 15, p. 2; выпуск 2, p. 140.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

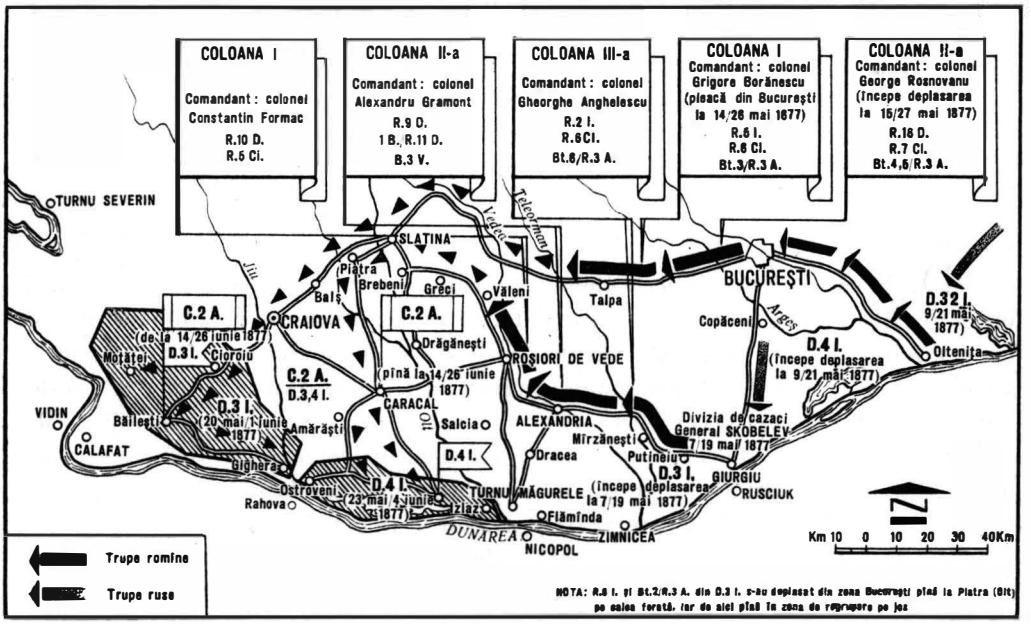

DEPLASAREA CORPULUI 2 DE ARMATĂ ROMÂN ÎN OLTENIA
7/19 mai — 23 mai/4 iunie 1877

mentului devenise foarte anevoios. Datorită spiritului inventiv al comandanților și iscusinței ostașilor români aceste dificultăți au fost depășite fără a se înregistra pierderi materiale notabile [2].

Coloanele de marș s-au bucurat pretutindeni de sprijinul populației civile: „Mersul armatei — se arăta într-o lucrare contemporană —, cu toate ploile cari desfundase cu totul drumurile, se efectua totuși în condițiuni igienice mulțumitoare, și populațiunile rurale cu toată îngrămădirea de trupe, mai cu seamă între Olt și Vedea, unde cantonamentele cădeau mai în aceleași sate, se supuseră cu cea mai mare bunăvoință greutăților găsduirei trupelor și le deteră tot ajutorul ce le sta în putință. Mai cu anevoință se făcea transportul hranei și bagajelor armatei, căci, lipsită de trăsuri proprie, ea era nevoită a se servi de care sătești rechisiționate. Dar și în această privință populațiunile rurale probară simțămintele cele mai lăudabile de abnegațiune și de devo-

2 Cf. Colonel Gheorghe Em. Lupașcu, *Amintiri din războiul independenței 1877—1878*, Tipografia Modernă „Cultura", București, 1915, p. 21—24; Colonel Ch. Crăiniceanu, *Impresiuni din război 1877—1878*, Tipografia C. A. Lăzăreanu, București [f.a.], p. 8—13; Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, *Amintiri și episoade din resbelul pentru independență cu o privire retrospectivă asupra desvoltărei armatei române de la 1859*, Tipografia „Gutenberg", Joseph Göbl, București, 1893, p. 27—28; General N. Stoika, *Amintiri din războiul independenței 1877—1878*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", București, 1911, p. 10—11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

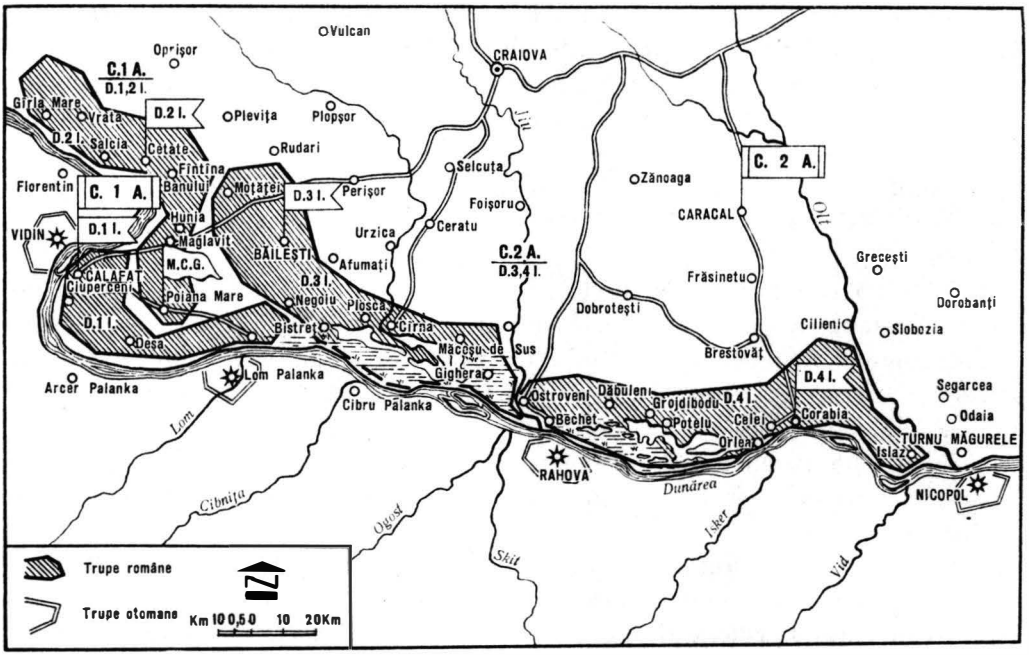

DISLOCAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN OLTENIA
mai — iunie 1877

tament pentru armată, căutind a satisface cu toată grăbirea putincioasă cererile numeroase ce i se făceau" [3].

La sfirșitul manevrei de regrupare strategică armata română avea următoarea dispunere [4]:

Divizia 1, cu cartierul (postul de comandă) la Calafat și trupele în subordine dislocate la: *Calafat* — Regimentul 4 infanterie, Batalionul 4 vinători, regimentele 1, 3 și 4 dorobanți, bateria 2 din Regimentul 1 artilerie, bateriile 2, 4, 5 și 6 din Regimentul 2 artilerie, escadronul de Olt din Regimentul 1 călărași; *Desa* — escadroanele de Dolj și mixt din Regimentul 1 călărași, escadroanele de Argeș, Vîlcea și Muscel din Regimentul 2 călărași; *Rast* — escadronul de Romanați din Regimentul 1 călărași; *Ciuperceni* — Regimentul 1 infanterie, Regimentul 2 dorobanți, bateria 1 din Regimentul 1 artilerie (ulterior înlocuită cu bateria 2 din același regiment, iar apoi cu bateria 3 din Regimentul 2 artilerie și o secție din bateria 6 a Regimentului 1 artilerie);

Divizia 2, cu cartierul la Cetate și trupele în subordine la: *Cetate* — Regimentul 6 infanterie, iar mai tirziu Regimentul 6 dorobanți, o parte din escadronul de Dimbo-

3 IRR, partea 1, p. 135—136.
4 Ibid., p. 139—143.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

viţa al Regimentului 4 călăraşi, bateria 4 din Regimentul 1 artilerie şi bateria 4 din Regimentul 2 artilerie; *Gîrla Mare* — Batalionul 1 vînători, escadroanele de Prahova şi Buzău din Regimentul 4 călăraşi şi bateria 3 din Regimentul 1 artilerie; *Salcia* — Regimentul 3 infanterie, bateria 5 din Regimentul 1 artilerie şi escadronul de Mehedinţi din Regimentul 1 călăraşi; *Poiana Mare* — regimentele 1 şi 2 roşiori; *Vrata* — Regimentul 5 dorobanţi, cu bateria 5 din Regimentul 1 artilerie (venită de la Salcia); *Fîntîna Banului* — Regimentul 8 dorobanţi; *Maglavit* şi *Golenţi* — Regimentul 7 dorobanţi;

Diviziа 3, cu cartierul la Băileşti şi trupele în subordine la: *Băileşti* — regimentele 2 şi 8 infanterie, Regimentul 9 dorobanţi, un batalion din Regimentul 11 dorobanţi, un escadron din Regimentul 5 călăraşi, bateriile 3 şi 6 din Regimentul 4 artilerie, precum şi rezerva de artilerie a corpului de armată; *Moţăţei* — regimentele 10 şi 12 dorobanţi, bateriile 2 şi 4 din Regimentul 3 artilerie; *Plosca* şi *Măceşu de Sus* — companiile 2 şi 3 din Batalionul 3 vînători; *Gighera* şi *Bistreţ* — Regimentul 5 călăraşi; *Cîrna* — companiile 1 şi 4 din Batalionul 3 vînători, un batalion din Regimentul 11 dorobanţi;

Diviziа 4, cu cartierul la Corabia şi trupele în subordine la: *Ostroveni* şi *Bechet* — un batalion din Regimentul 15 dorobanţi, Regimentul 16 dorobanţi, bateriile 2 şi 5 din Regimentul 4 artilerie şi Regimentul 7 călăraşi; *Grojdibodu* şi *Dăbuleni* — Regimentul 13 dorobanţi; *Corabia* — Regimentul 14 dorobanţi şi bateria 4 din Regimentul 4 artilerie, Batalionul 2 vînători (de la 26 iunie/8 iulie); *Islaz* — regimentele 5 şi 7 infanterie, bateriile 3 şi 5 din Regimentul 3 artilerie, Regimentul 3 călăraşi; *Piatra* — Regimentul 8 călăraşi şi bateria 1 din Regimentul 3 artilerie (ultima a fost apoi succesiv transferată la *Caracal* şi *Corabia)*.

Marele cartier general al armatei române a fost instalat la *Poiana Mare.*

Pivotul întregului sistem defensiv al armatei române grupate în Oltenia a fost considerat oraşul Calafat, datorită poziţiei lui strategice. Situat pe malul stîng al Dunării, la circa doi kilometri est de Vidin, pe o înălţime care domină malul drept al fluviului, Calafatul jucase un rol important în războaiele desfăşurate anterior între imperiile otoman şi rus: pentru armata otomană el constituise un cap de pod ideal al unor acţiuni ofensive prin Oltenia, deosebit de periculoase la aripa dreaptă a trupelor adverse; armata rusă, la rîndul ei, vizase deţinerea Calafatului spre a-şi asigura aripa dreaptă, a neutraliza gruparea otomană din zona Vidin şi, eventual, a ocupa această cetate, ceea ce i-ar fi deschis implicit o cale de comunicaţie (Vidin — Sofia) extrem de favorabilă spre a dezvolta ofensiva în interiorul teritoriului dominat de otomani [5]. În toate războaiele anterioare avantajele poziţiei strategice a

5 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 48—49; General de divisiune adjutant Şt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 34—35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

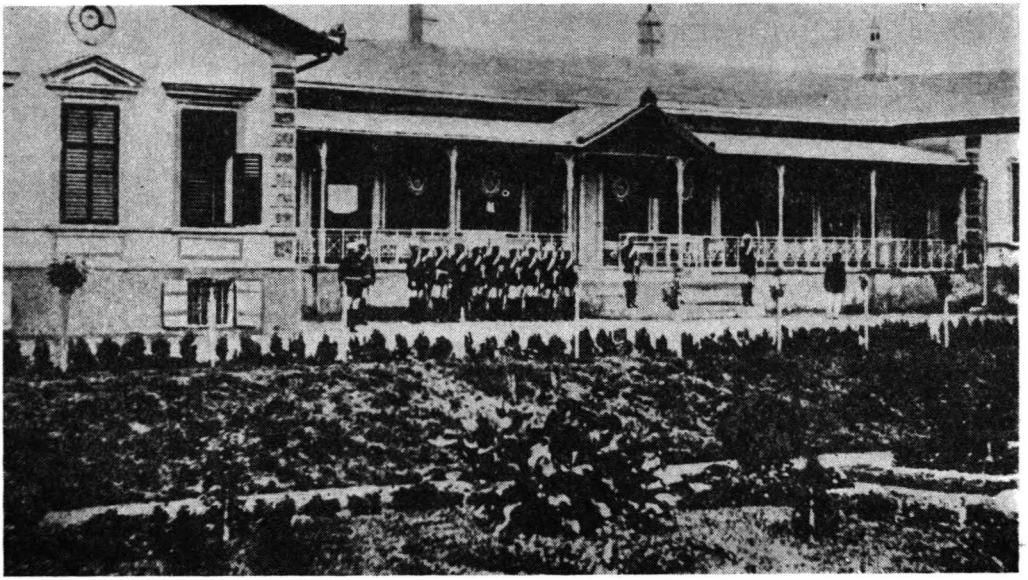

Marele cartier general al armatei române — Poiana Mare, mai 1877
(în albumul „Suvenir din resbelul 1877—1878")

Calafatului fuseseră exploatate de armata otomană, care ocupase de fiecare dată orașul înainte de sosirea rușilor. Dar în războiul din 1877—1878 o situație ca aceasta nu s-a mai putut repeta datorită măsurilor ferme de interzicere a zonei Calafat adoptate de comandamentul român încă în iarna 1876—1877 [6] și continuate după ce armata noastră a fost dispusă în întregime în Oltenia.

La declanșarea ostilităților lucrările de la Calafat cuprindeau în principal o salbă de amplasamente de artilerie pentru baterii, la 200—400 m de fluviu, dispuse la sud, vest (majoritatea, cu fața spre Vidin) și nord de oraș. Cu cele două amplasamente amenajate chiar pe timpul primelor ostilități ele însumau șapte lucrări și anume: „Mihai Bravul" (la sud de Calafat), „Renașterea", „Independența", „Ștefan cel Mare", „Mircea", „Elisabeta" (toate la vest de oraș) și „Carol" (dispusă pe o înălțime chiar în partea de nord a localității) [7]. Pentru infanterie fuseseră amenajate două centuri de lucrări, cu diverse șanțuri de comunicație și adăpostiri, avînd un traseu arcuit, cu ambele capete pe fluviu [8]. Linia mai apropiată de conturul localității era realizată

6 P. St. Vassiliou, *Opérations de l'armée roumaine pendant la guerre de l'indépendance*, Librairie Militaire de J. Dumaine, Paris, 1880, p. 15.
7 Ibid., p. 16, 20—21, planșa V; IRR, partea 1, p. 44—50; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 115, 48—49.
8 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 116—120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

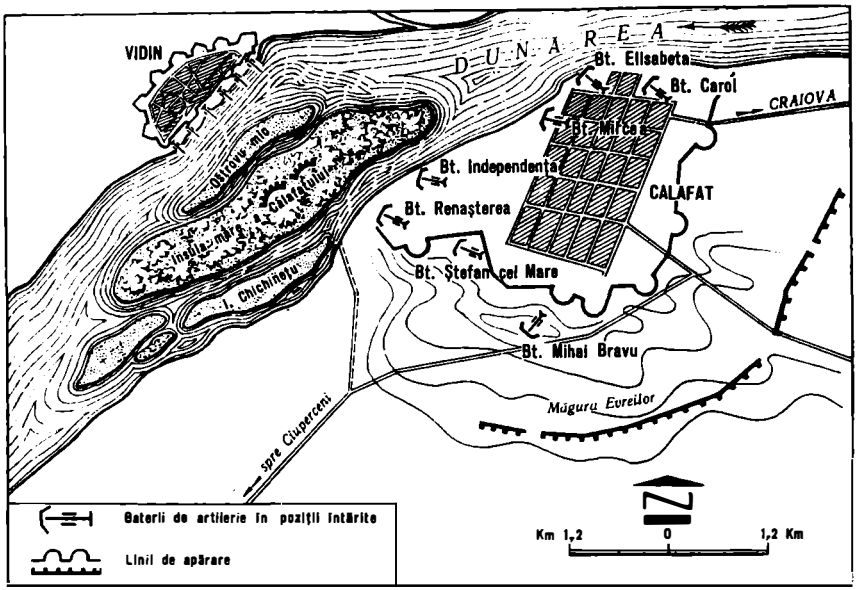

SISTEMUL DE FORTIFICAȚII ROMÂN DIN ZONA CALAFAT

prin transformarea și amendarea unei vechi poziții construite de otomani in 1854, în timpul războiului Crimeei [9]. Acest sistem de lucrări se completa armonios cu cel existent pe ostrovul Calafat — poziția cea mai înaintată deținută de trupele române spre cetatea Vidinului. Îndeosebi după regruparea forțelor române la aceste amenajări au participat larg, sub îndrumarea geniștilor specialiști, ostași din unitățile de infanterie, cavalerie și artilerie aduse în zonă [10].

Lucrări similare de fortificații au fost executate pe malul Dunării și in alte sectoare: Ciuperceni, Poiana Mare, Rast, Bechet, Corabia, Islaz etc. [11].

Duelurile de artilerie, devenite în cursul lunilor mai și iunie tot mai violente, ca și acțiunile energice întreprinse pentru stăvilirea incursiunilor detașamentelor de diversiune inițiate de comandamentul otoman pe malul stîng al Dunării au oferit un bun prilej pentru a continua instruirea trupelor române în condiții specifice cîmpului de luptă. Experiența bogată acumulată în această perioadă a înlesnit considerabil ca ostașii români să se adapteze la exigențele și privațiunile impuse de crincena încleștare cu armata otomană.

9 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 59.

10 IRR, partea 1, p. 49. Dintre redutele amenajate ulterior unele au căpătat denumiri simbolice pentru idealurile care animau poporul român: „Libertatea", „26 aprilie" (data primului duel puternic de artilerie între Calafat și Vidin), „Transilvania", „Bucovina".

11 Cf. Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, op. cit., p. 29—30.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ARMATA RUSĂ FORȚEAZĂ DUNĂREA LA BRĂILA ȘI ZIMNICEA

Între timp comandamentul rus a intensificat pregătirile de forțare a fluviului și de declanșare a ofensivei pe teritoriul stăpînit de imperiul otoman la sud de Dunăre. Aceste preparative s-au desfășurat în cel mai strict secret, planul lor nefiind cunoscut decît de foarte puține persoane din anturajul țarului și al marelui duce Nicolae [12]. Totodată, intențiile reale ale comandamentului rus au fost cu abilitate camuflate prin diverse acțiuni demonstrative — concentrări concomitente de trupe în diferite sectoare ale fluviului, lansarea de zvonuri cu caracter contradictoriu etc. —, ceea ce a derutat comandamentul otoman și l-a obligat să-și țină forțele dispersate pe sute de kilometri.

Deși în perioada respectivă domnitorul României a avut mai multe întrevederi cu țarul și marele duce Nicolae, aceștia nu i-au furnizat nici un fel de informații asupra intențiilor lor [13]. Dar, în contextul pregătirilor, comandamentul rus a trebuit adeseori să solicite sprijinul trupelor române.

Astfel, unități și subunități române și-au dat concursul la acțiunea amplă întreprinsă în cursul lunilor mai și iunie pentru anihilarea flotei fluviale otomane care, dominînd întregul curs al Dunării, ar fi constituit o serioasă primejdie pentru trupele angajate în acțiunea de forțare. Acest obiectiv s-a realizat prin următoarele mijloace:

În primul rînd, supunînd navele inamice, ori de cîte ori își făceau apariția, unui foc puternic de artilerie. Încă la 28 aprilie/10 mai o baterie rusă reușise să scufunde canoniera blindată „Lütfücelil", una dintre cele mai puternice nave militare aflate la dispoziția comandamentului otoman pe Dunăre [14]. Bateriile române au avariat mai multe nave otomane surprinse în bătaia tragerii lor la Corabia (13/25 mai), Islaz (4/16 mai), Calafat (9/21 iunie) etc.[15]

Nemaisimțindu-se în siguranță, navele otomane au trebuit să-și reducă zonele de acțiune și, în mare parte, să se refugieze la adăpostul ostroavelor sau în Delta Dunării.

Un anumit aport la anihilarea flotei otomane au avut și ambarcațiunile române și ruse presărate de-a lungul fluviului. Cea mai importantă acțiune de acest gen a avut loc în noaptea de 13/25 spre 14/26 mai, cînd șalupa românească „Rîndunica", împreună cu șalupele rusești „Djighit", „Ksenia" și „Țarevna" au atacat prin surprindere

12 Н. И. Беляев, op. cit., p. 166.
13 MRC, vol. X, p. 11, 14.
14 RRT, tom II, p. 37.
15 Cf. IRR, partea 1, p. 110—124, 146—152.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Maiorul Ioan Murgescu (fototeca Muzeului Militar Central)

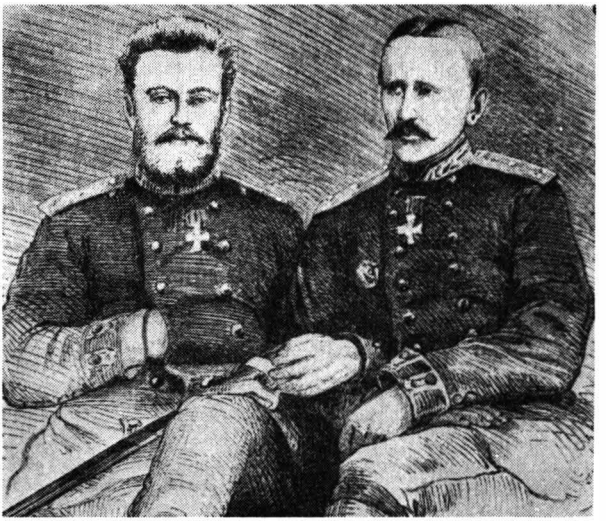

Locotenenții ruși Șestakov și Dubasov (în „Album della guerra russo-turca del 1877—78", Milano, 1878)

un grup de nave otomane retrase în canalul Măcin și au reușit să scufunde cea de a doua navă ca importanță a flotei inamice — monitorul „Seyfi". La acțiune, alături de marinarii ruși comandați de locotenenții Dubasov și Șestakov, a participat și maiorul Ioan Murgescu, din Corpul flotilei române, care, pentru bravura și iscusința dovedite cu acest prilej, a fost citat prin înalt ordin pe armata română și distins de țarul Alexandru al II-lea cu ordinul „Sf. Vladimir" [16].

În sfîrșit, pentru anihilarea acțiunilor bastimentelor adverse — mai ales în zonele unde se intenționa forțarea fluviului — s-au instalat puternice baraje de mine (la Reni, gura Prutului, Barboși, Paraipani, Flămînda, Corabia), bătute cu foc de bateriile ce fuseseră dispuse în apropierea lor.

Concomitent, comandamentul rus a continuat în secret acțiunile pentru concentrarea forțelor și mijloacelor destinate forțării Dunării. Conform ordinelor primite, Corpul 14 rus, comandat de generalul-locotenent A. E. Zimmerman, a trecut în noaptea de 9/21 spre 10/22 iunie 1877 la executarea forțării fluviului în dreptul înălțimilor de la Bugeac (nord Măcin) cu trupe îmbarcate la Galați și Reni pe pontoane, plute, bărci și pe alte mijloace aflate la dispoziție [17]. Rezistența opusă de adversar a fost

16 Всеволод Крестовский op. cit., том 1, p. 204—210. Vezi și T. C. Văcărescu, op. cit., p. 69—71; M. Газенкампф, op. cit., p. 27—28; DIRRI, vol. III, p. 499—500.

17 Н. И. Беляев, op. cit., p. 115—116; F. V. Green, *Report on the Russian Army and its Campaigns in Turkey in 1877—1878*, D. Appleton and Company, New York, 1897, p. 156; *La guerre d'Orient*, p. 207—221; Dick de Lonlay, *En Bulgarie 1877—1878*, Ed. E. Dentu, Paris, 1883, p. 116—133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

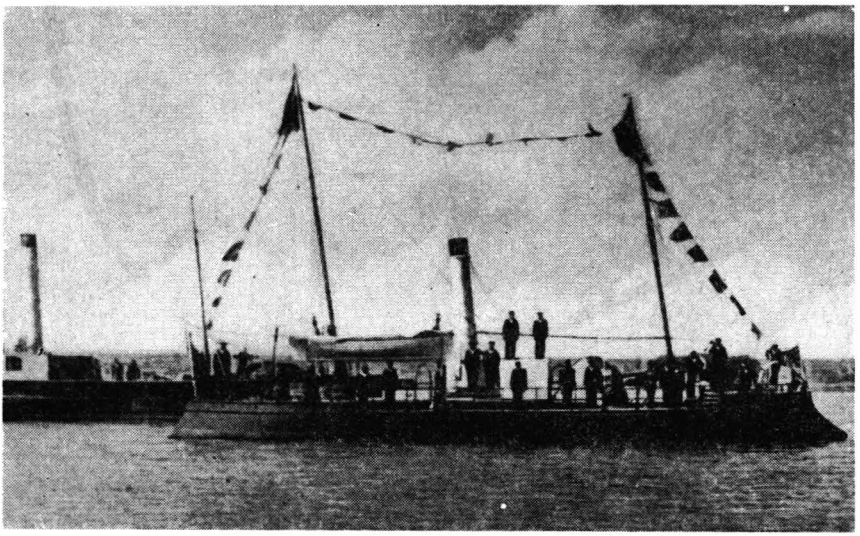

Canoniera „Fulgerul" (în „Albumul armatei române", București, 1902)

destul de slabă, datorită atît inferiorității forțelor otomane din zonă cît și faptului că comandamentul lor avea atenția concentrată spre Ghecet, deoarece observase că pe malul opus, la Brăila, trupele ruse începuseră să întindă un pod. Dezvoltînd capul de pod realizat, Corpul 14 rus, întărit ulterior cu unități din Corpul 4, și-a dezvoltat ofensiva, reușind să ocupe succesiv localitățile Măcin, Isaccea, Tulcea, Hîrșova, pînă la aliniamentul Cernavodă — Constanța.

Aparent comandamentul rus a acordat o mare importanță operației declanșate în Dobrogea, lăsînd impresia că se decisese să dirijeze efortul principal prin cadrilater spre Constantinopol — itinerar oarecum tradițional urmat în trecutele războaie duse împotriva imperiului otoman. În realitate, misiunea armatei din Dobrogea juca un rol secundar în planurile de campanie ruse, ea fiind menită să rețină cît mai multe forțe otomane și să faciliteze reușita grupării principale în cel de al doilea punct ales pentru forțarea Dunării: Zimnicea — Șiștov.

Pregătirile intraseră și aici în ultima fază [18]. Corpurile 8, 9, 12 și 13 ruse se aflau deja concentrate în zona Turnu Măgurele — Alexandria — Zimnicea. La 9/21 iunie Marele cartier general rus s-a deplasat de la Ploiești la Slatina, apoi în localitatea Dracea. Dorind să asiste la forțarea fluviului, țarul Alexandru al II-lea a venit la Turnu Măgurele. În urma unei recunoașteri executate de marele duce Nicolae, însoțit de șeful statului major, generalul-adjutant A. A. Nepokoicițki, la 8—12/20—24 iunie,

18 În legătură cu pregătirile care au precedat forțarea Dunării la Zimnicea — Șiștov, inclusiv detaliile care urmează, vezi: *Дневник Д. А. Милютина 1876—1877*, том второй, Москва, 1949, p. 181—188.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

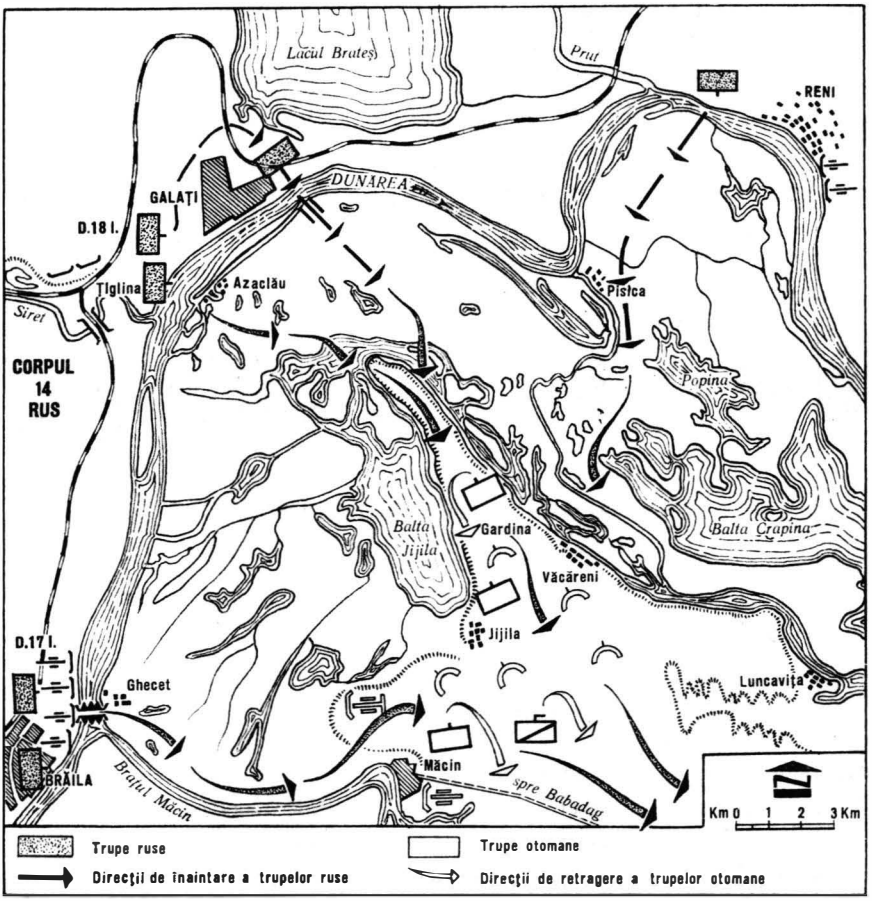

FORȚAREA DUNĂRII EXECUTATĂ DE TRUPELE RUSE ÎN ZONA GALAȚI — BRĂILA 9/21 — 10/22 iunie 1877

s-a stabilit definitiv ca forțarea să aibă loc în punctul Zimnicea — Șiștov. Decizia a fost adusă numai la cunoștința generalului-locotenent F. F. Radețki, care urma să comande primele trupe destinate forțării; ceilalți comandanți de corpuri au rămas cu impresia că trecerea avea să se efectueze pe la Flămînda [19].

19 Cu toate măsurile luate de ruși pentru păstrarea secretului acestei operații, comandamentul otoman a primit în preajma forțării fluviului unele informații, așa cum rezultă din următoarea telegramă trimisă de serdarul-ekrem Abdülkerim trupelor din zona Șiștov la 12/24 iunie: „Aflu că rușii se concentrează in fața voastră și este sigur că vor încerca trecerea la Șiștov; împiedicați această trecere, cu orice preț!" (Cf. Général Izzet-Fuad-pacha, *Les occasions perdues* . . . , Librairie Militaire R. Chapelot et Ce, Paris, 1900, p. 49). Nici serdarul-ekrem, nici comandamentele locale otomane nu au adoptat însă măsurile impuse de gravitatea acestei informații.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

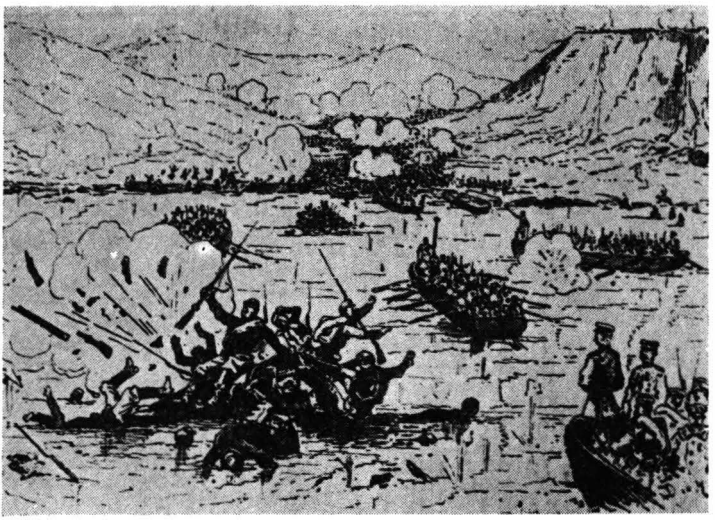

Trupele ruse forțează Dunărea la Zimnicea (desen de Dick de Lonlay, în „En Bulgarie 1877—1878", Paris, 1883)

În această fază comandamentul rus a adresat comandantului suprem român rugămintea ca trupele române să sprijine acțiunea de forțare a Dunării declanșînd un foc continuu de artilerie asupra malului otoman din sectorul lor ca să rețină trupele inamice și, totodată, să contribuie la derutarea comandamentului otoman în ceea ce privește locul și momentul alese pentru forțare [20]. Satisfăcînd această solicitare, trupele române au executat, paralel cu cele ruse, puternice trageri de artilerie fără întrerupere în zilele de 14—16/26—28 iunie [21]. Totodată, în urma demersului generalului-maior Veliaminov, s-a aprobat ca unitățile române dislocate pe malul drept al Oltului la confluența lui cu Dunărea să concure la acoperirea ambarcațiunilor și a celorlalte materiale destinate forțării, care erau aduse pe acest rîu și adăpostite apoi după un ostrov situat lîngă localitatea Seaca. „Trei nopți de-a rîndul, 14/26, 15/27, 16/28 iunie, sub protecțiunea eficace și neîntreruptă a trupelor și bateriilor române și bateriilor ruse din stînga Oltului, 150 pontoane de lemn și 60 plute coborîră Oltul și trecură nevătămate pe dinaintea cetății Nicopoli" [22].

20 În acest sens, marele duce Nicolae a telegrafiat, din Dracea, domnitorului: „Te rog să dai ordin să se deschidă focul mîine la amiazi [14/26 iunie] pe toată linia Dunării, așa cum ne-am înțeles, și să se continue pînă seara" (cf. MRC, vol. X, p. 12; vezi și RRT, tom II, p. 61—62).

21 Ibid. Vezi și DIRRI, vol. III, p. 746, 749, 753, 755; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 103—105; P. St. Vassiliou, op. cit., p. 35—36.

22 IRR, partea 1, p. 170—171. Colonelul Gh. Em. Lupașcu, participant la acțiunile întreprinse de trupele române pentru susținerea forțării Dunării la Zimnicea — Șiștov, nota în memoriile sale: „Prin noi ordine se stabili ca focurile de tun să urmeze alternativ, trase de bateriile 3-a și 5-a [din Regimentul 3 artilerie], nelăsînd în răgaz atît pe turci, ce erau în Somovit, cît și pe cei din pichetele din dreptul podului de peste Osmol. Se apăra astfel trecerea în timpul nopței a numeroaselor plute ce se scoborau de pe Olt la vale pe Dunăre și care trebuiau să treacă prin fața Nicopolului spre Zimnicea" (op. cit., p. 24).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

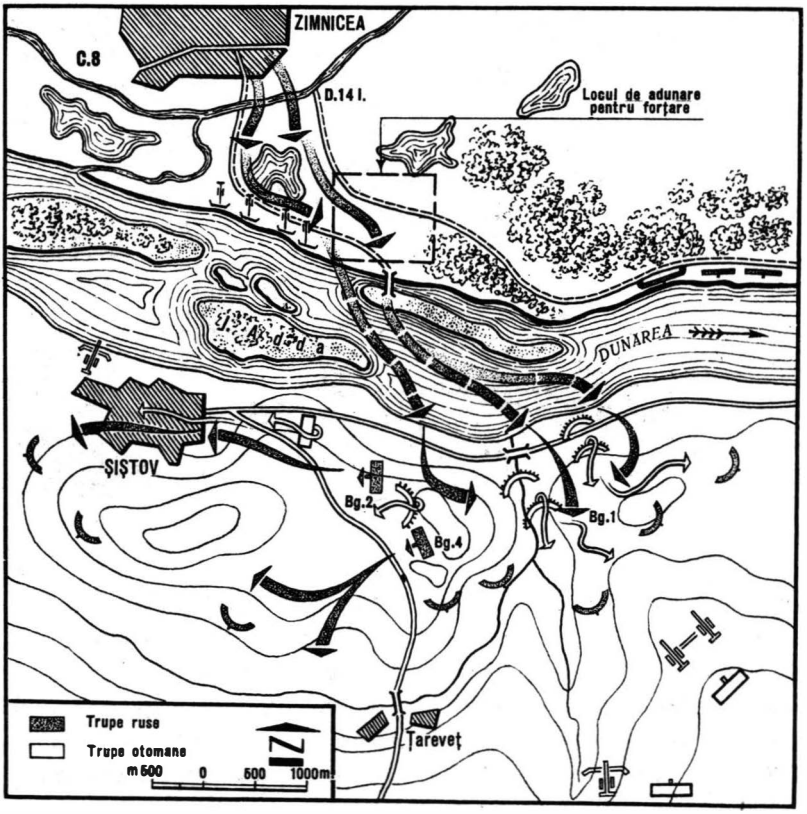

FORȚAREA DUNĂRII EXECUTATĂ DE TRUPELE RUSE LA ZIMNICEA
14/26 — 15/27 iunie 1877

În noaptea de 14/26 spre 15/27 iunie, la ora 2, primele trupe destinate forțării — Regimentul de infanterie de Volînea, o sotnie de plastuni și un detașament de cazaci, sub comanda generalului-maior Iolșin, au pornit spre malul otoman, unde au fost primite doar cu focuri izolate de pușcă, ceea ce dovedea că surprinderea fusese completă. Unitățile care le-au urmat au executat însă trecerea în condiții mult mai grele, căci, alarmate, trupele otomane din Șiștov au opus o dîrză rezistență; trei pontoane și o portiță au fost scufundate [23]. Comandantul avangărzii ruse, generalul-maior Veliaminov, a reușit însă să realizeze lărgirea capului de pod, adversarul — puțin numeros și lipsit practic de artilerie — fiind silit să se retragă pas cu pas. Șiștovul și înălțimile din jurul lui au fost cucerite de trupele ruse. În prima zi a forțării pier-

23 RRT, tom II, p. 68—72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

derile atacatorilor s-au ridicat la 300 de morți (din care 9 ofițeri), 468 de răniți (22 de ofițeri) și 53 de dispăruți [24]. Sub acoperirea trupelor debarcate s-a trecut în aceeași zi la întinderea unui pod de pontoane și au continuat masiv transporturile de personal, material și subzistențe [25].

Comandamentele otomane din Vardim, Tîrnovo și Nicopol au reacționat cu întîrziere și, practic, nu au acordat nici un fel de sprijin trupelor lor din Șiștov [26].

La 20 iunie/2 iulie 1877 comandamentul rus a solicitat celui român ca trupele române să preia de la Corpul 9 rus sectorul cuprins între gura Oltului și localitatea Flămînda inclusiv [27]. Răspunzîndu-se pozitiv și la această solicitare, s-a ordonat Diviziei 4 române să-și extindă dispozitivul în stînga Oltului; din Corpul 9 rus au mai rămas în sectorul respectiv doar 4 baterii [28]. Ca urmare, o parte din misiunea blocării grupării otomane din cetatea Nicopol și asigurării podului rus de la Zimnicea—Șiștov a revenit, în continuare, armatei române. Comandamentul Diviziei 4 române s-a deplasat la Turnu Măgurele.

DEZVOLTAREA OFENSIVEI RUSE ȘI DETAȘAMENTELOR DE VOLUNTARI BULGARI ÎN BALCANI

După trecerea grupării principale pe la Zimnicea—Șiștov, marele duce Nicolae și-a împărțit forțele în trei armate [29]:

Armata principală, compusă din corpurile 4, 8 și 11, cu misiunea de a pune inițial stăpînire pe zona Tîrnovo, apoi de a înainta peste Munții Balcani în direcția Adrianopol — Constantinopol;

Armata de est, sub comanda țareviciului Alexandru Alexandrovici, compusă din corpurile 12 și 13, avea misiunea să înainteze spre est, să cucerească Rusciukul și să ajungă pe rîul Lom, unde să treacă la defensivă, făcînd siguranța flancului stîng al Armatei principale;

24 Cf. F. V. Greene, op. cit., p. 160. Pierderile trupelor otomane nu rezultă din documentele și lucrările consultate.
25 Н. И. Беляев, op. cit., p. 124—127.
26 O critică detaliată a greșelilor săvîrșite de comandamentul otoman în această perioadă: Général Izzet-Fuad-pacha, op. cit., p. 25—40, 47—51.
27 MRC, vol. X, p. 20—21.
28 Ibid., p. 21. Vezi și General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 73.
29 Pentru detalii asupra felului în care s-a desfășurat ofensiva rusă la sud de Dunăre pînă la prima bătălie de la Plevna, vezi: RRT, p. 77—156; F. V. Greene, op. cit., p. 163—188; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 74—76, 81—82, 84—86; IRR, partea 1, p. 183—190, 196—198, 201—208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Armata de vest, comandată de generalul-locotenent N. P. Krüdener, compusă din Corpul 9 și o brigadă de cavalerie, avea misiunea să cucerească Nicopolul, asigurînd flancul drept al Armatei principale.

Armata principală și-a constituit o avangardă, sub comanda generalului-maior I. V. Gurko, compusă din 10 batalioane, 33 de escadroane și 32 de guri de foc, cu misiunea de a cuceri orașul Tîrnovo, apoi trecătorile din Munții Balcani și, pătrunzînd la sud de aceștia, de a intercepta calea ferată Filipopol — Iambol.

Avangarda rusă a început înaintarea spre Tîrnovo la 25 iunie/7 iulie. Orașul era apărat de aproximativ 4 000 de otomani, care ocupau o poziție la nord de localitate. Combinînd o manevră asupra ambelor flancuri cu un atac frontal, trupele ruse au înfrînt rezistența inamicului, silindu-l să se retragă spre Osman Pazar. De la Tîrnovo s-au trimis grupuri de cercetare și siguranță spre trecătorile Balcanilor, precum și spre Osman Pazar și Plevna, pentru a se stabili legătura cu Armata de est și, respectiv, cu cea de vest.

Avangarda rusă a reînceput înaintarea la 30 iunie/12 iulie, și la 2/14 iulie a ocupat pasul și localitatea Hainkioi. Un batalion otoman aflat aici s-a retras în grabă spre Sliven. La 3/15 iulie Gurko și-a dirijat trupele spre Kazanlîk, lăsînd la Hainkioi numai strictul necesar pentru a-și asigura linia de comunicație. La 5/17 iulie, combinînd o lovitură frontală cu o învăluire pe la nord și o întoarcere largă pe la sud, trupele ruse au ocupat localitatea Kazanlik și pantele sudice ale pasului Șipka.

Pentru a cuceri acest pas, Gurko a cerut marelui duce Nicolae să se declanșeze un atac dinspre nord, cu o parte din Corpul 8, în timp ce detașamentul său avea să atace dinspre sud. După două atacuri nereușite, la 5/17 și 6/18 iulie, trupele ruse au ocupat în ziua următoare pasul Șipka fără luptă, deoarece Mehmet Hulûsi pașa, comandantul grupării otomane, ordonase retragerea spre a evita încercuirea. Un aport însemnat la acțiunile purtate de avangarda rusă au avut populația și drujinele de voluntari bulgari, care au servit de călăuze și au participat nemijlocit la lupta cu arma în mînă împotriva inamicului.

Armata de est și-a desfășurat ofensiva pe două coloane: una s-a îndreptat spre Rusciuk, alta spre Razgrad; la 23 iunie/5 iulie marile unități ruse au ocupat localitatea Biela, iar la 7/19 iulie au atins rîul Lom, unde s-au oprit în defensivă, potrivit misiunilor ce li se încredințaseră.

Prin înaintarea pe direcții divergente a armatei principale și a celei de est, spațiul dintre ele se mărea treptat. Pentru a umple acest gol din dispozitivul strategic rus s-a constituit Armata de Osman Pazar, în zona acestei localități, din Corpul 11 și Divizia 13 cavalerie.

Armata de vest a înaintat spre Nicopol, acoperită de o avangardă, și și-a trimis cavaleria să cerceteze pînă la rîul Vid. O patrulă de cavalerie a pătruns în Plevna, la 26 iunie/8 iulie, și a raportat că în oraș se afla numai o companie otomană

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Tutolmin, comandantul Brigăzii de cazaci de Caucaz, a cerut generalului Krüdener un batalion de infanterie care să ocupe Plevna; acesta l-a refuzat, însă, pe motiv că ocuparea acestei localități urma să se facă după cucerirea Nicopolului. S-a pierdut astfel o ocazie foarte favorabilă de a lua în stăpînire acest important obiectiv strategic.

La 30 iunie/12 iulie au terminat trecerea Dunării toate trupele Armatei ruse de vest. Ele s-au concentrat, pînă la 2/14 iulie, în apropiere de cetatea Nicopol. Generalul-locotenent N. P. Krüdener a hotărît să înfrîngă gruparea otomană de aici acționînd cu două coloane în lungul Osmei, de o parte și de alta a rîului; o a treia coloană urma să execute o învăluire pe la sud-vest și, totodată, să facă siguranța întregului dispozitiv față de atacurile posibile ale trupelor otomane de la Rahova și Vidin. Forțele ruse de aici totalizau: 18¼ batalioane, 24½ escadroane și 92 de tunuri de cîmp, cu un efectiv total de 20 000 de luptători, la care se adăugau bateriile de asediu de pe malul de nord al fluviului, puse temporar sub ordinele generalului Krüdener, 4 batalioane la gura Oltului, 2 la Flămînda și 4 la Turnu Măgurele.

Vechea cetate a Nicopolului fusese întărită cu puternice lucrări de fortificații de campanie. În afara zidurilor existente, care fuseseră reparate, otomanii construiseră o poziție înaintată, cu redute și șanțuri, menită să scoată orașul de sub bătaia artileriei de cîmp a adversarului. Acest sistem de întărituri era menținut de o garnizoană de 8 000 de luptători și peste 100 de guri de foc de artilerie. Raportul de forțe era de 2,5/1 în infanterie în avantajul rușilor și de aproximativ 1/1 în artilerie.

La 3/15 iulie, în zori, bateriile de asediu rusești de pe malul românesc al Dunării au deschis focul, secondate de artileria mobilă a armatei. Venind în sprijinul trupelor ruse, bateriile române de la Flămînda, Măgurele și Islaz au executat, la rîndul lor, un puternic bombardament asupra cetății și a redutelor otomane din poziția înaintată [30]. Otomanii au răspuns energic, dar în curînd o parte din tunurile lor au fost distruse de tragerea mai precisă a adversarilor. A urmat atacul infanteriei comandate de generalul Krüdener; în partea de sud a pozițiilor înaintate otomane s-au încins lupte violente. În acest timp, Regimentul 14 dorobanți de la Islaz și Regimentul 5 infanterie român de la gura Oltului au ținut sub foc infanteria otomană și tunurile dispuse pe malurile Osmei, ușurînd astfel atacul coloanelor rusești. Încercînd să se retragă în cetate, otomanii au fost loviți cu focuri de flanc de către trupele române de pe malul stîng (Regimentul 7 infanterie și bateria 1 din Regimentul 3 artilerie), care le-au produs mari pierderi [31]. Pînă seara redutele care dominau orașul au fost cucerite, trupele otomane fiind obligate să se retragă la adăpostul zidurilor cetății, în care artileria de asediu rusă realizase deja o breșă.

30 IRR, partea 1, p. 203—204.
31 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pentru a doua zi rușii se pregăteau să asalteze orașul. În zori, însă, Hayri Hasan pașa, comandantul garnizoanei otomane, a capitulat, deși primise promisiuni de ajutor din partea lui Osman pașa, comandantul superior al forțelor otomane din zona Vidin. Armata rusă a capturat la Nicopol 7 000 de militari otomani, 6 drapele, 113 tunuri, peste 10 000 de puști și 2 monitoare. Rușii au avut următoarele pierderi: un general, 7 ofițeri superiori și 1 279 ostași (morți și răniți) [32].

PRIMA BĂTĂLIE DE LA PLEVNA 8—9/20—21 IULIE 1877

Căderea cetății Nicopol, survenită la scurt timp după victoriile spectaculoase repurtate de avangarda rusă, comandată de capabilul general Gurko, în bătălia pentru pasurile Hainkioi și Șipka, a avut — dincolo de însemnătatea ei strategică incontestabilă — o înrîurire puternică asupra moralului beligeranților. Ea părea să fie — sau să devină — un fel de „prag psihologic" în desfășurarea războiului.

Într-adevăr, comandamentul superior rus, supraapreciind succesele mari obținute în mai puțin de o lună de zile pe teatrul de operații din Balcani, și-a întărit convingerea că resursele rezistenței imperiului otoman se apropiau de epuizare. „După luarea Nicopolului — scria colonelul rus Martinov, în lucrarea citată — marele duce, comandantul de căpetenie, emise ideea că noi eram definitiv debarasați de turci pe frontul de vest" [33]. În tabăra otomană, dimpotrivă, deprimarea era, în preajma și mai ales după capitularea Nicopolului, imensă: „După cum v-am comunicat într-o depeșă anterioară — arăta Sait, primul secretar al sultanului, într-o telegramă adresată lui Osman pașa la 2/14 iulie — țara se găsește în acest moment între viață și moarte" [34].

Rezultatul primei bătălii de la Plevna trebuie privit în relația lui intimă cu această stare de spirit pentru a-i putea descifra, în întregime, impactul avut asupra beligeranților. El a apărut ca o lovitură de teatru, prin nimic prevestită de evoluția anterioară a războiului, și a căpătat în imaginația contemporanilor note de tragism pe care, poate, în alte împrejurări nu le-ar fi dobîndit.

Nici comandamentul rus, nici cel otoman nu acordaseră pînă atunci vreo importanță deosebită acestei așezări urbane — în vremea aceea o localitate ca oricare alta de pe întinsul frămîntatei zone cuprinse între Dunăre și Balcani. Dar s-au petrecut, la un moment dat, două serii de fapte care, interferîndu-se imprevizibil și într-o

32 RRT, tom II, p. 195.
33 Colonel Martinov, op. cit., p. 22.
34 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

manieră extrem de originală, au conferit Plevnei ceea ce nu i se bănuise pînă atunci: o excepțională însemnătate strategică.

Prima serie de fapte a rezultat din tentativele comandamentului otoman de a-și regrupa forțele din Balcani potrivit unui plan conceput de mușirul Osman pașa.

Încă în luna mai mușirul avansase comandantului suprem, Abdülkerim pașa, următoarele propuneri [35]: grupările otomane din Vidin, Nicopol și alte localități mai puțin însemnate să fie retrase fără luptă și reunite la Plevna; de aici, sub conducerea lui Osman pașa, aceste forțe urmau să se îndrepte, prin Lovcea, spre Tîrnovo, spre a face joncțiunea cu armata otomană de est. Dacă joncțiunea se realiza, puternica grupare otomană rezultată din contopirea atîtor forțe trebuia să se îndrepte spre Șiștov, în întîmpinarea armatei ruse; în caz contrar, trupele comandate de Osman pașa urmau să-și consolideze pozițiile în zona Lovcea, unde trebuiau să acționeze în funcție de împrejurări.

Abia la 28 iunie/10 iulie sultanul a aprobat acest plan [36]. În ziua de 1/13 iulie gruparea comandată de mușir a părăsit în mare secret Vidinul, urmînd inițial — pentru a evita focul artileriei române — itinerarul Vidbol — Nazîr Mahala — Arcer Palanka — Krivodol; românii au observat, totuși, coloana și au tras cîteva lovituri de tun asupra ei, fără a-i pricinui pierderi, căci distanța era prea mare [37]. La Vălcedrăm lui Osman pașa i-au fost remise două depeșe prin care i se făcea cunoscut că sultanul, datorită agravării situației militare, ordona să se accelereze marșul [38].

Dar a doua zi, în localitatea Krivodol, s-a primit un alt ordin care anula, în fapt, întregul plan: întrucît trupele din Nicopol fuseseră asediate de ruși și se găseau într-o situație critică, Osman pașa trebuia să ocupe cît mai grabnic localitatea Plevna și să organizeze acolo o puternică poziție defensivă [39].

După un marș forțat istovitor, coloana mușirului a sosit, la 7/19 iulie, lîngă Plevna [40]. În acel moment cîteva bubuituri de tun anunțau apropierea trupelor ruse.

Seria a doua de fapte s-a succedat de partea cealaltă, în tabăra rusă. Urmărind consolidarea flancului drept al forțelor sale din Balcani, marele duce Nicolae a ordonat, la 5/17 iulie, generalului Krüdener să se îndrepte imediat cu trupele pe care le comanda la Plevna; proaspăt ocupata cetate a Nicopolului urma să fie predată unor trupe

35 Ibid., p. 6—7.
36 Ibid., p. 7.
37 Ibid., p. 11. Vezi și William V. Herbert, *The Defence of Plevna 1877*, Longmans, Green, and Co., London, 1895, p. 122. Domnitorul Carol l-a informat a doua zi, printr-o telegramă, pe marele duce Nicolae că „o coloană inamică puternică, 25 batalioane cu cavalerie, se îndreaptă rapid spre Lom Palanka". Deși a sosit în aceeași zi la cartierul marelui duce, telegrama a trecut neobservată, iar conținutul ei nu a fost comunicat decît peste trei zile — și în termeni foarte vagi — generalului Krüdener (Colonel Martinov, op. cit., p. 21—22).
38 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 11—12.
39 Ibid., p. 12.
40 Ibid., p. 13—17.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul N. P. Krüdener (în „Russes et Turcs. La guerre d'Orient", vol. I, Paris, 1878)

române. Telegrama marelui duce era redactată în următorii termeni: „*Dați ordin trupelor române să ocupe imediat Nicopolul*; încredințați generalului Stolîpin, care se află la Turno (Turnu Măgurele?), grija de a inventaria întregul material, cu numărul de ofițeri necesar, și *deplasați-vă cu trupele voastre la Plevna, unde veți aștepta ordine.* Dirijați prizonierii la București, la dispoziția generalului Katalei. Lăsați armele la Nicopol, pentru a-i înarma pe bulgari" [41].

Generalul Krüdener nu a putut — și nici nu a vrut dealtfel — să treacă imediat la executarea acestui ordin. Pe de o parte, el intenționa să lase un anumit răgaz trupelor, care se resimțeau serios de pe urma crîncenei lupte purtate în ajun, și, totodată, să reglementeze problema trofeelor și prizonierilor [42]. Pe de altă parte, lui i se părea jignitor să cedeze cetatea trupelor române, față de care avea aprecieri defavorabile preconcepute. Atunci cînd, la insistența marelui duce, s-a decis totuși să transmită generalului Manu, comandantul Diviziei 4 române, ordinul de a prelua garnizoana Nicopol și paza prizonierilor, a primit din partea acestuia un refuz categoric [43]: ca general român, nici el, nici trupele pe care le comanda nu puteau primi ordine de la generalii altui stat; în consecință, comandantul român a replicat că solicitarea respectivă trebuia să fie adresată domnitorului, comandantul suprem al oștirii române, singurul în drept să adopte o decizie. Pînă la urmă, comandamentul rus s-a decis să respecte uzanțele. Rezultatul demersurilor este astfel consemnat într-o telegramă

41 Colonel Martinov, op. cit., p. 12.
42 Ibid., p. 14. Vezi și RRT, tom II, p. 158.
43 RRT, tom II, p. 159.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

DEPLASAREA GRUPĂRII OTOMANE COMANDATE DE OSMAN PAȘA DE LA VIDIN LA PLEVNA 1/13—7/19 iulie 1877

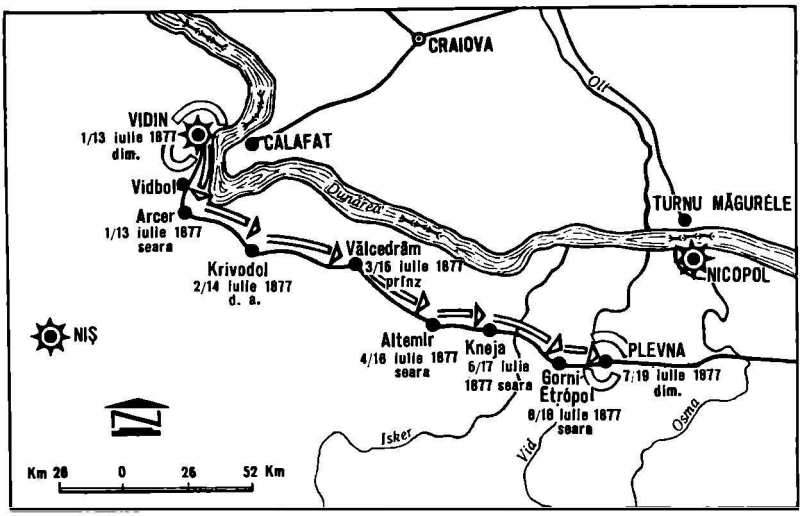

a generalului Krüdener, datată 7/19 iulie: „Comandantul trupelor române de la T. Măgurele, generalul Manu, îmi comunică că prințul Carol, care și-a concentrat trupele înapoia Jiului, nu poate să dea nici o garnisoană pentru Nicopole, nici oameni cari să conducă prisonierii ce-mi propuneam să trec la Turnu Măgurele" [44]. Analiza documentelor vremii atestă că, dincolo de această motivație, refuzul românesc s-a datorat în principal faptului că, neexistînd o alianță militară între cele două state, orice concurs de genul celui solicitat însemna în fond încorporarea unor trupe române în armata rusă și trecerea lor sub comandament străin.

În aceste împrejurări, marele duce Nicolae a aprobat ca, pînă la soluționarea problemei de mai sus, generalul Krüdener să dirijeze spre Plevna numai o parte din forțele sale, disponibile în acel moment: o brigadă de infanterie, patru baterii de artilerie din Divizia 5 și un detașament ce se afla deja la Trestenik, alcătuit dintr-un regiment de infanterie, un escadron de cavalerie și o baterie de artilerie. Aceste trupe au fost puse sub comanda generalului-locotenent I. I. Schilder-Schuldner [45].

Este cert că, deși prevenit la timp de comandamentul român, marele duce Nicolae nu acordase importanță puternicei coloane otomane care părăsise Vidinul; comandantul de căpetenie continua să creadă că ocuparea Plevnei era o misiune facilă. El se bizuia pe rezultatele cercetării executate anterior de trupele ruse, care semnalaseră că în Plevna exista doar un detașament comandat de Atuf pașa, considerat prea slab pentru a putea opune o rezistență serioasă. Dealtfel, marele duce a socotit de prisos

44 Ibid.
45 Ibid., p. 162—165.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

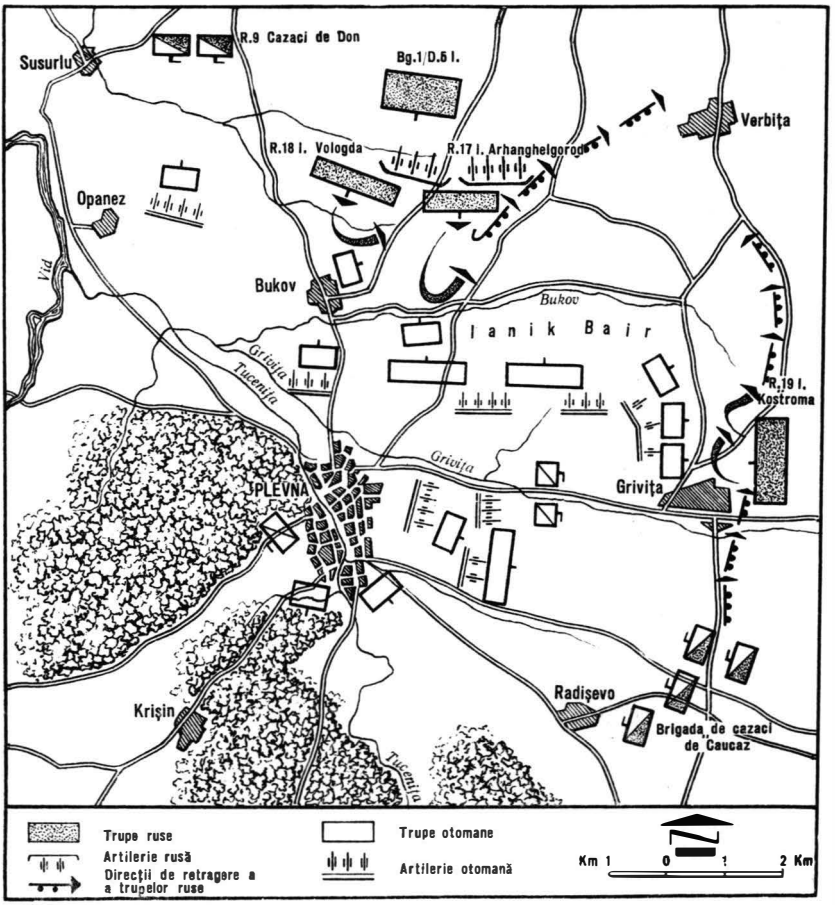

PRIMA BĂTĂLIE DE LA PLEVNA
8/20 iulie 1877

să-l prevină, pe o cale sau alta, pe generalul Krüdener despre conținutul știrii primite între timp de la români [46] și, în consecință, trupele comandate de generalul Schilder-Schuldner au mărșăluit fără precauții și fără temeri spre obiectivul fixat.

În cursul primelor ciocniri cu inamicul, generalul Schilder-Schuldner a continuat să creadă că în fața trupelor sale se găseau forțe otomane neînsemnate; abia în dimineața de 8/20 iulie el și-a dat seama că efectivul adversarului depășea cu mult evaluările făcute anterior [47], dar atunci a fost prea tîrziu.

46 Ibid., p. 161.
47 Colonel Martinov, op. cit., p. 36—37.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Desfășurarea și rezultatele primei bătălii de la Plevna sînt bine cunoscute [48]. În acea sîngeroasă încleștare de forțe, cu rezultate schimbătoare de la oră la oră, presărată cu numeroase fapte de eroism și bravură săvîrșite de ostașii aflați de ambele părți ale baricadei, trupele sensibil superioare cantitativ comandate de Osman pașa [49] le-au copleșit pe cele rusești. Pierderile învinșilor s-au ridicat la 2 326 de morți, din care 75 de ofițeri [50]; ale învingătorilor — la circa 1 000 de morți și 1 000 de răniți [51].

Însemnătatea bătăliei nu consta însă în cuantumul pierderilor, căci acestea, raportate la ansamblul potențialului adversarilor, nu modifica sensibil raportul de forțe. În schimb, efectul moral a fost incomensurabil: pentru imperiul otoman era o rază de speranță apărută în momente de cumplită deznădejde și derută; pentru Rusia — un traumatism venit peste euforia născută din victoriile repurtate pînă atunci. Prima bătălie a dezvăluit brusc că dispozitivul armatei ruse din Balcani era vulnerabil și că adversarul dispunea încă de resurse nebănuite pentru a-i exploata slăbiciunile. „În adevăr — se arată în istoricul războiului întocmit de Marele stat major rus — se formă la Plevna, într-un mod neașteptat, un nod strategic care nu putu fi tăiat decît cu enorme sacrificii și cu o perdere de timp de care turcii profitară" [52].

Comandamentul rus a ordonat fără întîrziere generalului Krüdener „să atace Plevna și să o cucerească" [53].

TRECEREA DIVIZIEI 4 ROMÂNE LA SUD DE DUNĂRE

În contextul pregătirilor intense făcute pentru declanșarea celei de a doua bătălii de la Plevna, marele duce Nicolae și, apoi, țarul Alexandru al II-lea au făcut din nou apel la domnitorul Carol pentru a consimți ca Divizia 4 română să preia garnizoana Nicopol, pusă între timp sub comanda generalului Stolipin. În legătură cu aceasta, generalul Ghica telegrafia, la 9/21 iulie, domnitorului: „Împăratul mă însărcinează să fac cunoscut A[lteței] V[oastre] că a simțit supărare și părere de rău văzînd că propunerea pentru ocuparea Nicopolei de către armata română întîmpină greutăți

48 Pentru confruntarea punctelor de vedere ale istoriografiei ruse și otomane în privința desfășurării în ansamblu și rezultatelor primei bătălii de la Plevna vezi: RRT, tom II, p. 157—188; Colonel Martinov, op. cit., p. 11—43; Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 16—23.

49 Diverse izvoare indică compunerea părților doar pe subunități. Din analiza datelor rezultă că grupul otoman ar fi însumat 18 000 de militari, iar cel rus circa 10 000 (Colonel Martinov, op. cit., p. 24, 43; IRR, partea 1, p. 188).

50 Colonel Martinov, op. cit., p. 43.

51 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 23.

52 RRT, tom II, p. 188.

53 Colonel Martinov, op. cit., p. 44.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Intrarea trupelor române în Nicopol (gravură de I. Caloros, în „Resboiul", nr. 119, 18 noiembrie 1877)

neașteptate și întîrzieri păgubitoare combinațiilor marelui duce. Generalul Krüdener, în loc să meargă înainte, e ținut în loc spre a păzi orașul și prizonierii și nu poate nici măcar să ajute pe generalul Schilder-Schuldner pe care l-a trimis la Plevna, unde e amenințat d-a se întîlni cu 18 000 de turci veniți de la Vidin. Împăratul nu se îndoește că A. V., după ce va lua cunoștință de aceste fapte, nu va înlătura greutățile cari se opun la ocuparea Nicopolei [...]" [54].

Avînd în vedere dificultățile trupelor ruse din Balcani și, mai ales, perspectiva unei răsturnări de situație care ar fi putut să se repercuteze grav asupra României, partea românească s-a decis să răspundă pozitiv noului apel al țarului, fără a mai aștepta reglementările pe care le impunea cooperarea militară a celor două armate. Generalul Manu l-a vizitat, la 11/23 iulie, pe generalul Stolîpin, la Nicopol, spre a-i comunica oficial răspunsul [55]. Asemeni generalului Krüdener, Stolîpin nu a primit cu plăcere sosirea trupelor române; în cîteva depeșe adresate superiorilor săi el a susținut insistent că „trupele române nu vor constitui decît o povară în plus, nefiind

54 *Treizeci de ani*, p. 435.
55 *Сборник*, выпуск 43, p. 72.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de nici un folos"[56]. Comandamentul superior rus, care cunoștea bine rațiunile apelului făcut la trupele române, nu a luat însă în seamă opiniile lui Stolîpin.

Trecerea Diviziei 4 române la sud de Dunăre a început la 17/29 iulie; a doua zi aproape întregul efectiv se afla pe malul opus [57]. Trupele au fost întîmpinate, la debarcare, de generalul-locotenent Stolîpin, însoțit de statul său major și de un detașament cu steag și muzică din Regimentul 19 de Kostroma; drapelul român a fost înălțat deasupra cetății [58].

Trupelor române li s-au încredințat următoarele misiuni [59]: regimentele 8 dorobanți și 8 călărași — de a efectua serviciul de garnizoană în Nicopol; Regimentul 5 infanterie, cu un batalion bivuacat la șase kilometri vest de oraș, pe șoseaua Nicopol — Rahova, și celălalt la o distanță similară spre sud, pe șoseaua Nicopol — Plevna — de a face siguranța podurilor peste rîul Osma și a interzice căile de comunicație respective; Regimentul 3 călărași, în cooperare cu un detașament de cazaci — de a executa recunoașteri dincolo de rîul Osma, spre Rahova și Plevna. Faptul că divizia română a intrat practic în subordinea generalului Stolîpin în condiții destul de neclare în ceea ce privește raporturile de comandament a generat ulterior o serie de dificultăți [60]. Cu toate acestea, între militarii români și ruși s-au stabilit treptat bune relații de cooperare, iar trupele noastre și-au îndeplinit cu succes misiunile ce le fuseseră încredințate.

BĂTĂLIA A DOUA DE LA PLEVNA 18/30 IULIE 1877

Trupele ruse și otomane au făcut, între timp, febrile pregătiri în vederea unei noi bătălii, devenită iminentă, la Plevna.

Generalul Krüdener părăsise Nicopolul încă la 12/24 iulie, avînd de data aceasta la dispoziție aproape toate unitățile ce alcătuiau Corpul 9. Ca trupe de întărire i

56 Ibid., p. 84. În același sens, generalul Stolîpin telegrafia la 15/27 iulie: „Sper să-mi fie lăsat măcar regimentul de Kostroma, căci este rușinos ca un general-locotenent rus să comande doar trupe românești și, în asemenea situație, voi solicita să fiu mutat" (ibid., p. 97).

57 Ibid., p. 103, 109, 112.

58 Cf. T. C. Văcărescu, op. cit., p. 177.

59 Ibid., p. 177—178.

60 *Сборник*, выпуск 43, p. 199—201, 205—206, 249, 251. La apariția unor dificultăți în realizarea cooperării trupelor române și ruse a contribuit mult și generalul-locotenent P. D. Zotov, al cărui punct de vedere asupra armatei române era identic: „Stolîpin apreciază — raporta Zotov, la 18/30 iulie, generalului-adjutant Nepokoiciţki — că comandantul diviziei române [. . .] și ceilalți comandanți superiori sînt oameni cu totul incapabili, care nu se pricep în problemele militare. Întrucît această divizie are o situație independentă specială și la executarea operațiilor militare trebuie să se conducă în exclusivitate după indicațiile comandanților ei nemijlociți, în loc de folos, în cazul lipsei de experiență și al incapacității acestora, ea poate aduce doar prejudicii cauzei. Dacă ar apărea posibilitatea ca la divizia română să fie afectat un ofițer de-al nostru din Marele stat major, acest lucru ar fi extrem de util și de dorit" (ibid., p. 264—265).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

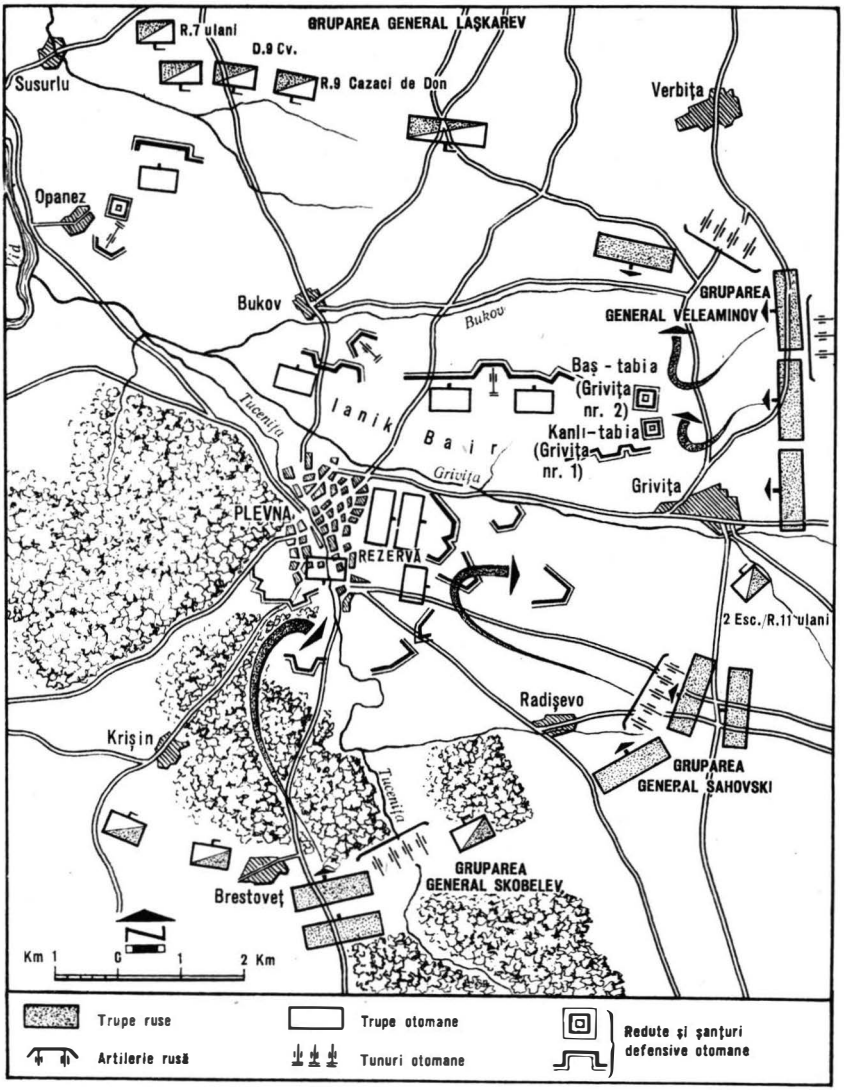

BĂTĂLIA A DOUA DE LA PLEVNA 18/30 iulie 1877

s-au dat: două brigăzi din Corpul 11 și o divizie din Corpul 4, toate sub comanda generalului-locotenent A. I. Șahovskoi; Brigada de cazaci de Caucaz, comandată de generalul-maior M. D. Skobelev; Divizia 9 cavalerie, comandată de generalul-maior A. G. Laşkarev. În total, gruparea de forțe ruse destinată noului atac asupra Plevnei avea în compunere 12 regimente de infanterie, 6 regimente de cavalerie și 21 de baterii, însumînd circa 30 000 de luptători și 176 de guri de foc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Gruparea otomană de la Plevna primise, de asemenea, întăriri, sporindu-și efectivul pînă la circa 24 000 de luptători și 58 de tunuri. Cele 10 zile dintre prima și a doua bătălie au fost folosite din plin de Osman pașa pentru a consolida și dezvolta lucrările de fortificații existente; comandanții, geniștii și ceilalți ostași turci au dat dovadă de aplicare și ingeniozitate remarcabile în arta lucrărilor întărite; Plevna și împrejurimile ei au devenit o citadelă redutabilă.

A doua bătălie de la Plevna a depășit-o cu mult pe prima în amploare și dramatism. Valurile atacatoare s-au izbit de zidul de foc al redutelor otomane, de stoicismul și calitățile militare deosebite ale apărătorilor turci. Trupele ruse — ai căror ostași au dovedit și de astă dată o mare cutezanță individuală, dispreț față de moarte — au lăsat pe cîmpul de luptă peste 7 000 de morți și răniți; cele otomane — aproximativ 2 000 [61].

Cele două grupări au ieșit din luptă cu forțele dezorganizate și sleite. „Armata turcă — nota William V. Herbert în memoriile citate — se afla într-o stare de teribilă confuzie după bătălie, dar de la 1 august ea s-a reorganizat complet. Dacă noi, învingătorii, ne găseam într-o asemenea stare, cum trebuie să fi fost aceea a învinșilor?" [62].

Situația trupelor ruse era și mai grea la sfîrșitul bătăliei: „Abia a doua zi, 19/31 iulie, generalul Krüdener putu aduna rămășițele trupelor sale și a le îndrepta spre pozițiunile din ziua de 17/29. Confusiunea a fost atît de mare, încît un regiment a petrecut chiar noaptea la Griviția în mijlocul pozițiunilor turcești, așteptînd dintr-un moment într-altul să fie atacat" [63]. În unele unități ruse s-a manifestat panică; grupuri de ostași au început să se îndrepte în dezordine spre Dunăre, difuzînd pretutindeni zvonul că sînt urmăriți de turci. Comandamentul rus, dezinformat de participanții la bătălie în privința efectivelor forțelor și a intențiilor lui Osman pașa, s-a temut că trupele otomane din Plevna aveau să declanșeze o puternică ofensivă pentru a arunca armata adversă dincolo de Dunăre sau, cel puțin, pentru a-i tăia căile de comunicație cu România.

61 Datele privind forțele participante la bătălia a doua de la Plevna, desfășurarea și rezultatele ei sînt extrase din lucrările: IRR, partea 1, p. 232—248; Colonel Martinov, op. cit., p. 44; Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 29—46.

62 William V. Herbert, op. cit., p. 207—208.

63 IRR, partea 1, p. 247.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL VII-LEA

COOPERAREA ROMÂNO-RUSĂ ÎN BĂTĂLIA A TREIA DE LA PLEVNA

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În urma celei de a doua bătălii de la Plevna situația pe teatrul de război din Balcani s-a complicat. Pe de o parte, comandamentul otoman, după o îndelungată confuzie și apatie, a manifestat vizibil intenții de a prelua inițiativa și a exploata slăbiciunile dispozitivului armatelor ruse. Pe de altă parte, comandamentul rus, sub impulsul urmărilor nemijlocite ale pierderii celor două bătălii de la Plevna și, mai ales, al impactului avut de ele asupra întregii arii a războiului din sud-estul Europei, a trebuit să își reconsidere planurile de operații pentru a le adapta realist la raportul de forțe existent.

În zilele imediat următoare eșecului din 18/30 iulie 1877 marele duce Nicolae și țarul însuși mai speraseră să poată redresa situația prin măsuri limitate, vizînd exclusiv gruparea otomană de sub comanda lui Osman pașa. Astfel, în cadrul unei convorbiri avute la Biela, în ziua de 20 iulie/1 august, țarul și marele duce au decis să se declanșeze imediat, cu forțe sporite, o nouă bătălie — a treia — pentru cucerirea Plevnei; concomitent, forțele ruse din est comandate de țarevici urmau să declanșeze acțiuni ofensive spre Rusciuk, atît pentru a ascunde pregătirile făcute în zona Plevna cît și pentru a împiedica un atac concentric coordonat al principalelor grupări otomane [1].

Cu aceste intenții a sosit marele duce în localitatea Bulgăreni (la circa 20 km est de Plevna), unde i-a convocat pe comandanții marilor unități din zonă pentru a perfecta detaliile bătăliei ce se preconiza. Dar, în cursul dezbaterilor, a rezultat că o nouă bătălie cu Osman pașa era extrem de riscantă. Țarul — rămas la Biela — a conferit în același sens cu o serie de demnitari influenți [2].

Ministrul de Război rus, generalul D. A. Miliutin, reputat pentru vastele sale capacități militare și larga viziune teoretică originală, care contrastau cu ambianța [3], a remis țarului un document scris în care făcea o amplă analiză a situației militare, unde releva că împrejurările impuneau înaltului comandament imperial o nouă orientare și măsuri ferme pentru a evita un dezastru: „Sub raport tactic — arăta

1 Colonel Martinov, op. cit., p. 45.
2 Ibid.
3 В. И. Скопин, *Милитаризм*, Военное Издательство Министерства Обороны Союза ССР, Москва, 1956, p. 215—218.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

înaltul demnitar — noi nu mai putem să continuăm a lupta lansîndu-ne hazardat, descoperiți și frontal, asupra unui adversar incomparabil superior în forțe [...]. Sub raport strategic este cert că nu se poate spera, exclusiv printr-o invazie rapidă și îndrăzneață dincolo de Balcani (și în Asia, dincolo de Soghanli-Dagh), să se provoace panică în armata inamică și în poporul turc și să se dicteze în cîteva săptămîni condițiile de pace sub zidurile Constantinopolului" [4]. După ce sublinia că pătrunderea realizată de forțele ruse prin centrul teatrului de operații, alături de latura ei pozitivă, crease și pericole pentru atacatori, întrucît le expunea ambele aripi loviturilor otomanilor, care păstrau grupări masive de forțe în sudul și nord-estul posesiunilor din Balcani, D. A. Miliutin recomanda să se renunțe vremelnic la orice acțiuni ofensive: „Pentru a remedia o situație pe cît de defavorabilă, pe atît de primejdioasă cum este aceea a noastră, nu există alte mijloace decît de a renunța momentan să înaintăm, pînă la sosirea unor întăriri mult mai substanțiale, de a concentra forțele noastre împrăștiate pe un număr atît de mare de puncte, de a ocupa poziții favorabile și de a se face fortificații acolo unde se va considera util" [5]. Ministrul de Război a atras stăruitor atenția asupra insuficienței efectivelor armatei ruse din Balcani și a necesității de a se aduce cît mai grabnic întăriri pentru a face față situației: „Noi nu mai avem acum o rezervă, pentru că ultimele trei regimente din Corpul 4 care erau disponibile sînt acum întrebuințate" [6]. Țarul a trimis marelui duce documentul întocmit de Miliutin însoțindu-l de o scrisoare personală în care se arăta: „Concluzia ministrului de Război îmi pare cu totul justă. În consecință, dacă și tu ești de această părere, trebuie să fie pusă în aplicare fără întîrziere; trebuie să ne menținem pretutindeni pe poziții puternic organizate și să așteptăm sosirea întăririlor înainte de a ne gîndi să pornim înainte" [7].

Noi evenimente survenite în acele zile pe teatrul de război din Balcani au pus cu și mai multă acuitate în fața înaltului comandament rus problema aducerii urgente a unor trupe de întărire. Un atac declanșat de trupele ruse asupra localității Lovcea, la 25 iulie/6 august, a eșuat, înregistrîndu-se pierderi mari [8]. Situația grupării de avangardă ruse comandate de generalul Gurko se agravase în urma unui nou element al forțelor în prezență: în cursul lui iulie conducerea superioară otomană împinsese trupe noi din nord-vestul Peninsulei Balcanice și zonele centrale ale imperiului și constituise în Tracia și Rumelia, sub comanda lui Süleyman pașa, Armata de Balcani, care încorporase și garnizoanele otomane preexistente la sud de Munții Balcani. Se crease posibilitatea ca noua grupare strategică otomană să zdrobească sau, cel puțin,

4 Colonel Martinov, op. cit., p. 46.
5 Ibid., p. 47—48.
6 Ibid., p. 47.
7 Ibid., p. 49.
8 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 49—51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

să arunce la nord de Balcani trupele generalului Gurko [9]. Dealtfel, încă la 19/31 iulie trupele comandate de Süleyman pașa reușiseră să reocupe Eski Zağra, cu toată rezistența eroică a detașamentelor de voluntari bulgari care apărau această localitate[10].

Față de aceasta înaltul comandament rus a decis: a) să renunțe la declanșarea unei noi bătălii la Plevna și, în general, la orice alte acțiuni ofensive pînă la sosirea unor trupe de întărire; b) să retragă imediat la nord de Balcani corpul de avangardă comandat de generalul Gurko, păstrînd însă trecătorile deja ocupate; c) să se aducă urgent din Rusia pe teatrul de operații din Balcani Corpul de gardă — cu excepția Diviziei 1 cavalerie de gardă —, diviziile 24 și 26 infanterie, Divizia 1 cavalerie ș.a.; d) să se facă apel la guvernul român pentru a se obține cooperarea armatei române la bătăliile care urmau să se poarte la sud de Dunăre.

Astfel, însăși situația creată a convins cercurile conducătoare politice și militare de la St. Petersburg că participarea trupelor române la luptele din Balcani corespundea nu numai intereselor României, ci, deopotrivă, și intereselor Rusiei. Acei oameni politici și comandanți ruși care anterior se arătaseră ostili ideii unei alianțe cu România au fost determinați de împrejurări să privească cu mai multă luciditate situația și să își depășească resentimentele sau prejudecățile. În această privință, Izzet Fuad pașa nota: „noi am fost la doi pași de victorie și marele duce Nicolae fu obligat să recurgă la colaborarea armatei române pentru a copleși pe admirabilii apărători ai Plevnei" [11]. William V. Herbert releva că „cooperarea activă a României, pînă atunci respinsă cu dispreț, a fost acceptată acum cu aviditate" [12]. Un autor ungur, Ludovic Lakos, scria aproape de evenimente: „Cît de critică a putut fi poziținea de atunci a oastei rusești se învederează de ajuns din faptul că pînă aci nici nu voiau să conceadă ca armata română să treacă dincolo peste Dunăre, cu atît mai puțin ca să primească cooperarea ei, și iată acum puternicul și înfricoșatul mare domnitor Alexandru II și mărețul său comandant suprem, în urma luptelor perdute, lipsiți de toate speranțele lor, se întîmplă că pășesc cam umiliți înaintea modestului principe Carol și înaintea trupei sale de o mînă de oameni: ca să le ceară ajutor. Cunoscînd mîndria fără seamăn a

9 I. Halil Sedes, op. cit., IX. Cilt, p. 23—27; Adolf Horsetzky von Hornthal, *Der russische Feldzug in Bulgarien und Rumelien 1877—78*, Druck und Verlag von L. W. Seidel & Sohn, Wien, 1878, p. 158—159, 164—165; M. Газенкампф, op. cit., p. 68; Amédée Le Faure, *Histoire de la guerre d'Orient (1877—1878)*, t. I, Libraires-éditeurs Garnier Frères, Paris, 1878, p. 358—360.

10 Г. Георгиев, В. Топалов, *Кратка история на Освободителната война 1877—1878 (Преглед на военните действия)*, Издателство на Българската комунистическа партия, София, 1958, p. 167—169. În vara anului 1877 la sud de Dunăre s-au mai constituit încă 6 detașamente de voluntari bulgari, care, împreună cu cele organizate anterior, însumau un efectiv de 7 444 de luptători (cf. Йоно Митев, *Формиране и войни подвизи на Българското опълчение*, în *Освобождението на България от турско иго 1878/1958*, Сборник статии, p. 156.

11 Général Izzet-Fuad-pacha, op. cit., p. 23.

12 William V. Herbert, op. cit., p. 208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

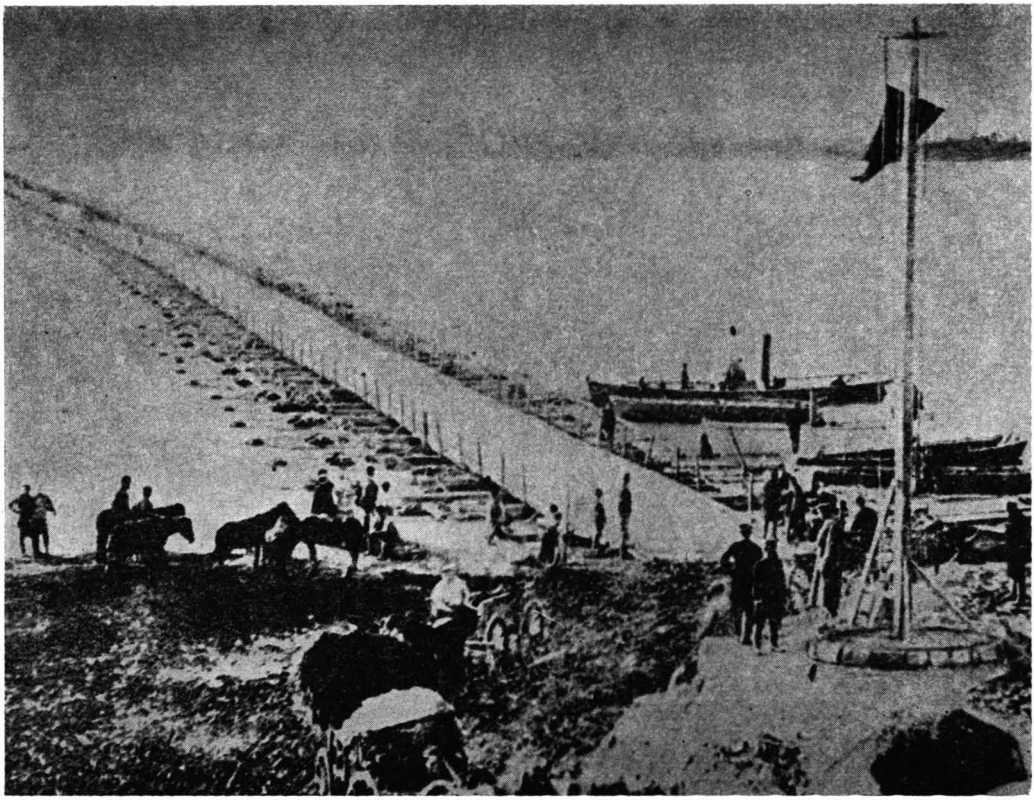

Podul de vase construit de pontonierii români peste Dunăre în zona Siliştioara-Măgura. Fotografie de epocă.

colosului de la nord, nici o umbră de îndoială nu mai încape că dînsul a recurs la ajutorul micului principat român numai împins de cea mai mare nevoe şi sub presiunea silei" [13].

Conducerea statală românească a trebuit, la rîndul ei, să depăşească sentimentele de amărăciune acumulate pînă atunci căci, în fond, înseşi interesele majore ale României erau angajate în rezultatul final al confruntării militare din Balcani. „Acum — se nota în memoriile lui Carol I, la 19/31 iulie 1877 — nu mai sunt la mijloc interese curat ruseşti, ci sunt şi româneşti: ţara e ameninţată de un mare pericol în caz cînd turcii biruitori isbutesc să arunce pe ruşi îndărăt peste Dunăre" [14].

13 Ludovic Lakos, *Reamintiri despre Turcia (1875, 1876, 1877)*, Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1896, p. 144.

14 MRC, vol. X, p. 38. Cf. şi Richard V. Burks, *Romania and the Balkan Crisis of 1875—78*, I, în „Journal of Central European Affairs", Vol. two, Number two, July, 1942, p. 133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

REORGANIZAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN VEDEREA OPERAȚIILOR DE LA SUD DE DUNĂRE

Noua rundă a tratativelor dintre factorii politici și militari români și ruși a fost inaugurată de următoarea telegramă a marelui duce Nicolae din 19/31 iulie: „Prințului Carol al României, în locul unde se află Cartierul general român. Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești, între Jiu și Corabia. Demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele. Nicolae" [15]. Încă needificat asupra condițiilor în care comandamentul rus concepea cooperarea, guvernul român a satisfăcut numai în parte solicitarea marelui duce: ultimele unități aparținînd Diviziei 4 române care se mai aflau pe malul stîng al Dunării au fost trecute urgent la Nicopol, iar divizia, în întregime, a primit ordin „să dea ajutor rușilor oriunde vor vrea dînșii" [16]; Divizia 3 română și-a extins dispozitivul la stînga Jiului, preluînd pozițiile care fuseseră ocupate pînă atunci de trupe din Divizia 4; artileria română a declanșat un puternic foc asupra garnizoanelor otomane de pe malul drept al Dunării și s-au simulat, în mai multe puncte, pregătiri de forțare a fluviului; mai multe detașamente românești au executat misiuni de cercetare la sud de Dunăre, îndeosebi în zonele apreciate de comandamentul român ca fiind favorabile întinderii unui pod peste fluviu [17]. După trei zile, la 22 iulie/3 august, România accepta propunerile de cooperare militară: „În urma telegramei tale de la 19 iulie — depeșa marelui duce Nicolae domnitorul Carol —, după mari sforțări și cu toate greutățile numeroase, sunt fericit de a putea să te anunț că s-au luat toate dispozițiunile pentru concentrarea a vreo 30 000 de oameni ca să luăm într-o silință comună Plevna, cu corpurile angajate în jurul acestei poziții, care e un pericol permanent pentru armata imperială. Toate măsurile sunt luate pentru ca podul nostru să fie aruncat în cel mai scurt timp între Islaz și Corabia spre a grăbi trecerea Dunării și a asigura linia de aprovizionare și de retragere" [18].

Decizia de a satisface cererea înaltului comandament rus ca trupele române să participe la luptele de pe teatrul de război balcanic a impus modificarea substanțială a organicei armatei noastre [19]. Printr-un decret din 23 iulie/4 august forțele armate de campanie au fost împărțite în două grupări distincte: *Armata de operații*, destinată

15 MRC, vol. X, p. 38—39.
16 Ibid., p. 39.
17 Ibid., p. 39—43.
18 Ibid., p. 45.
19 Cf. DIRRI, vol. V (16 iulie 1877 — 31 august 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, p. 118—119.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

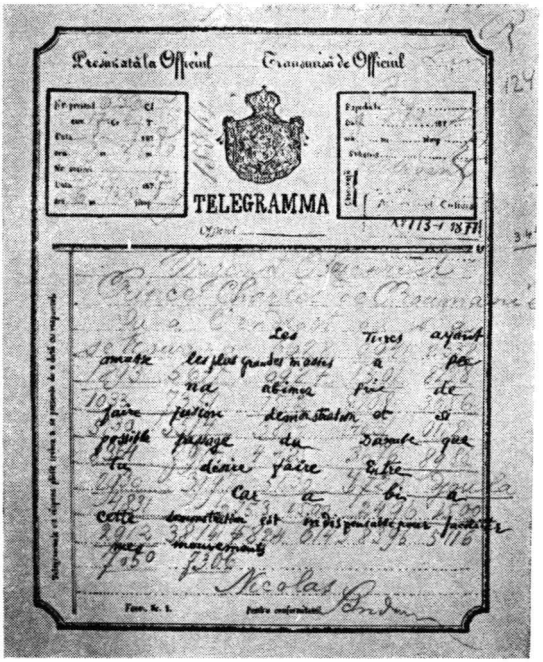

Telegrama din 19/31 iulie 1877 a marelui duce Nicolae către domnitorul Carol, (fototeca Muzeului Militar Central)

să se bată în Peninsula Balcanică, și *Corpul de observație*, căruia îi revenea misiunea de a acționa pe malul stîng al Dunării, între gura Timocului și Turnu Măgurele.

Armata de operații cuprindea Corpul 2 de armată, cu diviziile 3 și 4 infanterie, și o divizie nou creată din unități luate de la Corpul 1 de armată (denumită „rezerva generală" sau Divizia de rezervă) [20]. Comandant al Armatei de operații a fost numit ulterior generalul Alexandru Cernat.

Corpul de observație, pus sub comanda generalului George Lupu, avea în compunere trupele rămase din Corpul 1 de armată după constituirea Diviziei de rezervă. El totaliza 10 batalioane, 8 escadroane și 11 baterii, cu un efectiv de aproximativ 10 000 de militari, 1 400 de cai și 74 de tunuri [21].

Totodată, milițiile din Oltenia au fost concentrate pe malul stîng al Dunării și puse sub ordinele generalului Haralambie [22]. Ca urmare, acest element notabil al sistemului militar românesc avea să joace un rol mai activ în operațiile ulterioare.

20 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 38. Compunerea de detaliu este arătată mai departe, cînd se arată gruparea forțelor în preajma celei de a treia bătălii de la Plevna.
21 Ibid.
22 IRR, partea 1, p. 260.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Alexandru Cernat (fototeca Muzeului Militar Central)

Rezultă că partea cea mai importantă a forțelor armate ale României a fost destinată să acționeze, alături de trupele ruse, la sud de Dunăre.

Între timp, comandamentele român și rus au purtat tratative pentru reglementarea tuturor problemelor implicate de cooperarea militară preconizată. Punctele de vedere formulate la începutul tratativelor au constituit, de fapt, o reafirmare a pozițiilor exprimate încă din primăvara anului 1877. Reprezentanții României au cerut ca trupele române destinate operațiilor din Peninsula Balcanică să lupte sub comandament propriu și într-o zonă distinctă, potrivit unor planuri care să fie concertate cu cele ruse. Concret, ele ar fi trebuit să acționeze la sud de Dunăre în zona dintre rîurile Isker și Vid, pentru a întoarce dinspre vest dispozitivul defensiv al grupării otomane de la Plevna și a-i intercepta liniile de comunicație atît cu Sofia, cît și cu Vidinul. În acest scop, se propunea ca trecerea trupelor române pe malul drept al Dunării să se efectueze în zona Corabia [23]. Reprezentanții Rusiei au insistat din nou ca trupele române să intre, la toate nivelele, în subordinea comandamentelor ruse și să fie dispersate în dispozitivul rus potrivit schimbărilor apărute în decursul operațiilor. Din aceste considerente și pentru a grăbi trecerea trupelor române la sud de Dunăre

23 Cf. MRC, vol. X, p. 42, 45, 48, 49, 50, 51. Vezi și RRT, tom IV, vol. V, p. 11—12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

s-a propus ca ele să folosească podul și ambarcațiunile rusești de la Nicopol [24]. Negocierile s-au prelungit, fără a se realiza vreo apropiere a acestor puncte de vedere, pînă la 6/18 august 1877, cînd șeful guvernului român și ministrul de Război s-au deplasat la Marele cartier general rus, la Gorni Studen, pentru a purta tratative cu țarul și marele duce Nicolae. Prin eforturi și concesii reciproce s-a ajuns, cu acest prilej, la conturarea următoarei soluții: reprezentanții Rusiei au acceptat în mare parte principiile susținute insistent de parteneri ca trupele române să acționeze sub comandament național și să aibă un sector de operații distinct; reprezentanții României, la rîndul lor, au consimțit ca majoritatea unităților trecute peste Dunăre să ocupe poziții la aripa dreaptă a armatei ruse concentrate în zona Plevna și să participe în cel mai scurt timp la luptele preconizate de comandamentul rus împotriva grupării lui Osman pașa. Într-o scrisoare adresată principelui Carol marele duce Nicolae a sintetizat astfel rezultatul negocierilor de la Gorni Studen: „Rămîne bine înțeles, monseniore, că armata română va păstra întru totul individualitatea sa, așa precum se convenise mai dinainte, și că, pentru toate amănuntele, ea se va afla sub comandament direct al șefilor săi imediați" [25]. În scrisoarea de răspuns, domnitorul și-a exprimat satisfacția pentru încheierea pozitivă a negocierilor: „În raporturile sale cu armata imperială, armata română va trebui să-și păstreze, după cum însăși A[lteța] V[oastră] I[mperială] a binevoit a recunoaște în ultima sa scrisoare, individualitatea sa și unitatea sa de comandă, avînd a opera, bineînțeles, după planul general și dispozițiunile A.V.I. [...]. Comunitatea scopului ce urmărim, precum și urările ce am făcut neîncetat pentru succesul armelor imperiale mă vor face mîndru d-a vedea armata română luptînd alături de valoroasa armată care se află sub comandamentul A.V.I." [26].

Principiile așezate la baza relațiilor militare româno-ruse au avut, ca și acelea concretizate în convenția de la 4/16 aprilie 1877, o deosebită semnificație și au înrîurit pozitiv cooperarea celor două armate angajate în lupta pentru înfrîngerea inamicului comun. Ele au înlăturat în mare măsură acei factori generatori de abuzuri și discordie care au apărut, în decursul istoriei, ori de cîte ori armate naționale au fost puse, în cadrul unor războaie de coaliție, sub comandamente străine. În condiții de egalitate și de respect reciproc, armatele română și rusă și-au putut conjuga în perioada următoare întregul potențial în vederea îndeplinirii obiectivelor fixate în comun de forurile politice și militare conducătoare ale celor două țări aliate.

24 Opiniile reprezentanților Rusiei erau exprimate, printre altele, într-o scrisoare adresată de marele duce Nicolae lui Carol la 3/15 august 1877 (textul integral al scrisorii a apărut în *Сборник*, **выпуск 35**, p. 33—34). Generalul-adjutant A. A. Nepokoiciţki îi comunica, la 4/16 august 1877, generalului-locotenent P. D. Zotov: „[...] trupele române, odată intrate în compunerea detașamentului pe care îl comandați, sînt, desigur, sub ordinele dv. și pot fi întrebuințate potrivit cu folosul pe care îl pot aduce" (ibid., p. 57).

25 RRT, tom IV, vol. V, p. 12; vezi și MRC, vol. X, p. 56.

26 MRC, vol. X, p. 57.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

TRECEREA ÎNTREGII ARMATE DE OPERAȚII ROMÂNE LA SUD DE DUNĂRE

În timp ce negocierile privind cooperarea militară româno-rusă se aflau în plină desfășurare, comandamentul român a adoptat o serie de măsuri vizînd închegarea structurii marilor unități în conformitate cu prevederile decretului din 23 iulie/4 august și pregătirea condițiilor necesare pentru ca întreaga Armată de operații să treacă la sud de Dunăre. Astfel, pînă la 31 iulie/12 august Divizia 3 s-a concentrat în zona Celeiu — Corabia — Dașova — Siliștioara — Gînciova [27], în vederea trecerii Dunării [28]; postul ei de comandă s-a instalat la Corabia [29].

În aceeași perioadă Divizia de rezervă [30] s-a deplasat treptat, spre a nu atrage atenția inamicului din Vidin, din zona Calafat — unde unitățile constituente ocupaseră poziții pînă atunci — la Corabia, în apropierea locului vizat pentru trecerea fluviului, avînd: cartierul la Corabia; Brigada 1 infanterie la Celei; Brigada 2 infanterie la Grojdibodu; Brigada 3 infanterie la Dăbuleni; artileria la Potelu, Orlea și Corabia; Brigada de roșiori [31] inițial la Brestovăț, apoi la Corabia [32]. Deși concentrarea acestei divizii s-a executat pe o vreme ploioasă care a desfundat drumurile, făcînd anevoioasă înaintarea artileriei, coloanelor de muniții, trenurilor de luptă, ambulanțelor, chiar și ostașilor pedeștri, moralul trupelor s-a menținut constant la un nivel ridicat. „Chipurile bărbătești ale soldaților — se arăta într-o lucrare contemporană —, fețele lor pîrlite de arșița soarelui, de vîntul bivuacurilor, de pulberea marșurilor, ochii lor cătînd mîndru și hotărît arătau gîndurile care le înălțau sufletul pînă la cel mai înalt act de sacrificiu și devotament ce se poate cere naturei omenești, acela de a-și da voios, fără șovăire, viața, pe un ordin, pe un cuvînt, pe un semn chiar de la mai marii lor. Niciodată, ca în asemenea împrejurări, nu se poate mai bine cunoaște și prețui o armată; în campanii se cîntărește inima oșteanului“ [33].

Marele cartier general român s-a deplasat, de asemenea, de la Poiana Mare la Corabia spre a conduce în mod nemijlocit activitatea de construire a podului și a lua măsurile necesare pentru trecerea Dunării.

27 DIRRI, vol. V, p. 39, 41, 86—87, 124, 169—170, 247, 253; *Războiul pentru independența națională 1877—1878. Documente militare*, p. 308.
28 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 306—308.
29 Nicolae D. Popescu, *Istoria războiului româno-ruso-turc și neatîrnării României 1875—1878*, vol. I, partea a 2-a, ediția a 4-a, București, 1902, p. 84.
30 DIRRI, vol. V, p. 127—128.
31 Cf. p. 90.
32 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 308—311.
33 Căpitan Damian Gheorghe, *Istoria resboiului ruso-româno-turc din 1877—78*, Tipografia „Dreptatea“, București, 1898, p. 48.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Localitățile de pe malul stîng al fluviului, pe măsură ce erau părăsite de trupele Diviziei 3 infanterie și ale celei de rezervă, au fost preluate și organizate imediat pentru defensivă de către trupele Corpului de observație [34].

Marele cartier general român, care — apreciind realist că mai devreme sau mai tîrziu armata română avea să participe la luptele din Peninsula Balcanică — luase încă din lunile iunie — iulie măsuri pentru pregătirea materialului de trecere a fluviului la Galați și la Școala de meserii din Craiova [35], a ordonat să se adune toate piesele componente la Craiova și de aici să fie transportate la locul destinat întinderii podului.

Aducerea materialului de la Galați pe calea ferată pînă la Craiova nu a pus probleme deosebite; în schimb, deplasarea efectuată de la această localitate pînă la podul Jitianului pe Jiu, iar de aici pe rîul Jiu (care pe alocuri nu avea decît 10 cm adîncime, în timp ce pontoanele aveau nevoie de minimum 20 cm) pînă la Gînciova a produs mari neajunsuri [36]. Și mai dificil a fost apoi transportul efectuat pe uscat de la Gînciova pînă la Siliștioara, lîngă Corabia, care a impus un efort extraordinar geniștilor și altor subunități destinate acelei acțiuni complicate. Totuși, întregul material de pod — transportat cu care cu boi special amenajate și cu cele ale pontonierilor, trase cu releuri de atelaje de artilerie prin localitățile Piscu, Sadova, Dăbuleni, Potelu, Grojdibodu — se afla la 10/22 august concentrat la Siliștioara [37]; pontonierii așteptau ordin pentru a trece la executarea lucrării.

Populația civilă — în mare majoritate țărănească — a contribuit cu abnegație la aceste dificile deplasări de material greu și a pus la dispoziție mijloacele de transport de care dispunea (vehicule, animale); în multe cazuri locuitorii au prestat o impresionantă muncă fizică directă în același scop.

Alegerea ca punct de trecere peste Dunăre a zonei Siliștioara (pe malul românesc) — Măgura (pe cel deținut de otomani) s-a făcut în urma unor ample recunoașteri efectuate pe un întins sector al fluviului, care au permis să se ia în calcul atît tăria forțelor inamicului și avantajele terenului, cît și obiectivele strategice și tactice urmărite de comandamentul român (se aprecia că armata noastră va fi chemată să înainteze fie pe valea Iskerului, spre a amenința astfel spatele și comunicațiile grupării otomane de la Plevna cu Sofia și a tăia pe cele cu Rahova și Vidin, fie să se bată pe malul drept al Dunării spre Vidin). Printre avantajele oferite de acest punct de trecere se înscriau: malul stîng dominant, iar bucla făcută de Dunăre permitea executarea unui foc încrucișat puternic spre malul drept în caz de nevoie; poziția satului Măgura — așezat pe o mică ridicătură de teren — crea posibilitatea de a se organiza o defensivă

34 DIRRI, vol. V, p. 115, 116, 123, 124, 126, 153—154.
35 Ibid., p. 172.
36 Ibid., p. 122, 307.
37 Colonel C. N. Hirjeu, *Istoria armei geniului*, p. 43—54; General I. Vasiliu-Năsturel, *Istoricul pontonierilor și operațiunile lor în timpul campaniei din 1877—1878*, în „Revista artileriei", an XIV, februarie 1900, p. 89—93.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

solidă a capului de pod; dincolo de Măgura exista o cîmpie întinsă care permitea desfășurarea coloanelor; în această zonă, așa după cum rezulta din numeroasele cercetări executate de forțele române, otomanii nu dispuneau de trupe ale armatei regulate și nici de lucrări, ci doar de unele subunități de başbuzuci și cerchezi (populația bulgară din împrejurimi ceruse de mai multe ori ajutorul trupelor române pentru a o proteja împotriva lor); în amonte fusese instalat un baraj de mine care putea să protejeze podul împotriva acțiunii navelor de război otomane aflate la Vidin și Rahova. În afară de acestea, la Silištioara — Măgura fundul Dunării era moale și permitea prinderea mai bună a ancorelor, iar adîncimea apei nu depășea 15 m, descrescînd spre maluri; lărgimea considerabilă a fluviului — un kilometru — era compensată prin existența unui banc de nisip ce permitea construirea podului cu mijloacele pe care batalionul de geniu le avea la dispoziție [38].

Pentru a asigura construirea podului și trecerea trupelor, precum și în scopul executării unei cercetări ample în zona prin care trebuiau să se deplaseze ulterior unitățile [39], Marele cartier general român a hotărît ca, în afară de Divizia 4 infanterie (care a fost regrupată și, la 17 august, dispusă în bivuac în fața localităților Breslanița — Kališovăț—Koiulovcea), să fie trimisă în avangardă Divizia 3 infanterie. În acest scop, la 11/23 august brigada de cavalerie a acestei divizii, de sub comanda colonelului Constantin Formac, întărită cu Regimentul 4 călărași al Diviziei de rezervă și cu bateria 1 artilerie călăreață din Regimentul 4 artilerie, a primit ordin să treacă Dunărea pe la Zimnicea—Nicopol, folosind mijloacele de trecere ale armatei ruse, cu misiunea: de a cerceta terenul între văile Osmei, Vidului și Iskerului, cu prioritate pe valea Vidului; de a lua contact cu avanposturile inamice și a stabili avanposturi proprii între Vid și Isker, spre a acoperi apoi trecerea celorlalte unități române pe pod; a executa recunoașteri pe căile de comunicație spre Plevna (pentru această misiune, ca și pentru cercetarea văii Iskerului, a fost destinat special Regimentul 4 călărași, aflat sub comanda colonelului Nicolae Grădișteanu) și a realiza legătura cu Divizia 4 română aflată în acel moment în zona Breslanița [40].

În zilele de 12—14/24—26 august, cu toate greutățile datorate insuficienței mijloacelor de trecere, întregul detașament de avangardă a fost trecut peste Dunăre; un aport substanțial au avut pontonierii români, care au trecut Regimentul 4 călărași cu portițele podului aflat în construcție [41].

Pentru o cît mai exactă și amănunțită cercetare și recunoaștere [42] Marele cartier general a destinat să însoțească brigada de cavalerie un ofițer al său și cîte unul din

38 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 297—300; General I. Vasiliu-Năsturel, op. cit., p. 93—94.
39 DIRRI, vol. V, p. 432.
40 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 318—319; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 232.
41 DIRRI, vol. V, p. 496—501.
42 În terminologia vremii nu se făcea distincție între cercetare și recunoaștere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

compunerea statelor majore ale diviziilor 3 și de rezervă [43], care trebuiau ulterior să conducă marile unități de proveniență spre pozițiile ce le fuseseră fixate [44].

Între 12 și 16/24 și 28 august au fost trecute peste Dunăre, la Măgura, folosind bărci, plute, pontoane și portițe, remorcate de șalupele „Bucur" și „Rîndunica" sau manevrate de către pontonieri [45], Brigada 1 comandată de colonelul Grigore Ipătescu și Brigada 2 comandată de colonelul Alexandru Gramont, ambele din Divizia 3 infanterie [46].

Marele cartier general a stabilit Diviziei 3 infanterie următoarele misiuni: să se instaleze „pe malul drept al Iskerului, între Slavovița și Ghighen, ocupînd această localitate ca o poziție defensivă atît contra inamicului ce ar putea veni dinspre malul stîng al Iskerului, cît și contra unei încercări dinspre sud"; să asigure „cea mai complectă securitate a regiunii dintre Dunăre și șira de înălțimi ce se întinde de la Isker la Vid, trecînd prin Ghighen Mahala, Brest și Guleanți"; să ocupe „în forță și malul stîng al Iskerului spre Bești, formînd un cap de pod care să se puie în poziție de a opera pe ambele maluri ale Iskerului"; să execute recunoașteri între Trestenik și Rahovița „și toate drumurile care de la Isker merg spre Plevna"; să studieze cursul Iskerului, locurile de trecere prin vaduri; să execute recunoașteri pe drumul de pe malul drept al Dunării dintre Bești și Ostrov „căutînd prin toate mijloacele posibile a avea știri despre mișcările inamicului spre Isker, efectivele sale și felul trupelor". Informîndu-l pe comandantul de divizie că „linia Vidului pînă la Riben este ocupată de trupele noastre" și că brigada de cavalerie comandată de colonelul Formac avea ordin „să execute recunoașteri între Isker și Vid pînă spre Trestenik, descoperind avantposturile inamice", Marele cartier general preciza: „Nu veți pierde din vedere că ocuparea acestor prime poziții constituie defensiva principală a podului ce se asvîrle peste Dunăre la Silistioara și care formează obiectivul principal al dv. pînă la noi dispoziționi, trebuind a-l apăra cu orice preț, fără a fi distras prin aceasta de la celelalte însărcinări ce aveți" [47].

După ce întregul efectiv al Diviziei 3 infanterie a trecut peste Dunăre, Marele cartier general, pe baza datelor primite de la comandanții români sau de la comandamentul rus, a apreciat că valea Iskerului putea să constituie un „drum pentru inamicul ce ar veni dinspre vest avînd de obiectiv baza noastră de operație" și, în consecință, a ordonat comandantului marii unități să ocupe ambele maluri ale Iskerului astfel: cu o brigadă, între Ghighen Mahala și Slavovița, pentru a controla drumul spre Rahovița; cu cealaltă brigadă, între Bești și Krușovene, avînd misiunea să concure la menținerea poziției împreună cu brigada de pe malul drept și, totodată, să țină sub

43 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 124.
44 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 237.
45 DIRRI, vol. V, p. 434; Colonel C. N. Hirjeu, op. cit., p. 53—54.
46 RRT, tom IV, vol. V. p. 12, 214—215.
47 DIRRI, vol. V, p. 462.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

observație drumul Rahovei (ce trecea prin Vadin — Ostrov) și să se lege la stînga cu brigada de cavalerie comandată de colonelul Formac (aflată între Vid și Isker)[48]. Statul major al Armatei de operații a precizat că divizia, indiferent de dispozitivul pe care l-ar fi adoptat ulterior în funcție de inamic, trebuia să asigure „aripa dreaptă a bazei noastre de operație contra oricărei eventualități și cu orice preț, prevăzînd și cazul cînd divizia va fi pornită spre sud și calculînd strictul trupelor necesare a rămîne la Krușovene, Beșli și Ghighen Mahala spre a asigura această apărare cel puțin pentru un timp, pînă cînd trupe noi să poată veni în ajutorul lor. Studiați și puneți în executare sistemul de întăriri ce se poate stabili pe înălțimile deasupra Ghighen Mahala și Beșli, pentru a apăra gura văii Iskerului și accesul către podul de pe acest rîu" [49].

Trebuind să asigure întreaga zonă dintre rîurile Vid și Isker împotriva forțelor otomane, comandantul Diviziei 3 a dispus la flancul drept al dispozitivului său Regimentul 4 călărași, cu misiunea de a executa patrulări permanente între Vid și Ostrov și cercetare spre localitățile Selanovcea și Leskoveț pentru a preveni eventualele lovituri date prin surprindere în flancul drept al dispozitivului. De asemenea, avînd în vedere că asigurarea flancului stîng era mult mai importantă și mai sensibilă, ca urmare a faptului că intrările și ieșirile din Plevna se făceau și pe această direcție, comandantul diviziei a hotărît ca brigada colonelului Formac să acționeze cu un detașament (format din Regimentul 6 călărași și o secție de artilerie) spre Brest pentru a lua contactul cu unitățile debarcate la sud de Dunăre, iar cu al doilea detașament (format din Regimentul 5 călărași, două escadroane din Regimentul 7 călărași și două secții de artilerie) să se dirijeze în grabă spre Demirkioi — Mărtvița — Semeret Trestenik pentru a asigura spațiul respectiv și a menține legătura cu diviziile 3 și 4 române [50].

Trupele române din avangardă au respins pas cu pas inamicul întîlnit între Vid și Isker și pe văile acestor rîuri, au executat cercetări îndrăznețe pînă în fața pozițiilor adverse din Plevna, au asigurat construcția podului și apoi trecerea întregului corp expediționar român spre cîmpul de bătălie [51]. La 15/27 august brigada de cavalerie comandată de colonelul Formac își instalase avanposturile la Guleanți și Brest și realizase joncțiunea cu Divizia 4 infanterie aflată pe Vid [52]; la 17/29 august colonelul George Slăniceanu l-a informat pe generalul rus P. D. Zotov că Divizia 3 infanterie ocupase poziții pe cele două maluri ale rîului Isker, supraveghind comunicațiile Rahova — Vidin și Isker — Rahovița [53]. Așadar, cele două divizii române se aflau acum în întregime în zona de bătălie.

48 Ibid., p. 455, 485, 491—492.
49 Ibid., p. 492—493.
50 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 233—239.
51 DIRRI, vol. V, p. 151, 154—156, 188, 216, 330, 331, 335, 338, 343—344, 390—391, 420, 460—461, 521—522.
52 Ibid., p. 462.
53 *Сборник*, выпуск 35, p. 239.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Opinia publică românească și-a exprimat în acele zile deosebita satisfacție pentru măsurile militare adoptate. În ziarul „Resboiul", informîndu-se cititorii că două divizii se aflau deja în fața inamicului de la Plevna, iar restul trupelor române urma să treacă la 20 august/1 septembrie pe malul drept al Dunării spre a-și vărsa „sîngele pentru drepturile României", se scria: „Toată atențiunea românilor să fie îndreptată astăzi asupra cîmpiilor de peste Dunăre, unde se va hotărî soarta țării noastre [. . .]. Cu o adevărată mîndrie am privit la bravii noștri soldați, care au trecut pe teritoriul vrăjmașului cu un entuziasm admirabil, cu un entuziasm demn de urmașii lui Mihai și Ștefan. Un simțămînt de recunoștință a trebuit să cuprindă orice inimă văzînd bărbăția și veselia cu care juna noastră armată merge întru întîmpinarea unui inamic atît de puternic [. . .]. Acest simțămînt de recunoștință nu-l putem mai bine exprima decît ocupîndu-ne ziua și noaptea de soarta fiecărui luptător și a contribui din toate puterile noastre la alinarea durerilor soldatului ce luptă pentru țara lui" [54].

Sub acoperirea trupelor din avangardă s-a realizat între 14 și 19/26 și 31 august 1877 podul de vase construit peste Dunăre la Silistioara—Măgura de către compania de pontonieri a Marelui cartier general ajutată de compania 1 geniu și de un batalion din Regimentul 6 dorobanți, cu concursul marinarilor de pe șalupele „Rîndunica" și „Bucur", care au remorcat pontoanele de la țărm în axul podului. De asemenea, numeroase alte subunități de infanterie, sub îndrumarea companiilor de geniu, au executat în continuare drumurile de acces și rampele de la capetele podului pe un postament de fascine și gabioane [55]. Pentru protecția imediată a podului și construirea unui drum de acces pe malul drept al Dunării, precum și a unor lucrări genistice pentru defensiva apropiată, în nopțile de 12/24 și 13/25 august au fost trecute peste fluviu compania 4 geniu și o parte din compania 1 geniu. Pînă la 20 august capul de pod de pe malul drept a fost terminat [56].

Între timp, ca urmare a acordului de cooperare militară cu România și a trecerii trupelor române la sud de Dunăre, în rîndurile anturajului țarului și marelui duce Nicolae a început să își facă loc ideea că devenise posibilă declanșarea unei noi bătălii pentru cucerirea Plevnei fără a se mai aștepta sosirea întăririlor chemate din Rusia [57].

Angajarea armatei române, împreună cu cea rusă, într-o acțiune de anvergură împotriva grupării otomane comandate de Osman pașa necesita, însă, modificarea planului inițial al comandamentului român — acela de a desfășura operații distincte în zona cuprinsă între rîurile Isker și Vid — și concentrarea trupelor noastre într-un sector din fața Plevnei. De asemenea, din această nouă situație decurgeau și unele

54 „Resboiul", nr. 28, 19 august 1877.
55 General I. Vasiliu-Năsturel, op. cit., p. 95; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 323—324.
56 General Radu Rosetti, op. cit., p. 41.
57 RRT, tom IV, vol. V, p. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

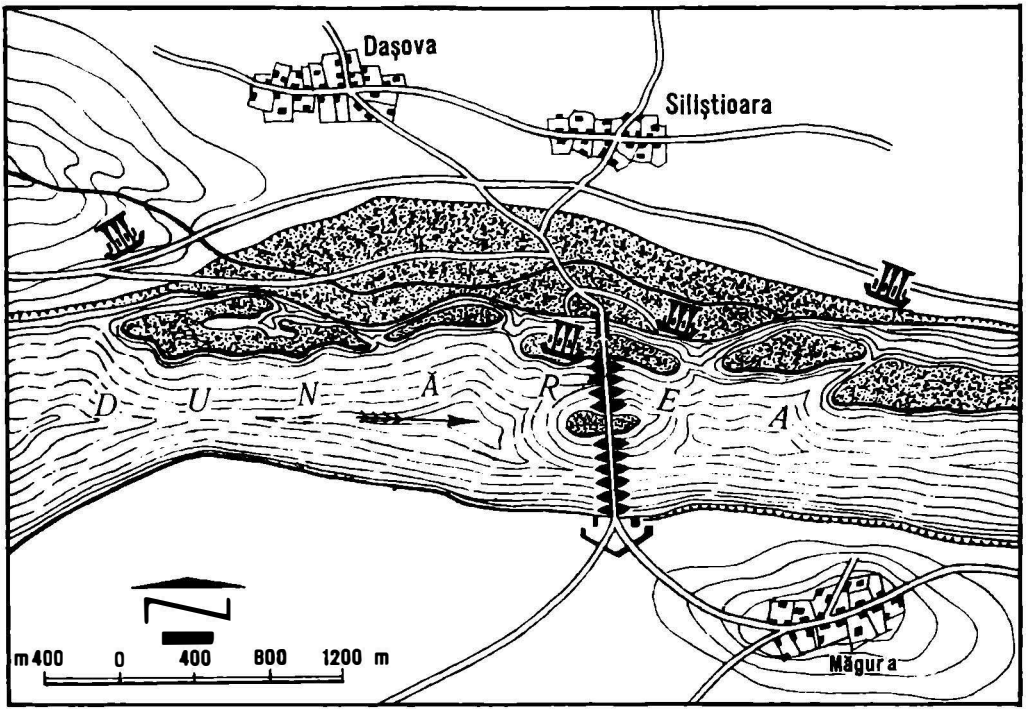

PODUL EXECUTAT DE TRUPELE ROMÂNE PESTE DUNĂRE LA SILIȘTIOARA — MĂGURA
august 1877

probleme în privința exercitării comandamentului, căci coordonarea acțiunilor trupelor române și ruse presupunea adoptarea unui plan și a unei concepții unice.

Pentru a obține acordul guvernului român în privința acestor intenții și a reglementa — în cazul unui consimțămînt — problemele implicate, țarul Alexandru al II-lea l-a invitat pe domnitorul Carol la Gorni Studen, unde, după cum s-a arătat, se afla cartierul imperial [58].

Discuțiile au avut loc în zilele de 16/28 și 17/29 august 1877 [59]. Țarul Alexandru al II-lea și marele duce, care au făcut o primire deosebit de cordială șefului statului român, l-au informat detaliat atît asupra desfășurării operațiilor militare din Balcani,

58 Invitația a fost făcută, inițial, prin următoarea telegramă adresată de marele duce domnitorului la 12/24 august: „Împăratul și eu dorim să te vedem cît se poate de curînd. Aș fi venit eu însumi înaintea ta, însă evenimentele de cari ți-am vorbit [situația grea a trupelor ruse de la Șipka] mă opresc de a mă mișca din loc. Te așteptăm cu nerăbdare [. . .]" (MRC, vol. X, p. 60). Întrucît Carol a căutat să amîne această întrevedere pînă la încheierea trecerii trupelor române la sud de Dunăre (ibid., p. 61), marele duce a făcut un nou demers stăruitor (ibid.).

59 În legătură cu desfășurarea negocierilor de la Gorni Studen vezi: MRC, vol. X, p. 63—67; *Дневник Д. А. Милютина 1876—1877*, том второй, p. 208; IRR, tom IV, vol. V, p. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul P. D. Zotov (în „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1878)

în general, cît și asupra intențiilor de a declanșa în cel mai scurt timp o nouă bătălie la Plevna și i-au solicitat oficial cooperarea trupelor române. Cu toate dificultățile care decurgeau din aceasta pentru comandamentul român — schimbarea direcțiilor de marș și a zonelor de concentrare, stabilirea unor noi linii de comunicație și baze de aprovizionare etc. —, răspunsul a fost pozitiv.

Discuțiile s-au purtat apoi asupra problemelor de comandament. Marele duce Nicolae considerase pînă atunci că cea mai potrivită formulă ar fi fost menținerea generalului-locotenent P. D. Zotov drept comandant superior al tuturor trupelor participante la bătălie [60], inclusiv al celor române, care însă ar fi urmat să primească un sector distinct sub comanda nemijlocită a unor generali și ofițeri români. Declarația domnitorului României că intenționa să comande personal trupele proprii a făcut inoperantă această formulă, el neacceptînd să fie subordonat unui general rus. Față de aceasta, după oarecare șovăială, țarul a propus interlocutorului său comanda supremă a grupării forțelor române și ruse care acționau în zona Plevna, iar generalul-locotenent P. D. Zotov urma să devină șeful său de stat major. Această propunere a fost acceptată, iar gruparea respectivă a primit denumirea de Armata de vest [61]. După încheierea negocierilor principale Carol s-a reîntors la Corabia, pentru a dezbate într-un consiliu de război român problemele ce decurgeau din acordul realizat cu țarul și comandamentul rus, precum și pentru a asista la trecerea peste Dunăre a ultimelor trupe române destinate bătăliilor din Balcani.

60 *Сборник*, выпуск 35, p. 133—134, 197.
61 Ibid., p. 260.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

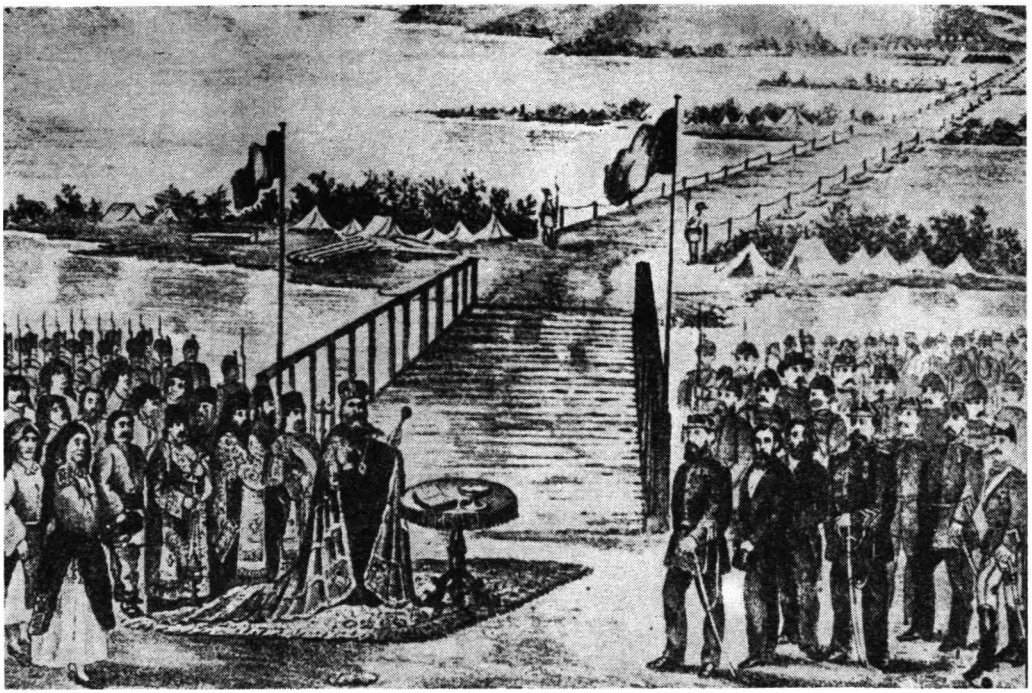

Ceremonia oficială de la trecerea Dunării efectuată de către armata română pe podul de vase de la Silistioara — Măgura, 20 august/1 septembrie 1877 (fototeca Muzeului Militar Central)

În ziua de 19/31 august 1877 s-a convocat, la Corabia, acel consiliu de război [62] care, pe baza analizei situației militare din Balcani și a acordului de a coopera cu trupele ruse, a hotărît: ca celelalte trupe ale Armatei de operații să treacă imediat peste Dunăre, iar zona de acțiune a armatei române să fie mutată din valea Iskerului în valea Vidului; Divizia 3 infanterie să fie deplasată pe valea Vidului, de unde, împreună cu Divizia de rezervă (ce urma să treacă Dunărea pe pod), să se concentreze la Plevna; după ce toate trupele vor fi trecut Dunărea podul urma să fie strîns, transportat pe apă și întins din nou la Nicopol [63]. Participanții au decis, de asemenea, să se folosească trecerea Diviziei de rezervă peste fluviu pentru a marca, printr-o solemnitate simbolică, participarea avută de România la operațiile militare din Balcani.

În dimineața de 20 august/1 septembrie Divizia de rezervă (care încă de la 14/26 august se concentrase la Celei, Corabia, Silistioara) [64] și alte unități din Armata de operații au fost trecute în revistă în prezența domnitorului, a membrilor guver-

62 MRC, vol. X, p. 69—70.
63 Ibid.
64 DIRRI, vol. V, p. 448—449.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Dorobanț (desen de Dick de Lonlay, în „En Bulgarie 1877—1878", Paris, 1883)

Roșior (pictură de Sava Henția)

nului, a președinților corpurilor legiuitoare și a unui mare număr de cetățeni care au ținut ca, în acele momente solemne, să fie alături de oștirea țării. Ministrul de Război, generalul Alexandru Cernat, numit prin decretul nr. 172 din 20 august/1 septembrie comandant al Armatei de operații [65] (șef de stat major era șeful Statului major general, colonelul Constantin Barozzi, numit în locul colonelului George Slăniceanu), a dat citire înaltului ordin de zi nr. 49 în care se spunea: „Oșteni români! [...] Astăzi aveți ocaziunea d-a arăta din nou vitejia voastră și Europa întreagă stă cu ochii țintiți spre voi [...]. Înainte dar, cu inima românească [...]. Armata română, deși mică, se va distinge, sunt sigur, prin bravura și disciplina ei. Ea va reda astfel României rangul ce a avut altădată și care i se cuvine între națiunile europene. Faceți dar să filfiie din nou cu glorie drapelul românesc pe cîmpul de bătaie, unde strămoșii au fost, secoli întregi, apărătorii legii și ai libertății. Înainte dar, ostași români, înainte cu bărbăție și în curînd vă veți întoarce în familiile voastre, în țara voastră liberă prin voi înșivă, acoperiți de aplauzele întregii națiuni" [66].

65 În aceeași zi interimatul Ministerului de Război a fost luat de primul ministru I. C. Brătianu.
66 DIRRI, vol. V, p. 544—545.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Însoțite de marșurile patriotice ale muzicilor militare, cu drapelele de luptă desfășurate, trupele au trecut apoi podul ce unea, ca urmare a eforturilor și măiestriei pontonierilor noștri, cele două maluri ale bătrînului fluviu. La ceremonie au asistat numeroși părinți, frați și surori, cetățeni veniți de departe spre a trăi alături de oștirea țării „acest măreț spectacol de mîndrie națională" [67]. T. C. Văcărescu — participant la eveniment — scria mai tîrziu: „Un freamăt adînc, o emoție nespusă coprinsese pe toți. Părea că deodată înaintea tuturor a dobîndit ființă simbolica imagine a țării; că România însăși s-a întrupat aci tînără, frumoasă, înviată la glorie și la neatîrnare și, întrarmată și în platoșă, dînsa pasă acum-nainte cu fiii ei peste hotar spre a-și apăra dreptul, a restatornici cădința și onoarea numelui său [. . .]. Dincoaci de rîu era corpul României, dincolo, în acele momente pururea neuitate, erau gîndul și sufletul ei" [68]. Scriitorul Alexandru Vlahuță evoca astfel acest moment: „Solemne și pline de bărbătească hotărîre erau chipurile pîrlite de soare ale ostașilor înșirați drept, umăr la umăr, pe șesul Siliștioarei. Ei simțeau că asupra lor, în clipa aceea, stau ațintite privirile duioase și încîntătoare ale unui popor. Ei știau că în cutele drapelului lor duc mîndria și grijile și speranțele unei țări" [69]. Evenimentul a avut ecou și în Transilvania. De pildă, în revista „Familia" din Oradea, în articolul intitulat „Armata română a trecut Dunărea", se scria: „Mame, surori, soții și copii au șters lacrima ce le brăzda fața după fiul, fratele, soțul sau părintele plecat peste hotare și au strigat cu țara întreagă: « Trăiască armata română! »" [70].

ÎNCHEIEREA MARȘULUI ȘI CONCENTRĂRII ARMATEI ROMÂNE LA SUD DE DUNĂRE

La 21 august/2 septembrie 1877 s-a instalat la Poradim (la est de Plevna) comandamentul (cartierul general) al Armatei de vest, în frunte cu domnitorul României, Carol I. Seara, domnitorului i s-a prezentat generalul-locotenent P. D. Zotov, însoțit de statul său major și de alți comandanți ruși. Generalul Zotov a raportat detaliat lui Carol I situația militară din zona Plevna și l-a informat despre intențiile Marelui cartier general imperial de a declanșa imediat o acțiune decisivă împotriva grupării otomane comandate de Osman pașa. Carol s-a declarat „contra unor măsuri așa pripite" [71]. A doua zi, comandantul suprem al Armatei de vest a inspectat corpurile 9 și 4 ruse și s-a interesat îndeaproape de situația trupelor otomane și de sistemul lor

67 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 332.
68 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 251—252.
69 Alexandru Vlahuță, *Scrieri alese*, vol. III, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1961, p. 217.
70 „Familia", nr. 53, 28 august 1877.
71 MRC, vol. X, p. 74.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de fortificații. Seara la Poradim a avut loc un consiliu de război în care s-au dezbătut amănunțit modalitățile cooperării trupelor române și ruse și planul bătăliei preconizate. Domnitorul României i-a telegrafiat marelui duce Nicolae pentru a stărui „ca atacul asupra Plevnei să se amîne pînă ce vor sosi forțe îndestulătoare“ [72]. Succesul obținut de trupele țariste la Lovcea — localitate pe care au ocupat-o la 22 august/3 septembrie după o sîngeroasă luptă [73] — a contribuit însă mult ca țarul și marele duce să nu accepte această opinie.

În acest timp trupele române au continuat marșul de apropiere spre Plevna. Divizia 4 infanterie începuse la 20 august/1 septembrie deplasarea de la Breslanița, Riben și Kalișovăț spre Verbița [74], lîngă Plevna, avînd în avangardă brigada sa de cavalerie care ținea legătura la flancul stîng (în localitatea Koiulovcea) cu Divizia 9 cavalerie rusă, iar la flancul drept (în Kațamunița) cu cavaleria Diviziei 3 infanterie române. Instalîndu-și trupele pe un platou care domina Plevna, comandantul a trimis subunitățile în avanposturi, pentru siguranță, spre Plevna. În această poziție divizia a rămas pînă la 25 august/6 septembrie, cînd a început să se realizeze dispozitivul pentru asalt.

Divizia 3 infanterie română se pusese în marș de pe aliniamentul de siguranță pe care se afla în ziua de 20 august/1 septembrie, pentru a face loc trupelor Diviziei de rezervă. În avangardă se afla brigada sa de cavalerie. Brigada 2 infanterie, după ce a trecut Vidul, a executat marșul spre Riben, unde a ajuns la 21 august/2 septembrie seara și a rămas aici pînă la 26 august/7 septembrie, împreună cu brigada de cavalerie. Brigada 1 infanterie a cantonat în satul Kreta, după care, la 24 august/5 septembrie, a început marșul spre Kalișovăț; ajunsă aici, brigada a cantonat, trimițînd avanposturi pe înălțimile de la Verbița și asigurînd joncțiunea la stînga cu Divizia 4 infanterie [75].

La Beșli Regimentul 4 călărași al acestei divizii, ariergardă a Armatei de operații, avea misiunea de a acționa împotriva unor escadroane de cerchezi, susținute de baș-buzuci, care apăruseră pe valea Iskerului și îngrijorau populația bulgară. Încă din primele zile regimentul a avut ciocniri cu aceste trupe și le-a respins de fiecare dată. Astfel, în dimineața de 22 august/3 septembrie un detașament de cerchezi și baș-buzuci a apărut în spatele trupelor noastre și a trecut cu „mare forță la atac“ asupra ariergărzii. În timp ce o parte a cavaleriei române, susținută de dorobanți, a angajat lupta de front, un escadron a luat pe crupa cailor 40 de dorobanți, s-a deplasat pe valea Iskerului

72 Ibid., p. 78.

73 Situată la circa 30 km sud de Plevna, odată ce gruparea lui Osman pașa se instalase aici Lovcea căpătase o importanță strategică deosebită ca punct intermediar între Plevna și marea trecătoare Troian și, de asemenea, prin situarea ei pe lunga rocadă ce borda pantele nordice ale crestei Balcanilor.

74 DIRRI, vol. V, p. 548—551, 573.

75 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 348—349. Din această brigadă a fost lăsat batalionul 2 din Regimentul 12 dorobanți la Kreta, pentru a observa valea Vidului și a susține cavaleria, la nevoie, în luptă; batalionul 1 al acestui regiment a primit ordin să înceapă construirea unei redute pe înălțimile Kalișovățului care dominau valea Ribenului. Ambele batalioane au rămas în aceste poziții pînă la 29 septembrie/11 octombrie, cînd s-au întrunit la Kalișovăț.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cartierul domnitorului Carol, comandantul Armatei de vest, la Poradim (fototeca Muzeului Militar Istoric din Plevna)

în sus pînă în dreptul localității Rahovița și a trecut Iskerul, cu dorobanții pe cai, căzînd prin surprindere în flancul atacatorului; șarjate fără cruțare de cavaleriști și supuse focului puternic al dorobanților, trupele inamice au „început a fugi în cea mai mare dezordine". În urma acestei acțiuni detașamentele de cerchezi și başbuzuci nu au mai întreprins acțiuni de diversiune în spatele și în flancul sting al dispozitivului unităților române [76]. În comentariile făcute asupra acestui episod, ziarul „Resboiul" arăta că „banda de cerchezi care a încercat să prade populația bulgară de pe malul Iskerului a fost întîmpinată de cîteva detașamente de călărași [. . .]. Populațiile speriate au venit din mari distanțe cu femei, copii, bagaje și vite, a se pune sub protecția puținelor trupe române ce se mai aflau pe malul drept al Dunării [în zona Iskerului]. S-au luat imediat măsuri spre a le proteja [. . .]. În urma acestor măsuri poporul a început a se întoarce pe la locuințele lor" [77]. Ulterior, Regimentul 4 călărași a primit ordin să se deplaseze la Găureni pentru a păzi podul de peste rîul Vid de la Guleanți; aici a rămas pînă la 7/19 septembrie.

Divizia de rezervă, trecută la 20 august/1 septembrie peste Dunăre, după ce a trimis recunoașteri în lungul itinerarului și ofițeri care să ia legătura cu diviziile 3

76 Ibid., p. 350.
77 „Resboiul", nr. 33, 24 august 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și 4 române [78], a început înaintarea pe brigăzi. În urma unor marșuri precedate de avangărzi, cele trei brigăzi de infanterie aflate în compunerea ei au înaintat prin Măgura, Cercelan, Găureni și direct de la Măgura la Găureni, iar de aici prin Breslanița la Koiulovcea. După marșuri extenuante brigăzile s-au concentrat, în ziua de 25 august/6 septembrie, la Koiulovcea. Brigada de roșiori se afla, împreună cu cavaleria Diviziei 3 infanterie, la Mărtvița, pe malul stîng al Vidului, în dreptul satului Riben.

Marele cartier general român s-a deplasat succesiv, pe măsură ce avansau diviziile noastre spre Plevna, mai întîi la Muselim Selo, apoi la Breslanița, Koiulovcea și, în sfîrșit, la Poradim.

Marșul executat de trupele române de la Dunăre pînă în fața Plevnei s-a desfășurat în condiții grele, atît din cauza terenului accidentat, cît și a ploilor sau căldurii înăbușitoare. Cu toate acestea, moralul trupelor noastre nu a avut de suferit. „Soldații erau foarte veseli — nota în memoriile sale căpitanul Mihail Dimitrescu —, rîdeau, glumeau și ardeau de nerăbdare a da mai curînd asaltul la redute [. . .]" [79].

Așadar, pînă la 24—25 august/5—6 septembrie ordinul de a schimba linia de operații a armatei române de pe valea Iskerului pe valea Vidului fusese executat întocmai, cele trei divizii aflîndu-se pe malul drept al Vidului în apropierea Plevnei: Divizia 4 infanterie, la Verbița; Divizia 3 infanterie, la Kalișovăț și Riben; Divizia de rezervă, la Breslanița și Koiulovcea; cavaleria diviziilor 3 și de rezervă acoperea flancul drept al dispozitivului român pe malul drept al Vidului, spre Riben, Kațamunița, Susurlu pînă în fața pozițiilor otomane de la Opanez; Brigada de roșiori comandată de colonelul Crețeanu supraveghea malul stîng al Vidului, patrulînd între Vid și Isker, la nord-vest de Plevna [80]. Prin aceasta se înlăturase pericolul ca Osman pașa să întreprindă o acțiune în forță asupra flancului drept și spatelui dispozitivului operativ rus în direcția Nicopol și Șiștov. Trupele române și ruse, aflîndu-se articulate în zona Plevna sub comanda principelui Carol, se pregăteau să declanșeze o nouă bătălie împotriva grupării otomane.

SISTEMUL FORTIFICAȚIILOR OTOMANE DE LA PLEVNA

Plevna, cu o populație, la acea dată, de circa 18 000 de locuitori, ocupa o poziție strategică deosebită. Terenul din jurul ei era în parte accidentat, cu dealuri în amfiteatru, cu văi și vîlcele străbătute în toate direcțiile de pîraie, cu sau fără apă în acel

78 DIRRI, vol. V, p. 548—549.
79 Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, *op. cit.*, p. 41.
80 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 260—261.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Osman paşa (desen de William V. Herbert, în „The Defence of Plevna 1877", Londra, 1895)

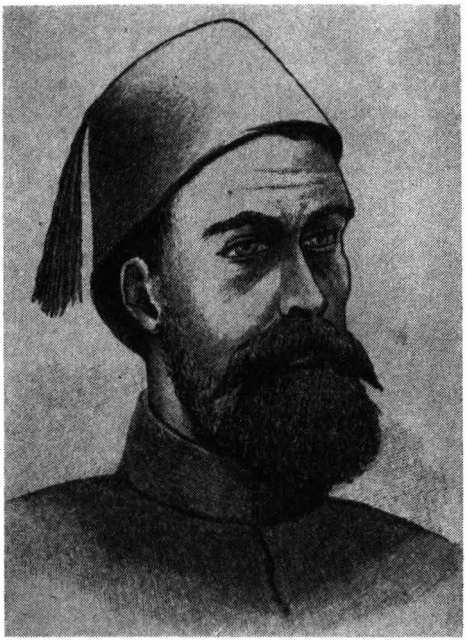

moment. Apreciind valoarea avută de acest teren pentru partea proprie și greutățile pe care le implica pentru atacator, Osman pașa a ordonat amenajarea și fortificarea lui. Începînd din luna iulie, cînd sosiseră din zona Vidin, forțele otomane au desfășurat o activitate susținută, ziua și noaptea, astfel că după o lună de zile Plevna „devenise de o putere formidabilă" [81]. La sfîrșitul lunii august întregul sistem defensiv al Plevnei se înfățișa ca un semicerc care pornea cu limita dinainte de pe malul drept al rîului Vid, deci dinspre nord de oraș, mergînd spre est pe linia localităților Opanez, Bukov și Grivița. De aici pozițiile turcilor se îndreptau spre sud-est, spre localitatea Radișevo, apoi prin satele Krișin și Olceagaș, la vest, legîndu-se din nou cu malul drept al Vidului. În această imensă potcoavă, cu o circumferință de aproape 40 km cu arcul extrem înfipt spre est, la Grivița și Radișevo, iar cu capetele bine rezemate pe Vid, se afla Plevna — la confluența pîrîului Tucenița cu rîul Grivița și la 9 km de la confluența Griviței cu Vidul —, localitate-cetate ce avea să concentreze atenția întregii Europe pînă spre sfîrșitul anului 1877. Aici turcii, aplicînd concepția și experiența unei înalte competențe în materie, colonelul de geniu Tahir bei [82], au construit numeroase redute, peste 20 — principalul gen de lucrare întărită a vremii,

81 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 129. Vezi și capitolul al VI-lea.
82 Apreciat în unele izvoare ca genist de talie europeană. Vezi Major Osman-bey, Kibrizli-zade, *Les Russes en 1877—78 (Guerre d'Orient)*, Frédéric Luckhardt, Editeur, Berlin, 1889, p. 50—51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Abdülkerim paşa (in „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1878)

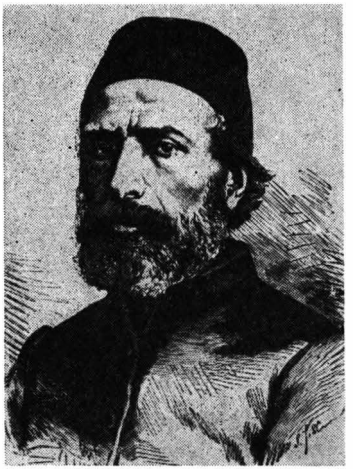

Edhem paşa (in „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1878)

din lemn și pămînt — legate între ele prin șanțuri adînci și largi. În afară de faptul că erau folosite pentru luptă, aceste șanțuri mai adăposteau animalele de tracțiune, rezervele locale, muniția și hrana și permiteau totodată o rapidă și camuflată manevră de forțe și mijloace. Fiecare redută avea o garnizoană aparte formată dintr-un număr variabil de batalioane și baterii în raport cu importanța ce i se atribuia.

Terenul din jurul Plevnei era favorabil defensivei: spre nord orașul era dominat de înălțimile de la Opanez și Bukov — platoul Ianik Bair; spre est dealurile de la Griviția, iar spre sud cele de la Radișevo, Brestoveț și Krișin, ale căror prelungiri ajung pînă la Vid; la vest se afla cîmpia Vidului.

Poziția defensivă otomană, deosebit de puternică și pe un front aproape continuu, era compartimentată în trei sectoare principale [83]:

Sectorul de nord și nord-est cuprindea linia de la Vid și Opanez pînă la satul Griviția, incluzînd sistemul defensiv de pe Ianik Bair și de pe platoul Griviței, și era străbătut de șoseaua Plevna—Bulgăreni. Acest sector cuprindea la rîndul lui două grupe mari de lucrări: Opanez și Bukov—Griviția. Amenajările de la Opanez aveau ca elemente esențiale trei redute legate între ele cu șanțuri pentru infanterie pe laturi și în față spre a asigura o rezistență îndelungată; lucrările de pe platoul Ianik Bair (Bukov) erau formate dintr-o serie de redute care împreună cu șanțurile prin care se legau alcătuiau o linie continuă de la pîrîul Bukov și pînă la satul Griviția. Principalele redute erau cea de pe platoul Bukov, care domina și bătea cu foc valea pîrîului cu

83 În legătură cu sistemul defensiv al Plevnei, vezi: Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 75—77; RRT, tom V, vol. VII, p. 60—62; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 273—282; Colonel Martinov, op. cit., p. 55—56; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 368—380; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 129—131.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Soldați otomani în avanposturi la Plevna (în „Album della guerra russo-turca del 1877—78", Milano, 1878)

același nume, și cele de la Grivița, care dominau terenul spre această localitate. În fața redutelor, la 800—1 000 m, fuseseră organizate poziții înaintate [84], menite să scoată reduta principală de sub focul direct al artileriei române și ruse. Tăria defensivă era amplificată și de faptul că pantele dealurilor erau aici repezi, formînd „adevărate ziduri, de care atacul nu se putea apropia fără cele mai mari pericole, precum și prin mulțimea de văi rîpoase, care le preceda" [85]; ele erau presărate cu șanțuri pentru avanposturi și gropi pentru pîndari, împiedicînd orice apropiere prin surprindere.

Redutele sectorului de nord și nord-est erau ocupate de 14 batalioane de infanterie și 24 de tunuri repartizate astfel: în fortificațiile de la Opanez, deținute de trupele comandate de Süleyman bei — 2 batalioane și 6 tunuri; lîngă localitatea Bukov — 4 batalioane și 3 tunuri, sub comanda lui Mehmed Nazif bei; pe înălțimile Ianik Bair, menținute de unitățile comandate de Haci Adil pașa (care avea și conducerea generală a sectorului) și Edhem pașa — 5 batalioane și 9 tunuri; la Baș-tabia — 2 batalioane

84 În unele lucrări de epocă erau considerate ca redane (redute de proporții reduse).
85 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 372.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și 4 tunuri, comandate de Hafız Abdülezel bei, iar la Kanlî-tabia — 1 batalion și 2 tunuri, sub comanda lui Kara Ali pașa [86].

Sectorul de sud-est, cuprins între rîul Griviţa și rîul Tuceniţa, dispunea, de asemenea, de o defensivă puternică. Astfel, între șoseaua Griviţei și comunicaţia Pelișat — Plevna se construise o poziţie foarte solidă, pe două linii: în prima se aflau reduta Ciorum-tabia, avînd ca forţe 2 batalioane și 4 tunuri, și reduta Ibrahim bei-tabia, 2 batalioane și 4 tunuri, sub comanda lui Ibrahim bei [87]; cele două fortificaţii erau legate între ele și împrejmuite cu „șanţuri defensive solide" și prevăzute cu tunuri moderne sistem Krupp; în spate, la circa un kilometru, se afla a doua linie defensivă, cu două redute: Atuf-tabia, comandată de Atuf pașa, avînd 2 batalioane și 4 tunuri, și Arab-tabia, sub comanda lui Tevfik bei — 3 batalioane și 4 tunuri. Între Pelișat și Tuceniţa, pe o înălţime dominantă, fusese construită Ömer bei-tabia, avînd ca forţe 3 batalioane și 2 tunuri, sub comanda lui Ömer bei. Aceste ultime redute băteau cu foc tot spaţiul din jur și susţineau atît redutele de la Griviţa, cît și pe cele de la Radișevo. Comandant general era Atuf pașa, care avea nemijlocit în subordine și reduta ce-i purta numele.

În total, deci, sectorul de sud-est dispunea de 12 batalioane și 18 tunuri.

Sectorul de sud-vest, de la valea Tuceniţa pînă la Vid, cuprindea următoarele lucrări mai importante: Tahir-tabia, comandată de Tahir pașa, avînd 3 batalioane și 4 tunuri; Isa-tabia, sub comanda lui Isa aga, avînd 1 batalion; Kavanlîk-tabia, comandată de Riza bei, avînd 1 batalion și 2 tunuri; Yunus-tabia, sub comanda lui Yunus bei, avînd 2 batalioane și 3 tunuri; Talât-tabia, comandată de Talât bei, avînd 1 batalion și 3 tunuri; Milâs-tabia, sub comanda lui Ali Riza bei, avînd 1 batalion; Baglarbași-tabia, comandată de Rasim aga, avînd 1 batalion.

Comandant superior al sectorului de sud-vest era însuși șeful de stat major al lui Osman pașa, Tahir pașa. Toate redutele de aici erau astfel construite încît se flancau una pe alta cu foc, realizînd o defensivă eficace. Înălţimile de la Krișin aflate în acest sector, cunoscute în literatura acestui război sub denumirea de „Munţii verzi", erau de fapt dealuri acoperite cu vii și grădini.

În total, deci, sectorul era menţinut de 10 batalioane și 12 tunuri.

86 Alte izvoare — de pildă Anton Springer, *Der russisch-türkische Krieg 1877—1878 in Europa*, Vierte Operations-Periode, Verlag von Carl Konegen, Wien, 1892, p. 22 — arată că în acea lucrare, erau dispuse 2 batalioane otomane. Această redută era inițial denumită în documentele otomane Griviçe tabya; termenul Kanlî i-a fost conferit ulterior de deținătorii ei otomani înfrînți, ostașii batalionului 2 din Regimentul 2 nizami ai Armatei 2, ca urmare a gravelor pierderi provocate lor de români (în turcă Kanlı înseamnă sîngeros). Baș-tabia a avut inițial titulatura Serdar Abdülkerim, după numele celui care a comandat-o într-o primă perioadă. Comandamentele române le-au denumit ulterior redutele Griviţa, în condiţii care se arată mai departe (p. 204). În ortografia actuală turcă litera *f* este redată prin semnul „*ș*".

87 Enver Behnan Şapolyo, *Gazi Osman Paşa ve Plevne müdafaası*, Türkiye Yayinesi, 1959, p. 134.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La vest de Plevna nu existau lucrări de fortificații, în afară de amplasamentele unei baterii de artilerie (de 6 piese) instalată lîngă podul de peste Vid (plus 1 batalion de infanterie),pentru a menține poziția împreună cu bateria de artilerie de la Opanez; rîul Vid, cu malurile lui abrupte, putea constitui însă un bun aliniament defensiv.

O trăsătură dominantă a întăriturilor defensive realizate de Osman pașa în zona Plevna consta în faptul că fiecare fortificație și poziție erau astfel construite încît formau sistem, neputînd fi întoarse, ci doar atacate de front; fiecare redută în parte era bine flancată de redutele apropiate, în spațiul dintre ele asigurîndu-se o pînză deasă de foc. Documentele vremii arată că Osman pașa a ordonat ca fiecare soldat din sistemul defensiv să aibă „o cutie de zinc cu 1 000 de cartușe pentru a putea trage la discreție" [88]. În plus, focul redutelor era organizat pe trei etaje, iar cele trei etaje deschideau focul concentrat, simultan, numai în momentul cînd atacatorul intra în zona razanței armelor.

În rezervă (comandant — Rifat pașa) se aflau 10 batalioane de infanterie, 12 escadroane de cavalerie (la care se adăuga cavaleria aflată în rezerva fiecărui sector), 6 tunuri (inclusiv cel de la podul de peste Vid) etc.

În total forțele otomane aflate la dispoziția lui Osman pașa pentru menținerea acestei puternice zone întărite însumau, la sfîrșitul lunii august 1877, aproximativ 50 000 de luptători [89], adică 46 de batalioane, 19 escadroane și 72 de tunuri (cea mai mare parte de 8 și 9 cm, sistem Krupp).

PLANUL DE OPERAȚII AL ARMATEI DE VEST PENTRU BĂTĂLIA A TREIA DE LA PLEVNA

Aveau să găsească trupele aliate române și ruse cheia potrivită pentru a deschide, în sfîrșit, lacătul ingeniosului sistem de fortificații conceput de Osman pașa în jurul Plevnei? Aceasta era întrebarea care domina în acele zile toate dezbaterile consiliilor de război convocate de comandamentul Armatei de vest sau de cartierele țarului Alexandru al II-lea și marelui duce Nicolae.

După studierea fortificațiilor otomane și cunoașterea unităților ruse din zonă, în cadrul comandamentului român s-a întărit convingerea că declanșarea bătăliei

88 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 131.

89 Inclusiv garnizoane și detașamente dispersate inițial în împrejurimi, aflate sub aceeași comandă generală. Diversele lucrări de interpretare contemporane sau ulterioare dau cifre foarte diferite: 34 200 (Н. Н. Беляев, op. cit., p. 238), 33 000 (Colonel Martinov, op. cit., p. 52), 60—65 000 (T. C. Văcărescu, op. cit., p. 264), sub 30 000 (Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 229), 30 000 (William V. Herbert, op. cit., p. 430), 50 000 (Căpitanul Ion Ștefănescu, op. cit., p. 139), 50 000—60 000 (F. V. Greene, op. cit., p. 228), 35 000—50 000 (Anton Springer, op. cit., Vierte Operations-Periode, p. 9, 15). În epocă comandamentele rușești au evaluat efectivele otomane la circa 80 000 (apreciată ulterior ca exagerată în plus, așa cum cea de circa 25 000, dată de Muzaffer pașa, este considerată cu mult mai mică decît realitatea).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

trebuia amînată pînă la sosirea trupelor chemate din Rusia [90]. Acest punct de vedere era susținut, dealtfel, și de numeroși generali ruși, printre care: generalul-maior prinț A. K. Imeretinski, generalul-maior M. D. Skobelev și generalul-adjutant A. A. Nepokoiciţki, șeful statului major al armatei imperiale de pe teatrul de operații din Balcani [91].

Pînă la urmă s-a impus, totuși, punctul de vedere al adepților declanșării imediate a bătăliei, care doreau să scape cît mai grabnic de coșmarul Plevnei. Deosebit de insistenți în acest sens au fost șeful de stat major al Armatei de vest, generalul-locotenent P. D. Zotov [92], și ajutorul șefului de stat major al cartierului general al marelui duce, generalul-maior K. V. Levițki [93]. Acest punct de vedere se sprijinea în mare măsură pe rezultatul aprigei dispute din zona trecătorilor, unde în perioada care trecuse de la cea de a doua bătălie de la Plevna trupele ruse și detașamentele de voluntari bulgari reușiseră să stăvilească contraofensiva otomană [94]. De aici se trăsese concluzia, eronată, că armata otomană „nu mai este capabilă să întreprindă nici operații defensive" [95].

Sub aceste auspicii, la 25 august/6 septembrie, domnitorul Carol a convocat la cartierul său din Poradim pe generalul-locotenent P. D. Zotov, însoțit de alți ofițeri de stat major, pentru a elabora planul de operații al Armatei de vest [96]. După dezbateri îndelungi și ținînd seama de opiniile înaltului comandament rus, s-a stabilit ca atacul trupelor aliate împotriva Plevnei să fie executat simultan din trei direcții: din sud, cu un detașament puternic, comandat de generalul-maior prinț A. K. Imeretinski; din sud-est, cu forțele principale ruse comandate de generalul-locotenent N. P. Krüdener; din nord-est, cu Armata de operații română, comandată de generalul de brigadă Alexandru Cernat.

Ordinul de operații de detaliu întocmit cu acest prilej pentru trupele ruse participante la bătălie prevedea următoarele [97]:

a) *Corpul 9* să ocupe poziții între șoseaua Bulgăreni — Grivița și drumul Pelișat — Plevna, cu trei regimente de infanterie în eșalonul întîi, iar trei regimente să constituie rezerva corpului; aceasta trebuia să dea un regiment de infanterie și o baterie de artilerie ca să intre în compunerea rezervei generale a Armatei de vest.

90 MRC, vol. X, p. 78, 80, 84.
91 Ibid. p. 83.
92 Încă de la 23 august/4 septembrie 1877 generalul rus Zotov i-a telegrafiat marelui duce: „Consider că este necesar să începem chiar astăzi ofensiva asupra Plevnei, fără să mai așteptăm realizarea joncțiunii definitive cu românii" (*Сборник*, выпуск 41, p. 2).
93 М. Газенкампф, op. cit., p. 116.
94 Йоно Митев, op. cit., p. 166—170.
95 Иван Кинов, *Военните действия на руската армия на Балканския боен театър през руско-турската война в 1877—1878*, în *Освобождението на България от турско иго 1878/1958*, Сборник статии, p. 136.
96 MRC, vol. X, p. 80.
97 *Сборник*, выпуск 41, p. 26—28; vezi și MRC, vol. X, p. 80—81.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

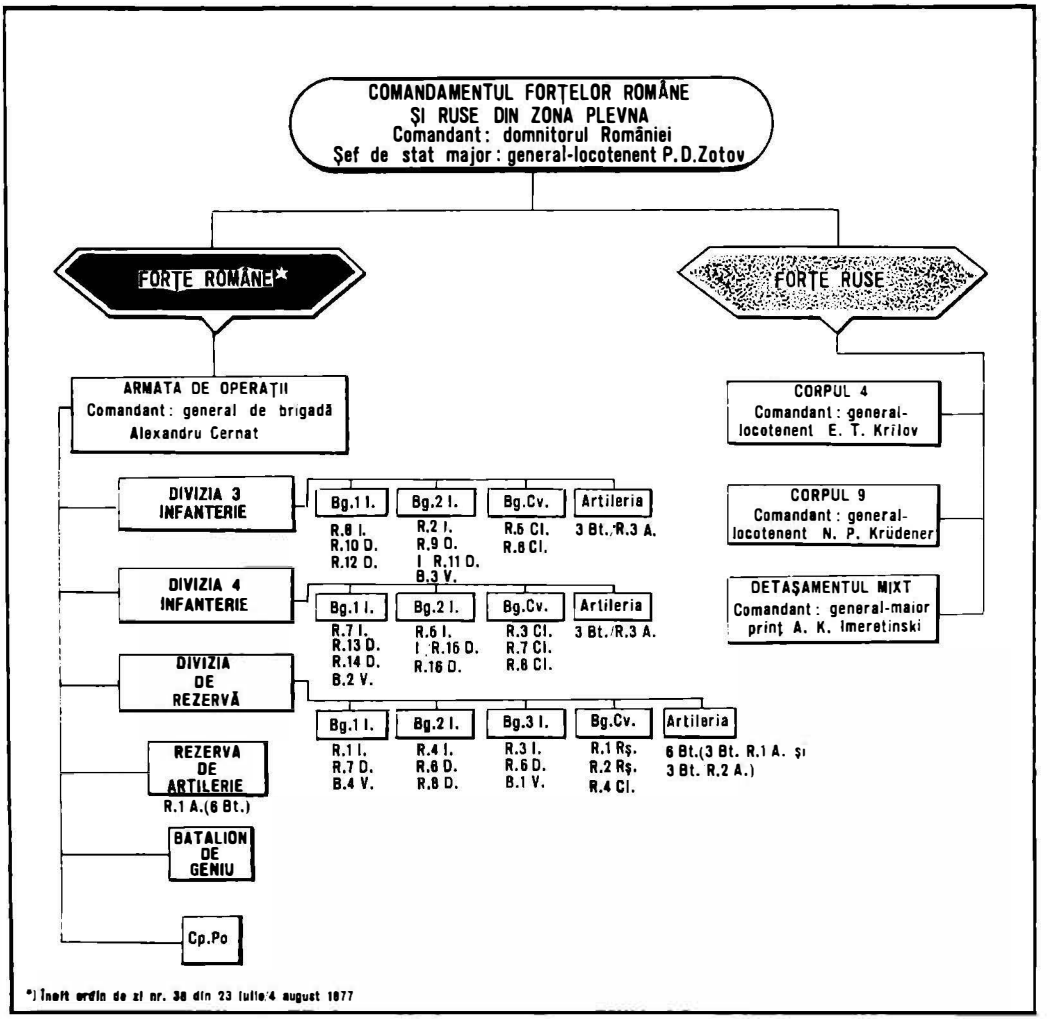

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A ARMATEI DE VEST

b) *Corpul 4* să ocupe înălțimile de lîngă Radișevo cu trei regimente din Divizia 16 infanterie și cinci baterii de artilerie; Brigada 1 din Divizia 30 infanterie, cu patru baterii, rămînea în rezerva corpului, iar Brigada 2 infanterie din aceeași divizie, cu două baterii, era dată rezervei generale.

c) *Detașamentul de cavalerie* comandat de generalul-maior A. G. Lașkarev urma să asigure flancul stîng al dispozitivului aliat, să facă legătura între unele unități și să țină sub observație șoseaua Plevna — Lovcea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pentru Armata de operații română s-a dat un ordin special în care se prevedea [98]:

a) *Divizia 4 infanterie* să ocupe o poziție între șoseaua Bulgăreni — Plevna și drumul Grivița — Verbița, într-un dispozitiv pe două eșaloane (cîte o brigadă în fiecare eșalon), avînd artileria în față spre întăriturile de la Grivița.

b) *Divizia de rezervă* să ocupe cu două brigăzi locul lăsat liber de către trupele Diviziei 4 la Verbița și să dea patru batalioane — o brigadă — în rezerva generală a Armatei de vest, la Pelișat.

c) *Divizia 3 infanterie* păstra pozițiile de la Riben și Kališovăț pînă la noi ordine.

d) *Cavaleria diviziilor române* să facă siguranța dreptei dispozitivului aliat, supraveghind spațiul dintre satul Verbița și rîul Vid.

S-a stabilit ca *rezerva generală* să fie concentrată la Pelișat, unde s-a fixat și punctul de comandă al Armatei de vest.

Ordinele de operații date trupelor române și ruse au prevăzut totodată, detaliat, dispunerea și organizarea parcurilor pentru mijloacele de transport, trenurilor de luptă, coloanelor de muniție și de aprovizionare, punctelor sanitare etc.

În cursul aceleiași zile comandantul Armatei de vest și șeful său de stat major s-au deplasat la Radeniță pentru a examina planul de operații cu marele duce Nicolae [99]. Domnitorul român a făcut, cu acest prilej, un ultim demers stăruitor pe lîngă marele duce pentru a-l determina să accepte amînarea datei declanșării bătăliei, dar acesta, deși foarte abătut, i-a declarat „că orice amînare e cu neputință" [100]. La Radeniță s-a decis ca, începînd de la ora 18, trupele Armatei de vest să treacă la executarea unui marș de apropiere pentru a ocupa pozițiile ordonate; a doua zi, în zori, trebuia să se declanșeze o puternică pregătire de artilerie. Atacul asupra Plevnei urma să se producă simultan pe toată lungimea frontului.

La ora 18 trupele române și ruse au trecut la executarea ordinelor primite. Deși în noaptea de 25 spre 26 august/6 spre 7 septembrie condițiile nu erau prielnice unei deplasări de această amploare pentru realizarea dispozitivului — o noapte întunecoasă, drumuri desfundate, înguste, necunoscute sau greșit trecute pe hartă etc. —, totuși marile unități române și ruse au ocupat pînă în dimineața următoare pozițiile ordonate [101]. În fața Plevnei se afla concentrată întreaga Armată de vest, cuprinzînd: Armata de operații română, cu 38 000 de luptători grupați în 41 de batalioane, 32 de escadroane, 18 baterii (108 guri de foc) și 5 companii de geniu [102]; trupe ruse, cu

98 MRC, vol. X, p. 82—83.
99 Ibid., p. 84.
100 Ibid.
101 DIRRI, vol. V, p. 678.
102 General Radu Rosetti, op. cit., p. 38. Generalul Sc. Scheletti indică 43 296 de luptători, 7 179 de cai și 110 tunuri — *Adevărul istoric asupra Plevnei (1877—1878)*, Tipografia H. Goldner, Iași, 1911, p. 50. Cifre diferite dau și alte lucrări: RRT, tom V, vol. VII, p. 64 și 65—32 000 de militari și 108 tunuri; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 362—35 000 de militari și 108 tunuri; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 360—36 000—38 000 de militari și 120 de tunuri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul A. G. Laşkarev (in „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1878)

52 100 de luptători grupați în 62 de batalioane, 28 de escadroane, 28 de sotnii și 316 guri de foc [103] — în total 90 100 de militari și 424 de piese de artilerie [104].

În acele momente de mare tensiune premergătoare atacului starea de spirit a ostașilor români aflați în fața Plevnei era excelentă, în regimente dominînd, după cum scria corespondentul de front al ziarului „Allgemeine Zeitung", „o voioșie din toată inima: muzicele regimentelor atrag cu cîntecele lor naționale pe soldații liberi de serviciu [. . .] la un joc voios și este un tablou fermecător să vezi la lumina lunii batalioane întregi jucînd hora, la care cîteodată iau parte și ofițerii, ceea ce înveselește și mai mult pe soldați. Adeseori a trecut demult miezul nopții, dar tot se învîrtesc sute de jucători pe iarba verde. Eu cred că dacă li s-ar lăsa în voia lor muzica, ei ar juca pînă a doua zi. Trupele sînt însuflețite de spiritul cel mai bun și cutez a susține că, cu o conducere calmă și înțeleaptă, această armată, în momentul unei situații, își va face deplin datoria" [105]. Același corespondent aprecia că ofițerii români își „cunosc afund meseria lor", „artileria are un material foarte bun (sistemul Krupp), cu cai buni", „capacitatea de manevră a bateriilor române" era superioară „în toate privințele". „Cu un cuvînt — încheia el — armata română mi-a făcut o impresie surprinzătoare. Fiindcă valoarea morală se arată mai înainte de toate prin purtarea trupei în diferite ocazii, cred că pot susține azi că cei 40 000 de oameni din trupa română, care curînd vor intra în acțiune, își vor face datoria" [106].

103 RRT, tom V, vol. VII, p. 64.
104 Ibid., indică cifra de 84 000 de militari, iar T. C. Văcărescu, op. cit., p. 274 — „aproape 80 000".
105 „Resboiul", nr. 36, 27 august 1877.
106 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

TRUPELE ROMÂNE ȘI RUSE ÎN TIMPUL PREGĂTIRII DE ARTILERIE

În dimineața de 26 august/7 septembrie trupele române și ruse de la Plevna au început pregătirea de artilerie a celei de a treia bătălii cu 146 de guri de foc[107].

Cele 48 de piese ale artileriei Diviziei 4 române s-au desfășurat pe creasta de la nord-est de satul Griviția, în culturi de porumb și în vii; ostașii au început „sub focul inamicului" să-și construiască adăposturi și amplasamente de artilerie „chiar în timpul acțiunii". Cu acest prilej a ieșit în evidență utilitatea lopeții individuale Linneman, cu care era dotată armata română — în general „armă" de cea mai recentă apariție pe cîmpiile de bătălie de pretutindeni, dar nu mai puțin privită cu neîncredere de diverși generali tradiționaliști. Ostașii, fără a mai aștepta ordine speciale, „se serviră în mod admirabil de această prețioasă unealtă, în cele mai multe cazuri și în tot timpul campaniei", uneltele de geniu fiind întrebuințate numai la executarea de „lucrări speciale însemnate" [108]. Acoperită de un batalion de infanterie desfășurat în trăgători, artileria a început să bată întăriturile de la Griviția. Deși focul artileriei inamice nu a întîrziat, tunarii noștri, „energici și veseli, după fericita fire a românului", își făceau cu prisosință datoria. „Ei nesocoteau pericolul — notează T. C. Văcărescu — și erau mulțumiți, căci această împrejurare le da prilej de a se arăta la lucru și le atrăgea numeroase vizite din partea ofițerilor din statul major rus și atașaților militari străini" [109]. Pregătirea de foc a durat cu intensitate pînă seara, fără a se obține rezultatele scontate, deoarece fortificațiile turcești s-au dovedit extrem de rezistente și cu măiestrie amplasate la teren [110]. Noaptea s-au executat numai trageri de salvă, la intervale, asupra lucrărilor defensive, spre a împiedica inamicul să le refacă acolo unde suferiseră stricăciuni. Dealtfel, tragerile din prima zi au avut, printre altele, și scopul de a asigura reglarea focului pentru a-i spori eficacitatea în zilele următoare. Comandanții au constatat că multe baterii se găseau la distanțe prea mari față de obiectivele pe care le băteau. Totuși, artileria Diviziei 4 infanterie a reușit să neutralizeze provizoriu tunurile din lucrările de la Griviția. Precizia tragerilor executate de ea a determinat comandamentul rus să ceară comandamentului român cîteva secții de tunuri pentru a regla bateriile de asediu din sectorul său. Colonelul Gaillard, atașatul militar francez pe lîngă Statul major general al armatei ruse, care a asistat la desfășurarea artileriei române, îi mărturisea unui adjutant al țarului: „Ați fost să vedeți bateriile românilor? Eu vin de la dînșii și am fost cu deosebire mulțumit de ce am văzut; dar ce am observat

107 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 67; General Radu Rosetti, op. cit., p. 48; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 287, și Căpitan Damian Gheorghe, op. cit., p. 53, dau 168 tunuri.
108 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 391.
109 T. C. Văcărescu, op. cit., p- 291.
110 General Radu Rosetti, op. cit., p. 48.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Baterie de artilerie rusă în timpul celei de-a treia bătălii de la Plevna (desen de Pellicer)

mai ales este îndemînarea și priceperea cu care șefii lor de baterii, care adesea nu sînt decît locotenenți, îndeplinesc misiunea ce la dv., rușii, este generalmente încredințată ofițerilor superiori, comandanți de baterii. Veți vedea că au să fie sdraveni micii români" [111]. „Monitorul oficial" comenta astfel rezultatele obținute de artileriștii români în prima zi a pregătirilor: „Toate trupele române, și mai cu seamă artileria, ieri au început focul cu curaj și sîngele rece al trupelor bătrîne" [112].

Bateriile de artilerie ruse au executat și ele trageri atît asupra redutelor inamice din fața pozițiilor lor, cît și asupra orașului Plevna.

Sub acoperirea focului artileriei, trupele de infanterie și-au îmbunătățit dispozitivul realizat în cursul nopții: Detașamentul Imeretinski a înaintat și a ocupat Dealul Roșu, pentru a înlesni ocuparea în ziua următoare a primelor înălțimi de la Brestoveț; Divizia 3 română a înaintat cu Brigada 1 infanterie la nord-est de Verbița și a executat recunoașteri cu ofițeri de stat major și de artilerie, sub siguranța unui batalion de infanterie, spre a stabili pozițiile pentru tunuri și pentru regimente, iar cu Brigada 2 infanterie a înaintat pînă la Kalișovăț. Pentru a asigura flancul drept al dispozitivului român divizia a lăsat la Kreta, Riben și Kalișovăț cîte un batalion de infanterie spre

111 Cf. T. C. Văcărescu, op. cit., p. 291—292.
112 „Monitorul oficial al României", nr. 195, 30 august/11 septembrie 1877, p. 5 265.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a definitiva lucrările defensive aflate în construcție. Totodată, ea a executat o cercetare de la Riben prin Kațamunița și Susurlu spre Opanez, cu scopul de a determina pozițiile defensive ale inamicului, precum și forța lui [113]. Divizia 4 română, după ce și-a instalat o linie de avanposturi pentru acoperirea artileriei (aflată la numai 2 400—2 500 de metri de inamic), a adoptat un dispozitiv de luptă pe două eșaloane: în eșalonul întîi Brigada 1 infanterie comandată de colonelul Grigore Cantili, iar în eșalonul doi Brigada 2 infanterie comandată de colonelul Grigore Borănescu [114]. În timp ce artileriștii au executat foc asupra pozițiilor inamice și infanteriștii din primele linii s-au îngropat la teren, restul trupelor s-au pregătit pentru asalt, executînd „scări lungi de cîte 3 metri, cît și țăruși mai mari, pentru a fi bătuți atît în escarpe cît și în contraescarpe și care să înlesnească escaladarea" [115]. Căpitanul Mihail Dimitrescu din Regimentul 8 infanterie nota că soldații, în timp ce confecționau scările de asalt, spuneau: „Pe aceste scări ne vom sui voioși [. . .] și vom arăta lumii că românii știu să lupte ca leii, oriunde [. . .] se va ascunde inamicul" [116].

Prima zi de pregătire a asaltului a scos în evidență, însă, și faptul că trupele otomane dispuneau de piese de artilerie din cele mai perfecționate, că studiaseră și cunoșteau bine terenul, iar artileria lor era minuțios reglată. Comandamentul otoman a decis, încă din prima zi, să părăsească fără luptă localitățile Grivița și Radișevo, dar să mențină pozițiile de la Brestoveț.

În noaptea de 26 spre 27 august/7 spre 8 septembrie artileria Diviziei 4 infanterie română s-a adăpostit bine la teren. Divizia 3 infanterie română a folosit întunericul pentru a se instala în pozițiile recunoscute în ziua precedentă, pe înălțimile Ianik Bair, la 2 800—3 000 de metri de inamic. De asemenea, ostașii de la bateriile ruse au lucrat toată noaptea la parapete, unele apropiindu-se mai mult de inamic prin împingerea infanteriei în față. Peste tot se făceau intense pregătiri spre a spori eficacitatea focului.

A doua zi, 27 august/8 septembrie, la ora 6, bombardamentul de artilerie a fost reluat „cu multă violență" [117]. De data aceasta 226 de tunuri [118] de diferite calibre și-au aruncat grindina de proiectile asupra sistemului defensiv otoman. Focul tras de bateriile române asupra redutelor și șanțurilor de la Bukov, de la sud de șoseaua Plevna — Bulgăreni și de la Grivița a fost foarte puternic, mai ales în sectorul Diviziei 4 infanterie. O parte din bateriile de artilerie ale acestei divizii erau însă expuse focului

113 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 400.
114 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 68; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 288—289.
115 DIRRI, vol. V, p. 613.
116 Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, op. cit., p. 41—42.
117 „Monitorul oficial al României", nr. 195, 30 august/11 septembrie 1877, p. 5 265.
118 General Radu Rosetti, op. cit., p. 48; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 294, și căpitan Damian Gheorghe, op. cit., p. 54, dau 250 de tunuri; generalul Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 135, și generalul Sc. Scheletti, op. cit., p. 68, dau 218 piese.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

executat dintr-o poziție înaintată a complexului de fortificații de la Grivița — poziție considerată în documentele române de epocă și lucrări străine drept redan, situat la jumătatea distanței dintre aliniamentul român și linia de bază a lucrărilor otomane [119].

Drept care, comandantul Diviziei 4 infanterie română, colonelul Alexandru Anghelescu, a cerut aprobarea de a executa un atac asupra redanului spre a-l cuceri [120]. El a argumentat că această misiune se putea duce la bun sfîrșit fără prea mari pierderi, deoarece redanul fusese lovit puternic cu foc de artilerie, ceea ce obligase deja o parte din trupele otomane să se retragă spre pozițiile de bază din spate, aflate la circa 900 de metri. Cucerirea redanului ar fi prezentat avantajul că ar fi permis să se împingă mai în față linia de avanposturi a diviziei și, totodată, ar fi avut un efect moral pozitiv asupra trupelor.

Primind aprobarea solicitată [121], colonelul Alexandru Anghelescu a încredințat misiunea de a asalta redanul Regimentului 13 dorobanți, comandat de locotenent-colonelul Ion Petrovici, care avea deja patru companii în avanposturi; flancurile regimentului urmau să fie asigurate de un batalion din Regimentul 5 infanterie și de Batalionul 2 vînători [122].

Comandantul Regimentului 13 dorobanți a adoptat un dispozitiv de luptă pe două eșaloane: în eșalonul întîi — batalionul 1, comandat de maiorul Dimitrie Leca, și o companie din batalionul 2; în eșalonul doi — celelalte două companii din batalionul 2, comandat de maiorul Dimitrie Macri, ce erau desfășurate la flancurile și înapoia primei linii. Între cele două linii, la centru, se afla compania 2 cu drapelul de luptă al unității. Înapoia Regimentului 13 dorobanți au fost dispuse batalionul 2 (din Regimentul 5 infanterie) comandat de maiorul Leonida Iarca (la stînga) și Batalionul 2 vînători, comandat de maiorul Ștefan Mateescu (la dreapta), avînd misiunea de a manevra redanul pe la flancuri și a-i sili pe apărători să-și disperseze forțele și focul. Sprijinul nemijlocit al atacului urma să fie asigurat de o secție din bateria 1 din Regimentul 3 artilerie, comandată de sublocotenentul Alexandru Hartel. Comanda întregului detașament destinat pentru asalt a fost încredințată locotenent-colonelului Sergiu Voinescu, șeful de stat major al Diviziei 4 infanterie [123].

La ora 16 a fost dat semnalul de înaintare de către comandantul coloanei de atac. Dorobanții din linia întîi, desfășurați în trăgători, urmați îndeaproape de linia a doua, au început înaintarea „cu multă vigoare și bărbăție" [124]. Asupra liniilor de atac inamicul a deschis focul cu toate bateriile de artilerie care puteau interveni în

119 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 415.
120 RRT, tom V, vol. VII, p. 85.
121 General Alexandru M. Fălcoianu, *Amintiri din războiul ruso-româno-turc din 1877—1878*, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1912, p. 27.
122 DIRRI, vol. V, p. 641.
123 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 136—137.
124 DIRRI, vol. V, p. 645.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

acest punct. Din lucrările de la Griviţa s-a abătut asupra românilor o ploaie de obuze şi şrapnele. Avîntul dorobanţilor nu a putut fi însă stăvilit; avanposturile redanului au fost respinse din mişcare. A urmat asaltul. În frunte cu căpitanul Vasile Eremia, comandantul companiei 4, care se lupta cu „un curaj de admirat" [125], ostaşii români au pătruns în redan şi au angajat lupta la baionetă. Compania 1, comandată „cu multă inteligenţă şi prevedere" de căpitanul Ion Botez [126], şi compania 3, comandată de căpitanul Grigore Andronescu, care „în tot timpul luptei şi-a îmbărbătat oamenii" [127], au acţionat la flancuri. Cînd lupta era în toi a apărut la flancul stîng batalionul din Regimentul 5 infanterie. Inamicul a fost nevoit să cedeze şi să se retragă; primul care a intrat în poziţia întărită inamică a fost plutonul comandat de sublocotenentul Alexandru Bidescu care, deşi era ofiţer de administraţie, ceruse să participe la luptă. În urma unei crîncene şi sîngeroase încleştări la baionetă întăritura a fost cucerită [128]. Secţia de artilerie comandată de sublocotenentul Hartel a înaintat, sub ploaia de obuze a inamicului, pînă în apropierea lucrării, unde a ocupat poziţiile de tragere pe o movilă aflată la sud-vest de obiectivul cucerit.

Neîmpăcîndu-se cu gîndul pierderii redanului, comandantul otoman a declanşat un contraatac violent. Secţia de artilerie, puternic bătută cu foc, a suferit mari pierderi, iar sublocotenentul Hartel a fost grav rănit. Pentru redresarea situaţiei a fost introdus în luptă un pluton din Regimentul 13 dorobanţi sub comanda sublocotenentului de rezervă Nicolae Rosetti-Rosnovanu, intrat voluntar în război şi care se oferise din proprie iniţiativă să ia parte la respingerea contraatacului inamic [129]. În sprijinul trupelor din redanul cucerit a fost adusă şi bateria 3 din Regimentul 3 artilerie, comandată de căpitanul Gheorghe Lupaşcu [130]; artileriştii au luptat „cu cea mai mare bravură şi au rămas neclintiţi în poziţiunile lor, astfel că şi-au atras o admiraţie generală" [131]. Ziarul „Resboiul" informa, două zile mai tîrziu, că la Plevna militarii români „au răzbit cu un avînt vitejesc şi ocupat una din întăririle turcilor" [132] şi şi-au menţinut „poziţiile în ciuda eforturilor turcilor de a-i îndepărta" [133].

Odată cu respingerea contraatacului, infanteriştii români au trecut la amenajarea poziţiei redanului spre a o putea menţine şi apăra împotriva unor noi încercări de reocupare pe care le-ar fi întreprins inamicul. Această măsură de prudenţă s-a dovedit

125 Ibid.
126 Ibid.
127 Ibid.
128 „Resboiul", nr. 37, 28 august 1877.
129 Jean Lahovary, *Souvenirs d'un volontaire de l'Armée Roumaine (Plevna 1877)*, „Cultura Naţională", Bucureşti, 1925, p. 219.
130 *Historicul Regimentului 3 de artilerie*, vol. 1 (1860—1887), Typo-Lith. Pericle M. Pestemalgioglu, Brăila, 1887, p. 27—28.
131 IRR, partea a 2-a şi a 3-a, p. 419.
132 „Resboiul", nr. 38, 29 august 1877.
133 Amédée Le Faure, op. cit., p. 467.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Dorobanți români în atac (pictură de N. Karazin, în albumul „Griviţa Plevna Smîrdan 1877—1878")

întemeiată, căci în noaptea de 27 spre 28 august/8 spre 9 septembrie otomanii au executat un al doilea contraatac. De data aceasta, însă, românii aveau o linie de avanposturi bine întărită și, în plus, au observat la timp apropierea inamicului, primindu-l cu o pînză densă de foc și silindu-l să se retragă. Ostașii din prima lucrare de fortificații cucerită au continuat lucrul toată noaptea pentru consolidarea întăriturilor.

Pierderile suferite de trupele române în cursul atacului și al respingerii contraatacurilor otomane s-au ridicat la 129 de soldați morți și răniți și trei ofițeri răniți [134].

Cucerirea redanului a mărit încrederea în victorie a ostașilor români, care au vădit în tot timpul înfruntării alese virtuți. Într-un raport înaintat a doua zi superiorilor săi despre desfășurarea atacului maiorul Dimitrie Leca sublinia că conduita trupei și a ofițerilor a fost admirabilă, de un curaj și sînge rece nespus. Comandantul Armatei de operații române, generalul Alexandru Cernat, raporta în cuvinte asemănătoare domnitorului: „Trupa a înaintat la foc cu multă vigoare și bărbăție. Astă-noapte turcii au încercat să respingă pozițiile înaintate ocupate de Divizia IV-a, dar au fost respinși" [135]. Comunicatele oficiale au acordat un spațiu larg faptei de arme a Regimentului 13 dorobanți și bateriilor de artilerie care „s-au purtat în mod admirabil

134 Cf. T. C. Văcărescu, op. cit., p. 298. Documentele avute pînă acum la dispoziție nu dau date despre pierderile otomane.
135 DIRRI, vol. V, p. 641.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

la luarea retranșamentului ocupat de inamic" [136]. Multe rapoarte au evidențiat comportarea eroică a unor ofițeri, în special din batalionul 1 comandat de maiorul Leca: căpitanii Ion Botez, Vasile Eremia și Grigore Andronescu, locotenentul Ioan Dimitriu, sublocotenenții Nicolae Rosetti-Rosnovanu, L. L. Nenițescu, Alexandru Bidescu și alții. Din rîndurile personalului medical, care „a lucrat neobosit și nu s-a cruțat sub focul cel mai viu" și ale cărui devotament și curaj constituiau „o încurajare pentru trupe" [137], s-a remarcat în mod special doctorul Ioan Vilara, „care în ploaia gloanțelor urmărea batalionul dînd tot ajutorul răniților" [138].

Sintetizînd știrile primite de la Plevna, ziarul „Resboiul" scria: „Speranțele României n-au fost înșelate. Juna noastră armată în fața Plevnei, în fața celor mai brave trupe ale Turciei, în fața armatei lui Osman pașa compusă mai toată din arnăuți, luptătorii cei mai dîrji, a știut și a putut să se arate demnă de numele vitejesc al strămoșilor ei [. . .]. Sufletul ni se umple d-o nobilă mîndrie și strigăm: Trăiască armata română! Țara ai cărei fii fac parte dintr-o asemenea armată trebuie să fie mare și fericită" [139].

Pentru succesul repurtat, drapelul de luptă al Regimentului 13 dorobanți a fost distins cu ordinul „Steaua României" [140]. Același ordin sau medalia „Virtutea militară" s-au acordat și altor ofițeri și soldați din unitățile care au luat parte la atac. Trupelor române li s-au înmînat, totodată, 50 de ordine „Sf. Gheorghe" din partea Marelui cartier imperial rus, iar colonelul Alexandru Anghelescu a fost felicitat de principele Carol și de țarul Alexandru al II-lea „pentru bărbătească purtare a trupelor ce au luat parte la lupta de la 27 august" [141].

Urmărind, ca și forțele române, să-și îmbunătățească propriile poziții și să se apropie cît mai mult de liniile de fortificații otomane, trupele ruse au întreprins, și ele, în ziua de 27 august/8 septembrie o serie de atacuri în sectoarele pe care le ocupau. În cel încredințat Detașamentului Imeretinski, extrem de violente au devenit aceste atacuri în zona așa-zișilor Munți Verzi, unde unitățile ruse comandate de energicul general M. D. Skobelev s-au angajat într-o acțiune de amploare ce a depășit prevederile ordinelor primite anterior [142]. Deși a fost cucerită creasta a doua și otomanii au fost siliți să abandoneze creasta a treia a Munților Verzi, pînă la urmă generalul Skobelev a apreciat că era necesar să se replieze pe creasta întîi, de unde putea să respingă mai ușor puternicele contraatacuri otomane. Trupele ruse

136 „Monitorul oficial al României", nr. 195, 30 august/11 septembrie 1877, p. 5 265. Pentru detalii în privința episodului cuceririi redanului, vezi și I. Halil Sedes, op. cit., X. Cilt, p. 120.
137 DIRRI, vol. V, p. 653.
138 Ibid., p. 646.
139 „Resboiul", nr. 39, 30 august 1877.
140 „Monitorul oficial al României", nr. 195, 30 august/11 septembrie 1877, p. 5 265.
141 DIRRI, vol. V, p. 654.
142 Pentru detalii în privința desfășurării luptelor de pe Munții Verzi, vezi RRT, tom V, vol. VII, p. 91—100.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul M. D. Skobelev

Colonelul Constantin Formac

au înregistrat în cursul ciocnirilor de pe Munții Verzi pierderi mari — circa 900 de morți, în cea mai mare parte din regimentele 5 de Kaluga (681, din care 11 ofițeri) și 8 de Estonia (152, din care 2 ofițeri) [143].

La luptele din primele zile, concomitent cu pregătirea de artilerie, au luat parte și unitățile de cavalerie române și ruse întrunite într-un detașament (denumit în unele izvoare corpul de cavalerie) pus sub comanda generalului-maior Laşkarev. Din acest corp făceau parte [144]: o divizie de cavalerie independentă română, sub comanda colonelului Victor Crețeanu, formată ad-hoc din Brigada de roșiori (regimentele 1 și 2, mai puțin un escadron detașat ca escortă la cartierul general al Armatei de vest), o brigadă de călărași (regimentele 5 și 6), comandată de colonelul Constantin Formac, și o baterie călărească pusă sub comanda căpitanului Hepites; Divizia 9 cavalerie rusă, formată din regimentele 8 și 9 dragoni, 9 ulani, 9 cazaci de Don, bateria 16 călărească și bateria 2 de Don — în total 28 de escadroane, 6 sotnii și 18 tunuri de artilerie călărească.

Misiunea detașamentului de cavalerie comandat de generalul Laşkarev era, după cum rezultă din ordinul de operații dat pentru ziua de 27 august/8 septembrie, următoarea: „Generalul Laşkarev, dimpreună cu cavaleria sa, întărit cu două regimente de călărași și două de roșiori, va înainta de la Riben la Dolni Dubnik pe drumul

143 Ibid., p. 98.
144 Ibid., p. 100; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 306—307; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 361—362; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 133, 141.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ce duce la Sofia. Scopul acestei mișcări va fi să opereze pe liniile de legătură ale inamicului, să le taie de va fi cu putință, în caz de retragere să-l urmărească" [145]. În dimineața de 27 august/8 septembrie cavaleria aliată a trecut rîul Vid și s-a îndreptat spre Trestenik, unde a ajuns la ora 11,30. De aici, pentru a-și asigura flancul stîng al marșului, a cerceta mișcările inamicului dinspre Opanez și a supraveghea comunicația spre Rahova, generalul Laşkarev a trimis Brigada de roșiori română, împreună cu Regimentul 6 călărași și cu bateria călăreață, spre Dolni Etropol și Gorni Etropol, iar el a continuat marșul spre Gorni Dubnik și Dolni Dubnik. Ordinul de luptă dat Brigăzii de roșiori prescria că: „În caz că se vor întîlni forțe importante inamice va opera de flanc contra lui; în cazul cînd tîrgul Gorni Etropol n-ar fi ocupat de inamic, se va așeza în bivuac înainte de a ajunge la Gorni Etropol, așezînd anteposturi și observînd drumul Plevna — Rahova și spatele inamicului dinspre Opanez" [146].

Gorni Etropol nefiind ocupat de otomani, grosul detașamentului a ajuns în jurul orei 14 la Dolni Dubnik, unde s-a instalat în bivuac de o parte și de alta a șoselei ce duce spre Sofia și a așezat un lanț de avanposturi în tot lungul Vidului de la Dolni Etropol (unde se afla Brigada de roșiori română) spre sud, pînă la satul Kruşovița, și apoi spre vest, în direcția localității Gorni Dubnik. Un post special a fost dispus pe comunicația ce ducea de la Dolni Dubnik spre nord-vest, către orașul-cetate Rahova.

Spre ora 16 avanposturile au raportat că de la Plevna înaintau spre Dolni Dubnik două sau trei regimente de cavalerie inamică însoțite de trei batalioane de infanterie. De asemenea, Brigada de roșiori a raportat că în momentul în care se apropia de Dolni Etropol observase coborînd de pe înălțimile Opanezului circa patru batalioane de infanterie și mai multe tunuri. Generalul Laşkarev a întărit cu trupe ruse avanposturile, iar Brigăzii de roșiori române i s-a dat ordin „să se țină cu orice preț pe poziționea sa, pentru a păzi flancul stîng al dispozitivului detașamentului" [147].

Cavaleria otomană, formată din circa 1 500 de luptători, după ce a trecut Vidul a împins un lanț dens de cercetași pe direcția Dolni Dubnik și a lăsat infanteria proprie pe malul drept al rîului. După o luptă corp la corp, otomanii au fost însă siliți să se retragă, urmăriți de ulanii ruși, pînă la Vid. Spre ora 18 inamicul a reluat atacul, de data aceasta cavaleria fiind susținută de infanteriști, care au început să treacă pe podul de peste Vid. Artileriștii ruși i-au întîmpinat însă cu foc de mitralii; și bateria de artilerie călăreață română a deschis imediat focul asupra infanteriștilor otomani, care au fost siliți să se retragă [148].

145 Cf. Colonel Ion Focșeneanu, Nicolae Ciachir, *Acțiuni militare ruso-româno-bulgare în războiul din 1877—1878*, Editura Militară, București, 1957, p. 125; RRT, tom V, vol. VII, p. 100.
146 RRT, tom V, vol. VII, p. 100.
147 Ibid., p. 101.
148 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 308.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În urma înfruntărilor din 27 august/8 septembrie toate marile unități române se aflau angajate, într-o formă sau alta, împotriva trupelor otomane de la Plevna.

În conformitate cu planul inițial, a doua zi — 28 august/9 septembrie — ar fi trebuit să se declanșeze atacul general al trupelor române și ruse asupra Plevnei. Dar, în cadrul unui consiliu de război, s-a ajuns la concluzia că atacul nu fusese pregătit suficient și, în consecință, urma să fie amînat cu două zile [149]. La această hotărîre au contribuit, pe de o parte, pierderile mari înregistrate de trupele ruse comandate de generalul Skobelev pe Munții Verzi și de cele române la cucerirea redanului de la Grivița, ceea ce dăduse un indiciu îngrijorător în privința capacității de rezistență a inamicului pe pozițiile lui întărite; pe de altă parte, s-a constatat că artileria rusă și română provocase distrugeri cu totul neînsemnate sistemului de fortificații otoman, deoarece în majoritatea cazurilor bateriile se aflaseră instalate la distanțe prea mari de obiectivele inamice [150].

La 28 august/9 septembrie pregătirea de artilerie a continuat cu mai mare intensitate. Comandamentul român a dispus ca bateriile de artilerie și avanposturile Diviziei 4 infanterie să fie apropiate cît mai mult de inamic și să se consolideze temeinic la teren. Redanul cucerit a fost transformat într-o adevărată redută; s-au construit șanțuri defensive; bateria comandată de căpitanul Lupașcu s-a instalat în poziția ocupată după încheierea atacului asupra redanului, la circa 900 de metri de reduta Grivița, luînd denumirea de Bateria „de la Movilă"; o oarecare apropiere s-a executat și de către artileria și avanposturile Diviziei 3 infanterie, care, de asemenea, s-au consolidat la teren. Brigăzile 2 și 3 infanterie din Divizia de rezervă, aflate la Verbița, au început să execute lucrări defensive pentru a putea contribui la acoperirea flancului drept al armatei ruse.

În timp ce artileria bătea violent pozițiile fortificate inamice, iar infanteria se pregătea pentru asalt, corpul de cavalerie al generalului Lașkarev a continuat acțiunile dinspre vest. În dimineața de 28 august/9 septembrie roșiorii români au participat la sondele de cercetare executate spre Sofia, spre rîul Isker și la sud de Dolni Etropol. Spre ora 15,30 avanposturile instalate în direcția Plevnei au semnalat forțe importante inamice spre Dolni Etropol și o concentrare de trupe otomane în dreapta Vidului, lîngă podul de pe șoseaua Plevna — Sofia. O oră mai tîrziu pe înălțimile de la sud de Dolni Etropol a apărut un lanț de trăgători al infanteriei otomane, acoperit pe flancuri de cerchezi și urmat în spate de rezerve și artilerie (în total șase batalioane de infanterie cu patru tunuri și un regiment de cavalerie). Conform ordinelor date de comandantul corpului de cavalerie, Brigada de roșiori română s-a retras pe înălțimea de la Gorni Etropol, cu scopul de a-i atrage pe otomani cît mai departe în cîmp deschis. Apoi,

149 RRT, tom V, vol. VII, p. 99, 102.
150 Ibid., p. 85—89, 93.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în momentul în care grosul cavaleriei ruse a angajat flancul inamicului, roșiorii au executat un viguros atac frontal, silind forțele otomane să se retragă în grabă, către ora 18, dincolo de Vid. Pierderile românilor s-au ridicat la 3 morți și 18 răniți; pe teren au fost găsiți 31 de morți și 24 de răniți otomani. După această lovitură trupele române și-au reocupat vechiul dispozitiv, cu grosul la Gorni Etropol: regimentele 1 și 2 roșiori împreună cu Regimentul 6 călărași între Dolni Etropol și Gorni Etropol, iar Regimentul 5 călărași la sud de Gorni Etropol; patrulele călărașilor și roșiorilor români acționau în direcțiile Cerikovo, Teliș și Mahaleta [151].

Prezența avută de puternicul corp de cavalerie ruso-român în acest sector l-a determinat pe Osman pașa să întărească trupele ce apărau pozițiile de la vest de valea Tucenița cu opt batalioane și trei tunuri, puse sub comanda lui Emin pașa, la care s-au adăugat alte trei batalioane, la 29 august/10 septembrie, luate din rezerva generală, cea a sectoarelor și a liniei a doua defensive.

La 29 august/10 septembrie pregătirea de artilerie aliată executată asupra Plevnei a atins intensitatea maximă: 300 de guri de foc de artilerie revărsau „pohoi de foc și fer peste tăbiile [redutele] și meterezele osmanlii" [152].

În toate sectoarele trupele române și ruse au întreprins acțiuni ofensive pentru a-și îmbunătăți pozițiile [153], au perfectat amplasamentele bateriilor de artilerie și au efectuat o serie de lucrări pentru adăpostirea oamenilor în teren. Unitățile ruse au început să resimtă tot mai acut lipsa lopeților individuale, care se aflaseră într-un număr cu totul redus în dotarea lor sau fuseseră, pur și simplu, abandonate pe drum de soldați [154]. „În lipsă de unelte — se arată în lucrarea întocmită de Comisiunea istorică a Marelui stat major rus — oamenii lucrau cu ce puteau, săpînd pămîntul cu bidonul, cu baioneta și ridicau bulgării cu mîinile" [155].

HOTĂRÎRILE CONSILIULUI DE RĂZBOI DIN 29 AUGUST/10 SEPTEMBRIE 1877

Rezultatele celor patru zile ale pregătirii de artilerie au fost analizate, în după-amiaza de 29 august/10 septembrie, într-un consiliu de război la care au luat parte

151 Ibid., p. 113–114.
152 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 311.
153 Astfel, unitățile ruse comandate de Skobelev au reușit să ocupe creasta a doua a Munților Verzi.
154 Generalul Skobelev, într-un raport înaintat în acele zile prințului Imeretinski, consemna: „Soldatul nostru care trebue să meargă în teren acoperit și greu începe mai întîi a se ușura, mai ales cînd e cald; aruncă mai întîi uneltele, apoi mantaua și în fine sacul cu pesmeți. De aceea orice trupă de infanterie ajunsă pe o pozițiune pe care trebue să o păstreze n-are mijlocul de a se proteja contra focului omorîtor al inamicului [...]" (RRT, tom V, vol. VII, p. 121).
155 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

domnitorul Carol, țarul Alexandru al II-lea, marele duce Nicolae, șefii statelor majore, comandanții corpurilor de armată și alți generali [156].

Participanții au apreciat că îndeosebi la aripile dispozitivului de asalt se realizaseră poziții mai favorabile acțiunilor ofensive preconizate pentru ziua atacului general: unitățile române ocupaseră șanțurile înaintate din fața fortificațiilor de la Grivița, iar detașamentul rus comandat de generalul-maior prinț Imeretinski se consolidase pe creasta a doua a Munților Verzi. În schimb, pregătirea de artilerie adusese mai mult pagube decît foloase. „Focul acestei artilerii — se spune în lucrarea întocmită de Comisiunea istorică a Marelui stat major rus — nu cauza aproape nici o pierdere trupelor turcești, căci aceste trupe erau acoperite de parapete de pămînt. Stricăciunile și distrugerile cauzate de acest foc fortificației erau de ordinar reparate în timpul nopței. În fine, din cauza marei distanțe la care se trăgea, o parte însemnată de obuze nici nu se spărgeau, ci se îngropau adînc în pămîntul moale. Din contră, din cauza duratei și a repeziciunei tragerei, multe tunuri fusese stricate și lipsa de muniție începea să se simtă" [157].

Cu toate că au existat și unele opinii că pregătirile făcute pînă atunci erau insuficiente pentru o acțiune hotărîtoare, consiliul de război a hotărît să se declanșeze totuși atacul general a doua zi, 30 august/11 septembrie 1877. Se pare că anturajul lui Alexandru al II-lea a vrut să-l gratuleze pe țar cu o victorie răsunătoare de ziua lui onomastică [158].

Hotărîrile adoptate de consiliul de război au fost concretizate în ordinul de operații dat Armatei de vest de către principele Carol în noaptea de 29 spre 30 august /10 spre 11 septembrie [159], care în general repeta unele prevederi ale ordinului precedent din 25 august/6 septembrie, dar aducea și unele detalieri. Astfel, în ziua atacului general pregătirea de artilerie trebuia să continue pe întregul dispozitiv, cu două întreruperi: una între orele 9 și 11 și alta între orele 13 și 14,30; după ultima întrerupere tragerile urmau să fie reluate numai de către acele baterii care nu ar fi stînjenit prin focul lor înaintarea infanteriei. Prin acest sistem de pregătire de artilerie se urmărea inducerea în eroare a comandamentului otoman: după încetarea primului bombardament, la ora 9, se sconta că otomanii, crezînd că avea să înceapă atacul, își vor aduce rezervele pe linia întîi de fortificații; aceste rezerve urmau să fie lovite de al doilea bombardament, dezlănțuit la ora 11; înșelat de întreruperea de la ora 13 inamicul avea să-și readucă rezervele, asupra cărora avea să se abată din nou focul la ora 14,30. A treia oară focul de artilerie avea să nu se mai întrerupă decît în momentul cînd trupele de asalt se vor fi apropiat de redute, dar se presupunea că atunci

156 Ibid., p. 124. Vezi și MRC, vol. X, p. 90; M. Газенкампф, op. cit., p. 104—107.
157 RRT, tom V, vol. VII, p. 124.
158 Ibid.; MRC, vol. X, p. 90.
159 *Сборник*, выпуск 41, p. 81—82; vezi și MRC, vol. X, p. 91—92.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C./115

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

otomanii, deja înșelați de două ori, nu aveau să se mai grăbească să-și readucă rezervele, ceea ce ar fi înlesnit asaltul dat de români și ruși.

Ordinul a stabilit ca atacul infanteriei să înceapă simultan, la ora 16, pe toată lungimea dispozitivului, pentru a sili comandamentul otoman să-și disperseze cît mai mult forțele și să nu poată realiza concentrări de trupe în punctele nevralgice.

După cucerirea redutelor, „trupele ruso-române — potrivit planului adoptat — își vor dezvolta succesul obținut, aruncîndu-se în valuri irezistibile asupra cîmpului principal al forțelor turcești. Mai întîi se va întruni un val general, trupele de la flancul stîng și cele de la centru pe înălțimea din fața orașului Plevna; apoi la acest val va veni să se adauge și trupele de la flancul drept și atunci acest gigantic torent de trupe victorioase ruso-române sau va înghiți pe turci, sau îi va arunca în afara cîmpului fortificat de la Plevna; cavaleria noastră va termina înfrîngerea inamicului“ [160].

Pentru a concretiza misiunile ce îi reveneau Armatei de operații române din ordinul general, comandantul ei, generalul Alexandru Cernat, a elaborat în seara de 29 august/10 septembrie ordinul nr. 54, în care a fixat detaliat obiectivele trupelor române, dispozitivul de luptă și modul de desfășurare a atacului de a doua zi [161]. Divizia 3 infanterie, adoptînd un dispozitiv pe două eșaloane, trebuia să formeze două coloane de atac: una compusă din patru batalioane, sub ordinele unui comandant de brigadă, care să execute asaltul asupra redutei Griviței; cea de a doua, formată din trei batalioane, tot sub ordinele unui comandant de brigadă, avea misiunea de a face siguranța dreptei coloanei principale și a manevra dinspre nord și nord-est reduitul inamic, ușurînd astfel desfășurarea atacului frontal. În eșalonul doi al diviziei au fost păstrate trei batalioane, dispuse înapoia centrului dispozitivului. Divizia 4 infanterie urma să atace într-un dispozitiv pe trei eșaloane: prima coloană de atac, sub comanda unui comandant de brigadă, compusă din patru batalioane, urma să execute un atac asupra redutei Griviței [162]; a doua, din trei batalioane, constituia eșalonul de susținere cu misiunea de a întări, la nevoie, forța primului asalt și de a respinge orice contraatac inamic; restul de cinci batalioane constituiau rezerva diviziei (eșalonul de rezervă). Divizia de rezervă forma — în afara unui batalion lăsat în lucrările de la Verbița cu o baterie de artilerie și un altul în bivuac — rezerva principală a Armatei de operații române; ea era dispusă pe platoul situat între pozițiile diviziilor 3 și 4 infanterie. Brigada 1 infanterie, trimisă anterior la Pelișat în rezerva generală a Armatei de vest, a fost readusă în ziua atacului în sectorul român.

Ordinul de operații dat de generalul Cernat trupelor române preciza amănunțit modul de acțiune pe timpul atacului: batalionul din eșalonul întîi al fiecărei coloane de atac trebuia să înainteze răspîndit în trăgători fără a face uz de armă pînă aproape

160 RRT, tom V, vol. VII, p. 132.
161 DIRRI, vol. V, p. 659—660.
162 Cf., mai departe, p. 204—205, 209.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de redută; înapoia acestuia urmau plutoanele de ostași prevăzuți cu fascine, scări și gabioane pentru escaladarea parapetelor. După ce ajungeau în contact nemijlocit cu inamicul, batalioanele trebuiau să acționeze astfel: batalionul din cap — să execute foc asupra otomanilor din șanțuri și de pe parapete; batalionul al doilea — să escaladeze parapetele, după ce șanțurile fuseseră umplute cu fascine; batalioanele 3 și 4 — să încercuiască reduta și să se arunce impetuos la asalt asupra apărătorilor pentru a întări forța primului asalt sau a înlocui batalioanele din prima linie care ar fi suferit pierderi mari. Dacă atacul reușea, se prevedea ca reduta cucerită să fie organizată imediat pentru defensivă.

Postul de comandă al Armatei de operații române a fost stabilit lîngă rezerva generală, pe înălțimea dominantă de la originea văii Bukovului, de unde se putea observa în bune condiții întregul front de acțiune al ambelor divizii atacante.

Brigada de cavalerie comandată de colonelul Rosnovanu trebuia să împingă elemente de cercetare spre Opanez și Susurlu pentru a obține informații asupra mișcărilor inamicului.

În conformitate cu aceste dispoziții, comandanții de divizii au format, în cursul nopții de 29 spre 30 august/10 spre 11 septembrie, coloanele de atac.

ATACUL GENERAL DIN 30 ȘI 31 AUGUST/11 ȘI 12 SEPTEMBRIE 1877

Seara, în timp ce pregătirile pentru atacul din ziua următoare se desfășurau febril în tot dispozitivul ocupat de trupele române și ruse, vremea s-a înrăutățit brusc. A început să cadă o ploaie densă, însoțită de rafale de vînt rece, care, adăugată stării de spirit firești în împrejurări ca acelea, nu a mai îngăduit nimănui să se odihnească. Drumurile s-au desfundat complet, stînjenind mișcările trupelor. Ostașii, cu îmbrăcămintea înmuiată și îngreunată de ploaie, înfruntau natura dezlănțuită cu stoicism, fără posibilitatea de a se adăposti undeva. În zori ploaia s-a oprit dar, în schimb, s-a lăsat o ceață deasă care a acoperit ca un uriaș lințoliu înălțimile și văile din jurul Plevnei; dirijarea trupelor în luptă și observarea mișcărilor inamicului au devenit, practic, imposibile.

Mulți comandanți și ostași au considerat atunci, văzînd cît de potrivnică le era vremea, că ar fi fost mai bine să se amîne declanșarea atacului. „Era greu de imaginat o zi mai defavorabilă în ceea ce privește timpul pentru atacul ales de noi — scria generalul Zotov într-un raport înaintat după bătălie marelui duce. — Involuntar te gîndeai că trebuia amînat“ [163]. Dar mecanismul complicat care era gruparea de forțe

163 RRT, tom V, vol. VII, p. 133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

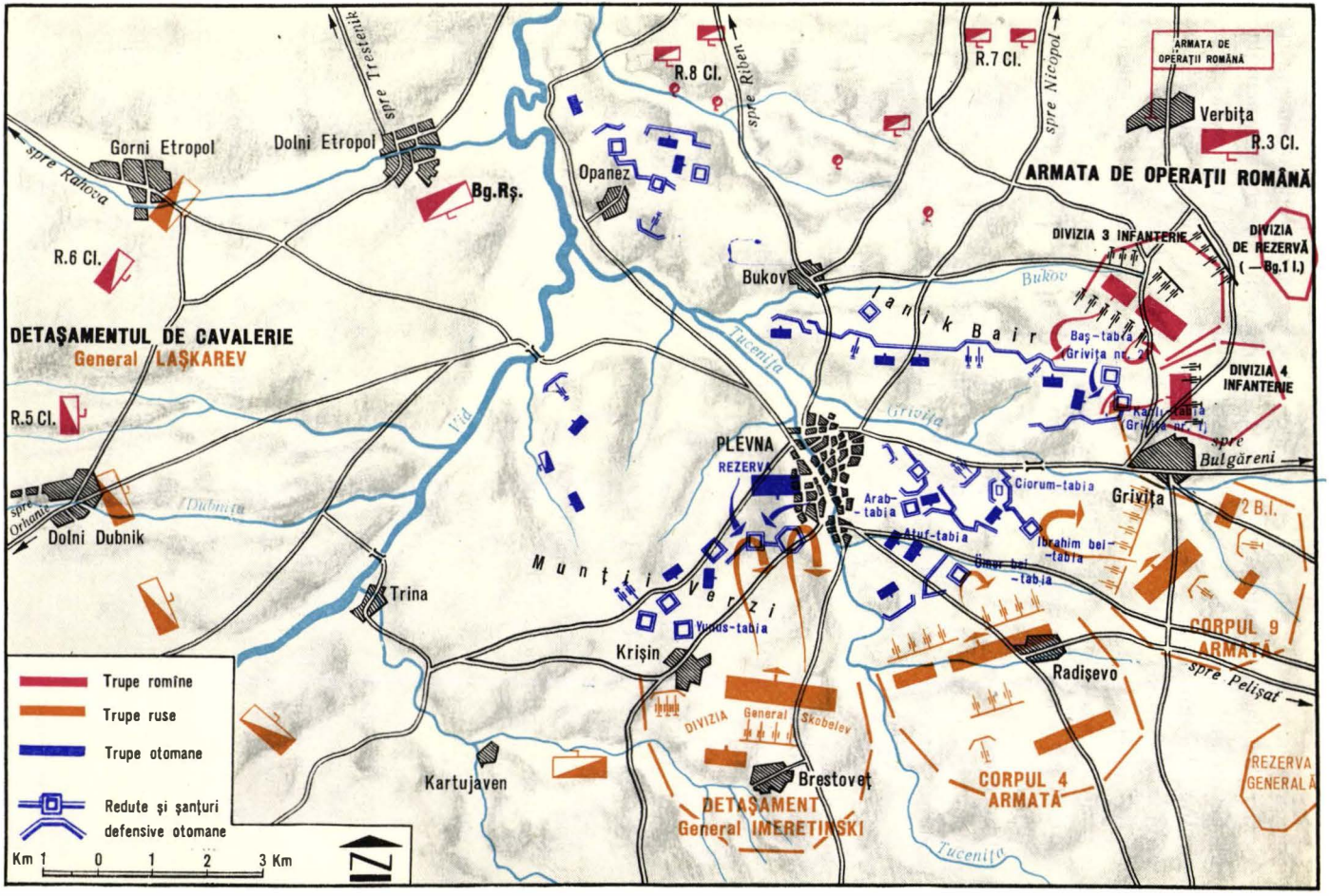

BĂTĂLIA A TREIA DE LA PLEVNA

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

române și ruse din fața Plevnei se pusese deja în mișcare, iar comandanții celor două armate au socotit de prisos să mai avanseze țarului propunerea de a amîna mult dorita bătălie decisivă.

În zorii zilei de 30 august/11 septembrie artileria română a declanșat un foc violent asupra pozițiilor otomane, în conformitate cu planul de operații fixat. Ceața a împiedicat însă reglarea, bateriile trăgînd îndeobște la întîmplare și, în consecință, fără să producă întăriturilor inamicului distrugerile scontate.

Între timp, coloanele de atac române și ruse au început mișcarea spre punctele de adunare dinainte stabilite.

În *sectorul din dreapta* trupele române s-au adunat în valea Bukovului, unde trebuiau să stea ascunse de vederea inamicului și ferite de focul artileriei acestuia pînă la ora 13,15, cînd avea să pornească atacul. Pămîntul desfundat de ploaie a îngreunat mișcarea infanteriei și, mai ales, a artileriei. Spre ora 12 fiecare element al dispozitivului de luptă se afla în locul ordonat.

La flancul stîng al Diviziei 4 infanterie române, două batalioane rusești așteptau, înapoia satului Grivița, să participe la asalt dinspre sud-est, în cooperare cu trupele române.

Deși trecuse aproape o săptămînă de cînd trupele române se găseau în fața Plevnei, poziția ce urma să fie asaltată nu era bine cunoscută. Potrivit informațiilor primite de la comandamentul rus, ale cărui trupe erau acolo de două luni, la Grivița se afla o singură redută — așa-zisa mare redută —, a cărei cucerire constituia obiectivul principal al atacului român. În realitate, aici existau două redute: prima, denumită convențional după atac de comandamentul aliat „Grivița nr. 1", iar de cel otoman Kanlî-tabia (cea atacată de Divizia 4 română), era menținută, așa cum s-a arătat, de batalionul 2 din Regimentul 2 de nizami al Armatei 2, dispunînd și de 2 piese de artilerie (una de cîmp și una de munte); a doua, „Grivița nr. 2" (Baș-tabia), cea atacată de Divizia 3 română, era ocupată de batalioanele 1 și 3 din același regiment, dispunînd și de 4 tunuri [164]. Distanța dintre ele era de 533 m. Aceste redute fuseseră astfel construite încît, din orice parte le-ar fi privit, atacatorul nu putea să observe — cu mijloacele de atunci — decît una dintre ele: dinspre sud și est se vedea doar reduta Grivița nr. 1; dinspre nord — doar reduta Grivița nr. 2. Cele două redute erau legate între ele cu un șanț defensiv, dispuneau de șanțuri înaintate la flancuri

164 Ibid., p. 63 și 135. Reduta Kanlî avea formă patrată, cu latura de 150 de metri și era organizată pentru defensivă circulară; parapetele aveau înălțimea de 2,13 m și lățimea de 4,27. Șanțul exterior, circular, era adînc de 1,50 m și lat de 2,15 m (I. Halil Sedes, op. cit., X. Cilt, p. 171). Baș-tabia, de dimensiuni puțin mai mici, avea elemente similare cu precedenta. Dar sub aspect tactic importanța ei reieșea și din faptul că era singura pentru care se menționează existența unei legături telegrafice cu cartierul general al lui Osman pașa (cf. și Anton Springer, op. cit., Vierte Operations-Periode, p. 23).

Armata 2 era eșalonul teritorial de recrutare și completare din partea estică a Peninsulei Balcanice (din Tracia turcească pînă la Dunăre).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și erau articulate apoi cu celelalte lucrări de fortificații situate pe aceeași înălțime; înspre sud ele erau prevăzute cu mai multe șanțuri ocupate de infanterie și flancate de focul altor două redute (Ciorum și Ibrahim bei — din sectorul sud-est vecin) [165]. Profilul forturilor, redutelor și amplasamentelor bateriilor era foarte puternic; ele erau astfel dispuse încît să fie în măsură să adăpostească în siguranță garnizoana, munițiile, caii și artileria. Un șanț executat pe fața de nord acoperea reduta Griviția nr. 2 împotriva unei acțiuni de întoarcere dinspre nord-vest. La 500 de metri vest de această redută se găsea un grup otoman așezat între două linii de șanțuri (unul la nord și altul la sud). Redutele dobîndeau o tărie excepțională, în special reduta Griviția nr. 2, și prin faptul că în față, la nord, se afla o vale abruptă, de asemenea necunoscută comandamentului român, cu pante pline de mărăciniș pe care otomanii îl întesaseră cu sîrmă subțire ce putea prinde ca în laț picioarele atacatorilor. În plus, peste tot existau șanțuri și gropi în care s-au instalat din timp grupuri de soldați otomani bine înarmați.

S-a resimțit negativ în continuare faptul că în perioada premergătoare atacului nici comandamentul român nu a executat o cercetare amănunțită a terenului din față.

Spre ora 11, la puțin timp după reînceperea celui de-al doilea bombardament de artilerie, trupele române au auzit împușcături și urale la stînga dispozitivului lor. Ofițerii de legătură trimiși să afle ce se petrecea au adus știrea că trupele comandate de generalul Skobelev, din cadrul Detașamentului Imeretinski, urmărind să realizeze surprinderea inamicului, profitaseră de ceață și începuseră, fără a aștepta ora prescrisă, înaintarea spre redutele din fața lor. Turcii au reușit, însă, printr-un contraatac, să dea peste cap forțele ruse spre pozițiile de plecare [166]. Generalul Krîlov, comandantul Corpului 4 rus, vrînd să sprijine acțiunea generalului Skobelev, a ordonat atacul asupra pozițiilor otomane din fîșia sa, dar acesta a fost, de asemenea, respins [167]. Spre ora 14 liniștea s-a așternut din nou pe cîmpul de luptă, așteptîndu-se acum ora asaltului general.

La ora 14,30 artileria română și cea rusă au trecut la executarea ultimei trageri asupra fortificațiilor otomane din jurul Plevnei. Infanteria era gata de asalt. Inamicul, derutat de desele întreruperi ale bombardamentului, aștepta acum, cu trupele bine adăpostite, să vadă ce va aduce această nouă revărsare de foc.

La semnalul comandanților coloanelor de atac trupele române au început mișcarea, fără zgomot, spre „reduta cea mare" de la Griviția, care era considerată a fi „cheia taberei întărite dinspre nord".

165 Vezi p. 184.
166 RRT, tom V, vol. VII, p. 168—172.
167 Ibid., p. 472.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

STRUCTURA DISPOZITIVELOR DE ASALT ROMÂNE la 30 august/11 septembrie 1877

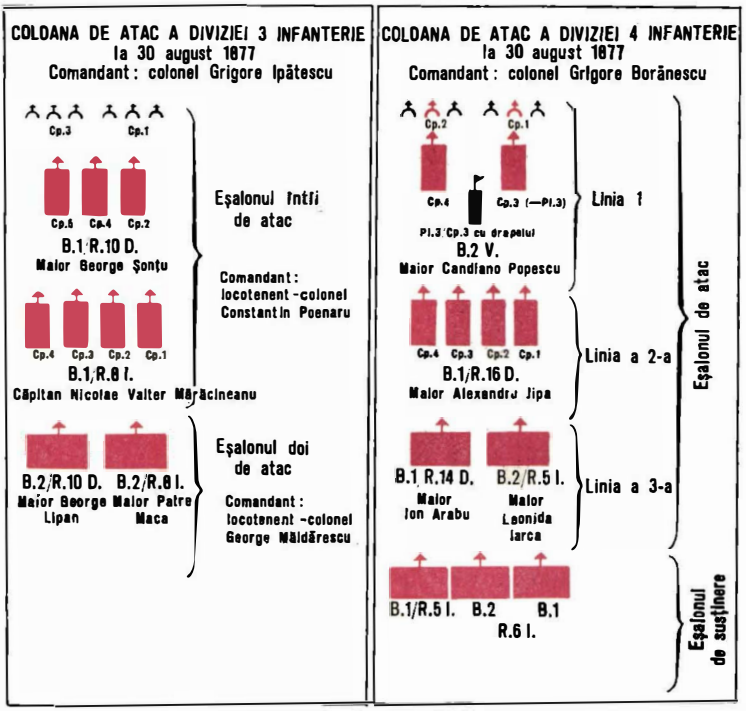

Atacul Diviziei 3 *infanterie* s-a desfăşurat conform ordinului primit. La ora 13 coloana de atac, denumită coloana nr. 1, a început mişcarea spre poziţiile apropiate. Colonelul Grigore Ipătescu, comandantul coloanei, a ordonat executarea unor măsuri de siguranţă şi cercetare pentru stabilirea legăturilor cu Divizia 4 infanterie română, vecina din stînga, şi pentru identificarea punctelor sensibile ale întăriturilor ce urmau să fie atacate. După ce la ora 14,30 a reînceput cu o şi mai mare violenţă bombardamentul de artilerie, la 15,15 coloana de atac a reluat mişcarea [168]: în faţă, desfăşurate în trăgători, înaintau companiile 1, sub comanda locotenentului Chivu Stănescu, şi 3, comandată de căpitanul Leon Cracalia, urmate la 200 de metri de alte trei companii, care transportau unelte de lucru pentru astupat şanţurile, fascine (din nuiele şi coceni de porumb) pentru umplerea şanţurilor şi scări de asalt pentru escaladarea parapetelor [169]. În momentul plecării la atac comandantul batalionului din linia întîi, maiorul George Şonţu, le-a spus ostaşilor: „Băieţi, să fiţi viteji, să înaintaţi bărbăteşte.

168 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 159, dă un dispozitiv întrucîtva diferit de cel din rapoartele oficiale.

169 General I. Cotruţ, *Memoriu pentru a servi la istoria războiului independenţei*, Tipografia Al. Lefteriu & C. Ispăşescu, Bucureşti, 1895, p. 15—16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

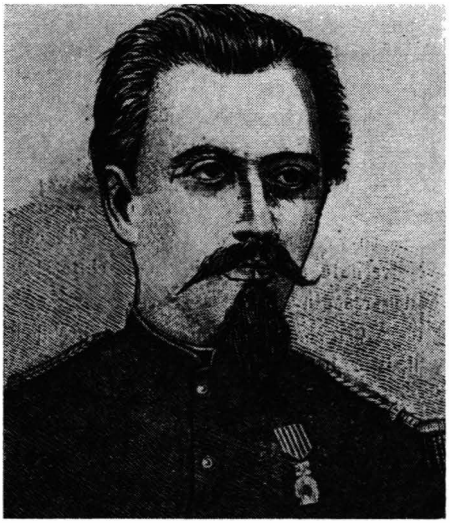

Colonelul Gheorghe Măldărescu

Ni s-a încredințat cinstea de a deschide lupta; să fim vrednici de aceasta; să arătăm că sîntem români și că nu ne temem de vrăjmaș" [170]. El avea ordin să înainteze „repede pînă la marginea șanțului redutei care se credea, după instrucții, la 300—400 metri: îndată ce va ajunge, va deschide focul" [171]. Urma, la mică distanță, batalionul comandat de căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu, în coloană de atac (în linie de coloane de companii) [172]. Întregul eșalon era comandat de locotenent-colonelul Constantin Poenaru, comandantul Regimentului 8 infanterie.

La distanța regulamentară venea eșalonul doi de atac, format din batalioanele 2 din regimentele 8 infanterie și 10 dorobanți, sub comanda locotenent-colonelului Gheorghe Măldărescu, comandantul Regimentului 10 dorobanți [173]

După ce s-au parcurs nu 400 de metri, cum se prevăzuse, ci aproape 1 000, coloana de atac a Diviziei 3 infanterie a ajuns la creasta dealului pe care se presupunea că se află reduta. Artileria a încetat imediat focul spre a nu lovi trupele proprii. Dar, spre

170 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 474.
171 DIRRI, vol. V, p. 2.
172 Ibid.
173 Generalul N. Stoika, participant la evenimente (avea gradul de căpitan), evocă astfel momentul plecării la atac a primului eșalon: „Am observat frumosul avînt al trupei de atac din Brigada Ipătescu. Batalionul din Regimentul X de dorobanți Vrancea, comandat de maiorul Șonțu, și batalionul din Regimentul VIII linie, comandat de căpitanul Valter Mărăcineanu, au trecut pe lîngă bateria Stoika, scoborînd drumul ce ducea pe valea Bukovului, către redută. Amîndoi gătiți ca de paradă (cu haine și fireturi noi, curate) au plecat surîzînd la atac, după ce ne-am îmbrățișat. I-am zărit prin fum pe amîndoi înaintea batalioanelor lor desfășurate în tiraliori. Colonelul Ipătescu, comandantul brigadei de atac, care avea un cal vînăt, era și el pe linia de tiraliori" (General N. Stoika, op. cit., p. 20).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Maiorul George Şonţu

surpriza celor din coloana de atac, aici, la creastă, se aflau nu în faţa redutei, ci la marginea unei văi, lată de 500—600 de metri, care-i despărţea de obiectiv [174]. „Înaintînd cu oamenii din batalioanele dispuse astfel — raporta, după atac, comandantul Regimentului 8 infanterie —, am mers pînă la o distanţă ca de 1 000 metri sub un foc viu de infanterie din redută şi de artilerie din bateriile din dreapta redutei; am mers repede, crezînd şanţurile în apropiere, cînd la 1 000 metri, în loc de a da peste redută, mă văd în marginea unei văi, şi fiindcă aveam ordin a ataca reduta cu orice preţ, am scoborît cu trupele ca la 300 metri [...]" [175].

Deşi şi-au dat seama că se comisese o eroare, dorobanţii nu s-au oprit; în frunte cu maiorul Şonţu, au coborît „în ordine perfectă pînă în fundul văii"[176] şi, urmaţi de infanteriştii de linie comandaţi de căpitanul Mărăcineanu, au început să urce panta opusă care era „repede şi acoperită cu tufăriş mărăcinos care împiedica mersul oamenilor, fără a-i putea ascunde de focul apărătorilor redutei şi de focul forturilor învecinate" [177]. În înaintarea lor spre redută ostaşii au fost nevoiţi să se agaţe „de tufişuri şi buruieni" sau să se sprijine „în baionetă pentru a ajunge la coamă" [178]. Pentru a evita acest mărăciniş care îi împiedica urcuşul şi o expunea focului nimicitor

174 General de divisiune adjutant Şt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 150; General I. Cotruţ, op. cit., p. 25—26; General Radu Rosetti, op. cit., p. 55; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 327.
175 DIRRI, vol. VI (1 septembrie 1877—15 octombrie 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1953, p. 2—3.
176 Ibid., p. 24.
177 Ibid.
178 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 327.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

al turcilor aflați în pozițiile înaintate și în redută, coloana s-a deplasat spre dreapta, „pe unde terenul era puțin mai practicabil“ [179].

Lucrările defensive întîlnite în față, care acopereau reduta, au fost cucerite rînd pe rînd prin luptă la baionetă. Asupra coloanei de atac s-a abătut în acel moment nu numai focul din față, ci și din șanțurile aflate în flanc. Rîndurile liniei de atac s-au rărit; au fost grav răniți locotenentul Grigore Gheorghevici și sublocotenenții Nicolae Paciurea și Mihail Elefterescu. În șanțul din fața redutei au fost uciși maiorul George Șonțu și căpitanul Leon Cracalia [180]. Dorobanții s-au amestecat cu soldații batalionului 1 din Regimentul 8 infanterie, „care mergeau cu avîntul cel mai mare sub impulsia comandantului“ [181], căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu. Deși pierderile erau mari, batalioanele, înaintînd ca „un singur grup“, s-au apropiat tot mai mult de redută. Din rîndurile batalionului 1 din Regimentul 8 infanterie au căzut, loviți mortal de focul inamicului, căpitanul Alexandru Panu, sublocotenenții Nicolae Horcea și Constantin Ulescu.

Abia atunci s-a putut observa clar că atacul Diviziei 3 infanterie se dădea asupra altei redute decît aceea pe care o ataca Divizia 4 infanterie, că existau două redute Grivița. Momentul acesta greu este admirabil redat de T. C. Văcărescu: „În această gravă împrejurare ce era de făcut? A schimba frontul atacului și a se dirija către reduta din stînga? La aceasta nu era de gîndit nici din cauza terenului, nici a focului redutei și drumului acoperit între ambele întăriri sub care se afla coloana. A da înapoi, a se retrage fără a da asaltul? Nu, iubită țară, n-aveau fiii tăi să-ți aducă această necinste! « 'Nainte, copii! » comandă cu toată fatala descoperire colonelul Ipătescu, șeful coloanei de atac, și la glasul său batalioanele române se avîntară cu nepăsare de rănile și moartea ce loveau în tovarășii din'nainte și din juru-le. Cînd văzură pe ai noștri dînd năvală asupra lor, turcii deschiseră deodată focul tunurilor care asvîrleau șrapnele, pe cînd infanteria lor, trăgînd din șanț, de pe banchetă și de pe parapetul redutei, forma trei caturi de unde pornea o nesfîrșită grindină de gloanțe, căci fiecare trăgător avea lîngă sine o ladă de tinichea plină cu cartușe din care-și umplea necontenit pușca Peabody și Winchester și întreținea un foc neîntrerupt. Tiraliorii noștri și plutoanele de lucrători, dorobanții, împreună cu soldații de linie, înaintară spre drumul acoperit“ [182].

Ajunși la șanțul redutei, românii l-au umplut cu fascine și au început să escaladeze parapetul. Locotenentul Chivu Stănescu a fost lovit mortal chiar în momentul în care ordona escaladarea. Căpitanul Mărăcineanu a căzut străpuns de mai multe

179 DIRRI, vol. VI, p. 35.
180 Ibid.; Locotenent-colonel Căplescu, *Amintiri din războiu (1877—1878)*, Stabilimentul Grafic Albert Baer, București, 1908, p. 22.
181 DIRRI, vol. VI, p. 35.
182 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 329.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu

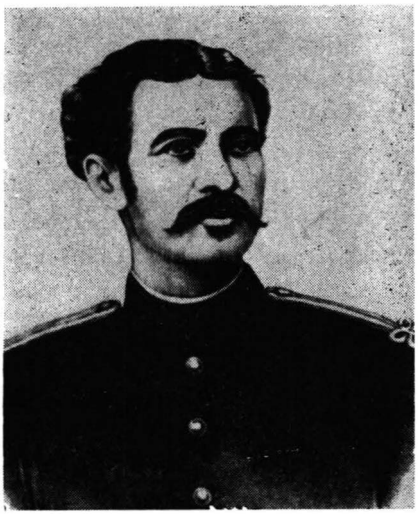

gloanțe la parapetul din fața redutei unde, împreună cu adjutantul său, Constantin Ghenoiu, implîntau un fanion cu tricolorul României. Locotenentul Mihail Șurcă și sublocotenentul Nicolae Nancovici au fost răniți mortal „chiar lîngă parapet" [183].

Lupta a luat un caracter crîncen, sîngeros, la baionetă. Impetuozitatea atacului românilor, cu toate pierderile suferite, l-a silit pe comandantul redutei otomane să facă apel la rezerve. Acestea au contraatacat prin surprindere din flanc și spate eșalonul întîi al românilor.

Focul și asalturile la baionetă ale românilor au pricinuit adversarilor pierderi notabile, mai ales dacă se ține seama de avantajul net pe care îl avea partea adăpostită în lucrări. Cei doi comandanți de batalioane români căzuți în luptă și-au avut ca măsură a înverșunării ei răpunerea comandantului unuia din batalioanele otomane ce mențineau Baș-tabia, maiorul Namîk Reșid [184].

Pentru a veni în ajutorul luptătorilor din fața redutei au fost împinse înainte două companii din batalionul 2 (Regimentul 10 dorobanți), comandat de maiorul Lipan. De asemenea, eșalonul doi al coloanei de atac a deschis foc de la creastă asupra contraatacului inamic spre a acoperi restul eșalonului întîi, care primise ordin de retragere, „focul fiind foarte tare, și spre a scăpa cel puțin restul" [185].

Documentele arhivistice și istoriografia consacrată războiului de independență relevă, totuși, că ostașii din fruntea coloanei de atac, care începuseră deja să escala-

183 DIRRI, vol. VI, p. 25.
184 I. Halil Sedes, op. cit., X. Cilt., p. 173—'74.
185 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

deze parapetul redutei, nu au primit un sprijin eficient și ferm din partea eșalonului doi. Totodată, coloana de flanc, comandată de colonelul Alexandru Gramont, care avea misiunea „de a acoperi dreapta coloanei de atac și mai cu seamă de a împiedica pe inamic să-i cadă în coastă“ [186], greșise drumul din cauza ceții și lăsase flancul drept descoperit [187]. Trupele otomane din redută au putut, astfel, să reziste asaltului și să contraatace din flanc și spate.

După 40 de minute de luptă crîncenă resturile batalioanelor ce fuseseră comandate de Șonțu și Mărăcineanu au trebuit să renunțe la atac. Ostașii „s-au retras în regulă, cu pas lin, fără a se debanda și strîngînd rîndurile în un moment, din cauza șrapnelelor și focului cu care erau bătuți“ [188].

Atacul nu a mai fost reluat [189]. Pierderile Diviziei 3 infanterie s-au ridicat la 26 de ofițeri și 683 de soldați și gradați [190].

Eroismul ostașilor Diviziei 3 infanterie a fost apreciat și elogiat. „Toate gradele ofițerești și de trupă și-au făcut datoria cu multă onoare și bravură“ [191] raporta, după atac, comandantul Regimentului 10 dorobanți. „Trupa sub foc a fost admirabilă — semnala și colonelul Ipătescu, care s-a aflat tot timpul în mijlocul eșalonului întîi de atac —, a mers înainte în liniște, fără zgomot și fără murmur, deși cădeau cu zecimile [cu zecile] la fiecare pas. Rezerva a stat masată aproape 1,30 ore sub o ploaie de gloanțe, de șrapnele și mitralie fără ca un singur om să-și părăsească locul. Corpul ofițerilor acestor două regimente [8 infanterie și 10 dorobanți] și-au făcut datoria în conștiință și cu prisos“ [192]. S-a recunoscut unanim „bravura și eroismul, mai cu seamă al maiorului Șonțu și căpitanului Valter Mărăcineanu, prin al căror îndemn și curaj trupa a înfruntat pe inamic ca un singur om“ [193].

Atacul Diviziei 4 infanterie română a început concomitent cu acela al Diviziei 3 infanterie, însă în condiții mai bune [194]. Artileria diviziei, care era mai aproape de pozițiile inamicului, în special cea din redanul cucerit la 27 august/8 septembrie, lovea cu eficacitate mai mare fortificațiile otomane de la Grivița [195].

186 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 477.
187 N. Adăniloaie, I. Cupșa, *Războiul pentru independența națională a României*, Editura Politică, București, 1967, p. 53.
188 DIRRI, vol. VI, p. 25.
189 În istoriografia românească s-a formulat și opinia că dacă s-ar fi reluat atacul cu eșalonul doi și cu coloana de flanc, care nu fuseseră întrebuințate, trupele române ar fi reușit să cucerească reduta (IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 479).
190 Ibid., p. 479—480. Din unele documente rezultă că numărul total al morților și răniților s-a ridicat la 798 (vezi DIRRI, vol. VI, p. 669).
191 DIRRI, vol. V, p. 681.
192 Ibid., vol. VI, p. 25.
193 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 480.
194 Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 207.
195 General Alexandru M. Fălcoianu, op. cit., p. 36.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Maiorul Alexandru Candiano-Popescu

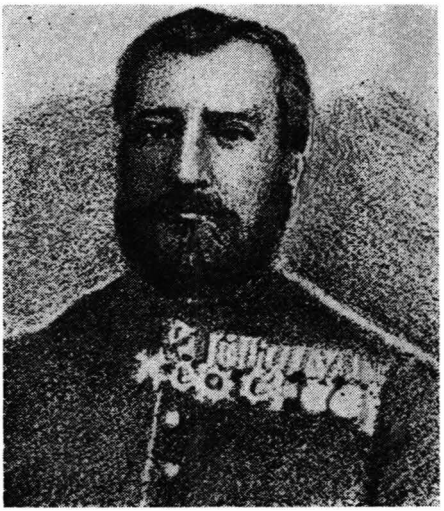

Colonelul Grigore Borănescu

Coloana de atac a înaintat camuflat într-o vîlcea care se afla la 900 de metri de redută, prin spatele unei movile pe care era dispusă, încă din seara de 27 august/8 septembrie, bateria de artilerie comandată de căpitanul Gheorghe Lupașcu. În această vîlcea coloana a luat dispozitivul de luptă, pe trei linii. În linia întîi se afla Batalionul 2 vînători răspîndit în trăgători și cu „susțineri", avînd între acestea subunități de voluntari care duceau fascine, scări, gabioane, sub comanda, începînd de la ora 14, la cerere, a maiorului Candiano-Popescu [196]. În linia a doua urma batalionul 1 (Regimentul 16 dorobanți) în linie de companii în coloană, sub comanda maiorului Alexandru Jipa, iar în linia a treia batalionul 2 (Regimentul 5 infanterie) comandat de maiorul Leonida Iarca și batalionul 1 (Regimentul 14 dorobanți) comandat de maiorul Ion Arabu, în coloană de atac [197]. După eșalonul de atac urma eșalonul al doilea, de susținere, format din Regimentul 6 infanterie și batalionul 1 din Regimentul 5 infanterie. Comanda acestor două eșaloane o avea colonelul Grigore Borănescu. Eșalonul al treilea era format din Brigada 1, comandată de colonelul Grigore Cantili (5 batalioane), dispusă în spatele artileriei divizionare, cu batalioanele desfășurate în coloane de companii [198].

Comandantul Corpului 9 rus, generalul-locotenent Krüdener, a destinat Brigada 1 infanterie (comandată de generalul-maior Rodionov) din Divizia 5 infanterie (coman-

196 General Radu Rosetti, op. cit., p. 56.
197 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 480; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 152.
198 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 147—148.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Căpitanul Moise Groza (fotografie ulterioară)

dată de generalul Schilder-Schuldner), întărită cu bateriile 4 și 6 din Brigada 5 artilerie, ca să coopereze la atacul executat de Divizia 4 infanterie română asupra redutei Grivița nr. 1. Precizînd că „această brigadă va trebui să dea atacul în același timp cu românii", generalul Krüdener a dispus că „două batalioane din Regimentul 17 de Arhangel vor trebui să atace reduta dinspre sud-vest și celelalte 4 batalioane vor acoperi flancul sting al asaltatorilor, contra unei mișcări înfășurătoare ce ar putea executa rezervele turcești"; Regimentul 9 husari de Kiev, dispus pe șoseaua Plevna — Bulgăreni, urma să asigure „legătura cu românii" [199].

La ora 15,15 coloana de atac a Diviziei 4 infanterie română a pornit la asalt. Cu misiunea de „a conduce trupele, îndată ce vor ajunge în ploaia de gloanțe, astfel ca pierderile să fie cît mai mici" [200], înaintau în primele rînduri căpitanul de stat major Moise Groza, voluntar bănățean, și șeful de stat major al diviziei, locotenent-colonelul Sergiu Voinescu.

Batalionul 2 vînători, sub comanda maiorului Candiano-Popescu, a înaintat viguros, cu tot focul puternic dezlănțuit de inamic, și a ajuns în scurt timp la șanțurile exterioare ale redutei [201]. Prin foc și atac la baionetă ostașii români au respins avanposturile, au asaltat șanțurile și au azvîrlit spre redută subunitățile inamice înaintate. Asupra vînătorilor, în special, s-a revărsat atunci focul năprasnic de pe bancheta, de pe parapet și din șanțuri. La comanda ofițerilor „Înainte!", luptătorii s-au aruncat

199 RRT, tom V, vol. VII, p. 136—138.
200 Prof. dr. A. P. Alessi, prof. Massimu Popu, *Resbelul Orientale Illustrat*, Editura lui Paul Cieslar, Graz, 1878, p. 491.
201 General Radu Rosetti, op. cit., p. 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cu strigăte puternice de „ura" asupra redutei, dar mulți au căzut secerați, căci de pe parapete se revărsa, „ca dintr-o tulumbă, fier și foc" [202]. Purtătorii de fascine, scări de asalt și gabioane au lăsat materialele jos și au deschis la rîndul lor focul asupra redutei. Lupta a devenit crîncenă. Bateria „de la Movilă", întărită acum cu o nouă secție, comandată de sublocotenentul Ion V. Elefterescu, a susținut eficace atacul; sublocotenentul Elefterescu, doi servanți și cinci soldați au căzut la datorie [203].

Linia a doua a înaintat repede spre dreapta pentru a ataca din flanc și spate reduta[204]. Inamicul, executînd însă un contraatac puternic cu trupele din șanțurile laterale și din spatele redutei, a lovit în flancul coloanei de atac. Pe de altă parte, otomanii și-au întețit focul asupra celor care atacau de front, producîndu-le pierderi mari. Văzîndu-se copleșite de focul de front, lovite din flanc și spate, amenințate chiar cu încercuirea, batalioanele din linia întîi s-au retras, adunîndu-se în vîlceaua din stînga bateriei „de la Movilă" [205].

Astfel, după 30 de minute, primul atac al românilor a fost respins. Repliat înapoia înălțimii de unde plecase, colonelul Borănescu, secondat de ofițerii din subordine, a reorganizat dispozitivul și a hotărît „să aștepte atacul Diviziei a 3-a române și a brigăzii din Divizia 5-a rusă" [206].

Analizînd cauzele eșecului primului asalt, colonelul Alexandru Anghelescu, comandantul Diviziei 4 infanterie, a raportat domnitorului Carol că atacul nu fusese susținut de Divizia 3 română — care, după cum s-a arătat mai sus, întîlnise în cale cealaltă redută — și de batalioanele ruse (care nu interveniseră oportun în sprijinul trupelor române) [207]. Abia acum, prin generalul Alexandru Cernat, care observase personal desfășurarea atacului Diviziei 3 infanterie, Carol și-a dat seama de situația critică ce decurgea din faptul că nu era vorba de o singură redută, ci de două, și că atacul Diviziei 3 fusese deja executat și eșuase. Avînd în vedere situația periculoasă creată la flancul drept datorită respingerii Diviziei 3 infanterie, generalul Cernat a ordonat dispunerea batalioanelor Diviziei de rezervă pe poziții mai apropiate pentru a putea face față forțelor puternice pe care inamicul le avea în pozițiile de la Bukov [208].

Între timp Divizia 4 infanterie și-a reorganizat dispozitivul de asalt în vederea reluării atacului.

202 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 333.
203 Colonel Gh. Em. Lupașcu, op. cit., p. 39.
204 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 152.
205 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 482.
206 RRT, tom V, vol. VII, p. 140.
207 Ulterior s-a motivat că aceasta s-ar fi datorat ceții care a făcut ca trupele ruse să rătăcească drumul (T. C. Văcărescu, op. cit., p. 336). Semnalînd necoordonarea atacului, un autor turc adaugă: „Un element nou care s-a manifestat în timpul acestor acțiuni a fost și acela că rușii nu puteau să se împace cu ideea că au nevoie de ajutorul românilor. Sub impulsul acestui sentiment ei au căutat ca pe cît posibil să acționeze separat, dar au trebuit să culeagă roadele acestei separări" (I. Halil Sedes, op. cit., X. Cilt, p. 178).
208 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 335.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La ora 16,20 comandantul Diviziei 4 infanterie a ordonat, fără a mai aștepta întăriri, să se execute cel de al doilea atac asupra redutei Grivița nr. 1. Vînătorii [209], urmați de dorobanți și sprijiniți de focul eficace și precis al tunurilor bateriei „de la Movilă", au înaintat din nou cu drapelele desfășurate. Inamicul era însă acum mult mai puternic, deoarece ii veniseră ajutoare din reduta Grivița nr. 2. Focul ostașilor otomani era de o densitate nemaiintîlnită. Cu toate acestea batalioanele de asalt române, în frunte cu ofițerii care le insuflau curaj prin exemplul lor personal, au înaintat din nou pînă la șanțul redutei. Dar pierderile au fost atit de mari, încît și de această dată atacatorii au fost siliți să se retragă în vîlceaua care le oferea adăpost. În raportul prezentat Marelui cartier general, șeful de stat major al Diviziei 4 infanterie indica drept principală cauză a insuccesului faptul că inamicul avusese posibilitatea de a-și concentra tot focul asupra coloanei de atac române, batalioanele ruse neintervenind nici de data aceasta în luptă, iar Divizia 3 română nemaireinnoind atacul. Într-un raport similar generalul Cernat aprecia că principala cauză a acestei situații o constituise faptul că unitățile Diviziei 3 asaltaseră altă redută decît aceea atacată de Divizia 4, ceea ce dusese la o neconcordanță a acțiunilor celor două divizii române, permițind inamicului să-și concentreze succesiv eforturile asupra trupelor noastre și să le producă pierderi însemnate.

Marele cartier general a hotărît să se execute de către Divizia 4 română un al treilea asalt, într-o nouă tentativă de a cuceri cel puțin una dintre redute. Divizia 3 infanterie a primit ordin să se mențină pe poziția înaintată din fața redutei Grivița nr. 2 și să angajeze puternic de front subunitățile otomane de aici pentru a le împiedica să intervină cu forțe proaspete în sectorul Diviziei 4. În același timp s-au dat dispoziții generalului Krüdener, comandantul Corpului 9 rus, să se conformeze ordinului anterior privitor la acțiunea batalioanelor ruse care trebuiau să sprijine atacul Diviziei 4 infanterie române [210].

Spre ora 17 comandantul Diviziei 4 infanterie a întărit coloana de asalt cu un batalion din rezervă (din Regimentul 15 dorobanți) și a ordonat să se treacă la executarea celui de al treilea atac, în cooperare cu batalioanele date de Brigada 1 din Divizia 5 infanterie rusă (cu care realizase, în sfîrșit, legătura) [211]. Acest atac a fost și mai viguros decît cele anterioare. Cu prețul unor jertfe mari, ostașii români au reușit să ocupe șanțurile din dreapta redutei, dar nu s-au putut menține acolo. Turcii, la rîndul lor, s-au bătut pe viață și pe moarte. „În picioare sus, pe parapete, ei așteptau neclintiți pe potrivnici; cînd gloanțele și ghiulelele ii doborau și le spărgeau șirurile,

209 *Istoricul Batalionului 2 vînători „Regina Elisabeta" 1866—1916*, Atelierele Grafice „Universala", București, 1916, p. 18—19.
210 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 334—335.
211 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 484; RRT, tom V, vol. VII, p. 141.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Asaltul de la Griviţa — 1877 (fototeca Muzeului Militar Central)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ostaș român capturind un steag otoman (fototeca Muzeului Militar Central)

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

alți apărători le luau îndată locul și făceau zid din piepturile lor" [212]. Copleșiți de focul violent al inamicului și amenințați cu învăluirea flancurilor — de unde batalioanele ruse fuseseră între timp respinse —, românii s-au retras din nou spre baza de plecare la atac.

Pierderile foarte mari și insuccesul celor trei atacuri au afectat starea morală a trupelor. Ostașii Diviziei 4 infanterie erau obosiți; existau totodată temeri că inamicul ar fi putut să treacă la un contraatac de amploare, profitînd de lăsarea întunericului, care ar fi avut consecințe nefaste [213].

Comandamentul român a hotărît, totuși, ca la ora 18 să se „facă o ultimă și supremă încercare" [214]. Misiunea de a organiza și conduce acest ultim atac a fost încredințată locotenent-colonelului Sergiu Voinescu, maiorului Candiano-Popescu și căpitanului Moise Groza [215]. Prin pricepere și exemplu personal, ei au știut să insufle ostașilor încrederea în victorie; ordinea a fost rapid restabilită, rîndurile s-au refăcut pentru „a porni iarăși în foc" [216].

Pentru a patra oară batalionul de vînători, în frunte cu maiorul Candiano-Popescu, și batalioanele de dorobanți s-au aruncat la asalt „cu un avînt și cu o bravură din cele mai remarcabile" [217]. S-a executat acum un asalt puternic și simultan al coloanelor română și rusă. Divizia 4 română a atacat de front și în flancul drept, iar batalioanele ruse dinspre sud, în flancul sting. S-a angajat o luptă crîncenă, la baionetă. În fapt în acel timp și adversarul considera situația sa foarte critică. Deși instalați în puternice lucrări, otomanii suferiseră mari pierderi, ceea ce relevă că asalturile românilor, cu toate golurile provocate coloanelor noastre, avuseseră o considerabilă eficiență militară. Drept care comandantul otoman superior a luat decizia de a înlocui chiar în toiul luptei batalionul ce se menținea în Kanli-tabia. A fost împins spre redută batalionul 2 (comandant — Nuri bei) din Regimentul 4 de nizami. Dar în timp ce se opera schimbarea a survenit ultimul asalt românesc [218].

Ostașii din Batalionul 2 vînători și din regimentele 14 și 16 dorobanți și 5 infanterie au umplut șanțurile cu fascine și au escaladat parapetul intrînd în redută. În fruntea lor se aflau locotenent-colonelul Alexandru Fotea, comandantul Regimentului 14 dorobanți, maiorul Al. Candiano-Popescu, căpitanul Petre Negoescu, comandanții

212 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 337.
213 General de divisie Sc. Schelctti, op. cit., p. 151.
214 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 485.
215 Ibid.
216 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 339.
217 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 485.
218 I. Halil Sedes, op. cit., X, Cilt, p. 176; Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 96. Probabil că această imprejurare a îndreptățit pe unii autori, nu numai români, ci și străini, de exemplu austriacul Springer (cf. p. 184), să considere că reduta Griviția nr. 1 (Kanli-tabia) a fost deținută de 2 batalioane otomane, deși în situația inițială fusese prevăzut un singur batalion. Astfel, în fapt, loviturile repetate ale românilor au anihilat acolo 2 batalioane adverse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

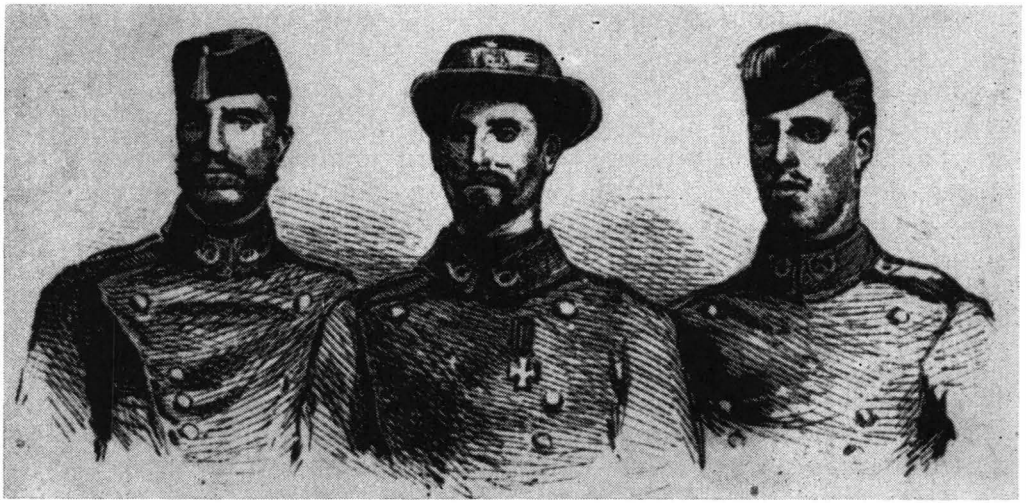

Soldatul Ion Grigore (mijloc), caporalul Nica Vasile (stinga) și sergentul Stan Gheorghe (litografie de Th. Schneider—Graz)

de batalioane, companii și plutoane. De asemenea, batalioanele ruse au atacat impetuos și au intrat odată cu românii în redută [219]. Otomanii au fost siliți să părăsească reduta Griviţa nr. 1 și tunurile aflate acolo [220] și să se retragă spre reduta Griviţa nr. 2. În viltoarea luptei soldatul Ion Grigore, sergentul Gheorghe Stan și caporalul Vasile Nica, toți din Batalionul 2 vînători, au capturat un drapel otoman de luptă [221]. Drapelele Regimentului 14 dorobanți și Batalionului 2 vînători au fost înfipte pe reduta cucerită [222].

În urma celui de al patrulea asalt la trupele otomane s-a produs, momentan, o cădere a moralului [223].

Comandanții români au luat măsuri urgente pentru organizarea defensivei redutei cucerite, căci otomanii care se retrăseseră în reduta Griviţa nr. 2, aflată la numai cîteva sute de metri, dezlănțuiseră un foc puternic asupra trupelor române și ruse. În plus, nu era exclus un contraatac inamic pentru recăpătarea pozițiilor pierdute. În vederea consolidării succesului comandamentul român a ordonat: să se treacă imediat la săparea de șanțuri-adăpost; lucrările defensive existente să fie întoarse cu frontul spre inamic, iar comunicațiile să fie închise în direcția lui; trupele proprii

219 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 487.
220 Nicolae D. Popescu, op. cit., vol. 1, partea a 2-a, p. 155—156.
221 T. C. Văcărescu, op. cit, p. 341.
222 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 154—155; DIRRI, vol. VI, p. 26.
223 Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 96; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 153; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 488.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

obosite și decimate de luptă să fie înlocuite cu subunități din Regimentul 13 dorobanți și cu batalionul 2 din Regimentul 14 dorobanți, care sosiseră în apropiere [224]. În redută au fost lăsate numai două companii din Regimentul 14 dorobanți, restul fiind retrase în spate și pe flancuri, în șanțuri, gata de a interveni la nevoie.

Cucerirea redutei Grivița nr. 1 a fost plătită scump de trupele române. Pierderile Diviziei 4 infanterie s-au ridicat la 27 de ofițeri și 1 300 de soldați, morți și răniți [225]. Pierderi mari au înregistrat și trupele ruse [226].

Profitînd de întuneric, Osman pașa — care nu se putea împăca cu gîndul pierderii redutei și, totodată, urmărea să prevină un atac asupra Baș-tabiei — a ordonat executarea unui contraatac. Spre miezul nopții, fără a trage vreun foc, otomanii, năvălind asupra redutei Grivița nr. 1, au înconjurat-o dinspre nord și vest [227]. Atacul a fost însă repede și energic respins [228], prin salve de focuri și prin luptă la baionetă, de către ostașii din regimentele 14 dorobanți, 5 infanterie și Batalionul 2 vînători. În cursul aceleiași nopți au mai fost respinse încă două contraatacuri.

Spre ora 6 dimineața asupra trupelor române din reduta Grivița nr. 1 s-a abătut un puternic foc de artilerie din redutele Ibrahim bei, Ciorum și din cele dispuse spre nord. A trecut apoi la contraatac infanteria otomană cu forțe „numeroase și cu atîta energie" (erau patru coloane, precedate de un lanț de tiraliori) [229], încît părea imposibil de oprit. Cu tot focul violent tras asupra lor de apărătorii români și ruși din redută și din șanțurile laterale, otomanii au reușit să se apropie și chiar să pătrundă în lucrare. Situația devenise critică. În acel moment de cumpănă căpitanul Moise Groza din statul major al Diviziei 4 infanterie a introdus în luptă forțele proaspete sosite încă în seara de 30 august/11 septembrie și a declanșat un contraatac al batalionului 2 din Regimentul 14 dorobanți și al Regimentului 12 dorobanți pe flancuri. Contraatacul, desfășurat fulgerător, a întors flancurile inamicului [230]. După o violentă luptă la baionetă, otomanii au fost opriți, respinși din redută și obligați să se retragă în pozițiile de unde veniseră. Dar, ca și în seara anterioară, comandamentul român nu a exploatat succesul; inamicul nu a fost urmărit pînă în reduta Grivița nr. 2, deși existau forțe suficiente pentru aceasta.

224 Maior Grigore Ionescu, *Jurnalul de război al Regimentului „Ștefan cel Mare"* nr. *13*, Institutul de Editură „Viața Românească", Iași, 1920—1921, p. 38; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 487.

225 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 341. Alte izvoare și lucrări indică însă cifre diferite: Biblioteca Centrală de Stat, fond I. C. Brătianu, pachet LIV, dosar 6, f. 120—32 de ofițeri și 1 300 de soldați, morți și răniți, pentru ambele divizii; Generalul Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 153—21 de ofițeri și 1 300 de soldați; Căpitanul Gh. Damian, op. cit., p. 58—2 500 de militari, morți și răniți pentru ambele divizii.

226 Astfel, pierderile totale ale Brigăzii 1 din Divizia 5 infanterie rusă și ale celor două baterii care o însoțeau s-au ridicat la 22 de ofițeri (din care un general) și 1 012 soldați, morți și răniți (RRT, tom V, vol. VII, p. 147).

227 RRT, tom V, vol. VII, p. 146.

228 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 170.

229 RRT, tom V, vol. VII, p. 185.

230 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 499.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Retrași în fortificațiile lor, otomanii nu au mai lansat alte contraatacuri, dar asupra redutei ocupate de români a continuat să tragă artileria adversă din pozițiile apropiate.

Comandamentul român a obținut astfel răgazul necesar pentru a întări defensiva redutei cucerite. Trupele din lucrare, obosite de atîtea lupte, au fost înlocuite cu forțe proaspete. În apropiere au fost aduse două batalioane de la Divizia de rezervă — batalionul 2 din Regimentul 1 infanterie și batalionul 2 din Regimentul 7 dorobanți — spre a participa la respingerea unor eventuale noi asalturi inamice. În redută au fost introduse două tunuri, iar alte patru au fost dispuse în șanțurile laterale [231]. Două baterii de artilerie de cîmp au fost instalate în apropiere pentru a lovi cu mai mare eficacitate reduta Grivița nr. 2 și a susține nemijlocit trupele noastre în orice împrejurări [232]. De asemenea, a început construirea unui șanț de comunicație între redanul cucerit la 27 august/8 septembrie și reduta Grivița nr. 1 spre a proteja legăturile de focul permanent al inamicului.

În total, în zilele de 26—31 august/7—11 septembrie pierderile trupelor române s-au ridicat la 53 de ofițeri și 2 511 de soldați, morți și răniți.

Concomitent cu acțiunile Armatei de operații române, trupele ruse au desfășurat în sectorul *central*, în zilele de 30 și 31 august/11 și 12 septembrie, lupte violente. Corpul 9 de armată rus (exceptînd un regiment destinat să contribuie la asaltarea redutei Grivița nr. 1) a atacat continuu pozițiile inamice, însă deosebita tenacitate a adversarului nu i-a îngăduit să obțină vreun rezultat deosebit. Corpul 4 rus, comandat de generalul Krîlov, a dat mai multe asalturi asupra pozițiilor turcești de la Radișevo. Cu tot eroismul ostașilor ruși, toate cele 14 coloane de atac au fost respinse; ele au lăsat pe cîmpul de luptă circa 4 300 de militari morți și răniți [233].

Lupte crîncene au declanșat, în *sectorul stîng* al dispozitivului, trupele Detașamentului Imeretinski. În zona Munților Verzi unitățile comandate de generalul Skobelev au reușit să pună stăpînire, după asalturi sîngeroase, pe două redute [234]. În ziua de 31 august/12 septembrie, în zori, turcii au contraatacat însă cu forțe numeroase și le-au recucerit, după ce redutele respective au trecut de patru ori dintr-o stăpînire în alta [235]. Nesprijinit la timp și eficient de eșalonul său superior, generalul Skobelev a fost nevoit să ordone retragerea pe aliniamentul inițial, părăsind toate cele trei creste ale Munților Verzi, după ce trupele aflate sub comanda sa suferiseră pierderi mari [236].

231 Colonel Leonida Loghin, locotenent-colonel Constantin Ucrain, *Plevna 1877*, Editura Militară, București, 1967, p. 80.
232 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 500.
233 Н. И. Беляев, op. cit., p. 245. General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 154.
234 RRT, tom V, vol. VII, p. 175—178.
235 Ibid., p. 191—193; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 159.
236 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 508.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cucerirea redutei Griviţa nr. 1 (Kanlı-tabia), 30 august/11 septembrie 1877 (cromolitografie contemporană — secţia stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

În total, în zilele de 26—31 august/7—11 septembrie trupele ruse au pierdut 197 de ofiţeri şi 12 471 de soldaţi, morţi şi răniţi [237].

În timpul celei de a treia bătălii de la Plevna Divizia de cavalerie română din detaşamentul generalului Laşkarev şi-a avut dispuse forţele: la Dolni Dubnik — Regimentul 5 călăraşi, cu bateria 6 călăreaţă; între Dolni Etropol şi Gorni Etropol — Brigada de roşiori; la sud de Gorni Etropol — Regimentul 6 călăraşi. S-a executat numai cercetare cu roşiorii români pe malul stîng al Iskerului şi la vest de satul Mahaleta; comandantul acestora a raportat că aproape toate satele din jur erau ocupate de otomani şi avuseseră loc schimburi de focuri.

Aşadar, considerînd rezultatul general al celei de a treia bătălii de la Plevna pe întregul ei dispozitiv, singurul succes repurtat a fost acela obţinut de forţele române — cucerirea redutei Griviţa nr. 1.

237 RRT, tom V, vol. VII, p. 203. O cifră aproximativ egală dă şi Н. И. Беляев, op. cit., p. 249.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Eroismul ostașilor români de pe cîmpul de luptă a avut un larg ecou intern și internațional. Marele cartier general român a difuzat, la 5/17 septembrie 1877, ordinul de zi nr. 58 al domnitorului în care se spunea: „Ostași! În lupta de la 30 august voi ați dovedit că virtutea strămoșească n-a pierit din rîndurile oștenilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție, ați luat o redută, un drapel și trei tunuri. Țara vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegația voastră [...], deși am făcut pierderi simțitoare, deși deplîng împreună cu voi pierderea bravilor camarazi căzuți pe cîmpul de onoare, dar sîngele vărsat nu va fi în zadar, dintrînsul va rodi mărirea și independența patriei [...]“ [238]. Printr-un alt ordin de zi s-a dispus ca trofeele cucerite să fie trimise la București: „Drapelele se vor așeza deocamdată în Arsenal, pînă se va hotărî definitiv locul unde are să se păstreze. Iar tunurile luate de la vrăjmași, două se vor așeza de ambele părți ale statuii lui Mihai Viteazul. Umbra măreață a gloriosului domn va vedea astfel că ostașii români au rămas pînă astăzi fii ai eroilor de la Călugăreni. Cel de-al treilea tun se va așeza înaintea marelui corp de gardă domnesc, spre a fi pururea, pentru buna noastră armată, un glorios exemplu de imitat“ [239]. „Buletinul“ de război din 3/15 septembrie sublinia că: „Trupele, în tot timpul acțiunei, au dat probă de cel mai mare devotament și abnegație; s-au luptat ca niște eroi. Moralul lor este excelent“ [240].

După bătălie generalul Alexandru Cernat îl informa pe primul ministru și ministru interimar de Război, I. C. Brătianu: „Pentru purtarea trupelor noastre primim continuu felicitări și laude atît din partea străinilor, cît și a majestății sale. Regimentul 14 dorobanți s-a distins foarte mult. El a fost care a intrat întîi în redută; cu drept cuvînt ne putem mîndri că am început a ne afirma în fața Europei și se pot convinge că românii sunt o națiie eroică“ [241].

Eroismul ostașilor români în luptele din 30 și 31 august/11 și 12 septembrie la Plevna a fost amplu oglindit în presa vremii. Ziarul „Resboiul“ scria că „evenimentele din fața Plevnei au dovedit îndeajuns tuturor atît valoarea individuală a românilor cît și valoarea junei sale armate [...]. Asalturile și luptele de la Plevna vor rămîne neșterse în analele istoriei războaielor și vor servi de exemplu acelora care vor voi

238 DIRRI, vol. VI, p. 79—80.

239 Ibid., p. 80. Înșeși lucrări din epocă au remarcat că există o nepotrivire între datele otomane privind piesele de artilerie instalate în Kanlî-tabia (două) și numărul pieselor capturate (trei). Mai mult, aceste lucrări au semnalat că în fapt în redută se aflau 5 tunuri, din care partea rusă și-a reținut apoi două (cf. *Сборник*, выпуск 41, p. 142; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 488). După o relatare verbală a academicianului C. C. Giurescu, martor ocular, în adolescența lui, cele trei tunuri otomane trofeu puteau fi văzute în București în locurile precizate în ordinul citat și s-au găsit acolo pînă în 1916—1917, cînd au fost ridicate de partea otomană a autorității de ocupație din primul război mondial, după care li s-a pierdut urma. Vezi și Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1914 E 2., partea a 2-a, vol. 40, f. 34.

240 „Monitorul oficial al României“, nr. 200, 4/16 septembrie 1877, p. 5 329 — 5 330.

241 Biblioteca Centrală de Stat, fond I. C. Brătianu, pachet LIV, dosar 6, f. 120.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

să aprecieze valoarea armatei noastre" [242]. Ziarul „Dorobanțul" insera că „în ziua de 30 august dorobanții și vînătorii armatei române [...] înaintară cu un avînt și cu o ordine admirabilă la atacul redutei Grivița, apărată de îndoitele forțe turcești [...]. O ploaie deasă de gloanțe secera rîndurile vitejilor: toți însă aveau înainte numai datoria lor [...]. O oră și jumătate a fost de ajuns pentru a spulbera trufia și calomnia dușmănească. Și-n acest timp cîte probe de curaj, cîte probe de devotament" [243]. În articolul „Lacrimile curg" ziarul „România liberă" consemna: „S-au luptat ca niște lei copiii Carpaților! Împotriva întăriturilor păgîne, care vărsau plumbi încinși, ei și-au aruncat piepturile înflăcărate de iubirea patriei [...]. Au murit mulți [...], dar au murit ca eroi, au murit jertfindu-se pentru o patrie adevărată, pentru deșteptarea trecutului glorios al României [...]. Vitejii de la Grivița au înscris cu sîngele lor o frumoasă pagină de istorie [...]. Să ne iubim fiecare țara cum au iubit-o căpitanul Valter, Șonțu, Lipan și Candiano, vînătorii din al II-lea batalion, ostașii din Regimentul al 10-lea [...]" [244].

Pentru succesul și bravura dovedită în această bătălie armata română a fost felicitată de țar, care într-o telegramă adresată la 5/17 septembrie comandantului Armatei de vest aprecia că trupele române „au dat dovadă în zilele de 30 și 31 august/11 și 12 septembrie de un curaj eroic, luptînd sub unul dintre cele mai nimicitoare focuri ale inamicului" [245]. Țarul a decorat pe principele Carol, generalul Alexandru Cernat și maiorul Candiano-Popescu cu ordinul „Sf. Gheorghe" [246].

Aprecieri elogioase la adresa armatei române au făcut, de asemenea, numeroși atașați militari și corespondenți de presă străini veniți să urmărească operațiile militare din Balcani. Colonelul francez L. Gaillard scria, la 31 august/12 septembrie, lui I.C. Brătianu că „armata română s-a acoperit de glorie. Dealtfel, aici sînt mult lăudate, în afară de bravura sa, ținuta sa, maniera sa de a sluji în condiții atît de noi și modul în care a fost ea prevăzută cu toate lucrurile pînă în cele mai mici amănunte [...]. Voi păstra cea mai frumoasă amintire bunăvoinței cu care am fost înconjurat cînd mi s-a îngăduit să vizitez armata română și nimeni nu va putea aplauda mai cordial decît mine succesele ei viitoare [...]" [247]. Căpitanul danez von Hedemann, atașat pe lîngă armata rusă, menționa, într-un raport din luna septembrie 1877 adresat Ministerului de Război din țara sa, că atacul românilor a fost executat „cu mare bravură" [248]. Corespondentul ziarului „Die Presse" din Viena consemna: „Ordinea excelentă și sîngele

242 „Resboiul", nr. 97, 28 octombrie 1877.
243 „Dorobanțul", an I, nr. 5, 19 noiembrie 1877.
244 „România liberă", nr. 92, 3 septembrie 1877.
245 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, Editura Politică, București, 1967, p. 209—210.
246 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 525—526.
247 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 194.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

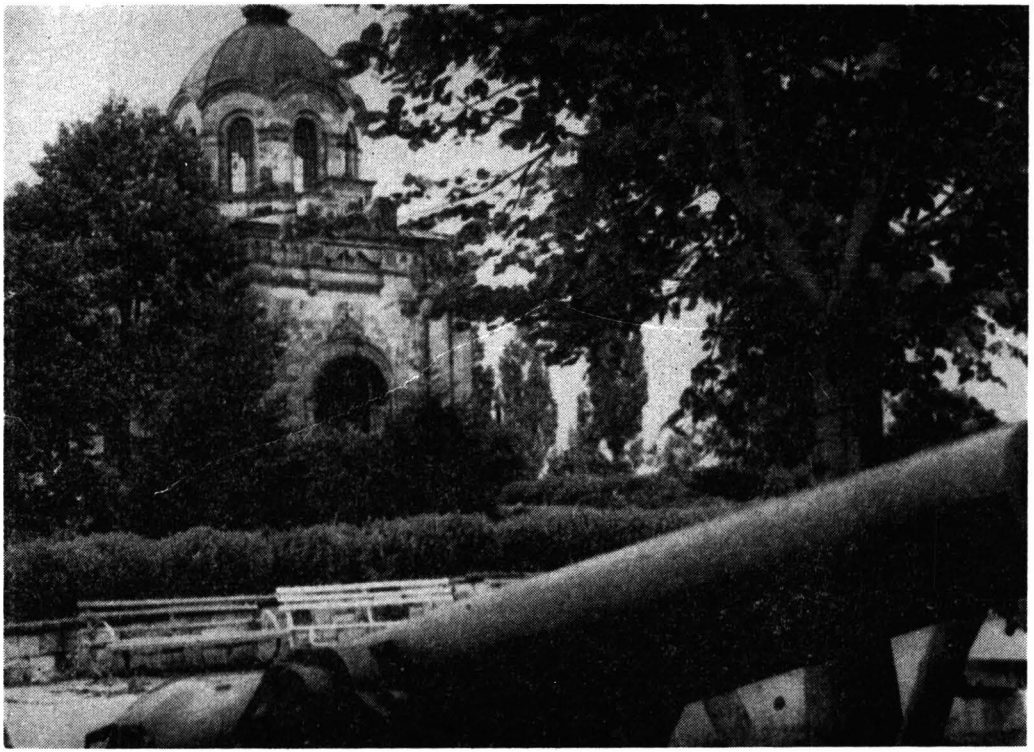

Mausoleul eroilor români și ruși de la Grivița, R. P. Bulgaria (foto I. Ostrovschi, 1975)

rece cu care soldatul român intră în bătaie dovedesc îndeajuns moralul trupelor. Am văzut cu ochii mei cum se bate soldatul român și pot atesta că el e neînfricat, curajos și dibaci în bătaie! Soldații români stau cu o tenacitate admirabilă în mijlocul gloanțelor care cad ca ploaia asupra lor și atît în atac cît și în apărare stau neclintiți în fața inamicului" [249]. Într-o descriere a războiului din 1877—1878 imprimată de ziarul „Hufvudstadisbladet" din Helsinki se aprecia că batalioanele românești ce se bătuseră la Grivița „făcură tot ceea ce ființe omenești erau în stare să facă"[250]. Ziarul italian „Il Dovere" scria în acele zile despre ostașii români: „Intrați în luptă, românii au dat probă de vitejie singulară, de o valoare puțin comună"[251]. „Daily News" aprecia

248 General R. Rosetti, *Rapoarte daneze asupra războiului din 1877—1878*, „Cultura Națională", București, 1929, p. 9.

249 Citat după prof. dr. A. P. Alessi, prof. Massimu Popu, op. cit., p. 500.

250 R. V. Bossy, *Mărturii finlandeze despre România*, „Cartea Românească", București, 1937, p. 140. Aprecieri asemănătoare se găsesc și în lucrarea colonelului finlandez Teodor Fritiof Bläfield, *Krigsoperationerna i trakten av Plevna fran medlet av juli 1877 tilli Plevnas fall* (vezi fragmentele traduse în R. V. Bossy, op. cit., p. 91—99).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

că „la asaltul redutei Griviția românii și-au împlinit datoria în modul cel mai strălucit“ [252], iar „Daily Telegraph“ că „soldații români s-au comportat cu o bravură demnă de cele mai bune elogii [. . .]. Dacă se va ține cont că acești soldați erau la începutul carierei lor și că se luptau contra unor lucrări puternice, apărate de o armată redutabilă, trebuie a recunoaște că s-au luptat în mod remarcabil [. . .]. Infanteria a mers cu hotărîre în foc și a arătat o energie rară în niște împrejurări cu adevărat extraordinare pentru o armată tînără“[253]. „Toată lumea e martoră — scria ziarul „Imparcial“ din Madrid — că armata românească știe să se bată“ [254].

Mai recent, un istoric american considera fapta de arme a românilor pe un alt plan: „cînd armata română a luat parte la al treilea dezastruos asalt al Plevnei (11 și 12 septembrie) și a repurtat unicul succes statornic al zilei cucerind reduta Griviția, diplomația română și-a ameliorat dintr-o dată pozițiile“ [255].

Cu toate eforturile și sacrificiile făcute de români și ruși în zilele de 30 și 31 august/11 și 12 septembrie, cea de a treia bătălie de la Plevna demonstrase, ca și acelea care o precedaseră, că procedeul folosit nu era adecvat noilor realități ale cîmpului de luptă. Se impunea o analiză atentă și pertinentă a situației spre a putea stabili modalitățile corespunzătoare pentru o soluție finală avantajoasă adversarilor forțelor otomane.

251 Prof. dr. A. P. Alessi, prof. Massimu Popu, op. cit., p. 500.
252 Ibid.
253 Ibid., p. 499.
254 Citat după N. Iorga, *Informații spaniole despre războiul nostru pentru independență*, „Cultura Națională“, București, 1928, p. 7.
255 Richard V. Burks, *România and the Balkan Crisis of 1875—78*, în „Journal of Central European Affairs“, Volume two, Number two, July, 1942, p. 133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL VIII-LEA

ÎNCERCUIREA PLEVNEI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pierderile considerabile suferite de forțele aliate și profunda decepție pe care acestea o provocaseră au făcut ca și cei mai aprigi susținători din trecut ai unei cuceriri a Plevnei care să se realizeze printr-un atac general să nu mai creadă acum în posibilitatea organizării unei noi bătălii de acest gen. Pentru a depăși conjunctura defavorabilă, la comandamentele rus și român s-au emis și confruntat diferite păreri asupra orientărilor posibile ale acțiunilor armate ulterioare; adoptarea unei decizii reclama, însă, să se convoace de urgență consiliul de război.

HOTĂRÎRILE CONSILIILOR DE RĂZBOI DIN 1/13 ȘI 2/14 SEPTEMBRIE 1877

La 1/13 septembrie, la prînz, împăratul Alexandru al II-lea a convocat, pe cîmpul de bătălie de la Plevna, un consiliu de război[1] pentru a dezbate problema cea mai stringentă a momentului: era posibil, în condițiile date, să se mențină pozițiile ocupate sau, dimpotrivă, trebuia să se efectueze o retragere (la est de rîul Osma sau chiar mai departe, eventual dincolo de Dunăre) pînă la sosirea unor întăriri masive? [2]. Majoritatea participanților au evitat să dea răspunsuri precise la această întrebare [3]. Totuși, în esență s-au conturat două poziții diametral opuse: una — susținută de generalii P. D. Zotov și N. F. Masalski — care preconiza o retragere ce să se efectueze dincolo de Osma, pe motiv că exista primejdia iminentă a unei contraofensive otomane; alta, avînd ca susținători principali pe generalul K. V. Levițki și pe ministrul de Război D. A. Miliutin, care aviza menținerea fermă a pozițiilor ocupate de trupele ruse și române în fața Plevnei și adoptarea măsurilor necesare pentru a realiza încercuirea

1 La acest consiliu de război au luat parte: țarul Alexandru al II-lea; marele duce Nicolae; D. A. Miliutin, ministrul de Război al Rusiei; generalul-adjutant A. A. Nepokoicițki, șeful statului major al armatei ruse din Balcani, și adjunctul lui, generalul-maior K. V. Levițki; generalul-locotenent prinț N. F. Masalski, comandantul artileriei; generalul-locotenent P. D. Zotov; principele Carol, care a sosit la sfîrșitul dezbaterilor.

2 Colonel Martinov, op. cit., p. 60—61.

3 M. Газенкампф, op. cit., p. 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul E. I. Totleben (in „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1878)

completă a grupării otomane comandate de Osman pașa [4]. Țarul s-a raliat, în cele din urmă, celei de a doua poziții. Totodată, la propunerea ministrului de Război, el a aprobat ca generalul-adjutant E. I. Totleben să fie chemat de la St. Petersburg pentru a fi consultat, ca specialist reputat în problemele fortificațiilor, asupra planului de operații al Armatei de vest [5]. Principele Carol a sosit la acest consiliu la sfîrșitul dezbaterilor. Solicitat de țar să-și expună punctul de vedere, el s-a pronunțat de asemenea „ca trupele să fie lăsate în fața Plevnei", unde „să se întărească prin șanțuri și, pînă la sosirea ajutoarelor cari trebue să se aducă în cea mai mare grabă, să se silească a tăia lui Osman pașa orice comunicațiune cu lumea de afară" [6].

Hotărîrile acestui consiliu de război au deschis, practic, etapa de încercuire și asediere a Plevnei, înscrisă în perioada lunilor septembrie, octombrie și noiembrie 1877, cînd importante evenimente s-au petrecut în această parte a teatrului de operații din Balcani. După caracterul acțiunilor care au avut loc, etapa de încercuire și asediu ar putea fi împărțită în două faze: a) loviturile și manevrele executate pentru completa încercuire a inamicului și b) luptele angajate pentru asigurarea spațiului operațional al forțelor ce au realizat încercuirea.

4 Colonel Martinov, op. cit., p. 61.
5 Ibid.
6 MRC, vol. XI, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Luptele purtate de forțele române și ruse pentru completa încercuire a inamicului din zona Plevna — cunoscute în istoriografia română și străină și sub denumirea de „investirea Plevnei" — aveau, în principal, la bază următoarele constatări făcute în urma celor trei bătălii angajate pînă atunci: 1) defensiva otomană era bine organizată la teren și prevăzută cu puternice și numeroase lucrări de fortificații care asigurau o bună adăpostire personalului și permiteau executarea unui foc continuu și de mare densitate; 2) dispozitivul defensiv avea forma unei potcoave, cu deschiderea spre rîul Vid, unde nu se aflau decît elemente izolate de cercetare ale forțelor aliate și pe unde Osman pașa putea să păstreze legătura cu Sofia și Vidinul. Prin intermediul comunicațiilor respective Plevna își avea asigurată o bună legătură pentru toate nevoile de aprovizionare și evacuare. Acțiunile ofensive directe evidențiaseră că, cu tot eroismul dovedit și cu toate sacrificiile înregistrate de trupele ruse și române, pătrunderea în Plevna rămăsese doar un simplu obiectiv prevăzut în ordinele de operații. Formula încercuirii inamicului, prin interceptarea tuturor comunicațiilor pe unde îi puteau veni cele necesare traiului și luptei, se conturase drept singura soluție bazată pe realitățile și experiența acumulată chiar pe cîmpiile de bătălie ale Plevnei.

În dimineața următoare — 2/14 septembrie — un nou consiliu de război (la care au luat parte domnitorul Carol, marele duce Nicolae, comandantul Armatei române de operații și comandanții corpurilor ruse) a analizat situația militară din zona Plevna în lumina deciziilor adoptate în ajun. În acest consiliu s-a stabilit următorul dispozitiv pentru trupele române și ruse care participau la operația de încercuire a grupării otomane de la Plevna: Armata română de operații menținea, în continuare, pozițiile deținute pînă atunci (cu flancul stîng rezemat pe reduta Griviția nr. 1); Corpului 4 rus, trecut sub comanda generalului-locotenent Pomerantev, îi revenea sectorul cuprins între valea pîrîului Tucenița și drumul Plevna—Pelișat; Corpului 9 rus — sectorul dintre acest drum și satul Griviția [7]. Ordinul dat cu acest prilej de comandantul Armatei de vest prevedea: „Pe pozițiile ocupate toate trupele menționate se vor fortifica puternic" [8]. Pentru supravegherea principalelor căi de comunicație au fost destinate trupe de cavalerie române și ruse.

NOI ATACURI ALE TRUPELOR ROMÂNE ASUPRA REDUTEI GRIVIȚA NR. 2 (6/18 SEPTEMBRIE ȘI 7/19 OCTOMBRIE)

În urma acestor hotărîri comandamentul român, comandanții de divizii și statele lor majore s-au orientat spre organizarea în cît mai bune condiții a redutei

7 Ibid., p. 8. Vezi și Colonel Martinov, op. cit., p. 61—62.
8 *Сборник*, выпуск 43, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cucerite, ca și a pozițiilor ocupate de trupele române pe valea Bukovului pînă la riul Vid și chiar dincolo de acesta. Amenajările din sectorul român au fost executate după indicațiile unui grup de ofițeri din arma geniului, printre care locotenent-colonelul Anton Berendei și maiorul Zamfir Gheorghiu. În cadrul acestei activități s-au realizat: construirea unui drum nebătut de focul inamic, care făcea legătura între reduta Griviția nr. 1 și valea Bukovului — în lungime de 1 113 metri —; reamenajarea redutei Griviția nr. 1 și instalarea la redanul ei a unei baterii de opt piese; dispunerea în sectorul Diviziei 3 infanterie a trei poziții de baterii de cîte șase piese și începerea construirii de noi redute (cum au fost cele de la Kalișovăț, Riben, Verbița etc.). Companiile 2, 3 și 4 geniu au contribuit la organizarea și executarea lucrărilor de fortificații destinate investirii Plevnei, ca și la asigurarea comunicațiilor pentru nevoile trupelor române și ruse din zonă. Participînd și la cîteva lupte, geniștii și-au adus, alături de infanteriști și artileriști, contribuția de sînge la cîștigarea independenței depline. Între redute — care erau distanțate la aproximativ 250 de metri — au fost construite tranșee care adăposteau complet aripa dreaptă a armatei. Întinderea ocupată de poziția română era mare: începînd de la Griviția și pînă la flancul ei drept erau 12 kilometri [9]. Lucrările de fortificații executate de trupele române în sectorul lor au impresionat, prin măiestrie și soluțiile tehnice aplicate, atît pe comandanții ruși, cît și pe atașații militari și corespondenții de presă străini. Drept care, marele duce Nicolae, după ce vizitase sectorul român, i-a telegrafiat domnitorului Carol: „Te rog a ordona stăruitor flancului stîng al Corpului al IV-lea rusesc și Divisiunei a 2-a Imeretinski să se fortifice și ele tot așa de tare cum a făcut armata ta" [10]. Într-o telegramă adresată generalului Zotov marele duce arăta: „Este rușinos pentru noi că lucrările românilor progresează, iar la noi — nimic" [11].

Trupele ruse au început să efectueze unele lucrări genistice, cu toate dificultățile pe care le aveau din cauza lipsei acute de unelte și a insuficienței subunităților tehnice [12].

În cursul lunii septembrie și la începutul lunii octombrie comandamentul român nu a renunțat la ideea de a ocupa, printr-un nou asalt, reduta Griviția nr. 2 (Baș-tabia, care în această perioadă căpătase numele de Osman pașa-tabia, ceea ce vădea însemnătatea ce i se atribuia de partea otomană). Lucrările de apropiere executate între timp păreau să faciliteze realizarea acestui obiectiv.

Încă la 4/16 septembrie s-a ordonat o acțiune de cercetare asupra redutei Griviția nr. 2, cu două companii din Regimentul 13 dorobanți, sprijinite de focul

9 Sursele și autorii din epocă dau cifre diferite, care variază de la minimum 12 km la maximum 20 km. Pe de altă parte, întinderea sectorului ocupat exclusiv de trupele române a variat: s-a extins pe măsură ce desfășurarea de front a devenit continuă și s-a restrîns pe măsură ce inelul încercuirii a devenit mai strîns.

10 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 537.

11 M. Газенкампф, op. cit., p. 122.

12 Colonel Martinov, op. cit., p. 65—73.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Otton Sachelarie

bateriei dispuse la redan. În urma acestei acțiuni s-a ajuns la concluzia că reduta era slab apărată [13] și s-a hotărît executarea unui atac în forță, pentru ziua de 6/18 septembrie. În acest scop, se preconiza ca atacatorii români să folosească și șanțurile de apropiere — „paralele", cum erau denumite în limbajul timpului —, pe care diviziile 3 și 4 române le începuseră încă de la 1/13 septembrie.

Un consiliu de război întrunit la Armata de operații română, la care au fost prezenți și comandanții de divizii, a cerut aprobarea domnitorului pentru executarea acestui atac. Ca urmare, generalul Cernat a dat ordinul nr. 57 din 5/17 septembrie 1877, completat ulterior cu o instrucțiune, prin care a stabilit atît caracteristicile concepției ofensive cît și procedeele ce se aveau în vedere la organizarea și desfășurarea atacului împotriva defensivei inamice fortificate. S-a prevăzut, printre altele, ca atacul să fie precedat de o pregătire de artilerie („foc rar") cu o durată de șapte ore și jumătate, prin care se urmărea, în afara acțiunii de contrabaterie, lovirea cu foc a șanțurilor și parapetelor redutei, precum și a rezervelor și adăposturilor otomane situate înapoia ei. Focul tuturor bateriilor urma să se execute masat, concentrîndu-se asupra obiectivului, coordonat permanent cu acțiunea infanteriei. Ordinul a stabilit, totodată, să se organizeze un atac demonstrativ, cu o companie din Batalionul 3 vînători, acțiune pe care analiști istorici au apreciat-o a fi fost de redusă eficiență, întrucît subunitatea destinată era prea mică, iar direcția de atac prea apropiată de cea a loviturii principale și deci puțin aptă de a distrage atenția și forțe ale adversarului [14]. Celelalte trupe urmau

13 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 163. Vezi și I. Halil Sedes, op. cit., XII. Cilt, p. 39.
14 General Radu Rosetti, op. cit., p. 63.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

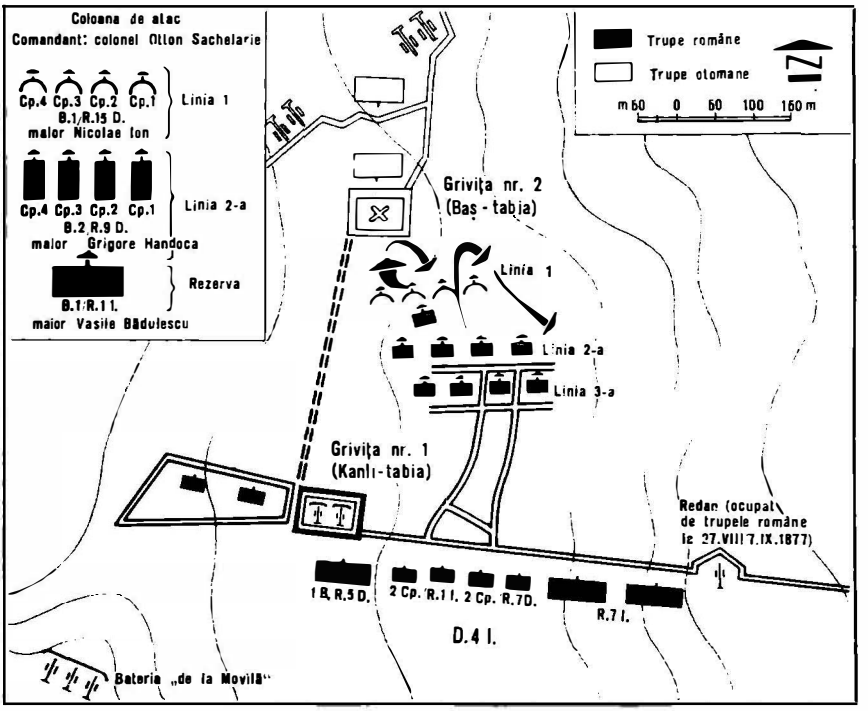

ATACUL EXECUTAT DE TRUPELE ROMÂNE ASUPRA REDUTEI GRIVIŢA NR. 2 (BAŞ-TABIA) 6/18 septembrie 1877

să rămînă, cu excepţia unui foc limitat, în aşteptare: „Restul trupelor diviziei 3 şi 4 vor rămîne în poziţiile lor sub arme" [15].

Gruparea destinată atacului era constituită din trei batalioane, luate cîte unul de la fiecare divizie şi puse sub comanda colonelului Otton Sachelarie, comandantul Brigăzii 2 infanterie din Divizia de rezervă. Dispozitivul de atac, conform uzanţelor, era în coloană, cu batalioanele eşalonate în adîncime: batalionul din Regimentul 15 dorobanţi (Divizia 4), sub comanda maiorului Nicolae Ion, în linia întîi; batalionul din Regimentul 9 dorobanţi (Divizia 3), sub comanda maiorului Grigore Handoca, în linia a doua, şi batalionul din Regimentul 1 infanterie (Divizia de rezervă), sub comanda maiorului Vasile Bădulescu, în rezervă [16].

La 6/18 septembrie batalioanele destinate atacului au intrat în lucrările redutei Griviţa nr. 1, în dispozitivul hotărît. Tot în această redută se mai aflau şi alte

15 *Jurnalul de operaţiuni al Diviziei de infanterie de rezervă 23 iulie 1877 — 29 iulie 1878*, Editura „Cartea Românească", Bucureşti, 1929, p. 29.
16 IRR, partea a 2-a şi a 3-a, p. 543—544.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

LUCRĂRI DE APROPIERE EXECUTATE DE TRUPELE ROMÂNE DE LA REDUTA GRIVIȚA NR. 1 CĂTRE REDUTA GRIVIȚA NR. 2
septembrie — octombrie 1877

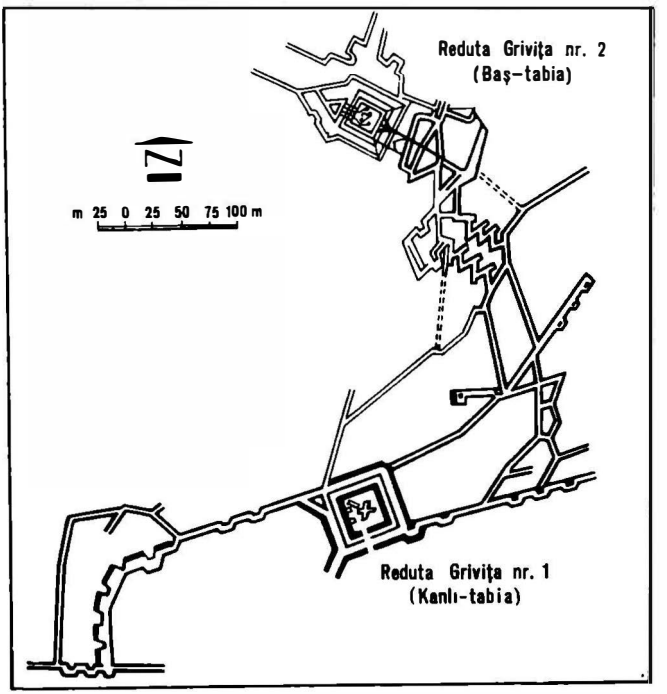

subunități, aparținînd regimentelor 5 și 7 dorobanți. La ora 6 a început focul artileriei, care cu mici întreruperi a durat pînă la declanșarea atacului. În acel moment batalionul 1 din Regimentul 15 dorobanți a ieșit din șanțuri, s-a răspîndit în trăgători și, în frunte cu comandantul lui, maiorul Nicolae Ion, a pătruns în lucrările înaintate ale inamicului; prin luptă la baionetă unitatea și-a croit drum pînă la parapetul redutei, dar nu l-a putut escalada din cauza focului intens de infanterie și artilerie otoman. Martor ocular la acest episod, doctorul Gheorghe Sabin scria într-o lucrare memorialistică: „Era ceva nemaipomenit, disciplina și nepăsarea cu care înaintau soldații și ofițerii acestui batalion. Parcă-i văd și acum cu căciulile lor cu pene lungi de curcan, cu corpul înclinat înainte, cu arma în cumpănă, alergînd spre șanțurile turcești ca un singur om. Nu era unul care să meargă mai încet sau să șovăiască“ [17].

Otomanii au deschis un puternic foc de pe flancuri asupra batalioanelor din linia a doua și din rezervă, care conform ordinului se angajaseră spre redută în sprijinul primului batalion [18]. În această crîncenă luptă maiorul Nicolae Ion a fost ucis, iar

17 Dr. Gh. Sabin, *Amintiri din războiul independenței*, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva“, București, 1912, p. 109.
18 I. Halil Sedes, op. cit., XII. Cilt, p. 40—43, dă amănunte interesante asupra asaltului din 6/18 septembrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

maiorul Handoca și alți ofițeri din al doilea batalion au căzut grav răniți. Copleșiți de focul inamic, ostașii batalioanelor din linia a doua și din rezervă nu au mai putut ajunge la redută, iar primul batalion, cu tot eroismul dovedit, neprimind sprijin din adîncimea dispozitivului, a trebuit, la ordin, să se retragă. Batalionul pierduse două treimi din efectiv și toți ofițerii (morți sau răniți) [19]. La ora 17 lupta a încetat.

Rezultatul atacului din ziua de 6/18 septembrie a determinat comandamentul român să amîne pentru cîtva timp executarea unui nou asalt și să continue susținut lucrările de apropiere, pentru a reduce din spațiul pe care trupele noastre erau obligate să-l parcurgă în teren descoperit. Pînă la sfîrșitul lunii septembrie s-a realizat cea de a patra „paralelă", situată la 180 de metri distanță de reduta proprie. Aceste lucrări deveniseră un complex de șanțuri, cu adîncime în jur de 1,70 metri, organizate cu trepte, amplasamente pentru muniții, puști și chiar tunuri de cîmp.

În aceste condiții s-a hotărît să se facă o nouă încercare de a străpunge poziția otomană la reduta Griviței nr. 2 și de a deschide drumul spre Plevna. S-a ajuns astfel la atacul de la 7/19 octombrie 1877. Sub motiv că atacul urmărea obiective limitate, atît organizarea cît și executarea lui au fost lăsate pe seama Diviziei 4 infanterie; se pare, însă, că procedînd astfel domnitorul Carol a vrut să nu își asume — din motive de prestigiu personal — riscurile unui eventual deznodămînt nefavorabil.

Comandamentul Diviziei 4 infanterie a adus, în comparație cu dispozitivul și procedeele aplicate în timpul atacurilor anterioare, unele modificări menite, în opinia lui, să deruteze defensiva otomană: pe de o parte, a scurtat la maximum pregătirea de artilerie, pentru ca otomanii să nu poată adopta contramăsurile obișnuite; pe de altă parte, a decis ca atacul să se execute nu pe o direcție, ci pe două, spre a obliga inamicul să își disperseze focul și a-i reduce posibilitățile de contraatac.

Corespunzător acestei concepții, trupele destinate atacului au primit următoarele misiuni: batalionul 2 din Regimentul 5 dorobanți, sub comanda maiorului Hasnaș, aflat la flancul drept al dispozitivului, trebuia să atace partea de est a redutei; Batalionul 1 vînători, comandat de maiorul Comăneanu, aflat la flancul stîng al dispozitivului, primise ordin să atace reduta dinspre sud-est. Între cele două batalioane, un detașament format dintr-o companie de geniu și ostași voluntari urma să ducă gabioanele și fascinele necesare umplerii șanțurilor, precum și scările pentru escaladarea parapetului redutei; Regimentul 5 infanterie, cu celelalte două batalioane, în eșalonul doi al coloanei de atac, trebuia să fie gata a interveni în momentul hotărîtor al luptei. Toate aceste forțe erau puse sub comanda colonelului Nicolae Dona. Regimentul 7 infanterie, care se afla în reduta Griviței nr. 1, avea misiunea să acopere cu foc flancul stîng al atacului și să intervină în cazul în care inamicul ar fi contraatacat în acea direcție.

19 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 546.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

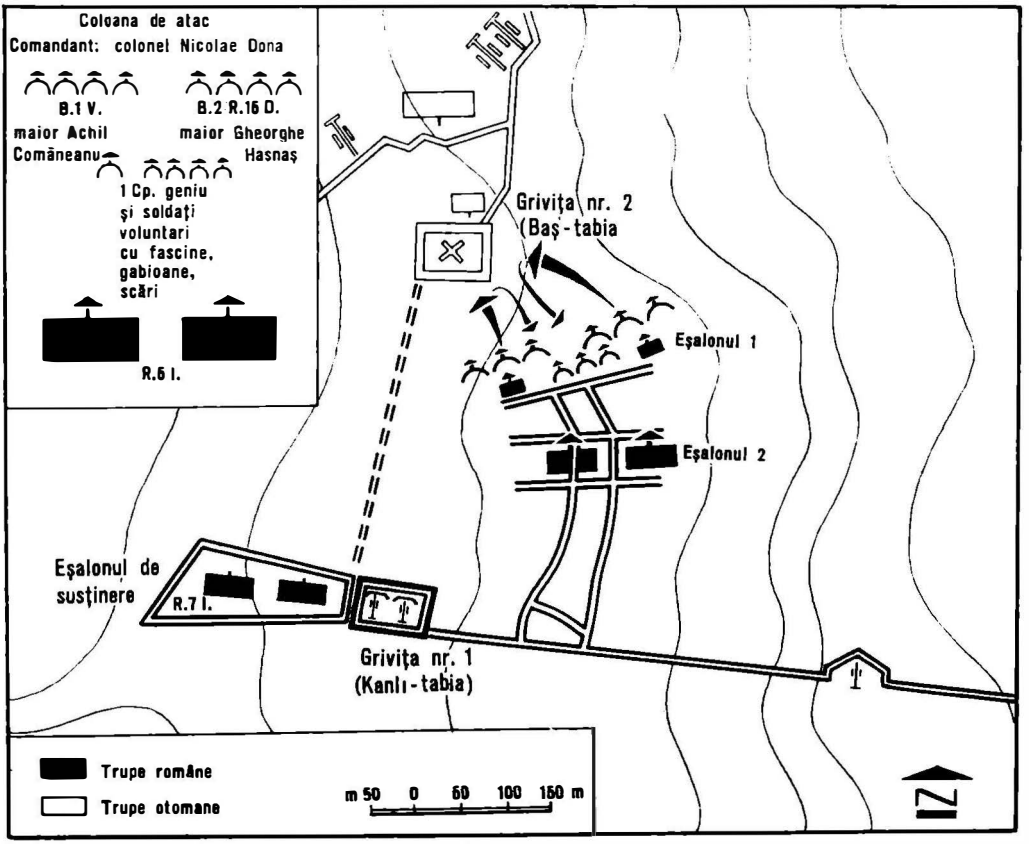

ATACUL EXECUTAT DE TRUPELE ROMÂNE ASUPRA REDUTEI GRIVIŢA NR. 2 (OSMAN PAŞA — TABIA) la 7/19 octombrie 1877, ora 12.30

La ora 12,30, după o scurtă pregătire de artilerie, atacul s-a dezlănţuit. În momentul în care românii au ajuns la şanţurile redutei Griviţa nr. 2 otomanii au dezlănţuit un foc dens care a rărit rîndurile asaltatorilor, făcînd progresiunea imposibilă. Aşadar focul artileriei proprii s-a dovedit şi de această dată ineficace asupra fortificaţiilor otomane. Comandantul Diviziei 4, pentru a evita sacrificiile inutile, a hotărît oprirea atacului, urmînd ca el să fie reluat după o nouă pregătire de artilerie şi executat pe întuneric. Ideea unui atac dat pe timp de noapte se conturează astfel mai pregnant, în condiţiile războiului din 1877—1878, ca un procedeu nou, impus de natura organizării defensive inamice. Prin acest procedeu s-a urmărit nu numai realizarea efectelor de surprindere şi micşorarea eficacităţii focului adversarului, ci şi crearea unei situaţii care să nu favorizeze comandamentul otoman în executarea unor contraatacuri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

După lăsarea întunericului și efectuarea unei noi pregătiri de artilerie cu toate bateriile ruse și române din zonă, forțele române au atacat, repetînd ideea de manevră aplicată în timpul zilei, dar cu noi forțe. În primul eșalon era Regimentul 7 infanterie, care a asaltat reduta cu batalionul 1, comandat de căpitanul Vasiliu, dinspre est, și cu batalionul 2, comandat chiar de comandantul regimentului — locotenent-colonelul Grigore Ion —, dinspre sud-est. Ca susținere au fost desemnate batalioanele Regimentului 13 dorobanți, Batalionul 1 vînători și batalionul 2 din Regimentul 5 dorobanți.

Cînd s-a dat semnalul de atac, locotenent-colonelul Grigore Ion, comandantul regimentului, a ieșit din șanț, urmat de valurile de ostași. Lupta a început cu disperare. După unele mărturii, cu această ocazie ostașii inamici ar fi folosit și niște cîngi lungi cu care i-ar fi tras pe români în șanțuri spre a-i masacra cu topoarele [20]. Așa a murit, împreună cu numeroși alți militari, căpitanul Dimitrie Gănescu. Considerînd situația lor grav periclitată, otomanii au lansat în contraatac două batalioane proaspete din rezervă sub comanda lui Haci Adil pașa, după ce anterior nu dăduse rezultate un contraatac dat de o subunitate otomană, condus chiar de comandantul redutei Osman pașa (Griviția nr. 2), Hafız Abdülezel bei [21]. Ca și în acțiunile anterioare, focul inamic a oprit intervenția rezervelor, iar batalioanele din linia întîi au rămas izolate și au suferit mari pierderi. Comandantul Regimentului 7 infanterie a căzut rănit în luptă împreună cu majoritatea ofițerilor. În această situație, comandantul diviziei a ordonat retragerea. Unitățile române au pierdut, în această zi, 2 ofițeri morți și 21 de răniți, 964 de soldați morți, răniți sau dispăruți [22].

Marile sacrificii pe care Divizia 4 infanterie română le-a înregistrat în timpul celor două luni de cînd se angajase în luptă („la 8 octombrie nu mai avea decît în jur de 4 800 oameni din efectivul de 10 000 la trecerea Dunării") [23] au determinat înlocuirea ei cu două brigăzi din Divizia 2 infanterie (denumire atribuită la 9/21 septembrie Diviziei de rezervă) și regruparea în zona localității Verbița, în rezerva Armatei de operații române.

CAVALERIA ROMÂNĂ, ÎN COOPERARE CU CEA RUSĂ, ÎN PRIMA FAZĂ A ÎNCERCUIRII PLEVNEI

Cele două atacuri date de trupele române asupra redutei Griviția nr. 2 s-au numărat printre puținele acțiuni ofensive inițiate în zona Plevnei după trecerea la

20 Ibid., p. 594.
21 I. Halil Sedes, op. cit., XII. Cilt, p. 143.
22 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 596.
23 Capitaine d'infanterie Fisch, *Coopération de l'armée roumaine en Bulgarie*, Spineux & Co. éditeur, Bruxelles, 1879, p. 123.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

organizarea încercuirii grupării otomane comandate de Osman pașa. Aceasta nu înseamnă, însă, că în sectoarele ocupate de trupele române și ruse s-ar fi așternut liniștea. Dimpotrivă, din inițiativa generalului Zotov, în special, fortificațiile otomane au fost supuse unui foc intens și continuu de artilerie. Potrivit ordinelor primite, fiecare tun din bateriile ruse trebuia să tragă zilnic 30 de lovituri [24]. Dar s-a constatat, curînd, că efectul material și moral scontat nu a fost obținut; în consecință, Marele cartier general rus a dat ordin generalului Zotov să pună capăt risipei inutile de muniție și uzării nemotivate a pieselor de artilerie [25].

Între timp, unitățile de cavalerie române și ruse au făcut mari eforturi pentru a-și îndeplini misiunea care le fusese încredințată la consiliile de război din 1/13 și 2/14 septembrie: interceptarea și supravegherea căilor de comunicație prin care gruparea otomană din Plevna continua să fie aprovizionată cu material și subzistențe [26].

Noua situație a necesitat o reorganizare a forțelor de cavalerie. S-au format două detașamente (corpuri) de cavalerie cărora li s-a încredințat misiunea de a ataca transporturile și trupele inamice din apropierea Plevnei, a distruge drumurile și întrerupe legăturile telegrafice și poștale, a captura rezervele de hrană și furaje existente în zonă. Un prim detașament, pus sub comanda generalului Krilov și constituit din 45 de escadroane de cavalerie, din care 16 românești [27], și 5 baterii de artilerie, din care una românească, a fost dispus în spațiul de la stînga Vidului (la vest de rîu), pe considerentul că avea în majoritate forțe proaspete, unde a înlocuit unitățile de cavalerie ruse comandate de generalul Lașkarev. Detașamentul Krîlov acoperea întreaga fațadă vestică și nord-vestică a cetății investite. Forțele ruse comandate de generalul Lașkarev (19 escadroane și 3 baterii) au fost regrupate la dreapta Vidului, legate de aripa stîngă a dispozitivului rus de asalt, cu misiunea de a asigura fațada sudică a inelului încercuirii. În acest fel trupele române de cavalerie au ieșit din compunerea detașamentului Lașkarev, unde se aflaseră timp de circa o lună. Generalul rus, ajutoarele sale, ostașii și-au luat un cald rămas bun de la cam arazii de arme români, cărora le-au apreciat elogios meritele combative.

La 5/17 septembrie au fost trimise subunități de cavalerie rusă spre Gorni Dubnik, Dolni Dubnik și Teliș, iar spre Rahova un detașament român format din două escadroane din regimentele 1 roșiori și 5 călărași. Plecînd de la localitatea Mahaleta, situată pe rîul Isker, la 20 km vest de Plevna, pentru a ieși în drumul Rahovei, detașamentul român a fost informat de populația bulgară că în satul Kneja se găseau trupe otomane.

24 Colonel Martinov, op. cit., p. 74.
25 Ibid.
26 Referitor la acțiunile cavaleriei române și ruse in perioada încercuirii Plevnei vezi și Adolf Horsetzky von Hornthal, op. cit., p. 219—235.
27 Grupate astfel: Brigada de călărași comandată de colonelul Constantin Formac (regimentele 5 și 6 călărași), Brigada de roșiori comandată de colonelul Victor Crețeanu (regimentele 1 și 2 roșiori) și Brigada de călărași comandată de colonelul George Rosnovanu (regimentele 3 și 8 călărași).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cavaleriștii români au atacat cele aproximativ două escadroane inamice, pe care le-au înfrînt, și au capturat și un drapel. Inamicul a lăsat pe cîmpul de luptă trei morți și unsprezece răniți.

La 9/21 septembrie s-a primit informația că dinspre Orhanie (circa 100 de kilometri sud-vest de Plevna) se deplasa pe drumul Plevnei un convoi de aproximativ 2 000 de care cu diferite provizii, escortat de circa 8 000 de ostași otomani. „Misiunea de a escorta și introduce în Plevna un convoi cu hrană și muniții — relatau Muzaffer și Talaat — i-a fost încredințată lui Ahmed Hîfzî pașa. Trupele de escortă cuprindeau 17 batalioane, un regiment de cavalerie regulată și 2 baterii de artilerie, repartizate în 2 brigăzi a 2 regimente, cu 3 batalioane fiecare, sub comanda generalilor Ismail Hakki și Edhem. O rezervă de 5 batalioane a fost pusă sub ordinele colonelului Veli bei. Concentrarea și organizarea completă a diviziei n-a fost terminată decît la 17 septembrie; a doua zi ea a părăsit poziția de la Orhanie" [28]. Trupele aliate distruseseră comunicația în cîteva locuri, în apropiere de Teliș, coloana inamică neputînd ajunge la această localitate decît la 9/21 septembrie, deși distanța era doar de 75 km, ceea ce însemna un ritm mediu de deplasare de numai 20 km în 24 de ore.

Osman pașa, fiind înștiințat de sosirea convoiului, a constituit un detașament puternic sub ordinele lui Atuf pașa, cu un efectiv de circa 2 500 de militari și 2 tunuri, pe care l-a trimis înaintea convoiului pentru a-l ajuta în timpul traversării regiunii aflate sub controlul unor trupe române și ruse. Detașamentul „a angajat o luptă cu inamicul, înaintea localității Dolni Dubnik, în urma căreia drumul spre Plevna a fost degajat". În această luptă „Edhem pașa a fost rănit [...]. Trupele care au luptat împotriva turcilor la Gorni Dubnik și Dolni Dubnik, sub ordinele generalului Krîlov, se compuneau din 32 de escadroane rusești și 16 românești, cu 5 baterii călărețe (30 de tunuri); ele s-au retras spre localitățile Etropol și Trestenik" [29]. Informația referitoare la rezultatul acestei confruntări este confirmată și de documentele românești, care arată că, deși a fost atacat la Teliș, convoiul otoman a reușit totuși „a se introduce în Plevna" la 11/23 septembrie [30].

Acest convoi adusese grupării otomane din Plevna o mare cantitate de hrană și de muniții, dar lipseau furajele. Pentru a folosi rezervele mari de furaje și cereale existente între linia de contact și Plevna, Osman pașa a organizat o divizie mobilă de furajori, formată din 12 batalioane de infanterie, 8 escadroane de cavalerie și o baterie de artilerie, comanda fiind încredințată generalului Ahmed Hîfzî. Diviziei i s-au afectat 300 de „trăsuri" (vehicule hipo) pentru transport, escortate de două batalioane.

28 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 114—115.
29 Ibid., p. 117—118.
30 DIRRI, vol. VI, p. 184.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La 15/27 septembrie divizia comandată de Ahmed Hîfzî a primit ordinul de „a ridica orzul, porumbul, paiele și furajul care se aflau la Trina“ [31]. La 16 și 17/28 și 29 septembrie, fără a întîmpina rezistența cavaleriei ruse și române, otomanii au efectuat două transporturi. Încurajat de aceste rezultate, comandamentul otoman a mărit efectivul diviziei la 17 batalioane de infanterie, 2 regimente de cavalerie și 10 tunuri. În zilele următoare divizia a organizat încă două transporturi de cereale și furaje, pe care le-a dus în Plevna; în plus, ea a primit misiunea de a proteja marșul unui nou convoi, comandat de Şevket pașa, care venea de la Orhanie.

Acțiunile pe care gruparea otomană din Plevna le-a putut întreprinde — cu sprijin din exterior — pînă spre sfîrșitul lunii septembrie 1877 dovedeau că încercuirea nu era încă completă și, deci, inamicul avea posibilitatea să părăsească orașul, ieșind în direcția Dolni Dubnik — Orhanie — Sofia. Se pare că Osman pașa ordonase deja fortificarea punctelor-cheie (Dolni Dubnik, Gorni Dubnik și Teliș) și amenajarea mai multor stații telegrafice [32] pe linia de comunicație cu Sofia nu numai pentru a satisface nevoile de aprovizionare, ci și cu scopul — mult mai important — de a păstra o poartă deschisă pe unde, la momentul oportun, să poată părăsi Plevna. Dar, cu toate apelurile stăruitoare făcute de prevăzătorul și priceputul general turc la Constantinopol, după bătălia a treia de la Plevna comandamentul suprem otoman nu a aprobat ca forțele din Plevna să se retragă, pe motiv că ele imobilizau o mare parte a armatelor rusă și română, întîrziind astfel declanșarea ofensivei în alte zone — îndeosebi la sud de Balcani. În aceste condiții, împotriva voinței lui, Osman pașa a fost determinat să rămînă la Plevna, deși își dădea seama că momentul încercuirii complete nu era departe [33].

Temerile lui Osman pașa s-au confirmat nu peste multă vreme. Căci, pe de o parte, în zona Plevna au început să sosească unitățile de întărire din garda imperială rusă (trei divizii de infanterie, o divizie de cavalerie și o brigadă de vînători), ceea ce a sporit posibilitățile comandamentului aliat de a extinde și fortifica încercuirea și spre vest și sud-vest. Pe de altă parte, comanda trupelor de cavalerie ruse și române a fost preluată de generalul I. V. Gurko, considerat mult mai energic decît predecesorul lui, generalul Krîlov [34]. Generalul E. I. Totleben a fost numit adjunct al principelui Carol, iar generalul-locotenent prinț Imeretinski a devenit șef al statului major al Armatei de vest; generalul-locotenent P. D. Zotov a revenit la comanda Corpului 4

31 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 118; vezi și I. Halil Sedes, op. cit., XII. Cilt, p. 64—66.
32 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 127.
33 Ibid.
34 În ordinul de zi dat cu prilejul lăsării comenzii, generalul Krîlov arăta referitor la trupele române: „Luptele de la Teliș, Gorni Dubnik, Semeret Trestenik, precum și diferitele expediții încredințate de mine cavaleriei române au dovedit în mod strălucit bravura, ținuta perfectă și exactitudinea în serviciu a brigadelor de roșiori și de călărași, precum și a bateriei de artilerie călăreață română“ („Resbelul“, nr. 86, 17 octombrie 1877).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Dimitrie Racoviță (fotografie ulterioară)

Colonelul Ștefan Fălcoianu (fotografie ulterioară în gradul de general)

rus [35]. Schimbările de persoane au avut un rol pozitiv în buna funcționare a comandamentului Armatei de vest și, în acest cadru, pe tărîmul relațiilor dintre căpeteniile militare ruse și române [36].

Unele modificări s-au produs și în comandamentele trupelor române: șef al Statului major general (și al celui al Armatei de operații) a devenit colonelul Ștefan Fălcoianu, în locul colonelului Constantin Barozzi; comandantul Diviziei 4 infanterie, colonelul Alexandru Anghelescu, a fost înlocuit cu generalul Dimitrie Racoviță.

În perioada următoare, la acțiunile de investire întreprinse la vest de rîul Vid au început să participe, alături de cavalerie, și mari unități de infanterie — circa trei divizii române și ruse. Pentru realizarea completă a blocadei Plevnei eforturile trupelor române și ruse s-au concentrat în zona localităților Dolni Dubnik, Gorni Dubnik și Teliș. Dolni Dubnik era deținut de puține forțe adverse și prevăzut doar cu cîteva tranșee; în schimb, la Gorni Dubnik se aflau 8 000 de militari otomani, cu 4 tunuri, dispunînd de 2 redute orientate spre Plevna și Teliș. La Teliș se găseau 5 000 de luptători, cu 4 tunuri, iar ca lucrări 2 redute protejate de șanțuri-adăpost.

35 Anturajul marelui duce Nicolae a adus grele acuzații generalului Zotov pentru o serie de greșeli săvîrșite în funcția de șef al statului major al Armatei de vest și atitudine incorectă față de comandantul ei, principele Carol (cf. M. Газенкампф, op. cit., p. 133).

36 Într-o corespondență personală întocmită atunci comandantul suprem român aprecia că atît Totleben cît și Imeretinski „se bucură de a lucra sub comanda mea". Cu referire la primul se nota: „Am și legat prietenie strînsă împreună și ne înțelegem așa de bine, că e o adevărată bucurie să ne vadă cineva". „Prințul Imeretinski, învingătorul de la Lovcea, e iarăși un om foarte plăcut, de o cultură fină și renumele său ca ofițer de stat major e făcut deja" (MRC, vol. XI, p. 28, 29).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Gurko a hotărît ca atacul principal să fie executat asupra poziției de la Gorni Dubnik, de către trupele Corpului de gardă: Divizia 2 cavalerie, un regiment de vînători, 6 escadroane de cavalerie și 6 baterii. Spre nord, o grupare formată din trupe ruse și române (Brigada de roșiori comandată de colonelul Crețeanu, Brigada de cazaci de Cuban, Batalionul 2 vînători român, un batalion din Regimentul 16 dorobanți, două baterii ruse și una română), pusă sub comanda generalului-maior A. I. Arnoldi, trebuia să atace Dolni Dubnik, în timp ce forțe române și ruse comandate de colonelul Cantili (Brigada 1 infanterie din Divizia 4, sprijinită de o baterie română, și o brigadă de cazaci cu două baterii ruse) urmau să atace Gorni Etropol și Dolni Etropol și să zdrobească la est de podul de pe rîul Vid un eventual atac al trupelor inamice din Plevna. În sfîrșit, spre sud, un detașament din trupele de gardă (două brigăzi de cavalerie, un regiment de vînători și trei baterii), sub comanda colonelului Celișcev, avea misiunea de a ataca poziția otomană de la Teliș. Flancul drept al acestui detașament era asigurat de brigada de călărași comandată de colonelul Formac. Rezerva generală a tuturor forțelor destinate acestei acțiuni era formată dintr-o divizie de gardă.

Pentru a se ușura îndeplinirea misiunii forțelor de la vest de Vid s-a hotărît ca trupele otomane din Plevna să fie angajate prin alte două acțiuni: prima, executată de unitățile române de la aripa dreaptă a dispozitivului (regimentele 14 dorobanți și 3 călărași), către Susurlu; a doua — de diviziile 16 infanterie și 3 gardă ruse, în sectorul dintre rîurile Tucenița și Vid, avînd flancul stîng asigurat de Divizia 9 cavalerie rusă.

În ziua de 12/24 octombrie s-a declanșat atacul. Luptele cele mai crîncene s-au defășurat la Gorni Dubnik. După o zi întreagă de încleștări dramatice această localitate puternic întărită de pe drumul Sofiei a căzut, garnizoana otomană fiind silită să se predea. Trupele ruse au pierdut 120 de ofițeri (din care un general mort și 2 răniți) și peste 4 000 de soldați; pierderile otomanilor s-au ridicat la circa 3 500 de militari morți și răniți [37].

După succesul obținut la Gorni Dubnik forțele aliate și-au îndreptat atenția asupra localității Teliș. În dimineața de 16/28 octombrie Telișul a fost înconjurat și supus unui bombardament concentric, timp de trei ore. Somat să depună armele, generalul Ismail Hakki, avînd în vedere situația celorlalte trupe otomane, a acceptat capitularea garnizoanei (3 000 de luptători) și predarea materialului de care aceasta dispunea. Informat de cele petrecute la Gorni Dubnik și Teliș și pentru a evita alte pierderi zadarnice, Osman pașa a dispus ca forțele otomane din zona Dolni Dubnik să se retragă. În consecință, la 19/31 octombrie inamicul a evacuat această localitate pe care trupele române și ruse au ocupat-o fără luptă.

37 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 618.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Grigore Cantili

Comandamentul român a luat în acest timp măsuri de asigurare a aripii drepte a forțelor sale, trimițînd noi unități în direcția Opanezului și a localităților Gorni Etropol și Dolni Etropol. În cadrul acestei manevre Brigada 1 din Divizia 4 infanterie a înaintat spre Gorni Etropol și Dolni Etropol, sate pe care le-a ocupat fără rezistență, în timp ce Brigada 2 a înaintat pînă la imediat sud de Susurlu, unde a pus stăpînire pe o serie de înălțimi și s-a consolidat la teren. Un raport al generalului rus Arnoldi preciza următoarele: „în cele 7 zile de operațiuni ale trupelor din detașamentul meu înaintea Dolni Dubnikului toate trupele din armata română, de cavalerie, infanterie și de artilerie, și-au îndeplinit datoria cu conștiință și cu multă abnegațiune și ne-au fost de un mare ajutor: infanteria a trebuit să stea patru zile neîntrerupt în șanțuri, fără să poată aprinde focuri noaptea; cavaleria și-a îndeplinit toate misiunile ce i s-au încredințat, cu o preciziune și o repeziciune admirabilă; mai ales toate recunoașterile au fost făcute fără cea mai mică greșeală; artileria s-a aflat sub focul a trei redute inamice, pricinuind vrăjmașului mult rău prin focul ei sigur și neîntrerupt“ [38].

A DOUA FAZĂ A ÎNCERCUIRII PLEVNEI

Toate aceste succese au marcat începutul fazei a doua a asediului, care a durat pînă la 28 noiembrie/10 decembrie, în care toate preocupările s-au concentrat pentru

38 Ibid., p. 623—624.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lărgirea spațiului operațional din spatele forțelor de investire și izolarea tot mai accentuată a garnizoanei otomane din zona Plevna. Linia siguranței exterioare a încercuirii a ajuns pe această direcție la aproximativ 40 de kilometri. Forțele comandate de Șevket pașa, care înaintaseră de la Sofia către Teliș pentru a veni în sprijinul grupării din Plevna, au fost obligate să se retragă spre Orhanie.

Eforturile trupelor ruse și române depuse începînd cu ziua de 12/24 octombrie s-au transformat într-o ofensivă generală, care a reușit să respingă inamicul de la sud de Plevna spre trecătorile Munților Balcani, mărind astfel spațiul dintre aliniamentul de încercuire și cel al siguranței exterioare și izolînd tot mai mult forțele lui Osman pașa de zonele centrale ale teatrului de război din Balcani. Exploatînd succesul obținut la Teliș, trupele de cavalerie comandate de generalul Gurko au reușit pînă la 28 octombrie/9 noiembrie să ocupe Vrața, Teteven și Osikovo, situate la aproximativ 60 km de Plevna și la numai 30 km de trecători [39].

Comandamentul otoman păstra totuși speranța că se va ajunge ca forțele lui Osman pașa să declanșeze o acțiune concentrică și coordonată cu acelea ce se concentrau în împrejurimile Sofiei, la sud de Balcani (o grupare de 50 de batalioane, 10 escadroane și 7 baterii, puse sub comanda generalului Mehmet Ali). Informat de apropierea trupelor ruse, Mehmet Ali a consolidat pozițiile de la Etropol, Praveț, Skravena și Litakovo, defileuri care interziceau pătrunderea prin Orhanie și trecătoarea Baba Konak spre Sofia.

La 6/18 noiembrie unitățile ruse comandate de generalul Gurko au ajuns la Iablanița (aproximativ 15 km nord de pozițiile întărite ale trupelor comandate de Mehmet Ali). De aici au fost trimise două coloane către Praveț și Etropol. În acest timp cavaleria de gardă care ajunsese la Vrața urma să facă demonstrații la flancul stîng al dispozitivului rus, concomitent cu o altă acțiune demonstrativă la flancul drept organizată de un detașament în zona Orhanie. În luptele care s-au angajat în această zonă trupele otomane au fost înfrînte și, la 12/24 noiembrie, au început retragerea — „cei de la Praveț la Orhanie, iar cei de la Etropol înapoia defileului de la Baba Konak, pe care l-au întărit cu fortificații" [40]. Peste patru zile inamicul a evacuat localitatea Orhanie, pe care forțele generalului Gurko au ocupat-o imediat.

Toate trupele comandate de Mehmet Ali s-au retras spre trecătorile Munților Balcani din această zonă. La 16/28 noiembrie aliniamentele siguranței exterioare a forțelor aliate de blocare a Plevnei fuseseră împinse spre sud la o distanță variind

39 La sfîrșitul lui octombrie — începutul lui noiembrie (după stilul nou) comandamentul generalului Gurko a fost scos din subordinea Armatei de vest și, căpătînd în compunere trupe exclusiv ruse, a fost lansat spre sud-vest și sud către Balcani. Trupele de cavalerie române de la vest de Plevna au rămas pe loc, intrînd o perioadă într-un detașament combinat ruso-român comandat de generalul-maior Arnoldi.
40 Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 243.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

între 60 și 70 km de linia de investire; speranța lui Osman pașa în posibilitatea unei deblocări din direcția Sofia se spulberase definitiv.

Concomitent cu înfruntările de la sud de Plevna s-au desfășurat lupte similare și la nord, în zona dintre Plevna și Dunăre. Pentru a se preîntîmpina un atac dinspre Vidin și eventuale acțiuni de hărțuire ce ar fi putut periclita spatele trupelor de încercuire de pe latura nordică a frontului de investire, comandamentul Armatei de vest a ordonat, la 5/17 noiembrie, ca un detașament sub comanda colonelului George Slăniceanu să cucerească localitatea Rahova, situată la jumătatea drumului dintre Plevna și Vidin și la aproximativ 60 km nord-vest de Plevna [41]. Un istoric militar străin aprecia că Rahova „ar fi putut servi lui Osman pașa și ca punct de sprijin pentru a ajunge la Vidin" [42].

În scopul asigurării spațiului operațional al încercuirii de la Plevna au avut loc mișcări și ciocniri similare pe direcțiile est și sud-est, în zonele Rusciuk, Șumla, Bazargic, unde se aflau forțele Armatei de est otomane. Parte din aceste forțe, sub comanda lui Süleyman pașa (care, între timp, fusese transferat de la comanda Armatei de Balcani), au executat în ultima decadă a lunii octombrie, ca și în cursul lunii noiembrie 1877, unele pătrunderi ofensive cu intenția de a străbate la Plevna fie pe direcția Tîrnovo — Lovcea (dinspre sud-est), fie pe direcția Biela—Bulgăreni—Trestenik (dinspre est). Cele mai grele lupte au fost angajate în zona Tîrnovo. La 23 noiembrie/5 decembrie gruparea lui Süleyman pașa, care sosise în ajun la localitatea Ahmedli, numărînd 20 000 de infanteriști, 8 000 de cerchezi și başbuzuci și 20 de tunuri, a atacat localitatea Marian, în timp ce alte coloane, manevrînd localitatea Elena, au interceptat comunicația cu Tîrnovo. După o luptă de opt ore, timp în care au suferit pierderi mari, trupele ruse — amenințate cu încercuirea — s-au retras în condiții foarte grele printr-un defileu îngust, aglomerat de mulțimea locuitorilor bulgari refugiați din calea otomanilor.

În vreme ce aliniamentul siguranței exterioare era împins tot mai departe de garnizoana asediată, cercul din jurul Plevnei a fost restrîns în urma unor angajamente cu caracter local și consolidat prin numeroase lucrări de fortificații. Dintre acestea o pondere deosebită a căpătat ocuparea — în a doua jumătate a lunii octombrie — a crestei nr. 1 a Munților Verzi, efectuată de către forțele ruse comandate de generalul Skobelev, în timp ce alte forțe de la flancul stîng al dispozitivului au cucerit înălțimile situate la sud de localitatea Trina. La flancul drept trupe române au smuls inamicului înălțimile de la nord de localitatea Opanez, periclitînd astfel stabilitatea celor doi umeri atît de necesari otomanilor pentru eventualitatea că ar fi încercat să iasă în direcția Dolni Etropol.

41 Vezi capitolul al IX-lea.
42 Capitaine d'infanterie Fisch, op. cit., p. 135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul George Slăniceanu (în „Histoire de la guerre d'Orient 1877", Paris, 1879)

În tot acest interval de timp garnizoana otomană din Plevna a fost supusă unei acțiuni de măcinare prin executarea unor bombardamente permanente de artilerie. „Românii și rușii — scriau Muzaffer pașa și Talaat bei — aruncau în același timp o enormă cantitate de proiectile asupra podului de la Vid. Un cerc de fier și de foc strîngea Plevna. Către 27 noiembrie proviziile erau aproape epuizate. Chiar reducînd rațiile nu aveam hrană decît pentru maximum 15 zile. Animalele nu aveau nici orz, nici paie. Mortalitatea creștea îngrozitor. Frigul devenea foarte viu. Plevna devenise un mare mormînt, unde pierea în mizerie o armată de 40 de mii de oameni, complet separată de restul lumii. Situația apărea disperată" [43].

Pentru a împiedica gruparea otomană să spargă din interior blocada, trupele române și ruse au consolidat și extins continuu lucrările de fortificație executate pe aliniamentul de încercuire. Acestea, asigurînd protecția personalului și organelor de foc, au constituit în același timp și bune baze de plecare la atac pentru angajamente de hărțuire sau cu obiectiv limitat. În perioada dată trupele române au construit redute la Kalișovăț și Riben, menite să asigure flancul drept al dispozitivului, și redutele „Alexandru" și „Verbița", pentru asigurarea flancului stîng. Ele au reușit într-un timp relativ scurt să execute lucrări genistice pe o întindere de aproximativ 12 km, începînd de la Kațamunița (pe malul drept al rîului Vid) și pînă la Griviția. În această zonă, în afara lucrărilor arătate mai sus — executate spre flancurile dispozitivului —, trupele române au construit numeroase redute și redane de diferite forme

43 Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 151—152. Printr-o scrisoare semnată de generalul Totleben s-a propus lui Osman pașa să capituleze, dar acesta a refuzat (ibid., p. 144—145).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

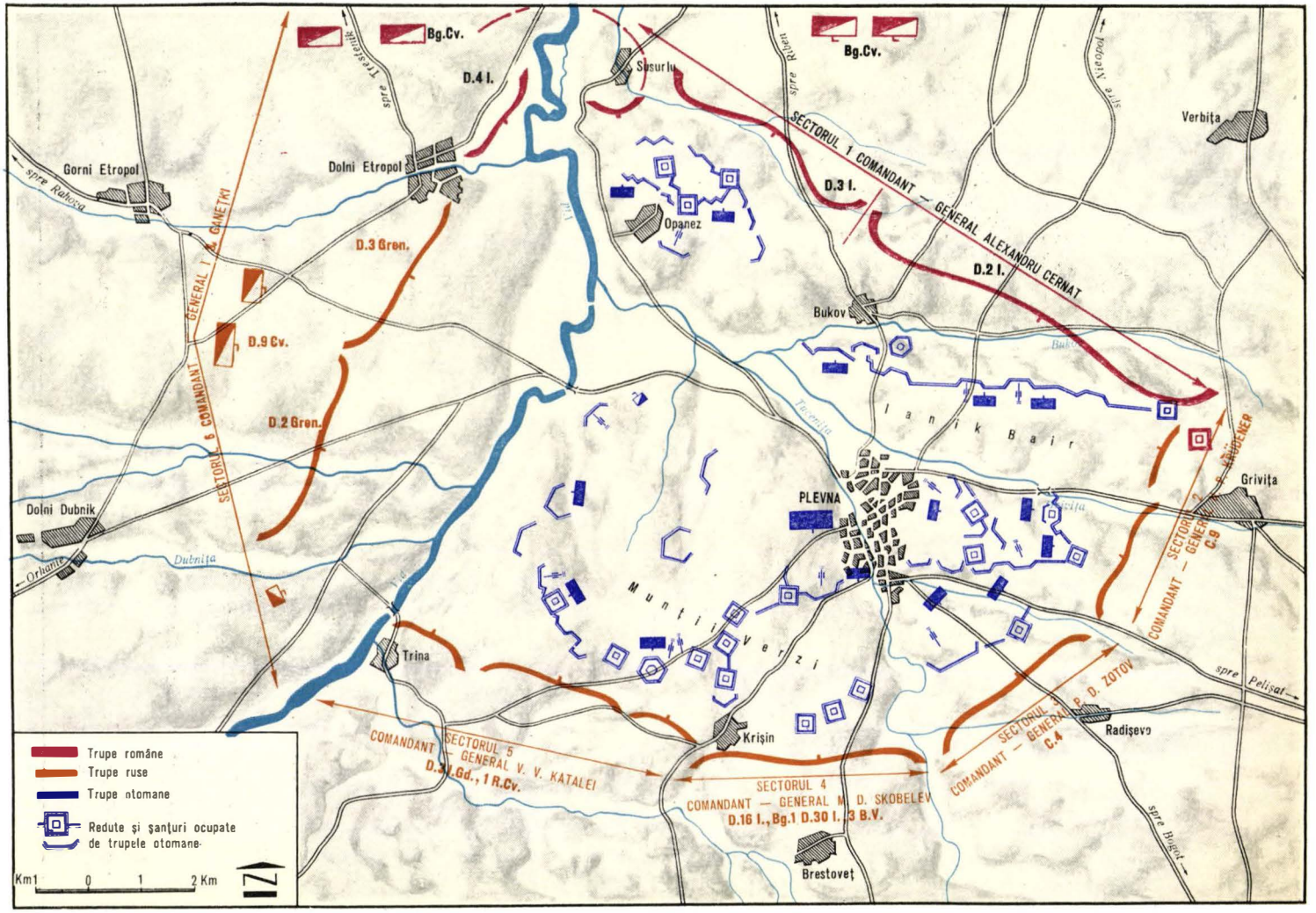

DISPOZITIVUL DE ÎNCERCUIRE A GRUPĂRII OTOMANE DE LA PLEVNA

În preajma celei de a patra bătălii

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

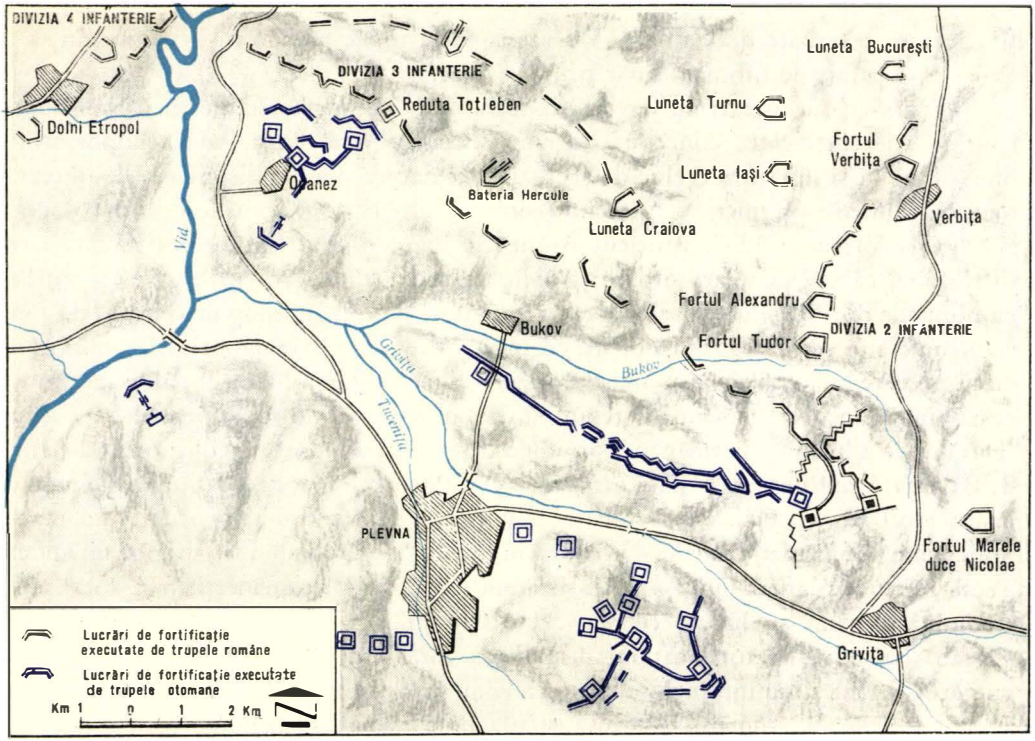

LUCRĂRI DE FORTIFICAȚIE EXECUTATE DE ARMATA ROMÂNĂ LA PLEVNA
septembrie — noiembrie 1877

și dimensiuni, din care cele mai importante au purtat denumiri semnificative ca: „București", „Craiova", „Turnu", „Iași", „Alexandru", „Tudor", „Marele duce Nicolae", „Totleben", „Grivița". La acestea s-au adăugat două redute executate la vest de Dolni Etropol și diferite alte lucrări realizate în fața localităților Dolni Dubnik și Gorni Dubnik. Geniștii români au inițiat și construirea unui baraj destinat inundării șesului din fața localității Dolni Etropol, în cazul că forțele otomane ar fi încercat să iasă din Plevna pe această direcție. Barajul era proiectat pentru următorii parametri: 960 de metri lungime, 5 metri lățime, 19 metri grosime la bază și 5 metri grosime la vîrf [44]. Compania 4 geniu, comandată de locotenentul George Crăiniceanu, a început construcția la 3/15 noiembrie, dar, datorită desfășurării ulterioare a luptelor, barajul nu a putut fi terminat; în cazul execuției complete el ar fi reprezentat una

44 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 482.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

din lucrările genistice importante din vremea aceea. Ca urmare a acestor lucrări — ca și a acelora executate de inamic — s-a ajuns ca în unele puncte rușii și românii să se găsească separați de otomani doar prin 7-8 pași.

Toate aceste lucrări au devenit o rețea densă și, pe direcțiile mai importante, continuă de fortificații, concepută într-un sistem pe trei linii: linia avanposturilor, linia de luptă și linia rezervelor de sectoare, iar fiecare din ele dispuneau de observatoare și întăriri puternice [45]. Apreciind situația din sectorul românesc, într-o lucrare apărută la Viena în 1892, istoricul Anton Springer nota: „Executarea lucrărilor de fortificație, ca și exemplara ordine și poliție sanitară din bivuacurile române nu lăsa cu nimic de dorit". „Puternicele obiective realizate de români timp de o lună l-au ținut pe inamic sub tensiune zi și noapte cu începere de la 13 septembrie. În monotonia vieții pe care aliații o duceau aici de peste o lună vizitarea lucrărilor de sapă românești oferea un divertisment interesant și devenise un fel de sport pentru ofițerii ruși și străini de a înfrunta permanenta grindină de gloanțe adăpostiți acolo; prințul Arnulf de Bavaria, venit pentru a vedea armatele de la Plevna, a fost decorat în aceste lucrări; însuși țarul Rusiei « s-a expus focului » în reduta Alexandru și a primit din partea principelui [României] medalia « Virtutea militară »" [46]. Colonelul de origine finlandeză Teodor Fritiof Bläfield înfățișa astfel sistemul fortificațiilor românești: „În tot timpul asediului românii au lucrat cu un zel admirabil. Li s-ar fi putut imputa mai degrabă belșugul de fortificațiuni decît lipsa lor. Îndeosebi de remarcabil a fost numărul fortificațiunilor închise pe cari le-au construit în spatele lor. Cu ajutorul acestor fortificații românii puteau aștepta fără teamă atacurile turcești [...]" [47].

Ca rezultat al desăvîrșirii încercuirii Plevnei a devenit necesară operarea unor regrupări de trupe și reorganizarea comandamentelor pe cercul interior. Întregul perimetru de aproximativ 50 km a fost împărțit în șase sectoare.

Sectorul 1, de sub comanda generalului Alexandru Cernat, era cel mai mare, de la rîul Vid pînă la reduta Griviția nr. 1. În acest sector erau dispuse numai trupe române: diviziile 2, 3 și (în primele zile) 4 infanterie, 7 regimente de cavalerie, un batalion de geniu. Întrucît reduta Griviția nr. 1 intra, potrivit noii organizări, în compunerea sectorului 2, „rușii au înlocuit în lucrarea Kanlî-tabia pe români, pe care i-au trimis spre partea de vest a liniei de încercuire [...]; părăsind Kanlî-tabia ei aveau să sape tranșee în fața colinelor de la Opanez, pentru a pune stăpînire pe această poziție, cheia sectorului cinci [în numerotarea otomană], iar excelentele lor tunuri fretate sistem Krupp le-au permis să bată din spate cartierul general [otoman]" [48].

45 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 741; Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 248.
46 Anton Springer, op. cit., Fünfte Operations-Periode, p. 34—35.
47 Colonel Teodor Fritiof Bläfield, op. cit., p. 106.
48 Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 150—151.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

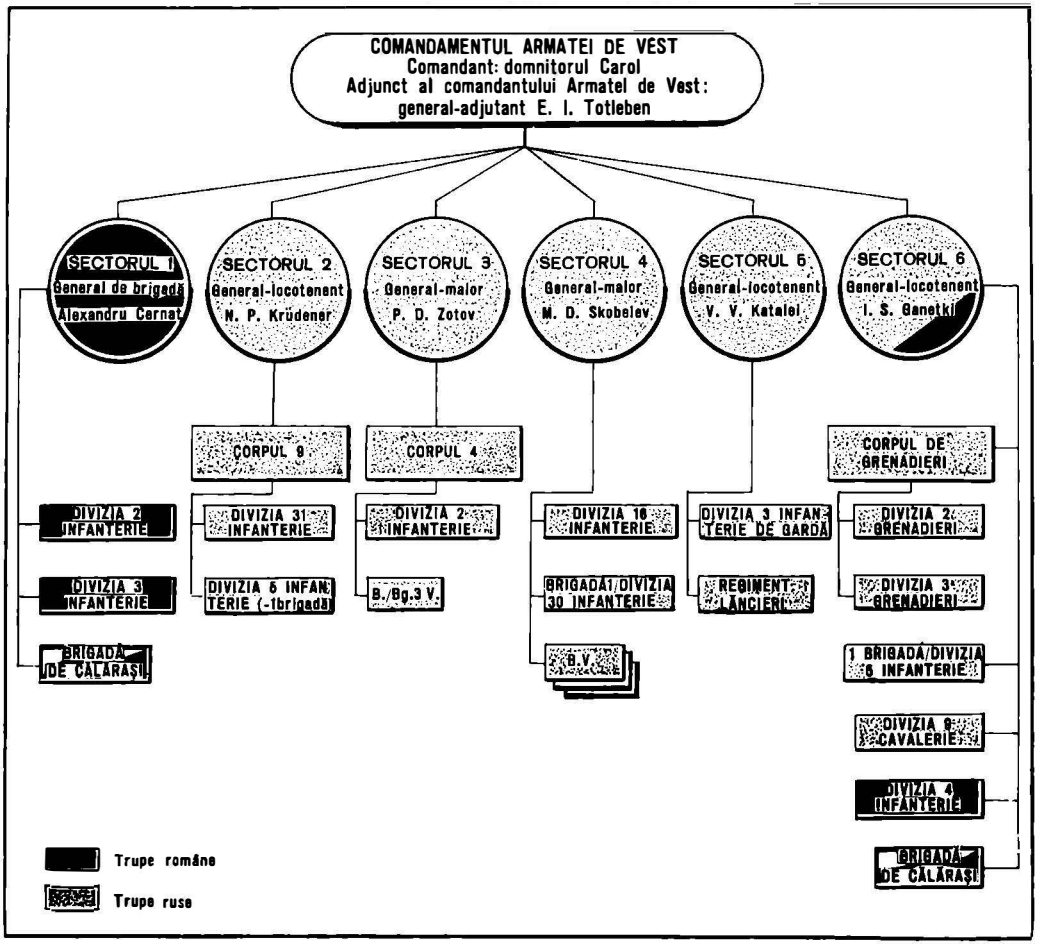

FORȚELE ROMÂNE ȘI RUSE PARTICIPANTE LA ÎMPRESURAREA PLEVNEI
octombrie – noiembrie 1877

Sectorul 2, de sub comanda generalului-locotenent N. P. Krüdener, se întindea de la reduta Griviţa nr. 1 pînă la reduta Galici de lîngă localitatea Radișevo și era menținut de Corpul 9 rus.

Sectorul 3, de sub comanda generalului-locotenent P. D. Zotov, era deținut de Corpul 4 rus și cuprindea spațiul dintre reduta Galici și vîlceaua Tucenița.

Sectorul 4, de sub comanda generalului Skobelev, se întindea de la vîlceaua Tucenița pînă la chiuveta de la Kartujaven și era repartizat următoarelor trupe ruse: Divizia 16 infanterie, Brigada 1 din Divizia 30 infanterie și 3 batalioane de vînători.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Sectorul 5, de sub comanda generalului-locotenent Katalei, cuprindea zona dintre localitatea Krișin și rîul Vid, la Trina, și era încredințat Diviziei 3 infanterie de gardă și unui regiment de lăncieri.

Sectorul 6, căruia comandamentul aliat îi acorda o atenție deosebită, deoarece închidea dinspre vest linia de împresurare, ca un arc pe malul stîng al Vidului, era comandat de generalul-locotenent I.S. Ganețki și dispunea de Corpul de grenadieri (diviziile 2 și 3), Divizia 9 cavalerie rusă și un regiment de călărași [49].

Forțele române încadrate în dispozitivul de pe cercul interior al investirii totalizau 41 de batalioane, 28 de escadroane și 112 tunuri, cu un efectiv de aproximativ 35 000 de militari [50].

Capitularea grupării otomane de la Plevna devenise o chestiune de zile.

49 Pentru structura sectoarelor: DIRRI, vol. VII (16 octombrie 1877—30 noiembrie 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 320—321; Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 161—162. Ulterior au intervenit diverse remanieri în întinderea și compunerea sectoarelor. În acest cadru, sectorul 6 a fost extins și la dreapta Vidului, prelulnd și fișia deținută de Divizia 4 română care, astfel, a ieșit din compunerea sectorului 1. În general se pare că prin aceste modificări s-a urmărit ca întreaga arie vizată de iminenta tentativă otomană de străpungere să fie pusă sub comandă unică, în speță a sectorului 6 (cf. IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 745—763; DIRRI, vol. VII, p. 489—490; Colonel Martinov, op. cit., p. 227—233).

50 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 758.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL IX-LEA

CUCERIREA RAHOVEI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

În perioada încercuirii grupării otomane comandate de Osman pașa — îndeosebi în cea de a doua fază a operației —, în timp ce eforturile ofensive ale unităților ruse rămase disponibile s-au îndreptat mai cu seamă spre trecătorile Balcanilor, atenția comandamentului român s-a concentrat, dimpotrivă, spre spațiul cuprins între Plevna și Dunăre, unde trupele otomane continuau să păstreze în mîinile lor unele localități puternic fortificate. Era necesar ca garnizoanele otomane din aceste localități să fie nimicite sau neutralizate, pentru a se preveni un atac inamic asupra căilor de comunicație ale armatei de investire și, totodată, a se anihila orice posibilități de sprijin care să fi venit din această parte pentru gruparea otomană din zona Plevna în momentul în care aceasta ar fi încercat să spargă blocada. Considerente de ordin strategic și tactic au determinat comandamentul român să acorde prioritate cuceririi localității Rahova. Situată pe malul drept al Dunării, la nord-vest de Plevna, Rahova constituia un nod important de comunicații de unde plecau șosele spre Plevna, Vidin și Sofia; ea era, totodată, un punct de concentrare a detașamentelor otomane neregulate din zonă — başbuzuci și cerchezi — care neliniștеau populația și periclitau permanent funcționarea serviciilor trupelor române și ruse.

Cucerirea acestei localități era, însă, extrem de dificilă, datorită atît poziției ei naturale, favorabilă defensivei, cît și lucrărilor de fortificație executate de trupele otomane [1]. Într-adevăr, asemenea unei cetăți, localitatea beneficia de situarea pe o înălțime de pe malul drept al Dunării, în fața așezării românești Bechet. Dinspre est și sud peisajul este marcat de dealuri înconjurătoare înalte coborînd brusc spre fluviu; la sud-est — dealuri întinse pînă dincolo de satul Selanovcea, despărțit de culmea dealului de lîngă Rahova printr-o vale adîncă (unde se află satul Leskoveț), constituind un obstacol dificil în calea trupelor atacatoare. La nord cetatea Rahova folosea ca protecție atît apele Dunării, cît și malul abrupt și înalt. Numai spre vest de oraș poziția era caracterizată prin existența unui cîmp deschis acoperit cu culturi, grădini și vii. Mai departe însă, de asemenea teren frămîntat și fragmentat de ape: la circa 4 km vest — rîul Skit, cu maluri rîpoase și fundul mocirlos; un kilometru mai la vest — rîul Ogost, cu maluri

1 Pentru detalii, vezi IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 669—670.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

mai line, iar fundul pietros. Pe malul drept al Skitului — satul Bukoveț, iar mai la est — satele Selanovcea și Leskoveț. De la Rahova o șosea, peste rîul Skit (unde exista un pod de piatră) spre satul Kozlodui și de acolo, mai departe, spre Lom Palanka și Vidin.

Aceste avantaje naturale fuseseră sporite de trupele otomane prin lucrări puternice. Încă de la 14/26 septembrie cercetarea efectuată de către unități de cavalerie române și ruse stabilise că otomanii dispuneau de patru redute construite din pămînt și lemn, legate între ele prin șanțuri defensive. O redută interzicea aripa dreaptă a poziției, la 1 500 de metri vest de oraș, bine camuflată în vii; ea bătea cu foc de flanc drumul ce venea dinspre rîurile Skit și Ogost. Alte două redute, dintre care una principală și una denumită „cea mică" sau „înaintată", erau dispuse la sud de orașul-cetate și băteau cu foc platoul învecinat. Spre est, aproape de Rahova, exista un șanț amenajat de unde se putea bate cu foc și terenul spre Dunăre. A patra redută, plasată spre est, pe o înălțime, la jumătatea drumului dintre Rahova și satul Leskoveț, era precedată de șanțuri-adăpost. Toate redutele dispuneau de cîte unul-două tunuri.

Rahova, cu întregul ei sistem de fortificații, era ocupată de circa 3 000 de militari (inclusiv cîteva cete de cerchezi și başbuzuci) [2]. Această grupare putea să execute incursiuni pe comunicațiile trupelor ruse și române de la Plevna și, sprijinite pe fortificații, să opună o rezistență puternică, chiar unor forțe superioare numeric.

FORȚELE ROMÂNE DESTINATE CUCERIRII RAHOVEI

Încă înainte de a se realiza încercuirea Plevnei, la 11/23 septembrie, comandamentul român formase un detașament independent pe Vid și Isker, comandat de colonelul George Slăniceanu, avînd ca misiune „organizarea apărării pozițiilor dintre Osmol și Vid, în toată zona cuprinsă între cetatea Nicopoli și pozițiile armatei împrejurul Plevnei" [3]. În compunerea detașamentului au intrat, inițial, trei batalioane pe care Divizia 3 infanterie le lăsase pentru executarea unor lucrări de amenajare la flancul drept al dispozitivului românesc (cîte un batalion în localitățile Kreta, Riben și Kalișovăț). La 16/28 septembrie a sosit la Găureni și Regimentul 2 dorobanți, comandat de colonelul Alexandru Papadopol, din Corpul de observație. Spre sfîrșitul aceleiași luni detașamentul — care cuprindea acum regimentele 2 și 12 dorobanți și un batalion din Regimentul 6 dorobanți — a terminat lucrările defensive de la Demirkioi,

2 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 462.
3 DIRRI, vol. VI, p. 162.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Kreta și Somovit [4]; concomitent el a sprijinit acțiunile executate de cavaleria care se găsea la Kațamunița împotriva formațiunilor otomane neregulate — îndeosebi de başbuzuci — aflate în zonă.

Pe baza informațiilor obținute în urma unei sonde de cercetare executate la 14/26 septembrie de cavalerie, care a raportat că Rahova era menținută în acel moment numai de 3—4 batalioane și patru tunuri, dar că putea servi ca punct de concentrare pentru trupele neregulate [5] — cerchezi și başbuzuci — destul de numeroase, comandamentul român a luat măsuri pentru a întări cu unități de cavalerie detașamentul de pe Vid și Isker: Regimentul 2 călărași, comandat de maiorul Grigore Călinescu (deplasat între timp de la Calafat la sud de Dunăre), și Regimentul 8 călărași, de sub comanda locotenent-colonelului Alexandru Pereț [6].

După realizarea încercuirii complete a Plevnei, în cursul lunii octombrie [7], detașamentul comandat de colonelul Slăniceanu a fost reorganizat. Unitățile de dorobanți de care dispusese pînă atunci (regimentele 2 și 12 și batalionul din Regimentul 6) au fost trimise la diviziile de care aparțineau. În locul lor detașamentul a primit: Regimentul 9 călărași, de sub comanda locotenent-colonelului Ştefan Rosetti (creat, în baza unui decret din 23 septembrie/5 octombrie 1877, din ostași luați de la regimentele teritoriale de cavalerie, care nu mobilizaseră decît o parte din efective); Regimentul 10 dorobanți, comandat de locotenent-colonelul Gheorghe Măldărescu; batalionul 1 (comandat de maiorul Nicolae Burchi) din Regimentul 15 dorobanți; batalionul 1 (de sub comanda căpitanului Gheorghe Chivu) din Regimentul 1 dorobanți; batalionul 1 (comandat de maiorul Dimitrie Giurescu) din Regimentul 4 dorobanți; două baterii de artilerie și o coloană de muniții [8].

La 12/24 octombrie unitățile și subunitățile aflate la dispoziția detașamentului au fost reorganizate astfel: Regimentul 10 dorobanți împreună cu batalionul din Regimentul 1 dorobanți au format o brigadă, sub comanda locotenent-colonelului Măldărescu; batalioanele din regimentele 4 și 15 dorobanți împreună cu o companie din Regimentul 6 dorobanți — o altă brigadă, sub comanda maiorului Constantin Ene; regimentele 2 și 8 călărași au fost constituite în Brigada 1 cavalerie, pusă sub comanda colonelului Pavel Cernovodeanu; Regimentul 9 călărași a fost destinat pentru deservirea comenzii detașamentului, pentru serviciul de poștă și asigurarea convoaielor de aprovizionare [9].

4 Ibid., p. 412—413.
5 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 659.
6 General Radu Rosetti, *Călărașii din valea Siretului în războiul de neatîrnare*, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 33.
7 Vezi capitolul al VIII-lea.
8 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 77.
9 DIRRI, vol. VI, p. 637—638.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

LUPTA DE LA VADIN ȘI ASALTAREA RAHOVEI

După ce, prin ocuparea localităților Gorni Dubnik și Teliș, cercul din jurul Plevnei s-a închis, detașamentul comandat de colonelul Slăniceanu a primit ordin — la 16/29 octombrie — să treacă pe malul stîng al Iskerului, de unde să execute cercetare asupra Rahovei. În avangardă a fost dispusă brigada aflată sub comanda locotenent-colonelului Gheorghe Măldărescu, întărită cu două escadroane de cavalerie, avînd misiunea de a executa recunoașterea „dealului pînă aproape de Rahova" [10]. Brigada a înaintat pînă la Beșli și Krușovene, pe malul stîng al Iskerului, unde a cantonat și a luat măsuri de siguranță în direcția Vadin (unde cercetarea semnalase prezența unor trupe inamice, mai ales başbuzuci) [11]. Pentru a-și putea trece întregul detașament la vest de Isker colonelul Slăniceanu a ordonat să se construiască un pod peste acest rîu și să se împingă noi sonde de cercetare asupra localităților Vadin și Ostrov.

Pe baza informațiilor procurate de cavalerie, colonelul Slăniceanu a organizat atacarea Vadinului, a cărui defensivă era asigurată de un mic detașament otoman format din trupe regulate sprijinite pe o redută și din başbuzuci. În acest scop a fost constituit un detașament format din două escadroane (de Argeș și Gorj) din Regimentul 2 călărași, un escadron constituit ad-hoc din militari luați din Regimentul 8 călărași [12], o companie din Regimentul 6 dorobanți și o secție (două piese) de artilerie. Comanda acestui detașament a fost dată maiorului Constantin Ene [13]. Totodată s-a ordonat locotenent-colonelului Gheorghe Măldărescu să trimită, la 17/29 octombrie, un batalion „de cel puțin 350 de dorobanți" la Krușovene [14].

Detașamentul maiorului Ene a plecat din Ghighen spre Vadin în dimineața de 17/29 octombrie, avînd în avangardă escadronul de călărași de Gorj, comandat de maiorul George Leca. La apropierea călărașilor inamicul, organizat în lucrări la Vadin, deschizînd foc, le-a oprit înaintarea. În acest timp a sosit maiorul Ene cu restul trupelor și a organizat imediat dispozitivul ofensiv. Pentru atacul de front a fost destinată compania 4 din Regimentul 6 dorobanți, flancată la dreapta de escadronul de Suceava, de sub comanda căpitanului Arcadie Șeptilici, iar la stînga de escadronul de Argeș. Escadronul de Gorj a primit misiunea de a tăia retragerea inamicului spre Dunăre. Cele două tunuri de care dispunea detașamentul au fost așezate în poziție de tragere la numai un kilometru de reduta otomană [15].

10 Ibid., p. 422.
11 Ibid.
12 General Radu Rosetti, *Călărașii din valea Siretului în războiul de neatîrnare*, p. 34.
13 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 663.
14 DIRRI, vol. VII, p. 10.
15 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 663—664.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

La ora 11 maiorul Constantin Ene a ordonat atacul. Sub sprijinul tunurilor, compania de dorobanți și escadroanele de cavalerie au început înaintarea, răspîndite în trăgători. Inițial adversarii din redută au crezut că era vorba de o acțiune de cercetare și, în consecință, au tras slab, dar curînd și-au dat seama de greșeală. Asupra atacatorilor s-a abătut atunci un foc dens; cîțiva dorobanți au căzut răniți.

Folosind cu pricepere condițiile oferite de teren, ascunzîndu-se după copaci și alte obstacole, dorobanții au ajuns pe creasta dealului, la numai 600 m de redută. Înaintarea lor a fost susținută de focul secției de artilerie care, încă de la cel de al doilea proiectil, a lovit depozitul de muniție otoman, provocîndu-i explozia [16]. Profitînd de învălmășeala produsă în redută, dorobanții au înaintat din cîteva salturi pînă lîngă parapete [17]. Cu strigăte de ura, ei au asaltat parapetul redutei, au început lupta la baionetă și i-au silit pe inamici, după o scurtă încercare de rezistență, să fugă în dezordine spre localitățile Ostrov și Rahova [18]. Călărașii escadronului de Gorj au primit ordin să-i urmărească pe fugari [19]. Aceștia, încolțiți, s-au răspîndit în trăgători și adăpostindu-se la teren au deschis un foc viu asupra urmăritorilor. Atrași de salvele de armă, militarii otomani din Ostrov și din diverse pichete aflate prin împrejurimi precum și detașamente de başbuzuci au început să vină în sprijinul celor ce se retrăgeau din Vadin.

În această situație, maiorul Ene a ordonat ca la acțiunea de urmărire să ia parte și alte escadroane de călărași. Schimbul de focuri a devenit violent, îndeosebi la un pichet de grăniceri de pe malul drept al Dunării, unde adversarii opuneau o dîrză rezistență. Călărașii au descălecat, au încercuit pichetul și cu foc tras din carabine i-au scos pe otomani din clădire [20].

În timp ce cavaleriștii români îi urmăreau pe dușmani spre Ostrov și apoi spre Rahova, dorobanții maiorului Ene au curățat localitatea Vadin de inamici. Steagul românesc a fost înălțat pe redută.

Ziarul „Resboiul" aprecia că „inamicul suferi pierderi mari, fugind spre Rahova. Lupta a ținut trei ore [...]. Românii au făcut mulți prizonieri. Escadronul de Gorj a fost admirabil!" [21]. Detașamentul român a avut trei morți (un ofițer, un sergent-major și un soldat) și trei răniți (soldați) [22].

Succesul de la Vadin a ușurat bătălia care s-a desfășurat ulterior pentru cucerirea Rahovei. Terenul între Isker și Rahova fiind curățat de inamic, trupele române

16 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 459.
17 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 663.
18 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 184—185.
19 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 459.
20 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 664.
21 „Resboiul", nr. 90, 20 octombrie 1877.
22 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 459.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

puteau să se apropie de noul obiectiv și să-și constituie nestingherite dispozitivul de luptă. La 22 octombrie/3 noiembrie s-au terminat lucrările pentru construirea podului de peste rîul Isker [23]. Vadinul constituia acum un post înaintat al detașamentului comandat de colonelul Slăniceanu în drumul lui spre Rahova.

După trecerea peste rîul Isker detașamentul a fost dispus astfel [24]: batalionul din Regimentul 1 dorobanți, la Krușovene; batalionul din Regimentul 15 dorobanți și Regimentul 10 dorobanți (mai puțin două companii lăsate la Vadin), la Beșli; batalionul din Regimentul 4 dorobanți, compania din Regimentul 6 dorobanți împreună cu Regimentul 9 călărași și artileria, la Ghighen; brigada de călărași comandată de colonelul Cernovodeanu, la Bregare, Krușovene și Beșli. În aceste localități, după ce au fost luate măsuri de siguranță pe toate direcțiile de unde ar fi putut veni trupe inamice, unitățile au făcut exerciții de luptă și s-au aprovizionat cu alimente și muniții, în așteptarea atacului asupra Rahovei. De aici, la 27 octombrie/8 noiembrie, escadronul comandat de căpitanul Constantin Căplescu, întărit cu plutonul locotenentului Gheorghe Bulgaru din escadronul de Roman, a executat o recunoaștere pînă la Selanovcea, lîngă Rahova, unde a avut loc o ciocnire cu avanposturile otomane [25].

Detașamentul comandat de colonelul Slăniceanu a primit ordin de la comandantul suprem al armatei române, la 3/15 noiembrie, să înainteze asupra Rahovei. În vederea atacului el a fost întărit cu Brigada de roșiori aflată sub comanda colonelului Victor Crețeanu și Regimentul 4 ulani; cele trei regimente — două române și unul rus — au fost puse sub comanda generalului-maior Meyendorf din armata rusă. De asemenea, detașamentul a primit ca întărire o baterie de artilerie călăreață română, comandată de căpitanul Virgiliu Hepites, și o baterie de artilerie rusă [26].

În vederea susținerii atacului ce se pregătea, comandantul Corpului de observație, generalul George Lupu, a primit ordin de la comandantul suprem al armatei române ca bateriile de artilerie de la Calafat să execute trageri asupra Vidinului, pentru a împiedica garnizoana din această cetate să trimită trupe de întărire la Rahova. De asemenea, bateriile din Bechet trebuiau să participe nemijlocit la pregătirea atacului [27], deschizînd focul asupra garnizoanei otomane din Rahova.

23 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 665.
24 DIRRI, vol. VII, p. 123—124.
25 Locot.-colonel Căplescu, op. cit., p. 29—30.
26 Cu acest prilej colonelul Slăniceanu a făcut unele regrupări în cadrul detașamentului. Astfel, batalionul 1 din Regimentul 1 dorobanți, care primise întăriri de la Calafat — efectivele lui ridicîndu-se acum la 1 200 de militari —, a fost reorganizat pe două batalioane, grup reunit sub comanda maiorului Ștefan Burileanu: batalionul 1, dislocat la Krușovene — sub comanda maiorului Ștefan Mateescu —, care avea și drapelul regimentului, și batalionul 3, sub comanda căpitanului Gheorghe Chivu — dislocat la Vadin; batalionul 2 se afla încă la Calafat (Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 023, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 dorobanți, p. 7. Vezi și Arhivele Statului București, fond Marele stat major, dosar 788/1877, f. 85).
27 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 459—460.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Slăniceanu a hotărît să înceapă marșul de apropiere asupra Rahovei în ziua de 5/17 noiembrie [28]. În acest scop, el a stabilit misiunile și itinerarele de deplasare, a luat măsuri pentru completarea muniților de artilerie și asigurarea hranei pentru 4—5 zile, a dat dispoziții să se pregătească ambulanța detașamentului și, mai ales, să se păstreze secretul acțiunii pentru ca „inamicul să nu bănuiască o mișcare serioasă" [29]. Trupele concentrate în Ostrov au primit ordin să se îndrepte spre Selanovcea, avînd în avangardă două companii de infanterie și Regimentul 8 călărași, sub comanda locotenent-colonelului Alexandru Pereț. Cavaleriei îi revenea misiunea de a cerceta terenul pînă la Selanovcea și de a respinge patrulele inamice întîlnite „spre a evita trupelor o încăierare serioasă în această localitate" [30]. Concomitent, pe malul stîng al Dunării, la Bechet, a sosit generalul George Lupu, însoțit de locotenent-colonelul Sergiu Voinescu, pentru a lua comanda detașamentului român aflat acolo spre a sprijini cu foc asaltul asupra Rahovei și a trimite „trupe de debarcare pe malul turcesc" [31].

Comandamentul român a adoptat, totodată, măsuri pentru a face inofensiv monitorul otoman „Podgorița", care supraveghea sectorul fluvial Rahova — Vidin [32].

În dimineața de 5/17 noiembrie toate forțele detașamentului comandat de colonelul Slăniceanu [33] — 6 batalioane și o companie de infanterie, cu un efectiv de 3 500 de militari, 10 escadroane cu un efectiv de 1 000 de călărași, 4 baterii de artilerie (22 de piese și 400 de militari), o companie de geniu (150 de militari) și o ambulanță [34] — s-au pus în mișcare conform celor hotărîte. Avînd în avangardă batalionul 3 din Regimentul 1 dorobanți, comandat de căpitanul Gheorghe Chivu, și două escadroane din Regimentul 8 călărași, detașamentul a ajuns în seara zilei cu avangarda la Ostrov, iar cu grosul forțelor la Vadin, unde a cantonat [35]. Aici s-au operat ultimele modificări în organizarea detașamentului: cu o companie luată de la batalionul 2 din Regimentul 4 dorobanți și o companie din Regimentul 6 dorobanți s-a constituit un nou batalion (comanda grupului constituit din batalionul 2 al Regimentului 4 dorobanți și cel nou format a fost încredințată maiorului Dimitrie Giurescu); batalionul de dorobanți

28 Arhivele Statului București, fond Marele stat major, dosar 788/1877, f. 48—49.
29 Ibid., f. 36—38.
30 Ibid.
31 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 460.
32 Vezi mai departe p. 269—270.
33 La această dată detașamentul era compus din: Regimentul 10 dorobanți, două batalioane din Regimentul 1 dorobanți, cîte un batalion din regimentele 4 și 15 dorobanți, o companie din Regimentul 6 dorobanți, regimentele 2 și 8 călărași, două escadroane din Regimentul 9 călărași, trei baterii din Regimentul 2 artilerie, o baterie din artileria teritorială, o companie de geniu și o ambulanță.
34 Dan Berindei, *Cucerirea independenței (1877—1878)*, p. 72.
35 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 dorobanți, p. 8; fond 1 049, dosar 1, Registrul istoric al Regimentului 28 infanterie, p. 3. Vezi și IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 667.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

comandat de maiorul Ștefan Mateescu a primit ordin să înainteze din Vadin pînă la unitățile din avangardă, la Ostrov, urmînd ca a doua zi să primească altă misiune [36].

La 6/18 noiembrie, în zori, avangarda din Ostrov, urmată de grosul trupelor din Vadin, a început ultima etapă a pătrunderii operate spre pozițiile de unde urma să se declanșeze asaltul asupra Rahovei. Escadroanele de călărași au respins patrulele adverse întîlnite în cale și seara au ajuns la Selanovcea. Dorobanții au dat peste cap elementele înaintate ale inamicului de pe dealurile dintre localitățile Selanovcea și Leskoveț, instalînd pe acest aliniament, sub focul inamic, propriile avanposturi pentru a permite ca grosul forțelor să se concentreze în siguranță [37].

În cursul după-amiezii a sosit în apropiere de Rahova, pe malul rîului Skit, la Bukoveț, și detașamentul de cavalerie comandat de generalul rus Meyendorf, în compunerea căruia intrau, după cum s-a arătat mai sus, unități române și ruse. Din Bukoveț generalul Meyendorf a trimis două escadroane de roșiori pentru a cerceta trecerile peste rîurile Isker și Ogost, a tăia legătura telegrafică între Rahova și Vidin și a acoperi flancul drept spre Cibru Palanka. Generalul Meyendorf a primit ca întărire, din partea colonelului Slăniceanu, batalionul 3 din Regimentul 1 dorobanți și o baterie de artilerie teritorială formată din patru piese [38]. Dorobanții, însoțiți de trei escadroane de cavalerie, s-au deplasat spre sud-vest și au luat dispozitiv defensiv la podul de peste rîul Ogost, în zona satului Hîrleț, unde trecea singura cale de retragere a otomanilor din Rahova spre Lom Palanka și Vidin; ostașii români s-au organizat imediat la teren săpînd tranșee-adăpost [39]. Cele trei escadroane de cavalerie au ocupat spațiul dintre rîul Ogost și localitatea Selanovcea pentru a asigura legătura între detașamentele comandate de colonelul Slăniceanu și de generalul Meyendorf [40].

În seara de 6/18 noiembrie comandamentul forțelor destinate atacului a stabilit următorul plan: atac demonstrativ dinspre vest, executat de Brigada de roșiori, regimentul de ulani și batalionul 3 din Regimentul 1 dorobanți, sprijinite de trei baterii de artilerie (două române și una rusă), sub comanda generalului Meyendorf; atac decisiv dinspre est, executat de forțele principale, sub comanda colonelului Slăniceanu, în următorul dispozitiv: linia întîi, formată din Regimentul 10 dorobanți [41], batalionul 1 Muscel din Regimentul 4 dorobanți și compania din Regimentul 6 doro-

36 DIRRI, vol. VII, p. 277—278.
37 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 8.
38 DIRRI, vol. VII, p. 278.
39 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 8.
40 DIRRI, vol. VII, p. 279—280.
41 *Istoricul Regimentului al 10-lea dorobanți*, în „Gazeta Transilvaniei", nr. 73, 14/26 septembrie, și nr. 76, 17/29 septembrie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

banți (comanda de ansamblu — locotenent-colonelul Măldărescu), și linia a doua, formată din batalionul 1 din Regimentul 1 dorobanți și batalionul 1 din Regimentul 15 dorobanți (la comanda grupării — maiorul Constantin Ene); legătura între forțele care atacau la vest și cele de la est urma să fie asigurată de Regimentul 8 călărași.

Un element strategico-tactic inedit îl constituia faptul că la bătălie au fost angajate, dar într-o măsură considerată ulterior insuficientă, și forțe române din cealaltă grupare strategică a oștirii — Corpul de observație dispus în țară, la nord de fluviu. Astfel, unități din acest corp — cu un efectiv total de peste 3 600 de militari (infanterie, milițieni, cavalerie și artilerie) [42] — aveau misiunea să execute foc de artilerie asupra inamicului din Vidin și Rahova [43]; un batalion de dorobanți trebuia să fie transportat — pe pontoane și cu șalupa comandată de maiorul Ioan Murgescu — astfel încît să cadă în spatele inamicilor [44].

Acoperite de o perdea deasă de avanposturi ale cavaleriei și ale unui batalion din Regimentul 10 dorobanți, trupele române au cantonat pînă în zorii zilei de 7/19 noiembrie la Selanovcea; între timp a fost completată muniția pe oameni și la formațiile de servicii [45], s-au procurat rachete pentru semnalele de atac [46] și s-au pregătit unitățile de luptă.

În dimineața de 7/19 noiembrie, la ora 7, pe o ceață deasă, detașamentul comandat de colonelul Slăniceanu s-a pus în mișcare spre platoul aflat la nord-est de satul Selanovcea. Aici, la cererea insistentă a dorobanților de Muscel de a li se încredința onoarea să atace în prima linie, colonelul Slăniceanu a schimbat dispozitivul stabilit anterior. El a hotărît ca în față să atace batalionul 1 Muscel din Regimentul 4 dorobanți și compania 4 din Regimentul 6 dorobanți, desfășurate în tirăgători, sub comanda maiorului Giurescu, urmate de batalionul comandat de căpitanul Chivu din Regimentul 1 dorobanți; întreaga linie a fost pusă acum sub comanda maiorului Constantin Ene. În linia a doua au fost incluse Regimentul 10 dorobanți și batalionul 1 din Regimentul 15 dorobanți, sub comanda locotenent-colonelului Măldărescu [47]. Flancurile coloanei de asalt erau asigurate de Regimentul 2 călărași, la dreapta, și de Regimentul 8 călărași, la stînga (acesta trebuind, totodată, să facă legătura cu unitățile de pe rîul Skit) [48]. La ora 11,30 batalioanele de sub comanda maiorului Giurescu urmau să înainteze spre flancul stîng al poziției inamice pentru a ataca și ocupa reduta

42 DIRRI, vol. VII, p. 289.
43 Maior Băldescu Radu, *Războiul ruso-româno-turc 1877—1878*, Tipografia Școalei Militare Infanterie nr. 2, 1926, p. 149.
44 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 463.
45 DIRRI, vol. VII, p. 289.
46 Ibid., p. 288.
47 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 670—671.
48 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 186—187.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

înaintată; în caz de reușită, ele aveau misiunea să execute apoi o cercetare a terenului prin patrule și să raporteze la fiecare sfert de oră datele obținute [49].

La ora 9 dimineața coloana de atac a început marșul de apropiere. După ce ea a trecut de localitatea Leskoveț, inamicul i-a observat însă mișcarea și a deschis un puternic foc de artilerie. Bateriile române — 22 de piese [50] — au ocupat imediat poziții și au început să tragă asupra adversarilor. Escadroanele de cavalerie din capul coloanei s-au deplasat spre stînga, pentru a permite coloanei de asalt a dorobanților să înainteze spre o vale unde se puteau adăposti de focul inamic. Dar, după ieșirea din Leskoveț, trupele din linia întîi, comandate de maiorul Giurescu, s-au abătut prea mult spre stînga, lăsînd flancul drept descoperit. Observînd acest lucru, căpitanul Chivu a prelungit imediat linia întîi cu o companie, pentru a preveni o eventuală lovire în flanc [51].

Ajuns în valea care ferea de foc linia de atac, maiorul Ene a dat ordin să se intre în dispozitivul de asalt: în față, trei companii din batalionul 1 dorobanți Muscel desfășurate în trăgători, sub comanda maiorului Giurescu, la solicitarea sa expresă; apoi, ca susținere, o companie din același batalion și compania 4 din Regimentul 6 dorobanți; în rezerva primei linii, batalionul comandat de căpitanul Chivu din Regimentul 1 dorobanți [52].

În timp ce prima linie de asalt se pregătea de luptă, bateriile de artilerie au ieșit pe platou, s-au instalat în noua poziție și au deschis „un foc din cele mai vii" [53] asupra redutei mici înaintate și a celei de la est, care urmau să fie atacate. Pregătirea de artilerie a ținut numai 30 de minute [54], căci dorobanții musceleni au precipitat asaltul. Deși ostașii otomani au dezlănțuit un foc viu cu armamentul de infanterie, dorobanții conduși de maiorul Giurescu [55] au înaintat cu hotărîre pînă la șanțurile din față, le-au ocupat printr-o impetuoasă luptă la baionetă și apoi au pătruns în redută. Ostașii inamici nu au rezistat acestui iureș și s-au retras în dezordine spre reduta cea mare; în uralele militarilor români, fanionul batalionului 1 Muscel din Regimentul 4 dorobanți a fost înălțat de sublocotenentul Constantin Spiroiu pe reduta cucerită. În timpul acestei înfruntări și-au pierdut viața sergentul Ion Mitrache, caporalul Ion Derianu, soldații Ștefan Copae, Hera Oprea, Ion Ispas și alți dorobanți.

49 DIRRI, vol. VII, p. 289.
50 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 464.
51 Într-un raport adresat colonelului Leca, maiorul Ștefan Burileanu, comandantul Regimentului 1 dorobanți, arăta că în timpul acestei acțiuni căpitanul Chivu a dovedit „un curaj și singe rece de un adevărat oștean" (Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 8).
52 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 79.
53 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 672.
54 Maior Băldescu Radu, op. cit., p. 149.
55 Pentru detalii, vezi Maior Vasile I. Mocanu, *Maiorul Dimitrie Giurescu*, Editura Militară, București, 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

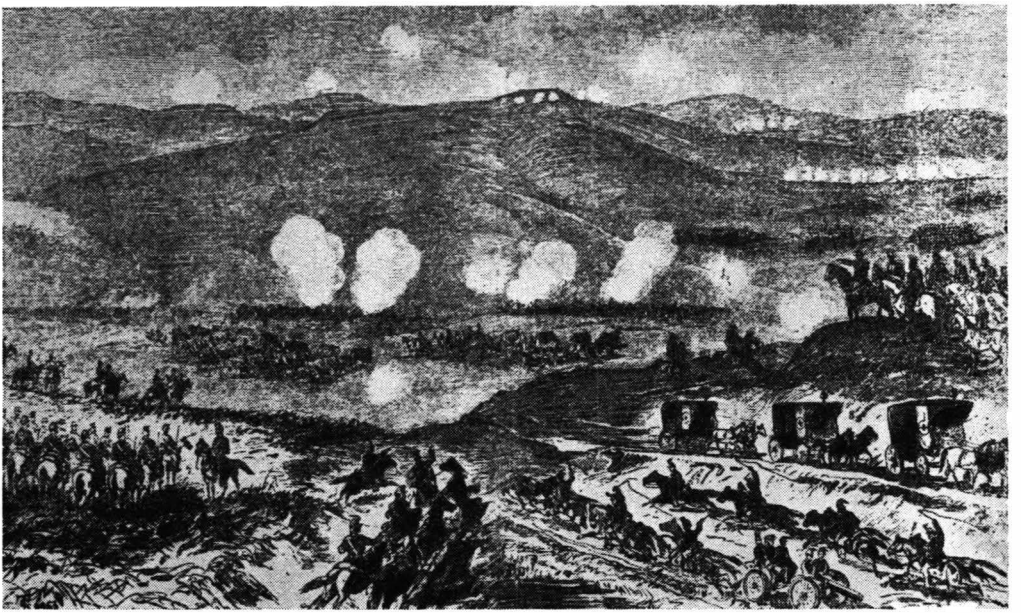

Bătălia de la Rahova (gravură de Carol Popp de Szatmary)

În timp ce artileria schimba poziția de tragere, maiorii Ene și Giurescu au reorganizat linia de asalt, întărind-o cu celelalte două companii de susținere și cu o companie din linia a doua [56]. După un schimb intens de focuri cu otomanii instalați pe creasta dealului, linia de trăgători români a reluat înaintarea spre reduta de la est. Cu strigăte de „Înainte, tot înainte!" și de „Ura!" dorobanții au lichidat prima rezistență inamică de pe înălțime [57]; aici au căzut eroic caporalii Stancu Niță și Mitu Nicolae, soldații Ion Tutulea, Gheorghe Matei și alții.

Din reduta de la est, aflată la circa 50 de metri, „curgeau gloanțele ca vîjîitul stolului de păsări speriate" [58]. Atacul a fost reluat, dar înaintarea pe un teren deschis, puternic bătut cu foc de inamic, a costat multe vieți și a impus opriri repetate. Printre primii căzuți a fost maiorul Giurescu, care tot timpul însuflețise linia de asalt prin sîngele rece, priceperea și bravura sa. I-a urmat la comandă locotenentul Pavel Bordeanu,

56 Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 247.

57 *Istoricul Regimentului Argeș nr. 4 scris cu ocazia jubileului de 50 ani 1877—1927*, Institutul de Arte Grafice „Artistica", Pitești, 1927, p. 16.

58 Ibid. În legătură cu desfășurarea bătăliei, vezi: Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 8; Arhivele statului București, fond general Cernat, dosar 48/1877, f. 2—3; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 672—675; General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 345—350; Maior Ilie Ceaușescu, *Maiorul Ene Constantin*, Editura Militară, București, 1967.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

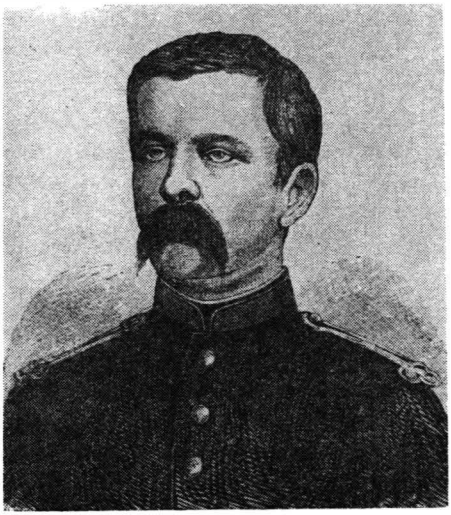

Maiorul Dimitrie Giurescu

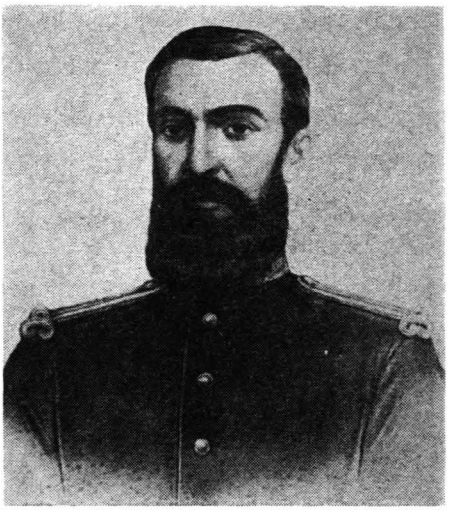

Maiorul Constantin Ene

însă și acesta a fost, nu după multă vreme, rănit mortal. Sub focul nimicitor abătut asupra lor din redută, ostașii primei linii au început să dea înapoi. În acele momente de tensiune comanda a fost preluată de maiorul Constantin Ene care, prin îndemnuri pătrunse de un cald patriotism și prin exemplu personal, a reușit să relanseze ostașii în atac. Metru cu metru, distanța de redută se micșora. Pe alocuri românii au început să atace cu baioneta. Maiorul Ene, aflat în primele rînduri, s-a prăbușit la pămînt, rănit mortal; a mai avut totuși putere să-și îndemne ostașii: „tot înainte, puilor! Și dați de tot!". Moartea comandantului a produs un moment de șovăială printre atacatori, pe care cei din redută l-au sesizat și au încercat să-l exploateze. Dar tocmai atunci s-a apropiat de întărituri compania 12 din Regimentul 1 dorobanți, sub comanda locotenentului Nicolae Radovici. Sprijinul primit a dat forțe noi și curaj liniei de asalt, care și-a strîns rîndurile și s-a aruncat din nou asupra parapetelor. Asemeni predecesorilor săi, locotenentul Nicolae Radovici a căzut la datorie. Comanda eșalonului întîi a fost preluată de maiorul Burileanu.

Linia de atac era sleită de puteri. Rîndurile i se împuținaseră. Muniția era pe terminate [59]. „Nouă ore de-a rîndul nebăuți și nemîncați, de dimineață și pînă-n noapte, mai toți au secat gentele lor de proviziune, trăgînd cu nespusă înverșunare în contra inamicului ascuns și chiar în această luptă vitejească morții și rănițiii au fost mai numeroși la împresurați decît la împresurători" [60].

59 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 467.
60 *Românii în războiul din urmă cu turcii 1877—1878*, Tipografia Erezei de Klozius, Sibiu, 1882, p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Față de acestea, colonelul Slăniceanu a apreciat că primul eșalon nu mai putea continua lupta și a ordonat ca Regimentul 10 dorobanți să treacă în linia întîi pentru a continua atacul [61].

La ora 17 Regimentul 10 dorobanți, care luptase cu atîta eroism la Plevna, a inceput să înainteze [62]. Sub focul intens al inamicului „dorobanții se desfășoară pentru luptă, ca pe un cîmp de manevră" [63]. Dar locotenent-colonelul Gheorghe Mălărescu, comandantul regimentului, a fost rănit grav din primul moment [64], iar dorobanții s-au oprit atunci cînd au ajuns la linia întîi pe care urmau să o înlocuiască.

Sub acoperirea Regimentului 10 dorobanți, care nu a mai continuat înaintarea, ostașii din linia întîi au început să se retragă în ordine spre reduta cucerită în cursul dimineții.

Spre ora 17,30 Regimentul 10 dorobanți s-a retras și el la reduta cea mică. De aici colonelul Slăniceanu a întors întregul detașament la Selanovcea, unde a intrat în bivuac [65].

Concomitent cu asaltul asupra redutei de la est, forțele de pe rîul Ogost au executat, conform ordinelor primite, un atac demonstrativ asupra redutelor situate la vest de Rahova. Pentru acest atac a fost destinat batalionul de dorobanți comandat de maiorul Mateescu.

După ce două companii au fost lăsate în lucrările executate la podul de peste rîul Ogost pentru asigurarea obiectivului și sprijinirea cavaleriei, celelalte două companii, in frunte cu comandantul batalionului, au înaintat, de la ora 9,30 — una în

61 Maior Băldescu Radu, op. cit., p. 149.
62 N. Adăniloaie, I. Cupșa, op. cit., p. 71—72.
63 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 346.
64 El a refuzat însă să fie evacuat și a continuat, purtat pe o targă, să comande ostașii din regimentul său (Nicolae D. Popescu, op. cit., p. 90; vezi și „Revista armatei", an XX, nr. 5, 1902, p. 245—246).
65 Cf. General Radu Rosetti, op. cit., p. 80. În rîndurile comandamentului român și, ulterior, în unele lucrări consacrate războiului de independență ordinul dat de colonelul Slăniceanu a stîrnit comentarii defavorabile. Astfel, într-un raport înaintat domnitorului la 7/19 noiembrie 1877, generalul George Lupu aprecia că colonelul Slăniceanu „nu a avut trupa sa în mînă" și „n-a căutat să se plaseze într-un loc mai favorabil, de unde să poată urmări fazele acțiunii și să dea ordinele cuvenite la timp" *(Războiul pentru independența națională 1877—1878. Documente militare*, p. 470—471). Generalul Radu Rosetti, analizînd episodul respectiv, consideră că Slăniceanu era „un ofițer inteligent și cult", dar lipsit de o experiență proprie în conducerea trupelor; cultura lui militară „era pur teoretică și, pe de altă parte, avea o voință slabă și era lipsit de energie" (op. cit., p. 81). Carol I nota: „se pare că colonelul Slăniceanu nu s-a purtat cu prea mare îndemînare în atac și și-a retras trupele prea repede" (MRC, vol. XI, p. 82). Există însă mărturii străine contemporane care apreciază pozitiv calitățile de comandant ale lui Slăniceanu. De pildă, francezul Amédée Le Faure nota despre lupta de la Vadin că Slăniceanu a organizat „o viguroasă bombardare" a redutei. „Colonelul s-a priceput să folosească acest prim succes. Odată stăpîn pe această poziție el s-a servit de ea ca punct de sprijin pentru a continua înaintarea. De la 31 octombrie la 15 noiembrie el n-a încetat să hărțuiască inamicul" etc. (Amédée Le Faure, op. cit., p. 70—71). De asemenea, autorul austriac Anton Springer, într-o lucrare bine informată, lasă să se întrevadă că decizia colonelului Slăniceanu se întemeia pe o altă viziune a eficienței luptei decît cea împărtășită de mulți șefi militari în epocă, pe o considerare mai umană a ostașilor în subordine, pe dorința de a evita pierderi exagerate (Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 175).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

trăgători și alta în coloană de apropiere —, spre reduta de la vest de Rahova. Aceste subunități erau asigurate la flancuri de două escadroane de cavalerie — unul românesc și altul rusesc — și sprijinite de bateriile de artilerie, care au deschis focul asupra pozițiilor inamice.

Dorobanții au înaintat pînă la șanțurile redutei [66]. Avînd misiunea de a executa numai un atac demonstrativ, ei s-au angajat într-un schimb intens de focuri, fără a încerca să inițieze un asalt.

Dar, la ora 15, cînd situația atacatorilor români din zona redutei de la est devenise extrem de grea, colonelul Slăniceanu a cerut ca și la flancul sting să se treacă la un atac viguros, pentru a dispersa forțele otomane. Ca urmare, colonelul Victor Crețeanu, comandantul Brigăzii de roșiori, a ordonat maiorului Mateescu „să atace energic reduta" [67]. Artileria a fost apropiată la circa 1 300 m. Ostașii comandați de maiorul Mateescu au pornit cu avînt la asalt. „Prima companie înaintă cu bărbăție respingînd necontenit pe inamic, care se retrăgea spre redută părăsind șanțurile înaintate" [68]. În momentul în care prima linie, întărită cu compania din linia de susținere, a trecut la asaltarea șanțurilor din fața redutei, maiorul Mateescu a căzut grav rănit; locul său la comandă a fost luat imediat de căpitanul Constantin Merișescu. Sub sprijinul bateriei de artilerie comandată de căpitanul Hepites, „care a susținut trupa în mod admirabil" [69], dorobanții s-au bătut în continuare pînă la ora 17, cînd a încetat atacul principal dat asupra redutei de la est. În momentul acela, avînd în vedere și pierderile considerabile suferite — peste 100 de morți și răniți —, căpitanul Merișescu a primit ordin să-și retragă ostașii pe poziția inițială, la podul de peste Ogost. Replierea s-a executat în ordine, sub acoperirea focului de artilerie și a companiei lăsată la pod.

Apreciind comportarea ostașilor români, generalul rus Meyendorf nota în raportul său: „Dorobanții au înaintat cu mare fermitate și cu un curaj sublim mai presus de orice laudă și au ajuns pînă la șanțurile ocupate de inamic. Dar aici au fost primiți de un foc atît de ucigător încît comandantul lor a fost rănit și cam 100 dintre ei au căzut. Ei au fost nevoiți să se replieze, dar numai pe o distanță mică și continuînd neîntrerupt să tragă, astfel încît inamicul nu s-a încumetat să-i urmărească" [70].

Atacul dat asupra Rahovei a fost sprijinit și de artileria Corpului de observație [71]. În dimineața de 7/19 noiembrie, la ora 9,15 — cînd a început atacul —, bateriile de la Bechet au declanșat focul asupra cetății, a bateriilor inamice dispuse pe dealul de

66 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 676.
67 Ibid., p. 677.
68 Ibid.
69 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 188.
70 Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 175.
71 DIRRI, vol. VII, p. 298–299, 442.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lingă Rahova și a redutelor de la sud și est de oraș. Acest bombardament a continuat pînă seara, la încetarea atacului [72]. Totodată, la Bechet s-au pregătit pontoanele pentru a transporta, la ordin, batalionul de dorobanți care era prevăzut să debarce pe malul drept al Dunării.

Bătălia dată pentru Rahova a avut ca un episod notabil o înfruntare terestro-navală în care partea română a țintit să scoată din acțiune monitorul otoman „Podgorița". Din cauza situației strategice anterioare create pe Dunăre nava, care crucia în sectorul Vidin — Rahova, se dispusese un moment în mod camuflat — favorizată și de vegetație — în aval de Vidin, la adăpostul ostrovului Ciftelele, în amonte de cetatea asaltată de români, de unde periclita trecerile peste fluviu. Depistată de cercetarea Corpului de observație român, prezența ei a determinat imediat luarea unor măsuri de anihilare. În octombrie și primele zile ale lui noiembrie s-au amenajat pe malul românesc poziții de artilerie, întrucît situația concretă a decis comandamentul nostru să adopte varianta unei tratări artileristice a obiectivului. Pe ostrov otomanii amenajaseră și ei amplasamentul unei baterii, unde au instalat, probabil, piese de pe navă.

Partea română dispusese în pozițiile sale atit secții de piese cu tragere lungă, cît și mortiere.

Acțiunea a fost condusă de maiorul N. Dimitrescu-Maican, din flotila română.

La 7/19 noiembrie a fost declanșat un puternic foc asupra navei inamice. Pentru a regla tragerea comandantul român a luat pe loc măsura unor corecții tehnice ale muniției. La a 77-a lovitură un fum gros pe punte, urmat de o detunătură însoțită de flacără în colorație vizibilă de departe, marca lovirea navei în plin. Ea a început a se scufunda, pînă cînd a atins fundul apei. Au rămas la suprafață coșurile și o mică parte din cazemată [73].

Analizînd acest episod un autor străin nota: „La 19 noiembrie [stil nou] o baterie de mortiere române, instalată cam la 16 km în aval de Calafat, a perforat fundul unui monitor turcesc care căuta să scape de la Rahova în amonte, astfel încît el nu mai putea împiedica pe români să treacă Dunărea cu mase mari și să purceadă la completa încercuire a Vidinului" [74].

72 În seara de 7/19 noiembrie generalul George Lupu a trimis o patrulă peste Dunăre, sub comanda căpitanului Teodor Iatropol din statul major al Corpului de observație, cu misiunea de a-l găsi pe colonelul Slăniceanu și a obține de la el informații exacte asupra situației. Neștiind că detașamentul colonelului Slăniceanu revenise la Selanovcea, căpitanul Iatropol nu și-a putut îndeplini misiunea. El a format o patrulă de voluntari, condusă de un caporal, pe care a lăsat-o să continue cercetarea, și s-a întors cu restul oamenilor la Bechet. După multe peripeții patrula l-a găsit pe colonelul Slăniceanu, dar acesta nu a furnizat prea multe detalii. În dimineața următoare patrula a revenit la Bechet.

73 DIRRI, vol. VII, p. 366—370; Locot. Eugeniu Botez și Kiriţescu Nicolae, *Războiul pe Dunăre*, vol. I, Stabilimentul Grafic Albert Baer, București, 1905, p. 136—142; Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 173; *Сборник*, выпуск 15, p. 104.

74 Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 178.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

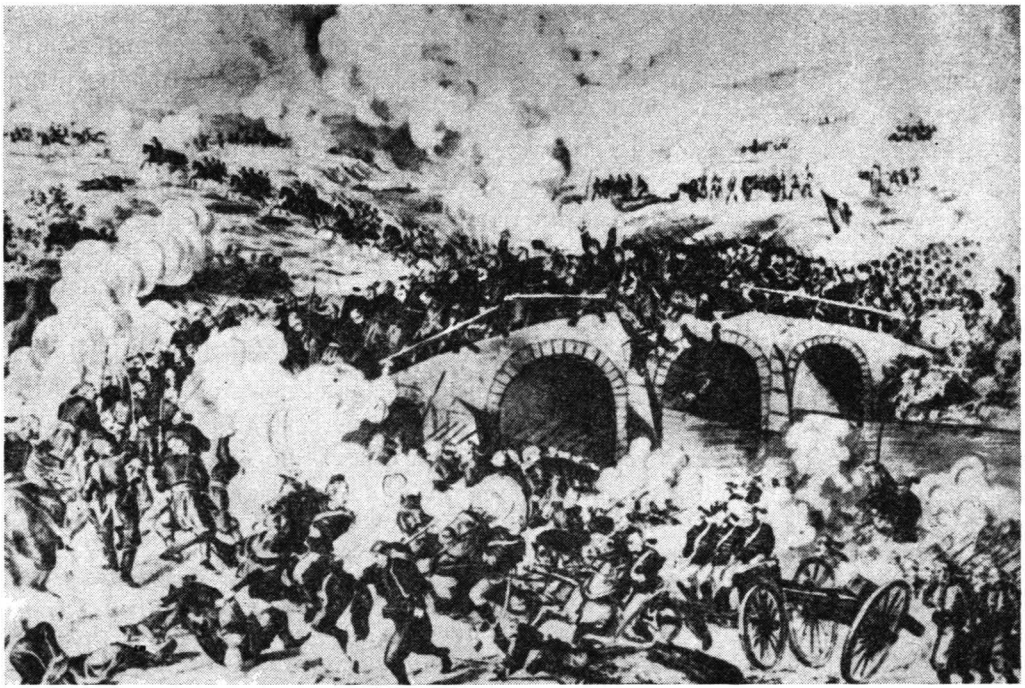

Lupta de la podul de peste rîul Skit (cromolitografie de epocă — fototeca Muzeului Militar Central)

Succesul românesc — distrugerea unei nave fluviale de forță considerabilă — intervenea cînd în aval, la Rahova, acțiunea terestră ajunsese la punctul culminant.

În ziua următoare — 8/20 noiembrie — s-au desfășurat numai acțiuni de cercetare executate de cavalerie. Astfel, un escadron și jumătate trimis de colonelul Slăniceanu spre Rahova a întîlnit, chiar în apropierea taberei române de la Selanovcea, patru escadroane de cerchezi; micul detașament român a primit lupta „fără șovăire și a rezistat o oră și jumătate focurilor inamicului", după care s-a retras în ordine [75]. O altă sondă de cercetare a fost trimisă la vest de Rahova, spre Vidin, de către Brigada de roșiori. Și aceasta a întîlnit o companie adversă, la Kozlodui, pe care a respins-o, iar lupta s-a soldat și cu capturarea a 17 care cu material și muniții [76]. Între timp, în aria de la vest de Rahova, căpitanul Constantin Merișescu a luat măsuri pentru a întări dispozitivul defensiv de la podul de pe Skit și a respinge o eventuală tentativă

75 Arhivele Statului București, fond Marele stat major, dosar 645, f. 316.
76 General Radu Rosetti, op., cit., p. 80.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

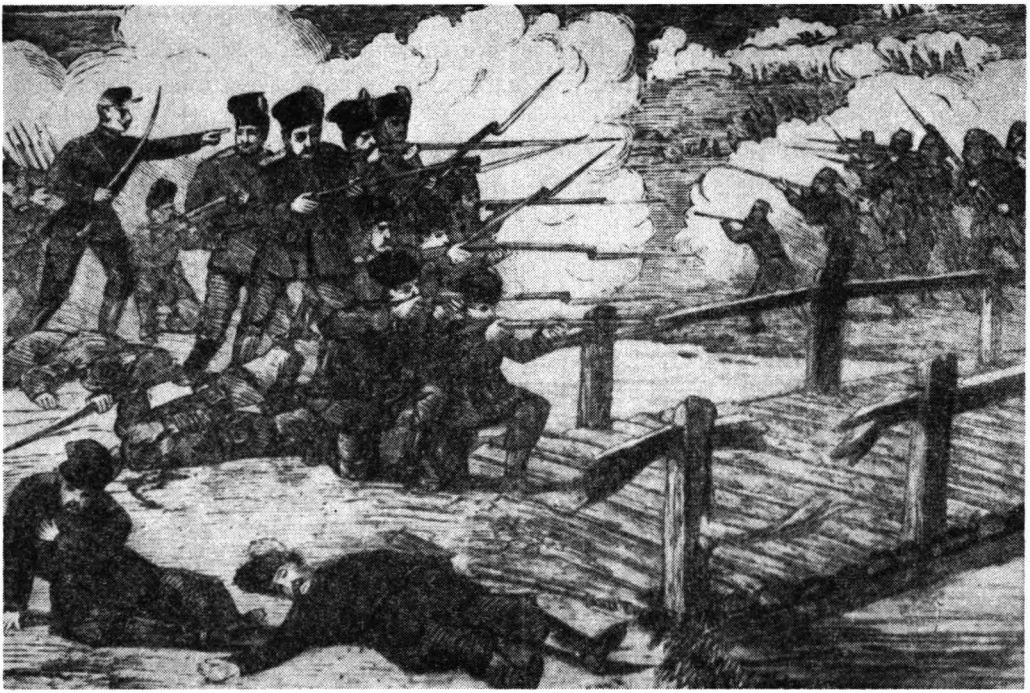

Lupta de la podul de peste riul Ogost (în „Resboiul", nr. 132, 1 decembrie 1877)

de ieșire a otomanilor din Rahova sau un atac inamic dat dinspre Cibru Palanka și Lom Palanka [77].

În noaptea de 8/20 spre 9/21 noiembrie primarul Rahovei (bulgar de naționalitate) a transmis comandamentului român știrea că garnizoana otomană intenționa să părăsească orașul. De asemenea, patrulele de cavalerie și avanposturile române instalate la vest de Rahova au alarmat comandamentul detașamentului că o coloană otomană de circa 2 000 de luptători ieșise din Rahova și se îndrepta spre Skit. Un batalion din această coloană înainta în avangardă pentru a pune, după toate probabilitățile, stăpînire pe podul de peste Ogost.

Aceste informații s-au dovedit exacte. Spre ora 5 batalionul inamic din avangardă a atacat subunitatea comandată de căpitanul Merișescu, care a rezistat însă ferm pe pozițiile ocupate. Bateria de artilerie comandată de căpitanul Hepites, acoperită de două escadroane de roșiori, a ocupat imediat poziție de tragere pe înălțimea

77 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 10. Vezi și Amédée Le Faure, op. cit., p. 71.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de lîngă pod și a deschis focul asupra avangărzii și grosului coloanei otomane. Totodată au fost trecute la est de Ogost patru escadroane de roșiori, însoțite de două secții de artilerie rusă, pentru a cădea în flancul inamicului [78]. Lupta a continuat cu îndîrjire. Istoricul Regimentului 1 dorobanți consemnează că batalionul comandat de căpitanul Merișescu „a rezistat la patru atacuri repetate din partea turcilor, pe care în definitiv i-a respins, luîndu-le prizonieri și care cu muniții" [79]. Într-o telegramă a comandantului de căpetenie rus către țar se aprecia: „[...] toate încercările desperate ale turcilor de a răzbi au fost eroic respinse de dorobanți cu concursul cavaleriei ruso-române" [80].

De aceea comandantul otoman a dirijat forțele principale spre confluența rîurilor Skit și Ogost cu Dunărea, unde s-a improvizat o trecere prin vad, aruncîndu-se în apă saci cu nisip, bagaje și corturi. După trecerea celor două rîuri, forțele inamice s-au dirijat spre Lom Palanka și Vidin, bătute cu foc de pe malul stîng al Dunării de către artileria Corpului de observație și hărțuite pînă seara la ora 18 de către subunități de cavalerie ruse și române. Trupele otomane au pierdut în lupte 222 de ostași (72 de morți, 96 de răniți, 54 de prizonieri); forțele noastre au mai capturat un tun și două chesoane, 146 de care cu material, muniții și subzistențe etc. [81]. Jertfele de sînge românești s-au cifrat la 152 de morți și 185 de răniți [82].

TRUPELE ROMÂNE INTRĂ ÎN RAHOVA

Comandamentul Corpului de observație a urmărit, cu deosebită atenție, desfășurarea bătăliei din zona Rahovei și a încercat să-și coordoneze acțiunile cu acelea ale detașamentului român principal de la sud de Dunăre. Pentru a se edifica în privința salvelor de puști și bubuiturilor de tun ce se auzeau dinspre Ogost la 9/21 noiembrie generalul Lupu a trimis din nou un ofițer pentru cercetare peste Dunăre, pe locotenentul Nicolae Teodorini. Din informațiile culese de acesta [83] și, mai ales,

78 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 679. Comandantul Regimentului 2 roșiori, aflat la Bukoveț, a auzit zgomotul luptei de la pod și a trimis în cercetare spre Rahova un grup de călărești comandat de maiorul Rasti. Acesta, apropiindu-se de o redută, a tras cîteva focuri în direcția ei și văzînd că nu-i ripostează nimeni a ocupat-o; a fost prima subunitate românească intrată în Rahova (DIRRI, vol. VII, p. 445).

79 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 022, dosar 3, Registrul istoric al Regimentului 1 infanterie, p. 10. Din rîndurile batalionului comandat de căpitanul Constantin Merișescu au căzut eroic Nicolae Zaharia, Vasile Giurcă, Ion Guță și numeroși alți soldați. În legătură cu acest episod, vezi și Всеволод Крестовский, op. cit., p. 293—294.

80 *Сборник*, выпуск 15, p. 103—104.

81 Pentru morți și răniți cifra a fost extrasă dintr-un raport al comandantului superior otoman al Vidinului (cf. Amédée Le Faure, op. cit., p. 71). Pentru capturi, vezi General Radu Rosetti, op. cit., p. 81.

82 General Radu Rosetti, op. cit., p. 81. Alți autori dau cifre mult diferite.

83 DIRRI, vol. VII, p. 444.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

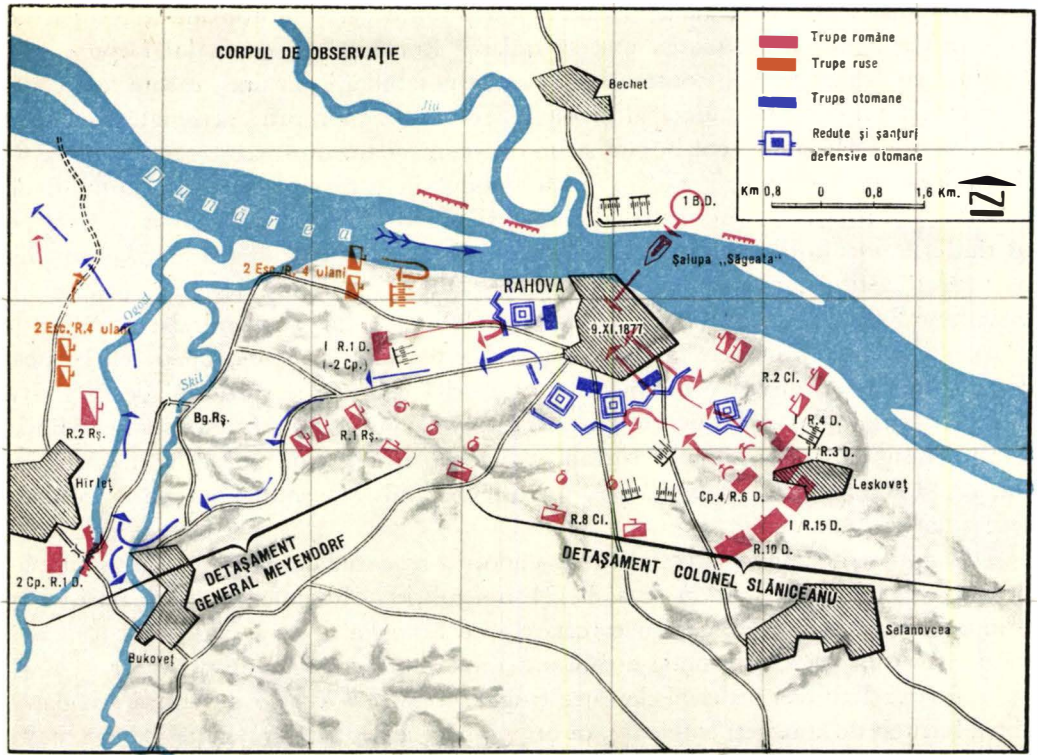

BĂTĂLIA DE LA RAHOVA
7/19 — 9/21 noiembrie 1877

din semnalizările unor locuitori bulgari din Rahova — care veniseră pe malul fluviului pentru a face cunoscut bateriilor române de la Bechet că nu mai era cazul să execute trageri asupra orașului [84] — generalul Lupu a aflat înaintea colonelului Slăniceanu de fuga garnizoanei otomane.

Pentru a preveni acțiunile represive la care detașamentele otomane neregulate se dedau îndeobște atunci cînd erau silite să părăsească diverse localități, comandantul Corpului de observație, în fruntea unor subunități care însumau aproape 500 de militari, a trecut rapid Dunărea în dimineața de 9/21 noiembrie pe ambarcațiunile din timp pregătite și a ordonat ocuparea imediată a Rahovei și a fortificațiilor din împrejurimi [85].

84 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 189.
85 Nicolae Iorga, *Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, București, 1927, p. 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Populația bulgară a făcut o călduroasă primire ostașilor români. „Aclamat de populațiunea care striga mereu ura, să trăiască România" [86], generalul Lupu a luat legătură cu arhimandritul Constantin și cu alte notabilități din oraș, cărora le-a cerut să-și aleagă un consiliu municipal și organe de ordine proprii; activitatea acestora urma să se desfășoare în colaborare strînsă cu comandamentul garnizoanei române [87]. Atitudinea ostașilor și ofițerilor români, modul în care comandantul Corpului de observație a soluționat problema administrării Rahovei au produs o mare satisfacție în rîndurile locuitorilor bulgari. După secole de dominație otomană ei au putut din nou să-și instituie, potrivit propriei voințe, autoritățile lor autonome. „Luînd în posesiune Rahova — raporta generalul Lupu domnitorului — am instalat toate autoritățile autonome în numele măriei voastre. Acestea au și început a funcționa. Trupele române au fost primite cu aclamații" [88]. Datorită energiei și spiritului de inițiativă dovedite în timpul luptelor pentru cucerirea Rahovei generalului Lupu i s-a încredințat comanda superioară a trupelor române din localitate [89]. Cînd au sosit în oraș spre ora 12,30 colonelul George Slăniceanu și generalul Meyendorf au găsit ordinea restabilită și viața reintrată în normal.

Cu aceeași energie generalul Lupu a adoptat măsurile de siguranță care se impuneau. Cîteva zile mai tîrziu — la 12/24 noiembrie — Regimentul 8 călărași, care primise misiunea de a executa o cercetare spre Lom Palanka, a reușit să cucerească localitatea Cibru Palanka, unde a capturat importante cantități de provizii.

Luarea Rahovei realizată de către trupele române a avut o puternică rezonanță și s-a bucurat de aprecieri elogioase, ca un moment însemnat al operației de încercuire a grupării otomane de la Plevna și, pe plan mai larg, al desfășurării războiului ruso-româno-otoman. Ziarul „Politik" din Praga scria că „românii, prin luarea Rahovei, au săvîrșit un act important ale cărui consecințe n-au să fie disprețuite. Poate că Rahova să fie o localitate mică, însă ocuparea ei e foarte importantă, deoarece cu modul acesta cercul de înconjurare se închide și mai mult în jurul Plevnei [. . .]. Este incontestabil că armata română a dat o nouă dovadă despre vitejia ei" [90]. Într-un comentariu asemănător apărut în ziarul vienez „Fremdenblatt" se aprecia că datorită cuceririi Rahovei înfăptuită de către trupele române „s-a tăiat turcilor toată comunicația între Vidin și Dunărea de jos" [91]. Aproape în aceiași termeni s-au referit la eveniment și alte ziare străine [92].

86 DIRRI, vol. VII, p. 445.
87 Ibid.
88 Ibid., p. 319.
89 Ibid., p. 445.
90 Citat după „Românul", an XXI, 16 noiembrie 1877.
91 Citat după „Resboiul", nr. 119, 18 noiembrie 1877.
92 Cf. „Românul", an XXI, 17 noiembrie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Monumentul eroilor români de la Rahova

Eroismul de masă al unităților române participante la cucerirea Rahovei și capacitatea profesională ridicată a cadrelor de comandă au făcut, și de această dată, o puternică impresie asupra contemporanilor. „Principatul român — comenta ziarul francez „Le Temps" — poate pe dreptate să s-arate mîndru d-acea mică armată a cărei bravură și disciplină au întrecut cu mult așteptarea celor mai buni amici ai naționalității române" [93]. Marele duce Nicolae, într-o scrisoare adresată domnitorului României la 18/30 noiembrie 1877, făcea următoarele aprecieri: „Binevoiți a-mi permite să repet cu această ocaziune că am fost totdeauna fericit să recunosc bravura și calitățile solide militare ale armatei române [. . .]. Izbînda de la Rahova e întru totul a armatelor române [. . .]" [94].

93 Citat după „Românul", an XXI, 20 noiembrie 1877.
94 MRC, vol. XI, p. 95—96.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Opinia publică românească a înregistrat, firește, cu deosebită satisfacție acest eveniment. La redacțiile ziarelor au sosit numeroase depeșe prin care cetățeni de toate categoriile sociale dădeau expresie sentimentelor lor patriotice și omagiau armata, care, prin luptele și jertfele ei, consacra pe cîmpul de luptă independența României. „La sosirea știrei despre luarea Rahovei de către armata română — se arăta într-o telegramă a locuitorilor din Ploiești publicată în ziarul „Resboiul" — cetatea Ploiești a tresăltat de bucurie. Armatele noastre, intrînd cu triumf pentru a doua oară în Rahova [prima oară în 1595, sub Mihai Viteazul], au dovedit și de astă dată că în vinele fiilor patriei curge sîngele acelor viteji care și ei au combătut odinioară în contra Semilunei; umbra eroului, a cărui statuie stă cu fală în mijlocul capitalei, privește cu mîndrie pe strănepoții acelor căpitani care au condus atît de glorios sub comanda sa vulturii României contra împilatorilor de peste Dunăre" [95]. Telegrame similare au adresat presei locuitorii din Iași, Caracal și alte localități [96].

Ca rezultat al cuceririi Rahovei realizate de către trupele române izolarea grupării otomane încercuite la Plevna s-a accentuat. La cîteva zile s-a trecut la o restructurare a forțelor armate române de pe ambele maluri ale Dunării [97], ceea ce marca în fapt începerea unei regrupări a armatei române vizînd o nouă fază strategică a războiului de independență al României.

95 „Resboiul", nr. 118, 17 noiembrie 1877.

96 „Românul", an XXI, 15, 16 și 19 noiembrie 1877.

97 Armata de operații, aflată încă în fața Plevnei, a căpătat denumirea de Corpul 1 de armată (rămas sub comanda generalului Cernat), iar Corpul de observație a fost transformat în Corpul 2 de armată (pus sub comanda generalului Nicolae Haralambie; generalul George Lupu a fost mutat în calitate de comandant superior al cetății Nicopol), ceea ce acorda titulatura cu rolul său efectiv de forță combatantă, componentă a armatei de campanie. Acest ultim corp avea marile unități pe ambele maluri ale Dunării. Din unitățile ce forțaseră fluviul în timpul bătăliei de la Rahova (cu întăriri ulterioare) a fost constituită o nouă divizie, pusă sub comanda colonelului Dimitrie Leca. Cealaltă divizie continua să se afle în dispozitiv pe malul românesc al Dunării (DIRRI, vol. VII, p. 988).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL X-LEA

BĂTĂLIA A PATRA DE LA PLEVNA ȘI CAPITULAREA GRUPĂRII OTOMANE

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Succesele repurtate de trupele române și ruse după instituirea blocadei Plevnei au făcut să dispară orice îndoieli în privința deznodămîntului confruntării avute cu gruparea otomană comandată de Osman pașa. Nu numai că rezistența ei se apropia, iremediabil, de sfîrșit, dar, ca urmare a fortificării tuturor sectoarelor dispozitivului de încercuire, devenise practic imposibil ca forțele otomane să străpungă liniile aliate, indiferent în ce punct s-ar fi încercat aceasta.

Moralul trupelor care participau la investire, de la masa de soldați pînă la corpul de comandă, s-a refăcut rapid. Starea de spirit ce s-a creat a determinat pe unii generali ruși să încerce chiar să-l convingă pe țar că ar fi fost timpul să se declanșeze un nou asalt [1]. Opiniile de acest gen au fost, însă, ferm respinse de domnitorul Carol și de ajutorul său la comanda Armatei de investire, generalul-adjutant E. I. Totleben, care au apreciat realist că victoria avea să cadă, curînd, ca un fruct copt, prin răbdare și prudență, fără inutilele jertfe implicate dacă celei de a patra bătălii i s-ar fi dat forma celei precedente [2].

PREGĂTIRILE FĂCUTE DE GRUPAREA OTOMANĂ ÎN SCOPUL SPARGERII BLOCADEI

Situația forțelor otomane încercuite la Plevna devenise, într-adevăr, critică. Proviziile erau pe sfîrșite și, cu toată raționalizarea severă impusă de Osman pașa, hrana oamenilor și a animalelor nu se mai putea asigura decît pentru cîteva zile. Lipsa de medici și de medicamente, condițiile improprii de spitalizare etc. au contribuit la întinderea molimelor de tot felul și la creșterea considerabilă a mortalității, atît în

1 Colonel Martinov, op. cit., p. 192—193.

2 MRC, vol. XI, p. 95: „Prințul se duce în trăsură la Bogot, unde marele duce îi spune că, de la luarea Karsului, e îndemnat din multe părți să dea un asalt asupra Plevnei, deoarece așteptarea aceasta îndelungată are rea influență asupra disciplinei. Prințul răspunde că, după părerea sa, Osman pașa nu mai poate să stea mult în Plevna și că prin urmare nu e nevoe încă decît de puțină răbdare. Totleben e de asemenea contra unui atac al cărui rezultat nu se poate cunoaște, pe cînd cu blocada se va face desigur prizonieră armata turcească". Vezi și Colonel Martinov, op. cit., p. 192—193.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

rîndul trupelor, cît și în acela al populației civile. Pentru Osman pașa, cu tot prestigiul imens de care se bucura, devenea din ce în ce mai dificil să mențină moralul, ordinea și disciplina ostașilor săi, izolați complet de lumea din afară și supuși continuu unor aspre privațiuni [3]. Starea de spirit a trupelor otomane era serios afectată și de înfrîngerile suferite de armata lui Muktar pașa pe frontul din Asia și în special de vestea că la 6/18 noiembrie rușii au cucerit orașul-cetate Kars [4].

Sub imperiul acestor circumstanțe, Osman pașa a întrunit, în dimineața de 19 noiembrie/1 decembrie 1877, consiliul de război pentru a adopta o decizie [5]. Participanții la acest consiliu — comandanții de divizii și brigăzi — s-au pronunțat în unanimitate în favoarea ideii de a declanșa o acțiune de spargere a blocadei [6].

Forțele otomane de la Plevna însumau, la data aceea, potrivit aprecierilor otomane ulterioare, 30 000 de militari combatanți, 10 000 necombatanți și 2 500 de răniți sau bolnavi [7]. Avînd în vedere marile dificultăți pe care le comporta tentativa de ieșire din încercuire, Osman pașa a pus, de la început, un accent deosebit pe preparativele de ordin organizatoric. Batalioanele care aveau efectivele foarte reduse au fost desființate, iar ostașii respectivi au completat alte subunități. S-a ajuns astfel la un total de 57 de batalioane, din care s-au constituit șapte brigăzi, reunite, la rîndul lor, în două așa-zise divizii: Divizia 1, formată din patru brigăzi (33 de batalioane), a fost pusă sub comanda lui Tahir pașa; Divizia 2 (3 brigăzi, 24 de batalioane) — sub aceea a lui Adil Haci pașa [8].

Pentru această tentativă comandamentul otoman a adoptat un dispozitiv pe două eșaloane. Primul — constituit din forțele Diviziei 1 (fără Brigada 4), însumînd 24 de batalioane și dispunînd de aproape toată artileria — avea misiunea de a rupe inelul încercuitor român și rus de la vest de riul Vid și de a deschide comunicația spre Sofia [9]. În urma acestui eșalon — in care avea să se găsească și Osman pașa —

3 William V. Herbert, care a trăit, ca ofițer in armata otomană comandată de Osman pașa, drama trupelor încercuite la Plevna, scria in această privință: „Între timp situația a devenit disperată. Tabăra de la Plevna era un vast cimitir, unde orașul propriu-zis reprezenta un fel de osuar central. O armată de 40 000 de oameni murea lent din cauza intemperiilor, privațiunilor și bolilor. Vremea se înrăutățea tot mai mult; frigul devenise intens. Mortalitatea era înspăimîntătoare. Era greu de găsit vreun om care să nu fi suferit de ceva -- epuizare, febră, dizenterie, reumatism, malarie, bronșită, tuberculoză galopantă, răni deschise, degerături, schilodiri. O afecțiune asemănătoare cu holera și o gripă infecțioasă au făcut multe victime. Existau, de asemenea, cazuri de vărsat, febră tifoidă, difterie, chiar lepră și stări de nebunie; s-au înregistrat cazuri de moarte datorite inaniției și suprasolicitării. În aceste condiții, faptul că noi eram aproape devorați de paraziți părea un fleac" (William V. Herbert, op. cit., p. 342).

4 Cu acest prilej intreaga garnizoană a Karsului — 5 pașale, 800 de ofițeri și 17 000 de soldați — a fost făcută prizonieră (*Дневник Д. А. Милютина 1876—1877*, том второй, p. 240; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 202).

5 Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 154.

6 Ibid.

7 Ibid., p. 157.

8 Ibid., p. 158.

9 Ibid., p. 159—160.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și profitînd de eventualul lui succes trebuia să se deplaseze, la o distanță de circa 1 500 de pași, un mare convoi format din 1 000 de trăsuri și 3 300 de cai samarizați [10]. Siguranța flancurilor și spatelui convoiului urma a fi realizată de Brigada 4 din Divizia 1. Cel de-al doilea eșalon era format din Divizia 2 (24 de batalioane) și restul artileriei; el avea misiunea de a asigura culoarul de trecere pentru primul eșalon și pentru convoi, repliindu-și succesiv forțele din adîncime, de a participa la executarea străpungerii inelului rus și român, iar după aceasta de a asigura spatele întregii garnizoane ieșite din încercuire [11]. Forțele de cavalerie au fost repartizate de-a lungul dispozitivului, cu misiunea de cercetare și siguranță: Regimentul 2 cavalerie din Armata 3 și două escadroane din alt regiment, la Divizia 1; cinci escadroane din Regimentul auxiliar de Salonic și patru escadroane din Regimentul 3 cavalerie din Armata 2, la Divizia 2; escadronul de cavalerie de voluntari de Vodena, la 800—1 000 de pași în urma convoiului [12].

În Plevna urmau să fie lăsați numai 350 de ostași bolnavi și răniți, a căror stare era atît de gravă încît nu ar fi putut suporta oboseala marșului [13]. Prezența în convoi a unui număr mare de răniți și bolnavi — peste 2 000 —, ca și a circa 300 de familii de turci, care au insistat pe lîngă comandamentul otoman să le aprobe evacuarea din Plevna odată cu trupele, a complicat organizarea convoiului, iar mai tîrziu i-a îngreunat considerabil mișcările [14].

Comandamentul otoman a luat măsuri riguroase pentru a păstra secretul asupra acestei regrupări, mai ales a trupelor destinate primului eșalon și, în același timp, pentru a asigura defensiva de pe aliniamentul de investire în scopul de a nu permite trupelor aliate să pătrundă în Plevna și, deci, în spatele grupării aflate în curs de ieșire din încercuire. Pentru fiecare batalion aflat în redute s-a indicat modul de repliere, aliniamentele succesive pe ore etc., ținîndu-se seamă de dispunerea în teren a batalioanelor și brigăzilor, astfel încît să poată rupe contactul cu adversarul și să se replieze spre pozițiile următoare pe direcții paralele [15].

Pentru a ușura trecerea rîului Vid, obstacol care îngreuia marșul și manevra trupelor otomane, Osman pașa a ordonat ca, în afara podului de zid existent pe comunicația principală, Plevna — Dolni Dubnik, să se construiască încă două poduri. Din materialul existent s-a selectat cel care avea calități tehnice superioare, restul fiind abandonat, pentru a nu stînjeni inutil mișcările unităților [16]. Pînă și muzicanții au fost

10 Ibid., p. 170.
11 Ibid.
12 Ibid. Regimentele citate făceau parte din întăririle împinse la Plevna înainte de desăvîrșirea încercuirii. Armata 3 provenea ca recrutare mai ales din zonele nord-vestice ale Balcanilor, din nordul Greciei și din Albania.
13 Ibid., p. 160.
14 Ibid., p. 168.
15 Ibid., p. 162—164.
16 Ibid., p. 159.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

înarmați, primind misiunea de a intra în garda convoiului. Mijloacele de transport au fost redistribuite, repartizîndu-se fiecărui batalion cîte 12 trăsuri, 50 de cai pentru transportul muniției și 8 cai pentru acela al apei și bagajelor. Toată muniția aflată în depozite a fost reîmpărțită pe unități și oameni în următoarele cantități: „fiecare soldat 120 de cartușe și fiecare batalion, ca rezervă, 170 de lăzi a 1 000 de cartușe, din care 100 purtate de cai și 70 pe trăsuri. Fiecare piesă [de artilerie] era aprovizionată cu 300 de lovituri" [17]. La fel s-a procedat cu alimentele care se mai găseau în depozite.

Aplicarea planului întocmit de comandantul otoman era, însă, extrem de dificilă. Decroșarea de trupele ruse și române, replierea succesivă, parcurgerea a numeroase obstacole etc. necesitau un timp relativ îndelungat și nu erau lipsite de riscuri serioase. De pildă, distanța de la Grivița pînă la rîul Vid este de aproximativ 12 km, ceea ce înseamnă că, pentru a se putea replia din aliniament în aliniament, batalioanele aflate în redutele estice aveau nevoie de 5—6 ore, deci trebuiau să înceapă retragerea încă din cursul nopții. Distanța dintre pozițiile române de la nord-est de Opanez și cele ruse de la sud de localitatea Trina era tot de 12 km. Ținînd seamă de faptul că artileria din aceste poziții avea o bătaie practică în jur de 5 km, rezultă că pentru retragerea forțelor Osman pașa putea să dispună inițial de un culoar de numai 2 km nebătut de focul artileriei române și ruse. Comunicația principală cu podul de zid de peste rîul Vid intra în acest spațiu.

Pozițiile de la Opanez și Trina constituiau umerii culoarului vizat și fără a le păstra cu fermitate orice ieșire din încercuire era iluzorie. Un pericol deosebit îl constituia pentru trupele otomane poziția română de la nord-est de Opanez, de unde pînă la podul principal de pe șoseaua Plevna — Dolni Dubnik erau numai 4,5—5 km. De la rîul Vid pînă la pozițiile diviziilor ruse ale sectorului 6 era o distanță de 2—3 km, variație datorată traseului cursului de apă respectiv. Terenul, descoperit, se prezenta în forma unui ușor glacis. Ținînd seama de adîncimea dispozitivului Diviziei 1 otomane, care — conform concepției — trebuia să ocupe un cap de pod la vest de Vid, de unde să debușeze la atac, înseamnă că trupele otomane aveau de parcurs pe acest teren, pînă la prima linie a pozițiilor rusești, un spațiu de 1 000—1 500 m. În consecință, culoarul — adică spațiul deschis care îngloba și comunicațiile de acces spre rîul Vid — măsura în lărgime doar 2—3 km, asemănîndu-se cu gura unui sac ce închidea toate forțele otomane din Plevna.

Capabilul mareșal turc a apreciat realist dificultățile ce se cereau depășite și, îndeosebi, necesitatea menținerii celor doi umeri ai culoarului de ieșire: înălțimile de la Trina și Opanez. El a hotărît ca pozițiile din fața sectoarelor 4 și 5 rusești să fie menținute cu opt batalioane, care trebuiau să apere flancul stîng și spatele grupării

17 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

principale. O brigadă și două batalioane au fost trimise pe înălțimile Opanezului, în fața sectorului român, pentru a acoperi flancul drept, iar trei baterii au fost dispuse pe înălțimile de deasupra podului de pe Vid. „Mareșalul nu-și făcea deloc iluzii — se arată în lucrarea lui Muzaffer pașa și Talaat bei —; el nu sconta că ieșirea va reuși; dorea, însă, mai curînd să încerce un suprem efort și să piară cu armele în mîini decît să capituleze fără să fi recurs la o ultimă șansă de salvare, oricît de problematică ar fi fost ea“ [18].

MĂSURI ADOPTATE DE COMANDAMENTELE ROMÂNE ȘI RUSE, ÎN STRÎNSĂ COOPERARE, PENTRU A ÎMPIEDICA GRUPAREA OTOMANĂ SĂ IASĂ DIN ÎNCERCUIRE

Cu toate măsurile luate de Osman pașa în scopul păstrării secretului, preparativele febrile care se făceau în vederea tentativei de spargere a blocadei nu au rămas neobservate de comandamentele trupelor române și ruse. Pe de o parte, de la locuitori bulgari și dezertori otomani s-au putut culege informații prețioase asupra tuturor fazelor pregătirilor, începînd cu hotărîrile consiliului de război din 19 noiembrie/1 decembrie, reorganizarea forțelor otomane, distribuirea materialului, muniției și hranei etc. și terminînd cu momentul probabil fixat pentru declanșarea acțiunii [19]. Pe de altă parte, prin mijloacele proprii de observare și cercetare, comandamentele ruse și române au obținut date certe care confirmau informațiile furnizate de bulgari și dezertori [20].

De la 26 noiembrie/8 decembrie bateriile otomane au început să-și slăbească treptat focul, pentru ca din ziua de 27 noiembrie/9 decembrie să nu mai răspundă deloc tragerilor executate de artileria română și rusă [21]. În noaptea de 27 spre 28 noiembrie/9 spre 10 decembrie avanposturile și patrulele de cavalerie române au semnalat că dinspre șoseaua Plevna — Sofia, în apropiere de rîul Vid, se auzea zgomotul produs de o mare concentrare de trupe și de lucrările efectuate, probabil, pentru întinderea unui nou pod [22].

18 Ibid., p. 171.
19 Pentru detalii, vezi: MRC, vol. XI, p. 89, 91, 93, 94, și vol. XII, p. 4, 8; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 738.
20 *Сборник*, выпуск 55, p. 271.
21 Ibid.
22 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

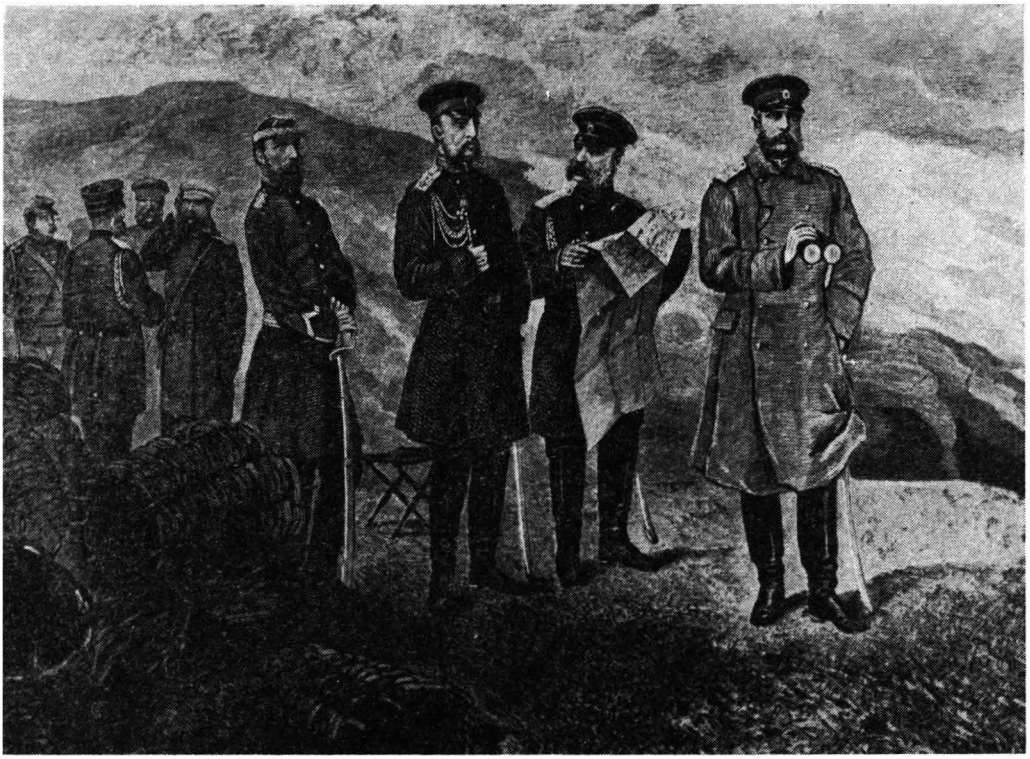

Comandanți români și ruși la Plevna — noiembrie 1877; în prim-plan de la stînga la dreapta: domnitorul Carol, marele duce Nicolae, generalul E. I. Totleben și țarul Alexandru al II-lea (stampă de epocă — fototeca Muzeului Militar Istoric din Plevna)

Toate informațiile conduceau atît la concluzia că tentativa de ieșire din încercuire a grupării otomane avea să se producă în zorii zilei de 28 noiembrie/10 decembrie, cît și la aceea că se intenționa spargerea blocadei în sectorul 6 deținut, după cum s-a arătat mai sus, de unități ruse și române aflate sub comanda generalului-locotenent I. S. Ganețki [23].

La 27 noiembrie/9 decembrie comandantul superior al Armatei de investire s-a deplasat la Bogot (localitate în care, de la 12/24 octombrie, se mutase cartierul general al marelui duce Nicolae), unde a analizat împreună cu comandantul de căpetenie al teatrului de operații situația grupării otomane și măsurile necesare pentru zădărnicirea tentativei de străpungere [24]. În continuare, el s-a oprit la Tucenița, unde

23 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 391.
24 MRC, vol. XII, p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a întocmit, împreună cu generalul Totleben, ordine de detaliu către comandanții diverselor corpuri de armată [25]. Referitor la aceasta într-un raport adresat de Totleben marelui duce se arată: „[. . .] după ce am raportat în prealabil întreaga situație comandantului grupării [Armatei de investire], alteța sa principele Carol al României, și cu aprobarea alteței sale, am dat în seara de 27 noiembrie următoarele dispoziții: 1) O brigadă din Divizia 16 infanterie cu trei baterii și o brigadă din Divizia 3 infanterie, ambele sub comanda generalului-locotenent Skobelev, trecînd în zorii zilei de 28 noiembrie pe malul stîng al Vidului, să se dispună: brigada din Divizia 16 infanterie cu trei baterii — în apropiere de Dolni Dubnik, fiind pregătită să sprijine detașamentul generalului Ganețki; brigada din Divizia 3 infanterie, pînă ce se va lămuri situația — în spatele redutelor celor mai apropiate de Vid, pe malul stîng al lui, pregătită să sprijine, în funcție de necesități, fie detașamentul generalului Ganețki, fie pe acela al generalului Katalei. 2) Cealaltă brigadă din Divizia 16 infanterie, cu trei baterii, va rămîne pe loc, complet pregătită de a intra în acțiune. 3) Trei batalioane din Brigada 3 tiraliori din compunerea trupelor sectorului 4 se vor deplasa în zorii zilei de 28 noiembrie la satul Grivița, pentru a întări trupele din sectorul 2, încredințat generalului-locotenent baron Krüdener. 4) Poziția înaintată de pe șoseaua Plevna—Lovcea, de la reduta Mirkovici pînă la vîlceaua de la Tucenița, va fi ocupată de o brigadă din Divizia 30. Cealaltă brigadă a diviziei va rămîne în tabăra de dincolo de Dealul Roșu, complet pregătită de a intra în acțiune. Comanda trupelor din sectorul 4 va fi încredințată lui Șnitnikov. 5) Patru batalioane române cu trei baterii să fie trimise la 28 noiembrie în zori de la Verbița la Demirkioi. Alte patru batalioane române, cu două baterii, să fie pregătite la Verbița de a intra în acțiune" [26]. Indicații speciale vizau, în primul rînd, întărirea sectorului 6, socotit a fi cel mai amenințat. Totodată, ele permiteau să se efectueze regrupări și concentrări rapide de forțe în toate celelalte sectoare, în cazul cînd — contrariu aparențelor — atacul principal al grupării otomane s-ar fi îndreptat pe altă direcție [27].

Măsurile ordonate de comandamentul Armatei de încercuire au fost executate în cursul nopții de 27 spre 28 noiembrie/9 spre 10 decembrie 1877.

Generalul Alexandru Cernat, comandantul sectorului 1 deținut de grosul armatei române, a dispus ca unitățile din rezervă să ocupe pozițiile stabilite și să fie pregătite pentru a executa imediat ordinele de luptă care urmau să li se dea în funcție de evoluția situației. S-a prescris, de asemenea, ca ostașii să doarmă echipați, iar caii să rămînă cu harnașamentul pe ei; avanposturile au fost întărite [28]. Potrivit planului adoptat anterior, subunități din Divizia 2 infanterie trebuiau, la momentul oportun,

25 Ibid.
26 *Сборник*, выпуск 55, p. 271—272.
27 Ibid., p. 272.
28 DIRRI, vol. VII, p. 711.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

să înainteze cu prudență spre reduta Grivița nr. 2 și, în cazul în care nu ar fi întîmpinat o rezistență prea puternică, să o ocupe. Sprijinite de celelalte unități, ele aveau misiunea să înainteze apoi rapid și, împreună cu batalioanele aflate în liniile Diviziei 3 infanterie, să cucerească fortificațiile otomane de la Bukov. Dispoziții similare s-au dat colonelului Sachelarie, ale cărui unități trebuiau să ocupe fortificațiile otomane de la Opanez[29].

ULTIMA BĂTĂLIE DE LA PLEVNA

În cursul nopții de 27 spre 28 noiembrie/9 spre 10 decembrie o ceață densă s-a întins peste întreaga zonă a Plevnei. Concentrarea forțelor Diviziei 1 otomane, ca și aceea a siguranței convoiului, s-a executat sub acoperirea întunericului. „O armată de 40 000 de oameni — arătau Muzaffer pașa și Talaat bei —, care ocupa cîteva ore mai înainte o zonă cu o întindere de 4—5 leghe, se întruni, cu trăsurile și caii de samar, într-un spațiu restrîns unde, după ea, se aglomera toată populația musulmană din Plevna" [30].

Spre ora cinci dimineața Divizia 1 otomană se afla în întregime pe malul stîng al rîului Vid. Desfășurarea trupelor pentru luptă nu s-a terminat însă decît spre ora 9,15 [31]. De la Brigada 3, din centru (comandată de Tevfik pașa), Osman pașa conducea ansamblul bătăliei. La dreapta se afla Brigada 1, comandată de Atuf pașa, iar la stînga Brigada 2, comandată de Yunus bei. Parte din artileria Diviziei 2 era, de asemenea, pregătită să sprijine acțiunea Diviziei 1.

Divizia 1, în dispozitiv pe două linii (cu artileria în centrul primei linii), precedată de un lanț de trăgători, a început mișcarea cu repeziciune, dar, după circa 1 500 de pași, s-a oprit din cauza focului intens al trupelor ruse. După ce Osman pașa a întărit linia de trăgători, divizia a reluat mișcarea, a ajuns la aliniamentul de investire și a atacat impetuos pozițiile Diviziei 3 grenadieri rusă din zona Dolni Etropol. În acest timp „o grindină de proiectile de toate felurile cădea fără încetare asupra trupelor și convoiului" [32], care tocmai trecea Vidul; „chesoanele explodau, omorînd și rănind cai și conductori, provocînd dezordine în coloană și deschizînd largi spărturi în rîndurile infanteriei" [33]. La acest asalt batalioanele 2 redifi de Monastir

29 Ibid., p. 711—712; vezi și General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 391; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 767—768.
30 Mouzaffer — Talaat, op. cit., p. 173.
31 Ibid.
32 Ibid., p. 174.
33 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și 5 vînători, ambele aparținînd Brigăzii 3, „au fost literalmente secerate de focul de salvă" al rușilor [34].

Divizia 1 otomană a reușit, prin atacul ei decis, să anihileze forțele ruse aflate în prima linie a apărării. Într-un raport înaintat marelui duce Nicolae în aceeași zi generalul Totleben înfățișa astfel desfășurarea acestui atac: „Fără a ține seama de focul intens al tuturor bateriilor noastre de 9 pfunzi și de focul infanteriei care ocupa șanțurile-adăpost, turcii au parcurs în cel mult 3/4 oră distanța care îi despărțea de poziția noastră și au ajuns la linia de apărare ocupată de unitățile înaintate ale Diviziei 3 grenadieri, lîngă bateria 3. Pătrunzînd în intervalele dintre șanțurile de tragere și după ce a nimicit cu foc pe aproape toți apărătorii lor, inamicul nu a mai întîlnit decît rămășițe slabe de trupe care, nefiind în stare să se mențină, au început să se retragă" [35]. Jumătate din piesele de artilerie ale bateriilor ruse au fost capturate de turci [36]. Sosit în sprijinul apărătorilor primei linii, Regimentul 10 grenadieri de Malorusia a făcut eforturi disperate, împreună cu resturile Regimentului 9 grenadieri de Siberia, să stăvilească înaintarea otomană; el a avut, însă, pierderi mari, în cîteva minute fiind scoși din luptă trei comandanți de batalioane și jumătate din cei de companie [37].

Spre ora 10, cu aceeași îndîrjire, Divizia 1 otomană a declanșat atacul pentru străpungerea celei de a doua linii de încercuire. „Presiunea hotărîtă și disperată a inamicului — consemna generalul Totleben în raportul citat — devenea tot mai periculoasă: Brigada 1 din Divizia 3 grenadieri era istovită [. . .]" [38]. Se părea, în aceste condiții, că forțele otomane nu mai puteau fi împiedicate să spargă blocada; de la cartierul general al marelui duce Nicolae s-a trimis generalului Ganețki următorul ordin: „Marele duce comandant de căpetenie ordonă generalului-locotenent Skobelev ca, în cazul în care turcii ar reuși să realizeze o breșă, să ia cu el întreaga cavalerie și să-i urmărească. Corpul de grenadieri, o brigadă din divizia de gardă și Brigada 1 din Divizia 5 îl vor urmări, de asemenea, pe inamic nerupînd contactul pentru a-l pune în derută. Excelența voastră va lua comanda tuturor acestor trupe [. . .]. Comunicați generalului Gurko direcția urmată de inamic" [39].

Dar, între timp, desfășurarea luptei din sectorul 6 a început să capete o altă înfățișare. Căci, după ce atacul otoman a abordat și cea de a doua linie, atît forțele ruse cît și forțele otomane aveau nevoie stringentă de întăriri: primele — pentru a redresa situația și a respinge inamicul dincolo de Vid, unde zdrobirea lui era inevi-

34 Ibid., p. 175.
35 *Сборник*, выпуск 55, p. 273.
36 Ibid., p. 273—274.
37 Ibid., p. 274.
38 Ibid.
39 Colonel Martinov, op. cit., p. 304.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

tabilă; ultimele — pentru a lichida complet rezistența defensivei și a dezvolta ruptura astfel încît întreaga grupare otomană să poată ieși din încercuire. În acel moment de cumpănă [40] pentru ambele tabere forțele ruse au primit, într-adevăr, întăririle așteptate: Brigada 2 din Divizia 3 grenadieri, urmată peste puțin timp de regimentele 7 și 8 grenadieri din Divizia 2 grenadieri [41]. Tevfik pașa, în schimb, nu a primit sprijinul așteptat din partea Diviziei 2 [42]. Ca urmare, balanța a început să încline, tot mai sensibil, în favoarea forțelor sectorului 6. Artileria rusă a declanșat un foc puternic asupra liniilor ocupate de otomani, provocîndu-le pierderi considerabile. Concomitent, comandamentul rus a hotărît să se lanseze, cu forțe proaspete, un atac decisiv pentru recucerirea pozițiilor pierdute în cursul dimineții. În sfîrșit, „inamicul primind clipă de clipă noi întăriri — notau Muzaffer pașa și Talaat bei — turcii au hotărît să evacueze fortificația și s-au repliat pe prima linie defensivă [. . .]" [43].

Ce se întîmplase cu Divizia 2 otomană, a cărei sosire era așteptată, cu multă îngrijorare, de Osman pașa? Răspunsul la această întrebare este oferit de analiza situației create în celelalte sectoare ale încercuirii în prima jumătate a zilei de 28 noiembrie/10 decembrie 1877.

În zori, conform planului de spargere a blocadei întocmit de Osman pașa, unitățile Diviziei 2 comandate de Haci Adil pașa s-au repliat succesiv din fortificațiile care înconjurau Plevna, dar au menținut culoarul de trecere păstrînd detașamente puternice la umerii lui — fortificațiile de la Opanez și Trina. Dacă această acțiune s-ar fi realizat pînă la capăt cu succes, potrivit planului, Divizia 2 ar fi putut să participe, în continuare, la ruperea aliniamentului de investire și deschiderea comunicației spre Sofia.

Dar decroșarea de trupele ruse și române, regrupările de dispozitiv impuse Diviziei 2 otomane de misiunile complexe pe care le avea au întîmpinat, de la început, mari dificultăți. Comandamentele române și ruse, informate că trupele otomane din fața lor începuseră să abandoneze întăriturile, au ordonat imediat ca acestea să fie ocupate și să se înainteze apoi convergent spre Plevna [44]. Micile detașamente aflate în ariergarda Diviziei 2 sau lăsate în unele fortificații pentru a întîrzia înaintarea unităților ruse și române au fost, în cea mai mare parte, nimicite cu ușurință.

40 În legătură cu acest moment „de cumpănă" sau „de criză", cum îl numesc unii autori, vezi: Colonel Martinov, op. cit., p. 302—304; Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 176—178; General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 409—410; Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 250.

41 *Сборник*, выпуск 55, p. 274.

42 „Tevfik pașa — arătau Muzaffer pașa și Talaat bei — nu putea, din nenorocire, să reia ofensiva înainte de a fi primit o completare de trupe proaspete; două din batalioanele brigăzii lui fuseseră complet nimicite la începutul atacului și celelalte șase erau imobilizate pentru apărarea întăriturilor cucerite; pe de altă parte, nici una din celelalte brigăzi, ocupate să combată inamicul din fața lor, nu putea să vină în ajutorul brigăzilor vecine, iar Divizia 2 nu mai sosea " (op. cit., p. 177).

43 Ibid., p. 178.

44 *Сборник*, выпуск 43, p. 272, 378.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bătălia de la Plevna 28 noiembrie/10 decembrie 1877
(reproducere — fototeca Muzeului Militar Central)

Situația acestei divizii s-a agravat rapid, iar un rol esențial în această privință au avut acțiunile inițiate de armata română. În dimineața de 28 noiembrie/10 decembrie Divizia 2 română, comandată de colonelul Mihail Cerchez, observînd retragerea trupelor otomane, a ocupat imediat reduta Griviția nr. 2 [45] și a continuat rapid mișcarea către Bukov. Spre ora 8 generalul de brigadă Alexandru Cernat, însoțit de statul său major, s-a deplasat la fortul Alexandru pentru a conduce nemijlocit lupta trupelor române [46]. În urmărirea Diviziei 2 otomane au fost angajate și celelalte mari unități române. Un batalion din Regimentul 6 infanterie, sub comanda locotenent-colonelului Ioan Algiu, șeful statului major al Diviziei 2 infanterie, a fost trimis în Plevna pentru a pune stăpînire pe oraș și a asigura ordinea [47], ceea ce s-a realizat rapid.

Subliniind că primele trupe care au intrat în orașul Plevna au fost cele române istoricul austriac Anton Springer, de la sfîrșitul secolului trecut, arăta: „La ora 9,30

45 P. St. Vassiliou, op. cit., p. 116—117. Înainte ca subunitățile de infanterie să ocupe reduta s-a efectuat o cercetare genistică pentru a stabili dacă fortificația nu fusese minată. Această măsură de prudență s-a dovedit justificată, geniștii descoperind două fitiluri deja aprinse.
46 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 212.
47 Ibid. Vezi și T. C. Văcărescu, op. cit., p. 498.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

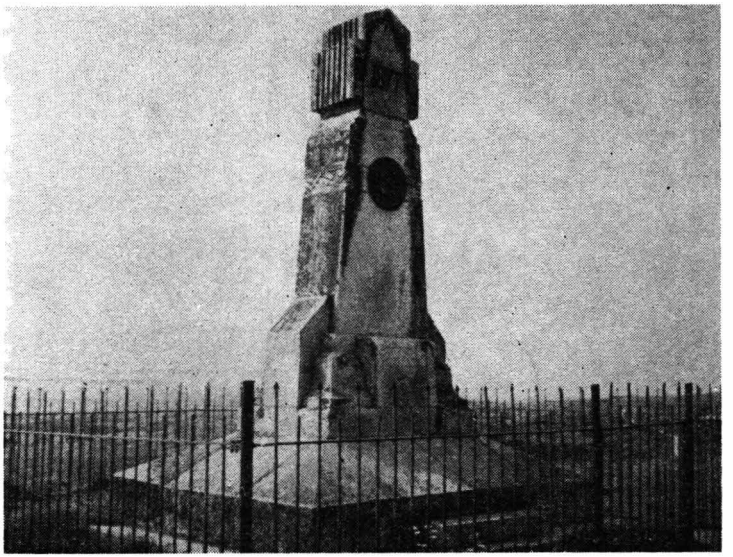

Monumentul eroilor români de la Opanez (foto I. Ostrovschi, 1975)

s-a prezentat colonelului Cerchez o delegație a locuitorilor Plevnei, care a informat că orașul a fost evacuat de turci și a solicitat ajutor împotriva bandelor de răufăcători, care pun sub amenințare viața și avutul cetățenilor. Colonelul Cerchez a trimis un batalion (lt.-col. Algiu) din Regimentul 6 de linie. Către ora 10 dimineața unitatea a intrat în oraș întîmpinată entuziast de populație" [48].

Două ore mai tîrziu Brigada 1 din Divizia 2, comandată de colonelul Otton Sachelarie, și Brigada 2 din Divizia 4, comandată de colonelul Grigore Borănescu, au pus stăpînire pe prima linie de redute de la Opanez și au început să pregătească, imediat, asaltarea celorlalte redute care se mai găseau în mîinile adversarilor [49]. Cu organizarea și conducerea trupelor participante la acest asalt a fost însărcinat — de către generalul Cernat — colonelul Ștefan Fălcoianu, șeful statului major al Corpului 1 de armată. Acesta a ordonat să se constituie două coloane de atac, în compunerea cărora au intrat: batalionul 2 și o companie din batalionul 1 ale Regimentului 5 dorobanți, o companie din Regimentul 5 infanterie, o companie din Regimentul 6 dorobanți și o companie din Regimentul 1 infanterie. Desfășurarea atacului a fost astfel descrisă: „Era ora 12 cînd colonelul Fălcoianu, pe Opanez, dispunînd acolo de 3 batalioane sub comanda colonelului Sachelarie și o baterie — care sub dirigerea maiorului Panait Vartiadi executa cu multă bravură, în cîmp deschis, un foc viu asupra

48 Anton Springer, op. cit., Sechste Operations-Periode, p. 210.
49 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 497—498.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

redutei inamice centrale —, făcu să se dea asaltul redutelor. Turcii, amenințați de a fi înconjurați și nemaiavînd unde să se refugieze, au ridicat aci drapelul alb și s-au predat" [50]. Cu acest prilej trupele române au capturat 2 000 de militari inamici, cu armele și munițiile respective, și trei tunuri [51].

Dezvoltînd acest succes, cele două divizii române și-au continuat înaintarea în valea dintre Plevna și Vid, în spatele dispozitivului grupării otomane. Resturile Diviziei 2 otomane, dezorganizate și supuse focului necruțător al infanteriștilor români, bătute de artileria noastră instalată pe înălțimile de la Opanez, și-au căutat salvarea în valea îngustă dintre Plevna și malul drept al rîului Vid. Aici, însă, se aflau deja masate peste 3 000 de care încărcate cu bagaje, muniții, alimente etc., precum și cea mai mare parte a populației civile musulmane care dorise să părăsească orașul. „Încurcată în această învălmășeală — scria T. C. Văcărescu, participant la evenimente —, grămădită pe un teren restrîns pe care nu se mai putea desfășura, strîmtorată, în fine, de înaintarea neoprită a românilor, armata turcească de pe malul drept al Vidului era pusă în neputință a mai urma lupta. Cinci tabere [tabore] turcești, înconjurate de trupele noastre, depun armele și se predau, împreună cu 3 tunuri. Colonelul Cerchez pornește numaidecît prinșii sub escortă de călărași la reduta Craiova; coloanele divisiunilor a 2-a și a 3-a, fără a-și înceta focul, înaintează spre gloata vrăjmașă împroșcată din toate părțile și din care se ridica strigăte de: Aman! Aman! Soldații turcești încep a asvîrli la pămînt armele, înălțînd basmale și steaguri albe. Colonelul Cerchez ordonă trupelor sale a suspenda focul" [52]. Numai brigada comandată de Vasfi Hüseyin pașa, care apăra lucrările ce dominau valea Trina, a rezistat rușilor pînă în momentul în care a primit ordinul lui Osman pașa de a depune armele.

Ca urmare, Divizia 1 otomană a rămas să înfrunte aproape singură, pe malul stîng al Vidului, toate forțele ruse și române care dețineau sectorul 6 și primiseră, între timp, puternice întăriri. „Era pe la ora 12 — raporta generalul Totleben — cînd turcii au început să se retragă încet spre rîul Vid, susținînd însă un foc puternic. Tunurile capturate de la inamic, pe care acesta nu le scosese din uz, au deschis focul asupra turcilor avînd ca servanți infanteriști. Totodată, toate bateriile Brigăzii 3 artilerie grenadieri au fost împinse înainte și, ocupînd poziții pe același aliniament cu infanteria, au început să tragă cu mitralii asupra turcilor care se retrăgeau. Retragerea inamicului devenea tot mai dezordonată și mai grăbită. Mulțimi mari de turci se îngrămădeau în dezordine lîngă pod și se amestecau cu convoiul care acoperea în masă compactă terenul din vecinătatea șoselei" [53]. Brigada 1 din Divizia 4 română, coman-

50 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 213.
51 DIRRI, vol. VII, p. 712.
52 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 501—502.
53 *Сборник*, выпуск 55, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

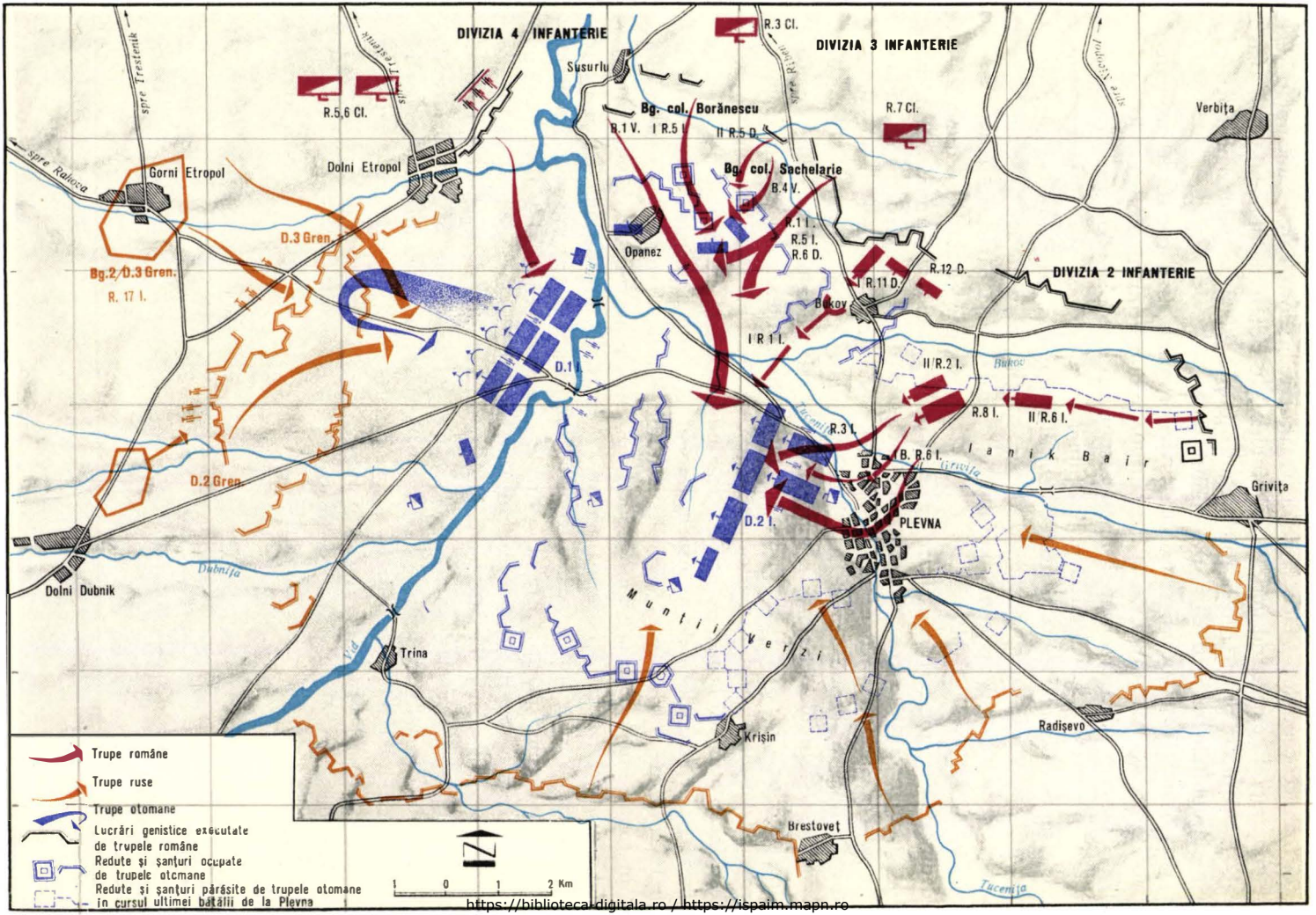

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

dată de colonelul Grigore Cantili, venită în cursul dimineții în sprijinul forțelor angajate în luptă ale sectorului 6, a atacat inamicul de flanc, în timp ce bateriile instalate pe înălțimile de la Opanez și-au îndreptat tragerea asupra spatelui și centrului dispozitivului grupării otomane [54]. Supusă din toate părțile unui foc necruțător, Divizia 1 otomană a suferit mari pierderi, de care nu a fost scutită, dealtfel, nici populația civilă cu care se învălmășise lîngă podul de piatră de peste Vid.

PREDAREA LUI OSMAN PAȘA

Tentativa lui Osman pașa de a sparge încercuirea și de a-și retrage gruparea spre Sofia eșuase. Revenirea în Plevna pentru a continua acolo rezistența — cum intenționa, la un moment dat, comandamentul otoman — nu mai era posibilă, căci între timp orașul fusese ocupat, așa cum s-a arătat mai sus, de trupele române.

Un fapt accidental, petrecut în acele momente de panică prin care trecea gruparea otomană, i-a precipitat capitularea: Osman pașa, care în tot cursul luptelor rămăsese în mijlocul trupelor, înfruntînd temerar, alături de ostașii săi, grindina de proiectile ce se revărsa de pretutindeni, a fost rănit de o schijă de obuz la piciorul stîng; calul, ucis, s-a prăbușit cu el la pămînt, ceea ce i-a făcut pe otomani să creadă că mușirul însuși își pierduse viața. Moralul trupelor otomane care mai continuau rezistența, pe cît de înverșunată, pe atît de zadarnică, s-a prăbușit.

Într-un mic canton de lîngă șoseaua spre Sofia, unde fusese transportat și adăpostit de către însoțitorii săi, Osman pașa s-a decis, în sfîrșit, să capituleze. Un ofițer otoman, cu fanion alb, s-a prezentat la colonelul român Cerchez și i-a comunicat, în limba franceză, că mușirul dorea să trateze condițiile capitulării [55]. Potrivit relatării lui T. C. Văcărescu, întîlnirea dintre Osman pașa și colonelul român s-a petrecut în felul următor: „Colonelul Cerchez, însoțit de coloneii Arion, Berendei și de mai mulți ofițeri din statul major român, intră în acea mică și sărăcăcioasă colibă unde găsi pe mușirul șezînd pe o ladă golită de cartușe, cu piciorul rănit descălțat și întins, iar bătrînul doctor Hassib bei sta îngenunchiat înaintea șefului său și cerceta cu băgare de seamă rana asupra cărei aplica un pansament. Suferința morală, mai mult decît durerea fisică, era întipărită pe fața lui Osman; în jurul său mai mulți pași și înalți

54 Pentru detalii in privința loviturilor aplicate de armata română in ziua de 28 noiembrie/10 decembrie 1877 vezi: DIRRI, vol. VII, p. 661—662, 693—695, 707—713, 717—728, 730—731, 758—764, 784—785, și vol. VIII (1 decembrie 1877—15 ianuarie 1877), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 7—9, 13, 17—18; Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, op. cit., p. 58—59; General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 409—411; General I. Cotruț, op. cit., p. 52—55.

55 Cf. DIRRI, vol. VII, p. 714; vezi și *Сборник*, выпуск 55, p. 380; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 504; *Treizeci de ani*, p. 468.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

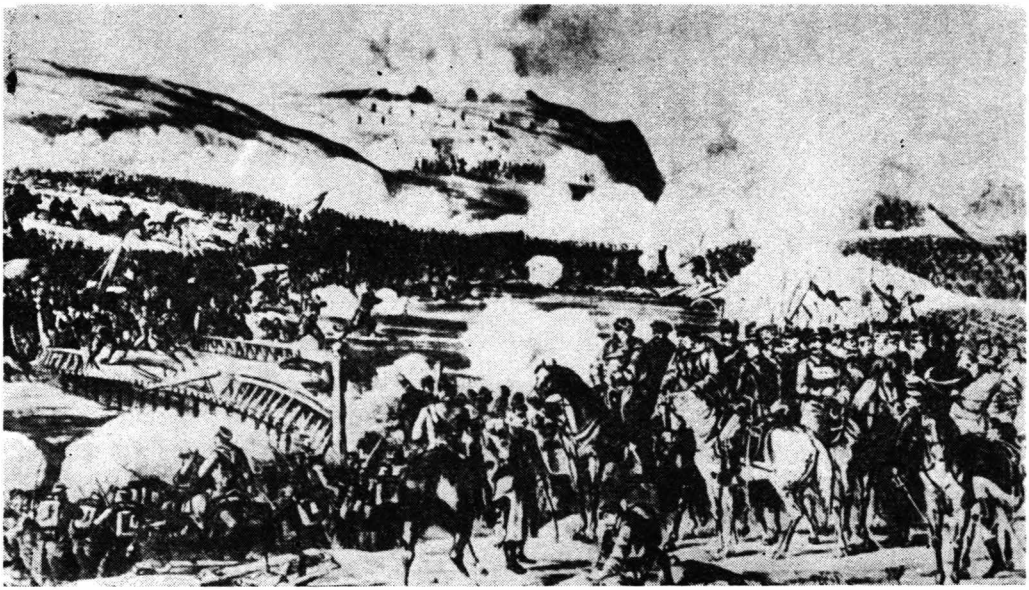

Capitularea grupării otomane de la Plevna (cromolitografie de epocă — fototeca Muzeului Militar Central)

ofițeri stăteau triști și în tăcere. Colonelul Cerchez salută cu respect pe eroicul comandant al armatei otomane care-i zise, prin tălmaci, că, după ce a făcut tot ce datoria-i poruncea, dorește să știe condițiunile sub cari este primită predarea sa și a armatei sale. Colonelul Cerchez răspunse în limba franceză că n-are în privința aceasta instrucțiuni și că va trimite a lua ordinele căpeteniei Armatei de vest" [56]. O companie din

56 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 504—505. Modul în care Osman pașa s-a predat trupelor române este înfățișat în termeni asemănători de istoricul austriac Anton Springer. Iar ofițerul român Cotruț, care a pătruns în canton odată cu grupul de militari ce il însoțea pe colonelul Cerchez, scria: „Am intrat cu toții, împreună cu colonelul Cerchez, înăuntru. Osman pașa ședea pe un scaun de lemn, un medic ii spintecase pantalonul pînă d'asupra genunchiului și il pansa la piciorul rănit. Intrînd, colonelul Cerchez începu a ține un fel de discurs în limba franceză, complimentîndu-l asupra bravurei sale. — *Peki, peki*, ii răspunse pașa după ce medicul ii traduse discursul colonelului, la care mai adăogă ceva în limba turcă căci, după cum se știe, Osman pașa nu știa franțuzește. Medicul traduse că excelența sa roagă pe colonel să proteje populația civilă, la care colonelul Cerchez începe un al doilea speach, arătînd că este de datoria noastră ca popor civilizat de a proteja populația civilă și de a trata bine pe prizonieri. După aceasta am eșit" (General I. Cotruț, op. cit., p. 56). Relatările martorilor oculari și documentele de epocă nu confirmă afirmația unor memorialiști și istorici români (cf. Colonel Gheorghe Em. Lupașcu, op. cit., p. 65; Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, op. cit., p. 59) potrivit căreia, cu acest prilej, Osman pașa ar fi predat sabia fie colonelului Cerchez, fie, ceva mai tirziu, domnitorului Carol. Dealtfel, în memoriile domnitorului se consemnează, la 30 noiembrie/12 decembrie: „Colonelul Cerchez nu se crede competent să primească sabia mareșalului. Deoarece dînsul nu știe unde se află prințul, trimite un ofițer la generalul Ganetzki ca să-l înștiințeze despre situație și declară lui Osman pașa că așteaptă instrucții de la cel mai apropiat general [. . .]" (MRC, vol. XII, p. 21).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Mihail Cerchez

Regimentul 3 infanterie român a preluat serviciul de gardă a cantonului în care se găsea adăpostit Osman pașa [57]. Peste aproximativ o jumătate de oră de la predarea lui Osman pașa, generalul-maior A. P. Strukov s-a prezentat, ca emisar al comandantului sectorului 6, și a cerut ca predarea armatei otomane să se facă fără condiții. Aflat într-o situație fără ieșire, Osman pașa a acceptat și a remis apoi generalului Ganețki — sosit între timp — sabia [58]. Spre ora 15 domnitorul Carol, înconjurat de Statul major român, a intrat în Plevna, unde a venit și marele duce Nicolae. Aici, pe șosea, ei au avut prima întîlnire cu mușirul care, escortat de două escadroane — unul român, din Regimentul 3 călărași, și altul rus, de ulani — era transportat spre comandamentul aliat [59].

Capitularea armatei otomane de la Plevna a generat o atmosferă de nestăvilit entuziasm în rîndul forțelor aliate și a prilejuit, totodată, emoționante manifestări spontane ale camaraderiei de arme statornicite între ostașii români și ruși. Unul din numeroasele episoade de acest fel era relatat de generalul Scheletti: „După ce coman-

57 În unele lucrări este amintit și un escadron din Regimentul 3 călărași, care a sosit, se pare, puțin mai tîrziu la canton pentru a-l escorta pe Osman pașa spre comandamentul aliat.

58 *Сборник*, выпуск 55, p. 276—277; MRC, vol. XII, p. 21. În memorialistica și istoriografia rusă din epocă s-a omis, îndeobște, faptul că generalii ruși Strukov și Ganețki au venit după ce Osman pașa se predase trupelor române — cf. Colonel Martinov, op. cit., p. 308; Генерал-майор Зыков, *Война 1877 и 1878 гг. в Европейской Турции*, том II, Типография Министерства Путей Сообщения (А. Бенке), С. Петербург, 1881, p. 483—484; Всеволод Крестовский, op. cit., том II, p. 338—347; *Дневник Д. А. Милютина 1876—1877*, том второй, p. 249.

59 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 215; *Дневник Д.А. Милютина 1876—1877*, том второй, p. 249.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

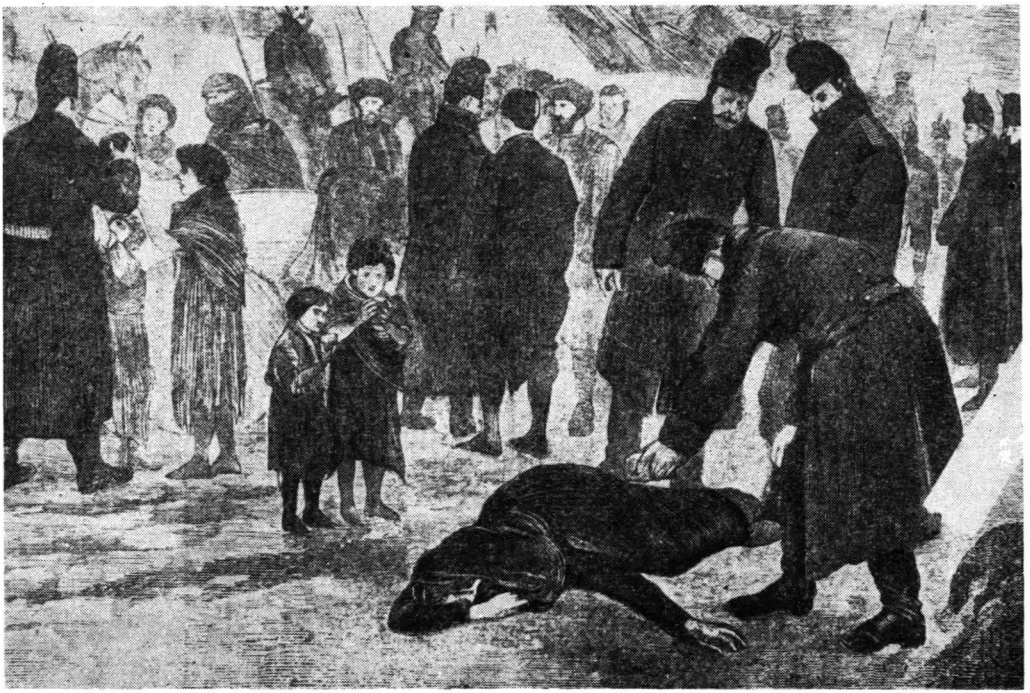

Ostași români împart alimente populației din Plevna (în albumul „Grivița Plevna Smirdan 1877—1878")

dantul Diviziei 2 române și ofițerii care-l însoțeau s-au despărțit de Osman pașa și s-au îndreptat spre Plevna, pe drum subunități din regimentul rus Galici au făcut ofițerilor români o adevărată manifestație de simpatie, pigmentată de urale prelungite și strigăte de bravo!". „Voinicii soldați ruși — continuă generalul Scheletti — simțise că ostașii români se arătase ca vrednicii lor tovarăși de luptă și aclamările lor sincere [. . .] au fost, pentru noi, cea mai frumoasă răsplată a tovărășiei de luptă, pentru toată campania" [60].

Armatele română și rusă au repurtat o strălucită victorie. Ele au capturat 10 pașale, 128 de ofițeri superiori, 2 000 de ofițeri inferiori, circa 42 000 de soldați, 77 de tunuri și o mare cantitate de arme și muniții [61]. Pierderile grupării otomane în luptele din ziua de 28 noiembrie/10 decembrie s-au ridicat la 6 000 de militari, morți

60 General de divisie Sc. Scheletti, op. cit., p. 418.

61 Cf. raportul generalului Totleben publicat în *Сборник*, выпуск 55, p. 277; cifră asemănătoare la Enver Behnan Şapolyo, op. cit., p. 193. Muzaffer pașa și Talaat bei evaluează la numai 40 000 efectivul total al grupării otomane în ziua tentativei de ieșire din încercuire (op. cit., p. 186). Alți autori dau cifre diferite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ostași români pe străzile Plevnei, după capitularea grupării otomane (pictură de Carol Popp de Szatmary)

și răniți [62]. Comparativ, pierderile învingătorilor au fost mai reduse: rușii — 9 ofițeri și 371 de soldați morți, 1 337 de răniți și dispăruți (din care un general și 48 de ofițeri) [63]; românii — 2 ofițeri răniți și 100 de soldați morți și răniți [64].

ÎNSEMNĂTATEA ȘI ECOUL CAPITULĂRII PLEVNEI

După cinci luni de crîncene și sîngeroase confruntări, punctate cu rezultate schimbătoare și situații imprevizibile care născuseră, cînd de o parte, cînd de cealaltă,

62 Enver Behnan Şapolyo, op. cit., p. 193; aceeași cifră era indicată și de generalul Totleben în raportul citat. Mouzaffer—Talaat, op. cit., p. 186, indică 2 500.

63 Colonel Martinov, op. cit., p. 308—309.

64 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 820. Generalul Sc. Scheletti apreciază că pierderile armatei române s-au ridicat „pînă la 300 oameni" (op. cit., p. 420). În epocă a produs emoție faptul că în tabăra otomană anihilată nu s-a găsit nici un prizonier român. Printre participanții la bătălie aceasta a părut să confirme rumorile precedente că otomanii ucideau sistematic pe adversarii luați în captivitate. Problema a făcut și obiectul unei note diplomatice adresate puterilor europene de ministrul de Externe român.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Prima întîlnire a domnitorului Carol cu Osman paşa după capitularea Plevnei (pictură de John Schönberg — fototeca Muzeului Militar Central)

speranțe și deziluzii, euforie și deznădejde, la Plevna se așternuse din nou liniștea. Bucuria în tabăra învingătorilor a fost imensă. În noaptea aceea memorabilă care a urmat capitulării grupării otomane, la flăcările focurilor, ostașii români și ruși — eroii și ctitorii marii victorii — au serbat, prinși în hore și cazaciocuri, victoria. A doua zi, la Plevna, în prezența suveranilor României și Rusiei, a celor două comandamente aliate, au avut loc entuziaste manifestații ale ostașilor celor două armate și populației bulgare [65].

Căderea Plevnei a exercitat o înrîurire decisivă asupra desfășurării ulterioare a războiului, în ansamblu, și a însuși deznodămîntului. Ca urmare a capitulării grupării otomane comandate de Osman paşa forțele române și ruse au putut să reia ofensiva strategică pe întregul teatru de operații din Peninsula Balcanică: armata română — spre nord-vest, avînd ca obiectiv principal cucerirea puternicelor cetăți Vidin și Belogradcik; cea rusă — spre sud, vizînd în special Sofia și, cu precădere, Constantinopolul. Imperiul otoman a pierdut, la Plevna, nu numai o grupare de elită și un stră-

65 MRC, vol. XII, p. 17; Всеволод Крестовский, op. cit., p. 361—368.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

lucit comandant, ci — și mai ales — acel punct strategic excepțional care imobilizase, aproape o jumătate de an, principalele forțe ale adversarilor și le reținuse pe poziții defensive la nord de Balcani.

Însemnătatea hotărîtoare a victoriei repurtate de armatele română și rusă la Plevna a fost relevată unanim în istoriografia și memorialistica războiului din 1877—1878. „Căderea Plevnei — aprecia T. C. Văcărescu — înseamnă ca un mare eveniment în faptele războiului din 1877—1878, căci împreună cu acest oraș căzu cea din urmă stavilă pusă mersului triumfător al oștirilor rusești în Turcia și spre Constantinopole" [66]. Colonelul Martinov considera că „luarea Plevnei a marcat o schimbare completă în desfășurarea campaniei. Două luni și jumătate mai tîrziu armata rusă se afla sub zidurile Constantinopolului" [67]. Amédée Le Faure, autor al uneia din cele mai bune lucrări consacrate războiului din 1877—1878, scria: „Căderea Plevnei avea să facă disponibili 150 000 de oameni reținuți pînă atunci în jurul fortăreței și a dat un nou impuls operațiilor [...]", ea a marcat „sfîrșitul rezistenței serioase a armatelor turce" [68]. Anton Springer, făcînd un bilanț al tuturor bătăliilor desfășurate la Plevna, nota: „Abia acum, la patru luni și jumătate după ce Osman pașa apăruse prin surprindere la flancul drept al armatei de invazie [ruse], era posibil să se reia planurile de ofensivă. Iată cît de sever fuseseră plătite ambele mari greșeli comise de conducerea militară rusă — a fi început campania cu mijloace absolut insuficiente și a fi executat total neglijent cercetarea flancului drept în timpul primei înaintări spre Balcani! Armata rusă a putut, consumînd cîteva luni, să se consolideze pe malul sudic al Dunării numai datorită confuziei ce a domnit în interiorul comandamentului suprem al inamicului și incapacității lui de a-și valorifica avantajele strategice și numerice și, de asemenea, datorită ajutorului românesc [dat Rusiei]" [69]. F. V. Greene considera că „indiscutabil, căderea Plevnei a fost un mare dezastru pentru turci, deoarece ei au pierdut cea mai bună din armatele lor și, poate, pe cel mai bun general [...]" [70]. „După căderea Plevnei — conchidea G. Clément — forțele militare ale Turciei se reduseseră considerabil și această putere a început să se gîndească să înceteze ostilitățile. Ea a făcut apel la națiunile europene în vederea unei medieri, dar negocierile întreprinse nu s-au finalizat [...]" [71].

Știrea capitulării Plevnei a declanșat în masele largi ale poporului român un entuziasm cum nu mai cunoscuse țara din zilele istorice ale înfăptuirii unirii și ale proclamării independenței. La București o demonstrație populară întrunită spontan

66 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 512.
67 Colonel Martinov, op. cit., p. 310.
68 Amédée Le Faure, op. cit., p. 229.
69 Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 9.
70 F. V. Greene, op. cit., p. 321.
71 G. Clément, *Campagne turco-russe de 1877—1878*, Éd. Henri Charles-Lavauzelle, Paris, [f.a.], p. 519.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a omagiat în fața monumentului lui Mihai Viteazul — simbolul idealurilor de unitate și independență ale românilor — glorioasa faptă de arme a oștirii țării [72]. Din nou, de la un capăt la altul al României, sute de mii de persoane au adoptat, în adunări și mitinguri entuziaste, moțiuni și telegrame prin care dădeau glas sentimentelor lor patriotice. „Mult așteptata veste despre căderea Plevnei și captivarea lui Osman pașa cu toată armata sa, străbătînd ca un fulger în toate unghiurile țărei — glăsuia o telegramă adresată domnitorului —, au făcut să tresalte bătrînul municipiu al Iașilor [. . .]. Binevoiască cerul ca epoca de renaștere a românismului, inaugurată prin succese militare capitale în Bulgaria, să deschidă era mărirei naționale [. . .]" [73].

Contribuția substanțială avută de armata română la victoria de la Plevna s-a bucurat de o largă apreciere internațională. Aceasta a venit, în primul rînd, din partea conducătorilor politici și militari ai Rusiei, care în zilele imediat următoare capitulării grupării otomane comandate de Osman pașa au evaluat în termeni prietenești și cu obiectivitate aportul aliaților lor. „Rezultatul a fost desăvîrșit și mă bucur de strălucita parte ce armata A.V. a luat întru aceasta" — se arăta într-o telegramă adresată de țar șefului statului român [74]. „Strălucitele izbînzi obținute la Plevna — îi scria domnitorului marele duce Nicolae, la 29 noiembrie/11 decembrie 1877 — sunt datorite în mare parte cooperațiunei vitezei armate române, precum și impulsiunei ce trupele aliate primeau de la comandantul lor imediat a cărui activitate, vitejie și devotament la datoria sa de oștean ele le admirau și le imitau. Am o deosebită plăcere a exprima alteței voastre aceste simțăminte și în același timp satisfacțiunea sinceră ce am încercat văzînd frăția de arme între trupele rosiene și cele române, stabilind nouă legături între ambele popoare. Sunt fericit că am putut prețui cu această ocasiune eminentele însușiri ce disting pe alteța voastră și viteaza armată română și amintirea ce pururea voi păstra va fi adîncă și neștearsă" [75]. Domnitorul României a fost distins de către țar cu ordinul „Sf. Andrei" cu spade — acordat, în secolele care trecuseră de la instituirea lui, numai la trei personalități [76].

Numeroși oameni politici, observatori militari, corespondenți de presă etc. din alte țări au subliniat, de asemenea, cu diverse prilejuri, rolul avut de armata română în obținerea marii victorii de la Plevna. Astfel, în telegrama prin care împăratul Germaniei, Wilhelm I, îi comunica șefului statului român că i-a acordat ordinul „Pentru Merit" se arăta printre altele: „Cu cel mai mare interes am urmărit operațiunile tale și bravura armatei române. Nu pot să-ți exprim îndeajuns bucuria de care mi-e cuprinsă inima pentru aceste fapte mari de arme și, ca o recunoaștere a lor, îmi permit a-ți

72 *Treizeci de ani*, p. 468—469; MRC, vol. XII, p. 19.
73 Arhivele Statului Iași, fond Primăria Iași, dosar 11/1877, f. 84.
74 MRC, vol. XII, p. 16.
75 *Treizeci de ani*, p. 473.
76 Ibid., p. 469.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Mausoleul eroilor români și ruși de la Plevna (foto I. Ostrovschi, 1975)

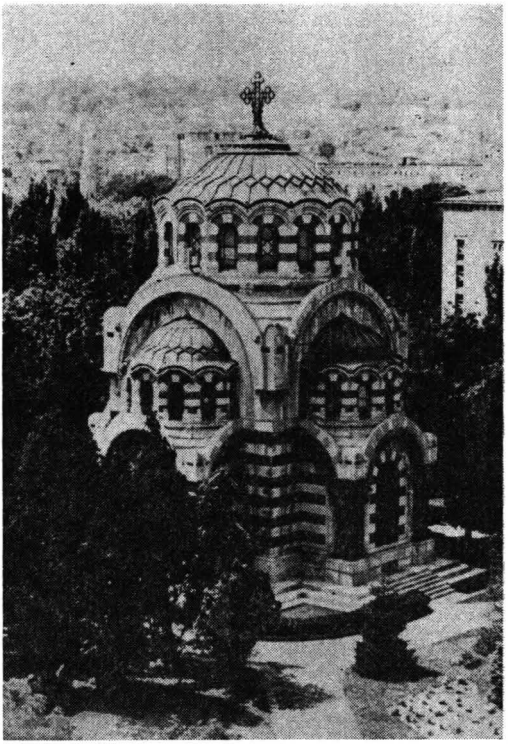

conferi prin aceasta ordinul meu Pour le Mérite" [77]. Don Carlos, pretendent la tronul Spaniei, care participase un timp la operațiile militare din Balcani și rămăsese profund impresionat de înaltele calități ale armatei române, i-a scris după victoria de la Plevna generalului Alexandru Cernat: „Sînt bucuros de a vă trimite astăzi felicitările mele pentru această strălucită victorie. Fiți încredințat, scumpul meu general, că nimeni altcineva nu poate participa mai mult la succesul vostru și la acelea ale vitezelor voastre trupe. Din timpul șederii mele în mijlocul vostru am păstrat cea mai plăcută amintire, care nu se va șterge niciodată" [78]. „Românii — se arăta într-un comentariu apărut în „Mémorial Diplomatique" — au contribuit foarte mult la strălucita luptă care a adus luarea Plevnei. S-ar putea chiar zice că într-un moment critic ei au scăpat situația acelei zile [...]. Precizia tirului românilor și impetuozitatea atacurilor lor avură în această împrejurare critică o influență decisivă" [79]. Ziarul belgian „Le Bien

77 MRC, vol. XII, p. 44.
78 Arhivele Statului București, fond general Cernat, dosar 50/1877.
79 Citat după „Românul", an XXI, 10 decembrie 1877.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C./115

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Public" a comentat evenimentul aproape în aceiași termeni: „Românii s-au purtat cu vitejie, ei au luat o mare parte la împresurarea Plevnei și la învingerea definitivă a lui Osman pașa, care a hotărît rezultatul campaniei; ei și-au dovedit în război, ca și în pace, dreptul de a exista ca națiune independentă" [80].

Victoria de la Plevna s-a încrustat în conștiința națională alături de faptele de arme cele mai glorioase ale trecutului, comparabilă cu marile biruințe de la Posada, Rovine, Vaslui, Călugăreni. Ea a devenit un simbol al voinței de libertate și independență a poporului, al virtuților lui militare făurite și probate de-a lungul întregii istorii românești.

80 Ibid., an XXII, 19 februarie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL XI-LEA

BĂTĂLIA DE LA VIDIN

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Odată cu victoria din 28 noiembrie/10 decembrie 1877 misiunea Armatei de investire comandată de domnitorul României luase sfîrșit. Rînd pe rînd, în zilele următoare, unitățile române și ruse au început să părăsească zona Plevna, primind obiective de luptă în alte arii ale teatrului de război balcanic. Despărțirea a prilejuit ostașilor români și ruși, de la masa soldaților pînă la generali, reafirmarea sentimentelor reciproce de respect și prietenie plămădite în timpul grelelor încercări prin care trecuseră și pecetluite cu sîngele vărsat în comun pentru înfrîngerea puternicului lor adversar [1].

În ordinul de zi emis cu acest prilej de comandantul superior al forțelor ruse și române care cuceriseră Plevna se arăta: „Stăruința voastră și luptele voastre eroice au fost încununate de succes [. . .]. Scopul în care a fost reunită Armata de împresurare [. . .] a fost atins și acest ordin de zi aduce trupelor imperiale rusești, pe care am avut onoarea să le comand, salutarea mea de despărțire și în același timp el exprimă întregii armate, de la general la soldat, mulțumirea mea pentru sprijinul devotat ce mi-au dat [. . .]. Glorioasa armată imperială e legată acum cu armata română printr-o prietenie indestructibilă. Sper că veți păstra pentru frații voștri români de arme o amintire tot așa de amicală ca aceea pe care dînșii v-o păstrează. Cu părere de rău depun comanda ce am avut asupra voastră și dorința mea cea mai fierbinte, acum la despărțire, este să aveți în luptele viitoare, pentru sfînta noastră cauză, succese tot așa de strălucite ca pînă acum [. . .]. Comandantul armatei de asediu de la Plevna, Carol" [2].

Cu același prilej, a fost lansat și un ordin de zi pentru trupele române:

„Soldați!

Stăruința voastră, marile suferințe și lipsuri ce ați îndurat, sacrificiile de sînge și vieți pe cari le-ați adus cu atîta bunăvoință, toate acestea au fost plătite și răsplătite în ziua cînd groaznica Plevnă a căzut prin curagiul vostru eroic, în ziua cînd trufașa armată a sultanului, sub comanda celui mai vestit și mai viteaz dintre generalii săi, Osman pașa cel Biruitor, au aruncat armele înaintea voastră și a tovarășilor voștri de luptă, soldații maiestății sale împăratul Rusiei.

1 MRC, vol. XII, p. 24—39, 43—44, 51.
2 Ibid., p. 24.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Soldați, voi ați săvîrșit fapte vrednice de acelea ale vitejilor voștri strămoși și istoria le va transmite veacurilor viitoare întocmai ca pe ale lor.

Curînd vă veți întoarce în patrie și fiecare din voi va purta pe piept semnul curagiului său de soldat și al devotamentului său pentru patrie, *Crucea Trecerei Dunării* și *Medalia pentru Apărarea Independenței Române*. Atunci veți putea spune cu mîndrie rudelor voastre ceea ce ați făcut pentru țară. Bătrînii, ascultîndu-vă, își vor aminti de timpurile mari ale poporului român, a căror veste s-a propagat din generații, iar tinerii vor vedea în voi o pildă vie a datoriei lor viitoare; România poate privi cu mîndrie și încredere viitorul pe cît timp va poseda astfel de fii cu inima caldă și cu brațul tare.

În numele patriei voastre, vă mulțumește prințul și căpitanul vostru,

CAROL

Dat în Plevna, la 2 decembrie 1877" [3]

UN NOU CADRU STRATEGIC AL COOPERĂRII DINTRE ARMATELE ROMÂNĂ ȘI RUSĂ

Stabilirea unor noi forme de cooperare între armatele română și rusă, potrivit unor planuri de operații puse în prealabil de acord, a făcut obiectul dezbaterilor unui consiliu de război ținut în ziua de 30 noiembrie/12 decembrie la Poradim [4]. Participanții la consiliu — țarul Alexandru al II-lea, domnitorul Carol, marele duce Nicolae, generalul D. A. Miliutin, generalul-adjutant A. A. Nepokoiciţki, generalul-adjutant E. I. Totleben și generalul-locotenent N. N. Obrucev — au decis ca operațiile militare să fie continuate cu toate forțele pentru a exploata la maximum victoria obținută la Plevna și a nu lăsa răgaz comandamentului otoman să adopte măsurile impuse de noua situație. Conform obțiunii exprimate de partea română, trupele naționale urmau să-și dezvolte ofensiva în zona Vidin [5], în timp ce trupele ruse au primit misiuni similare spre sud, avînd ca obiectiv principal imediat Sofia și apoi, în funcție de împrejurări, Adrianopolul sau Kazanlîkul. Decizia română de a canaliza forțele armate române spre Dunăre, la Vidin, avea o semnificație principială politică și de strategie militară. În primul rînd, se relua cerința afirmată de la începutul conflictului de a stabili armatei române o arie separată de operații, ca o expresie a identității și suve-

3 Ibid., p. 26—27.
4 Ibid., p. 22. Pentru detalii, vezi și *Дневник Д. А. Милютина 1876—1877*, том второй, p. 252—253.
5 Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ranității naționale a României. Această cerință, incomplet satisfăcută pe parcursul conflictului, în special datorită opunerii rusești și apoi nevoii armatei ruse de a fi scoasă din impasul momentan de la Plevna, a putut fi îndeplinită în faza finală a înfruntării [6]. Aceasta s-a datorat și împrejurării că principalul beligerant antiotoman — Rusia — viza acum exclusiv direcția sud-estică (Constantinopolul, Strîmtorile), astfel că zona nord-nordvestică a teatrului de operații, unde se includea Vidinul, era disponibilă pentru eforturile militare ale celor două țări mici coparticipante la război — Serbia și România. În speță, forțele armate române întrunite aveau să devină acum aripa dreaptă a armatelor aliate, la flancul ce li se descoperise, în timp ce forțele ruse înaintau dincolo de Balcani. Totodată, situația generală era caracterizată și de alt element: chiar dacă după ultima bătălie a Plevnei balanța militară înclinase net în favoarea armatelor ce combăteau pe otomani, aceștia nu-și pierduseră toate atuurile strategice. Deși ar părea paradoxal, poziții dintre cele mai solide ale lor se găseau excentric, în nordul teatrului de război balcanic. Astfel, chiar în această fază înaintată a înfruntării, dispozitivul otoman era încă implantat solid pe Dunăre, care nu fusese încă liber deschisă pentru transporturile militare sau civile ale Rusiei și riveranilor dinspre mare spre Europa centrală sau invers [7]. Angajarea făcută armatei române pentru blocarea și eliminarea fortăreței otomane a Vidinului țintea astfel să disloce unul din umerii strategici ai dispozitivului inamic de pe traseul fluvial de importanță continentală [8].

La solicitarea înaltului comandament rus, care avea stringentă nevoie de unități de întărire și rezervă, comandantul suprem român a acceptat însă ca o divizie să participe la escortarea întregului convoi de prizonieri otomani capturați la Plevna; după îndeplinirea acestei misiuni, marea unitate română urma să preia de la trupele ruse asigurarea zonei cuprinse între Giurgiu și Călărași pe malul stîng al fluviului.

Acesta a fost ultimul consiliu de război comun al reprezentanților celor două comandamente. Țarul Alexandru al II-lea, la 3/15 decembrie, și domnitorul Carol, la 10/22 decembrie, au părăsit zona Plevnei pentru a reveni în țările lor.

Odată cu domnitorul au plecat în țară generalul Alexandru Cernat și alți componenți ai Marelui cartier general. Șeful Statului major general, colonelul Șt. Fălcoianu, și o altă parte a comandamentului suprem au rămas pe teatrul de război de la sud de Dunăre. Pregătirea și execuția operațiilor ulterioare ale trupelor române, îndeosebi bătălia de la Vidin, s-au aflat sub continua îndrumare și control al comandamentului suprem român. De regulă generalul Cernat trimitea ordinele și dispozițiile

6 Cf. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 196—197.
7 Cf. A. Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 8—9.
8 Direcția nord-vestică de acțiune a armatei române stîrnise opunerea imperiului austro-ungar, care considera această arie drept sfera sa de „interese" și nu agrea din multiple motive apariția distinctă a factorului român (cf. N. Iorga, op. cit., p. 196—197).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

la sud de fluviu colonelului Fălcoianu, iar acesta, concretizindu-le după caz, le adresa comandamentului principal al forțelor române rămase să se bată pe axul Dunării.

Pe planul strategic al teatrului din Balcani a intervenit în această perioadă reintrarea în război a Serbiei, care fusese nevoită să accepte, în februarie 1877, pacea cu Poarta otomană. Declarația de război, înaintată Porții la 1/13 decembrie 1877, învinuia autoritățile otomane de încălcarea prevederilor protocolului de pace și de inițierea unor acțiuni subversive care periclitau securitatea principatului sîrb. În proclamația adresată poporului și armatei la 1/13 decembrie prințul Milan Obrenovici al IV-lea remarca superioritatea forțelor aliate antiotomane și justețea cauzei pentru care luptau popoarele din Balcani: „astăzi, intrînd în luptă găsim pe teatrul de război armata rusă acoperită de glorie, găsim pe eroicii noștri frați din Muntenegru și pe vitejii noștri vecini, românii, care au trecut Dunărea și au venit să se lupte pentru independența lor și pentru libertatea creștinilor asupriți" [9]. Serbia a mobilizat 5 corpuri de armată și o divizie independentă, care însumau 124 de batalioane, 24 de escadroane și 226 de tunuri (aproximativ 90 000 de militari) [10], din care o parte au fost angajate nemijlocit în operații [11].

REORGANIZAREA ARMATEI ROMÂNE PENTRU FAZA FINALĂ A RĂZBOIULUI

Îndeplinirea misiunilor ce decurgeau din hotărîrea română exprimată la consiliul de război din 30 noiembrie/12 decembrie a făcut necesară reorganizarea armatei române la toate eșaloanele, începînd cu comandamentul suprem și terminînd cu unitățile din compunerea diverselor divizii. Prin această reorganizare s-a urmărit, totodată, să se promoveze o serie de ofițeri și generali care se distinseseră în bătăliile purtate anterior [12] și să se aplice, în măsura posibilului, unele învățăminte rezultate din experiența bogată acumulată pe cîmpul de luptă. Prin înaltul ordin de zi nr. 174 din 7/19 decembrie 1877 armatei române i s-a dat următoarea organizare [13]:

9 État-Major Général de l'Armée Serbe (Section Opérative), *Guerre de la Serbie contre la Turquie 1877—1878*, Imprimerie de l'État, Belgrade, 1879 (orig. în sîrbo-croată: *Rat Srbije sa Turskom za oslobodenje i nezavisnost 1877—78. godine*, izd. Vrhovne komande srpske vojske, Beograd, 1879), p. 3.

10 *Vojna Enciklopedija*, 9, p. 121. Pentru desfășurarea campaniei vezi mai departe p. 332—333.

11 După Anton Springer circa 30 000 (op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 9).

12 Imediat după capitularea grupării otomane de la Plevna Alexandru Cernat a fost înaintat general de divizie, iar coloneii Mihail Cerchez și George Anghelescu — generali de brigadă; cu acest prilej au avut loc numeroase alte avansări în grad și funcție, inclusiv, cu titlu excepțional, a unor sergenți la gradul de sublocotenent.

13 DIRRI, vol. VIII, p. 69—75.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul Nicolae Haralambie

Generalul George Anghelescu

Marele cartier general, avînd în frunte, ca „maior general", adică locțiitor al comandantului suprem, pe generalul de divizie Alexandru Cernat, secondat de colonelul Ștefan Fălcoianu ca șef al Statului major al armatei, și-a păstrat practic nemodificată structura anterioară. Șefi ai celor patru secții au rămas colonelul Eraclie Arion (artilerie), maiorul Iacob Lahovari (operații), locotenent-colonelul Anton Berendei (geniu) și maiorul Constantin Brătianu (topografică). Generalul de brigadă Gheorghe Manu a deținut în continuare funcția de comandant general al artileriei, iar generalul dr. Carol Davila pe aceea de inspector general al Serviciului Sanitar.

S-a constituit *Corpul de vest*, sub comanda generalului de brigadă Nicolae Haralambie (avînd ca șef de stat major pe colonelul Alexandru Gramont), în compunerea căruia au intrat:

Divizia 1 infanterie, de sub comanda colonelului Dimitrie Leca și avînd ca șef de stat major pe locotenent-colonelul Serghie Băicoianu, era constituită din Brigada 1 infanterie, comandată de colonelul Constantin Cruțescu (Regimentul 1 infanterie și regimentele 1 și 3 dorobanți); Brigada 2 infanterie, comandată de colonelul Nicolae Dona (regimentele 9 și 4 dorobanți, un batalion din Regimentul 11 dorobanți, un batalion din Regimentul 15 dorobanți); cavaleria diviziei, comandată de colonelul Pavel Cernovodeanu (regimentele 2 și 8 călărași); artileria diviziei, comandată de locotenent-colonelul Alexandru Horbatschi (Regimentul 2 artilerie și o baterie teritorială) și o companie de geniu;

Divizia 4 infanterie, de sub comanda generalului George Anghelescu și avînd ca șef de stat major pe locotenent-colonelul Ion Argetoianu, era formată din Brigada

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1 infanterie, comandată de colonelul Otton Sachelarie (Regimentul 2 infanterie, Regimentul 12 dorobanți și Batalionul 4 vînători); Brigada 2 infanterie, comandată de colonelul Grigore Ipătescu (regimentele 2 și 7 dorobanți, Regimentul 8 infanterie și Batalionul 3 vînători); cavaleria diviziei, comandată de colonelul Constantin Formac (regimentele 6 și 9 călărași); artileria diviziei, de sub comanda locotenent-colonelului Dimitrescu-Maican (bateriile 1, 2, 5 și 6 din Regimentul 1 artilerie) și o companie de geniu;

Divizia de rezervă [14], de sub comanda colonelului George Slăniceanu și avînd ca șef de stat major pe colonelul Emanoil Boteanu, se compunea dintr-o brigadă de infanterie comandată de colonelul Mihail Holban (un batalion din Regimentul 3 dorobanți, un batalion din Regimentul 4 dorobanți și batalioane de miliții); Regimentul 1 călărași; cîteva subunități de artilerie comandate de colonelul Alexandru Anghelescu (bateriile 3 și 4 din Regimentul 1 artilerie, baterii teritoriale și de coastă). Divizia de rezervă s-a aflat dislocată, inițial, în întregime la nord de Dunăre, în zona Calafat.

Sub denumirea de *divizii detașate*, diviziile 2 și 3 infanterie au primit, în perioada imediat următoare capitulării grupării otomane de la Plevna, misiuni deosebite de acelea ale Corpului de vest: Divizia 2, de a asigura serviciul de garnizoană în cetățile Nicopol și Plevna; Divizia 3 — de a escorta prizonierii de la Plevna, iar ulterior, așa cum s-a arătat mai sus, de a prelua de la trupele ruse acoperirea aliniamentului Dunării pe traseul Giurgiu—Călărași [15].

La data emiterii înaltului ordin de zi nr. 124 *Divizia 2 infanterie*, comandată de generalul de brigadă Mihail Cerchez, secondat ca șef de stat major de locotenent-colonelul Ioan Algiu, avea următoarea compunere: Brigada 1, de sub comanda colonelului Grigore Cantili (Regimentul 7 infanterie, regimentele 14 și 16 dorobanți); Brigada 2, de sub comanda colonelului Constantin Budișteanu (regimentele 4 și 6 infanterie și Regimentul 10 dorobanți); Regimentul 3 artilerie, Regimentul 5 călărași și compania 2 geniu. *Divizia 3 infanterie*, de sub comanda generalului Dimitrie Racoviță și avînd ca șef de stat major pe locotenent-colonelul Grigore Mărculescu, era constituită din Brigada 1 infanterie, comandată de colonelul Matei Vlădescu (Regimentul 3 infanterie, regimentele 8 și 13 dorobanți, Batalionul 1 vînători); Brigada 2 infanterie, comandată de colonelul Grigore Borănescu (Regimentul 5 infanterie, regimentele 5 și 6 dorobanți, Batalionul 2 vînători); cavaleria diviziei, comandată de colonelul George Rosnovanu (regimentele 3, 4 și 7 călărași), și Regimentul 4 artilerie, comandat de colonelul Nicolae Dabija.

14 În unele documente și lucrări apare sub denumirea de Divizia 5. A nu se confunda cu fosta Divizie de rezervă din Armata de operații de la Plevna, devenită între timp Divizia 2.

15 Asupra misiunii de acoperire vezi și Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 13; *Сборник*, выпуск 14, p. 107. În raportul înaintat țarului de marele duce Nicolae la 13/25 decembrie 1877 se indica în mod eronat că se avea în vedere Divizia 4 infanterie română.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Rezerva Marelui cartier general era formată din Brigada de roșiori comandată de colonelul Victor Crețeanu (regimentele 1 și 2 roșiori), compania 3 geniu și compania 6 telegrafie.

MARȘUL, CONCENTRAREA ȘI PRIMELE LUPTE ALE CORPULUI DE VEST ROMÂN ÎN ZONA VIDIN

La cîteva zile după capitularea Plevnei, grosul Corpului de vest român a inceput marșul și concentrarea pe linia Lomului.

Marele cartier general român întocmise un plan detaliat privind itinerarele și etapele de marș, punctele de aprovizionare cu muniții și subzistențe etc. pentru toate marile unități și unitățile care urmau să se concentreze în zona Vidin. Dar acest plan nu a putut fi respectat decît în parte, datorită bruștei înrăutățiri a vremii.

În zilele de 7—9/19—21 decembrie un viscol de o violență neobișnuită, cu temperaturi extrem de scăzute și zăpadă abundentă, s-a abătut asupra întregii zone dintre Carpați și Balcani [16]. Trupele române și ruse, surprinse în marș spre noile zone de operații, au plătit un nou tribut de suferințe și jertfe. Această calamitate naturală s-a repercutat și mai dureros asupra convoaielor de prizonieri turci, din rîndurile cărora au căzut multe victime. Drumurile — și așa greu practicabile — au fost acoperite de troiene, iar gerul a atins uneori minus 25 de grade. Unitățile de geniu au devenit cu totul insuficiente pentru a degaja comunicațiile de straturile abundente de zăpadă. Ca urmare marșul coloanelor s-a executat lent, cu repetate și îndelungi staționări pentru odihna militarilor extenuați de eforturile supraomenești depuse de-a lungul fiecărei etape. S-au înregistrat numeroase cazuri de degerare, mulți militari și, mai ales, animale de tracțiune au pierit pe cîmpiile dintre localități fără posibilitatea de a li se acorda asistență sanitară. Aprovizionarea cu alimente a ridicat, și ea, grele probleme comandamentelor și formațiunilor de servicii. În memoriile colonelului Ch. Crăiniceanu se nota referitor la vicisitudinile acelui marș memorabil: „Mari greutăți s-au întîmpinat în mersul pe terenuri desfundate [. . .] în care se vedeau încă înțepenite în hărtoape căruțe și animale căzute ce transportau din țeară muniținni de răsboi. Mai cu deosebire se iviau aceste anevoințe la urcarea dealurilor repezi, unde trăsurile nu înaintau decît cu ajutorul brațelor, din cauza alunecușurilor ce se formau prin multa uzură și muiare a drumurilor" [17]. Un tablou asemănător al marșului strategic spre nord-vest înfățișa șeful Statului

16 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 223.
17 Colonel Ch. Crăiniceanu, op. cit., p. 91—92.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Convoi de prizonieri otomani escortați de ostași români (secția stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

major general, colonelul Ștefan Fălcoianu: „Greutățile mersului trupelor spre Vidin au fost foarte mari, căci zăpada căzuse foarte mare și un vifor din cele mai puternice acoperise și întroenise toate drumurile. Ele trebuiau a recunoaște mai întîi drumurile cu călăuze și cu cavalerie, apoi a-și deschide pîrtii cu sănii de prin sate, și cu toate acestea trupa, mai cu seamă cea din cap, trebuia să lupte în zăpadă pînă la brîu. La cel mai mic urcuș atelajele trebuiau îndoite și întreite, și trăsurile artileriei urcate mai mult cu brațele [. . .]" [18].

După deplasări extenuante, care au pus la grea încercare capacitatea organizatorică a cadrelor de comandă și însușirile moral-volitive ale masei ostașilor, spre 25 decembrie 1877/6 ianuarie 1878 Corpul de vest se găsea concentrat aproape în întregime pe aliniamentul rîului Lom: Divizia 1 infanterie — în zona localității Arcer Palanka; Divizia 4 infanterie — cu o brigadă la Lom Palanka și o brigadă în zona cetății Belogradcik [19]. În timpul marșului și al concentrării unitățile române au silit, uneori prin lupte sîngeroase, inamicul să evacueze o serie de localități (Arcer Palanka, la 10/22 decembrie, Sabri pașa-kioi, la 24 decembrie 1877/5 ianuarie 1878 etc.) și să se retragă spre centura de fortificații a Vidinului [20]. În numele Marelui cartier general,

18 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 223.
19 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 924—928.
20 Ibid. Vezi și T. C. Văcărescu, op. cit., p. 535—538.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

colonelul Șt. Fălcoianu, șeful Statului major general, indicase la 22 decembrie 1877/3 ianuarie 1878 Corpului de vest repartiția forțelor și ideea de manevră, pe care acțiunea militară le-a verificat ca judicioase [21].

O deosebită însemnătate tactică a avut ocuparea, înfăptuită la 29 decembrie 1877/10 ianuarie 1878 de către Divizia 1 infanterie, a localității Nazîr Mahala, care reprezenta poziția cea mai înaintată a inamicului și stînjenea manevra unităților române pe artera Belogradcik — Vidin [22]. Concomitent, unitățile române au pus stăpînire pe localitățile Vidbol, Bukovița și Tîrnek [23]. Descriind aceste lupte, istoricul austriac Anton Springer — a cărui lucrare Nicolae Iorga o considera valoroasă — aprecia că pe alocuri loviturile penetrante ale unităților noastre au fost atît de energice, încît adversarii au trebuit să se retragă precipitat, astfel că „au lăsat în mîinile românilor o cantitate însemnată de muniție, corturi, harnașamente" [24].

Între timp, avizînd că pentru desfășurarea izbutită a operațiilor din zona Vidin erau necesare forțe mai puternice decît cele destinate inițial — diviziile 1 și 4 infanterie —, Marele cartier general ordonase, la 17/29 decembrie 1877, ca în compunerea Corpului de vest să fie inclusă și Divizia 2 infanterie (mai puțin două batalioane afectate serviciului de garnizoană la Rahova și Nicopol) [25]. În acest timp Divizia 3 infanterie îndeplinise misiunile ce i se fixaseră, care o detașaseră de grosul oștirii române: să escorteze de la sud de Dunăre în țară convoaiele de prizonieri, iar apoi cu grosul forțelor ei să preia acoperirea Dunării în sectorul dintre Giurgiu și Călărași [26], înlocuind următoarele forțe ruse: la Călărași Regimentul 96 infanterie de Omsk cu 2 baterii (urma să fie trimis la Șipka), Regimentul 1 husari de Șumî cu o baterie călăreață (urma să fie expediat în rezerva generală); la Oltenița și Giurgiu Brigada 2 a Diviziei 32 infanterie cu 2 baterii și Brigada 2 a Diviziei 11 cavalerie (urma să intre în compunerea Corpului 11 rus) [27]; în total divizia română a făcut disponibile unități ruse echivalente aproape cu două divizii.

21 DIRRI, vol. VIII, p. 263—265.
22 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 224—226; Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 319; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 536—537; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 935—940.
23 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 224—226.
24 Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 274—275.
25 DIRRI, vol. VIII, p. 331.
26 Ultimul convoi de prizonieri a sosit în București la 2/14 ianuarie 1878. Unitățile acestei divizii au fost dislocate astfel: regimentele 3 infanterie și 8 dorobanți (din Brigada 1), 3 și 7 călărași — la Călărași; regimentele 5 și 6 dorobanți (din Brigada 2) și 4 călărași — la Oltenița; Regimentul 5 infanterie și Batalionul 2 vînători din aceeași brigadă — inițial la Craiova, ulterior la Vidin pentru a participa la asedierea cetății (dar au sosit după încetarea ostilităților); Regimentul 13 dorobanți — la Iași, unde a fost demobilizat; artileria diviziei — cîte trei baterii la Călărași și Calafat. O acțiune notabilă a Diviziei 3 infanterie pe aliniamentul Dunării a fost lichidarea unui cap de pod deținut de trupele otomane la Chiciu (în fața Silistrei), în ziua de 14/26 ianuarie 1878.
27 *Сборник*, выпуск 14, p. 107. Așa cum rezultă dintr-un raport ulterior al comandantului de căpetenie rus, aceste trupe n-ar fi ajuns la destinație din cauza insuficienței mijloacelor de trecere (ibid., p. 149).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ÎNCERCUIREA VIDINULUI

Vidinul, așezat pe malul drept al Dunării în fața localității românești Calafat, a fost din cele mai vechi timpuri un bastion militar puternic fortificat [28]. Populația orașului, apreciată în condiții normale la 25 000 de locuitori, era acum aproape dublată de familiile musulmane retrase din fața înaintării trupelor române.

Fortificațiile Vidinului constau din două incinte: una mai veche, formînd un semicerc aproape regulat cu raza de 600 m, cuprindea lucrări permanente cu forturi, bastioane cu escarpă și contraescarpă zidite, care făceau corp comun cu cetatea, precum și șanțuri, de asemenea zidite și inundabile, în caz de atac, cu apă din pîrîul Pereșit (situat la vest de oraș); a doua incintă, situată la o distanță de 1 200—2 000 m de prima, avea o lungime de 6 km și era formată din lucrări din zid, sprijinite din șase în șase sute de metri pe forturi puternice, bine înarmate cu artilerie. Șanțul exterior era inundabil prin devierea pîrîului Delena. În jurul orașului, pe o întindere de circa 3—7 km, terenul era mlăștinos și inundabil la precipitații mari sau la dezgheț, ceea ce îngreuna apropierea de cetate. Spre Dunăre se înălța un zid în cremalieră (dințat) lung de 3 km, rezemat pe forturi care băteau în toate direcțiile.

Apropierea de Vidin era posibilă pe trei căi de comunicație: prima dinspre sud, pe direcția Belogradcik — Nazîr Mahala — Vidbol — Vidin; a doua dinspre vest (Belarada — Novoselo — Vidin) și a treia dinspre nord (Florentin — Kapitanovcea — Vidin). Pentru a-și asigura legătura cu exteriorul garnizoana otomană a organizat o bună interzicere a acestor direcții prin poziții înaintate la Nazîr Mahala (așa cum s-a arătat, căzuse încă în preliminarele bătăliei), Novoselo, Tatargik, Smîrdan, Inova, Rupcea, Raianovcea și Kapitanovcea, aliniament care constituia centura principală exterioară de menținere a cetății.

După ce Osman pașa plecase la Plevna, în iulie 1877, în cetatea Vidin a rămas o puternică grupare otomană — circa 12 000 de militari bine instruiți [29] —, sub comanda lui Mehmet Izzet pașa, cunoscut ca un comandant „energic și inteligent" [30], avînd ca șef de stat major pe Fano bei. Garnizoana era pregătită pentru rezistență și asediu îndelungat, dispunea de suficiente alimente și muniții; pozițiile înaintate, mai ales cele de la Smîrdan și Inova, erau în măsură să scoată Vidinul de sub bătaia artileriei asediatorilor.

28 Pentru detalii în privința cetății Vidin, vezi: T. C. Văcărescu, op. cit., p. 538—539; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 931—935; William V. Herbert, op. cit., p. 65—67; Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 352—353; *La guerre d'Orient*, p. 598—599; Г. Георгиев, В. Топалов, op. cit., p. 421.

29 Istoricul austriac Springer considera că cifra de 12 000 era cea nominală, însă că în fapt garnizoana otomană număra 7 000—8 000 de ostași (op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 353).

30 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 539.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

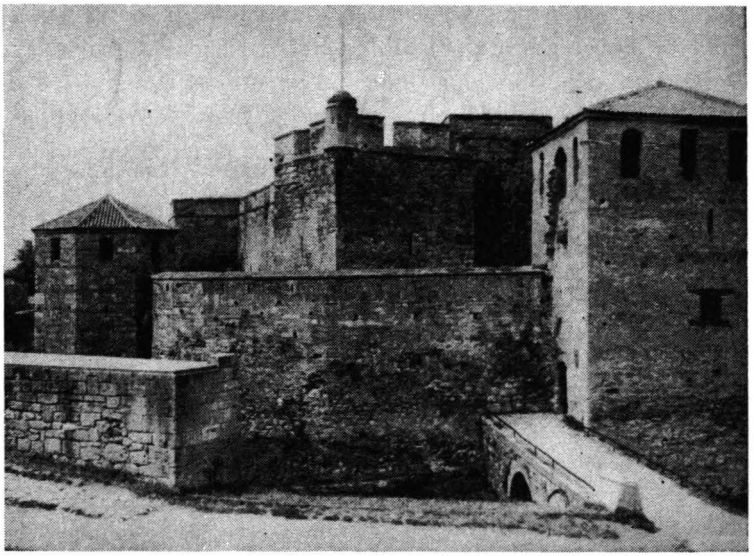

Cetatea Vidin (foto I. Ostrovschi, 1975)

Analizînd aşezarea Vidinului, sistemul lui defensiv, căile de acces şi ţinînd seama, totodată, de experienţa bătăliei de la Plevna, comandantul Corpului de vest, generalul Nicolae Haralambie, a hotărît să se încercuiască mai întîi cetatea spre a o izola de exterior, după care să se execute un atac general pentru cucerirea ei.

În acest scop zona de operaţii de la Vidin a fost împărţită în trei sectoare, fiecăruia corespunzîndu-i una din comunicaţiile principale [31]:

Sectorul 1, la sud de Vidin, se întindea de la Dunăre pînă la pîrîul Belarada, de o parte şi de alta a comunicaţiei Vidin — Nazîr Mahala — Belogradcik — Sofia. Comandamentul Corpului de vest, apreciind că prin acest sector inamicul ar fi putut încerca, cu prioritate, să se retragă spre Belogradcik, l-a încredinţat Diviziei 4 infanterie, care avea capacitatea de luptă completă. Între 2 şi 5/14 şi 17 ianuarie 1878 Divizia 4 infanterie şi-a concentrat toate unităţile în sectorul destinat: Brigada 1 infanterie la Vidbol, avînd avanposturi (sprijinite de o baterie de artilerie) împinse pe şoseaua Nazîr Mahala — Vidin pînă în apropiere de cetate; Brigada 2 infanterie (cu avanposturi sprijinite de o altă baterie de artilerie) spre localitatea Tatargik, avînd şi misiunea de a asigura legătura la flancul stîng cu Divizia 1 infanterie; bateria călăreaţă pe dealul dinspre Belarada, iar Regimentul 6 călăraşi la Sinagovţi. Postul de comandă al Diviziei 4 infanterie s-a aflat iniţial la Nazîr Mahala, apoi la Tîrnek.

31 IRR, partea a 2-a şi a 3-a, p. 940—941.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Sectorul 2, situat la vest de Vidin, între pîrîurile Belarada și Topoloviţa, era străbătut de comunicaţia Vidin — Belarada. Acest sector a fost repartizat Diviziei 1 infanterie, care l-a ocupat începînd de la 2/14 ianuarie 1878 astfel: Brigada 1 infanterie la Belarada, avînd avanposturi spre Tatargik și Novoselo și asigurînd, totodată, legătura la flancul drept cu Divizia 4 infanterie; Brigada 2 infanterie la Musulmane, cu avanposturi spre Vidin (la Rupcea), avînd și misiunea de a face legătura și siguranţa flancului stîng cu Divizia 2 infanterie. Postul de comandă al diviziei a fost instalat la Belarada [32].

Sectorul 3, situat la nord-vest de Vidin, între pîrîurile Topoloviţa și Delena, a fost repartizat Diviziei 2 infanterie [33], care l-a ocupat la 8/20 și 9/21 ianuarie 1878 numai cu Brigada 2 infanterie [34] (de sub comanda locotenent-colonelului Ion Cotruţ, care îl înlocuia pe colonelul Budișteanu, rănit în luptă). Această brigadă era compusă din Regimentul 4 infanterie (instalat, împreună cu două baterii de artilerie, la Dinkoviţa), batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie, două escadroane din Regimentul 5 călărași (celelalte două se aflau la Kalugher pentru a executa cercetare în împrejurimile Belogradcikului), trei escadroane din Regimentul 8 călărași (aduse de la Divizia 1), trei baterii de artilerie (la Gîrcea). La 9/21 ianuarie a fost trecut la Divizia 2 infanterie și Regimentul 9 dorobanţi din Divizia 1 infanterie. Postul de comandă al diviziei a fost instalat iniţial la Gîrcea, apoi la Dinkoviţa [35].

Concomitent cu ocuparea poziţiilor din jurul Vidinului au fost realizate legăturile telegrafice ale comandamentului Corpului de vest cu comandamentele diviziilor și s-a reglementat sistemul poștal de transmitere a corespondenţei. Pentru evacuarea și îngrijirea răniţilor au fost organizate două spitale centrale, la Rahova și Lom Palanka, un spital temporar la Arcer Palanka și patru etape pentru evacuarea răniţilor (ai Diviziei 1 — la Belarada și Bukoviţa, iar ai Diviziei 4 — la Vidbol și Nazîr Mahala). Brigada comandată de colonelul Gr. Cantili, aflată la Belogradcik, și Divizia 2 infanterie urmau să-și evacueze răniţii și bolnavii la Arcer Palanka. Se vădea, și în aceste măsuri, preocuparea comandamentului român de a aplica experienţa acumulată în bătăliile purtate anterior.

32 La 2/14 ianuarie, în timp ce se aflau în marș de la Bukoviţa spre Belarada, unităţile acestei divizii au fost atacate de un detașament otoman. A doua zi s-au declanșat atacuri similare asupra avanposturilor diviziei. În urma ripostei ferme a românilor și suferind pierderi însemnate, forţele otomane din zona Vidin nu au mai iniţiat acţiuni notabile pentru a stînjeni intrarea unităţilor noastre în dispozitivul de încercuire (cf. IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 944).

33 Această divizie avea numai Brigada 2 la Vidin; Brigada 1 se afla la Belogradcik.

34 Brigada avea numai jumătate din efectiv, deoarece Regimentul 10 dorobanţi era la Nicopol, iar batalionul 1 din Regimentul 6 infanterie, la Rahova.

35 Pînă la sosirea Diviziei 2 infanterie sectorul 3 fusese asigurat cu Brigada de roșiori. După aceasta Brigada de roșiori a ocupat, împreună cu regimentele 2 și 8 călărași, flancul stîng, prelungind și închizînd cercul pînă la Dunăre. Forţele destinate sectorului 3 însumau cinci batalioane de infanterie, cinci baterii de artilerie (două de la Divizia 1), Brigada de roșiori, opt escadroane de călărași — cîte trei de la regimentele 2 și 8 și două de la Regimentul 5 călărași (General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 228).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ROMÂNII CUCERESC CENTURA EXTERIOARĂ DE FORTIFICAȚII A VIDINULUI

La 9/21 ianuarie 1878 încercuirea Vidinului era încheiată. În scopul de a apropia dispozitivul de Vidin pentru a izola complet cetatea și, în special, pentru a asigura eficacitatea focului bateriilor de artilerie, un consiliu de război convocat de Marele cartier general român și întrunit în această zi a hotărît „să se atace și să se ocupe toate satele dimprejurul Vidinului: Tatargik în sectorul 1; Rupcea, Novoselo și Raianovcea în sectorul 2; Smîrdan, Inova și Kapitanovcea în sectorul 3" [36]. Atacul trebuia executat simultan în toate cele trei sectoare spre a nu permite comandamentului otoman să facă manevră de forțe și mijloace.

La această dată efectivele Corpului de vest, aflate pe malul drept al Dunării în fața Vidinului, se ridicau la 15 435 de infanteriști, 2 149 de călărași și roșiori și 84 de piese de artilerie [37]. Urmau să participe la atac, prin trageri de artilerie, și bateriile din Divizia 5 infanterie (de rezervă), aflate în poziții la Calafat și Ciuperceni, pe malul stîng al Dunării [38].

La 11/23 ianuarie s-a ținut un nou consiliu de război al Marelui cartier general român, la Belarada, în care s-a stabilit ca atacul să aibă loc în ziua următoare. S-au dat indicații „să se atace dis-de-dimineață și deodată toate satele" din poziția înaintată „pentru ca astfel [inamicul] să fie împrăștiat și să nu poată veni în forță prea considerabilă în ajutorul unui singur punct" [39]. Consiliul a soluționat, totodată, problemele cooperării între marile unități. Pe baza dezbaterilor consiliului de război, generalul de brigadă Nicolae Haralambie, comandantul Corpului de vest, a dat un ordin de operații către divizii în care preciza că „pentru siguranța liniei de investiment ocupată" era necesar să se treacă, la 12/24 ianuarie 1878, ora 7 dimineața, „la izgonirea trupelor inamice din satele Tatargik, Novoselo, Rupcea, Rainovcea, Smîrdan și Inova, a le ocupa, menținîndu-se într-însele pe cît timp ele nu vor fi prea mult expuse la focul tunurilor din cetatea Vidin. Scopul principal al acțiunii prescrise prin acest

36 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 952. Atacul, hotărît inițial pentru ziua de 10/22 ianuarie, a fost amînat la cererea comandantului Diviziei 2 infanterie, deoarece acesta abia sosise în ajun în sectorul 3 și avea nevoie de cel puțin 24 de ore pentru a realiza complet dispozitivul și, în special, pentru a executa cercetare asupra pozițiilor inamice care urmau a fi atacate.

37 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 541. În MRC, vol. XIII, p. 6, se dau 15 460 de baionete, 2 000 de săbii și 84 de tunuri.

38 Opt baterii de coastă de la Calafat, cu 40 de piese (16 tunuri de 150 mm, 12 de 120 mm și 12 mortiere) și două baterii de artilerie de cîmp cu șase piese fiecare. Așadar, asupra Vidinului se putea trage cu 136 de guri de foc de artilerie.

39 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 953.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

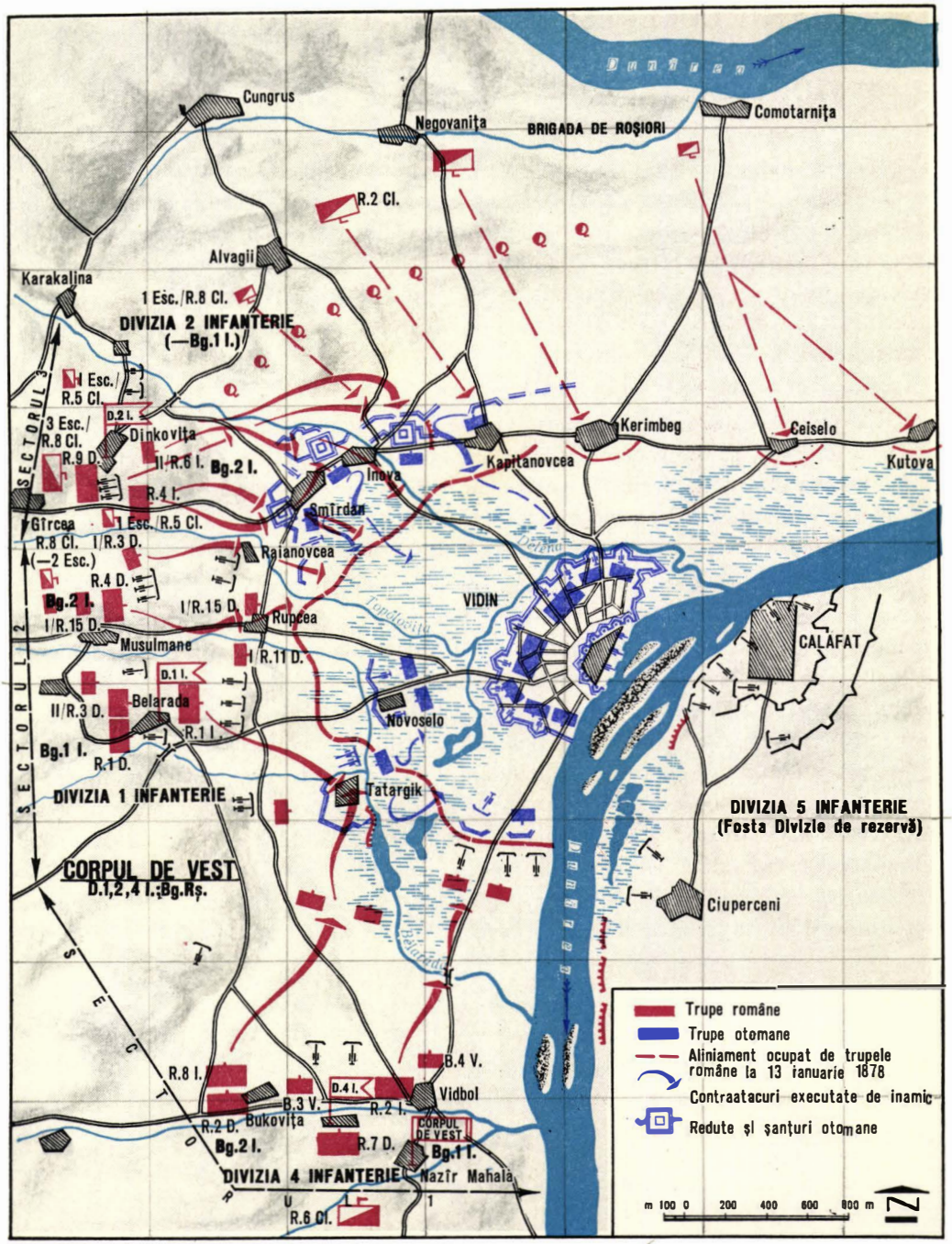

BĂTĂLIA DIN ZONA VIDIN
luptele din 12/24 — 13/25 ianuarie 1878

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ordin este părăsirea punctelor Novoselo și Smîrdan de către trupele inamice" [40].

În continuare, în ordinul de operații se stabileau misiunile fiecărei divizii: Divizia 4 infanterie — de a acoperi flancul drept al „întregii linii de bătaie și a ocupa satul Tatargik, menținîndu-se cu forța și în orice caz a nu-și pierde poziția ce ocupă astăzi"; Divizia 1 infanterie — „de a înainta asupra satelor Rupcea și Novoselo, căutînd a le ocupa și menținîndu-se într-însele de va putea"; Divizia 2 infanterie — „ de a opera asupra Smîrdanului și Inovei, căutînd a face ca ambele sate să fie părăsite de inamic și a fi ocupate de trupele noastre care se vor menține într-însele, dacă focul tunurilor din cetate le va permite" [41]. Atacul dat asupra Smîrdanului trebuia să înceapă după ce satul Tatargik va fi fost ocupat de către Divizia 4 infanterie. Referitor la misiunile Diviziei 5 infanterie, ordinul stabilea că „bateriile de la Calafat vor începe bombardarea orașului Vidin îndată ce tunurile de dincoace [de pe malul drept al Dunării] vor începe a trage, spre a aduce astfel mai multă confuzie în mișcările trupelor inamice" [42]. Ca și la dezbaterile din consiliul de război, problemele cooperării și asigurării flancurilor au ocupat un loc însemnat în ordinul de operații: artileria Diviziei 4 infanterie avea misiunea să tragă dincolo de satul Novoselo — obiectiv de atac al Diviziei 1 infanterie — în scopul de a împiedica garnizoana din Vidin să intervină cu forțe proaspete în acest punct; artileria Diviziei 1 infanterie, „deosebit de rolul principal ce are asupra Novoselcei, să bată și în direcțiunea Smîrdanului" [43], spre a sprijini Divizia 2 infanterie. Avînd în vedere experiența luptelor anterioare, comandantul Corpului de vest a lăsat la aprecierea comandanților de divizii întrebuințarea cavaleriei, recomandîndu-le doar să o folosească după nevoie spre „a trage dintr-însa orice avantaj în timpul luptei" [44].

În dimineața de 12/24 ianuarie 1878, la ora stabilită, întreaga artilerie — din cele trei sectoare și de la Calafat — a declanșat focul atît asupra pozițiilor înaintate ale inamicului, cît și asupra Vidinului. Pregătirea de artilerie a durat 30 de minute.

La ora 7,30, pe o ceață foarte deasă, unitățile Diviziei 4 infanterie, care aveau „misiunea de a ocupa satul Tatargik și a se menține într-însul, respingînd împreună cu Divizia 1 pe inamic din Novoselo" [45], au trecut la atac: în linia întîi — Regimentul 8 infanterie; în linia a doua, ca susținere — Regimentul 2 dorobanți, Batalionul 3 vînători și un pluton de geniu. Regimentele 7 dorobanți și 6 călărași constituiau rezerva diviziei, la sud de Tîrnek. Deși era ceață, inamicul a descoperit coloanele de

40 DIRRI, vol. VIII, p. 484.
41 Ibid.
42 Ibid.
43 Ibid.
44 Ibid.
45 Ibid., p. 489.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

atac și a deschis un foc viu de infanterie, susținut de artileria din Novoselo. Regimentul 8 infanterie, care deschisese lupta, a înaintat însă hotărît, iar adversarii au fost siliți să se retragă în debandadă spre Vidin și Novoselo; după numai o jumătate de oră Tatargikul era ocupat [46]. Această victorie rapidă s-a datorat și manevrei reușite executate cu vigoare de către Regimentul 1 infanterie din Divizia 1, care a atacat din flanc localitatea și a intrat în ea concomitent cu unitățile Diviziei 4 infanterie. Imediat după ocuparea Tatargikului [47] subunități de geniu din cele două divizii au trecut la executarea de amenajări spre „a întări poziținea și a o întoarce în contra Vidinului" [48].

Divizia 1 infanterie, care avea misiunea de a ocupa și menține localitățile Rupcea, Raianovcea și Novoselo — pozițiile înaintate ale inamicului în sectorul 2 —, a atacat, de asemenea, conform ordinului primit. În timp ce Regimentul 1 infanterie a concurat, așa cum s-a arătat mai sus, la ocuparea localității Tatargik, Brigada 2 infanterie a executat atacul asupra pozițiilor adverse de la Rupcea cu subunități din Regimentul 4 dorobanți, în linia întîi, și un batalion din Regimentul 15 dorobanți, în linia a doua, coloana de atac fiind condusă de locotenent-colonelul George Herfner, comandantul Regimentului 4 dorobanți [49]. Ca urmare a focului foarte intens al artileriei și atacului viguros al unităților diviziei, inamicul s-a retras; spre ora 14 Rupcea intrase în stăpînirea trupelor noastre [50]. Localitatea Raianovcea a fost ocupată în seara aceleiași zile de batalionul 1 din Regimentul 3 dorobanți [51], comandat de maiorul Titus Guriță, care avea misiunea de a face și siguranța joncțiunii cu Divizia 2 infanterie.

După ocuparea acestor localități, pe linia defensivă înaintată a Vidinului mai rămăseseră în mîinile otomanilor pozițiile puternice de la Smîrdan, Inova și Novoselo.

Pentru menținerea localităților Smîrdan și Inova, așezate la aproximativ 5 km nord-vest de Vidin, pe o înălțime înconjurată de teren mlăștinos, forțele otomane construiseră trei redute: prima la marginea de sud a satului Smîrdan, acoperită în față, la o distanță de 400 m, de un șanț; între localitățile Smîrdan și Inova se afla a doua redută, sprijinită la dreapta pe pîrîul Delena, iar la stînga pe drumul ce ducea spre Karakalina; a treia redută se afla la flancul drept al întregii poziții inamice, între

46 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 960—961; T. C. Văcărescu, op. cit., p. 542—543.

47 În asaltul executat asupra localității Tatargik de către Divizia 4 infanterie „întreaga trupă, atit ofițerii cit și soldații, au fost animați — după cum raporta colonelul Gr. Ipătescu, comandantul Brigăzii 2 — de curajul cel mai mare și zeloși a-și îndeplini datoria lor cu cea mai mare sfințenie". Din rîndurile ofițerilor s-au remarcat, prin spirit de organizare, inițiativă, curaj și eroism, locotenent-colonelul Constantin Poenaru, maiorii George Cuciuc și Petre Macca, căpitanul Botez Diculescu și sublocotenentul Ilie Teodorescu (DIRRI, vol. VIII, p. 57).

48 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 543.

49 DIRRI, vol. VIII, p. 486.

50 Ibid., p. 524.

51 Restul Regimentului 3 dorobanți, sub comanda locotenent-colonelului August Gorjan, se afla în rezerva Brigăzii 2 infanterie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

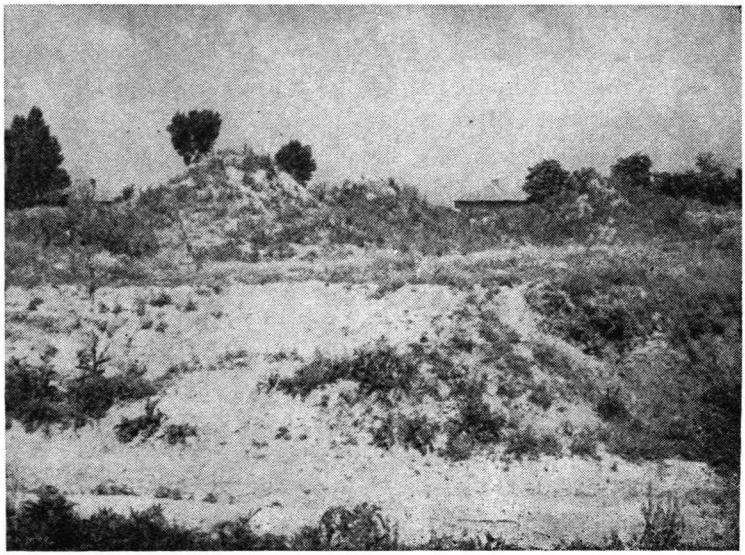

Reduta de la sud de Smîrdan (foto I. Ostrovschi, 1975)

satele Inova și Kapitanovcea, legată la stînga cu un șanț defensiv ce dădea în pîriul Delena și cu altul, în dreapta, pînă la localitatea Kapitanovcea, unde se aflau rezervele otomane. Fiecare redută era prevăzută cu cîte două tunuri sistem Krupp de 90 mm și menținută de cîte un batalion de infanterie dotat cu puști moderne, model Henry-Martini [52]. Cercetarea executată anterior condusese la concluzia că partea sensibilă a acestei poziții era flancul drept al primei redute de pe drumul ce ducea spre Karakalina; poziția putea fi întoarsă în acel punct, deoarece nu era „proteguită cu trupe, nici rezemată pe vreun accident de teren" [53].

Pentru executarea asaltului asupra pozițiilor inamice de la Smîrdan și Inova comandantul Diviziei 2 infanterie a realizat, în dimineața de 12/24 ianuarie, un dispozitiv de luptă pe două eșaloane, avînd în eșalonul întîi Regimentul 4 infanterie și batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie (acest grup era comandat de locotenent-colonelul Ioan Cotruț); în eșalonul doi se afla Regimentul 9 dorobanți [54]. Flancul drept era asigurat de escadronul 4 din Regimentul 5 călărași. La flancul stîng al dispozitivului de atac, spre Dunăre, se afla Brigada de călărași a Diviziei 1 infanterie, cu regimentele 2 și 8 călărași (mai puțin 3 escadroane) [55]. În stînga brigăzii de călărași,

52 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 962—963.
53 Ibid., p. 962.
54 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 1 030, dosar 1, Registrul istoric al Regimentului 9 dorobanți, p. 54—55.
55 Brigada de călărași ocupa satul Alvagii cu posturi înaintate și asigura joncțiunea la dreapta cu Regimentul 4 infanterie, iar la flancul stîng, pe comunicația Alvagii—Inova, cu Brigada de roșiori.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

între Alvagii și Negovanți, se găsea Brigada de roșiori, cu cele două regimente în coloană de escadroane, avînd avanposturi spre Inova și Kapitanovcea [56].

La ora 7 dimineața patru baterii de artilerie și două secții dintr-o baterie călărească au deschis focul asupra obiectivelor de atac ale Diviziei 2 infanterie — Smîrdan și Inova [57]. Înainte de atac generalul Cerchez a ordonat să se execute la flancul drept două cercetări prin luptă, fiecare cu forțe de tăria unei companii de infanterie și a unui escadron de cavalerie, spre a se convinge „dacă pozițiile turcești se întind pînă la Topolovița sau dacă între acest rîu și pozițiile lor se află un loc practicabil pentru a întoarce poziția prin flancul ei stîng" [58]. Cele două detașamente de cercetare au constatat că nu se găseau acolo nici trupe otomane, nici lucrări de întărire. Sub acoperirea ceții, cercetările s-au putut executa pînă aproape de Smîrdan, fără pierderi.

La ora 14,20 prima linie a început, în liniște — conform ordinului de atac primit —, înaintarea spre inamic. Batalioanele 1 (companiile 3 și 4) și 2 din Regimentul 4 infanterie, sub comanda locotenent-colonelului George Teliman, însoțite de o secție din bateria de artilerie călărească [59], au executat un atac de front și în flancul drept al redutei de la Smîrdan; companiile 1 și 2 ale batalionului 1 din Regimentul 4 infanterie și batalionul 2 (din Regimentul 6 infanterie), de sub comanda maiorului Eftimie Ulescu, acoperite la dreapta de escadronul 4 din Regimentul 8 călărași, au executat o manevră de învăluire a flancului stîng al redutei combinată cu un atac de front.

La 600 m de redută flancul stîng al dispozitivului de atac a fost întîmpinat „deodată cu un foc din cele mai vii de infanterie și artilerie cu mitralii și șrapnele" [60]. Companiile din Regimentul 4 infanterie s-au adăpostit într-un șanț ce se afla în fața redutei, deschizînd un foc viu asupra inamicului. În acest timp companiile 1 și 2 din Regimentul 4 infanterie, împreună cu batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie, acoperite la dreapta de escadronul 4 călărași Suceava, „conduse cu multă energie de locotenenții-colonei I. Cotruț și G. Teliman, făceau în pas gimnastic mișcarea ocolitoare asupra satului Smîrdan și gîtului lunetei" [61]. Pentru întărirea flancului stîng al dispozitivului de atac a fost trimis un batalion din Regimentul 9 dorobanți, aflat în rezervă; un alt batalion a fost introdus la centrul liniei întîi spre a putea interveni oriunde ar fi fost nevoie.

56 După ce se asigura la dreapta cu Brigada de călărași, iar la stînga spre Dunăre cu posturi de flanc „cît mai îndepărtate", ea avea misiunea de „a observa terenul dintre Kapitanovcea și Kerimbeg și, prin secția de artilerie ce-i este atașată, să împiedice venirea ajutoarelor din acea parte spre Smîrdan" [DIRRI, vol. VIII, p. 488].

57 Din cauza ceții, focul a fost întrerupt la ora 9.

58 *Jurnalul de operațiuni al Diviziei de infanterie de rezervă 23 iulie 1877 — 29 iulie 1878*, p. 286.

59 Ibid., p. 287.

60 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 969.

61 *Jurnalul de operațiuni al Diviziei de infanterie de rezervă 23 iulie 1877 — 29 iulie 1878*, p. 287.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie și companiile din Regimentul 4 infanterie au continuat, între timp, manevra de întoarcere a redutei și, în momentul în care au ajuns în flancul și spatele acesteia, locotenent-colonelul Ioan Cotruț a ordonat asaltul general. Ostașii au pornit în pas alergător spre redută; „se aruncară asupra ei cu un ura puternic, repetat de companiile adăpostite în fața întăririlor și care și ele se repeziră cu o admirabilă bravură asupra liniei de focuri dușmane, care făcu să cază din fiecare din acele șase companii a treia parte din efectivele lor" [62]. S-a încins o luptă aprigă la baionetă. În timp ce companiile 6 și 8 conduse de maiorul Ulescu, atacînd de front, pătrunseseră în șanțul redutei împreună cu companiile din Regimentul 4 infanterie, companiile 5 și 7, sprijinite activ de escadronul de cavalerie, au atacat inamicul chiar la intrarea în redută. De asemenea, companiile 5 și 8 din Regimentul 4 au reușit, după o mișcare de învăluire, să cadă prin dreapta redutei în flancul și spatele adversarului. „Spectacolul era măreț, trupele înfruntau ploaia de gloanțe ce cădeau asupră-le, cu un avînt din cele mai admirabile, cu toată mulțimea îngrozitoare de morți și de răniți ce lăsau în urma lor" [63].

Surprins de repeziciunea și energia cu care se desfășurase atacul, de manevra reușită pentru întoarcerea redutei, inamicul a părăsit lupta. O parte din otomani s-au predat, alții au fugit în panică spre reduta a doua. Lăsînd cele două companii conduse de maiorul Ulescu să desăvîrșească lichidarea rezistenței din reduta nr. 1, să dezarmeze și să asigure paza prizonierilor, comandantul primei linii a ordonat să se declanșeze imediat atacul asupra localității Smîrdan.

Fiecare casă, fiecare curte erau puternic organizate pentru defensivă, de după fiecare colț și de la fiecare fereastră se trăgea asupra atacatorilor. Privind de pe strada principală — nota mai tîrziu generalul Ioan Cotruț — „părea că eram într-un infern: soldații împrejurul meu împușcau în toate părțile, după toate ferestrele eșau focurile puștilor turcești, gloanțele ce isbeau prin copacii după [sic] stradă și prin case ne împroșcau cu o ploaie de țăndări de lemne" [64]. Pentru a cuceri o clădire adeseori trebuia mai întîi ca ea să fie încercuită, apoi să se spargă ușile și ferestrele și să se recurgă la baionete împotriva dîrjilor ostași turci baricadați prin camere, poduri sau beciuri [65]. Un istoric bulgar nota cu obiectivitate efortul depus și calitățile militare dovedite de ostașii armatei române în încleștările de la Smîrdan, Inova, Vidin. „Românii s-au bătut cu o dîrzenie și bravură excepționale împotriva inamicului înverșunat de la Smîrdan, care opunea o rezistență disperată". Dușmanul a fost „uluit de curajul

62 Ibid., p. 288.
63 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 968. Din Regimentul 6 infanterie au căzut aici locotenentul Lache Elefterescu, sergentul-major Marin Dumitrescu, caporalul Dumitru Dinu și numeroși soldați, printre care Ion Prisecaru, Ion Nițu, Nicolae Neagu, Gheorghe Toma, Marin Tănase.
64 General I. Cotruț, op. cit., p. 79.
65 DIRRI, vol. VIII, p. 576.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Lupte de stradă în Smîrdan (desen — secția stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

și dîrzenia ostașilor români [. . .]" [66]. A fost prima luptă de stradă dată de armata română în războiul de independență, căci, după cum s-a arătat, pe străzile Plevnei trupele române pătrunseseră după dezagregarea grupării inamice de acolo.

Cu foc la gura țevii, cu baioneta și cu patul armei a fost cucerită pas cu pas, dar cu multe jertfe, localitatea Smîrdan [67]. Aici a fost rănit grav în timp ce-și conducea compania la atac locotenentul Teodor Paladi. Aici au căzut în fruntea grupelor lor sergenții Constantin Ion, Radu Ion și caporalul Oprea Bănică din Regimentul 4 infanterie. Și tot aici, în apriga încleștare la baionetă, au stropit cu sîngele lor străzile Smîrdanului soldații Gheorghe Niță, Ion Dumitru, Nicolae Ioniță, Nicolae Bolintineanu, Ion Horcea din Regimentul 6 infanterie și alte zeci de eroi din unitățile care executau atacul.

În timpul acestei încleștări s-a remarcat, printr-o intervenție hotărîtă, și escadronul comandat de căpitanul Gheorghe Tănăsescu din Regimentul 8 călărași, care

66 Христина Ив. Михова, op. cit., p. 216.

67 „Încăierarea este crîncenă și ucigașă — se arată în Registrul istoric al Regimentului 4 infanterie —; soldații noștri sînt siliți, pentru a respinge trupele turcești care ocupau satul Smîrdan, să lupte din ogradă în ogradă, din casă în casă, dar nu fără simțitoare jertfe și din partea noastră. Sublocotenentul Ion Frunzetti cade, străpuns de trei gloanțe, în momentul cînd, în capul plutonului său, se repezea asupra casei baricadate în care turcii aveau telegraful pentru legătura cu Vidinul" *(Istoricul Regimentului 4 Ilfov nr. 21*, p. 28).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a șarjat un detașament de contraatac compus din circa 400 de otomani, apărut în flancul infanteriei române. După o ciocnire scurtă și aprigă, adversarii au azvîrlit armele și au fugit în Vidin, lăsînd pe cîmpul de luptă 40 de morți [68].

Bătălia nu era însă terminată: două redute și satul Inova continuau să fie deținute de forțele otomane. Începuse să se înnopteze.

Între timp, maiorul Ulescu, care fusese lăsat în reduta nr. 1 cu companiile 5 și 7 din Regimentul 6 infanterie pentru a organiza poziția cu o nouă față și a dirija paza prizonierilor, văzînd situația critică prin care treceau celelalte companii din unitatea sa, a lăsat reduta și prizonierii în seama companiei 6 din Regimentul 4 infanterie și și-a lansat ostașii în pas alergător spre satul Inova. Fără alte pregătiri, el a declanșat imediat asaltul asupra redutei a doua; companiilor din Regimentul 6 infanterie li s-au alăturat și două companii din Regimentul 4 infanterie. După o scurtă dar îndîrjită rezistență, adversarii s-au predat; au fost capturate cu acest prilej două tunuri în bună stare de funcționare.

În timpul luptei a sosit la Inova și batalionul 1 din Regimentul 9 dorobanți, care formase linia a doua de luptă.

Inamicii mai dețineau acum doar satul Inova și o redută, de unde executau un foc dens asupra trupelor române. „A treia lunetă [redută] cu șanțurile ei — notează generalul Cerchez — și satul Inova rămăseseră singure în partea dușmanului pe întregul cîmp de bătaie și un foc bine nutrit era îndreptat de acolo asupra celorlalte puncte ocupate [. . .]" [69].

În această fază comandantul Diviziei 2 infanterie a introdus în luptă întregul eșalon doi. Regimentul 9 dorobanți, în frunte cu comandantul lui, locotenent-colonelul Holban, a trecut imediat la atac: cu batalionul 1 dinspre vest, iar cu batalionul 2 dinspre nord-vest. Sub ploaia de gloanțe a inamicului dorobanții au înaintat pînă la pîrîul Delena, au trecut prin apa adîncă și acoperită cu sloiuri de gheață și apoi, fără a se opri, au asaltat cea de a treia redută. Atacul a fost încununat de succes [70]. Aici și-au dat viața pentru independența patriei căpitanul Ion Băjgoi, sublocotenentul Vasile Verbiceanu, caporalii Ion Frățilă și Ion Vasile, soldații Nicolae Paraschiv, Neagu Petrescu, Toader Ciobotaru și mulți alții.

Spre ora 17 Divizia 2 infanterie își îndeplinise misiunea [71]. Smîrdanul și Inova, cu cele trei redute, fuseseră cucerite, iar ostașii inamici care scăpaseră cu viață își căutau salvarea spre Vidin și Kapitanovcea, fiind șarjați de cavaleria care asigurase

68 General Radu Rosetti, *Călărașii din Valea Siretului în războiul de neatîrnare*, p. 39.
69 *Jurnalul de operațiuni al Diviziei de infanterie de rezervă 23 iulie 1877 — 29 iulie 1878*, p. 287—288.
70 Ibid., p. 165, 289.
71 DIRRI, vol. VIII, p. 553, 570. La acest succes și-a adus, într-o anumită măsură, contribuția și Regimentul 8 infanterie din Divizia 4, care, printr-un atac demonstrativ în direcția localității Novoselo, a împiedicat comandamentul otoman să folosească rezerva în sprijinul forțelor care încercau să mențină Smîrdanul și Inova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

flancurile atacului român. Comandantul Corpului de vest a felicitat Divizia 2 „pentru victoria briliantă ce a cîștigat" [72]. În cursul repetatelor atacuri date în această zi Divizia 2 infanterie a luat circa 300 de prizonieri, a capturat 4 tunuri Krupp, un drapel și o mare cantitate de muniție; pe cîmpul de luptă au rămas peste 350 de soldați inamici morți și răniți [73].

Deși erau foarte obosite, căci se aflau în luptă de peste 12 ore, unitățile Diviziei 2 infanterie au trecut imediat în dispozitiv defensiv, deoarece se aștepta o ripostă inamică. Sub siguranța avanposturilor împinse spre Vidin și Kapitanovcea ostașii au lucrat toată noaptea la amenajarea pozițiilor: la Smîrdan — batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie, iar la Inova — Regimentul 4 infanterie și călărașii aduși de la Alvagii; Regimentul 9 dorobanți a fost trecut din nou în rezervă la Dinkovița, unde a fost regrupată și artileria.

Tot în cursul nopții comandamentul otoman a concentrat în satul Kapitanovcea puternice forțe sprijinite de artilerie, care, la ora 7,30 dimineața, au început contraatacul asupra Inovei. Subunitățile române din avanposturi au deschis un foc viu asupra inamicului. În primele momente „lupta a fost disperată, căci ajutoarele nu sosiseră încă și artileria lipsea, astfel că inamicul avea toate avantajele pentru dînsul" [74]. Între timp au fost introduse în luptă Regimentul 4 infanterie, Regimentul 9 dorobanți (din rezervă) și batalionul 2 din Regimentul 6 infanterie, de la Smîrdan. Ostașii români s-au bătut eroic pentru a păstra ceea ce cuceriseră cu atîtea jertfe în ziua precedentă. Odată cu sosirea artileriei și a unui batalion din Regimentul 3 dorobanți românii și-au asigurat superioritatea de forțe necesară pentru a trece la contraatac. Amenințat de a fi întors pe flancul drept de trei companii ale Regimentului 9 dorobanți și de Brigada de roșiori, iar pe flancul stîng de un batalion din Regimentul 4 infanterie și de o companie din Regimentul 6 infanterie, inamicul a început să se retragă; trupele române din contact l-au urmărit cu vigoare pînă aproape de cetate, iar artileria noastră i-a produs mari pierderi.

La 14/26 ianuarie comandamentul otoman a inițiat un nou contraatac, de data aceasta asupra satului Tatargik. Riposta energică dată de compania comandată de sublocotenentul Constantin Savopol din Regimentul 7 dorobanți, care se afla în poziție la podul de pe șoseaua Vidin—Tatargik, a silit inamicul să se retragă. Aceasta a fost ultima încercare a adversarului de a recuceri în zona bătăliei pozițiile pierdute.

În aceeași zi cercul din jurul Vidinului a fost complet închis. Regimentele de cavalerie au ocupat localitățile Kapitanovcea, Kerim beg, Ceiselo și Kutova „dînd mîna cu trupele de peste Dunăre" [75]. Pierderile suferite de unitățile române în zilele

72 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 232.
73 *Jurnalul de operațiuni al Diviziei de infanterie de rezervă 23 iulie 1877 — 29 iulie 1878*, p. 167.
74 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 233.
75 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 92.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de 12/24 și 13/25 ianuarie 1878 au însumat 11 ofițeri (5 morți și 6 răniți) și 597 de soldați (233 morți și 364 răniți) [76]. Pierderile otomane s-au cifrat, probabil, la 1 000 de militari (din care 300 prizonieri) [77].

Într-un ordin de zi dat cu prilejul încheierii luptei pentru cucerirea centurii de fortificații exterioare a Vidinului comandantul Diviziei 2 infanterie aprecia: „În ziua de 12 ianuarie ați gonit din poziții întărite un dușman tot atît de numeros ca și noi, ați luat prizonieri, tunuri, arme, muniții, ați ajuns la porțile unei cetăți care se credea că nu se poate lua; prin vitejia voastră ați respins la 13 pe acel dușman ce credea că voi nu știți a păstra ce ați luat. Să trăiască în inimile noastre cît vom trăi și noi amintirea bravilor ce au căzut pe cîmpul de luptă, să trăiți ca să arătați fiilor voștri ce este vitejia" [78]. Pentru eroismul de masă manifestat în aceste memorabile lupte drapelele regimentelor 4 și 6 infanterie și 9 dorobanți au fost distinse cu ordinul „Steaua României", iar numeroși ofițeri și soldați au fost decorați.

ÎNFRUNTĂRILE DE LA BELOGRADCIK

Concomitent cu luptele date pentru cucerirea pozițiilor înaintate ale Vidinului, unitățile române au desfășurat ofensiva și împotriva garnizoanelor otomane din Belogradcik și din localitățile învecinate. Situată la 45 de kilometri sud de Vidin, într-o zonă muntoasă greu accesibilă, cetatea Belogradcik era deținută de o grupare de circa 3 000 de militari, din care numai 1 000 aparțineau trupelor regulate [79]. Deși garnizoana dispunea de puține tunuri — și acelea vechi, cu o slabă eficacitate —, zidurile groase și poziția dominantă, în vîrful unei stînci care permitea executarea unui foc de infanterie triplu etajat, făceau cetatea Belogradcik de necucerit prin asalturi directe. În satele din jur, aflate la circa 3—4 kilometri (Kalugher spre nord, Orești și Rașovița spre est, Borovița și Ciflik spre sud), adversarii construiseră întărituri, exploatînd avantajele oferite de terenul muntos. Pînă la sosirea trupelor române în zonă echipe inamice de cavalerie executau ieșiri din Belogradcik pînă la 10—15 kilometri de cetate în căutare de provizii.

Încă în timp ce diviziile 1 și 4 infanterie române înaintau spre Vidin comandamentul român apreciase că pentru a feri flancul stîng al trupelor proprii de eventuale lovituri inamice ce s-ar fi dat dinspre sud erau necesare izolarea și neutralizarea gru-

76 DIRRI, vol. VIII, p. 560. Istoricul austriac Anton Springer dă cifra totală de 435 de militari (op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 357).
77 Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 357. Cf. și Г. Георгиев, В. Топалов, op. cit., p. 422.
78 DIRRI, vol. VIII, p. 539.
79 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 989—990.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cetatea Belogradcik (foto I. Ostrovschi, 1975)

pării otomane din Belogradcik. În acest scop, Divizia 1 infanterie a constituit un detașament mixt, de tăria a două batalioane de dorobanți, o secție de artilerie și un escadron de călărași, care a fost îndreptat spre pozițiile defensive înaintate ale Belogradcikului. Sub comanda maiorului Nicolae Burchi, detașamentul a ocupat la 24 decembrie 1877/5 ianuarie 1878 satul Rujinți, în vreme ce Regimentul 3 dorobanți a alungat inamicul din localitățile Osmanli și Lagoșevți.

Pe aceste poziții s-au menținut unitățile Diviziei 1 infanterie pînă la 28 decembrie 1877/9 ianuarie 1878, cînd au fost înlocuite de Brigada 1 din Divizia 2 infanterie [80]. Această mare unitate avea în compunere regimentele 7 infanterie, 14 și 16 dorobanți, două baterii de artilerie și două escadroane de călărași. Ea a ocupat localitățile Skomlea, Medovnița și Rujinți, situate la est de Belogradcik, în timp ce la Biala și Kalugher, situate la nord de cetate, pe șoseaua spre Vidin, s-au instalat unitățile Brigăzii 2 din Divizia 4 infanterie.

La 1/13 ianuarie 1878 generalul George Anghelescu, comandantul Diviziei 4 infanterie, a hotărît să se execute un atac concentric asupra Belogradcikului, cu

80 Ibid., p. 990—991.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

scopul de a lichida toate rezistențele inamice din jurul cetății și a desăvîrși încercuirea fortăreței. Brigada 1 (din Divizia 2 infanterie) comandată de colonelul Cantili a înaintat spre Rașovița și Ciflik, interzicînd ca inamicul să se retragă eventual spre sud, iar Brigada 2 din Divizia 4 infanterie a atacat dinspre nord, pe direcția Biala — Kalugher — Belogradcik. Unitățile române s-au apropiat pînă la circa 1 500 de metri de cetatea otomană, care a devenit astfel vulnerabilă la focul artileriei [81].

Odată realizată încercuirea completă a cetății, comandantul Diviziei 4 infanterie a ordonat ca atacul să fie oprit, iar Belogradcikul să fie ținut sub tragerile artileriei. Ele au continuat și în zilele de 2/14 și 3/15 ianuarie 1878, însoțite de atacuri demonstrative ale regimentelor 8 infanterie și 2 dorobanți. Răspunsul artileriei adverse din cetatea Belogradcikului a fost slab și ineficient. Tunurile vechi nu reușeau să bată nici măcar pînă în liniile infanteriei române, „pe cînd obuzele noastre erau de un efect admirabil, producînd o mare dezordine în cetățuie" [82].

La 4/16 ianuarie întregul efectiv al Diviziei 4 infanterie a fost regrupat în zona de operații din jurul Vidinului, astfel încît pentru asedierea cetății Belogradcik a rămas doar brigada comandată de colonelul Cantili (din Divizia 2).

Garnizoana otomană de acolo a încercat să profite de slăbirea forțelor de încercuire și a ocupat poziția fortificată de la Kalugher, unde a instalat cîteva tunuri în baterie. Printr-un contraatac viguros trupele române au silit însă inamicul să se retragă din nou în cetate; la Kalugher s-au instalat cartierul brigăzii, Regimentul 7 infanterie, un batalion din Regimentul 16 dorobanți și o baterie de artilerie [83]. Siguranța de spate era făcută de un escadron de călărași instalat la Biala. Restul forțelor de încercuire a cetății Belogradcik erau repartizate astfel: la Skomlea — cîte un batalion din regimentele 14 și 16 dorobanți, un pluton de călărași și o secție de artilerie; la Rujinți — un batalion din Regimentul 14 dorobanți și trei plutoane de călărași.

Efectivele brigăzii care încercuise Belogradcikul erau cu totul insuficiente pentru a lua cu asalt această puternică fortificație, de aceea ele nu au întreprins acțiuni de această natură, care ar fi fost lipsite de perspectiva unor rezultate certe și ar fi provocat mari pierderi trupelor române. Dealtfel, în planurile comandamentului român obiectivul principal imediat în această zonă nu îl reprezenta cucerirea, ci neutralizarea Belogradcikului, pentru ca forțele otomane de aici să fie oprite de a interveni în sprijinul grupării care menținea Vidinul. Totuși, prin blocarea cetății și focul continuu de artilerie la care aceasta era supusă, garnizoana otomană din Belogradcik avea să fie, mai devreme sau mai tîrziu, obligată să capituleze.

Timp de șapte zile, de la 11/23 pînă la 17/29 ianuarie, fortificațiile adverse de la Belogradcik au fost bătute cu artileria, zi și noapte; cazarma și alte clădiri din oraș

81 Ibid., p. 991—992.
82 Ibid., p. 992.
83 Ibid., p. 993.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

au fost avariate. La 17/29 ianuarie colonelul Cantili a trimis comandantului cetății, Süleyman efendi, o scrisoare ultimativă prin care îi cerea să renunțe la rezistență și să evite astfel noi sacrificii umane și pierderi materiale. Comandantul superior otoman a răspuns că era hotărît să păstreze fortăreața pînă la ultimul om [84]. Deși refuzul de a preda cetatea prelungea inutil ostilitățile, ofițerii români au apreciat — ca și în cazul lui Osman pașa — demnitatea și vitejia ostășească a adversarului.

După o întrerupere de patru zile tragerile efectuate de artileria română asupra Belogradcikului au fost reluate la 22 ianuarie/3 februarie și au continuat aproape fără întrerupere pînă la încetarea generală a ostilităților din Balcani.

CONSOLIDAREA BLOCADEI COMPLETE REALIZATE DE ROMÂNI LA VIDIN

Realizarea încercuirii complete a Vidinului a pus în fața Marelui cartier general român problema alegerii unei modalități eficace de organizare a asediului, cu atît mai mult cu cît vremea nefavorabilă împiedica executarea unor lucrări genistice de amploare. S-a optat, pînă la urmă, pentru continuarea blocadei, cetatea urmînd să fie supusă, pînă la capitularea garnizoanei, focului intens al artileriei instalate de o parte și de alta a Dunării. Începînd de la 15/27 ianuarie, timp de nouă zile, 148 de guri de foc au aruncat asupra Vidinului mii de proiectile, din care multe incendiare, provocînd mari distrugeri, îndeosebi la depozitele de hrană și muniții ale inamicului.

La două decenii după evenimente istoricul austriac Anton Springer aprecia că în această etapă a bătăliei s-a remarcat artileria română prin eficacitate și comandament bine pregătit: „Orașul ardea vîlvătaie din toate părțile [...]. Asupra eficacității loviturilor este interesant de constatat că, de exemplu, zidul circular gros de cel puțin un metru care înconjura turnul de pulbere situat în incinta fortăreței (unde se mai aflau 4 000 de chintale de pulbere) a fost total dărîmat [...]. Corpul de asediere a avut în acea perioadă un puternic aliat în starea vremii. Într-adevăr, timp de mai multe zile a persistat o ceață atît de densă, încît abia se putea vedea la 50 de pași. Asediatorii au știut să utilizeze excelent această împrejurare; și astfel, cînd timpul a început să se însenineze, turcii s-au trezit în fața lor cu numeroase [amplasamente de] baterii la 1 500 de pași și chiar mai puțin de linia de încercuire, nu numai gata construite, ci de-acum și armate" [85]. În același timp comandamentul suprem român a preconizat măsuri pentru o temeinică amenajare genistică a inelului de încercuire a fortăreței, încît să se excludă reușita oricărei tentative de ieșire a celor asediați. Soluțiile indicate dovedeau că se asimilase cu rapiditate experiența bătăliilor aprige din lunile

84 Ibid., p. 996.
85 Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 358.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

precedente, îndeosebi cea a Plevnei, și că noile cerințe tactice erau adaptate la proporțiile armatei române și la concepția ei tradițională de a nu forța succesul prin sacrificarea inutilă a unor mari mase de ostași. Astfel, într-o amplă dispoziție a secției de geniu a Marelui cartier general [86], în care se făceau și generalizări interesante de artă militară, se indica, între altele, pentru trupele de investire: „Redutele vor trebui să aibă traverse și adăposturi blindate pentru apărători. Cele mai bune redute sînt acelea care nu cer pentru apărarea lor mai mult de o companie de infanterie, căci mai mari ar oferi prea mult spațiu expus focului cetății, ar cere prea mulți lucrători pentru construcție și prea mulți soldați pentru apărare" [87]. Dar desfășurarea rapidă a situației avea să elimine necesitatea unei asedieri îndelungate.

Moralul trupelor asediate a scăzut rapid, iar notabilitățile civile ale orașului au adresat insistent comandantului militar otoman al cetății rugămintea de a renunța la o rezistență zadarnică și a preda orașul, pentru a scuti astfel populația de sacrificii inutile [88].

FORȚELE RUSEȘTI ÎN COOPERARE CU VOLUNTARII BULGARI TREC BALCANII

În lunile decembrie 1877 — ianuarie 1878, în timp ce armata română se bătea intens în zona Vidin, în aria nord-vestică a teatrului de război balcanic, trupele ruse [89] au dezvoltat rapid ofensiva la sud de Balcani obținînd succese considerabile [90]. Astfel, la 11/23 decembrie 1877 forțele ruse comandate de generalul Gurko ($78^1/_2$ batalioane, 47 de escadroane și sotnii, 160 de tunuri) [91] au reînceput acțiunile spre sud, pentru trecerea Balcanilor. Deși au întîmpinat numeroase obstacole și au trebuit să depășească mari dificultăți (drumuri complet întroenite, pante mari care au impus ca piesele de artilerie și chesoanele să fie transportate cu brațele etc.), trupele generalului Gurko au zdrobit în luptele de la 21 și 22 decembrie 1877/2 și 3 ianuarie 1878 rezistențele

86 DIRRI, vol. IX (16 ianuarie 1878—3 martie 1878), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p. 8—14.

87 Ibid., p. 11.

88 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 988—989.

89 La începutul ultimei etape a războiului efectivul total al armatei ruse din Balcani se ridica la 314 000 de ostași și 1 343 de tunuri (Н. И. Беляев, op. cit., p. 317). Autori străini din epocă dau alte cifre. De pildă, austriacul Anton Springer, pe baza unor izvoare contemporane, indica 260 000 de combatanți plus aproximativ 1 300 de guri de foc de artilerie (op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 9). După o altă sursă rezultă că forțele ruse din Balcani ar fi totalizat 297 590 de militari, compuse din 307 batalioane, 224 de escadroane (sotnii), 1 236 de piese de artilerie (calculat după F. V. Greene, op. cit., p. 326). S-ar putea ca diferența dintre ultimele două estimații să reiasă din faptul că autorul englez a inclus, eventual, și militari din diverse servicii auxiliare.

90 *Сборник*, выпуск 14, p. 114—123, 124—151; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 997—1 012. Cf. și: F. V. Greene, op. cit., p. 321—374; Amédée Le Faure, op. cit., p. 285—342.

91 *Сборник*, выпуск 14, p. 114—116.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

adverse și au intrat în Sofia. Drumul lor spre Adrianopol era deschis. Imediat după acest succes Marele cartier general țarist a ordonat grupării generalului Radețki să pătrundă rapid dincolo de Șipka. La 23 decembrie 1877/4 ianuarie 1878 coloanele s-au pus în mișcare și, pînă la 27 decembrie 1877/8 ianuarie 1878, au reușit să învăluiască trupele otomane din trecătoare pe ambele flancuri; aflate într-o situație fără ieșire, acestea au fost silite, la 28 decembrie 1877/9 ianuarie 1878, să capituleze. Alte grupări ruse au trecut și ele Balcanii în acest timp. Forțele țariste aveau cale liberă să înainteze spre Constantinopol.

Armata rusă a avut, și în această perioadă, un sprijin substanțial din partea cetelor de voluntari bulgari, care s-au luptat eroic pentru libertatea poporului lor. Voluntarii bulgari s-au distins în special în luptele din zona Șipka — Șeinovo (27 și 28 decembrie 1877/8 și 9 ianuarie 1878), care au avut ca rezultat încercuirea și capturarea armatei otomane comandate de Veysel pașa [92].

Sűleyman pașa, care fusese chemat din cadrilater pentru a lua comanda unei grupări destinate să stăvilească ofensiva armatei ruse spre Constantinopol și Adrianopol, și-a dispus forțele pe o poziție defensivă la est de Filipopol. De asemenea, generalul Mehmet Ali a amenajat un front defensiv la Kirkilise. Totul a fost însă tardiv. La 3/15 ianuarie 1878 trupele ruse comandate de generalul Gurko au ocupat orașul Filipopol. De asemenea, forțele aflate sub comanda generalului Radețki au manevrat în spatele dispozitivului defensiv dirijat de Sűleyman pașa, tăind retragerea acelei grupări otomane spre Adrianopol și obligînd-o astfel să ia în repliere direcția Kavalla, de unde s-a îmbarcat pentru Constantinopol. La 8/20 ianuarie trupele ruse au intrat în Adrianopol și au continuat înaintarea pînă la o zi de marș de Constantinopol.

În Asia, după victoria de la Kars, forțele ruse au asediat Erzerumul, fixînd astfel principala grupare otomană de pe acest teatru de război, ceea ce a însemnat în fapt și sfîrșitul campaniei din zona respectivă.

Recunoscîndu-se învinsă, Poarta a semnat la 19/31 ianuarie 1878, la Adrianopol, armistițiul cu imperiul țarist.

NOUA FAZĂ A RĂZBOIULUI ELIBERATOR DUS DE SERBIA ȘI MUNTENEGRU

Agravarea situației strategice a forțelor armate otomane, determinată de amplele bătălii și lupte ale trupelor ruse și ale armatei române, a fost înrîurită și de noua

92 Pierderile totale ale detașamentelor de voluntari bulgari în campania din 1877—1878 s-au ridicat la 404 morți, 299 de răniți și 103 dispăruți (Cf. Йоно Митев, op. cit., p. 176).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

campanie declanșată de forțele armate sîrbești după redeclararea războiului (1/13 decembrie 1877) [93].

Inițial grosul trupelor sîrbești a acționat pentru blocarea orașului Niș și concomitent a înaintat pe direcția Sofia. Operațiile au început la 3/15 decembrie 1877. Un corp de armată și o divizie au investit Nișul, iar cele ce au pătruns spre sud-est au eliberat între 12/24 decembrie și 16/28 decembrie orașele Ak Palanka (întrerupînd în acest fel legătura dintre Niș și Sofia), Pirot, Kuršumlija și au ajuns pînă la Slivnița (circa 30 de kilometri nord-vest de Sofia), unde s-au oprit, întrucît între timp forțe ruse intraseră în Sofia.

Majoritatea disponibilităților sîrbești au fost concentrate pentru asaltarea puternicei cetăți otomane de la Niș. Atacurile succesive date cu bravură și pricepere de două corpuri de armată sîrbești au silit garnizoana cetății să capituleze la 29 decembrie 1877/10 ianuarie 1878. Victoria repurtată de Serbia la Niș a permis armatei sale să continue ofensiva și spre sud-vest, în principal urcînd valea Moravei, unde a eliberat orașul Vranje la 19/31 ianuarie 1878. Trupele sîrbești de Timoc și Zaječar au participat concomitent cu cele românești la luptele din zona Vidinului, unde au cucerit orașul Kula.

Ofensiva sîrbă a încetat în virtutea unei cereri rusești întemeiate pe armistițiul ruso-otoman încheiat la acea dată.

Pierderile suferite de trupele sîrbești în întreaga campanie s-au cifrat la 5 410 militari morți și răniți [94].

Efortul armatei Serbiei, ca și cel românesc, drenînd importante efective otomane în sectoare divergente, a facilitat forțelor ruse să depășească creasta Balcanilor și să-și accelereze înaintarea spre Adrianopol — Constantinopol [95].

În aceeași fază și-au intensificat dîrzele atacuri trupele Muntenegrului care, presate puternic de forțele inamice în primăvara anului 1877, își îmbunătățiseră apoi situația strategică datorită faptului că o mare parte a disponibilităților otomane de aici au trebuit să fie transferate într-un alt sector al teatrului de operații balcanic [96]. Ca urmare, armata muntenegreană a întreprins o ofensivă în Herțegovina, a silit garnizoana otomană de la Nikšić să capituleze, la 28 august/8 septembrie a eliberat orașul Bileć, iar în cursul iernii a realizat o pătrundere spre Marea Adriatică, încununată de luarea portului Antivari (azi Bar) la 28 decembrie 1877/9 ianuarie 1878, a orașului Ulčinj (6 spre 7/18 spre 19 ianuarie 1878) și de continuarea ofensivei de-a lungul litoralului spre

93 În acest sens, un istoric sovietic apreciază: „Operațiile întreprinse de armatele română, sîrbă și muntenegreană în cea de-a treia etapă a războiului au fixat circa 50 000 de turci care din această cauză n-au putut fi folosiți pentru a întări armata lui Süleyman pașa" (Н.И.Беляев, op. cit., p. 417).

94 *Vojna Enciklopedija*, 9, p. 121. Date asupra campaniei militare a Serbiei și în Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 70—73.

95 Etat-Major Général de l'Armée Serbe, op. cit., p. 166—167.

96 Cf. cap. al VII-lea, p. 160—161.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

sud, unde forțele muntenegrene s-au oprit în condiții similare cu cele ce au determinat sistarea ofensivei sîrbe.

GARNIZOANELE OTOMANE DE LA VIDIN ȘI BELOGRADCIK CAPITULEAZĂ ÎN FAȚA FORȚELOR ROMÂNE

La 20 ianuarie/1 februarie comandamentul român a propus garnizoanei otomane din Vidin să capituleze. Colonelul Ștefan Fălcoianu, șeful Statului major general român, a intrat în cetatea Vidin ca parlamentar, după ce în prealabil se ordonase încetarea focului. Declarînd că propunerile părții române erau dictate de sentimente umanitare, împuternicitul armatei române a asigurat comandamentul otoman că apărătorii cetății aveau să se bucure de tratamentul cuvenit unor bravi adversari. Mehmet Izzet pașa a refuzat, totuși, să depună armele [97]. În această situație, tragerile de artilerie asupra Vidinului au fost reluate, continuînd pînă la 23 ianuarie/4 februarie 1878.

La 11/23 februarie 1878 garnizoana otomană din Vidin a capitulat. Într-o convenție specială semnată de colonelul Ștefan Fălcoianu, din partea învingătorilor, și de Mehmet Izzet pașa, în numele învinșilor [98], s-au prevăzut condițiile în care trupele otomane aveau să evacueze Vidinul, iar forțele române să intre în cetate, onorurile reciproce care urmau a fi date cu acel prilej, facilitățile ce aveau să fie acordate pentru aprovizionarea militarilor turci cu merindele necesare de drum, libera navigație asigurată pe Dunăre pentru navele otomane, înlesnirile ce trebuiau să se facă familiilor refugiaților etc. Autoritățile militare române s-au angajat să intervină pe lîngă cele sîrbe pentru a permite libera trecere a coloanei otomane prin zona controlată de ele. În aceeași convenție s-a prevăzut, la articolul 8, ca garnizoana otomană de la Belogradcik să evacueze fortăreața și să o predea în condiții identice acelora în care armata română punea stăpînire pe Vidin.

A doua zi dispozițiile convenției au fost executate întocmai, fără incidente. Mehmet Izzet pașa, care a asistat la defilarea trupelor române, a avut cuvinte de admirație pentru frumoasa ținută și pentru vitejia lor. Pe unul din forturile cetății a fost înălțat tricolorul românesc, salutat cu trei salve de tun. Populația Vidinului, în haine de sărbătoare, avînd în frunte pe guvernatorul civil și autoritățile administrative ale orașului, a făcut armatei române o entuziastă primire, i-a aruncat flori și cununi în cale [99].

Semnificative pentru starea de spirit resimțită de militari și populația civilă la încetarea ostilităților au fost și scenele petrecute cu prilejul predării cetății

97 General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu, op. cit., p. 234.
98 Vezi textul convenției în IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 032—1 037.
99 Ibid., p. 1 038; cf. și Anton Springer, op. cit., Siebente Operations-Periode, p. 372—373.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Intrarea trupelor române în Vidin — 12/24 februarie 1878 (desen contemporan — secția stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

Belogradcik. După cum relata un martor ocular, în timp ce generalul Manu și colonelul Arion discutau cu Sűleyman efendi detaliile evacuării cetății, în curtea comandamentului soldații români și turci își manifestau bucuria pentru terminarea războiului, cîntau și jucau laolaltă [100].

Era aici o manifestare a simțămintelor ancorate în opinia publică românească, inclusiv la nivelul factorilor de conducere. Anume, în România, făcîndu-se bilanțul a peste patru secole de relații cu lumea turcă, se reținuse nu numai ceea ce rezulta din latura conflictuală, din expansiunea și silniciile promovate de pătura suprapusă a imperiului osmanliu, mai ales pînă pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Structura psihică a națiunii române și cu deosebire împrejurările din ultimul veac contribuiseră ca în țara noastră să nu se nutrească ură fanatică față de numeroasa populație turcă din Balcani, de la sud de Dunăre, și nici chiar față de ostașii adverși pe cîmpiile de bătălie din 1877—1878.

După cum s-a arătat, românii doriseră intens ca eliminarea dominației otomane exercitate asupra țării lor, dominație devenită intolerabilă chiar dacă în ultimele decenii era mai mult formală și mai puțin brutală decît alte apăsări, să nu ia calea înfruntării militare, să nu implice noianul de pierderi omenești și de devastări de bunuri antrenat

100 Jean Lahovary, op. cit., p. 365.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de orice conflict militar de amploare. Românii percepuseră că războiul dus de ei împotriva Porții se datora doar unei erori tragice făcute de forurile conducătoare otomane de atunci, incapabile să sesizeze realitățile noi ce apăreau în lume. Totodată, sentimentul public românesc era determinat în mare măsură și de o lucidă grijă pentru viitor. Era astfel manifest pentru maturitatea lui că se întrevedea, cînd pojarul înfruntărilor nici nu era stins, perspectiva necesară a unor relații amicale, pe bază de egalitate suverană, între România și statul națiunii turce, a cărui poziție de mare putere era în acea perioadă de acum de domeniul trecutului. Necesitatea unei restructurări pozitive a relațiilor româno-turce apărea vitală pentru securitatea și existența celor două popoare, contestate de forțe expansioniste diverse, restructurare care avea să capete după primul război mondial dimensiuni noi, benefice, prin abolirea imperiului otoman și apariția Turciei republicane.

După ce trupele române s-au instalat în Vidin s-a trecut la reorganizarea autorității comunale, încredințată de comandamentul român reprezentanților populației bulgare. Totodată a început inventarierea materialului și muniției otomane rămase în cetate, care au devenit captură de război a forțelor armate ale României: 139 de tunuri de diferite calibre, 27 de obuziere, 26 de mortiere, 6 mitralieze Gatling, peste 300 000 de proiectile de tun, peste 12 milioane de cartușe de pușcă, 6 500 de butoaie cu praf de pușcă etc. [101]. În cetatea Belogradcik s-au capturat 18 tunuri, din care 4 de fontă, 4 mortiere, 3 magazii cu cartușe și praf de pușcă. A făcut senzație descoperirea în depozitele otomane, alături de armele de foc, a unor mari cantități de arcuri și săgeți rămase din secolele anterioare [102].

Ocuparea cetăților Vidin și Belogradcik reprezenta încoronarea eroicei epopei a războiului dus pentru consacrarea independenței naționale. Elogiind faptele de vitejie săvîrșite de ostașii români în această campanie, înaltul ordin de zi pe armată dat la 15/27 februarie 1878 glăsuia: „Voi ați executat cu iuțeală și sprintenie marșurile cele mai grele pe viforoasele vremi și pe asprele geruri ale unei strașnice ierni, dar totodată ați dovedit că în ostașul român de astăzi, ca la strămoși, bărbăția este împerechiată cu răbdarea nevoilor, vîrtoșia trupului cu tăria inimii [. . .]. Vulturul românesc, care și-a desfășurat aripile la Grivița, își odihnește acum sborul pe feciorelnicele [103] ziduri ale Vidinului" [104].

Cu acest ultim episod al campaniei militare antiotomane armata română își îndeplinise misiunea încredințată de națiune: aceea de a-i consacra cu armele, pe cîmpul de luptă, neatîrnarea.

101 Arhivele Statului București, fond general Cernat, dosar 4/1877, f. 28.
102 Jean Lahovary, op. cit., p. 356.
103 Aluzie la faptul că turcii denumeau Vidinul „cetatea fecioară", întrucît nu fusese niciodată cucerită de vreo armată străină (cf. General I. Cotruț, op. cit., p. 70).
104 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 045.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL XII-LEA

EFORTUL FĂCUT DE MASELE POPULARE DIN TOATE PROVINCIILE ROMÂNEȘTI PENTRU SUSȚINEREA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Războiul de independență din 1877—1878 a solicitat întregul potențial economic al statului și a beneficiat într-un grad superior de girul moral și material al poporului român, ilustrare elocventă a modului în care masele populare au știut să se ridice la înțelegerea intereselor superioare ale țării. Masele populare din toate teritoriile locuite de poporul român, deoarece în toate evenimentele și momentele hotărîtoare ale istoriei naționale frontierele artificiale dispăreau în fața impresionantei solidarități românești. Este și aceasta o ilustrare elocventă a trăsăturii majore a poporului român, ca și a altor popoare care au fost silite de vicisitudinile vremurilor să trăiască despărțite.

Faptul că armata română a purtat războiul bizuindu-se pe posibilitățile interne a determinat conjugarea eforturilor guvernului cu cele ale straturilor largi ale poporului. Și în această privință consensul a fost cvasiunanim. Reflectînd hotărîrea fermă a poporului român de a susține războiul cu toate resursele de care dispunea, ziarul „Românul" scria: „Dorința noastră cea mai vie este de a vedea armata noastră trecînd Dunărea și mergînd să contribuiască la nimicirea unei dominațiuni devenită odioasă lumii întregi. Voim ca românii să-și datorească lor înșile independența absolută a patriei, o dorim pentru că credem că ea va contribui la mărirea și la ridicarea patriei" [1]. Însuflețite de o înaltă conștiință patriotică și înțelegînd semnificația momentului istoric, masele populare au răspuns fără ezitare și fără rezerve apelului guvernului de a contribui prin toate mijloacele la susținerea războiului. Țărănimea, constituind majoritatea absolută a populației și care în decursul istoriei se dovedise factorul militar hotărîtor în bătăliile purtate de poporul român pentru salvgardarea entității sale naționale, a suportat și de data aceasta greul războiului. Ea a asigurat aprovizionarea cu hrană, furaje, mijloace de transport, prin rechiziții, precum și donații în bani, îmbrăcăminte, alimente, medicamente pentru unitățile de pe front. Țărănimii i s-a alăturat cu însuflețire clasa muncitoare în plin proces de dezvoltare și afirmare, în frunte cu cercurile socialiste, meseriașii, intelectualitatea, forțele înaintate ale burgheziei, precum și alte pături și categorii sociale. Contribuțiile maselor din România, la care se adăugau cele ale conaționalilor din provinciile românești aflate sub stăpînire străină au completat sub-

1 „Românul", an XXI, 14/24 mai 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Transport de muniție și hrană pentru armată (în „Illustrirte Kriegs Chronik 1876—1878", Leipzig, 1878)

stanțial resursele bugetare oficiale, asigurîndu-se, astfel, într-un timp relativ scurt, înzestrarea și aprovizionarea armatei, baza materială necesară purtării campaniei militare.

EFORTUL FINANCIAR, MATERIAL ȘI ORGANIZATORIC AL STATULUI ROMÂN

De cea mai mare importanță și acuitate era, fără îndoială, procurarea mijloacelor financiare de care depindea rezolvarea tuturor celorlalte probleme ale dotării și echipării armatei. În acest sens pe primul loc se situează creditele votate de parlament. Astfel, bugetul Ministerului de Război pe anul 1877, care abia depășea 13 milioane lei, a fost suplimentat prin retragerea unor fonduri alocate altor investiții [2] sau din prevederile și excedentele bugetare ale altor departamente [3]. Numai în cursul anului

2 Din suma de 42,5 milioane destinată construcției căii ferate Ploiești—Predeal Ministerului de Război i-a fost alocat un credit de 10 milioane (Ion C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, vol. III, p. 5, 7, 8, 69; *Războiul pentru independență națională 1877—1878. Documente militare*, p. 203).

3 Din excedentul de încasări pe 5 ani, de la 1877 la 1881—1882, mai cu seamă al căilor ferate, poștei și telegrafului, în sumă de 65 529 362,39 lei, au fost intrebuințați 61 417 017 lei pentru rambursarea cheltuielilor războiului din 1877—1878 (Th. C. Aslan, *Finanțele României de la Regulamentul Organic pînă astăzi 1833—1905*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1905, p. 150—151 și 173).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

1877 au fost întrebuințate credite extraordinare și suplimentare totalizînd 19 838 131 de lei [4]. De asemenea Ministerului de Război i-a fost transferată suma de 914 000 de lei [5], reprezentînd plata tributului față de imperiul otoman, așa-numita „dare către Poartă", pe care guvernul român a anulat-o la numai două zile după proclamarea independenței [6].

Un rol însemnat în procurarea resurselor bănești necesare purtării războiului l-a avut emisiunea de bilete ipotecare în sumă de 26 260 000 de lei, garantate cu moșii ale statului. Această operație financiară a fost o necesitate pentru stat, care era angajat la plata rechizițiilor și comenzilor furnizate de diverși creditori ai armatei. În același timp ea contribuia la realizarea unei circulații bănești mult superioare simplei circulații metalice existente, constituind, potrivit aprecierii lui A. D. Xenopol, „prima măsură economico-financiară care a împins România în stadiul cel nou al dezvoltării sale" [7]. Ziarul „Socialistul" considera pozitivă emiterea biletelor ipotecare și, criticînd Partidul Conservator care se opunea ideii creării unei așa-numite monede de hîrtie, scria: „În grelele circumstanțe în care sîntem este elementar că banii formează piedestalul serios al acțiunilor. Ei bine, guvernul are bani. Pentru ce d-ni senatori respingeți acest mijloc de a-i avea, cînd nu puteți oferi altul? Așteptăm ca în dezbaterile ce se urmează necesitatea proiectului să se vadă în toată eminența ei" [8]. Biletele ipotecare au fost folosite abia în cursul anului 1878, cînd pentru nevoile armatei și pentru plata rechizițiilor de război au fost întrebuințați 15 449 000 de lei [9].

O parte din mijloacele financiare au fost obținute de statul român prin efectuarea unor servicii pentru armata rusă: transport pe căile ferate române, pe drumuri și căi fluviale, prestații în beneficiul armatei ruse de poștă și telegraf, vînzarea unor produse destinate aprovizionării și transportului (în afara celui feroviar) potrivit prevederilor convenției militare din 4/16 aprilie 1877. Pe baza unui aranjament de plăți, stabilit de comun acord, administrația armatei ruse din România era obligată să achite imediat sumele necesare pentru căile ferate, poștă și telegraf; de asemenea, cheltuielile de aprovizionare a armatei ruse și transporturile neferoviare urmau să fie plătite pe loc [10].

4 Cf. „Monitorul oastei", nr. 1, 12 ianuarie 1877, p. 10—13.
5 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 114—115.
6 „Monitorul oficial al României", nr. 118, 27 mai/8 iunie 1877, p. 3 454.
7 A. D. Xenopol, *Studii economice*, Librăria S. Samitca, Craiova, 1882, p. 130.
8 „Socialistul", an I, nr. 1, 26 mai 1877.
9 Restul, pînă la concurența sumei integrale a emisiunii, a fost folosit pentru construirea căii ferate Mărășești—Buzău și pentru alte cheltuieli ale anilor 1879 și 1880 (Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933*, Tipografia Ziarului „Universul", București, 1934, p. 104).
10 De această operațiune se ocupa „Societatea de aprovizionare a armatei ruse" — un consorțiu particular de capitaliști ruși, care lucra în numele și din împuternicirea guvernului rus, "intru totul asimilată, în ceea ce privește drepturile și îndatoririle sale, cu intendența imperială" (Intendant lt.-colonel Ștefan Manolescu, *Istoricul hrănirei trupelor în campanie*, Tipografia „Minerva", Bacău, 1925, p. 91).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Întrucît acest aranjament a fost ratificat de guvernul Rusiei abia la 24 noiembrie/6 decembrie 1877, România a fost nevoită să solicite un avans de 5 milioane de lei [11] în contul cheltuielilor determinate de trecerea armatei țariste prin țara noastră.

Sumele obținute pe această cale — a împrumutului-avans, a produselor vîndute și transporturilor efectuate în beneficiul armatei ruse (numai valoarea transporturilor efectuate pe căile ferate române pentru armata rusă pînă la 1/13 iunie 1877 reprezenta 7 milioane de lei) [12] — au avut un rol pozitiv în sporirea disponibilităților financiare ale statului român, în îmbunătățirea comerțului și a circulației monetare în țară [13].

Pe lîngă procurarea fondurilor care valoric satisfăceau necesitățile armatei, statul a trebuit să facă față unor sarcini mari, complexe și dificile, unor neajunsuri și greutăți în ceea ce privește dotarea unităților și marilor unități cu armament și celelalte materiale de război, asigurarea medicală a trupelor, aprovizionarea cu hrană, furaje, echipament, mijloace de transport.

Comenzilor de material făcute în străinătate anterior stării de beligerantă cu imperiul otoman le-au fost adăugate altele noi, adresate către firme producătoare de armament, muniție și material tehnic militar din Rusia, Franța, Anglia, Germania. Astfel, în aprilie au sosit din Rusia 25 000 de puști Krnka, 3 600 000 de cartușe, 20 de tunuri de asediu, 12 mortiere cu accesoriile lor și altele [14]. Urmînd calea ocolită prin Germania și Rusia, deoarece, datorită „neutralității", Austro-Ungaria nu permitea tranzitul pe teritoriul său, s-au primit materiale furnizate de firme franceze (loturi din comanda de 50 000 de puști de infanterie model Peabody), engleze (pe tranșe, onorate pînă la sfîrșitul lui martie 1878, 5 000 000 de tuburi metalice pentru cartușe Peabody), germane (5 000 de obuze, 10 000 de șrapnele pentru tunurile de 8 cm 1868 și altele) [15].

În acțiunea de dotare a armatei cu material de război a fost angajată, în limita potențialului productiv, și industria românească. Arsenalul armatei din București, cu un efectiv mărit, lucrînd pe toată durata războiului pentru campanie, a confecționat chesoane și furgoane, a reparat materiale de artilerie etc. Nevoilor campaniei

11 Avansul a fost solicitat printr-o scrisoare a generalului Iancu Ghica, agentul diplomatic al României la St. Petersburg, din însărcinarea lui M. Kogălniceanu, adresată la 30 aprilie/12 mai 1877 ministrului de Finanțe rus, Reutern. În scrisoarea diplomatului român se accentua caracterul de avans al împrumutului (cf. General Radu Rosetti, *Corespondența Generalului Iancu Ghica 2 aprilie 1877 — 8 aprilie 1878*, „Cartea Românească", București, 1930, p. 57, 59, 69—70). Guvernul rus a acordat acest avans în mai multe tranșe.

12 I. C. Brătianu, op. cit., vol. III, p. 83.

13 Sumele încasate de guvernul român pentru serviciile făcute în favoarea armatelor ruse, cît și pentru aprovizionarea lor au adus un excedent bugetar care a permis statului român ca biletele ipotecare să poată fi folosite abia în cursul anului 1878. Trebuie menționat, totodată, că o seamă de profitori de război, negustori, arendași, moșieri etc., au folosit conjunctura pentru a se îmbogăți de pe urma afacerilor implicate de aprovizionarea trupelor ruse.

14 DIRRI, vol. II, p. 447.

15 Ibid., vol. III, p. 71.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

le-a subordonat activitatea și Pirotehnia armatei [16], a doua mare întreprindere militară românească după Arsenal. Unele comenzi militare au fost executate la diferite stabilimente din afara armatei, întreprinderi particulare și ateliere meșteșugărești, cum au fost fabricile de praf de pușcă de la Piatra Neamț și Tarcău, Școala de meserii din Craiova (care a confecționat pontoane pentru trecerea Dunării); căruțe pentru încărcături grele și transporturi pe distanțe mari au fost achiziționate de la ateliere de profil din Sibiu și Brașov, Cernăuți și Rădăuți.

Deoarece un sector în care se resimțeau mai mult neajunsurile înzestrării armatei era cel al echipamentului [17], au fost necesare măsuri speciale pentru folosirea întreprinderilor mai mari și a atelierelor mici pentru a confecționa mantale, cojoace, încălțăminte, lenjerie [18].

Pentru asigurarea medico-sanitară, așa cum rezultă și din cele arătate în capitolele anterioare referitor la organica armatei după mobilizare, s-au organizat cinci ambulanțe divizionare, două ambulanțe de corp de armată, o ambulanță a Cartierului general și una de rezervă, împărțită în patru secții [19]. Acestora, cum se va vedea mai departe, li s-a adăugat și concursul remarcabil dat de două ambulanțe ale „Crucii Roșii". S-au amenajat spitale pentru răniți în zona de operații și în interiorul țării.

Au fost sporite fondurile pentru procurarea de instrumentar medical, medicamente, echipament și obiecte spitalicești de la 290 000 de lei în primăvara lui 1877 la 400 000 de lei în a doua jumătate a aceluiași an [20]. Un mare număr de medici renumiți, ca Marcovici, Felix, Danielopolu, au trecut la dispoziția serviciului sanitar al armatei.

Se cuvine menționat faptul că serviciul sanitar al armatei a fost bine organizat. Aceasta s-a datorat în primul rînd calităților care caracterizau personalitatea aflată în fruntea lui, generalul dr. Carol Davila. Avînd o înaltă pregătire științifică — chimist, chirurg, specialist în terapeutică —, un excepțional spirit practic, o mare putere de muncă, Carol Davila a făcut ca serviciul sanitar al armatei române să-și înscrie, în timpul războiului, unul din cele mai frumoase capitole ale activității sale [21]. Pe cîmpul

16 Pirotehnia asigura și pregătirea militarilor plutonului de artificieri din compania de pontonieri.

17 „Echiparea oamenilor cu efecte de îmbrăcăminte s-a făcut foarte cu greu, căci lipsa de efecte de toate categoriile se simțea mult în acest timp. Parte din tunari nu au putut fi echipați decît cu tunici, alții cu spențere și restul cu bluze. Celor cu tunici li s-au dat chipiuri, toți ceilalți au primit capele și berete de marinari. Unii au primit ca încălțăminte cisme, alții bocanci cumpărați de la diferite magazine; lipseau mantăile, care s-au primit mai tîrziu; cojoacele și o parte din hainele groase s-au primit de unele unități tocmai la 14 octombrie 1877" (Colonel Gheorghe Em. Lupașcu, op. cit., p. 14). Din august și pînă la 1 decembrie 1877 s-au deschis în acest scop credite pentru Ministerul de Război totalizînd suma de 1 825 000 de lei. Unele comenzi au fost realizate însă tîrziu, din care cauză mulți ostași au avut de suferit efectele gerului cumplit din iarna 1877—1878.

18 „Monitorul oastei", nr. 28, 29 decembrie 1877, p. 898—899, 903—904; DIRRI, vol. V, p. 357, 360, 365.

19 O ambulanță divizionară sau o secție avea ca personal: un comandant, nouă medici, doi farmaciști, un ofițer și 80 de militari ai companiei sanitare.

20 Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fond Arhiva A. 1 783.

21 Organizarea ambulanțelor militare române și activitatea lor au fost apreciate elogios de celebrul medic rus Pirogov, pe atunci chirurg al armatei țării sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Personalul sanitar al ambulanței „Griviţa" în timpul luptelor de la Plevna; al patrulea în picioare de la stinga la dreapta, generalul dr. Carol Davila (în albumul „Suvenir din resbelul 1877—1878")

de luptă Davila dirija permanent ambulanțele, călare, în primele linii, sub gloanțele inamicului, strigînd „Înainte, tot înainte!" — notează unul din medicii care l-au cunoscut [22]. „Davila — sublinia într-o telegramă comandantul suprem român — e pretutindeni, acolo unde ai nevoie de el" [23].

Ambulanțele române și spitalele temporare de la Griviţa, Riben, Verbiţa, Mecika, Muselim Selo, Rahova, Arcer Palanka și din alte localități au îngrijit aproape 13 000 de răniți și bolnavi din rîndul trupelor proprii, al celor aliate și al celor inamice [24].

În domeniul serviciilor guvernul și comandamentul armatei au întreprins o serie de măsuri privind organizarea sistemului de depozite de toate categoriile. Pentru muniții existau: depozitul central din București, depozite regionale (cîte unul de divizie), precum și depozite mai mici (pe garnizoane). În centrele mari și în zonele de concentrare, în orașele aflate în apropierea ariilor de bătălie, îndeosebi în Muntenia și Oltenia, apoi la sud de Dunăre s-au constituit depozite de subzistențe și furaje (București, Craiova, Pitești, Caracal, Turnu Măgurele, Bechet, Rast, Ciuper-

22 Dr. Mălărescu. Vezi Elena Perticari-Davila, *Viața și corespondența lui Carol Davila*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", București, 1935, p. 388.
23 Ibid.
24 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

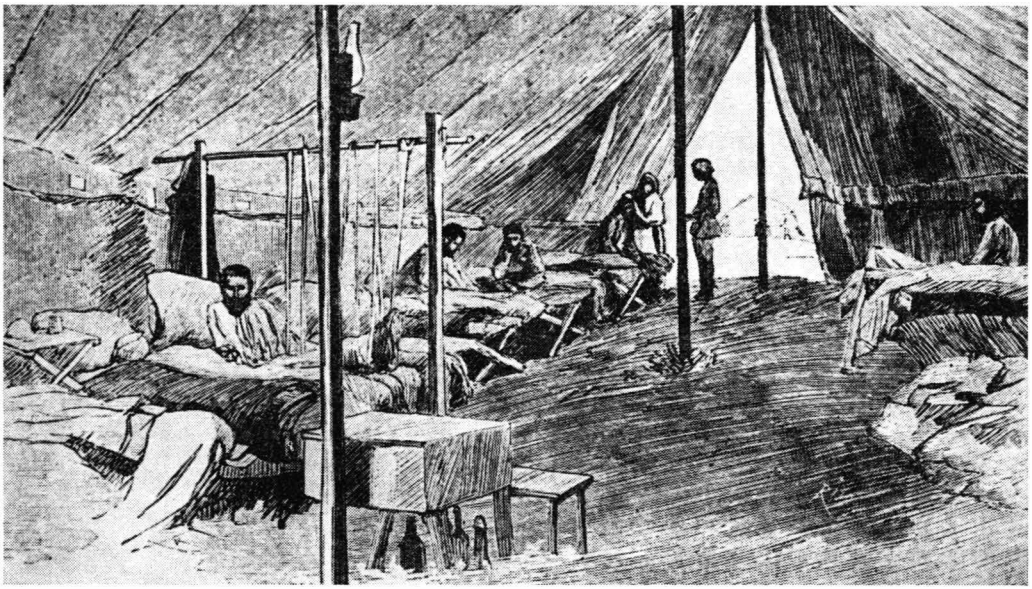

Spital de răniți la Zimnicea (desen contemporan, — secția stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

ceni, Rahova, Lom Palanka), parcuri de vite (Turnu Măgurele, Caracal, Craiova, București), manutanțe (București, Turnu Măgurele, Corabia, Caracal, Pitești, Poiana Mare, chiar și la Iași), convoaie de care încărcate cu provizii pentru a fi expediate peste Dunăre [25]. Pe lîngă acestea, pentru trupele care au acționat pe teritoriul național procurarea hranei, furajelor și altor materiale s-a asigurat și nemijlocit din localitățile rurale din jurul punctelor de dislocare sau dispunere, ceea ce, desigur, a reprezentat un efort sporit pentru producători, pentru familiile descompletate prin plecarea celor valizi la oaste.

În vara anului 1877 s-a înregistrat o anumită îmbunătățire în organizarea depozitelor pentru armată, o mai mare densitate a acestora și o mai bună dispunere teritorială. Depozitul central al trupelor din Oltenia a fost amenajat la Craiova, unde au fost îndreptate alimentele din celelalte județe [26]. Dovedindu-se insuficient, s-a înființat un nou depozit la Corabia, iar prin masarea trupelor pe malul oltean al Dunării, un alt depozit la Piatra Olt, mai dezvoltat chiar decît cel de la Craiova.

Pe lîngă depozitele mari au fost înființate și o serie de depozite mai mici, în funcție de dislocarea marilor unități, cum au fost cele de la Turnu Severin, Galicea

25 Intendant lt.-colonel Ștefan Manolescu, op. cit., p. 97—98.
26 DIRRI, vol. V, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Generalul dr. Carol Davila

Mare, Salcia, Cetate, Ostroveni. La începutul anului 1878, datorită necesității de a apropia de trupe locurile stocării, s-au înființat depozite divizionare la Arcer Palanka, la Nazîr Mahala și alte localități de la sud de Dunăre [27].

Mijlocul de bază al aprovizionării armatei române l-au constituit rechizițiile. Potrivit „Regulamentului asupra rechizițiunilor militare", publicat la 6/18 aprilie 1877, cădeau sub impactul obligațiilor „obiecte și serviciuri a căror întrebuințare ar fi necesară armatei" [28]. Din statisticile vremii rezultă că timp de 16 luni (9/21 aprilie 1877 — 5/17 august 1878) armata română a fost aprovizionată pe această cale cu obiecte de echipament, mijloace de transport, alimente, furaje ș.a., în cantități însemnate, fără de care purtarea războiului n-ar fi fost posibilă.

Cu toate privațiunile, acțiunea a fost înțeleasă de populație ca o îndatorire patriotică, ca o recompensare a sacrificiilor de sînge făcute de ostașii care luptau pentru libertate. Astfel, prefectul județului Suceava (pe atunci cel cu reședința la Fălticeni) înștiința Ministerul de Interne că în județ se găsea brînză din abundență și întreba ce cantitate era necesar a se rechiziționa [29]. Prefectul județului Bolgrad raporta — la 11/23 și 19/31 iulie 1877 — că expedia din rechiziții 208 cai și 87 de boi, iar peste cîteva zile urmau a fi trimise 100 de trăsuri cu cîte doi cai, precum și circa 100 000 de ocale de fasole și linte și 500 de ocale de brînză [30]. Numai valoarea

27 Ibid., vol. VIII, p. 387, 524.
28 *Războiul pentru independență națională 1877—1878. Documente militare*, p. 111.
29 Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Divizia Comunală, dosar 4 953, f. 3.
30 Ibid., dosar 4 956, f. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

rechizițiilor de cai și trăsuri din județul Bolgrad se ridica, la 19/31 iulie, la 61 994,50 lei, costul trăsurilor la 20 468,50 lei, al cailor la 35 825,50 lei și al harnașamentelor la 5 700,50 lei [31]. Prefectul județului Cahul raporta, la 13/25 iulie, expedierea a 8 315 ocale de brînză (inclusiv caşcaval), iar peste cinci zile a unei alte cantități de 3 043,5 ocale [32]. Din același județ pînă la 13/25 iulie s-au trimis 132 „cai de trăsuri", „cai robuști și sănătoși", „învățați" și „neînvățați", 293 de vite cornute, adică mai multe decît se ceruseră (200 de vite de măcelărie) [33]. Din județul Ismail s-au rechiziționat mai ales grîne. Numai la 19 iunie/1 iulie, potrivit raportului prefectului, se colectaseră astfel 500 de chile de grîu și orz în preț de 250 de căruțe [34].

În ansamblu, numai rechizițiile care urmau să fie plătite au însumat o valoare de aproape 12 milioane de lei. Astfel, au fost rechiziționate 59 238 de vite de tăiere, 1 386 641 kg de alimente diverse, aproape 1 200 000 kg de mălai, circa 116 199 hl de grîu, 195 481 hl de orz, peste 19 000 000 kg de fîn ș.a.

O privire recapitulativă asupra județelor dovedește că printre primele în ce privește rechizițiile s-au situat Doljul, cu produse în valoare de aproape 2 240 000 de lei, Romanați — peste 1 115 000 de lei, Ialomița — peste 1 100 000 de lei, Teleormanul — peste 528 000 de lei, Mehedinții — peste 460 000 de lei, Argeșul — aproape 400 000 de lei, urmate de Roman, Vlașca, Ismail, Putna, Olt, Cahul și Bolgrad, cu sume mai mici, după posibilitățile lor economice [35].

Transportarea produselor destinate trupelor a constituit una din cele mai serioase dificultăți organizatorice. Numeroase împrejurări au făcut ca aprovizionarea ritmică a armatei, de însemnătate hotărîtoare, să se realizeze cu destule greutăți. Cauza principală o constituia lipsa mijloacelor de transport. Rețeaua căilor de comunicație rutiere — de 3 300 km în 1874 — era insuficientă și nu totdeauna întreținută în condiții mulțumitoare. Situația era asemănătoare și în ce privește segmentele feroviare, 955 km în 1875, cu un parc limitat de locomotive și vagoane [36]. Pe teritoriul străin drumurile de la Nicopol la Plevna erau desfundate. Timpul ploios și apoi înzăpezirea au constituit alte piedici în transportarea celor necesare frontului.

Multe rapoarte ale participanților la război sau ale martorilor oculari sesizau încordarea eforturilor determinate de aceste greutăți. „Cu un mare rîu în spate, între bază și liniile lor de operațiuni — nota T. C. Văcărescu —, cu un rîu ca Dunărea

31 Ibid., dosar 4 952, f. 49.
32 Ibid., dosar 4 953, f. 4.
33 Ibid., dosar 4 951, f. 285.
34 Ibid., dosar 4 886, f. 289 și 311.
35 Cf. Alex. Pencovici, *Rechisițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în resbelul din 1877—1878*, Tipografia Statului, București, 1879, p. V—VIII; *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 220; *Războiul pentru independență națională 1877—1878. Documente militare*, p. 632—635.
36 Pentru necesități de război s-au construit chiar atunci două linii ferate: Galați—Tighina și Bolgrad—Ismail.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

care, în anotimpul ploilor, se umflă și-și varsă prisosul puternicilor sale ape la mari distanțe de țărmuri, care cu intrarea în iarnă începe să se prindă în ghețuri cărora nici vase, nici pontoane nu li se pot împotrivi, problema comunicațiilor [. . .] avea să devină mult mai grea, aprovizionarea lor mult mai nesigură" [37]. Notații asemănătoare făcea, în fața Plevnei, colonelul Ch. Crăiniceanu: „Din cauza dificultăților de transport din țară peste Dunăre și pe drumuri devenite, în urma lapoviței, cu totul impracticabile, proviziunile se primeau neregulat. Mai greu era pentru cai, deoarece fîn, paie, mei nici nu se mai găseau pe cîmpuri. Se păștea caii, în cele din urmă, din mînă, pe la rădăcinile tufelor. Pentru noapte li se da cotoare tocate de tulpine de porumb ce se mai găseau pe cîmpuri, tăiați deja o dată. Orzul însă se distribuia din timp în timp, și cînd nu se putea să-l primim, îl înlocuiam cu porumb, ce cîteodată mai puteam găsi prin înfundături nefrecventate, părăsite de turci" [38].

Starea grea a căilor de comunicație și transporturilor feroviare, cauzată de înrăutățirea continuă a vremii, a determinat, în mod obiectiv, ca transporturile militare, atît pentru armata română, cît și pentru cea rusă, să se efectueze, în cea mai mare parte a lor, cu care și căruțe trase de boi și de cai. În total s-au rechiziționat 66 387 de vite de povară (din care 26 000 de boi și vaci, 7 129 de cai), 264 394 de care, s-au prestat 1 054 747 de zile de lucru, timp în care s-au parcurs aproape 26 144 000 km [39]. În marea lor majoritate acestea au fost rechiziționate de la țărani, contribuția lor dovedindu-se și în acest domeniu de însemnătate inestimabilă.

O pondere mare aveau transporturile prestate pentru armata rusă. De exemplu, de la declararea războiului și pînă la 31 decembrie 1877/12 ianuarie 1878 numai în gara Iași au sosit 1 056 de trenuri militare ruse și, ca urmare, căile ferate române au trebuit să transporte de la Iași spre interiorul țării, via Roman, 269 008 militari ruși, 2 974 de medici și personal sanitar, 53 882 de cai, 658 de tunuri, 9 959 de trăsuri, căruțe, pontoane, mașini, locomobile și ambarcațiuni, 145 920 kg de monede de metal, 42 586 870 kg de echipament militar [40]. Transporturilor de pe căile ferate li s-a adăugat traficul rutier, foarte intens. Numai din județul Buzău, începînd cu luna decembrie 1877, s-au asigurat permanent 2 400 de care pentru a efectua aprovizionarea armatei ruse [41]. Mulți țărani se întorceau acasă pe jos, fără vite și fără car, cu o dovadă de la autorități că au efectuat transporturi și că au dreptul la o recompensă din partea guvernului [42]. Dar, în timp ce țăranii suportau cele mai grele îndatoriri

37 T. C. Văcărescu, op. cit., p. 421.
38 Colonel Ch. Crăiniceanu, op. cit., p. 74.
39 Al. Pencovici, op. cit., tabel nr. 18–19.
40 „Dorobanțul", nr. 138, 4 aprilie 1878.
41 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877–1878*, p. 315.
42 Un tablou realist al acestei stări de lucruri în lucrarea medicului socialist Nicolae Codreanu, *Situația țăranilor din România*, în *Documente privind începuturile mișcării muncitorești din România 1821 — 1878*, Editura Politică, București, 1971, p. 848.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ale rechizițiilor și corvezilor, mari negustori, moșieri și arendași se eschivau, trecîndu-și vitele, carele, trăsurile, cercalele pe numele unor supuși străini, scutiți de rechiziții (de obicei austro-ungari), practici tolerate de unele organe administrative și chiar de unii ofițeri din serviciul de intendență. Atitudinea răuvoitoare a unora dintre arendași a determinat pe diferiți prefecți să propună rechiziționarea urgentă a tuturor „produselor arendașilor debitori statului, iar prețurile să se fixeze de comisiunea de aprovizionare după mercurialele zilnice, fără ca dînșii să aibă dreptul a se împotrivi la rechiziție și transport, căci nu este drept a se lua de la persoane care nu datorează nimic, pe cînd dînșii, deși debitori statului, refuză orice înțelegere" [43]. Chiar Ministerul de Interne sesiza, la 28 noiembrie/10 decembrie 1877, „abuzurile cu carele de rechiziții săvîrșite de unii primari, cu știința subprefecților, în folosul proprietarilor și arendașilor" [44].

Moșieri, arendași, organe ale administrației au săvîrșit malversații și în ajutorarea familiilor ostașilor de pe front. Potrivit legilor de război, organele administrative aveau obligația ca toate lucrările cîmpului pentru familiile dorobanților și rezerviștilor mobilizați să fie făcute cu cea mai mare regularitate de comunele respective. Guvernul stabilise obligația comunelor de a da asistență gospodăriilor ostașilor combatanți; acestea erau prin lege scutite de orice fel de rechiziții. În pofida stipulațiilor legale, unii arendași și proprietari de moșii au silit pe soțiile mobilizaților să muncească în locul soților aflați sub arme. „Această procedare — menționa ministrul de Război, generalul Alexandru Cernat, într-o adresă către ministrul de Interne —, într-un timp cînd fiecare cetățean trebuie a contribui la îmbunătățirea soartei familiilor soldaților chemați la apărarea țării, o supun la cunoștința dumneavoastră, rugîndu-vă să binevoiți a lua măsurile ce le veți crede a fi mai nimerite nu numai ca familiile soldaților să fie cît se poate de menajate, dar și cîmpul lor să fie lucrat" [45]. Nici o povară, oricît de grea, nici un abuz, oricît de revoltător, n-a frînat entuziasmul țărănimii, care a susținut statul în efortul său militar și economic; producătorii satelor nu s-au sustras de la nici un sacrificiu, cu convingerea nestrămutată că acestea erau spre binele patriei.

CONTRIBUȚII VOLUNTARE ALE MASELOR POPULARE DIN TOATE PROVINCIILE ROMÂNEȘTI

În afara rechizițiilor, transporturilor, cartiruirilor și altor obligații stabilite de stat, masele populare din partea liberă a României și, alături de ele, cele din pro-

43 DIRRI, vol. II, p. 310, și vol. III, p. 539—540.
44 Ibid., vol. VII, p. 700.
45 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 148.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

vinciile aflate în subjugare străină au susținut războiul de independență prin importante donații în bani, alimente, îmbrăcăminte și altele. Valoarea donațiilor în bani și natură este estimată de cercetătorii problemei la cifra de-a dreptul impresionantă de 9 247 000 de lei provenită numai din contribuțiile înregistrate, care reprezenta mai mult de două treimi din bugetul Ministerului de Război al României pe exercițiul 1877. Raportînd această sumă la aceea alocată pentru hrana pe o zi a unui soldat (0,50 lei), rezultă că întreaga armată română de campanie putea fi întreținută pe o perioadă de 300 de zile [46].

De la început țărănimea, muncitorimea, intelectualitatea din România au înțeles să contribuie la înzestrarea armatei cu arme moderne. De aceea, de la declararea războiului, s-au deschis în toată țara liste de subscripții pentru cumpărarea de arme. Acțiunea a înregistrat o intensitate deosebită după apelul lansat, în septembrie 1877, de Mihail Kogălniceanu, în care se arăta că „avem brațe, dar nu avem puști" și se apela la contribuții benevole pentru cumpărare de armament [47]. Acest apel era reflexul epilogului luptelor de la Grivița, care demonstraseră necesitatea scoaterii din dotare a modelelor de puști cu performanțe depășite. Apelul guvernului, afișat în sate și orașe, s-a bucurat de un larg ecou. Pentru colectarea sumelor destinate înzestrării armatei au fost organizate în județe comitete alese de cetățeni, care trebuiau să „constate în mod oficial numărul și natura ofrandelor ce în fiecare județ s-au primit și se primesc pe fiecare lună pentru trebuințele armatei române" [48]. Fiecare județ era solicitat să contribuie cu sumele necesare pentru cel puțin 2 000 de puști Peabody[49].

Consiliile județene și comunale, locuitorii orașelor și satelor s-au străduit să aducă o contribuție cît mai însemnată la această acțiune patriotică. Ziarul „Românul" relata că cetățenii Buzăului au fost primii care au luat inițiativa de a subscrie pentru cumpărarea a 2 000 de puști; cei din Botoșani au subscris 6 000 de lei, iar primăria orașului s-a angajat să voteze un credit în același scop; Brăila s-a obligat cu suma de 30 000 de lei din partea comunelor și încă 7 000 de lei din partea Comitetului permanent și a unor cetățeni; orașul Ploiești s-a angajat cu contravaloarea a 700 de puști — circa 42 000 de lei; Tecuci — cu 8 137 de lei, Roman — cu o sumă echivalentă cu prețul a 120 de puști, iar Bîrladul — pentru 2 000 de puști [50]. Județul Iași a contribuit, pînă la 22 octombrie/3 noiembrie 1877, cu 28 410 lei; la 30 septembrie/12 octombrie prefectura județului Vîlcea raporta că din fondurile județului dona suma de 10 000 de lei pentru cumpărarea de arme [51]; în același scop județul Ismail a contribuit pînă la

46 Al. Pencovici, op. cit., p. VI; I. Munteanu, *Contribuția țărănimii la cucerirea independenței*, în „Sargetia", an V, 1968, p. 251—263.
47 „Românul", an XXI, 7 septembrie 1877.
48 Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Divizia Comunală, dosar 4 898, f. 180.
49 Arhivele Statului Brăila, fond Primăria Brăila, dosar 65, f. 2.
50 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 220.
51 Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Divizia Comunală, dosar 4 900, f. 276.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

2 decembrie 1877 cu 15 832,29 lei, iar cu o sumă sensibil egală s-a înscris și județul Cahul [52]; epitropia bisericii Slobozia a donat pentru cumpărarea de puști 1 200 de lei.

Au subscris pentru cumpărarea de arme asociațiile de lucrători și meseriași organizate de curînd: „Asociația muncitorilor constructori" din București — 100 de lei; lucrătorii și funcționarii din „Tipografia laboratorilor români" — 288,50 lei; personalul unor șantiere de construcții din județul Vîlcea — 211 lei; personalul circumscripției a III-a CFR a donat 123,30 lei etc. [53].

Sumele donate anume pentru înzestrarea armatei s-au ridicat la peste 1 200 000 de lei, cu care se puteau plăti 35 000 de puști [54].

Pe lîngă subscripțiile de acest gen masele populare au contribuit cu donații în bani și în natură pentru acoperirea altor nevoi ale armatei. În acest scop au luat ființă comitete și societăți pentru adunarea de fonduri și ofrande destinate armatei. Numărul acestor comitete și societăți cunoscute din izvoarele vremii se ridică la aproximativ 40. Foarte active s-au dovedit societățile „ Crucea Roșie", „ Independența", „Providența" ș.a. La fel de active au fost și comitetele de femei organizate în diferite județe, dintre care s-au distins cele din Iași, Bacău, Focșani, Tecuci etc. Numai societatea „Crucea Roșie" a adunat suma de 524 565 de lei [55]. Comitetul doamnelor din Tecuci consemna, la 26 iunie/8 iulie 1877, că pe baza listelor de subscripție și abonamente realizase, pînă la acea dată, suma de 2 038 de lei. Locuitorii din Leova, județul Cahul, au depus la 20 septembrie/2 octombrie 1877 la prefectura județului suma de 321 de lei [56].

Muncitorimea a participat, de asemenea, cu toată însuflețirea la efortul întregului popor. Lucrătorii cizmari din București au subscris 127,50 lei, ofrandă benevolă a 40 de muncitori care donaseră sume de la 0,50 lei la 8 lei [57]. În același scop, asociația lucrătorilor din Tipografia „Tiel & Weiss" din București a înaintat Comitetului Central al „Societății Crucea Roșie" suma de 100 de lei [58].

„Comitetul israelit" din Iași, instituit pentru ajutorarea soldaților răniți și bolnavi, a depus la Serviciul sanitar al armatei suma de 8 000 de lei pentru a se înființa, cu tot ce era necesar, un spital ambulant și, deosebit, 2 000 de franci pentru instrumente chirurgicale și pansamente [59].

Numeroși profesori și învățători, funcționari administrativi, membri ai clerului au contribuit cu părți din salariul lor lunar. Astfel 94 de învățători din școlile rurale

52 Ibid., dosar 4 902, f. 314, 371.
53 *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România 1821—1878*, p. 809, 818—819, 820—821, 822—824.
54 Al. Pencovici, op. cit., p. VIII.
55 DIRRI, vol. II, p. 383.
56 Arhivele Statului București, fond Ministerul de Interne, Divizia Comunală, dosar 5 701, f. 4.
57 „România liberă", an I, nr. 90, 1 septembrie 1877.
58 „Monitorul oficial al României", nr. 216, 25 septembrie/7 octombrie 1877, p. 5 637.
59 „Românul", an XXI, 27 iulie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

din județul Dolj au donat în folosul armatei române 2 584 de lei; primarii și notarii din plasa Negoești, județul Ilfov, „văzînd greutățile prin care trecea țara, au hotărît să dea o parte din salariile ce le primesc, cu începere din luna septembrie 1877 pînă la sfîrșitul războiului" (suma totală se ridica lunar la 156 de lei) [60]; unii membri ai Comitetului permanent al județului Cahul au oferit cite 75 de lei lunar din salariile lor pe întregul an 1878 în sprijinul ambulanței din Iași; profesorii gimnaziului „Mihai Bravul" din București au subscris, din salariul lor pe luna octombrie 1877, 500 de lei, „sumă care, dacă nu mare, însă e dată din toată inima" [61]; din toată inima oferea cîte 21,50 lei lunar din salariu I. Constantinescu, institutor la școala de băieți nr. 7 din Giurgiu [62], iar cîte cinci lei pe lună, învățătorii C. Cviatcovschi din comuna Nerușai, județul Bolgrad, și G. A. Eftușescu din comuna Vîlcov, județul Ismail [63]; printr-o mișcătoare scrisoare, datată 16/28 iunie 1877, modestul impiegat N. C. Vancea din „Unghenii rusești" se oferea „a depune Altarului Patriei și Scumpei Națiunei Române" 5 lei noi, cu făgăduința de a repeta acest gest din 10 în 10 zile; Iosif, mitropolitul Moldovei, în cuvîntul său către protoerei, îndemna clerul să nu rămînă „nepăsător și fără a lua parte, pe cît se poate, la sacrificiile ce se cer în acest timp extraordinar". Rezultatul îndemnului a fost suma de 587,17 lei numai din județele Suceava și Iași [64].

Continuînd tradițiile luminoase ale științei și culturii românești, personalități de mare prestigiu au participat la efortul patriotic general.

Vasile Alecsandri, cel care a înfățișat cu o neîntrecută forță de evocare eroismul ostașilor și ofițerilor români în războiul de independență, înaltele virtuți morale ale poporului român în lupta pentru cucerirea neatîrnării și apărarea pămîntului străbun, a oferit Comitetului de femei din Iași în beneficiul ostașilor răniți o parte din tirajul poemului eroic „Dumbrava Roșie"; poetul G. Sion a tipărit două imnuri pentru „Crucea Roșie", contravaloarea edițiilor fiind pusă la dispoziția acesteia; artiștii C. G. Robescu și D. N. Serea au organizat reprezentații de teatru în orașele Tecuci, Botoșani, Focșani etc., ale căror încasări au fost donate în folosul ostașilor români răniți [65]. Tineretul studios din Brăila, organizînd și el o reprezentație de teatru, a donat pentru armată cei 614 lei adunați [66]. Elevele institutului Mariei Gackstatter au realizat în folosul răniților 800 de lei în urma unei serate muzicale și teatrale organizate în sala Ateneului din București [67]. „Dorobanțul" din 22 decembrie 1877/3

60 DIRRI, vol. VI, p. 217–218.
61 Ibid., vol. VII, p. 95.
62 Ibid., vol. IV, p. 212–213.
63 Ibid., vol. VII, p. 561.
64 Ibid., vol. V, p. 630.
65 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877–1878*, p. 173–174, 186, 223, 254
66 DIRRI, vol. V, p. 284.
67 „Dorobanțul", nr. 86, 11 februarie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ianuarie 1878 anunța că la Teatrul Național o societate feminină în frunte cu Mansfield, d'Aubespine Sully și Ecaterina Florescu, a organizat un spectacol dramatic „în profitul văduvelor și orfanilor celor morți în războiel".

Pe lîngă reprezentații teatrale și muzicale au fost organizate și alte acțiuni în sprijinul răniților, văduvelor și orfanilor de război: bazare, tombole, loterii etc. O tombolă inițiată de Comitetul doamnelor din Iași a realizat în scopurile arătate mai sus importanta sumă de 10 374 de lei [68]. Pentru armata română s-au primit donații și din partea unor străini, cum este aceea de 10 000 de lei a lui I. Flus, fabricant de postavuri din Moravia[69].

Populația rurală și urbană a oferit cantități mari de alimente, animale, îmbrăcăminte, bandaje, medicamente etc. pentru aprovizionarea armatei. S-au colectat peste 8 000 de capete vite, circa 34 000 kg de porumb și peste 2 500 kg de fasole și legume uscate etc. În ce privește donațiile făcute în produse alimentare pentru aprovizionarea directă a armatei județele Argeș, Prahova și Roman ocupau primele locuri, urmate de județele Mehedinți și Dîmbovița. Cantități mari de grîne, făină și pîine au donat în special cetățenii din județele Mehedinți, Ialomița, Teleorman, Dolj, Romanați, Iași, Tutova, Brăila.

Prin ofrandele de cojoace, flanele, mănuși, ciorapi de lînă și altele au fost eliminate într-o anumită măsură neajunsurile din echiparea armatei. Din partea țăranilor s-au înregistrat donații de 2 332 de cojoace, precum și numeroase alte articole de îmbrăcăminte pentru timpul friguros. Între județele cele mai active la acest capitol se situau Neamț, Ilfov, Cahul, Iași, Covurlui, Roman și Dorohoi. Cantități însemnate de vată (scamă), material pentru bandaje și alte materiale necesare ostașilor răniți au fost colectate de tineretul școlar.

În această vastă operă de interes național s-a reliefat cu deosebire și rolul organizator al presei. Pe lîngă apelurile înflăcărate adresate populației, inserarea listelor de subscripție și alte acțiuni publicistice, redacțiile a numeroase gazete, ca „Românul", „Dorobanțul", „Monitorul oficial", „Monitorul oastei", „Gazeta Transilvaniei", „Gura satului" (Arad), îndeplineau și oficiul de a primi contribuții de la donatori și a le expedia celor cărora le erau destinate.

În aprecierea eforturilor făcute de masele populare pentru susținerea războiului de independență se cuvine adăugată, pe lîngă valoarea materială, și semnificația morală a acestora, care este, fără îndoială, mai însemnată chiar decît cea materială. Erau conștienți de acest lucru cei ce făceau sacrificii. Ziarul bucureștean „Telegraful" rostea adevărul cînd afirma că s-a oferit posibilitatea de a cunoaște „că patriotismul ocupă un mai mare loc în inimile poporului decît în ale boierilor mari, că toți cei de jos

68 Ibid., nr. 69, 24 ianuarie 1878.
69 Ibid., nr. 111, 8 martie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

plătesc mai mult și cu mai mare abnegație datoria lor către patrie decît cei avuți, acei care au milioane ori sute de mii de franci" [70].

Impresionantă se înfățișează dăruirea pe care populația țării a manifestat-o pentru îngrijirea militarilor răniți și bolnavi.

La 9/21 septembrie 1877 prefectura județului Muscel raporta Ministerului de Interne că, îndată ce s-a aflat că în Cîmpulung urmau să sosească răniți din bătălii, orășenii „au oferit gratis mai multe obiecte necesare spitalelor, astfel că în 24 de ore s-au instalat și complectat două spitale cu 200 de paturi [...]"; în fiecare zi s-au procurat soldaților așternut, îmbrăcăminte, tutun, rachiu și altele [71]. Acest exemplu poate fi multiplicat deoarece, în acel timp, în multe județe, cu concursul administrației și al populației, au luat ființă spitale pentru cei răniți în lupte. Între ele se cuvin menționate: spitalul „Virtutea Militară" din județul Roman, condus de comitetul acestui județ; spitalul răniților „Elisabeta Doamna" de la Cotroceni; spitalul răniților din Ploiești etc. Comitetul israelit din Iași a organizat două spitale, unul mobil și altul permanent, la Cotroceni. Comitetul județean Covurlui și locuitorii orașului Galați au adunat bani și au clădit un spital unde puteau fi îngrijiți inițial 60 de răniți, de către medici ce-și dădeau concursul gratuit. Inițiative asemănătoare au fost realizate și la Craiova, Turnu Măgurele, Turnu Severin ș.a.m.d.

Un rol important în asigurarea medico-sanitară a răniților și bolnavilor a revenit organizației obștești, înființată în 1876, „Crucea Roșie" [72]. „Crucea Roșie" din București a organizat două ambulanțe, dintre care una împărțită pe trei secțiuni a urmat, împreună cu ambulanțele serviciului sanitar al armatei, diviziile române pe itinerarul lor de acțiune atît pe teritoriul român cît și dincolo de frontieră, iar cealaltă a funcționat tot timpul ca spital de campanie la Turnu Măgurele. În strînsă legătură cu „Crucea Roșie" a organizat o ambulanță Comitetul doamnelor din Iași, împărțită pe două formațiuni, dintre care una a rămas ca spital la Turnu Măgurele, iar cealaltă s-a deplasat în zona de operații de la sud de Dunăre. Pe lîngă aceasta, „Crucea Roșie" a înființat o serie de așezăminte spitalicești temporare la București și în alte orașe din țară ori a luat sub patronaj unele spitale civile sau secțiuni ale acestora destinate, pe timpul războiului, îngrijirii răniților.

În vara anului 1877 „Crucea Roșie" a organizat un curs de eleve infirmiere voluntare, spre a asigura spitalele și ambulanțele cu personal avînd pregătire medie.

Ambulanțele și spitalele — atît ale serviciului sanitar al armatei cît și ale „Crucii Roșii" — au fost încadrate cu personal medical și studenți mediciniști care s-au oferit să lucreze voluntar.

70 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877–1878*, p. 162–164.
71 „Românul", an XXI, 13 septembrie 1877.
72 Detalii în *Crucea Roșie din România 1876–1976*. Sub coordonarea generalului-colonel Mihail Burcă, Gabriel Barbu și Ion Șerb, București, 1976, p. 30–51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cu un deosebit elan patriotic au răspuns imperativelor vremii studenții medicinişti din București. Încă din 1876, la cererea lor, ei au început să facă pregătire militară. În aprilie 1877, la propunerea doctorului Constantin Istrati, „Societatea studenților în medicină" din București [73] și-a întrerupt instrucția militară și aproape toți membrii ei au plecat pe teatrul de operații. În mod deosebit s-a evidențiat colectivul de studenți numit „Grupul celor 14", condus de socialistul C. Stăuceanu. Documentele consemnează, de asemenea, serviciile aduse „Crucii Roșii", alături de mulți alții din corpul medical al țării, de către militantul socialist Nicolae Codreanu.

De asemenea, în ambulanțele și așezămintele spitalicești ale „Crucii Roșii" din România au funcționat și medici și studenți din Franța, Anglia, Germania, Italia, Belgia, Suedia [74].

Ca și luptătorii cu arma în mînă, în timpul războiului de la 1877—1878 personalul medico-sanitar al armatei și „Crucii Roșii" a dat dovadă de înalt spirit de sacrificiu în îndeplinirea îndatoririlor umanitare și patriotice.

Pentru faptele lor multe cadre medicale au fost distinse cu decorații. Au primit ordinul „Steaua României" generalul dr. Carol Davila, medicii Sache Ştefănescu, comandantul ambulanței de „Cruce Roșie" nr. 1, Ludovic Russ, șeful spitalului Comitetului doamnelor din Iași, C. I. Istrati, Nicolae Ursulescu, George Assaky, Ioan Surpățeanu, subchirurgii Simeon Avramescu și Nicolae Baican, sanitarii Vasile Trandafir, Ioan Petrescu și alții [75].

În susținerea realizării marelui ideal al independenței României la loc de cinste se înscrie contribuția românilor din teritoriile ce continuau să fie despărțite prin frontiere nefirești de trupul țării. Se manifesta încă o dată, în chip impresionant, unitatea în cuget și simțiri a tuturor românilor. Acum ca și altă dată, înainte și după aceea, tot ce se întîmpla mai de seamă de o parte a Carpaților stîrnea un răsunet puternic de cealaltă parte. Un singur corp și o singură inimă pretutindeni unde trăiau fiii aceleiași națiuni. O asemenea solidaritate reprezenta dovada încrederii nestrămutate a românilor din provinciile subjugate în izbînda României în războiul drept pe care-l purta, expresia conștiinței vii că statul român suveran va constitui un sprijin hotărîtor în înfăptuirea visului secular, „de dorul cui au răposat și moșii și părinții", desăvîrșirea unității naționale.

73 „Societatea studenților în medicină" din București, înființată în ianuarie 1875, cu scopul întrajutorării membrilor ei „spre a-și putea continua studiile destul de dificile ale medicinii", a fost de la început sub puternica influență a studenților socialiști C. Stăuceanu, G. Pastia, C. Istrati ș.a. — cf. „Magazin istoric", an IX, nr. 6(99), iunie 1975, p. 36.

74 „Crucea Roșie" din România a primit și unele donații de la societăți de „Cruce Roșie" și de la asociații obștești din străinătate. Astfel, „Crucea Roșie" din Roma a trimis 41 de lăzi cu lenjerie sanitară; Comitetul central al „Crucii Roșii" din Germania a donat pansamente și alte materiale; Comitetul francez de ajutorare a răniților români a expediat 55 000 de franci, sumă realizată prin colectă publică.

75 *Crucea Roșie din România 1876—1976*, p. 49.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Evoluția stării de spirit a poporului și factorilor conducători spre pregătirea unei acțiuni militare a avut un viu răsunet în opinia publică a românilor din provinciile subjugate. „Gazeta Transilvaniei" de la Brașov, „Telegraful român" de la Sibiu, „Familia" de la Oradea și alte publicații de peste munți au informat permanent asupra evenimentelor din partea liberă a țării și le-au comentat semnificativ [76]. În ajunul proclamării independenței „Gazeta Transilvaniei" sublinia adevărul că „independența statului român [...] este astăzi unul dintre cele mai principale obiecte ce se discută în toată presa europeană", iar prin pana lui George Barițiu sublinia că „România este decisă a-și apăra existența și drepturile sale pînă la marginile extreme" [77], adică pe cîmpurile de luptă pînă la sacrificiul suprem.

Proclamarea independenței României a produs o puternică impresie în Transilvania, Banat și Bucovina. Entuziasmul a declanșat bucurii nestăvilite, demonstrații publice, o campanie de presă elogioasă, acțiuni practice de adeziune și susținere a acestui act memorabil.

Discursul rostit la 9 mai 1877 de Mihail Kogălniceanu a fost publicat în extras de presa română de peste Carpați. „Noutatea cea mai mare pentru noi — scria revista „Familia" — se rezumă în cuvintele: România s-a proclamat independentă și totodată a declarat război Turciei" [78]. În cuvinte entuziaste era subliniată de „Gazeta Transilvaniei" emoția ce cuprinsese pe toți românii: „Ziua proclamării independenței României a produs în inimile fiecărui român sentimente de bucurie, că după atîția secoli [...] România este redată sieși" [79]. Iar ziarul vienez „Der Osten" [80] insera o declarație de solidaritate a românilor din imperiul habsburgic, semnată de 300 de persoane, care salutau „cu frățească cordialitate România liberă și independentă" și urau, în același timp, „glorie și izbîndă armatei sale", „României independente" [81]. Iar comentariul corespondentului vienez confirma și sprijinea declarația, afirmînd că „milioanele de români din Transilvania, Banat și Bucovina urmăresc cu simțăminte frățești această luptă glorioasă a fraților lor", subliniind că „lumea n-a văzut niciodată o luptă mai dreaptă și pentru o cauză mai justă" [82]. Apreciind în cunoștință de cauză ecoul produs peste Carpați de actul istoric de la 9 mai 1877, comitele suprem de Turda-Arieș, Kemény György, raporta obiectiv, la 7/19 iunie 1877, ministrului de Interne maghiar, Tisza

76 Românii din Bucovina nu aveau, în acest timp, o gazetă sau revistă a lor.

77 „Gazeta Transilvaniei", an XL, nr. 35, 8/20 mai 1877.

78 „Familia", nr. 20, 15/27 mai 1877.

79 „Gazeta Transilvaniei", an XL, nr. 43, 5/17 iunie 1877.

80 Românii din Austro-Ungaria nu se mărgineau să înfățișeze atitudinea lor față de evenimentele din România numai prin forțe proprii, ci doreau ca această poziție să fie cunoscută de Europa. De aceea ei au considerat necesară o foaie de mai mare circulație, scrisă într-o limbă înțeleasă de cît mai mulți cititori. O publicație de acest gen a fost ziarul „Der Osten", apărut la Viena.

81 „Journal de Bucarest", nr. 688, 31 mai 1877.

82 *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională 1877—1878*, p. 130.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Kálmán, că românii din Transilvania, după proclamarea independenței României, „jubilează, sperînd și crezînd că în viitorul apropiat Regatul României va fi întemeiat, iar poporul român este convins că unirea Transilvaniei cu Regatul Român este numai o chestiune de timp" [83].

Demonstrațiilor de solidaritate cu România independentă desfășurate în orașele și satele Transilvaniei și Banatului li se adăugau, pătrunse de același fior patriotic, cele din Bucovina. Deși ținutul era lipsit de o presă în limba română, românii de aici au găsit posibilități de a-și exterioriza sentimentele de bucurie față de actul de independență al României. Printr-o proclamație tipărită la Iași și difuzată în acele zile poetul bucovinean Dimitrie Petrino îndemna pe românii transilvăneni și bucovineni „să ridice armele împotriva asupritorilor pentru eliberarea lor din robie și unirea cu românii din țară" [84]. Organizați în societatea „Arboroasa", studenții români de la universitatea din Cernăuți, celebrînd evenimentul, își exprimau hotărîrea de a sprijini direct, cu armele, cauza României independente [85].

În condiții cu totul deosebite de ale românilor din statul național România, cei din provinciile subjugate și-au dovedit solidaritatea cu aceeași abnegație cu care ostașii își îndeplineau datoria patriotică pe cîmpiile de bătălie. Susținerea războiului de independență din 1877—1878 realizată de către masele populare din Transilvania, Banat și Bucovina s-a concretizat în următoarele direcții principale: sprijinirea morală și materială, înrolarea de voluntari în armata română.

Nu se proclamase încă, oficial, independența și apeluri pentru organizarea de comitete de ajutorare s-au înregistrat la Sibiu și Brașov, la Cernăuți și Suceava. În fiecare zi se anunța formarea altor comitete în orașele și chiar în satele Transilvaniei și Bucovinei. Numai în Transilvania numărul acestor comitete s-a ridicat la peste 350, cifra cuprinzînd doar pe cele consemnate de presa vremii [86]. Cîte vor fi fost în total nu s-a putut stabili încă. Se știe, însă, că impulsul a pornit din sudul Transilvaniei, de la Sibiu și Brașov, puternice centre culturale și politice românești, unde își aveau sediul „Astra", organele de presă „Gazeta Transilvaniei" și „Telegraful român", orașe unde trăiau și lucrau Bariții și Mureșenii. Din aceste focare elanul patriotic s-a răspîndit cu iuțeală spre Făgăraș, Alba Iulia și Cluj, ajungînd, concomitent, pe Mureș și pe Tîrnave, în Munții Apuseni și Țara Năsăudului, în Bihor și Satu Mare, în Banat și Maramureș. Și, în fruntea comitetelor, persoane cunoscute prin activitatea

83 Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Turda-Arieș, Prezidiala nr. 444/1877; cf. Al. Matei, *Războiul de independență în documente*, în „Almanahul Tribuna" pe anul 1976, p. 73.

84 A. Dolga, *Ecoul războiului de independență din 1877—1878 în Banat*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", Cluj, Historia, fasc. 1, an XIII, 1968, p. 86.

85 I. Nistor, în *Războiul neatîrnării 1877—1878. Comemorarea războiului (1877—1927)*, Conferințe ținute la Ateneul Român, „Cartea Românească", București, 1927, p. 174.

86 Vl. Diculescu, *Războiul pentru cucerirea independenței României — prilej de manifestare a unității de conștiință națională la românii din Transilvania și Banat*, în „Studii și articole de istorie", București, an XII, 1968, p. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Procesu verbalu.

Astadi in 17 Maiu 1877 subsemnatele, in faç'a eveneminteloru ce incepu si au inceputu dejá in orientulu Europei, conduse de simtiementulu de umanitate, au crediutu de a loru sacra detorintia, de a veni cu midilócele loru possibili in ajutorulu ostasiloru români raniti, si usiorarea suferintieloru familieloru celoru caḑiuti in lupta.

Spre acestu scopu au decisu si decidu, a institui unu comitetu esecutivu constatoriu din o presidenta, o vice-presidenta, o cassiera, dóue secretare si 12 persóne. Acestu comitetu se va intruni dupa trebuintia.

Chiamarea comitetului este:

1. de a primi tóte ofertele de ori-ce natura aru fi ele spre scopulu mai susu disu;

2. de a le inaintá la loculu destinatiunei loru.

Dupa aceste au purcesu imediatu la alegerea comitetului esecutivu, si s'au alesu:

Presidenta: Iudith'a Macellariu.
Vice-presidenta: Mari'a Hanni'a.
Cassiera: Agnes Pop'a.
Secretare: Calliope Boiu si Mari'a Cosm'a.

Celelalte 12 persone: *Ioan'a Badila, An'a Bechnitiu, Eleuteri'a Cristea, Mari'a Cuntianu, Sabin'a Brote, An'a Hodosiu, An'a Moj'a, Alexandrin'a Mateiu, Ermin'a Pacurariu, Iosefin'a Paschovicíu n. Dunc'a, Elen'a Popescu si Iosefin'a Racuciu.*

La siedintiele comitetului au dreptu a participá cu votu consultativu tóte Dómnele contribuitóre.

Dupa aceste procesulu verbalu s'a cetitu si subscrisu.

Datu *Sabiiu*, ut supra.

Iudith'a Macellariu m. p., An'a Bechnitiu m. p., Mari'a Cosm'a m. p., An'a Hodosiu m. p., Calliope Boiu m. p., Ermin'a Pacurariu m. p., Maria'a Romanu m. p., Agnes Popa m. p., Iosefin'a Racuciu m. p., Alexandrin'a Mateiu m. p., Anet'a Staic'a m. p., Mari'a Cuntianu m. p., Sofi'a Popa-Radu m. p., An'a Kremer m. p., Sabin'a Brote m. p., Mari'a Ghuitiu m. p., Mari'a Strevoiu m. p., Constanti'a Tobiasiu m. p., Elen'a Adamovicíu m. p.

Apelu cătra Române.

In faç'a conflagratiunei din orientulu Europei, conflagratiune ce are se atinga si a atinsu dejá pe fratii si surorile nóstre din *Romani'a*, noi, conduse de simtiulu inimei nóstre, si inspirate totdéuna de instinctulu sublimu alu umanitàtii, nu putemu stá indiferente la ceea ce fratii si surorile nóstre, ei sàngele nostru voru avé de a indurá in acésta mare drama ce se prepara si s'a inceputu dejá pe frumósele, istoricele si de vechiu sànge fumigàndele tiermuri ale Danubiului.

Pentru acesa Românele din Sabiiu s'au intrunitu asta-di cu scopulu de a veni si ele cu midilócele loru possibili in ajutoriulu ostasiloru români raniti si in

Proces-verbal încheiat de Comitetul de femei din Sibiu condus de Iudita Măcelariu (fototeca Muzeului Militar Central)

P. T. Domnule!

de bani, scama, panza, rufe, legaturi s. a. in favorea catasilaru rumani raniti, din Romania.

Timisiora in Septembre 1877.

Cu deosebită stima
Julia Rotariu nascuta **Dreghiciu**
advocatesa.

Apel adresat de Iulia Rotariu populației Timișoarei să acorde sprijin armatei române (fototeca Muzeului Militar Central)

lor pe tărîmul dezvoltării și forjării conștiinței naționale: Elena Pop la Băsești, Eufemia Pipoș la Alba Iulia, Lia Alexi la Bistrița, Iudita Secula la Brad, Manole Diamandi și Haret Stănescu la Brașov, Ioan Andreica la Cîmpeni, Maria Ilieșiu la Cluj, Francisc Hosu-Longin la Deva, Teodor Păcățian la Jădani, Coriolan Brediceanu la Lugoj, Veturia Roman la Oradea, Iudita Măcelariu la Sibiu, Iulia Rotariu la Timișoara, Emilia Rațiu la Turda etc.

De amploarea mișcării de solidaritate a transilvănenilor cu frații lor de peste munți s-au sesizat oficialitățile, grupările politice și publicațiile ostile acesteia. Ziarul clujean „Kelet", sub pretextul existenței unor așa-zise indicații secrete de la București și Craiova și al pericolului separării Transilvaniei de Ungaria, cerea guvernului măsuri energice împotriva acțiunii desfășurate de români [87]. Ministerul de Interne de la Budapesta a interzis „înființarea de comitete peste tot, fără distincțiune de naționalitate

87 „Telegraful român", an XXV, nr. 38, 15/28 mai 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și culori politice" [88], iar oficialitatea locală a trecut la desființarea comitetelor deja existente. La 26 mai 1877 (stil nou) a fost interzis comitetul de la Sibiu[89], după care a urmat interdicția celui din Brașov și apoi a tuturor comitetelor din Transilvania și Banat. Reacția celor amenințați nu a întîrziat. Maria Ilieșiu, președinta comitetului de ajutorare din Cluj, răspunzînd cu îndrăzneală aserțiunilor ziarului „Kelet", arăta că femeile române considerau drept datorie sfîntă „de a întinde o mînă de ajutor fraților noștri de peste Carpați" [90], iar Iudita Măcelariu cerea în scris anularea măsurilor luate față de comitetul din Sibiu și sublinia că „manifestarea de compătimire și simpatie pentru sîngele lor" nu trebuie judecată drept crimă de stat săvîrșită de femeile române [91]. În articolul „Spre folosul românilor răniți", Nestorul presei române, George Barițiu, lua atitudine vehementă față de măsurile îndreptate împotriva comitetelor de ajutorare, de către oficialități și nu de poporul maghiar, și demonstra că datoria cea mai de preț a unui popor este lupta sa pentru libertate, pentru independență. În numele întregii prese românești, Barițiu adresa o caldă felicitare locuitorilor din partea liberă a României pentru patriotismul dovedit și comitetelor femeilor române din Transilvania, a căror activitate nu se deosebea prin nimic de a „Crucii Roșii" din orice țară. De aceea, socotea el, ea trebuia continuată cu toată energia, „disprețuind orice metehne ale tiraniei și egoismului ucigător de patrie"[92]. Exemplul lui Barițiu a fost urmat și de alții, care au iscălit și publicat proteste cu conținut și mesaj asemănătoare [93]. Un „Apel la români", publicat în „Gazeta Transilvaniei" din 19 iunie/1 iulie 1877, punea în evidență cu curaj „simțămîntul umanității, iubirea și legătura de sînge", care „nu se dizolvă decît odată cu viața", și reînnoia chemarea de „a da fiecare obolul său pentru alinarea suferințelor fraților noștri din România răniți în război"[94].

„Cauza ostașului român" era considerată „cauza generală română". Victoria armatei române era apreciată drept victorie a „întregii națiuni, fie aceea risipită în oricare parte a lumii", deoarece „sîngele apă nu se face"[95]. De aceea, înfruntînd răutăți și greutăți, rezistînd amenințărilor, patrioții din Transilvania, Banat și Bucovina și-au înmănuncheat voințele și au învins toate piedicile, toate primejdiile. În acest context se

88 Vl. Diculescu, op. cit., p. 28.
89 În ordinul dat în acest sens de comitele sibian Friedrich Wächter se menționa că particularii pot aduna ajutoare pentru răniții oricărei părți beligerante (scame, lenjerie și bani), cu condiția ca, înainte de expediere, lista obiectelor colectate să fie prezentată autorităților.
90 „Gazeta Transilvaniei", an XL, nr. 38, 19/31 mai 1877.
91 Ibid., nr. 41, 29 mai/10 iunie 1877.
92 Ibid., nr. 30, 21 aprilie/3 mai 1877.
93 La acestea trebuie adăugate luările de poziție ale „Crucii Roșii" din România, ale presei din București în frunte cu „Românul". Exprimîndu-și regretul față de „rigorile de neînțeles la care sînt supuși românii din Transilvania din partea autorităților ungurești", Mihail Kogălniceanu, într-o scrisoare către agentul diplomatic al României la Viena, califica drept „un lucru nemaiauzit" de a împiedica „românele de dincolo de Carpați să facă colecte pentru ambulanțele armatei noastre" (DIRRI, vol. III, p. 709—710).
94 „Gazeta Transilvanici", an XL, nr. 47, 19 iunie/1 iulie 1877.
95 Ibid., nr. 42, 2/14 iunie 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cuvine elogiat rolul cu totul remarcabil al femeilor române, care, prin tenacitate, perseverență, curaj și spirit de sacrificiu, s-au afirmat ca un adevărat ferment mobilizator al maselor populare în una din cele mai cuprinzătoare acțiuni din acele vremuri dramatice, dar eroice. În pofida arbitrarului oficialității, listele de donații au sporit mereu, mai cu seamă în perioada luptelor de la Plevna, Rahova, Vidin, încît presa se găsea în criză de spațiu în privința publicării lor. „Gazeta Transilvaniei" cerea chiar scuze cititorilor pentru întîrzierile în aducerea la cunoștința opiniei publice a acestor liste, din cauza numărului lor atît de mare „încît am putea umple mai multe coale de tipar numai cu acestea" [96]. Permanent se extindea aria de cuprindere a orașelor și satelor care contribuiau la susținerea independenței României. O cercetare a presei din Transilvania a oferit posibilitatea stabilirii unei linii ce înconjura localitățile contribuabile [97], linie care are următorul contur: Sighetul Marmației — Satu Mare — Oradea — vest Curtici — Timișoara — Biserica Albă — vest Oravița — Moldova Nouă — Orșova — Caransebeș — Lugoj — Hațeg — Sibiu — Făgăraș — est Brașov și Sighișoara — Tîrgu Mureș — Reghin — Bistrița — Rodna Veche — Borșa — Sighet. În interiorul acestui perimetru nici un comitat n-a lipsit de pe listele de donații.

Conștienți de însemnătatea istorică a evenimentelor, țăranii, muncitorii, meseriașii, negustorii și intelectualii români, tinerii care studiau la Viena și Pesta, chiar și elevii au adunat importante sume de bani și cantități de îmbrăcăminte, pînză, medicamente, pansamente ș.a. Într-un timp relativ scurt brașovenii au subscris numai în bani suma, însemnată pentru vremea aceea, de 7 540 de lei, iar sibienii — 2 000 de forinți. O ambulanță bine echipată cu tot ce era necesar, „prea frumos împodobită", pe care strălucea inscripția „Doamnele române din Transilvania", pornea spre cîmpul de luptă în luna iunie 1877 [98]. Cunoscutul și originalul oier-cărturar Badea Cîrțan din Cîrțișoara a donat pentru nevoile armatei întreaga sa turmă de 1 200 de oi, care se afla la pășunat în Bărăgan[99] . Pe listele de subscripție apăreau ca donatori sătenii din Vișlea și Lisa-Făgăraș (zeci de cămăși, pînză, pansamente), cei din Ceanu-Cluj (scamă), țăranii din Poiana-Sibiu (porumb) sau din Pecica-Arad (102 florini) [100]. În fiecare casă românească femeile și copiii făceau pentru răniți scame care serveau pentru înlocuirea vatei la pansamente [101]. Exemplele pot fi continuate cu sutele, pen-

96 Ibid., supliment la nr. 102, 30 decembrie 1877/11 ianuarie 1878.
97 Vl. Diculescu, op. cit., p. 28—29.
98 „Gazeta Transilvanici", an XL, nr. 46, 16/28 iunie 1877.
99 Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848—1881)*, Editura Științifică, București, 1974, p. 407.
100 „Gazeta Transilvaniei", an XL, nr. 78, 6/18 octombrie 1877, și nr. 87, 6/18 noiembrie 1877.
101 „Mama mea — scria Maria Băiulescu din Brașov — [...] lucra cu toată casa la «scame», ce se desfăceau din pînză veche de Olanda; de asemenea făceam fășî. În scopul acesta cutreera toate casele românești să îndemne și să le adune" — cf. Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal*, în *Războiul neatîrnării 1877—1878. Comemorarea războiului (1877—1927)*, p. 204.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

tru că nici îndemnurile nu conteneau. Învățătorul Ilie Pop din Șomcuța Mare, de pildă, își chema colegii să participe la adunarea de scame în beneficiul soldaților români și invoca „împrejurarea că rarul eroism al bravilor descendenți ai lui Traian, Ștefan și Mihai a reîmprospătat la Grivița gloria străbună“ [102].

În largul front patriotic erau prezenți, de asemenea, bucovinenii. Comitetul central de femei de la Cernăuți, sub președinția Nataliei Hurmuzaki, cel de la Suceava, în frunte cu Elena Popovici, și, organizate prin imboldul acestora, alte numeroase comitete de ajutorare județene, orășenești și sătești desfășurau o susținută activitate de colectare de bani, obiecte, alimente, medicamente. Acțiunea se bucura de sprijinul material și moral al celor mai de seamă personalități politice și culturale din această provincie, ca George Flondor, Alex. Vasilco, arhimandritul Silvestru Morariu-Andreevici, Nicolae Hurmuzaki, Victor și Manolache Stîrcea, Iancu Zotta, alături de care s-au distins, prin zelul și activitatea lor, Eufrosina Petrino, Olga Grigorcea, Victoria Zotta, Catinca Vasilco și multe alte femei bucovinene [103]. Asemenea ardelenilor, bucovinenii, potrivit constatării scriitorului George Sion, trăiau „pulsațiunea noastră“ (a celor din partea liberă a României).

Demn de subliniat este și faptul că, alături de români, în acțiunea de susținere materială și morală a luptei armatei române s-au aflat și maghiari. Meseriașii din Vrani (Banat), de pildă, au donat în acest scop 500 de coroane [104]; la Blaj, în noaptea căderii Plevnei, intelectuali și meseriași maghiari au aprins lumînări la geamurile caselor, asemenea întregii populații românești [105]; marele poet maghiar Arany János a cîntat eroismul ostașilor români în însuflețitorul poem „Plevna“.

Tot mai numeroase și mai valoroase donații din Transilvania soseau pe adresa „Crucii Roșii“ din București, iar din Bucovina pe adresa „Crucii Roșii“ din Iași, adăugîndu-se celor realizate de locuitorii statului român independent. Pe bună dreptate neobositul George Barițiu putea scrie că „dacă nu am mai avea altă probă despre ferma decisiune a locuitorilor țării de a se apăra pe viață, pe moarte, ne-ar fi deajuns acele liste lungi de ofrande extraordinare [. . .] în bani, nutreț, adică fîn, paie, orz, ovăz, în grîu de pîine, în vin și vinars, care curg neîncetat din toate regiunile țării de bună voie, așa cît legea recvisițiunilor, uzitată în toate staturile, votată și în România, se aplică mult mai puțin decît se temeau unii“ [106].

În adevăr, „Monitorul oficial“ din București, publicînd totalul listelor de subscripție din partea liberă a României și teritoriile de sub dominație străină, constata

102 „Gazeta Transilvaniei“, an XL, nr. 101, 25 decembrie 1877/6 ianuarie 1878.
103 I. Nistor, op. cit., p. 175; Octav Mononaru, *Ecouri ale războiului de independență în Bucovina*, în „Almanahul Tribuna“ pe anul 1976.
104 Vl. Diculescu, op. cit., p. 29.
105 Sextil Pușcariu, op. cit., p. 211.
106 „Gazeta Transilvaniei“, an XL, nr. 35, 8/20 mai 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

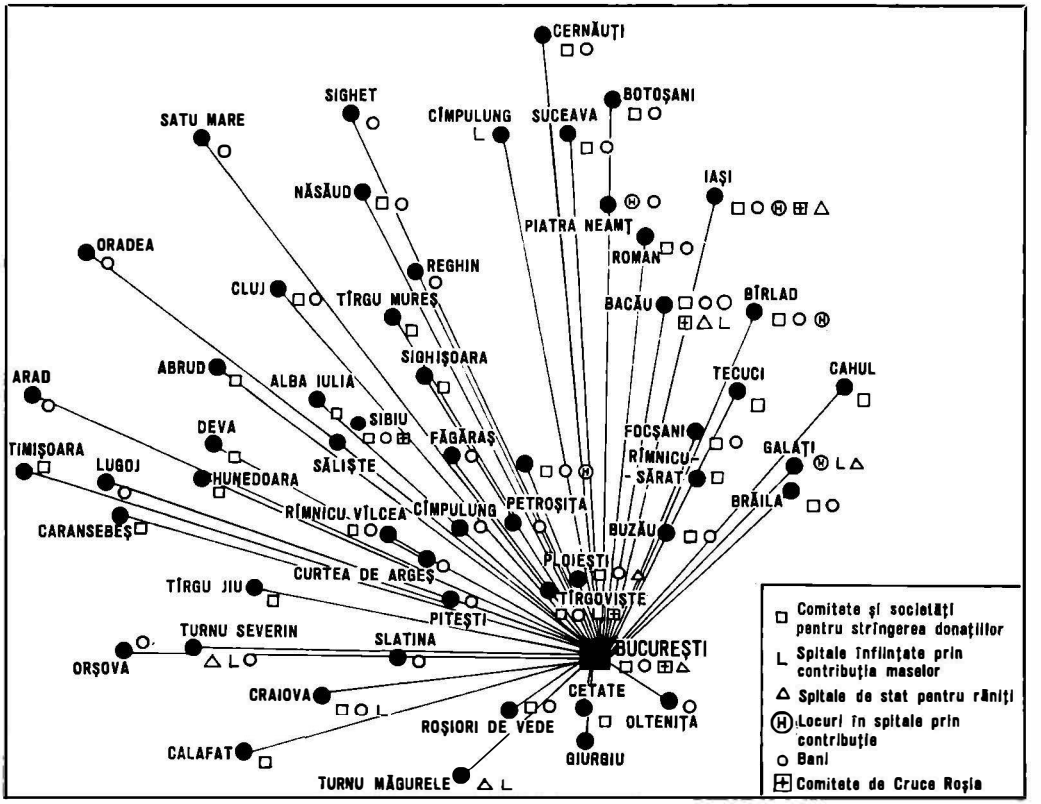

PRINCIPALELE CENTRE ÎN CARE AU EXISTAT SOCIETĂȚI ȘI COMITETE PENTRU SPRIJINIREA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

că numărul acestora ajunsese la 1 540 [107]. Realitatea a confirmat și afirmația lui Bariţiu referitoare la raportul valoric dintre donații și rechiziții. În adevăr cei 9 247 000 de lei reprezentînd, cum s-a mai spus, valoarea donațiilor înregistrate de la populația din toate provinciile românești era egală cu circa 77 la sută din valoarea rechizițiilor efectuate în țară pe baza legii [108].

Contribuția provinciilor aflate sub dominație străină la susținerea războiului de independență a avut o strălucită expresie și în lupta cu arma în mînă a multor fii ai acestor meleaguri împotriva oștirilor otomane. Cererile de înscriere ca voluntari în armata română a numeroși tineri din granițele de atunci ale statului România și

107 „Monitorul oficial al României", nr. 179, 13/25 august 1878, p. 4 770–4 773.
108 *Raportul Comisiei Socotelilor Statului pe anul 1878*, București, 1886, p. 5; Al. Pencovici în lucrarea citată estimează că despăgubirile pentru produsele rechiziționate nu depășeau 12 000 000 de lei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Elevul de liceu Ion Pastia, voluntar în războiul de independență

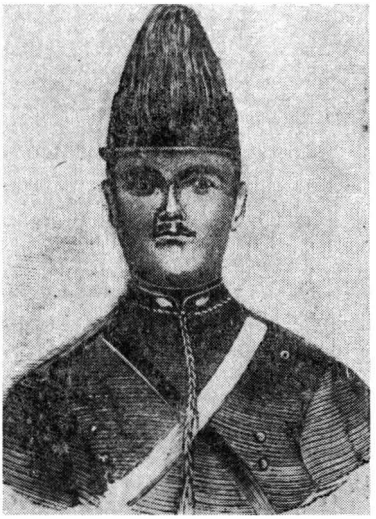

Sergentul voluntar Marin Georgescu, căzut în luptele de la Griviţa

din Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia demonstrau că pe toate plaiurile românești se declanșase o adevărată mișcare în acest sens.

Simțămintele patriotice care stăpîneau mințile și inimile românilor din teritoriile subjugate creaseră un adevărat climat pentru afirmarea dorinței și voinței de a se înrola ca voluntari în armata română. Cu multă măiestrie și abilitate acționa presa pentru dezvoltarea acestui climat. La sfîrșitul lunii mai 1877, de pildă, „Gazeta Transilvaniei", publicînd apelul intitulat „La arme", adresat foștilor ofițeri care serviseră în armata austro-ungară, arăta că sînt primiți „cu brațele deschise" voluntari în armata română. Presei i se alătura acțiunea în același sens a unor entuziaști care nu conteneau a face propagandă pentru înrolarea de voluntari. Unul dintre aceștia, tînărul I. Tieșeanu din Oravița, răspîndea în rîndul colegilor de generație harta Daco-Romaniei și întreținea legături cu patrioții din România, care prin scrisori îi alimentau mereu îndrăzneala. O asemenea scrisoare, primită din Slatina la 8/20 mai 1877, îl îndemna la activitate secretă: „Grijește bărbătește pentru colecta de bani și voluntari" [109].

Și voluntari au plecat din Brașov, Făgăraș, Orăștie, Blaj, Vișeul de Sus și din alte și alte orașe și sate transilvane; din Bucovina s-au înrolat voluntari elevi din clasele superioare ale liceului și școlii normale, studenți de la facultățile universității din Cernăuți, printre care se aflau nu numai bucovineni, ci și bănățeni și chiar români din

109 „Observatorul", nr. 16, 22 februarie/6 martie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

valea Timocului [110]. Presa din România a publicat un număr apreciabil de știri asupra înrolării voluntarilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni, fără a-i nominaliza, însă, pentru a le feri familiile de măsurile represive ale oficialității. Documentele vremii, memoriile și amintirile contemporanilor, participanți sau nu la campania militară, au consemnat, totuși, pentru posteritate numele unora dintre voluntarii transilvăneni și bucovineni [111]. Cei mai mulți au rămas, însă, necunoscuți, contopindu-și vitejia și jertfele cu ale zecilor de mii de eroi din România.

Că numărul voluntarilor a fost însemnat ne-o atestă și măsurile drastice ale oficialităților, anchetele și urmăririle efectuate de organele polițienești locale, discuțiile furtunoase avute în această problemă în parlamentul de la Pesta, unde deputatul român bihorean Partenie Cosma încerca să tempereze „zelul reacțiunii de a frîna acest impuls firesc" [112], repetatele proteste ale Vienei adresate guvernului de la București. Un exemplu edificator: ministrul de Externe austro-ungar, Andrássy Gyula, sesiza pe Ion Bălăceanu, reprezentantul diplomatic al României la Viena, că numeroși tineri din Sibiu și Făgăraș au trecut fără pașaport spre a se înrola în armata română și au fost la Ploiești obiectul unor manifestații „jignitoare" pentru Austro-Ungaria [113]; totodată el a pretins ca guvernul român să-i extrădeze pentru a descuraja pe alți tineri care ar fi dorit să le urmeze exemplul. Dacă voluntarii s-ar dovedi refractari sau „revoluționari", continua ministrul austro-ungar, ei trebuiau siliți să se întoarcă la casele lor în virtutea convenției de extrădare [114]. Cum era și firesc și cum era și de așteptat, atitudinea guvernului român a fost demnă și fermă: ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu, a respins cererea de extrădare a voluntarilor, neuitînd să-i amintească lui Andrássy că el, Kogălniceanu, în calitate de ministru de Externe și prim-ministru în anii 1859—1860, acordase sprijin și ajutor patrioților maghiari refugiați [115].

Comportarea voluntarilor transilvăneni și bucovineni în timpul războiului este aureolată de nimbul vitejiei și eroismului. Înfruntînd vicisitudinile, învingînd primejdiile, ei au fost la datorie mereu, în primele linii. Ei au primit botezul focului chiar în cele dintîi lupte cu otomanii, la Calafat, unde bucovineanul Constantin Popescu

110 Cheltuielile de călătorie ale studenților au fost asigurate printr-o colectă organizată de societatea „Arboroasa", care a dat rezultate peste așteptări: după acoperirea costului drumului au mai rămas bunuri și bani care au fost dați pentru ajutorarea răniților (I. Nistor, op. cit., p. 175).

111 De la Blaj elevii N. Catuțiu și Artimon Pop; din comuna Bobohalma Petru Drăghici; de la Orăștie N. Cruceanu; de la Făgăraș V. Grama, Gh. Borzea, I. Dejan, I. Popovici și Damaschin Popa; din Brașov Gh. Diamandi; din Rișca A. Hențescu și mulți alții (V. Netea, op. cit., p. 408); dintre bucovineni se cunosc numele lui Alexandru Chibici-Revneanu, prietenul lui M. Eminescu, ale conducătorilor grupului de liceeni și normaliști Alexandru Giurgiuvan, Emilian Hudei, Gheorghe Levescu, Ilie Gherghel, precum și ale altora (vezi Partenie Sireteanu, *Amintiri din războiul de independență și altele din trecutul meu*, Institutul de Arte Grafice „Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1927, p. 30).

112 „Gazeta Transilvaniei", an XL, nr. 56, 21 iulie/2 august 1877.

113 Ștefan Pascu, *Pietre de temelie din trecut pentru vremurile de astăzi*, Cluj, 1967, p. 211—212.

114 DIRRI, vol. IV, p. 330.

115 Ibid., vol. III, p. 468, 709.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

și-a dat viața, posteritatea recunoscătoare săpîndu-i chipul în piatră pe monumentul independenței de acolo. Lovit de un glonte inamic pe cînd îngrijea un rănit, Nicolae Grancea nu a părăsit tranșeele, ci a continuat să acorde asistență sanitară celor ce sufereau. La fel a procedat și Filip Mihalca, care a acordat cu devotament ajutor ostașilor răniți [116]. Emilian Hudei s-a distins la asedierea Plevnei, obținînd galoanele de sergent, împreună cu alți tineri din Bucovina — Ion Fongan, Bodnărescu și Apolonie —; Alexandru Chibici-Revneanu s-a remarcat în luptele de la Smîrdan; medicul veterinar Dionisie Buceschi și-a făcut datoria unde era mai mare nevoie [117]. Mai bine cunoscută este activitatea căpitanului bănățean Moise Groza, care prin priceperea, vitejia și curajul său, prin spiritul de abnegație dovedite la atacul asupra redutelor de la Grivița [118] poate sta cu cinste alături de cele mai frumoase figuri de eroi ai războiului de independență [119]. El vedea în războiul la care participa un moment de culme în existența poporului român. Așa cum afirma într-una din scrisorile sale, tabăra de luptă părea o pagină de istorie eroică ce înfățișa epopeea de la Călugăreni, lupta de la Neamț [120]. Iar în alta, caracterizînd starea de spirit a armatei române și a națiunii, nota că „victorie sau moarte este deviza fiecărui soldat român; să dăm tot ce avem pentru bravii noștri soldați este deviza fiecărui cetățean român" [121].

Se potrivesc tuturor luptătorilor transilvăneni, bănățeni, bucovineni aprecierile deputatului bihorean Partenie Cosma, făcute în parlamentul de la Pesta, anume că atunci „cînd a bătut ora pentru eluptarea independenței patriei tot românul, ca unul, au sărit înaintea redutelor neexpugnabile ale celui mai cumplit și viteaz inamic, ce e drept însoțiți de surîsul curios și compătimitor al Europei, dar în curînd s-au reîntors întîmpinați în calea lor de triumf, de admirarea și stima Europei, pentru că au dovedit în mod eclatant înaintea lumii că acolo jos la Dunăre există un popor brav și tînăr, care-și cunoaște chemarea sa europeană și este în stare a și-o îndeplini, un popor a cărui alianță poate fi prețioasă pentru oricine" [122].

Independența României, asemenea altor istorice înfăptuiri, n-a fost opera unui singur om sau a unor oameni, oricîte merite au avut unii dintre aceștia în realizarea marelui eveniment. Asemenea altor evenimente de răscruce, independența României a fost opera întregului popor român, din partea liberă a României și deopotrivă din

116 Ibid., vol. VII, p. 771—772.
117 I. Nistor, op. cit., p. 174; Al. Chibici-Revneanu, *Din viața mea de voluntar 1877—1878*, în „Convorbiri literare", an XVII, nr. 1, 1 aprilie 1883, p. 1—7; nr. 2, 1 mai 1883, p. 68—74; nr. 3, 1 iunie 1883, p. 105—112.
118 Vezi capitolul al VII-lea, p. 213, 216 ș.a.
119 Pentru conduita sa exemplară căpitanul Groza a fost citat prin ordin de zi pe întreaga armată, distins cu ordinul „Steaua României" și înaintat la gradul de maior.
120 Sextil Pușcariu, *Douăzeci de scrisori ale lui Moise Groza din războiul de la 1877*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", IV, 1926—1927, p. 231—232.
121 Ibid.
122 Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, Tipografia „Lumina", Miron Roșu, Blaj, 1944, p. 246.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

provinciile aflate sub dominație străină. Poporul a pregătit-o pas cu pas, cu răbdare și tenacitate. Poporul a apărat-o cu sîngele și viața celor mai buni fii ai săi. Poporul a suportat toate greutățile, materiale și morale, ale războiului. Efortul statului și poporului român pentru susținerea războiului de independență își are și o grăitoare expresie cifrică — peste 100 000 000 de lei aur [123] —, care, raportată la numărul populației și la gradul de dezvoltare economică a țării din acea perioadă, este cu adevărat impresionantă. Conștientă și matură, chibzuită și hotărîtă, națiunea, în mod unanim, a consimțit la marea solicitare umană, militară și economică a momentului istoric. Și această bază socială și națională largă și puternică a conferit independenței României temeinicia veșniciei.

123 Victor Slăvescu, *Finanțarea războiului de independență*, în „Democrația", an XV, nr. 6, iunie 1927, p. 52—56; V. Mihordea, *Echiparea armatei și finanțarea războiului de independență*, în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. 111—161. Această evaluare — care cuprinde cheltuielile militare ale României, cuantumul pagubelor provocate de bombardamentele și incursiunile otomane pe teritoriul țării (circa 6 150 000 de lei), întreținerea și repatrierea prizonierilor otomani (circa 1 000 000 de lei) și alte consumuri de război, dar exclude cei aproximativ 10 000 000 de lei reprezentînd pagube pe seama creditorilor români ca urmare a falimentului „Societății de aprovizionare a armatei ruse" și alte sume necontabilizate — trebuie considerată minimă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL XIII-LEA

RECUNOAȘTEREA INTERNAȚIONALĂ A INDEPENDENȚEI DEPLINE A ROMÂNIEI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Victoria asupra imperiului otoman — la obținerea căreia poporul român contribuise cu întregul lui potențial material, uman și militar — a pus Poarta în imposibilitatea de a mai menține, indiferent sub ce formă sau pretexte, vestigiile unei dominații potrivnice devenirii istorice. Tîrziu, începea și la Constantinopol să se perceapă necesitatea de a reașeza pe baze noi raporturile româno-otomane (și prin aceasta cele româno-turce) pentru a șterge amintirea trecutului și a înfăptui o reconciliere istorică [1]. Oricît de ciudat ar părea, principalele obstacole în calea recunoașterii independenței României la negocierile postbelice au rezultat nu atît din opoziția fostei puteri suzerane, cît din obstrucția altor mari state europene. A fost necesară încă o grea și complicată bătălie, pe plan diplomatic în special, pentru ca poporul român să se poată bucura, în sfîrșit, de binefacerile deplinei lui neatîrnări. Actele acestei ultime „bătălii" s-au jucat la Kazanlîk, Adrianopol, San Stefano și Berlin.

1 În acest sens pleda cu energie partea română. Concepția de larg orizont a diplomației românești reiește și dintr-o notă înaintată la 3/15 februarie 1878 de Ministerul de Externe al României departamentului omolog de la Constantinopol. În document, semnat de Mihail Kogălniceanu, se arăta: „speranța unei păci apropiate, năzuită deopotrivă de toate părțile interesate, mă determină să mă adresez direct Excelenței Voastre pentru a o ruga să comunice Sublimei Porți dorința nutrită de România de a se restabili între ea și imperiul otoman relații de prietenie trainică. [...] Este pe cale de a se stinge criza dureroasă pentru noi toți, dar în cursul căreia toți am manifestat eroism egal, toți am dovedit cea mai patriotică grijă față de demnitatea națională. A sosit clipa să uităm trecutul sau să nu reținem decît învățămintele lui și să ne gîndim cum să reglementăm viitorul pe baza unei înțelegeri sincere, comune. [...] Astăzi România se prezintă din nou în fața Europei. Pe lîngă cererile prezente ea invocă aptitudinea sa manifestă de a-și ocupa locul, ca stat cu desăvîrșire distinct, în familia europeană. Dar ea se adresează și către imperiul otoman, căci ar vrea ca Sublima Poartă să fie prima care să considere că este și just și în interesul general să se consacre de drept poziția deținută de fapt de România și, astfel, să fie prima care să recunoască independența efectivă a statului român. Suprimarea radicală a echivocurilor anterioare din care se năștеau suspiciuni și iritări reciproce și recunoașterea din proprie inițiativă a emancipării noastre politice ar avea drept efect binefăcător să asigure pentru totdeauna cea mai cordială înțelegere între imperiul otoman și România și să creeze între cele două state, printr-o fericită transformare, legături mult mai puternice decît cele din trecut" (*Acte și documente din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu relative la resboiul independenței României 1877—1878*, p. 184—185). Citeva zile mai tirziu, înaintea vreunei reglementări de pace valabile pentru România, conducerea statului a făcut un gest de deosebită bunăvoință față de fostul adversar, manifestare relatată astfel de un ziar din epocă: „M. S. domnitorul a binevoit a primi luni, 27 februarie, pe E. E. L. L. Sadik pașa și Ethem pașa și a le anunța că, din acea zi, sînt liberi a se întoarce în patria lor. Măria Sa le-a dat înapoi săbiile, declarîndu-le, totodată, domneasca sa satisfacțiune pentru purtarea demnă și cuviincioasă a prisonierilor turci care sunt la noi în țară" („Dorobanțul", nr. 106, 3 martie 1878).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

PRELIMINARIILE PĂCII ȘI ARMISTIȚIUL DIN 19/31 IANUARIE 1878

În fața dezastrului militar iminent, guvernul otoman făcuse, după cea de a patra bătălie de la Plevna, eforturi disperate pentru a nu ajunge în situația de a trata de unul singur condițiile păcii cu reprezentanții Rusiei, dar nu obținuse sprijin eficace din partea nici unei puteri europene; pînă și Anglia, care contractase față de imperiul otoman anumite răspunderi, s-a eschivat și a lăsat în fapt Poarta să se descurce cum va putea cu armatele învingătoare sub zidurile Constantinopolului. În consecință, conducerea otomană s-a adresat direct Rusiei, inițial printr-o ofertă de armistițiu făcută de Rauf pașa, ministrul de Război, marelui duce Nicolae [2], apoi prin numirea a doi plenipotențiari — Server pașa, ministrul de Externe, și Namîk pașa, ministrul listei civile a sultanului — care să trateze cu reprezentanții Marelui cartier general rus atît bazele preliminare ale viitorului tratat de pace, cît și — în cazul realizării unui acord asupra acestora — perfectarea unei convenții de armistițiu [3].

Tratativele ruso-otomane au început la 5/17 ianuarie 1878, în localitatea Kazanlîk, și s-au încheiat la 19/31 ianuarie în Adrianopol, care fusese între timp ocupat de armata rusă [4]. Guvernul de la St. Petersburg nu și-a consultat în prealabil aliații — România, Serbia, Muntenegru — și nu a fost de acord ca reprezentanții lor să ia parte la tratativele de armistițiu [5]. Insistențele guvernului român — care a trimis, totuși, la Kazanlîk pe colonelul Eraclie Arion, ca „atașat militar" pe lîngă marele duce Nicolae — au rămas fără nici un rezultat, deoarece Rusia și-a menținut nemodificată poziția în această privință [6]. Prevederile incluse în textele semnate la Adrianopol

2 Amédée Le Faure, op. cit., p. 347.
3 Ibid.
4 Ibid.
5 MRC, vol. XIII, p. 5; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 208.
6 Comentînd stăruințele guvernului român ca un reprezentant al lui să participe la tratativele cu Rusia, autorul rus M. Hasenkampf scria: „Halal pretenție [...]. Turcii îi consideră pe români (și pe bună dreptate) drept vasali răsculați, iar românii își închipuie că sînt o putere beligerantă egală în drepturi cu noi. Nu numai că vor să participe pe picior de egalitate cu noi la tratativele de pace, dar mai sînt convinși că au dreptul să ceară Turciei achitarea cheltuielilor băneşti pentru răzvrătirea lor împotriva puterii supreme a acesteia. Ce înfumurare! Ei au uitat chiar și de faptul că independența României încă mai trebuie să fie perfectată printr-un tratat de pace și recunoscută de toate puterile" (**М. Газенкампф**, op. cit., p. 416). O opinie contrarie asupra drepturilor României de a participa la tratative ca putere beligerantă era expusă în cunoscuta scriere franceză *La guerre d'Orient*, tom III, p. 602—603: „Fără concursul armatei române, tînără dar plină de elan, care nu a fost cu nimic mai prejos decît trupele ruse în privința curajului, energiei și abnegației, Plevna nu ar fi putut să fie încercuită complet decît foarte tirziu în anotimpul rece și cu pierderile pe care ruşii le suferiseră pînă atunci măcar în acest punct al teatrului de luptă este posibil că Armata de est [rusă], demoralizată din cauza insucceselor ei continui, nu ar fi putut să reziste pînă la capăt [...]. Nu ar fi deci cazul să se desconsidere serviciile imense făcute Rusiei de România a cărei armată, atît de slabă în raport cu forțele numeroase pe care Rusia a putut să le pună în mișcare, a salvat-o pe aceasta din urmă dintr-o situație care putea deveni dezastruoasă".

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Colonelul Eraclie Arion (fotografie ulterioară în gradul de general)

trebuie socotite, așadar, ca o expresie a voinței Rusiei care, fără a putea ignora complet interesele statelor aliate, le-a filtrat prin prisma propriilor planuri.

Bazele preliminare ale păcii, înscrise într-un protocol semnat de marele duce Nicolae, Șerver pașa și Namîk pașa la 19/31 ianuarie 1878 [7], stipulau: crearea unui principat autonom tributar față de Poartă, denumit Bulgaria, cu un guvern și o miliție autohtonă; recunoașterea independenței României, Serbiei și Muntenegrului, asigurîndu-se primului stat „o despăgubire teritorială îndestulătoare", celui de al doilea „o rectificare de frontieră", iar ultimului „o sporire de teritoriu" echivalentă cu suprafața ocupată de armata muntenegreană; Bosnia și Herțegovina urmau să aibă o administrație autonomă; Poarta avea să suporte despăgubiri în bani sau teritorii, iar sultanul să se înțeleagă cu țarul „pentru a salvgarda drepturile și interesele Rusiei în strîmtorile Bosforului și Dardanelelor" [8].

Convenția de armistițiu, semnată în aceeași zi de generalii Nepokoicițki și Leviţki, din partea Rusiei, și generalii Necip și Osman, din partea Porții, prevedea printre altele: să se stabilească o linie de demarcație între armatele beligerante; garnizoanele otomane să predea diverse cetăți, avînd permisiunea de a lua cu ele armamentul, bagajele și proviziile de care dispuneau; Dunărea să fie deminată, pentru a se asigura libera navigație pe fluviu; să se înlăture blocada porturilor de la Marea Neagră etc.[9].

7 Cf. IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. CL—CLII.
8 Ibid., p. CLI.
9 Ibid., nota anexă nr. XXV, p. CLIII—CLIX.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Refuzul de a admite reprezentanți ai României, Serbiei și Muntenegrului la negocierile cu imperiul otoman a stîrnit ecouri defavorabile în opinia publică din statele respective.

În acest climat a sosit la București cererea oficială a Rusiei de a încorpora din nou cele trei județe din sudul Basarabiei care fuseseră reintegrate României ca urmare a prevederilor tratatului de la Paris din 1856 [10].

Pentru aceasta a fost trimis la București generalul conte N. Ignatiev, fost ambasador al Rusiei pe lîngă Poartă și, în acel moment, mandatat să continue după aceea drumul spre a conduce delegația rusă la tratativele de pace. Trimisul rus a ridicat, uneori pe un ton ultimativ, în fața guvernanților români probleme ale relațiilor româno-ruse; el recunoștea, într-un raport trimis la St. Petersburg, că a avut la București „convorbiri prelungite și neplăcute" [11]. Somația esențială era aceea ca România să accepte ea singură să cedeze „Basarabia de sud", cerință motivată cu argumentele clasice ale diplomației țariste (a. că era în joc refacerea demnității imperiale a Rusiei după slăbiciunea ei momentană din 1856; b. că Rusia luase Basarabia de la Turcia; c. că în 1856 sudul Basarabiei se alipise Moldovei, iar reunirea acesteia cu Muntenia ar fi făcut caducă prevederea tratatului de la Paris; d. că odată cu intrarea armatei ruse în cele trei județe populația își manifesta cu entuziasm dorința de a reveni în cadrul imperiului țarist etc.) [12]. Domnitorul, primul-ministru și ministrul de Externe români au opus argumente la fiecare punct, arătînd nevalabilitatea alegațiilor părții ruse. Reprezentantul rus a lăsat să se înțeleagă că nici un fel de argumente nu vor îndupleca Rusia să renunțe la această poziție și, pe un plan mai larg, a arătat că disuada forurile române să caute sprijin la alte puteri. În ansamblu, vehiculînd o concepție tradițională ce eluda lupta milenară a poporului român, care fusese și era factorul decisiv al croirii destinelor proprii, generalul conte Ignatiev a remarcat că „România își datorează existența Rusiei" [13] și că întreaga politică a României trebuie să se facă exclusiv prin prisma intereselor St. Petersburgului. În același sens el a exprimat iritarea cercurilor oficiale de acolo față de demersurile României independente de a obține un statut de neutralitate similar celui al Belgiei, sub garanția tuturor marilor puteri europene. „Este evident că o soluție de acest gen ar fi neconvenabilă nu numai pentru Rusia, ci și în general pentru ținuturile slave din Peninsula Balcanică: trupelor rusești le-ar fi zăvorît accesul spre cele din urmă. Ignatiev a arătat în convorbirea cu Brătianu că mijlocul eficient de a proteja în viitor România în fața Austro-Ungariei și Turciei ar fi încheierea unei alianțe de

10 MRC, vol. XIII, p. 4, 9–16.
11 *Сан-Стефано. Записки графа Н. П. Игнатьева*, С примечаниями А. А. Башмакова и К. А. Гудастова, Петроград, 1916, p. 45.
12 Ibid., p. 40–64.
13 Ibid., p. 31.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

apărare cu Rusia, care ar conține stipulația dreptului trupelor ruse de a trece prin principat atunci cînd circumstanțele ar impune intervenția noastră militară în favoarea coreligionarilor din Peninsula Balcanică" [14].

Convorbirile s-au terminat fără vreun acord, ceea ce a lăsat curs evoluției tensiunii dintre România și Rusia [15].

Guvernele englez, austro-ungar, francez și german, care stătuseră îndeobște în expectativă pînă atunci, au început să-și definească, într-o formă sau alta, pozițiile față de condițiile păcii schițate deja în bazele preliminare parafate de reprezentanții Rusiei și Porții la Adrianopol [16].

În acest climat, deși luptele încetaseră pe întregul teatru de operații din Balcani, guvernul grec a considerat oportun să declare război imperiului otoman, invocînd ca motiv principal necesitatea de a asigura protecția conaționalilor din provinciile Tesalia, Epir și Macedonia. La 21 ianuarie/2 februarie 1878 armata greacă, concentrată inițial în Lamia (circa 8 000 de militari), a trecut frontiera și a înaintat spre localitatea Domokos din Tesalia. Datorită, însă, circumstanțelor, conflictul greco-otoman nu a luat amploare și nici nu a influențat notabil cursul ulterior al evenimentelor[17].

TRATATUL PRELIMINAR DE PACE DE LA SAN STEFANO 18 FEBRUARIE/2 MARTIE 1878

Reacțiile opiniei publice internaționale nu au influențat sensibil desfășurarea tratativelor ruso-otomane. La 18 februarie/2 martie reprezentanții celor două state [18] au parafat, în localitatea San Stefano de lîngă Constantinopol, textul tratatului de pace schițat în linii generale (dar nu în întregime) în bazele preliminare fixate anterior la Adrianopol. Tratatul — numit tot „preliminar" — cuprindea 29 de articole, din care 6 se refereau nemijlocit la România, iar 8 aveau tangență cu interesele ei.

O importanță majoră pentru poporul nostru prezenta articolul 5, care stipula: „Sublima Poartă recunoaște independența României; aceasta va valorifica drepturile sale la o despăgubire ce va urma să fie dezbătută între ambele părți. Pînă la încheie-

14 Ibid., p. 58.
15 Ibid., p. 40, 50.
16 Amédée Le Faure, op. cit., p. 354—428.
17 Evangelos Kofos, *Greece and the Eastern Crisis 1875—1878*, Institut for Balkan Studies, Thessaloniki, 1975, p. 75—78.
18 Documentul a fost semnat, din partea Rusiei, de generalul-locotenent conte N. Ignatiev, aghiotant al țarului, și de A. I. Nelidov, consilier de stat și șambelan al curții imperiale; din partea Porții — de Mehmed Savfet pașa, noul ministru de Externe, și de Sadullah bei, ambasadorul otoman la Berlin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Semnarea tratatului preliminar de pace de la San Stefano; de la stînga la dreapta stînd pe scaune: Sadullah bei, Savfet pașa, generalul conte Ignatiev, contele Nelidov (în „Album della guerra russo-turca del 1877—78", Milano, 1878)

rea unui tratat direct între Turcia și România, supușii români se vor bucura în Turcia de toate drepturile asigurate supușilor celorlalte puteri europene" [19].

Conform articolului 19, Poarta era obligată la indemnități de război față de Rusia însumînd 1 410 000 000 de ruble. Luînd în considerație greutățile financiare ale imperiului otoman și în acord cu dorința acestuia, Rusia „consimțea" ca plata pentru o mare parte din sumele datorate de Poartă să fie înlocuită prin cesiuni teritoriale. În Europa erau vizate „Sandgeakul Tulcea, adică districtele (cazalele) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Măcin, Babadag, Hîrșova, Kiustenge și Medgidie împreună cu insulele din Deltă și Insula Șerpilor" [20]. „Nedorind să-și anexeze acest teritoriu și nici insulele din deltă", Rusia și-a rezervat „facultatea de a le schimba cu partea Basarabiei detașată la 1856 și mărginită la sud cu talvegul brațului Chilia și cu gura Stari-Stambul" [21]. Chestiunea apelor și a pescăriilor urma să fie reglementată de

19 Prof. univ. dr. docent Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, Editura Politică, București, 1971, p. 421.
20 Ibid.
21 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

către o comisie româno-rusă, în răstimp de un an de la ratificarea tratatului de pace. În Asia cesiunile teritoriale făcute Rusiei vizau „Ardahan, Kars, Batum, Baiazet și teritoriul pînă la Sageanluk" [22].

În articolele 2 și 3 s-a înscris recunoașterea independenței Muntenegrului și a Serbiei, iar în articolul 6 constituirea unui principat denumit Bulgaria, ce rămînea în cadrul imperiului otoman, căruia trebuia să-i plătească tribut, dar urma să beneficieze de o largă autonomie față de Poartă și să-și stabilească legislația internă pe baza unui „regulament organic" (similar cu cele impuse țărilor române în 1830—1832), edictat conform indicațiilor Rusiei. Delimitarea noului principat era astfel făcută încît el urma să cuprindă teritorii de ambele părți ale Balcanilor și să se întindă în sud pînă la Marea Egee. Potrivit articolului 8 armata rusă urma să ocupe Bulgaria „pînă la formarea completă a unei miliții indigene îndestulătoare" [23]. Se stipula că trupele ruse de ocupație își vor păstra căile de comunicație prin România, urmînd să utilizeze însă și mijloace de transport maritime, prin porturile Varna și Burgas.

Muntenegru și Serbia au beneficiat de largi creșteri teritoriale, în zone locuite de conaționali: primul, Metohia, Nikšić, Split, Podgorița și Antivari (ceea ce lărgea accesul la Adriatică); ultima Niș, valea Drinei și Mali Zvornik.

Schimbul reciproc de prizonieri trebuia să se efectueze, în conformitate cu articolul 28, „îndată după ratificarea preliminarielor de pace" [24].

Ținînd seama de aprehensiunile nutrite de marile puteri europene asupra intențiilor avute de Rusia față de statutul Strîmtorilor, tratatul a prevăzut, la articolul 24, modificări ponderate în statuquoul acestei zone: „Bosforul și Dardanelele vor rămîne deschise, în timp de războiu ca și în timp de pace, navelor de comerț ale statelor neutre sosind de la porturile rusești sau cu destinațiune pentru aceste porturi" [25].

Masele largi populare și guvernul român au apreciat pozitiv faptul că, printr-un nou act internațional, se recunoștea neechivoc independența patriei proclamată de reprezentanța națională cu aproape un an în urmă. Înscrierea articolului 5 în tratatul preliminar de pace de la San Stefano îndepărta o parte din dificultățile ce stătuseră pînă atunci în calea consacrării internaționale a neatîrnării României, creînd condiții mai prielnice pentru ca starea de fapt creată prin actul de la 9 mai 1877 să fie acceptată și de către celelalte mari puteri — îndeosebi Austro-Ungaria și Anglia. În schimb, prevederile articolelor 8 și 19, în părțile care vizau interesele României, au stîrnit un val de îngrijorare și nemulțumiri. Modificările teritoriale decise pe seama statului român împotriva poziției clar exprimate de guvern și parlament, prezența avută de trupe străine pe o perioadă îndelungată pe teritoriul național fără a se fi

22 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. CLXXIV.
23 Ibid., p. CLXVIII.
24 Ibid., p. CLXXIX.
25 Ibid., p. CLXXVIII.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

obținut acordul prealabil al României — ceea ce reprezenta o înrăutățire a situației chiar față de reglementările dinaintea unirii țărilor române (1829 și 1856), cînd s-a stipulat că forțe armate străine nu mai au voie să staționeze pe teritoriul Munteniei și Moldovei —, ca și prevederea că țările mici riverane Dunării nu au dreptul de a-și avea o marină militară (de asemenea o clauză mai defavorabilă decît cele existente înaintea proclamării independenței), toate acestea au fost apreciate drept o nesocotire a angajamentelor asumate de guvernul de la St. Petersburg prin convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877 și o știrbire adusă independenței poporului nostru recunoscută chiar în articolul 5 al tratatului [26]. În acord cu întreaga opinie publică, parlamentul român a adoptat o moțiune prin care a respins clauzele tratatului înscrise în articolele 8 și 19 și a cerut guvernelor tuturor marilor puteri să respecte voința națiunii române, drepturile ei legitime ce nu puteau deveni obiect de tranzacții între reprezentanții altor state [27].

Șeful statului și guvernul român au făcut, în perioada aceea, numeroase demersuri la St. Petersburg pentru a modifica sau cel puțin a atenua poziția promovată de oficialitățile rusești față de România. Aceste demersuri au întîmpinat reacții negative din partea conducătorilor Rusiei, țarul Alexandru al II-lea, prințul Gorceakov și alți demnitari [28]. Agentul diplomatic al României în capitala Rusiei, generalul Iancu Ghica, raporta alarmat că prințul Gorceakov îi făcuse următoarea declarație: „Împăratul m-a însărcinat să-ți spun ca să comunici guvernului d-tale că dacă aveți intențiunea d-a protesta contra menționatului articol sau d-a vă împotrivi voinței sale, atunci va ordona ocuparea României și dezarmarea armatei române“ [29]. Guvernul român a dat următorul răspuns: „Prințul Carol nu poate admite că acea amenințare vine de la împărat, iar răspunsul său este următorul: o armată care a luptat la Plevna în fața împăratului Alexandru II poate să se bată pînă va fi nimicită, dar nu se va lăsa să fie dezarmată“ [30].

NOUA DISLOCARE A ARMATEI ROMÂNE

Deteriorarea relațiilor dintre cele două state vecine, survenită brusc după obținerea victoriei atît de scump plătită cu sîngele vărsat în comun de ostașii români și

26 Cf. T. C. Văcărescu, op. cit., p. 560—561, 570—571.
27 Ibid., p. 570. Vezi și IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 048—1 051; N. Iorga, op. cit., p. 210—215.
28 MRC, vol. XIII, p. 26, 27—28, 66, 68, 69.
29 Ibid., p. 79.
30 Ibid., p. 80. Autorul rus M. Hasenkampf nota asupra acestui episod: „Pe 27 martie am auzit de la marele duce că la această amenințare principele Carol a dat un răspuns plin de demnitate care, în esență, arată că trupele rusești pot — desigur — nimici prin luptă armata română, dar atîta vreme cît el mai este în viață nu va permite ca ea să fie dezarmată. Marele duce a relatat aceasta cu un ton din care reieșea clar că în locul principelui Carol el ar fi dat exact același răspuns“ (op. cit., p. 555).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

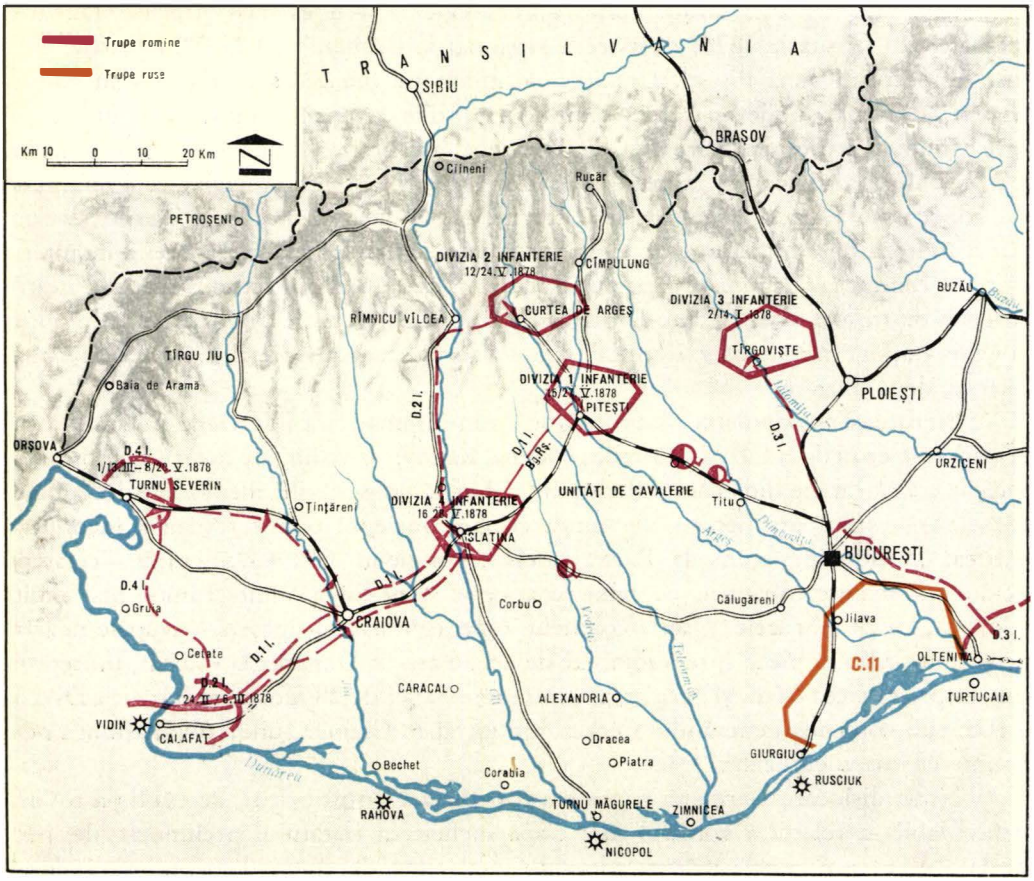

DISLOCAREA ARMATEI ROMÂNE DUPĂ ÎNCETAREA OSTILITĂȚILOR
februarie — august 1878

ruși, a îngrijorat profund opinia publică din România[31]. Pentru a face față oricăror eventualități, guvernul s-a grăbit să readucă în țară unitățile care se mai aflau la sud de Dunăre, în zona Vidin [32].

31 Un diplomat rus care jucase un rol mare în conciliabulele diplomatice de la San Stefano și Berlin nota în amintirile sale: „În spatele nostru [armatelor ruse din Balcani] aveam România, pe care o jignisem gratuit și ne-o făcusem ostilă [. . .]" (A. Nelidov, *Souvenirs d'après la guerre de 1877—1878*, în „Revue des deux mondes", 15 novembre 1915, p. 248—249).

32 Pentru detalii în privința revenirii unităților române în țară și a dislocării lor, vezi: T. C. Văcărescu, op. cit., p. 561; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 045—1 048; General de divisiune adjutant Șt. I. Fălcoianu op. cit., p. 243.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cavaleria Diviziei 1 infanterie (regimentele 2 și 8 călărași) trecuse Dunărea încă la 8/20 februarie 1878; după ce a staționat la Bechet, pînă la 2/14 martie, ea a fost dislocată în zona Pitești. Unitățile de infanterie din această divizie s-au adunat treptat la Calafat, unde au rămas pînă la 29 aprilie/11 mai, cînd au început marșul spre Craiova și, de aici, spre Pitești. Divizia 2 infanterie, grupată inițial la Calafat, a fost dislocată ulterior în zona Curtea de Argeș — Cîmpulung. Divizia 4 infanterie s-a concentrat, pînă la 20 februarie/2 martie, tot la Calafat, apoi, prin Turnu Severin, a fost îndreptată spre Slatina, unde a sosit la 16/28 mai. Unitățile Diviziei 2 infanterie s-au concentrat la Tîrgoviște (mai puțin artileria, care a primit misiuni în zona Pitești). Brigada de roșiori, care trecuse Dunărea încă de la 28 ianuarie/9 februarie, a staționat la Craiova pînă la 20 martie/1 aprilie, cînd a început marșul spre Pitești, unde a rămas pînă la demobilizare.

Pretutindeni populația și autoritățile au întîmpinat cu calde manifestări de recunoștință pe eroii de la Calafat, Corabia, Plevna, Rahova și Vidin, ale căror fapte de arme începuseră să capete dimensiuni de legendă. Există în scrierile memorialistice numeroase pasaje grăitoare pentru afecțiunea cu care întregul popor român a înconjurat oștirea. „Cînd am ajuns la Bacău — relata colonelul Ch. Crăiniceanu — cetățenii ne-au eșit înainte, noaptea, cu felinare aprinse și ne-au găzduit frumos mai multe zile" [33]. „La 24 februarie — scria colonelul Gheorghe Em. Lupașcu — trupele noastre au primit ordin să plece spre Vidin, iar de aci au trecut Dunărea la Calafat, îndreptîndu-se spre Galicea Mare și Perișor, așa că în seara zilei de 28 februarie întreaga Divizie a II-a, sub comanda generalului Cerkez, am intrat în Craiova, unde populațiunea ne-a primit cu mare entuziasm" [34].

Noua dislocare a armatei române a fost dictată, în principal, de evoluția tot mai nefavorabilă a relațiilor româno-ruse după încheierea tratatului preliminar de pace de la Adrianopol; unele măsuri adoptate între timp de comandamentul rus veneau ca o confirmare a amenințărilor formulate de prințul Gorceakov și a știrilor primite din variate surse despre existența unui plan rusesc de ocupare militară a României. Astfel, unități ruse dislocate pe teritoriul român au început să depășească zonele ce le fuseseră fixate prin convenția din 4/16 aprilie 1877 și să ocupe anumite puncte strategice; în județele de peste Prut s-a trecut la instituirea unui regim militar rus în localitățile mai importante; în jurul Bucureștilor au fost concentrate forțe ruse aduse de pe aliniamentul Dunării sau din Balcani etc. [35] Generalul-locotenent Casimir Ehrnrooth, comandantul Diviziei 11 infanterie rusă (adusă special de la sud de Dunăre

33 Colonel Ch. Crăiniceanu, op. cit., p. 102.
34 Colonel Gheorghe Em. Lupașcu, op. cit., p. 74.
35 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 051; Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseculară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie", an XXI, nr. 3, 1975, p. 32—33.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în perioada aceea de tensiune), atesta că se întocmise un plan special de ocupare a capitalei României; comandamentul rus tipărise chiar, în limbile rusă, franceză și română, un „Decret cu privire la starea de asediu în orașul București" și o „Proclamație către populația capitalei României" [36]. La acestea se adăuga și teama ca o intervenție de acest gen să nu fie conjugată cu o invazie simultană a trupelor austro-ungare.

Armata română, care se afla concentrată la sfîrșitul lunii aprilie — începutul lunii mai în zona Slatina—Pitești—Curtea de Argeș—Tîrgoviște, și-a intensificat pregătirile pentru o apărare de lungă durată. În zona respectivă au fost dislocate și depozitele de muniții, subzistențe, medicamente etc. [37] Parlamentul a votat un credit de 6 000 000 de lei pentru completarea armamentului și înlocuirea echipamentului militar care, din cauza intemperiilor și a condițiilor de război, se aflau într-o avansată stare de uzură [38]. Cu toată situația financiară grea s-au adus, prin lege, îmbunătățiri sistemului de rechiziții și de recompense materiale pentru rezerviștii care participaseră la campanie [39]. De asemenea, s-au instituit trei noi medalii — „Trecerea Dunării", „Serviciul Credincios" și „Apărătorii Independenței" —, cu care au fost distinși numeroși militari participanți la campania de la sud de Dunăre [40].

CONGRESUL DE LA BERLIN

În timp ce în interiorul țării s-au adoptat precipitate măsuri de apărare, pe plan extern guvernul de la București a făcut mari eforturi pentru a obține sprijinul celorlalte puteri europene în scopul anulării clauzelor tratatului preliminar de la San Stefano care lezau interesele legitime ale României. Agenții diplomatici ai României au făcut repetate demersuri pe lîngă guvernele francez, german, englez, austro-ungar și italian, cărora le-au expus, cu argumente întemeiate pe istorie și pe contribuția adusă de poporul nostru la războiul dus împotriva imperiului otoman, necesitatea ca recunoașterea independenței țării să nu fie plătită prin știrbiri teritoriale [41]. În același scop primul ministru Ion C. Brătianu a plecat la Viena și Berlin, iar Ion Ghica a fost trimis în misiune la Londra [42].

36 Cf. *Mărturii finlandeze privind războiul din 1877—1878 împotriva imperiului otoman și România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", an XIV, nr. 4, 1968, p. 52—56.
37 General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 93—94.
38 *Treizeci de ani*, p. 488.
39 Ibid.
40 Ibid., p. 487, 488, 495.
41 Cf. N. Iorga, op. cit., p. 215—217; MRC, vol. XIII, p. 76, 78, 80—83.
42 Ibid.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

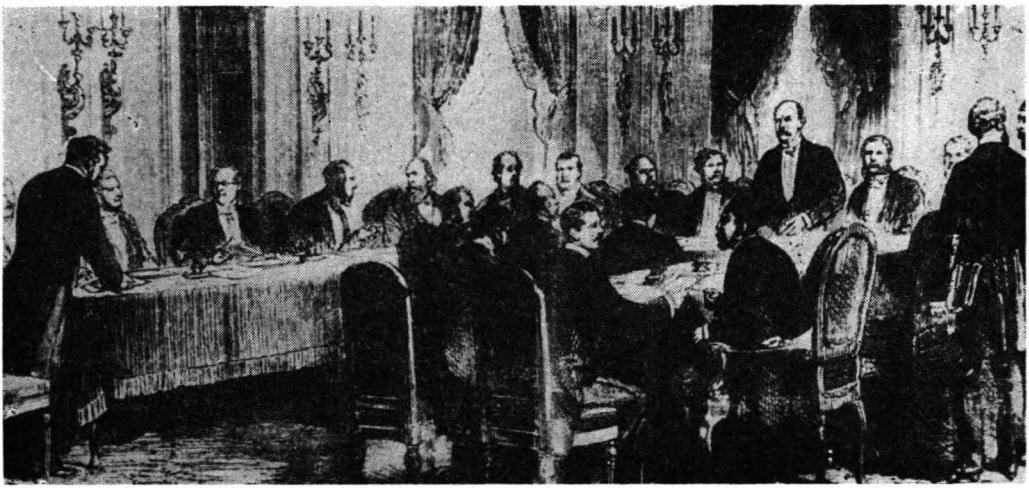

Congresul de la Berlin (desen de epocă — fototeca Muzeului Militar Central)

Documentele vremii atestă că guvernul Brătianu spera să găsească o anumită înțelegere pentru problemele românești bizuindu-se și pe faptul că marile puteri din centrul și apusul Europei erau, ele însele, nemulțumite de unele clauze ale tratatului de la San Stefano și acționau pentru a obține rediscutarea bazelor păcii. Aceste puteri, angajate în cursa pentru acapararea moștenirii „omului bolnav", erau ostile creșterii influenței Rusiei în Peninsula Balcanică și, mai ales, schimbării statutului Strîmtorilor. Anglia, care în timpul războiului păruse resemnată, și-a schimbat brusc atitudinea în ultima fază a ostilităților; o parte a flotei ei militare a fost împinsă în zona Dardanelelor și Bosforului, manevră urmată de chemarea sub arme a unor forțe importante din rezervă și de alte măsuri ce păreau să demonstreze că Londra era hotărîtă să angajeze, la nevoie, un conflict militar cu Rusia [43]. Pe o poziție similară s-a situat și guvernul austro-ungar, nemulțumit de faptul că țarul nu respectase întocmai angajamentele asumate prin acordul secret încheiat în perioada premergătoare războiului [44]. Toate acestea au lăsat la un moment dat impresia că relațiile internaționale conduceau spre o a doua ediție, revăzută desigur, a „războiului Crimeei". Dar, cu toate amenințările belicoase și pregătirile de război, tratativele de culise dintre marile puteri imperialiste au continuat fără întrerupere.

Principalele fluxuri ale negocierilor au fost cele dintre Rusia și Austro-Ungaria, pe de o parte, dintre Rusia și Anglia, pe de altă parte. Demersul rusesc la Viena, al

43 Amédée Le Faure, op. cit., vol. II, p. 443—454; *Russes et turcs*, vol. II, p. 1 042.
44 Amédée Le Faure, op. cit., p. 443.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

cărui purtător a fost tot generalul conte N. Ignatiev, viza să disocieze de Marea Britanie dubla monarhie, cu convingerea că fără cooperarea forțelor de uscat ale Austro-Ungariei Anglia nu va risca un conflict militar cu Rusia. În afara reînnoirii vechii oferte rusești ca Austro-Ungaria să anexeze Bosnia și Herțegovina, Rusia conceda Vienei o serie de alte privilegii politice și militare care extindeau sfera ei de control în aria nord-vestică a Balcanilor și înspre Adriatica.

Însă tranzacția de bază pentru pregătirea viitoarei conferințe de pace a fost cea realizată între Anglia și Rusia. În mai 1878 guvernele de la St. Petersburg și Londra au parafat un memorandum pregătit de noul ministru de Externe al Angliei, lordul Salisbury, și ambasadorul rus în Marea Britanie, contele Șuvalov. Documentul fixa o serie de puncte esențiale ale împărțirii teritoriilor și sferelor de influență ale celor două puteri, care urmau să fie opuse ca un fapt împlinit celorlalte țări participante la viitorul congres de pace și, prin consensul Angliei și Rusiei, înscrise ca atare în tratatul ce avea să reglementeze statutul postbelic al Europei sud-estice. Totodată, asupra unor prevederi de amănunt nu s-a ajuns la un acord, cele două părți rezervîndu-și libertatea de a acționa în divergență în cadrul reuniunii internaționale ce urma să aibă loc la Berlin [45].

În consecință, nedorind să își asume nici un fel de angajamente care le-ar fi stînjenit ulterior propriile planuri, cabinetele de la Londra, Paris, Berlin și Viena au primit cu răceală demersurile guvernului român. „Brătianu a plecat de la Berlin destul de desamăgit, după ce a fost primit de prințul Bismarck și după ce a conferit cu d. de Büllow — se notează, la 31 martie/12 aprilie 1878, în memoriile lui Carol I —. Guvernul german s-a arătat extraordinar de rezervat [. . .]". Lordul Salisbury, ministrul de Externe al Marii Britanii, i-a declarat trimisului României, Calimaki-Catargi, că Anglia, dacă s-ar putea înțelege cu Rusia pe tema propriilor interese, „n-ar face desigur război numai de dragul României!". La Roma, ministrul de Externe italian a comunicat agentului diplomatic al țării noastre că „cu toate simpatiile sale pentru România nu poate să facă nici un pas în situația încordată de acum" [46].

Astfel, pînă la urmă, negocierile asidui dintre marile puteri au conturat posibilitatea de a se desăvîrși compromisul la masa tratativelor. Un rol în această orientare

45 *La guerre en Orient (1875—1878)* par un officier supérieur, Imprimerie de J. Dumaine, Paris, 1878, p. 374 – 395; A. Nelidov, *Souvenirs d'après la guerre de 1877—1878*, în „Revue des deux mondes", 15 novembre 1915, p. 248—249; Н. И. Беляев, op. cit., p. 420—427. În memorandumul Șuvalov — Salisbury referitor la România se arăta, printre altele, la punctul 11: „Guvernul Majestății Sale britanice ar crede că este dator să constate un profund regret dacă Rusia ar insista definitiv să i se retrocedeze Basarabia. Dar, intrucit s-a constatat îndeajuns că ceilalți semnatari ai tratatului de la Paris nu sînt dispuși să sprijine cu armele delimitarea României stipulată în acel tratat, Anglia nu se consideră interesată nemijlocit in această chestiune pentru ca să fie îndreptățită să-și asume singură responsabilitatea de a se opune schimbării propuse și, ca atare, ca se angajează să nu conteste decizia in acest sens" — *La guerre en Orient (1875—1878)*, p. 388.

46 MRC, vol. XIII, p. 87, 89, 92.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

au jucat și cabinetele german și francez, care nu doreau, din diverse motive, declanșarea unei conflagrații europene. Dealtfel, epuizate în urma campaniei abia încheiate, nici imperiul rus, nici cel otoman nu dispuneau de resurse pentru a suporta greul unui nou război.

În acest climat s-a ajuns la convocarea congresului de la Berlin, ale cărui lucrări s-au desfășurat între 1/13 iunie și 1/13 iulie 1878. La congres au luat parte reprezentanții Germaniei, Austro-Ungariei, Rusiei, Franței, Marii Britanii, imperiului otoman și Italiei. Deși dezbaterile nu au fost lipsite de unele momente de încordare, problemele de fond ale compromisurilor dintre puterile participante fuseseră, așa cum s-a arătat, în fapt tranșate prin tratativele de culise purtate în perioada anterioară, astfel încît punctele de divergență care mai existau au putut fi relativ ușor depășite.

Cererea guvernului român ca țara noastră să fie reprezentată la congres a fost respinsă; după stăruitoare insistențe s-a admis însă ca primul ministru Ion C. Brătianu și ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu să-și expună, în cadrul celei de a zecea ședințe (din 19 iunie/1 iulie), punctul de vedere asupra problemelor care vizau nemijlocit interesele României.

Șeful diplomației românești a susținut cu argumente de ordin istoric, de drept internațional și de natură etică poziția României formulată încă în memoriul prezentat Congresului la 12/24 iunie 1878:

„1) Nici o parte din teritoriul actual să nu fie deslipită de România;

2) Teritoriul românesc să nu fie supus unui drept de trecere în profitul armatelor rusești;

3) Principatul, în virtutea titlurilor sale seculare, să reintre în stăpînirea insulelor și a gurilor Dunării, împreună cu Insula Șerpilor;

4) El să primească, proporțional cu forțele militare ce a pus în linie, o indemnitate, sub forma care se va judeca mai lesnicioasă;

5) Independența sa să fie consfințită în mod definitiv și teritoriul său să fie neutralizat“ [47].

În fața plenipotențiarilor uniți la Berlin, ministrul de Externe român ținea să accentueze: „România are deplină încredere că independența ei va fi recunoscută definitiv și pe d'întreg de către Europa. Pe lîngă dreptul ei cel vechi, al cărui principiu fusese scîlciat prin răstălmăciri istorice, astăzi vine să se adaogă titlurile pe care le-a împrospătat sau le-a întinerit pe cîmpurile de bătaie. Zece mii de români au căzut în jurul Plevnei, ca să cîștige patriei lor libertatea și independența“ [48].

Expozeul lui Mihail Kogălniceanu ca și cuvîntul lui Ion C. Brătianu — în care se arăta că nesocotirea intereselor și drepturilor legitime ale României „nu ar fi numai

47 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. CLXXXVII—CLXXXVIII.
48 Ibid., p. 1 070.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

o durere adîncă pentru națiunea română, ci ea ar dărîma în sînul ei orice încredere în tăria tractatelor și în toată sfînta pază, atît a principiilor de dreptate absolută, cît și a drepturilor scrise" [49] — nu au putut determina schimbarea poziției puterilor pusă de acord în datele ei fundamentale în perioada dintre pacea de la San Stefano și congresul de la Berlin.

Tratatul semnat de participanți [50] a modificat substanțial o mare parte din prevederile stipulate la San Stefano.

Prin articolul 25 Bosnia și Herțegovina au fost trecute sub ocupația Austro-Ungariei. La sud de Dunăre au fost create două entități politico-administrative: între fluviu și lanțul Balcanilor — principatul Bulgariei, al cărui statut intern determinat de suzeranitatea otomană era definit în linii asemănătoare cu prevederile de la San Stefano; la sud de Balcani — provincia Rumelia Orientală, cu o autonomie mai redusă decît a vecinei sale nordice și pe teritoriul căreia erau menținute forțe armate otomane. Însă limitele Rumeliei Orientale erau astfel trasate încît, spre deosebire de partea de sud a formației statale în care ar fi fost înglobată potrivit prevederilor tratatului de la San Stefano, ea nu mai cuprindea o fîșie a litoralului Egeei (articolele 2, 13—21). Poarta a păstrat o parte din teritoriile care, potrivit păcii anterioare, ar fi trebuit cedate Rusiei în Asia — valea Alașkerd și orașul Baiazid (articolul 60); s-a menținut statu-quoul regimului Strîmtorilor, articolul respectiv din tratatul de la San Stefano fiind complet suprimat [51]. În schimb, la insistențele Rusiei, alte prevederi ale tratatului preliminar de la San Stefano au fost preluate, aproape ad-litteram, în cel de la Berlin (menținerea dreptului ce și l-a fixat armata rusă de a folosi România ca culoar de trecere — dar pe o durată mai mică decît se prevăzuse la San Stefano —, situația județelor de la nord de gurile Dunării, interdicția ca micile state riverane să dispună de flote militare fluviale etc.) [52]. Totodată puterile occidentale au obținut menținerea și chiar lărgirea vechilor privilegii ale Comisiei Europene a Dunării. România a fost inclusă ca membru deplin în comisie, însă organismul internațional căpăta o adevărată exteritorialitate față de statul român (articolele 52—57).

Toate acestea au conferit tratatului de la Berlin caracterul unui act dictat de interesele puterilor imperialiste, expresie a politicii lor de dominație și asuprire bazată pe forță, de împărțire a zonelor de „interese" și de influență.

49 Ibid., p. 1 071.

50 Pentru textul francez al tratatului vezi: „Monitorul oficial al Românici", nr. 151, 11/23 iulie 1878, p. 4 056—4 062; text românesc în IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. CLXXXIX—CCXVIII; o traducere recentă a capitolelor referitoare la România în Prof. univ. dr. docent Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, op. cit., p. 433—437.

51 Cf. „Monitorul oficial al României", nr. 151, 11/23 iulie 1878, p. 4 056—4 062. Prin „Convenția de alianță defensivă" încheiată cu imperiul otoman în iunie 1878 Marea Britanie a ocupat insula Cipru, ca „recompensă" pentru sprijinul acordat Porții (cf. Ferdinand Lecomte, *Guerre d'Orient en 1876—1877*, tom II, Édition Ch. Tanera, Paris, 1878, p. 413).

52 „Monitorul oficial al României", nr. 151, 11/23 iulie 1878, p. 4 056—4 062.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Marile puteri nu au putut însă să ignore complet interesele popoarelor din zona, sud-est europeană și balcanică angajate în lupta pentru o dezvoltare de sine stătătoare. Articolul 43 al tratatului a înscris recunoașterea independenței depline a României, ceea ce marca încheierea cu succes a eforturilor poporului nostru închinate consacrării pe plan internațional a actului său de voință din 9 mai 1877 [53]. Revenirea străvechiului pămînt românesc al Dobrogei la patria mamă a fost statuată în articolul 46, care a fixat frontiera dobrogeană între Dunăre și mare pe un traseu „care plecînd de la răsărit de Silistra răspunde în Marea Neagră, la miazăzi de Mangalia" [54]. Parlamentul român, în urma unor dezbateri care au relevat din nou rezervele unanime față de prevederile ce contraveneau drepturilor istorice, a ratificat în octombrie 1878 tratatul de la Berlin.

Odată cu România au obținut recunoașterea independenței lor Serbia și Muntenegru.

DEMOBILIZAREA ARMATEI ROMÂNE

Situația internațională creată României prin tratatul de la Berlin a făcut, în sfîrșit, posibil să se treacă la starea de pace. Prin decretul nr. 1 840 din 29 iulie/10 august s-a decis demobilizarea armatei române începînd cu data de 5/17 august 1878 [55]. Evenimentul a prilejuit, după perioada de griji și frămîntări care o precedase, reluarea manifestărilor populare închinate glorioasei participări avute de armata română la războiul de independență. „Pretutindeni — se arăta într-o lucrare contemporană — trupele au fost primite cu cea mai mare insuflețire de toate autoritățile și de tot poporul, cu urale entusiaste, cu buchete și cununi de flori și sărbătorite cu ospețe, atît ale municipalităților cît și prin contribuțiuni particulare. Nu numai mîndria națională era înflăcărată de a vedea pe bravii din sînul lor, cari ridicaseră numele de român și reînviaseră gloria străbună, dar bucuria la culme a părinților, soțiilor, fraților, surorilor, copiilor de a-și revedea pe scumpii lor reînviind, înviați și încununați cu laurii vitejiei și victoriei, dedea un spectacol măreț, duios, sfînt acestor sărbători sublime, amestecate cu lacrămi de bucurie și de cel mai nedescriptibil simțămînt național" [56].

Apoteoza acestor manifestări populare a constituit-o primirea triumfală făcută oștirii în capitala țării la 8/20 octombrie 1878 [57].

53 Cf. Prof. univ. dr. docent Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, op. cit., p. 434.
54 Ibid., p. 435.
55 *Treizeci de ani*, p. 506.
56 IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 074—1 075.
57 Pentru detalii vezi: Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu, op. cit., p. 68—69; Colonel I. Manolescu, op. cit., p. 369—373; IRR, partea a 2-a și a 3-a, p. 1 075—1 084.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

21 de lovituri de tun au marcat, în dimineața acelei zile, deschiderea festivităților. Orașul, împodobit sărbătorește, cu drapele tricolore, ghirlande uriașe de flori și covoare multicolore, fremăta. Pe străzi, o mulțime nesfîrșită — practic întreaga populație a capitalei, contopită cu masa delegaților sosiți din toate provinciile — se îndrepta spre locurile fixate pentru desfășurarea diverselor ceremonii oficiale sau aștepta parada unităților militare.

Pe platoul de la Băneasa (în vecinătatea nordică a Bucureștilor) s-au adunat, pentru a fi trecute în revistă de domnitor, unități și subunități care reprezentau, simbolic, toate armele, întreaga oștire română. În jurul estradei oficiale se aflau, așezate în piramide, arme capturate de ostașii țării în luptele de la Plevna, Rahova, Vidin. Puțin mai departe, de data aceasta tăcute, 42 de tunuri otomane. Aici, într-un cadru solemn, au fost distinse cu „Steaua României" sau medalia „Trecerea Dunării" drapelele glorioase — multe sfîrtecate de gloanțe și schije de obuze — ale unităților participante la războiul neatîrnării.

A urmat un marș impozant spre Șosea (magistrala nordică a capitalei României) unde, în onoarea învingătorilor, se înălțase un uriaș arc de triumf pe capitelul căruia se putea citi, de la mare distanță, inscripția: „Apărătorilor independenței". Pe coloanele laterale erau înscrise denumirile principalelor localități în care, prin biruințele și jertfele ei, armata își atrăsese recunoștința patriei și stima opiniei publice străine. Lîngă arcul de triumf, în tribune special construite, o numeroasă asistență — membrii guvernului, Camerei și Senatului, corpului diplomatic, autorităților comunale și reprezentanți ai instituțiilor de cultură, științifice, de învățămînt etc. — a întîmpinat cu nesfîrșite aplauze sosirea coloanei.

În timp ce unitățile treceau pe sub arcul de triumf, „ploi de flori, de buchete și de steluțe de aur se vărsau în toate părțile între strigări de bucurie ce cutreierau locul [. . .]. Toate trupele, toate drapelele erau aplaudate cu bucurie și cu mîndrie de către public" [58]. Defilarea, continuată pe străzile capitalei [59], s-a încheiat în centrul orașului la monumentul lui Mihai Viteazul, acolo unde, de atîtea ori înainte și după aceea, în zile luminoase sau vremuri de restriște, s-a dat glas în manifestații publice idealurilor de libertate și independență ale românilor.

Momente de însuflețire patriotică au fost prilejuite și de intrarea și instalarea unităților armatei române în Dobrogea reunită cu patria liberă după secole de stăpînire și asuprire străină. În prezența capului statului și a reprezentanților guvernului primele unități militare au păsit pe străvechiul pămînt de obîrșie și neîntreruptă viețuire româ-

58 Prof. dr. A. P. Alessi, prof. Massimu Popu, op. cit., p. 608.

59 În preajma evenimentului primăria Bucureștilor schimbase denumirile unor străzi spre a le atribui numele unor localități în care armata română se distinsese prin luptele eroice duse în războiul independenței.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Primirea triumfală a armatei române în Bucureşti (fotografie de epocă — secţia stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

nească dintre Dunăre şi Mare la 14/26 noiembrie 1878. „Ţinuta oştirii este admirabilă, pe faţa tuturor se vede bucuria" [60] — nota „Românul" în relatarea publicată despre acest emoţionant eveniment. Ostaşii aveau conştiinţa clară a sensului politic şi etic al actului pe care-l săvîrşeau, sens exprimat şi în înaltul ordin de zi ce le fusese adresat: „În această nouă Românie veţi găsi o populaţiune care în cea mai mare parte este deja românească. Însă veţi găsi şi locuitori de alt neam şi alte credinţe. Toţi aceştia, care devin membri ai statului român, au acelaşi drept la protecţiunea şi la dragostea voastră! [...] Fiţi în mijlocul noilor voştri concetăţeni ceea ce aţi fost atît în timp de pace, cit şi pe cîmpul de onoare: model de bravură şi de disciplină, apărători ai drepturilor României şi anteluptători ai legalităţii şi civilizaţiei Europei" [61].

Pretutindeni pe unde au trecut trupele române au fost întîmpinate cu manifestări de sinceră simpatie de toţi locuitorii Dobrogei. În Tulcea, Constanţa şi alte locali-

60 „Românul", an XXII, 16 noiembrie 1878.
61 „Monitorul oficial al României", nr. 254, 15/27 noiembrie 1878, p. 7 145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Solemnitatea intrării armatei române în Dobrogea — 14/26 noiembrie 1878 (cromolitografie contemporană — secția stampe a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România)

tăți s-au organizat festivități de primire speciale: reprezentanții instanțelor administrative locale și ai diferitelor naționalități și culte au ieșit înaintea unităților cu tradiționala pîine și sare, urîndu-le din inimă *bun venit:* „Porțile cetății sînt deschise și lumea toată vă așteaptă cu iubire spre a lua prin voi [. . .] lumina și libertatea pe calea dreptății, adevărului și binelui! — se spunea în alocuțiunea unuia din membrii comitetului național român din Tulcea [. . .]. Trăiască România liberă și independentă! Trăiască victorioșii ei ostași!" [62]. Mii de locuitori au aclamat defilarea trupelor pe sub arcuri de triumf simbolizînd victoria și libertatea națională [63]. Același simțămînt îl trăia și populația din Transilvania, unde reintegrarea Dobrogei în matca originară a fost primită cu deplină adeziune: „Luarea în posesiune a Dobrogei și a gurilor Dunării

62 „Gazeta Transilvaniei", nr. 92, 10/22 decembrie 1878.

63 Referitor la aceasta vezi T. Voicu, B. Catovu, P. Constantinescu, *Monografia orașului Tulcea. Trecutul, prezentul și viitorul său*, Institutul de Arte Grafice al Ziarului „Dobrogea Jună", Constanța, 1928, p. 26; N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei (aprilie 1877 — noiembrie 1878)*, în „Revista arhivelor", an V, nr. 1, 1962, p. 171; Constantin P. Scheletti, *Dobrogea. Organizarea*, Tipografia Română, Tulcea, 1879, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de către români — scria „Gazeta Transilvaniei" — este un fapt de cea mai mare importanță nu numai pentru România, ci pentru întreg Orientul european [...]. Este în interesul bine înțeles al tuturor popoarelor din Peninsula Balcanică ca România să devină prin noua poziționare ce o ocupă la litoralul Mării Negre și la gurile Dunării un adevărat scut al libertății și civilizației în Orient"[64]. Toate manifestările patriotice din acele zile făceau să tresalte inimile tuturor românilor din provinciile ce se mai aflau sub dominație străină, insuflîndu-le tărie și încredere că înfăptuirea deplinei unități naționale nu putea să fie departe.

64 „Gazeta Transilvaniei", an XLI, nr. 91, 16/28 noiembrie 1878.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPITOLUL AL XIV-LEA

ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A CUCERIRII INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

După aproape cinci secole de luptă împotriva dominației otomane, după rezistența opusă celorlalte imperii expansioniste care devastau, jefuiau periodic și au mutilat teritorial țările române, așa cum au arătat repetat, cu marcată simpatie pentru români și țara lor, Marx și Engels [1], după revoluțiile de la 1821 și 1848, după memorabilul act al unirii Moldovei și Munteniei din 1859, proclamarea independenței și consfințirea ce i s-a adus prin purtarea războiului național eliberator din 1877—1878 au înscris un moment culminant pe spirala devenirii istorice a României. „Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — se arată în Programul Partidului Comunist Român adoptat de cel de-al XI-lea Congres —, dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare" [2].

INDEPENDENȚA — PREMISĂ A PROGRESULUI ECONOMIC ȘI SOCIAL AL ROMÂNIEI

Proclamarea neatîrnării și consacrarea ei pe cîmpul de bătălie, urmată de o recunoaștere internațională, a înlăturat orice legături de subordonare față de imperiul otoman, a pus capăt justificărilor oricărei altei țări străine, fie mare putere sau grup de puteri, de a exercita vreun control asupra României. Înlocuind statutul de autonomie cu acela al deplinei suveranități, statul român avea posibilitatea să decidă de sine stătător asupra politicii sale generale interne și internaționale.

1 K. Marx, *Însemnări despre români*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 104, 106—107, 108, 113, 117—124; Friedrich Engels, *Politica externă a țarismului rus*, în Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura Politică, București, 1965, p. 33—34.

2 *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 34.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Noua situație a țării a constituit un cadru favorizant pentru înaintarea pe drumul progresului social, înaintare concretizată în creșterea forțelor de producție și extinderea relațiilor capitaliste, dezvoltarea economiei naționale, a vieții social-politice, a culturii, învățămîntului, științei, literaturii și artei. Dezvoltarea industriei și altor sectoare productive, a sistemului de credit și comerțului au exercitat o influență pozitivă în direcția consolidării interne a statului.

Emancipîndu-se de sub suzeranitatea Porții, România a dobîndit egalitatea juridică cu celelalte state, ceea ce o abilita să încheie tratate internaționale de orice natură, astfel încît sporeau posibilitățile ei de a participa la circuitul economic european, la schimbul de valori materiale și spirituale cu alte țări, la desfășurările politice internaționale.

Independența recăpătată în 1877 purta, cum era și natural, amprenta orînduirii sociale a acelei vremi, fiind obținută sub hegemonia burgheziei, clasă în ascensiune, ale cărei interese coincideau cu necesitățile istorice obiective. Dar, datorită trăsăturilor și evoluției ei specifice, ea a acceptat să exercite prerogativele puterii, sub raport economic și politic, împreună cu moșierimea și, totodată, să facă concesii marii burghezii străine. Puternicele limite ale claselor dominante, care au avut drept consecință frînarea dezvoltării vieții economice și sociale, a procesului de democratizare a țării, conjugate cu politica imperialistă a marilor puteri de penetrație masivă și rapidă a capitalului străin, au menținut țara în prima fază a dezvoltării capitaliste, în poziția de sursă de materii prime ieftine și piață de desfacere pentru marile monopoluri, ceea ce a impietat asupra independenței și suveranității statului, România constituind obiect al tendințelor de aservire economică și politică și de dezmembrare națională [3]. Aici rezidau cauzele fundamentale datorită cărora efectele binefăcătoare ale cuceririi independenței nu au fost resimțite plenar de către făuritorii ei — masele populare, nevoite să îndure mai departe exploatarea intensă a capitaliștilor autohtoni și străini.

Dar prefacerile petrecute pe tărîm economic au determinat mutații deosebit de importante pe plan social, în primul rînd creșterea proletariatului, care avea să se afirme tot mai puternic ca exponent al intereselor vitale ale întregului popor. Rod al evoluției multiseculare a societății românești, mișcarea muncitorească și primul ei partid politic înființat în 1893 au preluat tradițiile revoluționare și patriotice ale generațiilor precedente, au ridicat pe o treaptă nouă lupta de eliberare socială și națională, îmbinînd permanent efortul pentru lichidarea înapoierii economice și pentru democratizarea țării, pentru o viață liberă și demnă, cu acela făcut pentru consolidarea neatîrnării statale, pentru unitatea poporului. Dînd expresie poziției patriotice a mișcării socialiste, într-o vreme cînd porțiuni importante din teritoriul național

3 Vezi Mircea Mușat, *Continuitatea luptei poporului român pentru înaltele idealuri de libertate socială și națională*, Editura Politică, București, 1974, p. 29—30.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

se găseau sub stăpînire străină, Constantin Dobrogeanu-Gherea scria că o țară „trebuie să se dezvolte ca un organism unitar în interiorul frontierelor sale etnice" [4].

O NOUĂ ETAPĂ ÎN DEZVOLTAREA PUTERII ARMATE NAȚIONALE

Încheierea victorioasă a războiului de independență și consfințirea internațională pe care puterile Europei au trebuit să o dea noului statut al României au creat un alt cadru și pentru ființarea puterii armate a țării. Pe de o parte, obiectivul politic fundamental care determina misiunea forțelor armate naționale era apărarea intangibilității statului român de sine stătător, contracararea tendințelor din afară de a-l transforma în teatru de război la dispoziția unor puteri străine, zădărnicirea tentativelor de a pune din nou sub semnul întrebării, dacă nu de a anula, independența României [5]. În acest sens evoluția politică și militară internațională de la sfîrșitul de secol XIX și începutul celui următor nu făcea decît să întrețină și, sub multe aspecte, să sporească primejdiile care planau asupra poporului român: agresivitatea marilor puteri înconjurătoare și altora mai depărtate devenea tot mai consistentă pe măsura acceleratei dezvoltări a capitalismului în Europa și America de Nord, a creșterii concurenței multilaterale dintre țările dezvoltate și în general dintre marile puteri, a concentrării achizițiilor economico-tehnologice și, prin urmare, a ivirii unui decalaj de un gen deosebit între un număr restrîns de țări dezvoltate și restul statelor, a expedițiilor menite să transforme în colonii tot ceea ce nu fusese pe glob adjudecat înainte de țările intens industrializate și acumulatoare de resurse financiare. Baza tehnică în înnoire conferită purtării războiului, deplasările economice, tehnice, politice au determinat la sfîrșitul secolului un val al înarmărilor și pregătirilor militare care anunța iminența unor conflicte militare de proporții neîntîlnite.

Acționau în sensul sporirii labilității păcii generale și existenței națiunilor mici și mijlocii toate procesele care au fost definite de marxiști drept generatoare ale stadiului imperialist al capitalismului. În mod concret, în aria geografică de situare a națiunii române, coloșii economici, militari și teritoriali aveau noi motive de a-i rîvni

4 C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra socialismului în țările înapoiate*, postfață la Karl Kautsky, *Bazele social-democrației*, București, 1911, p. 264.

5 Printre numeroasele simptome de acest gen, un raport al legației române din Italia semnala următoarele în 1883: „Tratative foarte secrete au loc în acest moment între Viena, Berlin, Roma și Londra în scopul de a pune România sub garanția colectivă a marilor puteri [...]. În fond este în cauză dorința de a ne pune sub tutelă" (Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *Documente privind istoria militară a poporului român* [în continuare colecția este citată prin sigla: DIMPR] *iulie 1878 — noiembrie 1882*, Editura Militară, București, 1974, p. 88).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

resursele naturale, între care devenise utilizabil și situat la un loc de frunte petrolul; de asemenea, statutul țării era periclitat în continuare ca urmare a plasării avute de ea la interferența căilor de expansiune a celor mari spre Balcani și strîmtorile Mării Negre.

Pe de altă parte, în conexiune cu salvgardarea inviolabilității și suveranității statului existent, după 1878 era esențial pentru orientarea disponibilităților militare ale României țelul fundamental care se profila nemijlocit acum în fața românilor de pretutindeni: eliberarea provinciilor românești care se mai aflau sub dominație străină.

Păşindu-se la noua etapă de desfășurare a forțelor armate naționale, exista la primă îndemînă recentul capital de experiență a amplei confruntări militare din 1877—1878 în care fusese angajată din plin România, coroborat cu acumularea unor profunde modificări și invenții notabile intervenite pe plan internațional în domeniul armamentului și altor genuri de material, care au pus bazele tehnicizării războiului, unor restructurări preconizate sau aplicate în arta militară la toate nivelurile sale, în teoria și practica organizării armatelor, recrutării lor, în tehnica pregătirii și realizării mobilizărilor etc.

Factorii de decizie din România, ca și specialiștii militari au supus unor îndelungi analize, dezbateri, meditații efortul militar din războiul care trecuse, au urmărit cu atenție noua configurație căpătată în diverse părți ale lumii civilizate de știința și practica militară, au încercat pe această bază să cristalizeze învățăminte, atît din ceea ce fusese valabil, promițător, cît și din ceea ce se dovedise necorespunzător, perimat în cursul bătăliilor date de armata noastră pe Dunărea românească și la sud de fluviu, să sintetizeze din performanțele internaționale ale epocii ceea ce se profila ca necesar și aplicabil organismului militar național.

Consolidarea independenței politice, creșterea potențialului țării, necesitatea de a acoperi militar teritoriul pe temeiul noilor posibilități de foc și transport (existînd acum ca mijloc principal căile ferate, care aveau să se constituie aici într-o rețea generală la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX) au impus extinderea accentuată a cadrului organizatoric al armatei române.

Un jalon în acest sens a fost „Legea asupra organizării comandamentelor armatei" adoptată în 1882, ale cărei prevederi esențiale (modificările legislative ulterioare au fost de regulă de detaliu) și-au menținut valabilitatea pînă la primul război mondial. Dintre înnoirile principale introduse de acest document-cadru făceau parte înființarea marilor unități ca entități militare permanente la pace, în timp ce, așa cum s-a văzut, înainte de război cea mai înaltă articulare permanentă de pace fusese unitatea — regimentul —, iar brigada sau divizia erau alcătuite temporar la marile manevre sau la război, odată cu mobilizarea, sistem care, dealtfel, caracterizase pînă nu de mult chiar doctrina și practica militară proprii unor țări europene cu o îndelungată experiență în materie.

Reglementarea din 1882 fixa corpul de armată ca cea mai înaltă diviziune a oștirii, compus fiecare din două divizii de infanterie subîmpărțite în cîte 2 brigăzi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

o brigadă de călărași, o brigadă de artilerie, un batalion de geniu și alte trupe speciale și auxiliare [6]. Pe acest cadru principalele modificări de amănunt au intervenit în 1908 și 1910.

În preajma primului război mondial existau: 5 corpuri de armată, însumînd 10 divizii de infanterie *de pace* [7] (în 1877—1878 fuseseră constituite la *mobilizare* și *angajate* 4—5 divizii), cu 40 de regimente (în comparație cu cele 24 existente la începutul lui 1877) și 9 batalioane de vînători (față de cele 4 din 1877). Cavaleria — 21 de regimente — 12 de roșiori sau similare, trupe permanente, și 9 regimente de călărași, trupe, în mare parte, de recrutare teritorială nepermanentă (față de 10 regimente de cavalerie — roșiori și călărași — în 1877). Artileria — 20 de regimente de artilerie de cîmp și 2 de „cetate" (pentru zonele fortificate) însumînd 1 400 de guri de foc [8] (față de cele 4 regimente plus baterii dispersate totalizînd aproximativ 190 de piese angajate în campania din 1877—1878). Geniul, după o evoluție organizatorică sinuoasă în cursul căreia de la batalionul unic existent în 1877 se ajunsese la 2 regimente, era constituit în ajunul războiului de întregire națională din 6 batalioane (denumite de pionieri), cîte unul de fiecare corp de armată plus unul de „cetate" (pentru fortificații), și alte subunități specializate, dintre care se remarcau drept oglindire a noilor factori tehnici cele de căi ferate și de aerostație.

Totodată, treptat a fost redusă, pînă aproape de desființare, ponderea trupelor nepermanente, teritoriale. Cea mai vădită expresie a acestei tendințe a fost contopirea regimentelor de dorobanți cu cele de „linie" [9]; deși statuarea din 1891 suna invers, în fapt ca sens dorobanții au fost transformați în trupe cu precădere permanente, astfel încît infanteria a fost unificată în acest gen. Motivată oficial ca o necesitate impusă de existența unui număr prea mare de unități de infanterie de două categorii (41), măsura pare să fi avut la bază următoarele rațiuni: 1) Cumularea unor tensiuni sociale, determinată de nemulțumirile crescînde ale țărănimii. Radicalizarea stării de spirit la sate era înrîurită tot mai mult de avîntul mișcării muncitorești, care avea curînd să se ridice la înălțimea făuririi propriului său partid politic, revoluționar. Sub imperiul acestei evoluții, factorii de decizie politici și militari, reflectînd interesele claselor exploatatoare, nutreau tot mai multe suspiciuni față de o organizare militară care lăsa cantități mari de arme și muniții la dispoziția populației civile și putea constitui premisa unor inițiative militare autonome ale cetățenilor înarmați. 2) Influența avută asupra șefilor militari români de evoluția concepțiilor și doctrinelor militare europene

6 Ibid., p. 356—363.
7 Locotenent-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 199—203.
8 Ibid., p. 201—203.
9 DIMPR, *mai 1888 — iulie 1891*, Editura Militară, București, 1975, p. 445—454. Este semnificativ că un observator străin, consulul Franței la Galați, caracteriza decizia drept „desființare a dorobanților (infanteria teritorială)", în timp ce decretul regal formula că „regimentele de linie" „se vor dizolva" „în regimentele de dorobanți" — cf. DIMPR, *iulie 1891 — decembrie 1894*, Editura Militară, București, 1976, p. 36.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

din perioada dată în direcția subestimării manierei populare, gueriliere de purtare a războiului, „clasicizării" artei militare, lichidării entităților militare de tip cetățenesc, generalizării trupelor permanente, proces determinat parțial și de caracterul tot mai complex al materialului.

În ce privește trupele de uscat, dacă marile unități de infanterie și cavalerie de la pace urmau să fie angajate ca atare (corpuri, divizii, brigăzi) în bătălii sau lupte, la artilerie brigada era doar o mare unitate de instrucție, disciplină, coordonare a aprovizionării cu muniție de tot felul, însă nu una destinată să fie folosită astfel în luptă, ci fracționată pe divizioane și baterii, afectate sau date în sprijin marilor unități, unităților și subunităților de infanterie și cavalerie. Evident, performanțele tehnice ale materialului și mijloacele de conducere nu permiteau atunci nicăieri în lume întrunirea și întrebuințarea centralizată a unor mase de artilerie de nivel mare unitate, ceea ce avea să fie, în unele armate, doar o realizare a celui de-al doilea război mondial.

S-a mai prevăzut, ca inovație, că în caz de război comandamentele de mari unități și unități se vor dedubla, o parte urmînd să se deplaseze cu trupele ce aveau să plece în campanie, iar alta rămînînd pe loc pentru a constitui și instrui eșaloane corespunzătoare de completări. Se puneau astfel bazele sistemului „părților sedentare", care avea să se dovedească deosebit de adecvat condițiilor României și să-și arate utilitatea multă vreme, inclusiv în cel de-al doilea război mondial.

Etapa deschisă de independență în fața apărării armate a României, precum și faptul că statul devenise consistent riveran al Mării Negre au făcut posibilă și o nouă abordare în domeniul naval.

Achiziționările, deosebit de costisitoare, de material naval au permis în cele aproape patru decenii de pace de după 1878 ca, de la 4 nave fluviale în 1877, parțial improvizate ca mijloace militare, să se constituie marina română din două componente: cea de mare (cu baza la Constanța, care a fost amenajată și ca port militar prin străduințele și ingeniozitatea muncitorilor și specialiștilor militari și civili români), însumînd 1 crucișător, 3 torpiloare (care puteau fi folosite și pe fluviu), o navă școală (renumitul bric „Mircea"), și vase secundare; de fluviu, cu baza principală la Galați, însumînd ca element de șoc 4 monitoare („cuirasate" fluviale), de asemenea 8 vedete, 5 canoniere și diverse alte nave și ambarcațiuni [10].

Reglementările inaugurate de legea din 1882 au dat un impuls decisiv închegării statelor majore, integrate permanent, ca element principal, în structura comandamentelor de mari unități, ceea ce reprezenta și o asimilare atît a învățămintelor organizatorice ale războiului precedent, cît și a experienței marilor armate din Europa. S-a prevăzut

10 Lt-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 204, 219.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

— și s-a realizat treptat — ca statele majore să cuprindă ofițeri specializați pe acest tărîm, obligatoriu absolvenți ai unor trepte superioare de învățămînt militar.

Organul statmajoristic suprem — care a primit în această perioadă denumirea Marele stat major (coexistînd o perioadă cu cea de Stat major general) — a fost pus pe baze noi, ca principală componentă a Ministerului de Război și, în general, a conducerii militare naționale. În activitatea sa ponderea principală au căpătat-o pregătirea planurilor de operații probabile, fundamentarea instruirii trupelor, în special a comandamentelor, pregătirea mobilizărilor, concepția amenajării militare a teritoriului, adică întreaga gamă de activități care intrau pe plan european în competența organismelor similare.

În același interval s-au adus repetate completări și perfecționări recrutării efectivelor în stagiu, s-au creat birouri de recrutare aferente inițial regimentelor de dorobanți, ca unități ce fiinţau cel puțin una de județ. Recrutarea a rămas să se facă precumpănitor pe principiul local (județean), care convenea cel mai bine tradițiilor românești și posibilităților de atunci ale țării.

O notabilă dezvoltare și diversificare a căpătat-o învățămîntul militar. Din școala militară unică de ofițeri (rămasă ca instituție de învățămînt de infanterie și cavalerie) s-a creat în 1881 Școala militară de artilerie și geniu, destinată atît să pregătească cadre permanente în aceste două arme care reuneau pe atunci chintesența tehnicii avînd aplicație militară, cît și să perfecționeze în specialitate, pe bază de serioasă pregătire matematică și fizico-chimică, tineri ofițeri din cele două arme [11]. În 1884 s-a reînființat Institutul medico-militar (fusese desființat în 1872 după un an de existență) pentru pregătirea, cu concursul facultății de medicină, a cadrelor ofițerești corespunzătoare. În 1883 a fost înființată Școala specială de cavalerie, destinată să completeze pregătirea tinerilor ofițeri ai armei. Aceasta punea și bazele unei trepte de învățămînt militar care avea să se generalizeze în armata română, cîteodată sub numele de școli militare de aplicație: dezvoltarea calificării sublocotenenților și locotenenților, după ce aceștia își făcuseră un anumit stagiu la cele mai mici comenzi ofițerești (plutoane și similare) în unități de instrucție și luptă. Au fost dezvoltate școlile „fiilor de militari" (care aveau să devină licee militare).

Cea mai însemnată realizare în domeniul învățămîntului militar a fost crearea, după cîteva amînări determinate de carența mijloacelor financiare ale statului și de încadrare, a Școlii superioare de război (1889), instituție militară de învățămînt superior, inițial destinată locotenenților și căpitanilor (ulterior și ofițerilor superiori). Acest for didactic era destinat să pregătească ofițeri „brevetați de stat major", singurii abilitați în perspectivă să funcționeze în statele majore închegate în etapa dată. Tot-

11 *Armata română 1877—1902. Albumul armatei române 10 mai 1902*, Editura Librăriei Socec & Co., București, 1902, p. I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

odată Școala superioară de război a devenit repede un centru al elaborării științei și doctrinei militare românești, al răspîndirii culturii militare generale [12].

În cele aproape patru decenii interbelice oștirea română și-a extins considerabil relațiile internaționale. Recunoașterea suveranității depline a statului a făcut posibil să se treacă la acreditarea și primirea de atașați militari permanenți. S-a intensificat delegarea de ofițeri pentru a studia diverse probleme concrete, pentru a asista la manevre militare în alte țări etc. Pe acest tărîm a continuat, și chiar s-a lărgit, cunoașterea experienței Franței, în spirit tradițional, dar, totodată, contactele militare ale României s-au diversificat, căpătînd o anumită dezvoltare cele cu Italia, Austro-Ungaria, Belgia, Germania [13].

Soluțiile românești din domeniul forțelor armate au antrenat curînd aprecieri pozitive din diverse țări și interesul lor de a evalua experiența militară a României. În acest fel contactele țării în domeniul militar au căpătat caracterul unor schimburi de experiență, înrîuririle comportînd ambele sensuri.

Astfel, imediat după războiul de independență un istoric și teoretician militar belgian, căpitanul Fisch [14], observa că istoria generală a României „oferă un interesant subiect de studii și reflexii pentru noi" și că țara are „o organizare militară ale cărei principii" se bazează „pe legea echității și a obligației fiecărui cetățean de a contribui la apărarea patriei". De asemenea, analistul adăuga că din războiul român de independență „noi mai putem, din alt punct de vedere, trage concluzii care ar putea fi profitabile pentru armata belgiană, în cazul în care, asaltată de forțe superioare, ar trebui să reziste un timp singură unei armate invadatoare" [15]. Aceeași impresie asupra valorii instructive a armatei române era folosită drept argumentare către sfîrșitul secolului, în 1892, de exponentul (ministru plenipotențiar acreditat și pentru România) unei mari puteri în devenire — SUA — spre a convinge forurile corespunzătoare din îndepărtata sa țară să delege un atașat militar la București: „Într-o depeșă anterioară am raportat asupra situației excelente existente în armata română în toate componentele ei; într-adevăr, este îndoielnic dacă vreo altă armată din Europa e mai bine înzestrată sau instruită pentru a presta un serviciu eficient. Ea numără acum 87 000 de militari. Importanța strategică și politică avută de România în actuala situație a afacerilor Europei a determinat toate marile puteri să desemneze atașați militari permanenți la legațiile lor sau să delege pentru România și Serbia pe cei acreditați

12 Locot.-colonel Ioan Popovici, op. cit., p. 116—119.
13 Cercetarea scrupuloasă a documentelor — în primul rînd a celor cuprinse în volumele din corpusul de documente de istorie militară — dovedește că au fost neîntemeiate aserțiunile apărute înainte vreme în literatura istorică de la noi că după 1866 politica militară a țării s-ar fi inspirat unilateral din experiența germană.
14 Ulterior general și unul din gînditorii militari de prestigiu din Belgia.
15 Capitaine d'infanterie Fisch, op. cit., p. 183, 184, 186.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

în Austro-Ungaria. Aș recomanda ca Departamentul de Stat să ia această măsură cu atașatul nostru militar de la Viena" [16].

Lărgirea considerabilă a cadrului organizatoric și numeric al forțelor armate ale României de după războiul independenței a necesitat eforturi sporite în domeniul înzestrării lor tehnico-materiale, dincolo de cît ar fi cerut simpla înlocuire a armamentului depășit de rapida evoluție intervenită atunci în domeniul tehnicii militare în Europa și America de Nord.

Structura oștirii române implica, dată fiind preponderența absolută a infanteriei [17], ca efortul prioritar de înzestrare să se facă în beneficiul acestei arme. Două masive comenzi lansate în străinătate au schimbat succesiv configurația dotării infanteriei române: în 1879—1880 a fost introdusă pușca Henry-Martini (variantă ameliorată a sistemului american Peabody) achiziționată în 100 000 de exemplare (între care și carabine de cavalerie)[18] din Germania și Austro-Ungaria, iar muniția respectivă a fost comandată și cumpărată mai ales în Anglia (unele materiale componente și din Belgia etc.); în 1893 s-a cumpărat o partidă importantă de puști Mannlicher (110 000 de exemplare) de la uzinele Steyr din Austria, precum și 14 000 de carabine de cavalerie de la același furnizor. Era prima armă cu repetiție cu care a fost înzestrată armata română, curînd după ce pe plan mondial invenția căpătase aplicare în înzestrarea de serie a armatelor. Pușca de infanterie Mannlicher tip 1893 a căpătat denumirea de „model românesc", deoarece autoritățile române au cerut modificări care au deosebit arma de alte tipuri ale aceluiași sistem. Ea a rămas multă vreme baza înzestrării infanteriei române — pînă în preajma celui de-al doilea război mondial. Muniția aferentă (inclusiv produse necesare spre a o confecționa și în țară) a fost cumpărată atît din Austria, cît și din Franța [19].

În înzestrarea cu material artileristic s-au delimitat în linii mari două perioade. În prima, după 1880, s-au cumpărat din Germania piese Krupp de 75 și 87 mm model 1880 pentru artileria de cîmp; tunuri de 63 mm Armstrong din Anglia pentru artileria de munte; artileria de cetate (pentru fortificații) a fost de fabricație franceză (Schneider-Creusot). Aceste achiziții au marcat generalizarea pieselor din oțel, ghintuite, cu încărcare pe la culată. A doua perioadă, aproximativ în primul deceniu al secolului al XX-lea, a cunoscut înlocuirea parțială a vechiului material cu o nouă generație de piese, numite cu „tragere repede", pe baza unui salt în cadență și a introducerii unor noi genuri de proiectile și pulberi: tunuri de 75 mm Krupp model 1904—1908, obuziere Krupp

16 DIMPR, *iulie 1891 — decembrie 1894*, p. 126.

17 În ansamblu aceeași era situația tuturor armatelor, însă în țările care se industrializau rapid ponderea infanteriei — încă absolută — începea să se diminueze relativ în favoarea genurilor de armă cu tehnicitate mai ridicată (artilerie, marină, geniu). De asemenea, în România, ca și în alte țări învecinate, proporția cavaleriei începuse a fi prea ridicată în raport cu noile realități ale cîmpului tactic.

18 DIMPR, *iulie 1878—noiembrie 1882*, p. 52, 62—63, 99—100, 120—121, 163—164, 195—196, 231, 336, 380.

19 DIMPR, *iulie 1891—decembrie 1894*, p. 113—114, 196, 235, 393.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

de 105 mm modele 1898 și 1912 (o parte din piese numite „model românesc" datorită aceleiași rațiuni ca și la pușca Mannlicher); în preajma primului război mondial tunuri de munte de 75 mm Škoda (Austro-Ungaria); obuziere grele de 150 mm model românesc 1912 Schneider (Franța) [20].

Un însemnat efort tehnic și financiar a fost întreprins după războiul independenței pentru a pune la baza amenajării genistice a teritoriului statal fortificații permanente, sub impresia puternică a eficienței întăriturilor otomane de la Plevna, cît și pe temeiul concepțiilor predominante în Europa în arta militară, corelate cu situația precară a României expusă, cum s-a arătat, la pericole din partea unor agresori potențiali în general mult superiori numericește. Astfel, între 1884 și 1894 s-au construit două vaste sisteme fortificate. Unul de formă circulară, în jurul Bucureștilor, menit să asigure transformarea capitalei țării într-un reduit național în caz că invadatorul ar fi izbutit să ocupe întregul teritoriu statal. Celălalt, de formă liniară, cu fața spre nord-est, între cotul Carpaților și cel al Dunării de Jos, obturînd clasica pătrundere spre cîmpia Dunării românești, zona fortificată Focșani—Nămoloasa—Galați [21]. A fost partea cea mai puțin durabilă din costisitoarele investiții materiale și financiare alocate apărării naționale, căci progresele rapide înregistrate în domeniul explozivilor, al mijloacelor artileristice, plus profilele parțial descoperite ale lucrărilor le-au făcut perimate în două decenii, ceea ce, dealtfel, s-a întîmplat și cu fortificațiile antebelice ale altor țări, inclusiv mari puteri (de exemplu „cetățile" rusești din Polonia).

S-a recuperat însă o mare parte a materialului artileristic instalat staționar, transformat, prin improvizații, în artilerie de cîmp sau în noul gen de artilerie impus de cucerirea și utilizarea militară incipientă a văzduhului — artilerie antiaeriană. Pe această ultimă dimensiune începuse achiziționarea de avioane (din Franța), care la mobilizarea din 1916 însumau 28 de bucăți [22].

Materialul naval a fost în acest timp cumpărat cu precădere din Marea Britanie.

Așadar, cursul înzestrării tehnico-materiale a armatei române în perioada de la independență la desăvîrșirea unirii a vădit unele trăsături caracteristice, care parțial continuau fenomene anterioare și erau în total determinate de dinamica economică, socială, culturală și politică a țării.

Într-o epocă în care înfățișarea tehnică a armatelor din apusul și centrul Europei și din America de Nord devenea o aplicare a amplei revoluții industriale în curs, statul român, cu o grea moștenire a situației din trecut, supus penetrației capitalurilor

20 Maior Miclescu B. Andrei și căpitan Focșeneanu I. Mihail, *Istoricul artileriei române*, în „Revista artileriei", nr. 5—10/1942, p. 183—188; Lt-col. Gh. I. Popescu, *Evoluția materialului nostru în perioada de la 1914—1918*, în „România militară", an LIII, vol. I, nr. 1, ianuarie 1921, p. 37.

21 Lt.-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 194—195; Locotenent-colonel Niculae Niculae, *Fortificațiile în sistemul de apărare a României în 1882—1912*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, Editura Militară, București, 1973, p. 111—143.

22 Lt.-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 219.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

străine, avînd un regim intern rămas în urma cerințelor obiective ale dezvoltării, nu a fost în măsură, cu toată relativa lărgire a forțelor de producție și resurselor mobilizabile, să se înscrie pe orbita unei ample industrializări și modernizări a structurilor economice. Aceasta a înrîurit negativ și capacitățile de dotare a oștirii naționale.

Ca urmare, limitatele capacități tehnice autohtone cu destinație militară, proprietate de stat sau privată, au rămas cantonate aproape integral la întreținerea și repararea armamentului sau la confecționarea de muniții pe bază de materie primă importată. De aceea, în întreg intervalul cronologic dat, izvorul aproape unic de alimentare cu armament și mijloace primare de luptă a armatei române au fost achizițiile din străinătate, care au implicat pentru țară poveri financiare uneori exorbitante, suportate în fond de oamenii muncii, au prilejuit diverse impietări și presiuni străine exercitate asupra României [23]. Dincolo de aceste distorsiuni „strategia" înzestrării materiale a armatei române vădea prevalarea cîtorva tendințe de atenuare a factorilor negativi:

a) Străduința depusă de conducători politici și militari lucizi și patrioți pentru ca achizițiile de armament și alt material să includă ultimele tipuri, cele mai perfecționate la momentul dat, preocuparea atentă față de evoluția intervenită în lume pe acest tărîm. De exemplu, pușca Henry-Martini, de care s-a amintit, a fost introdusă în înzestrarea armatei române înainte ca armatele Franței, Austro-Ungariei, Italiei, Olandei să adopte în masă sisteme cu performanțe similare [24]. Istoricul și teoreticianul militar britanic generalul J. Fuller remarca, după al doilea război mondial, că la sfîrșitul secolului trecut, în cadrul încercărilor de a se soluționa contradicția dintre creșterea bătăii și puterii pieselor de artilerie și imobilitatea plus vulnerabilitatea lor crescîndă, maiorul german Schumann a inventat un tun cuirasat mobil (desigur, tractat hipo sau împins manual, pe șine) și că România a fost prima țară care, sesizînd această inovație, a făcut o comandă masivă de piese de acest gen [25].

Totodată, însă, din cauza resurselor financiare reduse de care dispunea țara, tipurile noi de armament au constituit doar o parte din parcul material al armatei române.

b) Forurile responsabile românești au căutat ca sursele externe de procurare a materialului militar să nu fie unice, să nu se instituie vreun monopol străin asupra

23 Pentru detalii: General-maior Eugen Bantea, *Aspects of the Correlation Materiel-Military Art in Modern Romania (1840—1940)* comunicare prezentată la conferința internațională de istorie militară de la Washington — SUA în august 1975, în „Revue Roumaine d'Histoire", nr. 4/1976.

24 *Les armes à feu portatives des armées actuelles et leur munition*, Librairie Militaire de L. Baudoin, Imprimeur-éditeur, Paris, 1894, p. 15; W.H.B. Smith and Joseph B. Smith, *The Book of Rifles, Harrisburg*, [f.a.], p. 48.

25 Major-General J.F.C. Fuller, *L'influence de l'armement sur l'histoire depuis le début des guerres médiques jusqu'à la seconde guerre mondiale*, Payot, Paris, 1948, p. 180. Aceste piese au fost instalate pe linia fortificată Focșani—Nămoloasa—Galați.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C/115

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

înzestrării tehnice a oștirii noastre, întrucît furnizorii erau, de regulă, mari puteri înclinate să extrapoleze această situație pe tărîm politic.

c) Autoritățile competente române au început să nu se mărginească la cumpărarea de material militar preexistent, ci cu prilejul comenzilor făcute au propus adeseori modificări și adaptări, uneori notabile, care, de exemplu, au justificat, după cum s-a arătat, ca pușca Mannlicher sau tunul Krupp să capete denumirea de „model românesc". Această orientare avea să se manifeste mai pregnant după primul război mondial.

d) Au apărut creații românești excepționale în domenii noi ale tehnicii, din păcate inhibate de rămînerea în urmă a infrastructurii economico-industriale autohtone. În acest sens a fost semnificativ că România a fost unul din puținele leagăne ale aviației mondiale, mai ales prin creațiile epocale ale unor inventatori ca Vuia, Vlaicu, Coandă (1906, 1910—1913, 1910).

Terminarea victorioasă a războiului de independență a deschis un capitol bogat de înfăptuiri și pe tărîmul dezvoltării doctrinei militare a statului român independent, precizării și perfecționării tuturor nivelelor artei militare transmise contingentelor și cadrelor permanente.

În mod firesc startul a fost luat printr-o remeditare a experienței acumulate de oștire în operațiile de acoperire a Dunării, de la Plevna, Rahova și Vidin din 1877—1878.

Pe tărîmul strategiei militare evoluția nouă a pornit relativ lin, pentru că la acest nivel soluțiile comandamentului suprem român n-au ridicat în retrospectivă obiecții deosebite, iar în etapa ce se deschidea înrîurirea determinantă asupra formulării strategiei militare naționale o exercitau realitățile politice internaționale și factorii geografici, rămași sub multe aspecte aceiași ca în perioada precedentă.

Dezbaterile au fost mai susținute și contradictorii pe tărîmul tacticii. Alături de meritele certe cu care victoriile creditaseră pe ostași și pe comandanții români de diverse trepte, analiza postbelică, inclusiv scrieri istorice de specialitate, imediat după evenimente sau în special mult mai tîrziu, s-a crezut în drept să releve diverse carențe, inadaptări, nesesizări ale noilor cerințe ale cîmpului de luptă, soluții neinspirate care ar fi întîrziat unele succese, ar fi mărit prețul de sînge al altora, ar fi dezavantajat tactic sau strategic oștirea noastră. Printre acestea s-au menționat: timpul prea scurt lăsat uneori la dispoziția unităților pentru organizarea luptei; inadecvarea principalului dispozitiv de luptă folosit în atac — coloana de batalioane sau companii, structură prea compactă față de noile proprietăți ale focului de artilerie și infanterie; procedeul de a constitui coloanele din unități sau subunități foarte diferite, neînchegate deci psihologic și ca exercitare a comenzii; insuficienta cooperare între eșaloane sau arme și insuficiența spiritului manevrier etc.

Pentru a aprecia corect valabilitatea acestor avansuri teoretice este necesar ca întreaga artă tactică aplicată de armata română în înfruntarea din 1877-1878 să fie

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

plasată în contextul istoric militar internațional dat. Astfel, în cea mai mare parte a războiului trupele noastre, reprezentînd o oștire aflată în proces de constituire ca forță militară modernă, s-au bătut în cooperare cu forțele armate ruse, mai numeroase, desfășurate timp de secole pe baza disponibilităților unei mari puteri și, mai ales, beneficiind de o incontestabilă experiență recentă, ca unele ce cuprindeau mulți ostași care mai făcuseră o campanie și cu majoritatea ofițerilor avînd la activ mai multe campanii sau expediții militare. Față de acest decalaj este semnificativ de comparat cum a fost apreciat pe planul artei militare nivelul atins atunci de armata Rusiei. Iată ce se constata, de pildă, alături de remarcarea laturilor pozitive, într-o analiză dintr-o lucrare sovietică de după cel de-al doilea război mondial: „Dispunînd de enorme posibilități militare, Rusia țaristă nu le-a putut folosi pe deplin. Corpul de comandă suprem și superior al armatei ruse, rutinier și reacționar [...], a frînat în majoritatea sa pregătirea de război a armatei, iar în cursul lui a creat trupelor ruse condiții extrem de defavorabile luptei duse cu inamicul [...]. Aceeași a fost aproximativ și situația în domeniul tacticii marilor unități de nivel superior [...]. Pentru a copleși defensiva turcă trupele ruse ar fi trebuit să-și restructureze tactica ofensivei [...]. Reducerea pierderilor infanteriei atacatoare s-ar fi obținut pe două căi: pe de o parte, prin adoptarea unor formații și dispozitive de luptă fragmentate de front și în adîncime și prin folosirea unor procedee corespunzătoare de înaintare la distanțele mijlocii și mari ale focului de pușcă; pe de altă parte, prin neutralizarea cu foc a infanteriei inamice. Infanteria rusă nu fusese pregătită suficient pînă la război pentru nici una din aceste două modalități. Cam la fel au stat lucrurile și cu artileria rusă [...]. Deosebit de prost s-a organizat lupta ofensivă a marilor unități de nivel superior la Plevna, Gorni Dubnik și în prima luptă de la Teliș [...]. Organizarea cooperării diferitelor grupări de trupe atacatoare și a diferitelor genuri de armă a fost slabă în majoritatea cazurilor [...]. Foarte adesea manevra făcută la flancuri și în spate, manevrarea rezervelor și manevra de foc fie că au fost insuficiente, chiar ținînd seama de limitele timpului, fie că au lipsit cu totul. Deseori în lupta ofensivă conducerea trupelor a fost neclară, confuză, atît sub aspectul trasării misiunii inițiale, cît și al orientării făcute subordonaților și punerii misiunilor suplimentare din cursul luptei. [...] Au existat cazuri cînd în cursul luptei ofensive conducerea trupelor a încetat cu totul în anumite intervale de timp [...]. În comparație cu ofensiva, experiența rusă a defensivei a fost cu mult mai puțin valabilă“ [26].

26 Н. И. Беляев, op. cit., p. 434, 435, 436, 437, 438. În această lumină, dacă la începutul conflictului din 1877—1878 oficialități și analiști străini considerau drept handicap lipsa de experiență de campanie a armatei române, retrospectiva istorică îndeamnă la concluzia contrară. Armata română s-a dovedit mai puțin legată de metode și procedee rutiniere care, în epocă, mai mult au dezavantajat decît au avantajat, s-a arătat mai permeabilă la înnoiri, la noile cerințe ale cîmpului tactic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

O alăturare comparativă a armatei române cu armata rusă aliată este însă insuficientă pentru a face aprecieri temeinice. Analiza istorică a artei militare arată că în acea epocă a existat pretutindeni un decalaj notabil între realitatea obiectivă a noilor mijloace tehnice de luptă și perceperea subiectivă a necesității de a schimba radical metodele și procedeele tactice. În 1870—1871 la prusieni descompactizarea dispozitivelor de luptă în atac a fost, după cum se știe, o reacție spontană a ostașilor, împotriva prescripțiilor regulamentare și cerințelor comandanților. Un istoric și teoretician militar belgian, generalul Emile Wanty, nota că intervalul de 7 ani dintre războiul franco-prusian și cel din Balcani n-a fost „suficient pentru ca gîndirea militară să absoarbă, să digere, să asimileze lecțiile unei experiențe trăite și să tragă din ea la timp concluziile practice" [27]. Răspîndirea europeană a acestui decalaj era manifestă și în cazul unei armate europene occidentale ca cea franceză, unde, după ce în 1875 se adoptase un regulament ce prescria dispozitive aerisite, articulate, dispersate, a urmat o reacție, materializată în noul regulament din 1884, care statornicea din nou dispozitivele de atac compacte, pe coloane, ce subestimau focul în favoarea izbirii. Revenirea a fost inspirată în mare parte de un tactician cu prestigiu, generalul Bonnal, care considera drept „practici rușinoase" ca soldatul să se „tîrască" și să „intre în vizuine", așa cum cu cîțiva ani înainte generalul rus Skobelev aprecia că „artileria nu mai are nici o valoare" și că „asaltul executat cu infanteria este singurul mijloc de succes, deși cel mai precar" [28].

Sub imperiul acestor curente de gîndire și practică militară europeană se cer a fi considerate studiile, dezbaterile, căutările, controversele desfășurate în armata română pe tema asimilării experienței 1877—1878 și a ajustării artei militare conform evoluției mijloacelor de luptă. Vreo două decenii în doctrina militară românească au mai fost ezitări, ba afirmîndu-se că „formațiunile" compacte de coloane și-au trăit traiul, ba crezîndu-se, eronat, în posibilitatea de a le mai utiliza, măcar sporadic [29]. Disputa a fost tranșată oficial cel puțin în regulamentul de manevră și de luptă al infanteriei din 1909. Două trăsături ale acestui document doctrinar erau simptomatice: 1) chiar dacă se inspira și din experiențe străine, acestea erau diverse, iar soluțiile nou adoptate reprezentau sinteze căutate a fi judicioase și adecvate cerințelor armatei române; 2) înainte de oficializare regulamentul, în proiect, fusese dat spre experimentare și discutare largă în unitățile și comandamentele armatei române.

Statuarea în cauză prescria clar dispozitivul „risipit" de „trăgători" ca element de bază al infanteriei în ofensivă ca și în defensivă, prevedea o anumită eșalonare

27 Emile Wanty, *L'art de la guerre. De la guerre de Crimée à la Blitzkrieg hitlérienne*, 2, Editions Gérard & Co., Verviers (Belgique), 1967, p. 52.
28 Ibid., p. 52, 54.
29 General Slăniceanu, *Curs de studiu. Tactica și strategia*, Pressa Autografă a Școalei Militare, București, 1881, p. 37, 40, 47—48, 234—237.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

(neîntrevăzînd însă deplin ceea ce aveau să fie unele surprize ale conflictului mondial în gestație), definea perspicace rolul mitralierei și necesitatea mobilității ei în atac, sesiza unele cerințe noi ale cooperării dintre arme, în speță dintre infanterie și artilerie [30].

Amploarea eforturilor făcute de poporul român între independență și desăvîrșirea unității statale pentru asigurarea apărării armate a României este sintetic oglindită de compararea celor două mobilizări generale care au jalonat capetele epocii — circa 100 000 de cetățeni în 1877, circa 800 000 în 1916 —, ca și de cuantumul bugetului militar — 18 ½ milioane de lei aur în 1876/77, respectiv 74 ½ milioane în exercițiul 1912/13 [31]. Valoarea alăturării crește dacă se ține seama că, în intervalul dat, teritoriul statal și resursele materiale rămăseseră în esență aceleași [32].

APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII PATRIEI — CAUZĂ ȘI OPERĂ A ÎNTREGII NAȚIUNI SOCIALISTE ROMÂNE

Cucerirea independenței realizată în 1877—1878 a fost considerată de toate forțele sociale românești ca o verigă importantă în procesul de împlinire a dreptului imprescriptibil al națiunii de a se organiza, întreagă, într-o singură entitate statală. De aceea, România a legat participarea sa la primul război mondial de înfăptuirea acestui ideal, ceea ce a constituit izvorul forței morale, eroismului și spiritului de jertfă dovedite de armata română, de masele populare la Brașov, Jiu, Dragoslavele, Turtucaia, Oituz, Mărăști, Mărășești, în toate luptele duse pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților străini, pentru unitatea și integritatea teritorială a patriei. În condițiile agravării contradicțiilor sociale și naționale în anii de război, ale prăbușirii imperiilor țarist și habsburgic, ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie — deschizătoarea unei noi ere în istoria omenirii —, în temeiul principiului autodeterminării, muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății românești

30 *Regulamentul de manevră și de luptă al infanteriei*, ediția a II-a, Librăria Leon Alcalay, București, 1911, p. 143—145, 154—156.

31 Lt.-colonel V. Nădejde, op. cit., p. 205, 218.

32 Aceste impresionante realizări își vădeau totodată insuficiențele, carențele lăuntrice. Apare astfel de la prima vedere că a existat un decalaj între creșterea cantitativă a cadrului organizatoric al apărării naționale și înzestrarea tehnico-materială a trupelor, decalaj pus în lumină de faptul că unei sporiri de 8 ori a efectivelor mobilizate îi răspundea o mărire doar de 4 ori a fondurilor bugetare cheltuite pentru apărarea națională.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

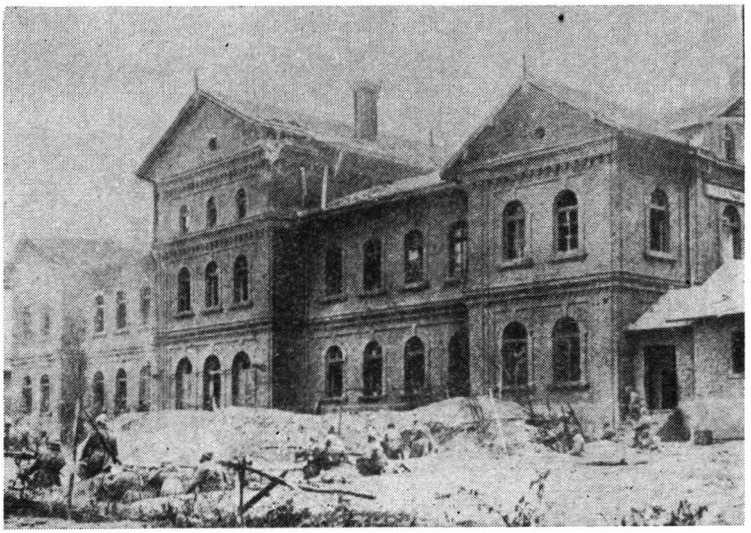

Ostași români în tranșee la Mărășești, iulie — august 1917 (fototeca Muzeului Militar Central)

de pe ambele versante ale Carpaților au transformat în realitate visul secular — desăvîrșirea statului național unitar român [33].

Ca și independența din 1877, unitatea statală desăvîrșită în 1918 a fost fructul voinței și luptei poporului român însuși, nu o expresie a bunăvoinței unor mari puteri. Tratatele de pace încheiate la Saint-Germain (1919) și la Trianon (1920) n-au făcut decît să consfințească pe eșichierul internațional o realitate făurită de popor. Așa cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, „Alcătuirea statului românesc național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale, a poporului român" [34].

Făurirea statului național unitar a introdus România într-un stadiu nou de evoluție, caracterizat prin accelerarea progresului economic și social, prin avîntul forțelor progresiste ale societății. Totodată, însă, accentuarea dezvoltării capitaliste a țării a continuat să fie însoțită de pătrunderea tot mai masivă realizată de marile monopoluri străine în economia noastră, avînd ca urmare intensificarea exploatării maselor muncitoare, imixtiuni din afară în treburile interne etc.

33 Vezi și *La lutte multiséculaire du peuple roumain pour la défense du droit à la liberté sociale et nationale. Le P.C.R. — continuateur des traditions de lutte pour la souveraineté et l'indépendance du peuple roumain*, în „Roumanie — Pages d'histoire", I-ère annće, No. 1, mars 1976, Bucarest, p. 85—86.

34 Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — 2 iunie 1976, Editura Politică, București, 1976, p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Pentru conducerea de stat și opinia publică românească perioada dintre cele două conflagrații mondiale a fost dominată de obiectivul apărării independenței și suveranității, a integrității și unității țării. Guvernele române s-au preocupat cu asiduitate de menținerea și consolidarea statuquoului teritorial, în respectul voinței națiunii și al stipulațiilor tratatelor de pace, au stabilit sub diverse forme raporturi de prietenie și asistență mutuală cu statele din această parte a Europei care aveau interese asemănătoare, au aderat la tratatele internaționale care condamnau războiul ca instrument de rezolvare a diferendelor interstatale, urmăreau securitatea colectivă, menținerea și apărarea păcii. Hotărîtor a fost faptul că principala depozitară a intereselor națiunii a devenit tot mai susținut clasa muncitoare, care își avea expresia superioară de conștiință și organizare în Partidul Comunist Român.

Partidul Comunist Român a împletit combaterea orînduirii burghezo-moșierești, revendicarea democrației și dreptății sociale, a transformării societății pe baze noi cu lupta împotriva fascismului și a uneltirilor războinice ale statelor agresive, pentru salvgardarea intereselor naționale, a independenței țării. Odată cu profilarea agresivității fascismului internațional comuniștii s-au declarat gata să apere „[. . .] cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist" [35]. Pentru a pregăti România în vederea ripostei ce trebuia dată amenințării hitleriste care se prefigura la orizont, Partidul Comunist Român socotea ca absolut necesare întărirea armatei, înarmarea maselor, organizarea generală a apărării țării [36].

Luptele de clasă muncitorești și țărănești, amplele acțiuni antifasciste pentru drepturi și libertăți democratice, care au culminat cu puternica demonstrație de 1 mai 1939, ilustrau hotărîrea maselor de a opune rezistență politicii de dominație și subordonare a altor țări promovată de Germania nazistă, politică ce reprezenta un pericol grav, atît pentru independența națională, cît și pentru pacea internațională.

Faptul că nu toate forțele democratice au înțeles la timp gravitatea situației și nu au receptat apelul partidului comunist de a se ridica unite în front larg și cu fermitate la luptă contra fascismului și a agresiunii au împiedicat ca acest imens potențial combativ popular să atingă amploare irezistibilă.

La începutul celui de-al doilea război mondial România se găsea izolată, lăsată la cheremul Germaniei hitleriste, ceea ce a ușurat dezmembrarea ei prin presiuni convergente. Orientarea funestă a elementelor celor mai reacționare din România a facilitat instaurarea dictaturii antonesciano-legionare, a netezit calea aservirii complete

35 Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XIX-23, inv. 312.

36 General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată 1921—1944*, Editura Militară, București, 1974, p. 77—150.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

a țării noastre înfăptuite de către Germania hitleristă, intrarea trupelor germane în țară, care au slujit în fapt ca instrument de ocupație și control al Reichului nazist.

Înfruntînd cu eroism regimul dictatorial, care făcea din comuniști ținta principală a represiunilor sale, maturizîndu-se politicește și depășind unele deficiențe și constrîngeri provenite din fenomene negative ce își făcuseră loc în mișcarea comunistă internațională, partidul revoluționar al clasei muncitoare din România a apreciat cu clarviziune condițiile țării noastre și, în funcție de acestea, a stabilit cu originalitate creatoare marxist-leninistă modalitățile de salvare a țării de la catastrofa națională pe care o antrena continuarea subordonării impuse de Reichul nazist. Partidul a organizat puternice mișcări de masă pentru sabotarea mașinii de război fasciste, a creat formațiunile patriotice ca unități armate muncitorești împotriva regimului antonescian și a ocupanților hitleriști, pentru scuturarea dominației naziste. Partidul comunist a știut să-și sudeze propriile rînduri, să realizeze unitatea de acțiune a clasei muncitoare, să activizeze țărănimea, să creeze o largă raliere națională — de la clasa muncitoare la sectoare social-politice ale claselor aflate în vîrful piramidei orînduirii de atunci, la armată și cercurile palatului regal —, care, în împrejurările internaționale favorabile create de marile succese obținute pe fronturi de armata sovietică, de întreaga coaliție antihitleristă, a asigurat victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944. A fost doborîtă dictatura antonesciană, România a ieșit din războiul dus împotriva Uniunii Sovietice și s-a alăturat, cu întregul potențial economic, uman și militar, coaliției statelor antihitleriste.

Ca și cu prilejul celorlalte momente cruciale ale istoriei naționale, armata română și-a înțeles înalta răspundere față de cauza poporului, întorcînd în întregime armele împotriva forțelor hitleriste, aducînd o contribuție esențială la triumful insurecției și continuînd cu același elan lupta, alături de armata sovietică, pentru eliberarea deplină a teritoriului patriei, precum și a Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei pînă la înfrîngerea totală a Germaniei fasciste [37]. În crîncenele bătălii purtate pe frontul antihitlerist au reînviat, dobîndind caracteristici noi, virtuțile care au înnobilat întotdeauna mintea, inima și brațul apărătorilor țării din lungul șir al generațiilor precedente, ostașii români demonstrînd încă o dată de ce spirit de dăruire și abnegație este capabil un popor care luptă pentru dreptul de a trăi liber și neatîrnat.

Opțiunea poporului român de a se rîndui sub conducerea partidului comunist s-a materializat în chip fericit în mersul mereu ascendent al procesului revoluționar, încununat de lichidarea oricărei exploatări și asupriri pe pămîntul României, de victoria orînduirii socialiste. În cuprinsul acestor prefaceri radicale comuniștii au înscris

37 General-colonel Ion Coman, *Insurecția din august 1944 și contribuția la victoria împotriva fascismului — corolar al luptei poporului român, a clasei muncitoare și a partidului ei marxist-leninist pentru eliberarea națională și socială*, în *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 330—343.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Coloană blindată românească înaintînd pe frontul din Transilvania — octombrie 1944 (fototeca Muzeului Militar Central)

în cronica istoriei și meritul de a fi înlăturat orice dependență, de a fi realizat o reală independență și suveranitate națională. Secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, a subliniat că insurecția „a inaugurat o eră nouă în istoria milenară a patriei noastre, a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația imperialistă, a înfăptuirii năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și pe munca sa, pe propriul său destin" [38]. Partidul Comunist Român a făcut din socialism, din făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate modul indispensabil de afirmare și propășire a personalității poporului nostru, al înscrierii sale cu propria identitate națională în concertul națiunilor lumii.

Experiența istorică a poporului român, ca și a altor popoare, pune pregnant in evidență caracterul legic al cuceririi, consolidării și întăririi independenței, cadru obiectiv necesar pentru manifestarea plenară a tuturor atributelor unei națiuni. Lupta pentru afirmarea națiunii formează o componentă esențială a lumii contemporane, națiunea constituind în prezent și mult timp în viitor baza progresului societății. Realitatea infirmă teoriile de esență nihilistă și cosmopolită care pretind că națiunea

38 Nicolae Ceaușescu, op. cit., p. 23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

este o entitate perimată, respinge tendințele care vizează restrîngerea sau anularea prerogativelor națiunii ca factor social-politic independent și suveran și subordonarea ei față de structuri supranaționale, ridiculizează teoriile aberante că suveranitatea ar fi contrară democrației, colaborării și solidarității internaționale. Înțelegînd că respectarea independenței statelor, a dreptului de a dispune în mod suveran de soarta lor reprezintă o puternică forță motrice a dezvoltării sociale, popoarele își manifestă cu vigoare crescîndă hotărîrea de a pune capăt vechii politici imperialiste de dominație, de a instaura relații noi de egalitate și echitate între state.

Pornind de la adevărul axiomatic că națiunea, întărirea independenței și suveranității naționale constituie factori determinanți ai progresului istoric, ai evoluției umanității spre socialism și comunism, Partidul Comunist Român statornicește la baza politicii externe a României principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forța în relațiile interstatale. Promovarea neabătută a acestor principii reflectă hotărîrea factorilor de decizie ai României de a asigura condiții internaționale propice edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, intensificării participării țării la circuitul de valori pe plan internațional, la instaurarea unei noi ordini economice și politice, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Opusă exclusivismului național, înflorirea națiunii române corespunde atît propriilor interese, cît și celor internaționale, contribuie la dezvoltarea prieteniei cu toate țările socialiste, a colaborării cu celelalte popoare, în armonie cu țelurile eliberării și progresului omenirii muncitoare, ale civilizației universale.

Avînd în vedere existența unor forțe imperialiste, reacționare, expansioniste, acțiunile îndreptate spre perpetuarea politicii de forță și dictat, de încălcare a libertății, independenței și suveranității popoarelor, statul român se preocupă cu cea mai mare responsabilitate de întărirea capacității sale de apărare.

Victoria socialismului în România a schimbat și fața armatei țării, a transformat-o într-un organism militar revoluționar contopit cu natura și mobilurile orînduirii clădite în țară, a ridicat pe trepte superioare rolul ei progresist, care a predominat în tot cursul milenar al existenței oștirii românilor. „De-a lungul secolelor — arăta secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, comandant suprem al forțelor armate române, Nicolae Ceaușescu — armata noastră a fost întotdeauna o armată de apărare a ființei poporului, a independenței naționale. Ea a jucat întotdeauna un rol activ în marile evenimente istorice care au dus la formarea statului național unitar. Armata noastră nu va duce niciodată un război de agresiune împotriva cuiva! Ea va fi întotdeauna o armată pusă în slujba apărării independenței și suveranității naționale, a cuceririlor revoluționare, a socialismului și comunismului și va sta permanent de strajă tuturor acestor cuceriri, servind po-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

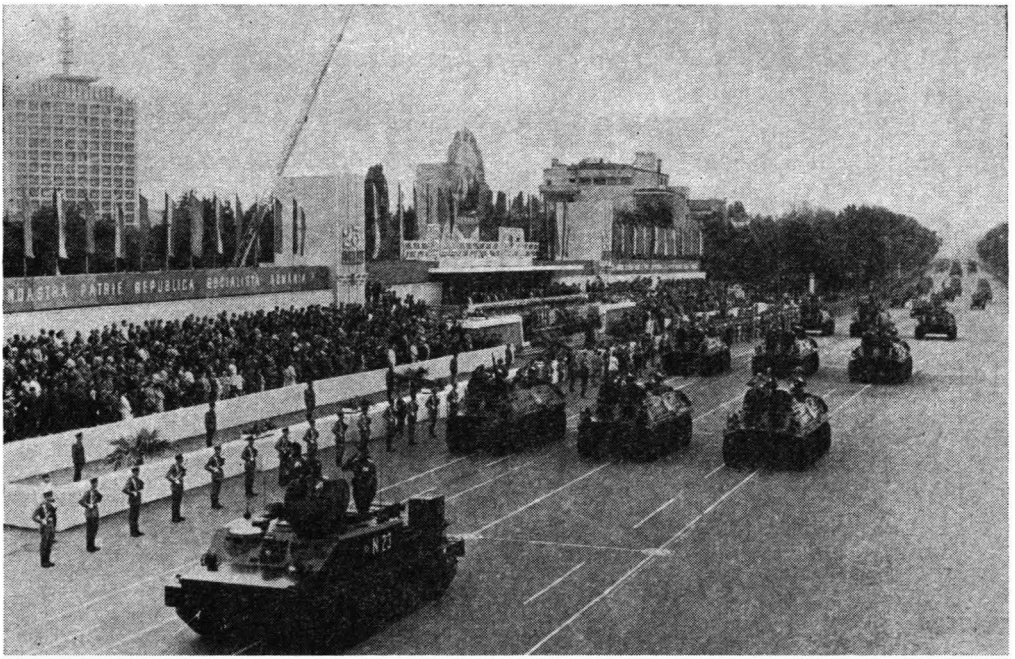

Paradă militară în Piața Victoriei din București — 23 august 1974

porul, partidul, socialismul!" [39]. Învestită cu această misiune sacră armata română unește sub drapelele de luptă fii de muncitori, țărani, intelectuali fără deosebire de naționalitate, oglindind noile relații din societatea noastră, unitatea moral-politică a întregii națiuni. Ea este continuatoarea, în forma cea mai înaltă, a măreților tradiții de patriotism și spirit de jertfă dovedite de înaintași; ea duce mai departe strălucitele fapte de arme ale oștenilor lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, ale pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ale luptătorilor de la Calafat, Plevna, Rahova, Vidin, ale vitejilor de la Oituz, Mărăști și Mărășești, ale eroilor căzuți în încleștarea cu armata hitleristă în 1944—1945.

Armata română socialistă formează elementul principal al sistemului național de apărare, în structura căruia intră de asemenea trupele Ministerului de Interne, gărzile patriotice, detașamentele de pregătire militară a tineretului și alte formațiuni populare, sistem care asigură pregătirea tuturor cetățenilor pentru a putea face față în orice moment oricărei agresiuni.

39 Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea activului de partid din armată 10 decembrie 1975*, Editura Politică, București, 1975, p. 16, 17.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cauză și operă a întregului popor, astfel este concepută apărarea patriei de Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a societății românești. România nu va duce niciodată un război de agresiune împotriva cuiva, dar orice atentat la libertatea, independența și suveranitatea țării ar primi riposta armată, pe calea războiului popular generalizat, a întregii națiuni socialiste române.

Poporul român își încordează toate forțele pentru ca, în cooperare cu toate celelalte popoare ale lumii, să contracareze activ forțele imperialismului, dictatului și agresiunii, astfel încît conflictele militare să fie tot mai mult înlăturate, pentru ca, în condițiile păcii și securității, generațiile prezente și viitoare să poată folosi din plin creațiile geniului uman în beneficiul civilizației, al prosperității materiale și spirituale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

A

AGĂ (trc. *aga)* 1 Rang de dregător introdus în Ţara Românească în sec. XVI, însărcinat cu apărarea oraşului de reşedinţă şi a curţii domneşti. 2 Denumire generică dată în armata otomană ofiţerilor superiori investiţi cu o comandă. 3 Grad ofiţeresc din armata otomană cu valori diferite în diverse epoci; în 1877 era echivalent unei trepte intermediare între căpitan şi maior.

ASIMILAŢI (fr. *assimilés)* Categorie de personal în unele armate (inclusiv în cea română din trecut) cuprinzînd de regulă specialişti necombatanţi (medici, administratori etc.) echivalaţi cu grade ofiţereşti, fără a avea însă deplinătatea statutului ofiţerului combatant trecut prin şcoli militare.

B

BANCHETĂ (fr. *banquette)* Amplasament într-o lucrare de fortificaţie pentru trăgătorii ce executau foc pe deasupra crestei parapetului. *B.* de infanterie era situată la o distanţă verticală de 1,30 m calculată în funcţie de înălţimea la care un om de talie mijlocie putea trage cu puşca din poziţia în picioare; *b.* de artilerie era situată la 2,15 m sub creasta parapetului.

BAZĂ DE OPERAŢII Zonă care servea ca punct de plecare şi susţinere a operaţiilor militare în etapizarea războaielor din sec. XIX, cînd armatele de campanie erau concentrate prealabil şi apoi lansate în expediţie spre locul bătăliei generale. *B.d.o.* realiza acoperirea spatelui forţelor operaţionale, asigura expedierea aprovizionărilor de materiale de luptă şi a împrospătărilor de efective, proteja eventuala retragere a forţelor proprii şi limita înaintarea inamicului.

BEI (trc. *bey)* 1 Denumirea otomană atribuită în unele documente domnilor ţărilor române, termenul echivalînd cu cel de prinţ. 2 Guvernator al unei provincii sau al unui oraş otoman. 3 Denumire generică dată unor persoane care deţineau comenzi militare de rang înalt aflat în ierarhia otomană imediat sub cel de paşă.

BIVUACARE Staţionare temporară a trupelor sub cerul liber sau adăpostite în corturi, într-o zonă situată de regulă în afara localităţilor sau taberelor permanente.

C

CAIC (trc. *kayik)* Ambarcaţiune îngustă cu 2 catarge, cu prova şi pupa ascuţite, folosită pentru transporturi.

CAMPAMENT (fr. *campement)* Locul în care trupele staţionau pe durate scurte.

CANONIERĂ (fr. *canonnière)* Navă de mic tonaj pentru patrulare, servicii de pază în apropierea ţărmului sau în apele interioare mai importante. Dotată cu piese de artilerie *c.* a fost utilizată şi la bombardarea porturilor inamice.

Abrevieri: engl. = engleză; fr. = franceză; germ. = germană; it. = italiană; lat. = latină; pol. = polonă; rus. = rusă; sim. = similar; sin. = sinonim; trc. = turcă.
Pentru termenii cu două sau mai multe sensuri au fost date numai acelea care servesc la explicarea textului acestei monografii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

CAPUCHEHAIE (trc. *kapu kehaiasy)* Reprezentant sau agent diplomatic al domnilor români pe lîngă Poarta otomană, iar din a doua jumătate a sec. XVI şi în cetăţile otomane de pe malurile Dunării.

CARÉ (fr. *carré)* Dispozitiv de luptă folosit în trecut de unităţile de infanterie aflate în defensivă pentru a rezista atacului masat al cavaleriei inamice.

CAZEMATĂ (fr. *casemate)* Încăpere blindată pe marile nave militare din trecut unde era amplasată şi protejată artileria de bord şi adăpostit personalul faţă de focul inamic.

CHILĂ (trc. *kilé)* Veche unitate de măsură pentru cereale utilizată în ţările române; era egală cu 430 l în Moldova şi circa 680 l în Ţara Românească.

CONSILIU DE RĂZBOI Denumire uzuală a reunirii principalilor comandanţi chemaţi să consilieze pe comandantul suprem înaintea unei bătălii sau unui moment strategic important, pe baza unei analize şi dezbateri făcute în comun.

CONTRABATERIE Tragere executată de artileria proprie împotriva bateriilor de artilerie ale inamicului pentru neutralizarea sau distrugerea lor.

CONTRAESCARPĂ (fr. *contrescarpe)* Taluzul dinspre inamic al unui şanţ de fortificaţie, construit în pantă abruptă pentru a face dificilă trecerea atacatorilor.

CORVETĂ (fr. *corvette)* Navă de luptă cu vele, prevăzută cu trei catarge.

CREMALIERĂ (fr. *crémaillère)* Traseu în linie frîntă, sub unghiuri de 90°, al zidurilor unei fortificaţii. Denumit şi zimţat sau dantelat, acest sistem permitea să se execute foc de flanc asupra trupelor atacatoare.

CUIRASAT (fr. *cuirassé)* Navă de luptă protejată împotriva loviturilor artileriei inamice de o cuirasă metalică (blindaj). Spre sfîrşitul sec. XIX sub această denumire au început a fi desemnate cele mai mari nave militare, succesoarele aşa-numitelor nave de linie.

D

DECROŞARE (fr. *décrocher)* Desprinderea trupelor din contactul nemijlocit cu inamicul (sin. *ruperea luptei)*.

DEMONSTRAŢIE (fr. *démonstration)* Acţiune manevrieră executată cu scopul de a înşela pe inamic asupra intenţiilor reale sau pentru a-l obliga să-şi dezvăluie sistemul de foc.

DEPOZIT În afara accepţiei valabile şi azi, în vechea terminologie militară element component din organica unei unităţi destinat să instruiască şi să completeze efectivele unităţilor luptătoare.

E

ECLEROR (fr. *éclaireur)* Militar avînd misiunea de a cerceta terenul din faţa unei trupe aflate în marş sau în dispozitiv de luptă (sin. *cercetaş)*.

ERBĂRIE Întreprindere pentru fabricarea prafului (ierbii) de puşcă.

ESCARPĂ (fr. *escarpe)* Taluzul de sub parapet, într-un şanţ de fortificaţie, construit cu o înclinaţie mare pentru a stînjeni pe atacatori să escaladeze.

F

FASCINĂ (lat. *fascis)* Legătură de nuiele folosită pentru pardosirea taluzurilor sau improvizarea unor treceri peste şanţurile care înconjurau diverse fortificaţii.

FOC ÎNCRUCIŞAT Tragere executată de două sau mai multe arme de foc din extremităţile unei poziţii de tragere asupra aceluiaşi obiectiv.

FOCOS Dispozitiv de aprindere a unei încărcături explozive. *F. fuzant* — tip de *f.* a cărui construcţie permite explozia proiectilului pe traiectorie, într-un moment dinainte calculat. *F. percutant* — tip de *f.* care permite explozia proiectilului prin efectul şocului produs de atingerea ţintei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

FONDERIE (fr.) Atelier, uzină în care se produc diferite tipuri de guri de foc.

FORȚARE A CURSULUI DE APĂ Acțiune a trupelor aflate în ofensivă pentru a trece peste un curs de apă apărat de inamic.

FREGATĂ (it. *fregata)* Navă de luptă inițial prevăzută cu vele, de viteză ridicată în epocă, dispunînd și de o artilerie puternică.

G

GABION (it. *gabione)* Coș de formă cilindrică, fără fund, confecționat din nuiele împletite, ușor de transportat, dar oferind o duritate suficientă pentru a călca pe el. În războiul din 1877—1878 gabioanele au fost utilizate la trecerea șanțurilor și escaladarea parapetelor redutelor inamice.

GARDĂ CIVICĂ Instituție militară creată în timpul revoluției de la 1848 pentru asigurarea ordinei publice în localitățile urbane. În compunerea ei intrau cetățeni între 20—50 ani care nu făceau parte din armata permanentă sau cea teritorială. Desființată în 1884.

GENERAL (-MAIOR, -COLONEL etc.) ADJUTANT Titlu onorific acordat în armate din țări monarhice unor generali de la curte sau din statul major domnesc (princiar, regal, imperial etc.). De regulă titlul era menținut și după încetarea activității care îi cauzase conferirea.

GLOATE Element component al sistemului militar românesc din a doua jumătate a sec. XIX. Din această categorie făceau parte tinerii de la 17 ani pînă la vîrsta încorporării, precum și cetățenii valizi neaflați din diverse cauze în armata permanentă, cea teritorială sau în miliții. Convocarea lor era concepută în legislație ca treapta supremă a mobilizării militare a națiunii.

GURĂ DE FOC Piesă de artilerie (tun, obuzier, mortier). *G.d.f. de asediu* — piesă utilizată pentru lovirea cetăților și altor obiective fortificate. *G.d.f. de campanie* — g.d.f. care însoțea unitățile de infanterie în luptă, în cîmp deschis.

I

IUNCHER (germ. *Junker)* În perioada începuturilor modernizării armatei române, stagiar dintr-o unitate militară menit să devină ofițer; mai tîrziu, elev al unei școli de ofițeri.

L

LINIE DE OPERAȚII Direcția generică a comunicațiilor care conduceau de la baza de operații spre locul bătăliei generale sau alte obiective, potrivit etapizării războaielor din sec. XIX. În mod concret *l.d.o.* cuprindea un fascicul de drumuri principale; noțiunea viza de regulă campaniile executate de armate mari în afara teritoriului propriu.

M

MILIȚII Element component al sistemului militar românesc din secolul trecut, constituit din tinerii care prisoseau contingentelor armatei permanente și teritoriale, precum și din persoanele pînă la 36 de ani care, din diverse cauze, nu satisfăcuseră serviciul militar.

MITRALIE (fr. *mitraille)* Proiectil de artilerie cu pereți subțiri umplut cu gloanțe, care exploda la scurt timp după ieșirea din țeava tunului sau a obuzierului. Se folosea pentru distrugerea sau neutralizarea forței vii a inamicului aflată la mică distanță de poziția de artilerie.

MONITOR (lat.) Navă fluvială de luptă de tonaj mijlociu, prevăzută cu blindaj și înarmată cu piese de artilerie. A reprezentat cel mai puternic tip de navă al marinei fluviale, fiind denumită și cuirasat fluvial.

MUȘIR (trc. *müşür)* Cel mai înalt grad în armata otomană, echivalent cu cel de mareșal din alte țări.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

O

ORDINE DE BĂTAIE Repartizarea nominală pe funcții a militarilor — la diferite eșaloane — în cadrul unei armate sau părți componente ale ei (mari unități, unități, subunități), conform statului de organizare. În timpul războiului din 1877—1878 *o.d.b.* a armatei române a cunoscut mai multe modificări în raport cu cerințele planurilor de campanie.

P

PALANCĂ (trc. și pol. *palanka)* Fortificație semipermanentă constind dintr-un val de pămînt consolidat cu lemn, specifică perioadei medievale (sin. *palisadă)*.

PARC DE ASEDIU Totalitatea depozitelor de materiale de artilerie și geniu necesare asedierii unor obiective fortificate inamice.

PARC DE TELEGRAFIE Totalitatea mijloacelor de transport (trăsuri de poștă, căruțe etc.) folosite în trecut de subunitățile de telegrafie.

PLASTUN (rus. *пластун*) Combatant în trupele pedestre constituite din cazaci din zona Mării Negre și din Cuban, existente în Rusia în sec. XIX și la începutul sec. XX. Aceste trupe erau întrebuințate îndeosebi în misiuni de cercetare.

PLUTON (COMPANIE) AFARĂ DIN RÎNDURI Subunitate neîmbatalionată în cadrul unei unități, alcătuită din militari de diferite specialități, de regulă meseriași sau furieri de birou.

POPOVCĂ (rus. *поповка*) Instalație plutitoare de formă circulară prevăzută cu motor și înarmată cu tunuri, destinată defensivei fixe a porturilor și a altor obiective situate pe țărmul rusesc al Mării Negre. Denumirea navei provine de la autorul proiectului ei, amiralul A. A. Popov.

PREGĂTIRE DE ARTILERIE Trageri executate înainte de începerea ofensivei, în scopul neutralizării, nimicirii sau distrugerii celor mai importante obiective ale inamicului, pentru a-i dezorganiza sistemul de foc și a crea trupelor proprii condiții favorabile de a rupe defensiva adversă (sin. *pregătire de foc)*.

S

SĂPĂTOR-MINAR Soldat din arma geniului întrebuințat în trecut la lucrările de sapă și de mină; treptat ostașii respectivi au căpătat denumirea de pionieri.

SERDAR-EKREM (trc. *serdari ekrem)* Rang superior în armata otomană desemnînd, în războiul din 1877—1878, pe comandantul suprem al forțelor de pe un teatru de război.

SOTNIE (rus. *сотня*) Unitate de cavalerie cazăcească cu un efectiv de o sută de combatanți. Echivalent în calcule escadronului din trupele călări de linie.

SUSȚINERE Element al dispozitivului de atac corespunzător principiilor tactice din sec. XIX. În cadrul unei companii *s.* era de valoarea unui pluton și se deplasa pe două rînduri înapoia lanțului de trăgători la circa 200 m distanță. Pentru a asigura progresiunea atacului, grupe din plutonul de *s.* completau sau dublau prima linie de trăgători.

Ș

ȘEIC (trc. șeyh) 1 Căpetenie a unui trib sau formații statale în lumea arabă. 2 Șeful unei comunități religioase la musulmani.

ȘRAPNEL (engl. *shrapnel)* Proiectil de artilerie care explodează în aer, la mică înălțime de sol, împrăștiind încărcătura (bile, bucăți de metal) pe o arie întinsă. Folosit în special pentru neutralizarea forței vii a inamicului adăpostită în tranșee. Acest gen de proiectil a fost inventat în sec. XIX de generalul britanic H. Shrapnel (1761—1842).

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

T

TIRALIORI (fr. *tirailleurs)* Element al dispozitivului de atac corespunzător principiilor tactice din sec. XIX şi, în unele armate europene, chiar anterioare acestuia. *T.* constituiau prima linie a forţelor atacatoare, avînd misiunea de a angaja lupta cu defensiva inamică. Le urmau elementele de susţinere şi coloanele de atac. Iniţial nu li se acorda un rol important în deznodămîntul luptei; pe măsura creşterii puterii focului de infanterie, renunţîndu-se la dispozitivele compacte (coloane), liniile de *t.* au devenit elementul hotărîtor al structurilor tactice de atac.

TREN DE LUPTĂ (fr. *train de combat)* Ansamblul mijloacelor de transport (vehicule şi animale), articulate în subunităţi speciale, folosite pentru a aproviziona unităţile combatante cu muniţii şi alte materiale de luptă. *T.d.l.* aparţinea organic acestor unităţi tactice.

TRENUL ECHIPAJELOR (fr. *train des equipages)* Ansamblul mijloacelor (vehicule şi animale) folosite pentru transporturile de materiale dinapoia unei armate de campanie. Subunităţile *t.e.* intrau de regulă în compunerea cartierelor generale sau a eşaloanelor de nivel înalt.

TUN FRETAT (fr. *fretté)* Tun a cărui ţeavă a fost supusă unei operaţii tehnice pentru a-i mări rezistenţa la solicitări dinamice. Operaţia consta în asamblarea (calarea) ţevii şi a unui tub metalic exterior, dilatat prin încălzire şi care, răcindu-se, făcea corp comun cu piesa din interior.

V

VEDETĂ (fr. *vedette)* În afara denumirii navale, desemna în sec. XIX un militar călare sau aflat pe meterezul unei fortificaţii care executa siguranţa şi cercetarea în puncte fixe sau în zone circumscrise.

Z

ZAHARĂ (ZAHEREA, ZAHAREA — trc. *zabire)* 1 Denumire generală a proviziilor (alimente) pe care ţările române erau obligate, în timpul dominaţiei otomane, să le pună la dispoziţia trupelor Porţii aflate în expediţii militare pe teritorii româneşti sau în zone apropiate. 2 Prin extensie, orice cantităţi de provizii adunate în vederea unei campanii militare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ABREVIERI ŞI SEMNE CONVENŢIONALE

Abrevierea	Denumirea completă a termenului	Simbolul	Ce reprezintă
		1. PENTRU TRUPELE ROMÂNE	
A.	Armată		
B. (I., D., V.)	Batalion (de infanterie, dorobanţi, vînători)		Unitate (subunitate) de infanterie, dorobanţi, vînători.
B. 1/R. 2 I.	Batalionul 1 din Regimentul 2 infanterie		Unitate (subunitate) de cavalerie (roşiori sau călăraşi)
I/R. 1 D.	Batalionul 1 din Regimentul 1 dorobanţi		Marele cartier general
Bg. (I., Cv., Cl., Rş.)	Brigadă (de infanterie, cavalerie, călăraşi, roşiori)		Postul de comandă al Armatei de operaţii română
Bt. A.	Baterie de artilerie		Post de comandă de corp de armată
Col. de m-ţie	Coloană de muniţie		Postul de comandă al Corpului de observaţie
Cp. (Ge, Po, jand. căl.)	Companie (de geniu, pontonieri, jandarmi călări)		Post de comandă de divizie
C.	Corp		Post de comandă de batalion
C. Obs.	Corpul de observaţie		Zonă de concentrare
D. (I., I. Gd., Cv., Gren.)	Divizie (de infanterie, infanterie de gardă, cavalerie, grenadieri)		Patrulă de cercetare de cavalerie
Dt.	Detaşament		Direcţie de deplasare
Dt. cv. nereg.	Detaşament de cavalerie neregulată		Direcţie de atac
			Direcţie de retragere
Esc. cv.	Escadron de cavalerie		Subunităţi (unităţi) în dispozitiv de atac, desfăşurate
1 Esc./R. 8 cl.	Un escadron din Regimentul 8 călăraşi		Baterii de artilerie de poziţie
M.C.G.	Marele cartier general		Baterie de artilerie de cîmp
Pl.	Pluton		Lucrări de fortificaţie (redute, forturi, lunete, şanţuri)
R. (I., D., Cl., Rş.)	Regiment (de infanterie, dorobanţi, călăraşi, roşiori)		Lucrare fortificată cu şanţuri de legătură
R. 8 cl. (—2 Esc.)	Regimentul 8 călăraşi mai puţin două escadroane.		

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Simbolul	Ce reprezintă
	Linii (poziţii) defensive
	Pod de pontoane

2. PENTRU TRUPELE RUSE

	Unitate (subunitate) de infanterie, vînători, grenadieri
	Unitate (subunitate) de cavalerie
	Marele cartier general
	Direcţie de deplasare
	Direcţie de atac
	Direcţie de retragere
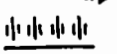	Artilerie

3. PENTRU TRUPELE OTOMANE

	Unitate (subunitate) de infanterie
	Unitate (subunitate) de cavalerie
	Zonă de concentrare
	Direcţie de deplasare
	Direcţie de contraatac
	Direcţie de retragere
	Unitate (subunitate) în defensivă
	Baterie de artilerie în poziţie
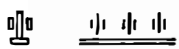	Tunuri
	Redută şi şanţuri defensive
	Cetăţi

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

A

Abdul Aziz (n. 1830 — m. 1876), sultan otoman între 1861 şi 1876. Detronarea lui ~: 43.
Abdülkerim paşa (n. 1807 — m. 1885), general şi om politic, comandant suprem al forţelor otomane din Balcani, pînă în 1877: 140, 147.
Abdülkerim-tabia (Baş-tabia), vezi «*Griviţa nr. 2*».
Administraţia oştirii, vechea denumire, pînă la 1856, a Ministerului de Război din Muntenia şi Moldova: 58.
Adrianopol (trc. *Edirne*), oraş, azi reşedinţa provinciei Edirne, Turcia: 80, 143, 306, 332, 333, 369, 370, 373, 378; tratatul de la ~ din 1829: 20, 56.
Adunarea deputaţilor: 33, 40, 50, 51, 62, 98, 99, 101, 108, 117, 118, 119, 121, 385.
Adunarea legislativă, vezi *Adunarea deputaţilor*.
Adunarea naţională, vezi *Parlamentul României*.
Ahmed Hifzı paşa, general de brigadă, apoi general de divizie, comandant al Brigăzii 1 din Divizia 1 otomană (de la Plevna): 240, 241.
Ahmedli, sat, azi Konstantin, comună în districtul Veliko Tărnovo, R. P. Bulgaria: 246.
Ak Palanka (srb. *Bela Palanka*), oraş, azi în districtul Niš din R. S. Serbia, R. S. F. Iugoslavia: 333.
Alaşkerd (Aleşkirt), localitate, azi în provincia Ağri, Turcia: 383.
Alba Iulia, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Alba: 357, 358.
Albania: 82, 281.
«*Albina românească*», gazetă politică-literară editată de Gheorghe Asachi la Iaşi între iunie 1829 şi noiembrie 1858 (din ianuarie 1850 şi-a schimbat denumirea în «Gazeta de Moldavia»): 56.
Alecsandri, Vasile (n. 1821 ? — m. 1890), scriitor şi om politic român, ministru de Externe al Principatelor Unite între octombrie 1859 şi mai 1860. Activitatea politică a lui ~: 23, 24, 352; poemul «Dumbrava Roşie» de ~: 352.
Aleksandr Aleksandrovici (n. 1845 — m. 1894), fiul ţarului Alexandru al II-lea, prinţ moştenitor al tronului (ţarevici), comandant al Armatei (ruse) de est: 143.
Alexandria, localitate, azi oraş, reşedinţa judeţului Teleorman: 101, 139.
Alexandru al II-lea (Aleksandr II Nikolaevici Romanov) (n. 1818 — m. 1881), ţar al Rusiei între 1855 şi 1881: 47, 49, 99, 113, 138, 139, 151, 161, 173, 185, 196, 201, 229, 306, 307, 376.
«*Alexandru*», redută românească la nord-est de Plevna: 247, 249, 250, 289.
Alexi, Lia, preşedintă a comitetului din Bistriţa pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Algiu, Ioan, locotenent-colonel, şef al statului major al Diviziei 2 infanterie română: 289, 290, 310.
Ali Riza bei, locotenent-colonel, comandant al trupelor din reduta otomană «Milâs»: 184.
«*Allgemeine Zeitung*», ziar german; şi-a început apariţia în 1798 sub titlul «Neueste Weltkunde»: 189.
Alvagii, vezi *Halvadji*.
America de Nord: 393, 399, 400.
Andrássy, Gyula (Iuliu), conte de Csik Szentkirály şi Kraszna-Horcka (n. 1823 — m. 1890), om politic ungur, ministru al Casei imperiale şi de Externe al Austro-Ungariei între noiembrie 1871 şi octombrie 1879: 36, 108, 125, 364.
Andreica, Ioan, preşedinte al comitetului din Cîmpeni pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Andronescu, Grigore, căpitan, comandant al companiei 3 din Regimentul 13 dorobanţi: 194, 196.
Anghelescu, Alexandru (n. 1836 — m. 1903), colonel. Comandant al Diviziei 4 infanterie română: 193, 196, 215, 242;
comandant al artileriei Diviziei de rezervă: 310.
Anghelescu, Gheorghe (n. 1839 — m. 1915), colonel (de la 1/13 decembrie 1877 general de brigadă), comandant al Diviziei 4 infanterie română: 308, 309, 328.
Anglia: 342, 355, 370, 375, 380, 381, 382, 383, 399, 400.
Antim Ivireanul (n. 1660 ? — m. 1716), cărturar român, mitropolit al Ţării Româneşti între 1708 şi 1716: 18.
Antivari, localitate şi port la Marea Adriatică, azi Bar, în R. S. Muntenegru, R. S. F. Iugoslavia: 333, 375.
«*Apărătorii independenţei*», medalie românească instituită în iunie 1878; se acorda tuturor militarilor

Abrevieri: blg. — bulgară; srb. — sîrbă; trc. — turcă.
În cadrul indicelui general, apartenenţa naţională a diverselor arme şi unităţi s-a precizat numai în cazul trupelor avînd o denumire comună în toate armatele ţărilor beligerante (infanterie, artilerie, cavalerie etc.); ea nu este menţionată în cazul unor denumiri specifice (dorobanţi, ulani, nizami etc.). Gradele militare şi funcţiile pentru persoane s-au menţionat, de regulă, cele avute în perioada războiului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

şi civililor participanţi la războiul din 1877—1878: 306, 379.
Apolonie, ?, român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.
Arab-tabia (trc. *Araba tabyası*), redută otomană la est de Plevna: 184.
Arabu, Ion, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 14 dorobanţi: 213.
Arad, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Arad: 353, 360.
Arany, János (n. 1817 — m. 1882), poet maghiar. « Plevna », poem de ~: 361.
« *Arboroasa* », societate a tinerilor români bucovineni înfiinţată în decembrie 1875 sub conducerea lui Ciprian Porumbescu, desfiinţată de autorităţile austriece ocupante în 1878: 357, 364.
Arcer (blg. *Arcear Palanka*), localitate, azi Arcear, în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 147, 312, 316, 344, 346.
Arcer Palanka, vezi *Arcer*.
Ardaban (Erdeban), oraş, azi în provincia Kars, Turcia: 375.
Argeş, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 122, 347, 353.
Argeş, rîu, afluent al Dunării: 18, 92.
Argetoianu, Ion, locotenent-colonel, şef al statului major al Diviziei 4 infanterie română: 309.
Arion, Eraclie (n. 1838 — m. 1903), colonel. Şef al secţiei artilerie a Marelui cartier general român: 293,309,335;
participant la consiliul de război din 11/23 aprilie 1877: 99;
trimis al guvernului român la tratativele de pace de la Kazanlîk şi San Stefano: 370.
Armata otomană de Balcani: 160, 246.
Armata otomană de est: 246.
Armata otomană de Şumla: 84.
Armata principală rusă: 143, 144.
Armata (română şi rusă) de încercuire, vezi *Armata (română şi rusă) de investire.*
Armata (română şi rusă) de vest: 174, 177, 185, 186, 188, 197, 201, 202, 223, 230, 231, 241, 242, 245, 246, 293.
Armata (rusă) de campanie din Balcani: 80, 81, 111.
Armata română de operaţii: 163, 164, 167, 171, 175, 176, 178, 186, 188, 195, 202, 203, 220, 223, 231, 233, 238, 242, 276, 310.
Armata (română şi rusă) de investire: 255, 279, 284, 285, 305.
Armata (rusă) de est: 143, 144, 370.
Armata (rusă) de Osman Pazar: 144.
Armata (rusă) de sud, vezi *Armata (rusă) de campanie din Balcani.*
Armata (rusă) de vest: 144, 145.
Armata 2 otomană: 184, 205, 281.
Armata 3 otomană: 281.
« *Armstrong, Mitchell Cie Elswick Shipyard* ». *Newcastle on Tyne*, firmă producătoare de armament de artilerie din Anglia. Tunuri ~: 399.
Arnoldi, Aleksandr Ivanovici, general-maior. Comandant al Diviziei 4 cavalerie rusă şi comandant al unei grupări de cavalerie româno-ruse: 243, 244, 245.
Arnulf (Franz-Joseph-Arnolphe-Adalbert-Marie, Wittelsbach) (n. 1852 — m. ?), prinţ de Bavaria, ofiţer în Regimentul de infanterie de gardă bavarez: 250.
Arsenal, vezi *Arsenalul de depozit.*
Arsenalul de depozit, stabiliment al artileriei române înfiinţat la Tîrgovişte în 1872 prin reorganizarea unor întreprinderi militare construite în timpul lui Alexandru Ioan Cuza: 222, 342, 343.
Asia: 99, 160, 280, 332, 375, 383.
Asociaţia generală a lucrătorilor din România, organizaţie muncitorească profesională de ajutor reciproc care a fiinţat între 1872 şi 1873: 31.
Asociaţia muncitorilor constructori: 351.
Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (ASTRA), organizaţie culturală înfiinţată la Sibiu în 1861: 357.
Assaky, George, subchirurg la una din ambulanţele « Crucii Roşii » din România: 355.
Astra, vezi *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român.*
Aşik paşa-zade, cronicar turc din a doua jumătate a sec. XV: 13.
Ateneu, vezi *Ateneul Român.*
Ateneul Român, edificiu cultural din Bucureşti construit între 1886 şi 1888: 352.
Atuf (Atıf) paşa, general de brigadă. Comandant al unui detaşament otoman de la Plevna: 149, 240; comandant al trupelor din reduta otomană « Atuf »: 184;
comandant al Brigăzii 1 din Divizia 1 otomană: 286.
Atuf-tabia (trc. *Atıf tabyası*), redută otomană la est de Plevna: 184.
Aubespine-Sully, d' ?, membră a unei societăţi de binefacere din Bucureşti: 353.
Austria: 399, 408.
Austria, vezi *Austro-Ungaria.*
Austro-Ungaria: 35, 36, 47, 48, 49, 52, 79, 80, 108, 125, 127, 342, 356, 358, 364, 372, 375, 380, 381, 382, 383, 398, 399, 400, 401; convenţia comercială a României cu ~ din 1875: 30, 36.
Avramescu, Simeon, subchirurg la una din ambulanţele « Crucii Roşii » din România: 355.
Azac, localitate, azi Azov, în regiunea Rostov din R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S. Cetatea ~: 17.

B

Babadag, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374
Baba Konak, azi Vitinea, pas în Munţii Balcani: 245.
Bacău, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 122, 351.
Bacău, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Bacău: 123, 378.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Badea Cîrțan (Gheorghe Cîrțan) (n. 1849 — m. 1911), țăran român, luptător pentru eliberarea națională a românilor din Transilvania și răspînditor de cărți românești la sate; în 1877 s-a înrolat ca voluntar în războiul pentru cucerirea independenței: 360.
*Baglarbași-tabia (*trc. *Bağlarbası tabyası)*, redută otomană la sud-vest de Plevna: 184.
Baiazet, vezi *Baiazid*.
Baiazet, vezi *Baiazid I Ildirîm*.
*Baiazid (*trc. *Doğu-Bayazit)*, oraș, azi în provincia Ağri, Turcia: 99, 375, 383.
Baiazid I Ildirîm, sultan otoman între 15 iunie 1389 și 28 iulie 1402: 51.
Baican, Nicolae, subchirurg la una din ambulanțele «Crucii Roșii» din România: 355.
Baker paşa, general (de origine engleză), comandant al unei brigăzi din gruparea de trupe otomane de la Orhanie: 84.
Balcani, vezi *Munții Balcani* și *Peninsula Balcanică*.
Balcanii Mici, vezi *Munții Balcani*.
Balcanul meridional, vezi *Peninsula Balcanică*.
Banat: 23, 356, 357, 359, 361, 363.
Banca Națională a României: 30.
Banca României: 30.
Banca de București: 30.
Bank of Roumania, vezi *Banca României*.
Bar, vezi *Antivari*.
Barboși, localitate, azi în componența municipiului Galați: 92, 93, 94, 98, 100;
barajele de mine de la ~: 138;
fortificațiile române de la ~: 74, 94.
Barițiu, George (n. 1812 — m. 1893), om politic, publicist și istoric român, întemeietorul presei românești din Transilvania: 22, 356, 357, 359, 361, 362.
Barozzi, Constantin (n. 1833 — m. 1921), colonel, șef de stat major al Armatei române de operații: 176, 242.
Basarab I, domn al Țării Românești între c. 1310 și 1352: 9.
Basarabia: 48, 85, 99, 101, 363, 372, 374, 381.
*Baș-tabia (*trc. *Baș tabya)*, vezi «*Grivița nr. 2*».
Bataillard, Paul (n. 1816 — m. 1894), scriitor și publicist francez filoromân: 21.
Batalion (de dorobanți, de linie, de nizami etc.), vezi *Regiment*.
Batalionul 1 vînători: 95, 134, 236, 238, 310.
Batalionul 2 vînători: 96, 134, 193, 213, 214, 217, 218, 219, 223, 243, 310, 313.
Batalionul 3 vînători: 95, 134, 233, 310, 319;
compania 1 din ~: 134;
compania 2 din ~: 134;
compania 3 din ~: 134;
compania 4 din ~: 134.
Batalionul 4 vînători: 94, 133, 310.
Bateria «de la Movilă», vezi *Regimentul 3 artilerie bateria 3 din ~*.
Baterie, vezi *Regiment (Brigadă, Divizie)*.
Batum (Batumi), oraș și port la Marea Neagră, azi în R. S. S. Gruzină, U.R.S.S.: 99, 375.
Bazargic, oraș, azi Tolbuhin, reședința districtului Tolbuhin, R.P.Bulgaria: 246.
Bădulescu, Vasile, maior, comandant al Regimentului 1 infanterie din Divizia de rezervă: 234.
Băicoianu, Serghie, locotenent-colonel, șef al statului major al Diviziei 1 infanterie română: 309.
Băilești, localitate, azi oraș în județul Dolj: 95, 134.
Băiulescu, Maria, membră a comitetului din Brașov pentru ajutorarea răniților: 360.
Băjgoi, Ion, căpitan în Regimentul 9 dorobanți: 325.
Bălăceanu aga, vezi *Bălăceanu, Constantin*.
Bălăceanu, Constantin (n. ? — m. 1690), agă, ginerele lui Șerban Cantacuzino, mort în lupta de la Zărnești: 18.
Bălăceanu, Ioan (n. 1825 — m. 1914), om politic, agent diplomatic al României la Viena (1876—septembrie 1878): 92, 364.
Bălcescu, Nicolae (n. 1819 — m. 1852), om politic, istoric și gînditor democrat-revoluționar român: 20, 21, 22.
Bălți, localitate, azi oraș în R.S.S.Moldovenească, U.R.S.S.: 85, 86.
Băneasa, sat, azi în componența municipiului București: 101, 385.
Bănică, Oprea, caporal în Regimentul 4 infanterie român: 324.
Bărăgan: 360.
Băsești, sat, azi comună în județul Maramureș: 358.
Bechet, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 105, 134, 255, 261, 269, 378;
bateriile române de la ~: 260, 268, 273;
depozitele de subzistențe și furaje de la ~: 344;
fortificațiile române de la ~: 74, 136.
Bela Crkva, oraș, azi în districtul Pančevo din R. S. Serbia, R. S. F. Iugoslavia: 360.
Belarada (Bela Rada), pîrîu în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 315, 316.
Belarada (Bela Rada), sat, azi comună în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 315, 316, 317.
Belgia: 35, 355, 372, 398, 399.
Belgrad: 16, 49;
agenți acreditați la ~: 39, 45;
victoria de la ~: 10.
Belgradul sîrbesc, vezi *Belgrad*.
Belogradcik, cetate, azi oraș în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 298, 312, 313, 314, 315, 316, 327, 328, 329, 330, 334, 335, 336.
Benzi, Rafaelo, om politic italian, comisar al Sardiniei: 23.
Berdan, pușcă inventată de generalul american Berdan, calibru 10,66 mm: 78.
Berendei, Anton (n. 1838 — m. 1899), locotenent-colonel, șef al secției geniu din Marele cartier general român: 232, 293, 309.
Berlin: 36, 125, 127, 369, 373, 377, 379, 381, 382, 393;
congresul de la ~: 379, 382, 383;
tratatul de la ~: 383, 384.
Bestimac, localitate, azi în R.S.S.Moldovenească, U.R.S.S.: 98.
Beșli, sat, azi Baikal, comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 170, 171, 178, 258, 260.
Biala, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 328, 329.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bibescu, Gheorghe, domn al Ţării Româneşti între 1842 şi 1848: 24.
Bidescu, Alexandru, sublocotenent de administraţie în Regimentul 13 dorobanţi: 194, 196.
Biela (blg. *Biala)*, localitate, azi în districtul Ruse, R. P. Bulgaria: 144, 159, 246.
Bihor, comitat potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 357.
Bileć, localitate, azi în districtul Mostar din R. S. Bosnia şi Herţegovina, R. S. F. Iugoslavia: 333.
Biserica Albă, vezi *Bela Crkva.*
Bismarck-Schönhausen, Otto Eduard-Leopold prinţ von (n. 1815 — m. 1898), cancelar al Germaniei între 21 martie 1879 şi 20 martie 1890: 381.
Bistreţ, sat, azi comună în judeţul Dolj: 95, 134.
Bistriţa, oraş, azi reşedinţa judeţului Bistriţa-Năsăud: 358, 360.
Bîrlad, oraş, azi municipiu în judeţul Vaslui: 101, 123, 350.
Bläfield, Fritiof Teodor (n. 1847 — m. 1902), colonel finlandez din armata rusă, autor al lucrării « Krigsoperationerna i trakten av Plevna fran medlet av juli 1877 till Plevnas fall»: 224, 250.
Blaj, localitate, azi oraş în judeţul Alba: 361, 363, 364.
Bobohalma, sat, azi în componenţa oraşului Tîrnăveni, judeţul Mureş: 364.
Bodnărescu, ?, român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.
Boemia: 47.
Boerescu, Vasile (n. 1830 — m. 1883), jurist şi om politic român, ministru de Externe între 1871 şi 1875: 35, 36, 39.
Bogdan I, domn al Moldovei între 1359 şi 1365: 9.
Bogdan al III-lea (Bogdan cel Orb), domn al Moldovei între 1504 şi 1517: 19.
Bogdan voievod, vezi *Bogdan al III-lea (Bogdan cel Orb).*
*Bogot (*blg. *Bohot)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 279, 284.
Bolgrad, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 98, 123, 346, 347, 352.
Bolintineanu, Nicolae, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 324.
Bonnal, Guillaume (n. 1844 — m. 1917), general, scriitor şi teoretician militar francez: 404.
Borănescu, Grigore, colonel. Comandant al Brigăzii 2 din Divizia 3 infanterie română: 310;
comandant al Brigăzii 2 din Divizia 4 infanterie română: 192, 213, 215, 290.
Bordeanu, Pavel, locotenent în Regimentul 4 dorobanţi: 265.
Boroviţa, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 327.
Borşa, localitate, azi oraş în judeţul Maramureş: 360.
Borzea, Gheorghe, elev român din Făgăraş, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Bosfor: 79, 307, 371, 375, 380, 383, 394.
Bosianu, Constantin, jurist şi om politic român: 87.
Bosnia: 37, 48, 82, 371, 381, 383.
Boteanu, Emanoil, colonel. Participarea lui ~ la consiliul de război din 11/23 aprilie 1877: 99;
şef al statului major al Corpului 1 de armată român: 90;
şef al statului major al Diviziei de rezervă: 310.
Botev, Hristo (n. 1848 — m. 1876), poet şi om politic democrat-revoluţionar bulgar: 42.
Botez, Ion, căpitan, comandant al companiei 1 din Regimentul 13 dorobanţi: 194, 196.
Botoşani, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Botoşani: 350, 352.
Brad, localitate, azi oraş în judeţul Hunedoara: 358.
Braşov, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Braşov: 343, 356, 358, 359, 360, 363. 364, 405;
comitetele din ~ pentru sprijinirea armatei române: 357;
programul din 12/24 mai 1848 de la ~: 21.
Brăila, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353.
Brăila, oraş şi port la Dunăre, azi municipiu, reşedinţa judeţului Brăila: 16, 73, 80, 93, 101, 105, 123, 137, 139, 350, 352;
fortificaţiile române de la ~: 74.
Brătianu, Constantin, maior, şef al secţiei topografice din Marele cartier general român: 309.
Brătianu, Dimitrie C. (n. 1818 — m. 1892), om politic român: 21, 50, 51, 52.
Brătianu, Ion C. (n. 1821 — m. 1891), om politic român, şef al Partidului Liberal, iar între 1876 şi 1888 prim-ministru al României: 22, 48, 49, 51, 86, 99, 119, 127, 372, 379, 380, 381, 382;
activitatea lui ~ la interimatul Ministerului de Război: 176, 222, 223;
« Mémoire sur l'Empire d'Autriche dans la Question d'Orient» de~ : 22.
Brediceanu, Coriolan, preşedinte al comitetului din Lugoj pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Bregare, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 260.
Breslaniţa (blg. *Brăşleaniţa*), sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 169, 178, 180.
Brest, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 170, 171.
Brestovăţ, sat, azi comună în judeţul Timiş: 167.
Brestovet, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 182, 191, 192.
Brigada 1 din Divizia 1 infanterie română: 309, 316, 320.
Brigada 2 din Divizia 1 infanterie română: 309, 316.
Brigada 1 din Divizia 2 infanterie română: 290, 310, 328, 329.
Brigada 2 din Divizia 2 infanterie română: 310, 313, 316.
Brigada 1 din Divizia 3 infanterie română: 170, 178, 191, 208, 310, 313.
Brigada 2 din Divizia 3 infanterie română: 170, 178, 191, 310.
Brigada 1 din Divizia 4 infanterie română: 124, 192, 213, 243, 244, 291, 309, 315.
Brigada 2 din Divizia 4 infanterie română: 192, 244, 290, 310, 315, 320, 328, 329.
Brigada 1 cavalerie din Divizia de rezervă română: 257.
Brigada 1 infanterie din Divizia de rezervă română: 167, 202.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Brigada 2 infanterie din Divizia de rezervă română: 167, 199, 234.
Brigada 3 infanterie din Divizia de rezervă română: 167, 199.
Brigada Ipătescu, vezi *Brigada 1 din Divizia 3 infanterie română.*
Brigada mixtă Romanaţi, vezi *Brigada 1 din Divizia 4 infanterie română.*
Brigada de roşiori: 167, 180, 197, 198, 199, 221, 239, 243, 260, 262, 268, 270, 311, 316, 321, 322, 326, 378.
Brigada de cazaci de Cuban: 243.
Brigada 2 din Divizia 11 cavalerie rusă: 313.
Brigada 1 infanterie din Divizia 5 infanterie rusă: 213, 216, 219, 287.
Brigada 1 din Divizia 30 infanterie rusă: 187, 251.
Brigada 2 din Divizia 30 infanterie rusă: 187.
Brigada 2 din Divizia 32 infanterie rusă: 313.
Brigada 1 din Divizia 3 grenadieri: 287.
Brigada 2 din Divizia 3 grenadieri: 288.
Brigada 3 artilerie de grenadieri: 291;
bateria 3 din ~: 287.
Brigada 5 artilerie rusă: 214;
bateria 4 din ~: 214;
bateria 6 din ~: 214.
Brigada independentă de cazaci de Caucaz: 101, 145, 154.
Brigada 3 tiraliori: 285.
Brigada 1 din Divizia 1 otomană: 286.
Brigada 2 din Divizia 1 otomană: 286.
Brigada 3 din Divizia 1 otomană: 286, 287;
batalionul 2 redifi de Monastir din ~: 286;
batalionul 5 vînători din ~: 287.
Brigada 4 din Divizia 1 otomană: 280, 281.
Buceschi, Dionisie, medic veterinar român, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.
Buciumeni, sat, azi în componenţa satului Dimitrie Cantemir, comuna Izvoarele, judeţul Ilfov: 96.
Bucovina: 23, 356, 357, 359, 361, 363, 365.
« *Bucovina* », redută românească la Calafat: 136.
« *Bucur* », şalupă cu vapori, intrată în dotarea flotilei române în 1877: 170, 172.
Bucureşti: 24, 25, 30, 33, 34, 41, 42, 43, 46, 47, 49, 51, 52, 56, 73, 77, 80, 86, 87, 89, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 111, 113, 122, 125, 126, 148, 222, 299, 313, 342, 344, 345, 351, 352, 354, 355, 358, 359, 361, 364, 372, 378, 379, 385, 398, 400;
depozitele de subzistenţe şi furaje de la ~: 344;
şcoli din ~: 58, 60, 61, 352.
« *Bucureşti* », redută românească la nord de Verbiţa: 249.
Buda: 22.
Budapesta: 52, 358.
Budeşti, sat, azi comună în judeţul Ilfov: 96.
Budişteanu, Constantin (n. 1838 — m. 1911), colonel, comandant al Brigăzii 2 din Divizia 2 infanterie română: 310, 316.
Bugeac, înălţime în nord-vestul Dobrogei: 138.
Bukov (blg. *Bukov lăk)*, pîrîu, afluent al Tuceniţei: 182, 203, 205, 208, 232.
Bukov (blg. *Bukov lăk)*, sat, azi în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 181, 182, 183, 192, 215, 286, 289.
Bukoveţ (blg. *Bukiovţi)*, sat, azi în districtul Vraţa, R.P. Bulgaria: 256, 262, 272.
Bukoviţa (blg. *Bukoveţ)*, sat, azi comună în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 313, 316.
Bulgaria: 43, 83, 86, 111, 113, 300, 371, 375, 383.
Bulgaru, Gheorghe, locotenent, comandant de pluton în escadronul Roman din Regimentul 8 călăraşi: 260.
Bulgăreni (blg. *Bălgarene)*, sat, azi în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 159, 182, 186, 188, 192, 214, 246.
Bülow, Bernhard Ernst von (n. 1815 — m. 1879), om politic german, ministru de Externe al Germaniei între 1873 şi 1879: 125, 381.
Burchi, Nicolae, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 15 dorobanţi: 257, 328.
Burgas, oraş şi port la Marea Neagră, azi reşedinţa districtului Burgas, R.P. Bulgaria: 84, 375.
Burileanu, Ştefan, maior, comandant al Regimentului 1 dorobanţi: 260, 264, 266.
Buzău, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 348.
Buzău, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Buzău: 25, 101, 341, 350.

C

Cadrilater, zonă cuprinsă între cetăţile otomane Rusciuk, Silistra, Şumla şi Varna, azi în R. P. Bulgaria: 80, 84, 92, 139, 332;
gruparea otomană din ~: 80.
Cahul, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 98, 123, 347, 351, 352, 353.
Calafat, oraş şi port la Dunăre, azi în judeţul Dolj: 92, 93, 94, 95, 96, 100, 102, 106, 133, 134, 135, 137, 167, 257, 260, 269, 310, 313, 314, 317, 319, 364, 378, 411;
fortificaţiile române de la ~: 74, 94, 135;
ostrovul de la ~: 136.
Calimaki-Catargi, Nicolae (n. 1831 — m. 1881), om politic român. Trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Paris între 1880 şi 1881: 381.
Camera, vezi *Adunarea deputaţilor.*
Camera franceză: 21.
Camere, vezi *Parlamentul României.*
Candiano-Popescu, Alexandru (n. 1841 — m. 1901), maior, comandant al Batalionului 2 vînători: 213, 214, 217, 223.
Cantacuzino, Alexandru, om politic român. Secretar al Agenţiei române din Belgrad: 39.
Cantacuzino, Iordache, boier din Ţara Românească, fratele domnitorului Şerban Cantacuzino: 18.
Cantemir, Constantin, domn al Moldovei între 1685 şi 1693: 17.
Cantemir, Dimitrie (n. 1673 — m. 1723), cărturar de reputaţie europeană şi domn al Moldovei în martie—

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

aprilie 1693 şi 23 noiembrie 1710 — 11 iulie 1711: 18, 19;
tratatul încheiat de ~ cu Petru cel Mare: 18, 88.
Cantili, Grigore (n. 1839 — m. 1906), colonel. Comandant al Brigăzii 1 din Divizia 2 infanterie română: 310, 316, 329, 330;
comandant al Brigăzii 1 din Divizia 4 infanterie română: 192, 213, 243, 293;
« Conferinţa asupra tacticei făcută domnilor ofiţeri din al 3° de infanterie» de ~: 68.
Caracal, localitate, azi oraş în judeţul Olt: 123, 134, 276, 344, 345.
Caransebeş, oraş, azi în judeţul Caraş-Severin: 360.
Carol, vezi *Carol de Hohenzollern-Sigmaringen*.
« *Carol*», baterie de artilerie românească la nord de Calafat: 135.
Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (n. 1839 — m. 1914), domnitor (10/22 mai 1866 şi 14/26 martie 1881) şi rege (14/26 martie 1881 şi 27 septembrie/2 octombrie 1914) al României, sub numele de Carol I: 32, 33, 34, 39, 113, 127, 147, 149, 151, 161, 163, 166, 173, 376;
comandant al Armatei (române şi ruse) de vest: 174, 177, 180, 186, 196, 201, 215, 223, 229, 230, 231, 232, 236, 241, 242, 279, 285, 294, 295, 305, 306, 307;
« Memoriile regelui ~»: 36, 111, 162, 267, 381.
Carol Robert, rege al Ungariei între 1308 şi 1342, fondator al dinastiei de Anjou: 9.
Carpaţi: 10, 22, 59, 223, 311, 355, 356, 359, 400, 406.
Cartierul general, vezi *Marele Cartier general român*.
Catargiu, Lascăr (n. 1823 — m. 1899), om politic român, şef al Partidului Conservator între 1866 şi 1899: 33, 35, 36.
Catuţiu, Nicolae, elev român din Blaj, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Călăraşi, oraş, azi municipiu în judeţul Ialomiţa: 307, 310, 313.
Călinescu, Grigore, maior, comandant al Regimentului 2 călăraşi: 257.
Călugăreni, sat, azi comună în judeţul Ilfov. Victoria lui Mihai Viteazul asupra oastei otomane la ~: 108, 222, 302, 365.
Căplescu, Constantin, căpitan, comandant al escadronului Neamţ din Regimentul 8 călăraşi: 260.
Ceanu (Mare, Mic, Deşert), sate, azi comune în judeţul Cluj: 360.
Ceauşescu, Nicolae (n. 1918), secretar general al Partidului Comunist Român, preşedinte al Republicii Socialiste România, comandant suprem al forţelor armate române: 406, 409, 410.
Ceboslovacia. Contribuţia armatei române la înfrîngerea trupelor naziste de pe teritoriul ~: 408.
Ceiselo, sat, azi Antimovo, în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 326.
Celei, sat, azi în componenţa oraşului Corabia, judeţul Olt: 167, 175.
Celişcev,?, colonel, comandant al Regimentului de vînători de gardă: 243.
Cercelan, sat, azi Dăbovan, comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 180.
Cerchez, Mihail Christodulo (n. 1839 — m. 1884), colonel (de la 1/13 decembrie 1877 general de brigadă), comandant al Diviziei 2 infanterie română: 289, 290, 291, 293, 294, 308, 310, 322, 325, 378.
Cerikovo, sat, azi Sadoveţ, comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 200.
Cernat, Alexandru (n. 1828 — m. 1893), general de brigadă (de la 1/13 decembrie 1877 general de divizie). Ministru de Război al României (aprilie — august 1877): 86, 99, 106;
comandant al Armatei române de operaţii (iulie-decembrie 1877): 164, 176, 186, 195, 202, 215, 216, 222, 223, 233;
maior-general al Marelui cartier general român (de la 1/13 decembrie 1877): 308, 309, 349;
comandant al sectorului 1 al Armatei (române şi ruse) de investire: 250, 276, 285, 289, 290, 301, 307.
Cernavoda, port la Dunăre, azi oraş, în judeţul Constanţa: 84, 139.
Cernăuţi, oraş, azi reşedinţa regiunii Cernăuţi din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.: 343, 357, 361, 363;
comitetele din ~ pentru sprijinirea armatei române: 357.
Cernovodeanu, Pavel (n. 1833 — m. 1910), colonel. Comandant al cavaleriei Diviziei 1 infanterie română: 309;
comandant al Regimentului 2 călăraşi: 257, 260.
Cetate, sat, azi comună în judeţul Dolj: 95, 133, 246.
Cetatea Albă (trc. *Akkerman)*, oraş şi cetate pe Nistrul inferior, azi Belgorod Dnestrovski, în regiunea Odesa din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.: 15, 16.
Cetatea banilor, vezi *Craiova*.
Chibici-Revneanu, Alexandru, elev român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 364, 365.
Chiciu, ostrov pe Dunăre în dreptul localităţii Călăraşi: 313.
Chilia, braţ al Dunării la vărsare: 374.
Chilia, cetate şi port la Dunăre, pe braţul ~, azi oraş în regiunea Odesa din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.: 15, 16.
Chilia, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Chiselet, sat, azi comună în judeţul Ilfov: 105.
Chişinău, oraş, azi capitala R.S.S. Moldoveneşti, U.R.S.S.: 85, 86, 87, 98, 102.
Chivu, Gheorghe, căpitan. Comandant al batalionului 1 din Regimentul 1 dorobanţi: 257, 260;
comandant al batalionului 3 din Regimentul 1 dorobanţi: 261, 263, 264.
Cibru Palanka (blg. *Ţibăr Palanka)*, sat, azi Dolni Ţibăr, în districtul Mihailovgrad, R. P. Bulgaria: 262, 271, 274.
Ciflik, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 327, 329.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Ciftelele, ostrov pe Dunăre în dreptul localităţii Calafat: 269.
Ciobotaru, Toader, soldat în Regimentul 9 dorobanţi: 325.
Ciorum-tabia (trc. *Çorum tabyası)*, redută otomană la est de Plevna: 184, 206, 219.
Cipru, insulă în estul Mării Mediterane: 383.
Ciuperceni, sat, azi comună în judeţul Gorj: 94, 133, 317; depozitele de subzistenţe şi furaje de la ~: 344; fortificaţiile române de la ~: 136.
Cîmpeni, localitate, azi oraş în judeţul Alba: 358.
Cîmpineanu, Ion (n. 1798 — m. 1863), colonel şi om politic român, iniţiator al « partidei naţionale» care milita pentru unirea şi independenţa ţărilor române: 59.
Cîmpulung (-Muscel), localitate, azi oraş în judeţul Argeş: 354, 378.
Cîrna, sat, azi Dunăreni, comuna Goicea, judeţul Dolj: 134.
Cîrţişoara, sat, azi comună în judeţul Sibiu: 360.
Clément, Georges, istoric francez, autor al lucrării « Campagne russo-turque de 1877—1878»: 299.
Cluj, oraş, azi Cluj-Napoca, municipiu, reşedinţa judeţului Cluj: 357, 358, 359, 360.
Coandă, Henri (n. 1886 — m. 1972), inginer român, specialist în aeronautică, inventator, savant de reputaţie mondială: 402.
Codreanu, Nicolae (n. 1850 — m. 1878), medic român, militant şi teoretician al mişcării socialiste: 355.
Comăneanu, Achil, maior, comandant al Batalionului 1 vînători: 236.
Comisia europeană a Dunării, organism internaţional cu sediul la Galaţi, constituit prin tratatul de la Paris (1856): 383.
Comitetul (administrativ, consultativ, general, permanent) al Ministerului de Război, vezi *Ministerul de Război.*
Comitetul de mari proprietari, organism înfiinţat în 1872 cu scopul de a organiza un institut de credit funciar rural: 34.
Comitetul francez de ajutorare a răniţilor români, înfiinţat în cadrul « Crucii Roşii» din Franţa: 355.
Companie de infanterie (de linie, de dorobanţi), vezi *Regiment de infanterie (de linie, de dorobanţi).*
Companie de vînători, vezi *Batalion de vînători.*
Compania 1 geniu română: 172.
Compania 2 geniu română: 232, 310.
Compania 3 geniu română: 232, 311.
Compania 4 geniu română: 172, 232, 249.
Compania 6 telegrafie română: 311.
Congresul al XI-lea al P.C.R. — 25-28 noiembrie 1974: 391.
Consiliul de Miniştri al României, vezi *România — guvernul ~.*
Consiliul de Război otoman: 83.
Consiliul superior de instrucţie al Ministerului de Război, vezi *Ministerul de Război.*
Constantin, arhimandrit din dioceza Rahova: 274.
Constantin, Ion, sergent în Regimentul 4 infanteric român: 324.
Constantinescu, Ion, institutor la Şcoala de băieţi nr. 7 din Giurgiu: 352.
Constantinopol (trc. *Istanbul):* 10, 13, 17, 19, 22, 42, 44, 47, 50, 51, 52, 77, 79, 80, 92, 93, 97, 105, 106, 119, 139, 143, 160, 241, 298, 299, 307, 332, 333, 369, 370, 373;
agenţi acreditaţi la ~: 23, 39, 43, 45, 85;
conferinţa de la ~: 51, 52.
Constantinopole, vezi *Constantinopol.*
Constanţa, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Constanţa, oraş şi port la Marea Neagră, azi municipiu, reşedinţa judeţului Constanţa: 84, 139, 386, 396.
Constituţia otomană din 11/23 decembrie 1876: 51.
Constituţia României din 1866: 32, 33.
Convenţia de armistiţiu din 19/31 ianuarie 1878 încheiată între Rusia şi imperiul otoman: 370, 371.
Convenţia româno-rusă din 4/16 aprilie 1877: 85, 86, 87, 88, 89, 98, 99, 101, 104, 105, 110, 111, 126, 166, 341, 376, 378.
Copae, Ştefan, soldat în Regimentul 4 dorobanţi: 264.
Copăceni, sat, azi în judeţul Ilfov: 101.
Corabia port la Dunăre, azi oraş în judeţul Olt: 96, 134, 137, 163, 165, 167, 168, 174, 175, 378;
barajele de mine de la ~: 138;
depozitele de subzistenţe şi furaje de la ~: 345;
fortificaţiile române de la ~: 136;
manutanţa de la ~: 345;
podul de la ~: 167.
Corpul flotilei române, înfiinţat în 1868: 66, 138.
Corpul slujitorilor, formaţiune a trupelor teritoriale destinată apărării ordinii interne, transformată în 1852 în regiment de jandarmi: 59.
Corpul de stat major: 66, 67.
Corpul 1 de armată român: 90, 94, 96, 164, 276, 290.
Corpul 2 de armată român: 90, 95, 96, 131, 164, 276.
Corpul de vest român: 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 319, 326.
Corpul de observaţie: 164, 168, 256, 260, 263, 268, 269, 272, 273, 274, 276.
Corpul 4 de armată rus: 81, 139, 143, 154, 160, 177, 187, 206, 220, 231, 232, 241, 251.
Corpul 7 de armată rus: 101.
Corpul 8 de armată rus: 80, 85, 101, 139, 143, 144.
Corpul 9 de armată rus: 80, 85, 101, 139, 143, 144, 153, 177, 186, 213, 216, 220, 231, 251.
Corpul 10 de armată rus: 101.
Corpul 11 de armată rus: 80, 85, 101, 143, 144, 154, 313.
Corpul 12 de armată rus: 80, 86, 101, 139, 143.
Corpul 13 de armată rus: 81, 139, 143.
Corpul 14 de armată rus: 81, 138, 139.
Corpul de cavalerie Laşkarev, vezi *Detaşamentul de cavalerie (româno-rus) Laşkarev.*
Corpul de gardă: 161, 243.
Corpul de grenadieri: 252, 287.
Corpul mixt (româno-rus) de cavalerie: 239.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Corpul otoman de la Rusciuk: 85.
Corpul otoman de la Vidin: 85.
Corpurile legiuitoare, vezi *Parlamentul României.*
Cosma, Partenie, om politic român, deputat de Bihor în parlamentul de la Budapesta: 364, 365.
Cotroceni, cartier și deal în zona vestică a Bucureștilor. Cîmpul de la ~: 96, 354.
Cotruț, Ioan, locotenent-colonel. Comandant al Brigăzii 2 din Divizia 2 infanterie română: 316, 321, 322, 323; «Memoriu pentru a servi la istoria războiului independenței» de ~: 294, 323.
Covurlui, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353, 354.
Cracalia, Leon, căpitan, comandant al companiei 3 din Regimentul 10 dorobanți: 207, 210.
Craiova, oraș, azi municipiu, reședința județului Dolj: 73, 96, 123, 168, 313, 345, 354, 358, 378;
depozitele de subzistențe și furaje de la ~: 344;
școli din ~: 168, 343.
«*Craiova*», redută românească la nord-est de Bukov: 249, 291.
Crăiniceanu, Christache, colonel român, autor al lucrării «Impresiuni din război»: 311, 348, 378.
Crăiniceanu, George, locotenent, comandant al Companiei 4 geniu: 249.
Creditul Funciar Rural: 30, 34.
Creta, insulă în Marea Mediterană: 82.
Crețeanu, Victor (n. 1832 — m. 1897), colonel, comandant al Brigăzii de roșiori: 180, 197, 239, 243, 260, 268, 311.
Crimeea, peninsulă situată între Marea Neagră și Marea de Azov: 17, 18, 49;
războiul ~: 22, 77, 78, 136, 380.
Crîm, vezi *Crimeea.*
«*Crucea Roșie*», asociație voluntară internațională care acordă ajutor ostașilor răniți și bolnavi, iar în timp de pace victimelor calamităților naturale, înființată în anul 1863 la Geneva.
~ din România fondată în iulie 1876: 46, 351, 352, 354, 355, 359, 361;
ambulanțele ~: 343, 354, 355;
Comitetul Central al ~ din Germania: 355;
Comitetul Central al ~ din Roma: 355;
Comitetul Central al ~ din România : 124, 351.
«*Crucea Trecerii Dunărei*», ordin românesc înființat în septembrie 1878; se acorda tuturor militarilor și civililor, participanți la războiul din 1877—1878: 306.
Cruceanu, Nicolae, elev român din Orăștie, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Cruțescu, Constantin (n. 1838 — m. 1897), colonel, comandant al Brigăzii 1 din Divizia 1 infanterie română: 309.
Cuciuc, George, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 2 dorobanți: 320.
Curtea de Argeș, localitate, azi oraș în județul Argeș: 378, 379;
biserica episcopală din ~: 13.
Curtici, localitate, azi oraș în județul Arad: 360.
Cuza, Alexandru Ioan (n. 1820 — m. 1873), personalitate proeminentă a revoluției de la 1848 și a luptei pentru unirea țărilor române, domnitor al Principatelor Unite — România (1859—1866): 23, 24, 25, 29, 30, 32, 34, 35, 55, 62;
organizarea armatei de către ~: 60, 62, 63.
Cviatcovschi, Constantin, învățător în comuna Nerușai, județul Bolgrad (potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878) 352.

D

Dabija, Nicolae (n. 1837 — m. 1884), colonel, comandant al cavaleriei Diviziei 3 infanterie română: 310.
«*Dacia*», societate de asigurare, înființată la 31 martie/12 aprilie 1871 la București sub conducerea lui Vasile Boerescu: 30.
Daco-România: 363.
Daia, sat, azi comună în județul Ilfov: 95.
«*Daily News*», ziar englez, fondat în 1846 de Charles Dickens: 224.
«*Daily Telegraph*», ziar englez; și-a început apariția în iunie 1855 ca proprietate a colonelului Arthur B. Seigh: 225.
Dan al II-lea, domn al Țării Românești între 1420 și 1431: 10.
Dan cel Viteaz, vezi *Dan al II-lea.*
Danielopolu, ?, medic român: 343.
Dardanele: 79, 307, 371, 375, 380, 383, 394.
Dașova, sat, azi în componența orașului Corabia, județul Olt: 167.
Davila, Carol D. (n. 1828 — m. 1884), general și medic român, inspector general al serviciului sanitar, unul din fondatorii învățămîntului medical superior din țara noastră: 309, 343, 344, 355.
Dăbuleni, sat, azi comună în județul Dolj: 134, 167, 168.
Dăița, sat, azi în componența satului Plopșoru, comuna Daia, județul Ilfov: 101.
«*Dealul Roșu*», înălțime la est de Brestoveț: 191, 285.
Decazes, Louis-Charles Amadieu, duce de Glücksberg (n. 1819 — m. 1886), ministru de Externe al Franței între 1873 și 1877: 50, 125.
Decei, Aurel (n. 1904 — m. 1976), istoric român: 12.
Dejan, Ion, elev român din Făgăraș, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Dejurstva, vezi *Administrația oștirii.*
Delena, pîrîu, afluent al Topoloviței: 314, 316, 320, 321, 325.
Delta Dunării: 137, 374.
Demirkioi, sat, azi dispărut, pe teritoriul actualului district Pleven, R.P.Bulgaria: 171, 256, 285.
Departamentul ostășesc, vezi *Ministerul de Război al României.*
Depozitul central, vezi *Depozitul central de echipament al armatei.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Depozitul central de echipament al armatei, înființat în 1860 în București: 345.
« *Der Osten* », revistă editată la Viena de românii transilvăneni: 356.
Derianu, Ion, caporal în Regimentul 4 dorobanți: 264.
Desa, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 133.
Despot Vodă (Ioan Iacob Eraclid), domn al Moldovei între 1561 și 1563: 15.
Detașamentul Imeretinski: 191, 196, 206, 220.
Detașamentul de cavalerie Krîlov, vezi *Corpul mixt (româno-rus) de cavalerie.*
Detașamentul de cavalerie Laşkarev (româno-rus): 187, 197, 199, 200, 221, 239.
Deva, oraș, azi municipiu, reședința județului Hunedoara: 358.
Diamandi, Gheorghe, elev român din Brașov, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Diamandi, Manole, președinte al comitetului din Brașov pentru ajutorarea răniților: 358.
Diculescu, Botez, căpitan în Regimentul 8 infanterie român: 320.
« *Die Presse* », cotidian austriac: 223.
Dimitrescu-Maican, Nicolae (n. 1846 — m. 1902), maior (de la 1/13 decembrie 1877 locotenent-colonel). Comandant al artileriei Diviziei 4 română: 310; comandant al Corpului flotilei române: 269.
Dimitrescu, Mihail, căp tan în Regimentul 8 infanterie român, autor al lucrării « Amintiri și episoade din resbelul pentru independență »: 180, 192.
Dimitriu, Ioan, locotenent în Regimentul 13 dorobanți: 196.
Dinu, Dumitru, caporal în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Dinkovița, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 316, 326.
Divizia 1 infanterie română: 73, 90, 94, 102, 133, 309, 312, 313, 315, 316, 319, 320, 321, 327, 328, 378.
Divizia 2 infanterie română: 73, 90, 94, 95, 102, 124, 133, 238, 250, 285, 289, 291, 296, 310, 313, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 325, 326, 327, 329, 378.
Divizia 3 infanterie română: 73, 90, 95, 102, 131, 134, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 171, 175, 178, 179, 180, 188, 191, 192, 199, 202, 205, 206, 208, 210, 212, 215, 216, 232, 233, 234, 250, 256, 286, 291, 310, 313.
Divizia 4 infanterie română: 73, 90, 93, 95, 96, 102, 131, 134, 143, 148, 151, 153, 163, 164, 169, 171, 178, 180, 188, 190, 192, 193, 195, 199, 202, 205, 207, 210, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 233, 234, 236, 237, 238, 242, 243, 244, 250, 252, 309, 310, 312, 313, 315, 316, 319, 320, 325, 327, 328, 329, 378.
Divizia 5 infanterie română: 310, 317, 319.
Divizia 1 de miliții: 124.
Divizia de rezervă: 164, 167, 169, 170, 175, 178, 180, 188, 199, 202, 215, 220, 234.
Divizia de rezervă, vezi *Divizia 2 și 5 infanterie română.*
Divizia 1 teritorială română: 92.
Divizia 2 teritorială română: 92.
Divizia 3 teritorială română: 92.
Divizia 4 teritorială română: 92.
Divizia 1 cavalerie rusă: 161.
Divizia 4 cavalerie rusă: 81.
Divizia 8 cavalerie rusă: 80, 101.
Divizia 9 cavalerie rusă: 80, 154, 178, 197, 243, 252; bateria 2 artilerie de Don din ~: 197; bateria 16 artilerie călăreață din ~: 197.
Divizia 11 cavalerie rusă: 80, 101.
Divizia 12 cavalerie rusă: 80, 101.
Divizia 13 cavalerie rusă: 81, 144.
Divizia 1 cavalerie de gardă: 161.
Divizia 2 cavalerie de gardă: 243.
Divizia 1 cazaci de Don: 81.
Divizia 2 de grenadieri: 232, 252, 288.
Divizia 3 de grenadieri: 252, 286, 287.
Divizia 1 infanterie rusă: 81.
Divizia 2 infanterie rusă: 232.
Divizia 3 infanterie rusă: 285.
Divizia 3 infanterie de gardă: 243, 252.
Divizia 5 infanterie rusă: 80, 149, 213, 215, 216, 219.
Divizia 9 infanterie rusă: 80.
Divizia 11 infanterie rusă: 80, 378.
Divizia 12 infanterie rusă: 80.
Divizia 14 infanterie rusă: 80.
Divizia 16 infanterie rusă: 81, 187, 243, 251, 285.
Divizia 17 infanterie rusă: 81.
Divizia 18 infanterie rusă: 81.
Divizia 24 infanterie rusă: 161.
Divizia 26 infanterie rusă: 161.
Divizia 30 infanterie rusă: 81, 187, 251, 285.
Divizia 31 infanterie rusă: 80.
Divizia 32 infanterie rusă: 80.
Divizia 33 infanterie rusă: 80.
Divizia 35 infanterie rusă: 81.
Divizia 1 otomană (de la Plevna): 280, 281, 282, 286, 287, 291, 293.
Divizia 2 otomană (de la Plevna): 280, 281, 286, 288, 289, 291.
Divizia otomană de la Varna: 85.
Dîmbovița, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353.
« *Djigbit* », șalupă rusească: 137.
Dobrogea: 80, 94, 101, 139, 384, 385, 386, 387.
Dobrogeanu-Gherea, Constantin (n. 1855 — m. 1920), sociolog și critic literar, unul din conducătorii social-democrației române, pionier al răspîndirii marxismului în România, teoretician al mișcării socialiste: 393.
Dolgoruki, Nikolai Sergheevici, ofițer de ordonanță din suita țarului Rusiei, căpitan în Regimentul de gardă imperială « Preobrajenski »: 100.
Dolj, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 105, 123, 347, 352, 353.
Dolni Dubnik (blg. *Dolni Dăbnik)*, localitate, azi oraș în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 197, 198, 221, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 249, 281, 282, 285.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Dolni Etropol (blg. *Dolna Mitropoliia)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 198, 199, 200, 221, 243, 244, 246, 249, 286.
Domokos, oraş, azi în departamentul Larissis, Grecia: 373.
Don Carlos (de Bourbon) (n. 1848 — m. 1909), prinţ spaniol, pretendent la tronul Spaniei: 301.
Dona, Nicolae, colonel, comandant al Brigăzii 2 din Divizia 1 infanterie română: 236, 309.
« *Dorobanţul* », ziar editat de Carol Göbl la Bucureşti între noiembrie 1877 şi mai 1878: 223, 352, 353.
Doroboi, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353.
Doroboi, localitate, azi oraş în judeţul Botoşani: 123.
Dracea, sat, azi în comuna Crîngu, judeţul Teleorman: 139, 141.
Dragoslavele, sat, azi comună în judeţul Argeş. Luptele de la ~: 405.
Drăghici, Petru, elev român din Bobohalma, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Drina, rîu, afluent al rîului Sava: 375.
Dubasov, ?, locotenent, comandant al şalupei ruseşti « Ksenia »: 138.
Dubnik, vezi *Gorni* şi *Dolni Dubnik*.
« *Dumbrava Roşie* », vezi *Alecsandri, Vasile* .
Dumitrescu, Marin, sergent-major în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Dumitru, Ion, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 324.
Dunărea: 10, 15, 16, 18, 38, 41, 43, 45, 48, 50, 51, 74, 78, 80, 83, 84, 86, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 111, 112, 131, 134, 136, 137, 141, 143, 145, 146, 155, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 177, 179, 180, 205, 229, 246, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 269, 272, 274, 276, 299, 306, 307, 308, 310, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 321, 322, 326, 330, 334, 335, 339, 344, 345, 346, 347, 348, 354, 365, 371, 376, 377, 378, 379, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 394, 400;
cetăţi şi alte fortificaţii române de la ~: 16, 85
flota otomană de pe ~: 83;
forţarea ~: 80, 97, 99, 131, 137, 138, 139, 141;
înfiinţarea flotilei române de ~: 58;
neutralizarea ~: 45, 46;
operaţia de acoperire strategică a ~: 92, 93, 98, 99, 106, 131, 402;
podul de vase de pe ~: 172;
raialele de la ~: 16;
trecerea ~: 84, 86, 92, 93, 98, 111, 145, 151, 153, 163, 167, 168, 169, 170, 174, 175, 177, 238, 269, 273, 343.

E

Edhem paşa (n. 1818? — m. 1893), om politic otoman, reprezentant al imperiului otoman la conferinţa de la Constantinopol (decembrie 1876—ianuarie 1877): 98.
Edhem (Ethem) paşa, general de brigadă: 369;
comandant al ariergărzii trupelor otomane trimise la Plevna de la Orhanie: 240;
comandant al trupelor din redutele otomane din vestul platoului Ianik Bair: 183.
Eftuşescu, G. A., învăţător în comuna Vîlcov, judeţul Ismail (potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878): 352.
Ehrnrooth, Casimir, general-locotenent, comandant al Diviziei 11 infanterie rusă: 378.
Elefterescu, Ion V., sublocotenent, comandant al unei secţii din Regimentul 2 artilerie român: 215.
Elefterescu, Lache, locotenent în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Elefterescu, Mihail, sublocotenent în Regimentul 10 dorobanţi: 210.
Elena, localitate, azi oraş în districtul Veliko Tărnovo, R.P.Bulgaria: 246.
El Fatih (Cuceritorul), vezi *Mehmed al II-lea.*
« *Elisabeta* », baterie de artilerie românească la vest de Calafat: 135.
« *Elisabeta Doamna* », spital în Bucureşti: 354.
Emin paşa, general de brigadă, comandant al infanteriei din rezerva generală a grupării otomane de la Plevna: 200.
Eminescu, Mihai (n. 1850 — m. 1889), poet român: 364.
Ene, Constantin (n. 1837 — m. 1877), maior. Comandant al batalionului 1 din Regimentul 6 dorobanţi: 257, 258, 259;
comandant al batalionului 1 din Regimentul 15 dorobanţi: 263, 264, 265, 266.
Engels, Friedrich (n. 1820 — m. 1895): 391.
Epir: 373.
Epitropia bisericii Slobozia: 351.
Epureanu, Emanoil (Manolachi) Costache (n. 1824 — m. 1880), om politic român, ministru în mai multe rînduri şi prim-ministru în aprilie-decembrie 1870 şi aprilie-iulie 1876: 33, 41, 48, 87, 121.
Eremia, Vasile, căpitan, comandant al companiei 4 din Regimentul 13 dorobanţi: 194, 196.
Erzerum (trc. *Erzurum)*, oraş, azi reşedinţa provinciei Erzurum, Turcia: 332.
Escadron de călăraşi, vezi *Regiment de călăraşi.*
Escadronul otoman de cavalerie de voluntari de Vodena: 281.
Eski Zağra (blg. *Stara Zagora)*, oraş, azi reşedinţa districtului Stara Zagora, R.P.Bulgaria: 161.
Eteria, nume generic dat unor societăţi patriotice secrete greceşti create la sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX în scopul organizării luptei antiotomane; cea mai cunoscută a fost « Philiké hetairia » (« Societatea amicală »), constituită în 1814 la Odesa: 20.
Etropol (blg. *Etropole)*, localitate, azi oraş în districtul Sofia, R. P. Bulgaria: 240, 245.
Europa: 15, 16, 22, 36, 40, 43, 45, 47, 49, 50, 52, 62, 79, 81, 82, 93, 121, 123, 159, 176, 181, 222, 307, 356, 365, 369, 374, 380, 381, 382, 386, 393, 396, 398, 399, 400, 407.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

F

«*Familia*», revistă română enciclopedică și beletristică, apărută sub conducerea lui Iosif Vulcan mai întîi la Pesta (1865—1880), apoi la Oradea (1880—1906): 177, 356.

Fano bei, ofițer, șef al statului major al grupării otomane de la Vidin: 314.

Farmache, Ioan, căpitan al gărzii domnești din București în timpul lui Alexandru Șuțu (1818—1821), eterist în 1821: 20.

Făgăraș, localitate, azi oraș în județul Brașov: 357, 360, 363, 364.

Fălciu, sat, azi comună în județul Vaslui: 101.

Fălcoianu, Ștefan I. (n. 1835 — m. 1905), colonel (ulterior avansat pînă la gradul de general de divizie adjutant). Șef de stat major al Armatei române de operații: 242;
șef de stat major al Corpului 1 de armată român: 290;
șef de stat major al Marelui cartier general român: 307, 308, 309, 313, 334;
«Istoria războiului din 1877—1878 (ruso-româno-turc)» de ∼: 93, 312.

Fălticeni, oraș, azi în județul Suceava: 346.

Felix, Iacob (n. 1832 — m. 1905), medic român, membru al Academiei Române: 343.

Filipescu, Dimitrie (Mitiță) F. (n. 1808 — m. 1843), om politic român, unul din conducătorii acțiunii revoluționare din 1840: 20.

Filipopol (blg. *Plovdiv*), oraș, azi reședința districtului Plovdiv, R. P. Bulgaria: 144, 332.

Fisch, Michel-Mathias (n. 1837 — m. 1910), căpitan (ulterior avansat pînă la gradul de general), istoric și teoretician militar belgian: 398.

Fîntîna Banului, sat, azi în componența comunei Cetate, județul Dolj: 134.

Flămînda, sat, azi Poiana, în comuna suburbană Ciuperceni din municipiul Turnu Măgurele, județul Teleorman: 140, 143, 145;
bateriile române de la ∼: 145;
barajul de mine de la ∼: 138.

Fleva, Nicolae (n. 1840 — m. 1914), om politic, publicist și avocat român, președinte al Adunării deputaților: 119, 121.

Flondor, George, om politic român din Bucovina: 361.

Florentin, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314.

Florescu, Ecaterina, membră a unei societăți de binefacere din București: 353.

Florescu, Ioan Emanoil (n. 1819 — m. 1893), general și om politic român, ministru de Război între martie 1871 și aprilie 1876: 41, 60.

Florești, sat, azi comună în județul Prahova. Tabăra militară de la ∼: 63.

Flus, I., fabricant de postavuri din Moravia: 353.

Focșani, oraș, azi municipiu, reședința județului Vrancea: 73, 96, 101, 352;
comitetele de femei din ∼: 351;
fortificațiile române de la ∼: 400, 401.

Fongan, Ion, român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.

Formac, Constantin (n. 1830 — m. 1897), colonel. Comandant al Brigăzii de cavalerie din Divizia 3 infanterie română: 169, 170, 171;
comandant al cavaleriei Diviziei 4 infanterie română: 243, 310;
comandant al Brigăzii de călărași: 197, 239.

Fotea, Alexandru, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 14 dorobanți: 217.

Franța: 21, 33, 35, 47, 50, 125, 127, 355, 382, 395, 398, 399, 400, 401;
firme producătoare de armament, muniție și material tehnic militar din ∼: 342.

Franz-Joseph de Habsburg, împărat al Austriei (1848—1916) și rege al Ungariei (1867—1916): 47, 49.

Frătești, sat, azi comună în județul Ilfov: 95.

«*Frăția*», societate revoluționară secretă întemeiată la București în 1843: 21.

Frățilă, Ion, caporal în Regimentul 9 dorobanți: 325.

«*Fremdenblatt*», ziar austriac: 274.

Fruzzetti, Ion, sublocotenent în Regimentul 4 infanterie român: 324.

«*Fulgerul*», canonieră cu aburi, intrată în dotarea flotilei române în 1873: 78.

Fuller, J. F. C., general, istoric și teoretician militar englez: 401.

G

Gackstatter, Maria, directoare a pensionului cu același nume din București: 352.

Gaillard, Louis, colonel francez, atașat militar la St. Petersburg: 190, 223.

Galați, oraș și port la Dunăre, azi municipiu, reședința județului Galați: 73, 80, 93, 94, 96, 101, 138, 168, 347, 354, 395, 396;
fortificațiile române de la ∼: 400, 401.

Galicea Mare, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 345, 378.

«*Galici*», redută rusească lîngă Radișevo: 251.

Ganetki, Ivan Stepanovici (n. 1810 — m. 1887), general-locotenent. Comandant al Corpului de grenadieri și comandant al sectorului 6 al Armatei de investire: 252, 284, 285, 287, 294, 295.

Gatling, mitralieră inventată în 1862 de americanul Richard Jordan Gatling, calibru 58 mm: 336.

«*Gazeta Transilvaniei*», primul ziar politic și de informații al românilor din Transilvania; și-a început apariția la Brașov în martie 1838 sub conducerea lui George Barițiu: 22, 353, 356, 357, 359, 360, 363, 388.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Gănescu, Dimitrie, căpitan în Regimentul 7 infanterie român: 238.
Găureni (blg. *Găurene)*, sat, azi Milkovița, comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 179, 180, 256.
Germania: 36, 47, 125, 300, 355, 382, 398, 399, 407, 408; firme producătoare de material și muniție din ~: 342.
Ghecet, sat, azi în județul Tulcea: 139.
Ghenoiu, Constantin, sergent adjutant în Regimentul 8 infanterie român: 211.
Gheorghievici, Grigore, locotenent în Regimentul 10 dorobanți: 210.
Gheorghiu, Zamfir, maior, comandant al Batalionului de geniu: 232.
Gherghel, Ilie, elev român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Ghica, Alexandru Dimitrie, domn al Țării Românești între 1834 și 1842: 58.
Ghica, Dimitrie, zis și *Beizadea Mitică* (n. 1816 — m. 1897), om politic român, ministru în mai multe rînduri și prim-ministru între 1868 și 1870: 33, 87.
Ghica, Ioan Gr. (Iancu) (n. 1829 — m. 1891), general și om politic român; agent diplomatic la Constantinopol și apoi la St. Petersburg:39, 42, 47, 111, 151, 342, 376.
Ghica, Ion (n. 1817 — m. 1897), scriitor, economist și om politic român: 21, 33, 50, 87, 379.
Ghighen, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 170, 258, 260.
Ghighen Mahala (blg. *Ghighenska Mahla)*, sat, azi în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 170, 171.
Gighera, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 134.
Giurcă, Vasile, soldat în Regimentul 1 dorobanți: 272.
Giurescu, Constantin C. (n. 1901), istoric român contemporan: 222.
Giurescu, Dimitrie, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 4 dorobanți: 257, 261, 263, 264, 265.
Giurgiu, cetate, oraș și port la Dunăre, azi municipiu în județul Ilfov: 10, 30, 93, 95, 96, 100, 106, 307, 310, 313;
fortificațiile române de la ~: 74;
raiaua ~: 16;
școli din ~: 352.
Giurgiuvan, Alexandru, elev român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Gînciova, sat, azi comună în județul Dolj: 167, 168.
Gîrcea (blg. *Gărți)*, sat, azi Gradeț, comună în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 316.
Gîrla Mare, sat, azi comună în județul Mehedinți: 134.
Golenți, sat, azi în componența orașului Calafat, județul Dolj: 134.
Golescu-Negru, Alexandru G. (n. 1819 — m. 1881), om politic român, revoluționar de la 1848, ministru în februarie-aprilie 1870: 22, 33, 87.
Golescu, Nicolae (n. 1810 — m. 1878), general și om politic român, prim-ministru în 1860 și mai-noiembrie 1868: 35.
Gorceakov, Aleksandr Mihailovici (n 1798 — m. 1883), om politic rus, ministru de Externe între 1856 și 1882, iar din 1867 și cancelar al Rusiei: 49, 99, 111, 112, 113, 376, 378.
Gorjan, August, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 3 dorobanți: 320.
Gorni Dubnik (blg. *Gorni Dăbnik)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 198, 239, 240, 241, 242, 243, 249, 258, 403.
Gorni Etropol (blg. *Gorna Mitropoliia)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 198, 199, 200, 221, 243, 244.
Gorni Studen (blg. *Gorna Studena)*, sat, azi comună în districtul Veliko Tărnovo, R.P.Bulgaria: 166, 173.
Gorșkov, Serghei Gheorghievici, amiral de flotă al U.R.S.S.: 78.
Grama, Vasile, elev român din Făgăraș, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Gramont, Alexandru, colonel. Comandant al Brigăzii 2 din Divizia 3 infanterie română: 170, 212;
șef al statului major al Corpului român de vest (de la 5 decembrie 1877): 309.
Grancea, Nicolae, medic român, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.
Grădișteanu, Nicolae, colonel, comandant al Regimentului 4 călărași: 169.
Grecia: 281.
Greene, F. V., locotenent american în Corpul de geniu al S.U.A., atașat militar la legația S.U.A. din St. Petersburg, autor al lucrării « Report on the Russian Army and its Campaigns in Turkey»: 299.
Grigorcea, Olga, membră a unui comitet din Bucovina pentru ajutorarea răniților: 361.
Grigore, Ion, soldat în Batalionul 2 vînători: 218.
Grivița, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 155, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 190, 192, 193, 194, 199, 201, 202, 205, 206, 210, 212, 223, 224, 225, 231, 232, 247, 282, 285, 336, 344, 350, 361, 365.
« *Grivița* », redută românească la nord de Grivița: 249.
« *Grivița nr. 1* », redută otomană (Kanlî-tabia) situată lîngă satul cu același nume, cucerită de români la 30 august/11 septembrie 1877: 184, 205, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 231, 232, 234, 236, 250, 251.
« *Grivița nr. 2* », redută otomană (Baș-tabia) situată lîngă satul cu același nume, ocupată de români la 28 noiembrie/10 decembrie 1877: 183, 184, 205, 206, 211, 216, 218, 219, 220, 231, 232, 236, 237, 238, 286, 289.
Grivița, rîu, afluent al Tuceniței: 181, 184.
Griviçe-tabya, vezi « *Grivița nr. 1* ».
Grojdibodu, sat, azi comună în județul Olt: 134, 167, 168.
Groza, Moise, căpitan, originar din Banat (ulterior avansat pînă la gradul de general), în statul major al Diviziei 4 infanterie română: 214, 217, 219, 365;
decorarea lui ~ cu ordinul « Steaua României »: 365.
Gruia, sat, azi comună în județul Mehedinți: 74.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Gruiu, sat, azi comună în județul Ilfov: 96.
Grumazi, sat, azi Bucșani în județul Ilfov. Lupta de la ~: 13.
«*Grupul celor 14*», grup de studenți în medicină din București constituit în cadrul «Crucii Roșii» sub conducerea socialistului C. Stăuceanu: 355.
Guleanți, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 170, 171, 179.
«*Gura satului*», periodic apărut la Arad, ca supliment al gazetei «Poporul Român»: 353.
Guriță, Titus, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 3 dorobanți: 320.
Gurko, Iosif Vladimirovici (n. 1828 — m. 1901), general-locotenent. Comandant al avangărzii armatei principale ruse: 144, 146, 160, 161;
comandant al cavaleriei Armatei de vest (române și ruse): 241, 243;
comandant al «Detașamentului Gurko»: 245, 287, 331, 332.
Guță, Ion, soldat în Regimentul 1 infanterie român: 272.

H

Haci Adil paşa, general de divizie. Comandant al trupelor din redutele otomane din estul platoului Ianik Bair și al sectorului de est și nord-est al fortificațiilor de la Plevna: 183, 238;
comandant al Diviziei 2 din Armata otomană de la Plevna: 280, 288.
Hafiz Abdul-Hezil, vezi *Hafiz Abdülezel bei*.
Hafiz Abdülezel bei, colonel, comandant al trupelor din reduta otomană «Baș»: 184, 238.
Habn, Aleksandr Fiodorovici (n. 1809—m. 1895), general-locotenent, comandant al Corpului 13 de armată rus: 81.
Hainkioi, azi Prohod na Republikata, pas în Munții Balcani, R.P.Bulgaria: 144, 146.
Hainkioi, sat, azi Gurkovo, comună în districtul Stara Zagora, R.P.Bulgaria: 144.
Halvadji (Maior Uzunovo), sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 321, 322, 326.
Handoca, Grigore, maior, comandant de batalion în Regimentul 9 dorobanți: 234, 236.
Haralambie, Nicolae (n. 1835 — m. 1908), general de brigadă. Comandant al Corpului 2 de armată român: 164, 276;
comandant al Corpului de vest român: 309, 315, 317.
Hartel, Alexandru, sublocotenent, comandant al bateriei 1 din Regimentul 3 artilerie român: 193, 194.
Hasan Hayri paşa, general, comandant al garnizoanei otomane de la Nicopol: 146.
Hasenkampf, Mihail Aleksandrovici (n. 1843 — m. 1913), colonel de stat major, autor al jurnalului de operații al Marelui cartier general al Armatei ruse de campanie din Balcani în timpul războiului din 1877—1878: 104, 113, 370, 376.
Hasib bei, colonel medic, șef al serviciului sanitar al grupării otomane de la Plevna: 293.
Hasnaș, Gheorghe, maior, comandant al batalionului 2 din Regimentul 5 dorobanți: 236.
Hațeg, localitate, azi oraș în județul Hunedoara: 360.
Hedeman, ? von, căpitan danez, atașat pe lîngă Armata rusă de campanie din Balcani: 223.
Helle, ?, fost ofițer austriac, consilier în cadrul armatei otomane: 84.
Helsinki: 224.
Henry-Martini, pușcă inventată de austriacul Friedrich von Martini în 1864, căreia i s-a adaptat țeava fabricată de scoțianul Alexander Henry, calibru 11, 43 mm: 83, 321, 399, 401.
Henţescu, A., elev român din Rișca, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Hepites, Virgiliu, căpitan, comandant al bateriei călărețe din Divizia 4 infanterie română: 197, 260, 268, 271.
Herbert, William V., fost ofițer în armata otomană, istoric englez, autor al lucrării «The Defense of Plevna 1877»: 155, 161, 280.
Herfner, George, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 4 dorobanți: 320.
Herțegovina: 37, 48, 82, 333, 371, 381, 383.
Hîrleț (blg. *Hărleț*), sat, azi comună în districtul Vrața, R. P. Bulgaria: 262.
Hîrșova, district potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878 : 374.
Hîrșova, port la Dunăre, azi oraș în județul Constanța: 139.
Hohenzollern, familie princiară germană; membri ai ramurei suabe din familia de ~ -Sigmaringen au ocupat, între 1866 și 1947, tronul României: 33.
Holban, Mihail, colonel, comandant al brigăzii de infanterie din Divizia de rezervă: 310.
Holban, Nicolae, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 9 dorobanți: 325.
Horbatschi, Alexandru, locotenent-colonel, comandant al artileriei Diviziei 1 infanterie română: 309.
Horcea, Ion, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 324.
Horcea, Nicolae, sublocotenent în batalionul 1 din Regimentul 8 infanterie român: 210.
Hosu-Longin, Francisc, președinte al comitetului din Deva pentru ajutorarea răniților: 358.
Hudei, Emilian, elev român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 364, 365.
«*Hufvudstadisbladet*», ziar care apărea la Helsinki: 224.
Hulûsi (Mehmet Hulûsi) paşa, general de brigadă, comandant al unui detașament otoman de la Șipka: 144.
Hurmuzaki, Natalia, fruntașă a mișcării de emancipare națională a românilor din Bucovina în timpul ocupației austriece, președintă a comitetului de femei din Cernăuți: 361.
Hurmuzaki, Nicolae (n. 1826 — m. 1909), scriitor român din Bucovina, membru al Academiei Române: 361.
Hüseyin Vasfi paşa, general de brigadă, comandant al Brigăzii 4 din Divizia 2 otomană: 291.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

I

Iablanița, localitate, azi oraș în districtul Loveci, R. P. Bulgaria: 245.

Ialomița, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347, 353.

Ialomița, rîu, afluent al Dunării: 101;
lupta de pe ~: 13.

Iambol, oraș, azi reședința districtului Iambol, R. P. Bulgaria: 144.

Iancu de Hunedoara, nobil român din Transilvania, ban al Severinului (din 1438), voievod al Transilvaniei (din 1441), iar din 1446 guvernator (regent) al Ungariei: 15, 16;
campaniile militare conduse de ~ :10.

Ianik Bair (trc. *Yanıkbayır*, blg. *Bukov lăk)*, coline la nord de Plevna: 182, 183, 192.

Iarca, Leonida, maior, comandant al batalionului 2 din Regimentul 5 infanterie român: 193, 213.

Iași, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 98, 350, 352, 353.

Iași, oraș, azi municipiu, reședința județului Iași: 25, 56, 101, 122, 276, 300, 313, 348, 357, 361;
ambulanța din ~: 352, 355;
comitetul de femei din ~: 351, 352, 353, 354;
comitetul israelit din ~: 351, 354;
manutanța de la ~: 345;
școli din ~: 58, 60, 61.

« *Iași* », redută românească la nord-vest de Verbița: 249.

Iatropol, Teodor, căpitan în statul major al Corpului de observație român: 269.

Ibrahim bei, locotenent-colonel, comandant al trupelor din reduta otomană « Ibrahim »: 184, 219.

Ibrahim-tabia (trc. *Ibrahim tabyası)*, redută otomană la est de Plevna: 184, 206.

Ignatiev, Nikolai Pavlovici (n. 1832 — m. 1908), general-adjutant și diplomat rus. Ambasador al Rusiei la Constantinopol (1864—1877): 372, 373, 381.

« *Il Dovere* », ziar italian, fondat de F. Campanella; și-a început apariția în 1863 cu titlul « L'Unità italiana Il Dovere »: 224.

Ilfov, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 105, 352, 353.

Ilieșiu, Maria, președintă a comitetului din Cluj pentru ajutorarea răniților: 358, 359.

Imeretinski, Aleksandr Konstantinovici(n. 1837 — m. 1900), prinț, general-maior, apoi general-locotenent. Comandant al Diviziei 2 infanterie rusă: 232;
șef al statului major al Armatei de vest (române și ruse): 241, 242;
comandant al « Detașamentului Imeretinski »: 186, 200, 201.

« *Imparcial* », gazetă spaniolă: 225.

Imperiul otoman: 10, 13, 18, 19, 21, 22, 23, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 73, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 93, 97, 98, 99, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 117, 118, 119, 120, 121, 126, 134, 139, 151, 276, 298, 299, 308, 332, 335, 336, 341, 342, 356, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 379, 382, 383, 391, 392;
declanșarea războiului între Rusia și ~ în aprilie 1877: 77, 79;
declararea stării de război între România și ~ în aprilie 1877: 106, 117, 121, 123, 124, 356;
forțele armate terestre ale ~: 81, 82, 196;
lupta țărilor române împotriva dominației ~: 12, 18, 23, 24.

« *Independența* », societate de binefacere din București: 351.

« *Independența* », baterie de artilerie românească la vest de Calafat: 135.

« *Independența națională* », jurnal politic, literar și comercial; și-a început apariția la Ploiești în februarie 1877 sub redacția lui I. Kirșovsky: 25.

« *Independința* », jurnal politic, comercial și literar, apărut la București între octombrie 1860 și ianuarie 1862: 24.

« *Independința română* », jurnal politic, comercial și literar, apărut la București între noiembrie 1862 și noiembrie 1863: 25.

« *Independința română* », ziar apărut la București între august 1866 și decembrie 1867 în limbile română și germană: 25.

Inova (blg. *Inovo)*, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326.

Institutul medico-militar, înființat în 1871, desființat în 1872 și reînființat în 1884: 397.

Insula Șerpilor, insulă în Marea Neagră: 374, 382.

Iolșin, Mihail Aleksandrovici, general-maior, comandant al Brigăzii 1 din Divizia 14 infanterie rusă: 142.

Ion, Grigore, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 7 infanterie român: 238.

Ion, Nicolae, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 15 dorobanți: 234, 235.

Ion Vodă cel Cumplit, domn al Moldovei între 1572 și 1574: 15.

Ion Vodă cel Viteaz, vezi *Ion Vodă cel Cumplit.*

Ionescu, Nicolae (n. 1820 — m. 1905), om politic român, ministru de Externe (1876 — aprilie 1877) : 48, 49, 50, 51, 52.

Ioniță, Nicolae, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 324.

Iordache Olimpiotul, căpitan al gărzii domnești din București în timpul lui Alexandru Șuțu (1818—1821), eterist în 1821: 20.

Iordachi spătarul, vezi *Cantacuzino, Iordache.*

Iorga, Nicolae (n. 1871 — m. 1940), istoric, scriitor, publicist și om politic român: 38, 313.

Iosif, vezi *Naniescu, Iosif.*

Ipătescu, Grigore (n. 1836 — m. 1895), colonel. Comandant al Brigăzii 1 din Divizia 3 infanterie română: 170, 207, 208, 210, 212;

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

comandant al Brigăzii 2 din Divizia 4 infanterie română: 310, 320.
Isa aga, maior, comandant al trupelor din reduta otomană « Isa »: 184.
*Isa-tabia (*trc. *Isa tabyası)*, redută otomană la sud de Plevna: 184.
Isaccea, district potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Isaccea, port la Dunăre, azi oraș în județul Tulcea: 139.
*Isker (*blg. *Iskăr)*, rîu, afluent al Dunării: 80, 111, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 175, 178, 179, 180, 199, 221, 239, 256, 257, 258, 259, 260, 262.
Islaz, sat, azi comună în componența municipiului Turnu Măgurele, județul Teleorman: 134, 137, 145, 163;
bateriile române de la ~: 145;
fortificațiile române de la ~: 136.
Ismail Hakki paşa, general de brigadă, comandant al trupelor otomane de la Teliș: 240, 244.
Ismail, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347, 350, 352.
Ispas, Ion, soldat în Regimentul 4 dorobanți: 264.
Istrati, Constantin I. (n. 1850 — m. 1918), chimist și medic român de reputație internațională, membru fondator al « Societății studenților în medicină » din București: 355.
Italia: 355, 382, 393, 398, 401.
Izzet Fuad paşa, general și istoric militar otoman, autor al lucrării « Les occasions perdues... »: 161.
Izzet (Mehmet Izzet) paşa, general de divizie, comandant al grupării otomane de la Vidin: 314, 334.

Î

Înalta Poartă, vezi *Imperiul otoman.*

J

Jădani, sat, azi Cornești, în componența comunei Ortișoara, județul Timiș: 358.
Jipa, Alexandru, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 16 dorobanți: 213.
Jitianul, pod peste rîul Jiu în apropiere de Craiova: 168;
Jiu, rîu, afluent al Dunării: 92, 105, 149, 163, 168;
bătălia de la ~: 405.
Jmerinka, oraș, azi în regiunea Vinița din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.: 86.

K

*Kalişovăţ (*blg. *Cealăsovat)*, sat, azi în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 169, 178, 180, 188, 191, 232, 247, 256.
Kalugher, sat, azi în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 316, 327, 328, 329.
*Kanli-tabia (*trc. *Kanlı tabyası)*, vezi « *Grivița nr. 1* ».
*Kapitanovcea (*blg. *Kapitanovți)*, sat, azi comună în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 317, 321, 322, 325, 326.
Kara Ali paşa, general de brigadă, comandant al trupelor din reduta otomană « Kanlî »: 184.
Karakalina, sat, azi Kalina, în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 320, 321.
Kars, oraș, azi reședința provinciei Kars, Turcia: 99, 279, 280, 332, 375.
*Kartujaven (*blg. *Kărtojabene)*, sat, azi în districtul Pleven R. P. Bulgaria: 251.
Katalei, Vasili Vasilievici (n. ? — m. 1878), general-locotenent. Șef al direcției transporturilor militare din comandamentul Armatei ruse de campanie din Balcani: 148; comandant al sectorului 5 al Armatei de investire: 252, 285.
Kaţamuniţa, sat, azi Bojurița, în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 178, 180, 192, 247, 257.
Kavalla, oraș, azi reședința departamentului Kavallas, Grecia: 332.
*Kavanlik-tabia (*trc. *Kavanlık tabyası)*, redută otomană la sud-vest de Plevna: 184.
*Kazanlik (*blg. *Kazanlăk)*, oraș, azi în districtul Stara Zagora, R.P.Bulgaria: 144, 306, 369, 370.
« *Kelet* », publicație maghiară ce apărea la Cluj: 358, 359.
Keményi, György, în 1877, sub ocupația austro-ungară a Transilvaniei, comite suprem de Turda-Arieș: 356.
Kerim beg, sat, azi Pokraina, comună în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 322, 326.
Kirkilise, oraș, azi Kirklareli, reședința provinciei Kirklareli, Turcia: 332.
Kiustenge, vezi *Constanța.*
Klapka, György (n. 1820 — m. 1892), general ungur de origine cehă, unul dintre conducătorii militari ai revoluției de la 1848—1849 din Ungaria, ulterior consilier în cadrul armatei otomane: 84, 92.
Kneja, localitate, azi oraș în districtul Vrața, R. P. Bulgaria: 239.
Kogălniceanu, Mihail (n. 1817 — m. 1891), om politic, istoric și scriitor român; ministru și prim-ministru al României (1863—1865) și ministru de Externe (1876, 1877—1878): 33, 41, 43, 44, 47, 48, 52, 62, 86, 87, 88, 93, 109, 117, 119, 120, 121, 125, 127, 342, 350, 356, 359, 364, 369, 382.
*Koinlovcea (*blg. *Koilovți)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 169, 178, 180.
Kozlodui, sat, azi oraș și port la Dunăre, în districtul Vrața, R.P.Bulgaria: 256, 270.
Krestovski, Vsevolod Vladimirovici (n. 1840 — m. 1895), căpitan de stat major și istoric militar rus, autor al lucrării „Двадцать месяцев в Действующей армии (1877—1878)": 104.
Kreta, sat, azi în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 178, 191, 256, 257.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Krișin (blg. *Kășin)*, sat, azi în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 181, 252;
înălțimile de la ~: 182, 184.
Krivodol, localitate, azi oraș în districtul Vrața, R.P.Bulgaria: 147.
Krîlov, Evghenii Timofeevici (n. ? — m. 1894), general-locotenent. Comandant al Corpului 4 de armată rus: 206, 220; comandant al Corpului mixt (româno-rus): 239, 240, 241.
Krnka, pușcă inventată de cehul Sylvester Krnka în 1849, calibru 15 mm: 78, 342.
Krupp, uzină de armament din Essen, azi în R. F. Germania. Tunuri sistem ~: 65, 83, 184, 185, 189, 250, 321, 326, 399, 402.
Kruşovene, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 170, 171, 258, 260.
Kruşoviţa, sat, azi comună în districtul Vrața, R. P. Bulgaria: 198.
Krüdener, Nikolai Pavlovici (n. 1811 — m. 1891), general-locotenent. Comandant al Corpului 9 de armată rus: 80, 186, 213, 214, 216;
comandant al Armatei (ruse) de vest: 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155;
comandant al sectorului 2 al Armatei de investire: 251, 285.
«*Ksenia*», șalupă rusească: 137.
Kula, localitate, azi oraș în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 333.
Kuršumlija, localitate, azi în districtul Niš din R.S.Serbia, R. S. F. Iugoslavia: 333.
Kutova (blg. *Kutovo)*, sat, azi în districtul Vidin, R.P. Bulgaria: 326.

L

Lagoşevţi, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 328.
Lahovari, Iacob, maior, șef al secției operații din statul major al Marelui cartier general român: 99, 309.
Laiotă Basarab (Basarab cel Bătrîn), domn al Țării Românești în 1473—1474 și 1476—1477: 13, 19.
Lakos, Ludovic, istoric ungur, autor al lucrării «Reamintiri despre Turcia (1875, 1876, 1877)»: 161.
Lamia, oraș, azi în departamentul Fokidos, Grecia: 373.
Lamy, E., maior francez, șef al misiunii militare trimise în România de împăratul Napoleon al III-lea în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza: 61.
Laşkarev, Aleksandr Grigorievici, general-maior. Comandant al Diviziei 9 de cavalerie rusă: 154;
comandant al «Detașamentului de cavalerie (româno-rus) Laşkarev»: 187, 197, 198, 199, 221, 239.
Lăcusteanu, Grigore, colonel român, autor al unor lucrări autobiografice: 56.
«*Le Bien Public*», ziar belgian apărut la Gand între 1853 și 1914, fondat de Jules Lammens, Joseph de Hemptinne, Hyppolyte della Faille și Ernest Solvyns: 301.
«*Le National*», jurnal politic francez fondat în ianuarie 1830 de Thiers, Mignet și Carrel: 21.
«*Le Temps*», jurnal francez, fondat în 1829 la Paris de Jacques Coste: 275.
Leca, Dimitrie (n. 1820 — m. 1888), colonel, comandant al Diviziei 1 infanterie română: 264, 276, 309.
Leca, Dimitrie, maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 13 dorobanți: 193, 195, 196.
Leca, George, maior, comandant al escadronului Gorj din Regimentul 2 călărași: 258.
Le Faure, Amédée, istoric francez, autor al lucrării «Histoire de la guerre d'Orient (1877)»: 267, 299.
Legea asupra organizării comandamentelor armatei din 1882: 394, 396.
Legea de organizare a armatei otomane din 1869: 81, 82.
Legea de organizare a armatei române din 1872: 65.
Legea pentru organizarea puterii armate în România din 12/24 februarie 1864: 61, 62;
noua versiune a ~ votată în noiembrie 1864: 62.
Legea pentru organizarea armatei române din 1874: 65.
Legea privind organizarea puterii armate din 17/29 iulie 1868: 64, 66, 67.
Lenin, Vladimir Ilici (n. 1870 — m. 1924): 79.
Leopold I, împărat din dinastia de Habsburg, rege al Ungariei (1655—1687) și Boemici (1657—1705) și împărat (1658—1705): 17.
Leova, localitate, azi în R. S. S. Moldovenească, U.R.S.S.: 351.
Leskoveţ, sat, azi în districtul Vrața, R.P. Bulgaria: 171, 255, 256, 262, 264.
«*Letopiseţul Cantacuzinesc*», cronică anonimă cu caracter polemic, atribuită logofătului Stoica Ludescu: 13.
Levescu, Gheorghe, elev român bucovinean, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Leviţki, Kazimir Vasilievici (n. 1835 — m. 1890), general-maior, ajutor al șefului de stat major al Armatei ruse de campanie din Balcani: 186, 229, 371.
Lherbette,?, om politic, francez: 21.
«*Libertatea*», redută românească la Calafat: 136.
Linneman,?, ofițer în armata daneză, inventator al lopeții mici de infanterie. Lopata ~: 190.
Lipan, George, maior, comandant al batalionului 2 din Regimentul 10 dorobanți: 211, 223.
Lisa, sat, azi comună în județul Brașov, 360.
Litakovo, sat, azi comună în districtul Sofia, R.P. Bulgaria: 245.
Litovoi, voievod român: 9.
Livadia, localitate în Crimeea. Convorbirile de la ~: 49.
Lom, rîu, afluent al Dunării: 143, 144, 311, 312.
Lom Palanka, localitate, azi Lom, oraș și port la Dunăre, în districtul Mihailovgrad, R.P. Bulgaria: 102, 147, 256, 262, 271, 272, 274, 312, 316, 345.
Londra: 47, 52, 77, 86, 125, 379, 380, 381, 393.
Lovcea (blg. *Loveci)*, localitate, azi oraș, reședința districtului Loveci, R.P. Bulgaria: 92, 147, 160, 178, 187, 242, 246, 285.
Ludovic de Anjou, rege al Ungariei între 1342 și 1382 și al Poloniei între 1370 și 1382: 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Lugoj, oraş, azi municipiu în judeţul Timiş: 358, 360.
Lupaşcu, Gheorghe Em., căpitan (ulterior avansat pînă la gradul de colonel). Comandant al bateriei 3 din Regimentul 3 artilerie român: 194, 199, 213;
« Amintiri din războiul independenţei 1877—1878» de ~: 141, 378.
Lupu, George, colonel (din aprilie 1877 general de brigadă). Comandant al Corpului 1 de armată român: 90;
comandant al Corpului de observaţie: 164, 260, 261, 267, 269, 272, 273, 274;
numirea lui ~ în funcţia de comandant al cetăţii Nicopol: 276.
Lütfücelil, canonieră blindată otomană: 137.
Luţk, oraş, azi în regiunea Volînea din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S. Tratatul de la ~: 18.

M

Macca, Petre, maior în Regimentul 8 infanterie român: 320.
Macedonia: 373.
Macri, Dimitrie, maior, comandant al batalionului 2 din Regimentul 13 dorobanţi: 193.
Madrid: 225.
Maglavit, sat, azi comună în judeţul Dolj: 134.
Mahaleta, sat, azi Pelovo, localitate în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 200, 221, 239.
Mahmudia, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Maiorescu, Titu (n. 1840 — m. 1917), critic literar, estetician şi om politic român: 33.
Mali Zvornik, localitate, azi în districtul Valjevo din R.S. Serbia, R.S.F. Iugoslavia: 375.
Mangalia, localitate pe litoralul Mării Negre, azi oraş şi port aparţinînd municipiului Constanţa: 384.
Mannlicher, puşcă inventată de inginerul austriac Ferdinand Mannlicher în 1887, calibru 6,5 mm: 399, 400, 402.
Mansfield, ?, membră a unei societăţi de binefacere din Bucureşti: 353.
Manu, Gheorghe (n. 1833 — m. 1911), colonel, apoi general de brigadă. Comandant al Diviziei 4 infanterie română: 96, 99, 148, 149, 152;
comandant al artileriei Marelui cartier general român: 309, 335.
Maramureş: 357.
Marcovici, Alexandru Simion (n. 1835 — m. 1886), medic român, unul din întemeietorii învăţămîntului de clinică medicală din România: 343.
Marea Adriatică: 333, 375, 381.
Marea Britanie, vezi *Anglia.*
Marea Egee: 375, 383.
Marea de Marmara. Flota otomană din ~: 83.
Marea Neagră: 10, 18, 79, 80, 85, 101, 131, 371, 384, 386, 388, 394, 396;
flota otomană din ~: 83;
flota rusă din ~: 78.
Marele cartier general român: 90, 134, 163, 167, 168, 169, 170, 172, 180, 216, 222, 307, 309, 311, 312, 313, 317, 330, 331, 343.
Marele cartier general rus: 139, 166, 177, 196, 239, 332, 370.
« *Marele duce Nicolae* », redută românească la nord de Griviţa: 249.
Marele stat major al armatei române: 66, 242, 397.
Marele stat major rus: 79, 87, 104, 112, 151, 153, 190, 200, 201;
comisiunea istorică a ~: 200, 201.
Marian, sat, azi în districtul Veliko Tărnovo, R.P. Bulgaria: 246.
Martinov, E., colonel din Marele stat major rus, istoric militar, autor al lucrării « Le blocus de Plevna d'après les archives historiques»: 112, 146, 299.
Marx, Karl (n. 1818 — m. 1883): 391.
Masalski, Nikolai Fiodorovici, general-adjutant, comandant al artileriei Armatei (ruse) de campanie din Balcani: 229.
Mateescu, Ştefan, maior. Comandant al batalionului 1 din Regimentul 1 dorobanţi: 260, 262, 267, 268; Comandant al Batalionului 2 vînători: 193.
Matei, Gheorghe, soldat în Regimentul 4 dorobanţi: 265.
Mazar paşa, numele sub care a servit în armata otomană ofiţerul şi diplomatul britanic Stephen Bartelett Lakeman, stabilit la Bucureşti în 1850; în casa lui s-a constituit în 1875 coaliţia grupărilor liberale. Coaliţia de la ~: 34.
Măcelariu, Iudita, preşedintă a comitetului din Sibiu pentru ajutorarea răniţilor: 358, 359.
Măceşu de Sus, sat, azi comună în judeţul Dolj: 134.
Măcin, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Măcin, localitate, azi oraş în judeţul Tulcea: 83, 138, 139.
Măgura, sat, azi Zagrajden, în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 168, 169, 170, 172, 180.
Măgurele, vezi *Turnu Măgurele.*
Măldărescu, Gheorghe, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 10 dorobanţi: 208, 257, 258, 263, 267.
Mănăstirea Radu Vodă, fortificată de Mihnea al III-lea: 16.
Mărăcineanu, vezi *Valter-Mărăcineanu, Nicolae.*
Mărăşeşti, localitate, azi oraş în judeţul Vrancea: 341; bătălia de la ~: 405, 411.
Mărăşti, sat, azi în componenţa comunei Răcoasa din judeţul Vrancea. Bătălia de la ~: 405, 411.
Mărculescu, Grigore, colonel, şef al statului major al Diviziei 3 infanterie română: 310.
Mărtviţa, sat, azi Podem, comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 171, 180.
Mecika, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 344.
« *Medalia pentru Apărarea Independenţei Române* », vezi « *Apărătorii independenţei* ».
Medgidia, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Medgidie, vezi *Medgidia*.
Medovnița, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 328.
Mehedinți, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347, 353.
Mehmed al II-lea (supranumit « El Fatih»), sultan otoman între 1451 și 1481: 10, 12, 16, 51.
Mehmed al IV-lea, sultan otoman între 1648 și 1687: 17, 19.
Mehmed Ali paşa (n. 1827 — m. 1878), mareșal. Comandant suprem al forțelor otomane din Balcani: 332;
comandant al trupelor otomane din zona Sofia-Orhanie: 245.
Mehmed Nazif bei, locotenent-colonel, comandant al trupelor din redutele otomane de la Bukov: 183.
Mehmet, vezi *Mehmed al IV-lea*.
« *Mémorial Diplomatique*», ziar oficios austriac apărut la Paris între 1864 și 1880: 301.
Merișescu, Constantin, căpitan, comandant al batalionului 1 din Regimentul 1 dorobanți: 268, 270, 271, 272.
Metohia (Metohija), ținut, azi în R. S. Serbia, R. S. F. Iugoslavia: 375.
Meyendorf, *?*, general-maior, comandant al unui detașament româno-rus în timpul bătăliei de la Rahova: 260, 262, 268, 274.
Midhat paşa (n. 1825 — m. 1884), om politic otoman, președinte al Consiliului de stat, mare vizir (decembrie 1876 — februarie 1877): 51.
Mihai, vezi *Mihai Viteazul*.
« *Mihai Bravul*», baterie de artilerie românească la sud de Calafat: 135.
« *Mihai Bravul*», gimnaziu în București: 352.
Mihai Viteazul, domn al Țării Românești (1593—1601), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600), sub conducerea căruia s-a înfăptuit prima unire a țărilor române: 15, 16, 172, 222, 276, 300, 361, 385, 411.
Mihail Radu, vezi *Mihnea al III-lea*.
Mihalca, Filip, medic român, voluntar în războiul din 1877—1878: 365.
Mihnea al III-lea, domn al Țării Românești între 1648 și 1659: 16.
Mihova, Hristina, istoric bulgar contemporan: 102.
Mihul, mare boier din Moldova, logofăt între 1443 și 1456: 12.
Milan al IV-lea Obrenovici (n. 1854 — m. 1901), principe (1868—1882) și rege al Serbiei (1882—1889): 308.
Milâs-tabia (trc. *Milâs tabya)*, redută otomană la sud-vest de Plevna: 184.
Miliutin, Dmitri Alekseevici (n. 1816 — m. 1912), general-adjutant, ministru de Război al Rusiei între 1861 și 1881: 159, 160, 229, 306.
Ministerul de Externe al României: 36, 43, 48, 87,369.
Ministerul de Interne al României: 346, 349, 354, 411.
Ministerul de Război al Danemarcei: 223.
Ministerul de Război al României: 58, 67, 83, 176, 340, 341, 343, 350, 397.
« *Mircea*», baterie de artilerie românească la vest de Calafat: 135.
« *Mircea*», bric folosit și ca navă școală; a intrat în dotarea flotei române în 1882: 396.
Mircea cel Bătrîn, domn al Țării Românești între 1386 și 1418: 10, 11, 13, 15, 19, 411.
Mircea Vodă, vezi *Mircea cel Bătrîn*.
« *Mirkovici*», redută rusească la nord-est de Radișevo: 285.
Mitrache, Ion, sergent în Regimentul 4 dorobanți: 264.
Mohamet, vezi *Mehmed al II-lea*.
Moldova: 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 55, 56, 57, 59, 60, 94, 122, 352, 372, 376, 391.
Moldova Nouă, localitate, azi oraș în județul Caraș-Severin: 360.
« *Monitorul oastei*», publicație oficială a armatei române, apărută între 1860 și 1946: 353.
« *Monitorul oficial*», publicație oficială a statului român, apărută între 1859 și 1949, iar din 1950 sub titlul « Buletinul oficial»: 191, 353, 361.
Morariu-Andreevici, Silvestru (n. 1818 — m. 1895), arhimandrit (1877), apoi mitropolit român al Bucovinei: 361.
Morava, râu, afluent al Dunării: 333.
Moravia: 353.
Moscova: 17, 18.
Moscul, vezi *Moscova*.
Mostar, oraș, azi reședința districtului Mostar din R.S. Bosnia și Herțegovina, R.S.F. Iugoslavia: 37.
Moțâței, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 134.
Mouzaffer, vezi *Muzaffer*.
Muhtar (Gazi Ahmet Muhtar) paşa (n. 1832 — m. 1899), mareșal, comandant al forțelor otomane din Asia Mică: 280.
Muktar, vezi *Muhtar*.
Muntenegru (srb. *Crna Gora):* 37, 39, 44, 45, 49, 308, 332, 333, 370, 371, 372, 375, 384.
Muntenia, vezi *Țara Românească*.
Munții Apuseni: 357.
Munții Balcani: 80, 84, 143, 144, 146, 160, 161, 178, 241, 245, 255, 299, 307, 311, 331, 332, 333, 375, 383, 394.
« *Munții Verzi*», coline în zona satului Krișin: 184, 200, 201;
luptele de pe ~: 196, 197, 199, 220, 246.
Murad al V-lea, sultan otoman între mai și august 1876: 43.
Mureș, râu, afluent al Tisei: 357.
Mureșenii, familie de cărturari români transilvăneni: 357.
Mureșanu, Andrei (n. 1816 — m. 1863), poet, autorul poeziei « Un răsunet» (cunoscută și sub titlul « Deșteaptă-te române»).
Mureșianu, Iacob (n. 1857 — m. 1917), compozitor și folclorist.
Murgescu, Ioan (n. 1846 — m. 1913), maior, comandant al Corpului flotilei române: 138, 263.
Muscel, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 354.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Muselim Selo (Muselievo), sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 180, 344.
Musulmane (Gen. Marianovo), sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 316.
Muzaffer paşa, general de divizie şi istoric militar otoman, autor al lucrării «Défense de Plevna»: 185, 240, 247, 283, 286, 288, 296.

N

Namık paşa, mareşal otoman, ministru al listei civile a sultanului: 370, 371.
Namık Reşid bei, maior, comandant al trupelor din reduta otomană «Baş»: 211.
Nancovici, Nicolae, sublocotenent în Regimentul 8 infanterie român: 211.
Naniescu, Iosif (n. 1820 — m. 1902), mitropolit al Moldovei între 1875 şi 1902, membru al Academiei Române: 352.
Napoleon al III-lea, împărat al Franţei între 1852 şi 1870: 23.
Nazir Mahala (Gurkovo), sat, azi în componenţa localităţii Dunavţi din districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 147, 313, 314, 315, 316, 346.
Nămoloasa, sat, azi comună în judeţul Galaţi. Fortificaţiile române de la ~: 400, 401.
Năsăud, comitat potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 357.
Neagu, Nicolae, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Neamţ, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353, 365.
Necip paşa, general de divizie, membru al Consiliului consultativ de război otoman: 371.
Neculce, Ion (n. 1672 — m. 1745), cronicar român, autor al «Letopiseţului Ţării Moldovei de la Dabija Vodă pînă la Ioan Vodă Mavrocordat»: 17, 18.
Negoescu, Petre, căpitan în Regimentul 16 dorobanţi: 217.
Negoieşti, sat, azi în comuna Şoldanu, judeţul Ilfov: 96, 352.
Negoiu, sat, azi comună în judeţul Dolj: 95.
Negotin, oraş, azi în districtul Zaječăr din R. S. Serbia, R.S.F. Iugoslavia: 45.
Negovanţi, sat, azi în districtul Vidin, R.P. Bulgaria: 322.
Nelidov, Aleksandr Ivanovici (n. 1835 — m. 1910), şef al cancelariei diplomatice de pe lîngă comandamentul Armatei (ruse) de campanie din Balcani: 49, 50, 111, 373.
Nenițescu, L.L., sublocotenent, provenit din miliţie, în Regimentul 13 dorobanţi: 196.
Nepokoiciţki, Artur Adamovici (n. 1813 — m. 1881), general-adjutant, şef al statului major principal al Armatei (ruse) de campanie din Balcani: 80, 139, 153, 166, 186, 229, 306, 371.
Neruşai, sat, azi în regiunea Odesa din R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.: 352.
Nevesinje, localitate, azi în districtul Mostar din R.S. Bosnia şi Herţegovina, R. S. F. Iugoslavia: 37.
Nica, Vasile, caporal în Batalionul 2 vînători: 218.
Nicolae (Nikolai Nikolaevici Romanov) (n. 1831 — m. 1891), fratele ţarului Alexandru al II-lea, mare duce, membru al Consiliului de stat, inspector general al cavaleriei şi al armei geniului. Comandant de căpetenie al Armatei (ruse) de campanie din Balcani (noiembrie 1876 — martie 1878): 50, 80, 98, 99, 100, 104, 110, 137, 139, 141, 143, 144, 147, 149, 151, 159, 161, 163, 166, 172, 174, 178, 185, 188, 201, 229, 231, 232, 242, 275, 284, 287, 295, 300, 306, 310, 370, 371.
Nicolae, Mitu, caporal în Regimentul 4 dorobanţi: 265.
Nicopol (Nikopol), cetate şi port la Dunăre, azi oraş în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 141, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 163, 166, 169, 175, 180, 256, 276, 310, 313, 316, 347; gruparea otomană de la ~: 102, 143, 147.
Nicopoli, vezi *Nicopol*.
Nikšić, oraş, azi în R.S. Muntenegru, R.S.F. Iugoslavia: 333, 375.
Niş (Niš), oraş, azi reşedinţa districtului Niş din R.S. Serbia, R.S.F. Iugoslavia: 333, 375.
Niţă, Gheorghe, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 324.
Niţu, Ion, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Novoselcea, vezi *Novoselo*.
Novoselo (blg. *Novoseltsi)*, sat, azi în districtul Vidin, R.P. Bulgaria: 314, 316, 317, 319, 320, 325.
Nuri bei, ofiţer, comandant al batalionului 2 din Regimentul 4 nizami: 217.

O

Obrucev, Nikolai Nikolaevici (n. 1830 — m. 1904), general-locotenent, teoretician militar şi om politic rus, între 1867 şi 1881 membru, apoi director general al Comitetului de ştiinţă militară al Statului major general rus: 306.
Ogost (blg. *Ogosta)*, rîu, afluent al Dunării: 255, 256, 262, 267, 268, 271, 272.
Oinacu, sat, azi comună în judeţul Ilfov: 95;
pichetul grăniceresc de la ~: 105.
Oituz, sat, azi comună în judeţul Bacău. Bătălia de la ~: 405, 411.
Olanda: 360, 401.
Olceagaş, sat, azi dispărut, pe teritoriul actualului district Pleven, R.P. Bulgaria: 181.
Olt, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347.
Olt, rîu, afluent al Dunării: 92, 131, 132, 141, 143, 145.
Oltenia: 87, 94;

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

concentrarea armatei române în ~: 94, 102, 131, 134, 135, 164, 344, 345.
Oltenița, port la Dunăre, azi oraș în județul Ilfov: 92, 93, 96, 106, 313.
Ömer bei, colonel, comandant al trupelor din reduta otomană « Ömer »: 184.
Ömer-tabia (trc. *Ömer tabyası)*, redută otomană la sud-est de Plevna: 184.
Opanez (blg. *Opanet)*, sat, azi în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 180, 181, 182, 185, 192, 198, 203, 244, 246, 250, 282, 283, 286, 291, 293;
fortificațiile otomane de la ~: 183, 288, 290.
Oprea, Hera, soldat în Regimentul 4 dorobanți: 264.
Oradea, oraș, azi municipiu, reședința județului Bihor: 177, 356, 358, 360.
Oravița, localitate, azi oraș în județul Caraș-Severin: 360, 363.
Orăscu, Alexandru (n. 1817 — m. 1894), om politic român, vicepreședinte al Senatului: 121.
Orăștie, localitate, azi oraș în județul Hunedoara: 363, 364.
Orești (blg. *Oreșet)*, sat, azi comună în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 327.
Orhanie, oraș, azi Botevgrad, în districtul Sofia, R. P. Bulgaria: 240, 241, 245.
Orhei, localitate, azi oraș în R.S.S. Moldovenească, U.R.S.S.: 86.
Orlea, sat, azi comună în județul Olt: 167.
Orșova, port la Dunăre, azi oraș în județul Mehedinți: 18, 360.
Osikovo, sat, azi în districtul Sofia, R.P.Bulgaria: 245.
Osma (blg. *Osăm)*, râu, afluent al Dunării: 141, 145, 153, 169, 229, 256.
Osman (Gazi Osman-Nuri) paşa (n. 1837 — m. 1900), mareșal. Comandant al grupării otomane de la Plevna: 147, 151, 155, 159, 166, 172, 177, 178, 180, 181, 184, 185, 196, 200, 205, 219, 230, 231, 239, 240, 241, 243, 245, 246, 247, 255, 279, 280, 281, 282, 283, 286, 288, 291, 293, 295, 296, 298, 299, 300, 302, 305, 314, 330;
comandant al Corpului otoman de la Vidin: 146, 147;
predarea lui ~: 293, 294, 295.
Osman paşa, general de brigadă otoman: 371.
Osman Pazar (blg. *Omurtag)*, localitate, azi oraș în districtul Târgoviște, R.P.Bulgaria: 144.
Osman-tabia, vezi « *Griviţa nr.* 2 ».
Osmanli, sat, azi Dimovo, oraș în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 328.
Osmol, vezi *Osma*.
Ostrov, localitate, azi în districtul Vrața, R.P.Bulgaria: 170, 171, 258, 259, 261, 262.
Ostroveni, sat, azi comună în județul Dolj: 134, 346.

P

Paciurea, Nicolae, sublocotenent în Regimentul 10 dorobanți: 210.
Paladi, Teodor, locotenent în Regimentul 2 roșiori: 324.
Panu, Alexandru, căpitan în batalionul 1 din Regimentul 8 infanterie român: 210.
Papadopol, Alexandru, colonel, comandant al Regimentului 2 dorobanți: 256.
Papazoglu, Dimitrie (n. 1811 — m. 1888), locotenent-colonel român, autor al unor lucrări autobiografice: 57.
Paraipani, sat, azi Arsache, în componența comunei Vedea, județul Ilfov. Barajul de mine de la ~: 138.
Paraschiv, Nicolae, soldat în Regimentul 9 dorobanți: 325.
Paris: 21, 22, 24, 125, 127, 381;
convenția de la ~ din 1858: 31, 33, 60;
tratatul de la ~ din 1856: 23, 41, 51, 52, 60, 63, 372, 381.
Parlamentul României: 40, 52, 88, 98, 101, 108, 109, 119, 122, 123, 124, 340, 376, 379, 384.
Partidul Comunist Român: 407, 408, 409, 410, 412.
Partidul Conservator: 341.
Partidul Liberal: 119.
Pastia, G., student în medicină, socialist, membru fondator al « Societății studenților în medicină » din București: 355.
Păcățian, Teodor, președinte al comitetului din Jădani pentru ajutorarea răniților: 358.
Peabody, pușcă inventată de americanul Henry Peabody în 1864, calibru 11,43 mm: 210, 342, 350, 399.
Pecica, sat, azi comună în județul Arad: 360.
Pelişat, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 184, 186, 188, 202, 231.
Pencovici, Eustaţiu, colonel, șef de stat major al Corpului 2 de armată român: 90.
Peninsula Balcanică: 10, 15, 16, 37, 40, 43, 48, 73, 79, 84, 113, 143, 146, 147, 151, 152, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 168, 173, 174, 175, 186, 205, 223, 229, 230, 245, 281, 298, 301, 308, 330, 331, 335, 372, 373, 377, 378, 380, 381, 388, 394, 404.
« *Pentru Merit* », vezi « *Pour le Mérite* ».
Pereşit, pârâu în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 314.
Pereț, Alexandru, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 8 călărași: 257, 261.
Perișor, sat, azi comună în județul Dolj: 378.
Pesta: 22, 360, 364, 365.
Petersburg (St.-Petersburg), azi Leningrad: 36, 47, 79, 98, 111, 113, 125, 161, 230, 342, 370, 372, 376, 381.
Petrescu, Ioan, sanitar la una din ambulanțele « Crucii Roșii » din România: 355.
Petrescu, Neagu, soldat în Regimentul 9 dorobanți: 325.
Petrino, Dimitrie (n. 1846 — m. 1878), poet român bucovinean, membru corespondent al Academiei Române: 357.
Petrino, Eufrosina, membră a unui comitet din Bucovina pentru ajutorarea răniților: 361.
Petrovici, Ion, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 13 dorobanți: 193.
Petru Aron, domn al Moldovei în 1451—1452, 1454—1455, 1455—1457: 12, 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Petru I cel Mare (Piotr I Alekseevici), țar al Rusiei între 1682 și 1725: 18, 88.
Piatra, sat, azi în componența comunei Piatra Olt, județul Olt: 134.
Piatra Neamț, oraș, azi municipiu, reședința județului Neamț: 123;
fabrica de praf de pușcă de la ~: 343.
Piatra Olt, sat, azi comună în județul Olt: 96, 345.
Pipoș, Eufemia, președintă a comitetului din Alba Iulia pentru ajutorarea răniților: 358.
Pirogov, Nikolai Ivanovici (n. 1810 — m. 1881), chirurg, unul din organizatorii serviciului sanitar al armatei ruse: 343.
Pirot, oraș, azi în districtul Niš din R. S. Serbia, R.S.F. Iugoslavia: 333.
Pirotehnia armatei, întreprindere militară din București înființată în 1873: 343.
Piscu, sat, azi în componența comunei Cioplani, județul Dolj: 168.
Pitești, oraș, azi municipiu, reședința județului Argeș: 345, 378, 379;
depozitele de subzistențe și furaje de la ~: 344.
Plevna (blg. *Pleven)*, oraș, azi reședința districtului Pleven, R. P. Bulgaria: 92, 113, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 161, 163, 166, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 196, 198, 199, 200, 202, 203, 205, 214, 222, 225, 229, 230, 231, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 249, 250, 255, 256, 257, 258, 267, 274, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 305, 306, 307, 310, 311, 314, 315, 324, 331, 347, 348, 360, 361, 365, 370, 376, 378, 382, 385, 400, 402, 403, 411;
gruparea otomană de la ~: 155, 165, 168, 231, 239, 240, 241, 243, 245, 247, 252, 274;
prima bătălie de la ~: 143, 146, 151;
a doua bătălie de la ~: 151, 153, 155, 159, 186;
a treia bătălie de la ~: 157, 159, 164, 185, 221, 222, 225, 241;
a patra bătălie de la ~: 277, 370;
încercuirea ~: 227, 230, 231, 232, 238, 239, 242, 244, 246, 250, 256;
fortificațiile otomane de la ~: 180, 206, 288.
Ploiești, oraș, azi municipiu, reședința județului Prahova: 25, 101, 110, 111, 113, 123, 139, 276, 340, 350, 354, 364;
tabăra voluntarilor bulgari de la ~: 102.
Plosca, sat, azi în componența comunei Bistreț, județul Dolj: 134.
Plumbuita, sat, azi în componența comunei Tămădău Mare, județul Ilfov: 101.
Poarta, vezi *Imperiul otoman.*
Poarta otomană, vezi *Imperiul otoman.*
« *Podgorița* » (trc. *Podgoriça)*, monitor otoman: 261, 269.
Podgorița, oraș, azi Titograd în R. S. Muntenegru, R.S.F. Iugoslavia: 375.
Poenaru, Constantin, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 8 infanterie român: 208, 320.
Poiana, vezi *Poiana Sibiului.*
Poiana Mare, sat, azi comună în județul Dolj: 134, 167;
fortificațiile române de la ~: 136;
manutanța de la ~: 345.
Poiana Sibiului, sat, azi comună în județul Sibiu: 360.
« *Politik* », ziar praghez: 274.
Polonia: 15, 400.
Pomerantev, ?, general-locotenent, comandant al Corpului 4 de armată rus: 231.
Pop, Artimon, elev român din Blaj, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Pop, Elena, președintă a comitetului din Băsești pentru ajutorarea răniților: 358.
Pop, Ilie, învățător român în comuna Șomcuța Mare: 361.
Popa, Damaschin, elev român din Făgăraș, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Popescu, Constantin, sergent român din Bucovina, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Popescu, Radu (n. 1650? — m. 1729), boier din Țara Românească; i se atribuie cronica « Istoriile domnilor Țării Românești (1290—1728) »: 13.
Popovici, Elena, președintă a comitetului de femei din Suceava: 361.
Popovici, Ion, elev român din Făgăraș, voluntar în războiul din 1877—1878: 364.
Poradim (blg. *Pordim)*, sat, azi localitate în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 177, 178, 180, 186, 306.
Porte, vezi *Poarta.*
Posada, loc neidentificat, probabil în Loviștea. Lupta de la ~: 9, 108, 302.
Potelu, sat, azi în componența comunei Ianca, județul Olt: 167, 168.
« *Pour le Mérite* », decorație germană acordată de împăratul Wilhelm I domnitorului Carol în 1877: 300, 301.
Pravet, sat, azi în districtul Sofia, R.P.Bulgaria: 245.
« *Pravitelstvennîi vestnik* », ziar rus: 105.
Principatele Unite Române, denumire oficială a Moldovei și Țării Românești de la unirea lor în 1859, pînă în 1862, cînd s-a conferit oficial statului denumirea sa istorică — România: 25.
Praga: 274.
Prahova, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353.
Predeal, oraș, azi în județul Brașov: 340.
« *Pressa* », ziar politic, literar și comercial, apărut la București în februarie 1868 — aprilie 1876 și ianuarie 1877 — mai 1881: 35, 39.
Principat, vezi *România.*
Prisecaru, Ion, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 323.
« *Providența* », societate de binefacere din București: 351.
Prusia: 35.
Prut, riu, afluent al Dunării: 84, 86, 99, 378;
barajele de mine de la gura ~: 138.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Putna, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347.

R

Racoviță, Dimitrie (n. 1833 — m. 1896), general de brigadă. Comandant al Diviziei 3 infanterie română: 310;
comandant al Diviziei 4 infanterie română: 242.
Radeniţa (blg. *Radenineț)*, sat, azi Obnova, comună în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 188.
« *Radetzky* », navă austriacă: 42.
Radețki, Fiodor Fiodorovici (n. 1820 — m. 1890), general-locotenent, comandant al Corpului 8 de armată rus: 80, 140, 332.
Radișevo, sat, azi în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 181, 182, 184, 187, 192, 220, 251.
Radovici, Alexandru (n. 1832 — m. 1908), general de brigadă, comandant al Corpului 2 de armată român: 90.
Radovici, Nicolae, locotenent, comandant al companiei 12 din Regimentul 1 dorobanți: 266.
Radu de la Afumați, domn al Țării Românești în 1522—1523, 1524, 1524—1525 și 1525—1529: 13.
Radu, Ion, sergent în Regimentul 4 infanterie român: 324.
Radu Șerban, domn al Țării Românești în 1602—1610, 1611: 16.
Rahova (blg. *Orеahovo)*, oraș și port la Dunăre, azi în districtul Vrața, R. P. Bulgaria: 84, 102, 145, 153, 168, 169, 171, 198, 239, 246, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 313, 316, 344, 345, 360, 378, 385, 402, 411.
Rahovița (blg. *Orehoviţa)*, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P. Bulgaria: 170, 171, 179.
Raianovcea (blg. *Raianovți)*, sat, azi comună în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 317, 320.
Rasim aga, maior, comandant al trupelor din reduta otomană « Baglarbași »: 184.
Rast, sat, azi comună în județul Dolj: 95, 133;
depozitele de subzistențe și furaje de la ~: 344;
fortificațiile române de la ~: 136.
Rasti, Mihail, maior, comandant al Regimentului 2 călărași: 272.
Rașoviţa, sat, azi Vărbovcet, în districtul Vidin, R.P. Bulgaria: 327, 329.
Rațiu, Emilia, președintă a comitetului din Turda pentru ajutorarea răniților: 358.
Rauf paşa, general de divizie, apoi mareșal, ministru de Război al imperiului otoman din decembrie 1877: 370.
Razgrad, oraș, azi reședința districtului Razgrad, R. P. Bulgaria: 144.
Rădăuți, localitate, azi oraș în județul Suceava: 343.
Reforma agrară din 1864 *:* 29, 31.
Regatul Român, vezi *România.*
Reghin, localitate, azi oraș în județul Mureș: 360.
Regimentul 1 artilerie român: 66, 94, 95, 133, 134, 310;
bateria 1 din ~: 94, 133, 310;
bateria 2 din ~: 94, 133, 310;
bateria 3 din ~: 95, 134, 310;
bateria 4 din ~: 95, 134, 310;
bateria 5 din ~: 95, 134, 310;
bateria 6 din ~: 94, 133, 310.
Regimentul 2 artilerie român: 94, 95, 133, 134, 261, 309;
bateria 1 din ~: 95;
bateria 2 din ~: 133;
bateria 3 din ~: 94, 133;
bateria 4 din ~: 133, 134;
bateria 5 din ~: 94, 133;
bateria 6 din ~: 94, 133.
Regimentul 3 artilerie român: 96, 134, 141, 145, 193, 194, 199, 310;
bateria 1 din ~: 134, 145, 193;
bateria 2 din ~: 134;
bateria 3 din ~: 134, 141, 194, 199, 215, 216;
bateria 4 din ~: 96, 134;
bateria 5 din ~: 134, 141.
Regimentul 4 artilerie român: 90, 134, 169, 310;
bateria 1 din ~: 169;
bateria 2 din ~: 134;
bateria 3 din ~: 134;
bateria 4 din ~: 134;
bateria 5 din ~: 134;
bateria 6 din ~: 134.
Regimentul 1 călărași: 93, 94, 95, 133, 134, 310;
escadronul Dolj din ~: 94, 133;
escadronul Mehedinți din ~: 94, 134;
escadronul mixt din ~: 133;
escadronul Olt din ~: 133;
escadronul Romanați din ~ :133.
Regimentul 2 călărași: 93, 95, 133, 257, 258, 261, 263, 309, 316, 321, 378;
escadronul Argeș din ~: 133, 258;
escadronul Gorj din ~: 95, 258, 259;
escadronul Muscel din ~: 133;
escadronul Vîlcea din ~: 133.
Regimentul 3 călărași: 96, 134, 153, 239, 243, 295, 310, 313.
Regimentul 4 călărași: 95, 134, 169, 171, 178, 179, 310, 313;
escadronul Buzău din ~: 134;
escadronul Dîmbovița din ~: 133;
escadronul Prahova din ~: 134.
Regimentul 5 călărași: 96, 134, 171, 197, 200, 221, 239, 310, 316, 321;
escadronul 4 din ~: 321.
Regimentul 6 călărași: 93, 95, 171, 197, 198, 200, 221, 239, 310, 315, 319.
Regimentul 7 călărași: 134, 171, 310, 313.
Regimentul 8 călărași: 96, 134, 153, 239, 257, 258, 261, 263, 274, 309, 316, 321, 322, 324, 378;
escadronul Roman din ~: 260; escadronul Suceava din ~: 258, 322.
Regimentul 9 călărași: 257, 260, 261, 310.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Regimentul 1 dorobanți: 133, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 272, 309;
batalionul 1 din ~: 257, 260, 263;
batalionul 2 din ~: 260;
batalionul 3 din ~: 260, 261, 262;
compania 12 din ~: 266.
Regimentul 2 dorobanți: 94, 133, 256, 257, 310, 319, 329;
batalionul 1 din ~: 94.
Regimentul 3 dorobanți: 133, 309, 310, 320, 326, 328;
batalionul 1 din ~: 320;
Regimentul 4 dorobanți: 133, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 309, 310, 320;
batalionul 1 din ~: 257, 262, 263, 264;
batalionul 2 din ~: 261.
Regimentul 5 dorobanți: 95, 134, 235, 236, 238, 290, 310, 313;
batalionul 1 din ~: 290;
batalionul 2 din ~: 236, 238, 290.
Regimentul 6 dorobanți: 95, 133, 172, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 290, 310, 313;
compania 4 din ~: 258, 263, 264.
Regimentul 7 dorobanți: 95, 134, 220, 235, 310, 319, 326;
batalionul 2 din ~: 220.
Regimentul 8 dorobanți: 95, 134, 153, 310, 313.
Regimentul 9 dorobanți: 95, 134, 234, 309, 316, 321, 322, 325, 326, 327;
batalionul 1 din ~: 325;
batalionul 2 din ~: 325.
Regimentul 10 dorobanți: 96, 134, 208, 211, 212, 223, 257, 260, 261, 262, 263, 267, 310, 316;
batalionul 2 din ~: 208, 211;
compania 1 din ~: 207;
compania 3 din ~ : 207.
Regimentul 11 dorobanți: 95, 134, 309.
Regimentul 12 dorobanți: 134, 178, 219, 256, 257, 310;
batalionul 1 din ~: 178;
batalionul 2 din ~: 178.
Regimentul 13 dorobanți: 96, 134, 193, 194, 195, 196, 219, 232, 238, 310, 313;
batalionul 1 din ~: 193, 196;
batalionul 2 din ~: 193;
compania 1 din ~: 194;
compania 2 din ~: 193;
compania 3 din ~: 194;
compania 4 din ~: 194.
Regimentul 14 dorobanți: 96, 134, 145, 213, 217, 218, 219, 222, 243, 310, 328, 329;
batalionul 1 din ~: 213;
batalionul 2 din ~: 219.
Regimentul 15 dorobanți: 96, 134, 216, 234, 235, 257, 260, 261, 263, 309, 320;
batalionul 1 din ~: 235, 257, 263.
Regimentul 16 dorobanți: 96, 134, 213, 217, 243, 310, 328, 329;
batalionul 1 din ~: 213.
Regimentul 1 infanterie român: 94, 133, 220, 234, 290, 309, 320;
batalionul 2 din ~: 220.
Regimentul 2 infanterie român: 93, 95, 134, 310.
Regimentul 3 infanterie român: 95, 134, 295, 310, 313.
Regimentul 4 infanterie român: 94, 133, 310, 316, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327;
batalionul 1 din ~: 322;
batalionul 2 din ~: 322;
compania 1 din ~: 322;
compania 2 din ~: 322;
compania 3 din ~: 322;
compania 4 din ~: 322;
compania 5 din ~: 323;
compania 6 din ~: 325;
compania 7 din ~: 323;
compania 8 din ~: 323.
Regimentul 5 infanterie român: 96, 134, 145, 153, 193, 194, 213, 217, 219, 236, 290, 310, 313;
batalionul 1 din ~: 213;
batalionul 2 din ~: 193, 213.
Regimentul 6 infanterie român: 95, 133, 213, 289, 290, 310, 316, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327;
batalionul 1 din ~: 316;
batalionul 2 din ~: 316, 321, 322, 323, 326;
compania 5 din ~: 325;
compania 6 din ~: 323;
compania 7 din ~: 325;
compania 8 din ~: 323.
Regimentul 7 infanterie român: 96, 134, 145, 236, 238, 310, 328, 329;
batalionul 1 din ~: 238;
batalionul 2 din ~: 238.
Regimentul 8 infanterie român: 96, 134, 192, 208, 209, 210, 212, 310, 319, 320, 325, 329;
batalionul 1 din ~: 210;
batalionul 2 din ~: 208.
Regimentul 6 linie, vezi *Regimentul 6 infanterie român.*
Regimentul 8 linie, vezi *Regimentul 8 infanterie român.*
Regimentul 1 roșiori: 95, 134, 197, 200, 239, 311.
Regimentul 2 roșiori: 95, 96, 134, 197, 200, 239, 272, 311.
Regimentul 8 infanterie de Estonia: 197.
Regimentul 5 infanterie de Kaluga: 197.
Regimentul 19 infanterie de Kostroma: 153.
Regimentul auxiliar otoman de Salonic: 281.
Regimentul 9 cazaci de Don: 197.
Regimentul 37 cazaci de Don: 101.
Regimentul 8 dragoni de Astrahan: 197.
Regimentul 9 dragoni de Kazan: 197.
Regimentul 7 grenadieri [de Samogiția]: 288.
Regimentul 8 grenadieri [de Moscova]: 288.
Regimentul 9 grenadieri de Siberia: 287.
Regimentul 10 grenadieri de Malorusia: 287.
Regimentul de infanterie de Volînea: 142.
Regimentul 17 infanterie de Arhanghel [gorod]: 214.
Regimentul [20 infanterie] de Galici: 296.
Regimentul 96 infanterie de Omsk: 313.
Regimentul 1 husari de Șumî: 313.
Regimentul 9 husari de Kiev: 214.
Regimentul 4 ulani [de Harkov]: 260.
Regimentul 9 ulani de Bug: 197.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Regimentul 2 cavalerie otoman: 281.
Regimentul 3 cavalerie otoman: 281.
Regimentul 2 nizami: 184, 205;
batalionul 1 din ~: 205;
batalionul 2 din ~: 184, 205;
batalionul 3 din ~: 205.
Regimentul 4 nizami: 217;
batalionul 2 din ~: 217.
Regulamentul asupra exercițiilor și manevrelor infanteriei din 1870: 68, 70.
Regulamentul asupra rechizițiunilor militare din 6/18 aprilie 1877: 90, 346.
Regulamentul de manevră și de luptă al infanteriei din 1909: 404.
Regulamentul organic din 1830: 58, 59.
Regulamentul ostășesc pentru miliția pământească a Principatului Valahiei din 1831: 57.
Regulament pentru miliția națională a Moldovei din 1831: 57.
Regulament pentru serviciul miliților din 1870: 66.
Regulament pentru serviciul ofițerilor din Corpul de stat major din 1870: 67.
Reichstadt, oraș, azi Zakupy, în R.S.Cehoslovacă. Convorbirile de la ~: 47, 49, 52.
«*Renașterea*», baterie de artilerie românească la vest de Calafat: 135.
Reni, oraș și port la Dunăre, azi în regiunea Odesa din R.S.S.Ucraineană, U.R.S.S.: 105, 123, 138;
barajele de mine de la ~: 138.
Republica Franceză, vezi *Franța.*
«*Republica Română*», revistă a emigranților români apărută la Paris, în 1851, și la Bruxelles, în 1853; a militat pentru unirea principatelor: 22.
«*Resboiul*», periodic apărut la București între iulie 1877 și iulie 1902: 172, 179, 194, 196, 222, 259, 276.
Reutern, Mihail Hristoforovici, ministru de Finanțe al Rusiei: 342.
Riben, sat, azi în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 170, 178, 180, 188, 191, 192, 197, 247, 256, 344;
fortificațiile române de la ~: 232.
Rifat pașa, general de brigadă, comandant al rezervei grupării otomane de la Plevna: 185.
Riza bei, locotenent-colonel, comandant al trupelor din reduta otomană «Kavanlîk»: 184.
Rîmnicu Sărat, localitate, azi oraș în județul Buzău: 123.
Rîmnicu Vîlcea, oraș, azi municipiu, reședința județului Vîlcea: 123, 124.
«*Rîndunica*», șalupă intrată în dotarea flotilei române în 1875: 78, 137, 170, 172.
Rîșca, sat, azi comună în județul Suceava: 364.
Robescu, George C., actor român: 352.
Rodionov, ?, general-maior, comandant al Brigăzii 1 din Divizia 5 infanterie rusă: 213.
Rodna, sat, azi comună în județul Bistrița-Năsăud: 360.
Rodna Veche, vezi *Rodna.*
Roma: 15, 16, 36, 381, 393.
Roman, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 122, 347, 353, 354.
Roman, oraș, azi municipiu în județul Neamț: 101, 348, 350.
Roman, Veturia, președintă a comitetului din Oradea pentru ajutorarea răniților: 358.
Romanați, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347, 353.
România: 21, 23, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 62, 63, 74, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 109, 111, 113, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 137, 152, 155, 161, 162, 163, 165, 166, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 196, 211, 223, 250, 274, 275, 276, 285, 298, 300, 305, 306, 307, 335, 336, 339, 340, 341, 342, 349, 350, 355, 356, 357, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 391, 392, 393, 394, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412;
agenți ai ~ acreditați în țări străine: 39, 41, 43, 45, 92, 99, 111, 117, 342, 359, 364, 376, 379, 381;
agenți diplomatici acreditați în ~: 50;
atitudinea opiniei publice din ~: 45, 50, 77, 377;
guvernul ~: 36, 62, 86, 99;
independența ~: 23, 35, 37, 43, 48, 50, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 131, 276, 355, 356, 357, 360, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 373, 384, 389, 393;
neutralitatea ~: 41, 48, 49, 50, 51, 52, 99, 113;
puterea armată a ~: 55, 63, 165, 336, 357;
relațiile dintre ~ și imperiul otoman: 44, 98, 105, 108, 117, 121;
relațiile dintre ~ și Rusia: 85, 110, 111, 113;
trecerea armatei ruse prin ~: 49, 79, 87, 88, 98, 100, 101, 102.
«*România*», navă militară cu aburi intrată în dotarea flotilei române în 1864: 78.
«*România*», societate anonimă de asigurare, înființată la București la 4/16 iunie 1873; în 1881 a fuzionat cu societatea «Dacia»: 30.
«*România liberă*», ziar apărut la București între 1877 și 1889: 223.
«*Românul*», ziar apărut la București între 1857 și 1915 sub conducerea lui C. A. Rosetti, apoi a fiului său Vintilă C. A. Rosetti; între 1864 și 1865 a fost suprimat; a apărut un timp sub titlurile «Libertatea» și «Conștiința națională»: 37, 40, 43, 51, 118, 339, 350, 353, 359, 386.
Rosetti, C. A. (n. 1816 — m. 1885), om politic și publicist român, președinte al Adunării deputaților: 50, 51, 86, 119.
Rosetti, Radu (n. 1877 — m. 1949), general și istoric militar român: 267.
Rosetti-Rosnovanu, Nicolae, sublocotenent de rezervă în Regimentul 13 dorobanți: 194, 196.
Rosetti, Ștefan, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 9 călărași: 257.
Rosnovanu, vezi *Rosnovanu, George.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Rosnovanu, George, colonel. Comandant al cavaleriei Diviziei 3 infanterie română: 310;
comandant al cavaleriei Diviziei 4 infanterie română: 93, 203, 239.
Rosnovanu, Nicolae, vezi *Rosetti-Rosnovanu, Nicolae.*
Rotariu, Iulia, preşedintă a comitetului din Timişoara pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Rovine, loc în Ţara Românească neidentificat. Bătălia de la ~ din 1394: 13, 302.
Rujinţi, sat, azi comună în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 328, 329.
Rumelia: 160, 383.
Rupcea (blg. *Rupţi)*, sat, azi în districtul Vidin, R. P.Bulgaria: 314, 316, 317, 319, 320.
Rusciuk (Ruse), oraş, azi reşedinţa districtului Ruse, R.P.Bulgaria: 10, 80, 84, 85, 95, 143, 144, 159, 246;
bateriile otomane de la ~*:* 106.
Rusia: 21, 30, 36, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 77, 78, 79, 86, 87, 88, 98, 99, 100, 101, 110, 111, 112, 113, 126, 151, 161, 165, 166, 172, 186, 229, 250, 298, 299, 300, 305, 307, 342, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 380, 381, 382, 383, 403;
firme producătoare de armament, muniţie şi material tehnic militar din ~: 342;
flota ~: 78;
forţele militare ale ~: 77;
tratate încheiate de ~: 18, 21, 36, 50, 52.
Rusiile, vezi *Rusia.*
Russ, Ludovic, medic român, şef al spitalului Comitetului de femei din Iaşi: 355.

S

Sabar, rîu, afluent al Argeşului: 92.
Sabin, Gheorghe, medic român, autor al lucrării « Amintiri din războiul independenţei»: 235.
Sabri paşa-kioi (Ţar Simeonovo), sat, azi în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 312.
Sachelarie, Otton, colonel. Comandant al Brigăzii 1 din Divizia 4 infanterie română: 310;
comandant al Brigăzii 2 din Divizia de rezervă: 234;
comandant al Brigăzii 1 din Divizia 2 infanterie română: 286, 290.
Saduk paşa, general, comandant al Brigăzii 5 din Divizia 2 otomană: 369.
Sadova, sat, azi comună în judeţul Dolj: 168.
Sadullah bei, om politic otoman, ambasador al imperiului otoman la Berlin: 373.
Sageanluk, vezi *Soghanli-Dagh.*
Saint-Germain en Laye, oraş în Franţa. Tratatul de la ~ semnat la 10/23 septembrie 1919 între puterile învingătoare în primul război mondial şi Austria: 406.
Sait paşa, om politic otoman, primul secretar al sultanului: 146.
Salcia, sat, azi comună în judeţul Mehedinţi: 134, 346.
Salisbury, Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil, marchiz de (n. 1830 — m. 1903), om politic şi diplomat englez: 381.
San Stefano, localitate, azi Yeşilköy, în provincia Istanbul, Turcia: 369, 373, 377, 383;
tratatul preliminar de la ~: 373, 375, 379, 380, 383.
Satu Mare, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Satu Mare: 357, 360.
Savfet (Savfet Mehmed) paşa (n. 1815 — m. 1883), om politic otoman, ministru de Externe al imperiului otoman (1876 — iulie 1877): 52, 93, 373.
Savopol, Constantin, sublocotenent în Regimentul 7 dorobanţi: 326.
Scheletti, Scarlat, general român, autor al lucrării « Adevărul istoric asupra Plevnei (1877—78)»: 188, 295, 296, 297.
Schilder-Schuldner, Iuri Ivanovici, general-locotenent, comandant al Diviziei 5 infanterie rusă: 149, 150, 152, 214.
Schneider-Creusot, întreprindere franceză de mine, forje, oţelării şi ateliere de construcţii de armament de artilerie şi cupole blindate, cu sedii la Creusot şi Paris: 399, 400.
Schumann, Maximilian, maior german, specialist în fortificaţii: 401.
Seaca, vezi *Seaca de Pădure.*
Seaca de Pădure, sat, azi comună în judeţul Dolj: 141.
Secula, Iudita, preşedintă a comitetului din Brad pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Selanovcea (blg. *Selanovţi)*, sat, azi în districtul Vraţa, R. P. Bulgaria: 171, 255, 256, 260, 261, 262, 263, 267, 269, 270.
Semeret Trestenik (Bălgarski Trestenik), vezi *Trestenik.*
Semiluna, vezi *Imperiul otoman.*
Senatul României: 50, 98, 99, 101, 109, 117, 118, 119, 121, 385.
Serbia: 37, 39, 41, 44, 45, 46, 48, 49, 111, 307, 308, 332, 333, 370, 371, 372, 375, 384, 398.
Serea, D. N., actor român: 352.
Server paşa (n. 1821 — m. 1886), om politic otoman, ministru de Externe al imperiului otoman (iulie 1877 — februarie 1878): 370, 371.
« *Serviciul credincios* », medalie instituită în 1877; se acorda tuturor militarilor şi civililor participanţi la războiul din 1877—1878: 379.
Seyfi, monitor fluvial otoman: 138.
« *Sf. Andrei* », primul ordin al Rusiei, instituit în 1698 de ţarul Petru I: 300.
« *Sf. Gheorghe* », ordin militar rusesc, instituit în 1769 de împărăteasa Ecaterina a II-a: 196, 223.
« *Sf. Vladimir* », ordin militar rusesc, instituit în 1782 de împărăteasa Ecaterina a II-a: 138.
Sfatul ostăşesc: 58.
Sibiu, oraş, azi municipiu, reşedinţa judeţului Sibiu: 49, 343, 356, 357, 358, 359, 360, 364.
Sighet, vezi *Sighetul Marmaţiei.*
Sighetul Marmaţiei, oraş, azi municipiu în judeţul Maramureş: 360.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Sighişoara, oraş, azi municipiu în judeţul Mureş: 360.
Silistra, cetate şi port la Dunăre, azi oraş, reşedinţa districtului Silistra, R.P.Bulgaria: 80, 84, 105, 313, 384;
gruparea otomană de la ~: 85;
paşa de ~: 16.
Siliştioara, localitate, azi în componenţa oraşului Corabia, judeţul Olt: 167, 168, 169, 170, 172, 175, 177.
Sinagovţi, sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 315.
Sinan paşa (n. ? — m. 1596), mare vizir al imperiului otoman între 1580 şi 1596. Campania condusă de ~ din 1595: 15.
Sion, George (n. 1822 — m. 1892), scriitor român: 352, 361.
Siret, rîu, afluent al Dunării: 92;
podul feroviar de peste ~: 93, 94.
Skit (blg. *Skăt)*, rîu, afluent al Ogostei: 255, 256, 262, 263, 270, 271, 272.
Skobelev, Mihail Dmitrievici (n. 1843 — m. 1882), general-maior, apoi general-locotenent: 101, 154, 404; comandant al avangărzii «Detaşamentului Imeretinski»: 186, 196, 199, 200, 206, 220, 246;
comandant al Diviziei 16 infanterie rusă şi al sectorului 4 al Armatei de investire: 251, 285, 287.
Škoda, uzină austriacă de armament, azi în R.S.Cehoslovacă. Tunuri sistem ~: 400.
Skomlea, sat, azi în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 328, 329.
Skravena, sat, azi comună în districtul Sofia, R.P.Bulgaria: 245.
Slatina, oraş, azi reşedinţa judeţului Olt: 101, 139, 363, 378, 379.
Slavoviţa, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 170.
Slăniceanu, George (n. 1835 — m. 1885), colonel: 86, 176; comandant al Diviziei de rezervă: 310;
detaşamentul comandat de ~ în bătălia Rahovei: 246, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 267, 268, 269, 270, 273, 274;
participant la consiliul de război din 11/23 aprilie 1877: 99;
şef al Statului major general al Marelui cartier general român: 90, 93, 103, 171.
Sliven, oraş, azi reşedinţa districtului Sliven, R. P. Bulgaria: 144.
Slivniţa, oraş, azi în districtul Sofia, R. P. Bulgaria: 333.
Slobozia, oraş, azi reşedinţa judeţului Ialomiţa: 101.
Smîrdan (blg. *Smărdan)*, sat, azi în componenţa localităţii Inova din districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 365.
Snyder, puşcă inventată de englezul Englander Snyder în 1865, calibru 14,5 mm: 83.
«*Socialistul*», gazetă socialistă românească, apărută la Bucureşti în 1877: 341.
Societatea centrală bulgară de binefacere, denumirea legală a Comitetului Central Revoluţionar Bulgar din Bucureşti: 102.
Societatea de aprovizionare a armatei ruse: 341, 366.
Societatea de Credit Urban Bucureşti: 30.
Societatea Financiară a României: 30.
Societatea literară, înfiinţată la 1/13 aprilie 1866; în 1867 a devenit Societatea Academică Română, iar din 1879 Academia Română: 32.
Societatea studenţilor în medicină, înfiinţată la 13/25 ianuarie 1875 la Bucureşti, condusă de socialişti (C. Stăuceanu, C. I. Istrati, Gh. Marincea); din 1876, prezidată de C. I. Istrati: 355.
Soghanli-Dagh (trc. *Soğanlı dağları)*, munţi în nord-estul Turciei: 160, 375.
Sofia: 10, 80, 134, 165, 198, 199, 231, 241, 243, 245, 246, 255, 280, 283, 288, 293, 298, 306, 315, 332, 333; trupele otomane de la ~: 85, 168.
Somovit, sat, azi comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 141, 257.
Spania: 301.
Spiroiu, Constantin, sublocotenent în Regimentul 4 dorobanţi: 264.
Split, oraş, azi reşedinţa districtului Split din R.S.Croaţia, R.S.F. Iugoslavia: 375.
Springer, Anton, colonel şi istoric austriac, autor al lucrării «Der russisch-türkische Krieg in Europa 1877—1878»: 217, 250, 267, 289, 294, 299, 313, 314, 327, 330, 331.
St.-Petersburg, vezi *Petersburg.*
Stan, Gheorghe, sergent în Batalionul 2 vînători: 218.
Stancu, Niţă, caporal în Regimentul 4 dorobanţi: 265.
Stari-Stambul, ramificaţie principală a braţului Chilia, la vărsarea Dunării în Marea Neagră: 374.
Statele Unite ale Americii: 398, 399.
Statul major domnesc, vezi *Statul major princiar.*
Statul major general al armatei române: 60, 61, 66, 87, 90, 93, 103, 176, 295, 307, 309, 312, 313, 334, 397.
Statul major princiar: 58, 60, 61.
Statul major român, vezi *Marele stat major al armatei române.*
Statul major rus, vezi *Marele stat major rus.*
Statul Român, vezi *România.*
Stănescu, Chivu, locotenent, comandant al companiei 1 din Regimentul 10 dorobanţi: 207, 210.
Stănescu, Haret, preşedinte al comitetului din Braşov pentru ajutorarea răniţilor: 358.
Stăneşti, sat, azi comună în judeţul Ilfov: 95.
Stănileşti, sat, azi comună în judeţul Vaslui. Lupta de la ~: 18.
Stăuceanu, C., student în medicină, socialist, iniţiator al «Grupului celor 14»: 355.
«*Steaua României*», ordin instituit la 10/22 mai 1877: 196, 327, 355, 365, 385.
Steyr, oraş în nordul Austriei. Fabrica de armament şi muniţii de la ~: 399.
Stîrcea, Manolache, om politic român din Bucovina: 361.
Stîrcea, Victor, om politic român din Bucovina: 361.
Stoika, Nicolae, căpitan (ulterior avansat pînă la gradul de general), comandant de baterie în Regimentul 3 artilerie român, autor al lucrării «Amintiri din războiul independenţei — 1877-1878»: 208.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Stoletov, Nikolai Grigorievici (n. 1834 — m. 1912), general-maior rus, comandant al trupelor de voluntari bulgari în războiul din 1877—1878: 102.
Stolipin, Arkadi Dmitrievici, general-locotenent rus, comandant al garnizoanei cetății Nicopol: 148, 151, 152, 153.
Stratfort, Canning de Redcliffe, lord, diplomat englez, trimis extraordinar și ambasador al Angliei la Constantinopol: 22.
Strîmtori, vezi *Bosfor* și *Dardanele*.
Strousberg, B. H., capitalist prusian; a luat în concesie construirea și exploatarea unor căi ferate din România: 125.
Strukov, Aleksandr Petrovici, general-maior din suita marelui duce Nicolae: 295.
Stuart, Dmitri Fiodorovici, baron, agent diplomatic și consul general al Rusiei în România (iulie 1876 — 1879): 47, 50, 87, 88, 113.
Sturdza, Dimitrie A. (n. 1833 — m. 1914), om politic român: 52.
Sublima Poartă, vezi *Imperiul otoman*.
Suceava, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 346, 352, 357, 361.
Suedia: 355.
Süleyman bei, locotenent-colonel, apoi colonel, comandant al trupelor din redutele otomane de la Opanez: 183.
Süleyman efendi, ofițer, comandant al trupelor otomane de la Belogradcik: 330, 335.
Süleyman (Süleyman Hüsnü) paşa (n. 1836 — m. 1884), mareșal. Comandant al Armatei otomane de Balcani (iulie — septembrie 1877): 160, 161, 246; comandant suprem al trupelor otomane din Balcani: 332, 333.
Sulina, district potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Surpăteanu, Ioan, medic român la una din ambulanțele «Crucii Roșii» din România: 355.
*Susurlu (*blg. *Bivolare)*, sat, azi în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 180, 192, 203, 243, 244.

Ş

Şahovskoi (Şahovski), Alekseı Ivanovici (n. 1821 — m. 1900), general-locotenent, comandant al Corpului 11 de armată rus: 80, 154.
Şcoala copiilor de trupă, înființată la Iași în 1863 cu scopul de a forma sergenți și subofițeri: 61.
Şcoala de băieți nr. 7 din Giurgiu: 352.
Şcoala de meserii din Craiova: 168, 343.
Şcoala militară din Țara Românească, înființată în 1847 la București: 58.
Şcoala militară provizornică din Moldova (Şcoala militară), înființată în 1856 la Iași: 58.
Şcoala militară de artilerie și geniu, înființată în 1881: 397.
Şcoala normală de scrimă, gimnastică și tragere la semn, înființată în 1864 la Iași: 61.
Şcoala de ofițeri din Principatele Unite, înființată în 1862 la București, prin unificarea celor două școli cu profil identic din Țara Românească și Moldova: 61.
Şcoala specială de cavalerie, înființată în 1883: 397.
Şcoala superioară de război, înființată în 1889: 397, 398.
Şeinovo, sat, azi comună în districtul Stara Zagora, R. P. Bulgaria: 332.
Şeptilici, Arcadie, căpitan, comandant al escadronului 4 călărași Suceava: 258.
Şerban Cantacuzino, domn al Țării Românești între 1678 și 1688: 16, 17, 18.
Şerban Vodă, vezi *Şerban Cantacuzino*.
Şestakov, ?, locotenent, comandant al șalupei rusești «Djighit»: 138.
Şevket paşa, general de divizie, comandant al trupelor otomane din zona Sofia — Orhanie: 241, 245.
Şipka, pas în Munții Balcani: 80, 144, 146, 173, 332.
Şipka, sat, azi comună în districtul Stara Zagora, R. P. Bulgaria: 85, 313, 332.
Şiştov (Şvştov), oraș și port la Dunăre, azi în districtul Veliko Tărnovo, R.P.Bulgaria: 80, 84, 139, 140, 141, 142, 143, 147, 180.
Şnitnikov, Nikolai Fiodorovici, general-maior, comandant al Diviziei 30 infanterie rusă: 285.
Şomcuța Mare, sat, azi comună în județul Maramureș: 361.
Şontu, George (n. 1851 — m. 1877), maior, comandant al batalionului 1 din Regimentul 10 dorobanți: 207, 208, 209, 210, 212, 223.
Stabul domnesc, vezi *Statul major princiar*.
Ştefan, vezi *Ştefan cel Mare*.
«*Ştefan cel Mare*», baterie de artilerie românească la vest de Calafat: 135.
Ştefan cel Mare, domn al Moldovei între 1457 și 1504: 10, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 172, 361, 411.
«*Ştefan cel Mare*», iaht intrat în dotarea flotilei române în 1868: 78.
Ştefănescu, Sache, colonel, comandant al ambulanței nr. 1 a «Crucii Roșii» din România: 355.
*Şumla (*blg. *Şumen)*, oraș, azi reședința districtului Şumen, R. P. Bulgaria: 80, 84, 246.
Şurcă, Mihail, locotenent în Regimentul 8 infanterie român: 211.
Şuvalov, Piotr Andreevici, diplomat rus, ambasador al Rusiei în Anglia: 381.

T

Tabacu, sat în județul Bolgrad, azi în regiunea Odesa din R. S. S. Ucraineană, U.R.S.S.: 98.
Tahir paşa, colonel, apoi general de brigadă. Comandant al trupelor din reduta otomană «Tahir»: 184; comandant al Diviziei 1 otomană: 280; conducător al construcției redutelor otomane de la Plevna: 181.
*Tahir-tabia (*trc. *Tahir tabyası)*, redută otomană la sud-est de Plevna: 184.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Talât (Talaat) bei, locotenent-colonel, comandant al trupelor din reduta otomană « Talât »: 184;
« Défense de Plevna » de ~: 240, 247, 283, 286, 288, 296.
Talât-tabia (trc. Talât tabyası), redută otomană la sud-vest de Plevna: 184.
Tarcău, sat, azi comună în județul Neamț. Fabrica de praf de pușcă de la ~: 343.
Tatargik, sat, azi Slana Bara, în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 314, 315, 316, 317, 319, 320, 326.
Tănase, Marin, soldat în Regimentul 6 infanterie român: 323.
Tănăsescu, Gheorghe, căpitan, comandant al escadronului 4 din Regimentului 8 călărași: 324.
Tăutul logofătul (n. ? — m. 1511), mare logofăt (1475—1510) al Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare și Bogdan al III-lea: 19.
Teatrul Național din București: 353.
Tecuci, oraș, azi municipiu în județul Galați: 350, 351, 352.
« *Telegraful* », gazetă apărută la București între 1871 și 1888: 43, 353.
« *Telegraful român* », periodic bisăptămînal cu profil politic, social, cultural și bisericesc; și-a început apariția la Sibiu în 1853: 356, 357.
Teleorman, județ potrivit împărțirii administrative în vigoare în 1877—1878: 347, 353.
Teliman, George, locotenent-colonel, comandant al Regimentului 4 infanterie român: 322.
Teliș, sat, azi comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 200, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 258, 403.
Tell, Christian (n. 1807 — m. 1884), general și om politic român, inițiator al societății secrete « Frăția »: 21.
Teodorescu, Ilie, sublocotenent în batalionul 1 din Regimentul 2 dorobanți: 320.
Teodorini, Nicolae, locotenent în Corpul de observație: 272.
Tesalia: 82, 373.
Teteven, localitate, azi oraș în districtul Lovcci, R.P.Bulgaria: 245.
Tevfik bei (paşa), colonel, apoi general de brigadă. Comandant al trupelor din reduta otomană « Arab »: 184;
comandant al Brigăzii 3 din Divizia 1 otomană: 286, 288.
« *The Times* », cotidian englez; și-a început apariția la Londra în 1785: 96.
Tieșeanu, I., român din Oravița, participant, la lupta pentru independență: 363.
Tighina, cetate, azi Benderî, oraș în R.S.S.Moldovenească, U.R.S.S.: 86, 347.
Timișoara, cetate și oraș, azi municipiu, reședința județului Timiș: 18, 358, 360.
Timoc (Timok), rîu, afluent al Dunării: 102, 164, 333, 364.
« *Timpul* », ziar apărut la București în 1876—1884, 1889—1900 și 1919—1922 ca organ oficial al Partidului Conservator: 43.
Tipografia laboratorilor români: 351.
Tipografia « Tiel & Weiss »: 351.
« *Tipograful român* », gazetă cu caracter profesional apărută la București în 1865—1867 și 1870—1871: 31.
Tisza, Kálmán, om politic ungur, prim-ministru și ministru de Interne al Austro-Ungariei: 356.
Tîrgoviște, oraș, azi municipiu, reședința județului Dîmbovița: 122, 378, 379;
fonderia de tunuri de lîngă ~: 61.
Tîrgu Jiu, oraș, azi municipiu, reședința județului Gorj: 123.
Tîrgu Mureș, oraș, azi municipiu, reședința județului Mureș: 360.
Tîrnava, rîu afluent al Mureșului: 357.
Tîrnek (blg. Tărneane), sat, azi în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 313, 315, 319.
Tîrnovo, oraș, azi Veliko Tărnovo, reședința districtului Veliko Tărnovo, R.P.Bulgaria: 85, 143, 144, 147, 246.
Toma, Gheorghe, soldat în Regimentul 5 infanterie român: 323.
Topolovița (blg. Topolovet), pîrîu, în districtul Vidin, R. P. Bulgaria: 316, 322.
Totleben, Eduard Ivanovici (n. 1818 — m. 1884), general-adjutant și inginer militar rus: 230;
adjunct al comandantului Armatei de vest (române și ruse): 241, 242;
adjunct al comandantului Armatei de investire: 247, 279, 285, 287, 291, 297, 306.
« *Totleben* », redută românească la nord de Opanez: 249.
Tracia: 160, 205.
Traian (Traianus Marcus Ulpius), împărat roman între 98 și 117: 361.
Trandafir, Vasile, sanitar la una din ambulanțele « Crucii Roșii » din România: 355.
Transilvania: 9, 11, 23, 32, 35, 177, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 387.
« *Transilvania* », redută românească la Calafat: 136.
Tratatul de pace de la Berlin din iulie 1878, vezi *Berlin.*
Tratatul preliminar de pace încheiat între Rusia și imperiul otoman la 19 februarie/3 martie 1878, vezi *San Stefano.*
« *Trecerea Dunării* », medalie comemorativă instituită în martie 1878; se acorda tuturor militarilor și civililor, participanți la războiul din 1877—1878: 379, 385.
Trestenik (blg. Bălgarski Trăstenik), sat, azi Trestenik, comună în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 170, 171, 198, 240, 241.
Trestenik (blg. Turski Trăstenik), sat, azi Slaveanovo, comună în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 149, 246.
Trianon, numele a două palate de la Versailles (Franța). Tratatul de la ~ încheiat la 4/17 iunie 1920 între puterile învingătoare în primul război mondial și Ungaria: 406.
Trina (blg. Tărnene), sat, azi în districtul Pleven, R. P. Bulgaria: 241, 246, 252, 282, 288, 291.
Troian (blg. Troianski prohod), pas în Munții Balcani: 178.
Tuceniţa, pîrîu, afluent al Vidului: 181, 184, 200, 231, 243, 251, 285.
Tuceniţa, sat, azi în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 184, 284.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Tudor, vezi *Vladimirescu, Tudor.*
«*Tudor*», redută românească la nord de Griviţa: 249.
Tulcea, district potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 374.
Tulcea, port la Dunăre, azi municipiu, reşedinţa judeţului Tulcea: 139, 386.
Turbatu, sat, azi Cetatea, în componenţa comunei Fraţeşti, judeţul Ilfov: 95.
Turcia: 336.
Turcia, vezi *Imperiul otoman.*
Turda, oraş, azi municipiu în judeţul Cluj: 358.
Turda-Arieş, comitat în Transilvania în perioada ocupaţiei austro-ungare: 356.
Turno, vezi *Turnu Măgurele.*
Turnu, cetate în Ţara Românească, situată la confluenţa Oltului cu Dunărea. Raiaua ~: 16.
«*Turnu*», redută românească la nord-vest de Verbiţa: 249.
Turnu Măgurele, localitate şi port la Dunăre, azi municipiu în judeţul Teleorman: 92, 98, 100, 139, 143, 145, 148, 149, 164, 345, 354;
bateriile române de la ~: 145;
depozitele de subzistenţe şi furaje de la ~: 344;
fortificaţiile române de la ~: 74.
Turnu Severin, localitate şi port la Dunăre, azi municipiul Drobeta-Turnu Severin, reşedinţa judeţului Mehedinţi: 122, 345, 354, 378.
*Turtucaia (*blg. *Tutrakan)*, oraş şi port la Dunăre, azi în districtul Silistra, R.P.Bulgaria: 95, 106, 405.
Tutolmin, I. F., colonel, comandant al Brigăzii de cazaci de Caucaz: 145.
Tutova, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 353.
Tutulea, Ion, soldat în Regimentul 4 dorobanţi: 265.

Ţ

*Ţara Munteneasc*ă, vezi *Ţara Românească.*
Ţara Năsăudului, vezi *Năsăud.*
Ţara Românească: 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 94, 102, 122, 131, 344, 372, 376, 391.
«*Ţarevna*», şalupă rusească: 137.
Ţarigrad, vezi *Constantinopol.*
Ţiglina, înălţime la sud-est de Galaţi, azi cartier al municipiului Galaţi. Reduta de pe ~: 94.

U

Ulcinj, localitate, azi în R. S. Muntenegru, R.S.F.Iugoslavia: 333.
Ulescu, Constantin, sublocotenent în batalionul 1 din Regimentul 8 infanterie român: 210.
Ulescu, Eftimie, maior, comandant al batalionului 2 din Regimentul 6 infanterie român: 322, 323, 325.
Ungaria, vezi *Austro-Ungaria.*
Ungaria: 9, 408.
Ungheni, localitate în Basarabia, azi în R.S.S. Moldovenească, U.R.S.S.: 352.
Ungheni, sat, azi în componenţa comunei Bosia, judeţul Iaşi: 98, 102.
Uniunea Sovietică (Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste): 408.
Ursulescu, Nicolae, medic la una din ambulanţele «Crucii Roşii» din România: 355.

V

Vadin (Dolni Vadin), sat, azi în districtul Vraţa, R.P.Bulgaria: 171;
lupta de la ~: 258, 259, 260, 261, 262, 267.
Valahia, vezi *Ţara Românească.*
Valahia Mică, vezi *Oltenia.*
Valter-Mărăcineanu, Nicolae (n. 1840 — m. 1877), căpitan, comandant al batalionului 2 din Regimentul 8 infanterie român: 208, 209, 210, 212, 223.
Vancea, N.C., impiegat în gara Ungheni (Basarabia): 352.
Vannovski, Piotr Semionovici (n. 1822 — m. 1904), general-adjutant, comandant al Corpului 12 de armată rus: 80.
Vardim, sat, azi în districtul Veliko Tărnovo, R.P.Bulgaria: 143.
Varna, oraş şi port la Marea Neagră, azi reşedinţa districtului Varna, R.P.Bulgaria: 80, 84, 375;
lupta de la ~: 10.
Vartiadi, Panait, maior, comandant de baterie de artilerie română: 290.
Vasilco, Alexandru, om politic român din Bucovina: 361.
Vasilco, Catinca, membră a unui comitet din Bucovina pentru ajutorarea răniţilor: 361.
Vasile, Ion, caporal în Regimentul 9 dorobanţi: 325.
Vasile Lupu, domn al Moldovei între 1634 şi 1653: 19.
Vasiliu, Zamfir, căpitan, comandant al batalionului 1 din Regimentul 7 infanterie român: 238.
Vaslui, localitate, azi oraş, reşedinţa judeţului Vaslui: 101, 123;
victoria oştirii lui Ştefan cel Mare de la ~: 11, 13, 16, 108, 302.
Văcărescu, Teodor C. (n. 1842 — m. 1914), colonel în rezervă, autor al lucrării «Luptele românilor în resbelul din 1877—1878»: 38, 177, 190, 210, 291, 293, 299, 347.
Vălcedrăm, sat, azi oraş în districtul Mihailovgrad, R. P. Bulgaria: 147.
Vedea, rîu, afluent al Dunării: 132.
Vegezzi-Ruscalla, ?, diplomat italian, sprijinitor al unirii principatelor: 23.
Veli bei, colonel de stat major din armata otomană: 240.
Veliaminov, Nikolai Nikolaevici, general-maior, apoi general-locotenent, comandant al Diviziei 31 infanterie rusă: 141, 142.
Verbiceanu, Vasile, sublocotenent în Regimentul 9 dorobanţi: 325.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

« *Verbiţa*», redută românească la nord de Verbiţa: 247.
*Verbiţa (*blg. *Vărbiţa)*, sat, azi în districtul Pleven, R.P.Bulgaria: 178, 180, 188, 191, 199, 202, 232, 238, 285, 344.
Vernescu, Gheorghe (n. 1833 — m. 1899), om politic român, ministru de Interne (1876 — ianuarie 1877): 52.
Veysel paşa, general de divizie, comandant al forţelor otomane din zona Şipka — Şeinovo: 332.
*Vid (*blg. *Vit)*, riu, afluent al Dunării: 144, 165, 169, 170, 171, 172, 175, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 188, 198, 199, 200, 231, 232, 239, 242, 243, 247, 250, 252, 256, 257, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 291, 293.
Vidbol, sat, azi în componenţa localităţii Dunavţi în districtul Vidin, R.P.Bulgaria: 147, 313, 314, 315, 316.
Vidin, cetate, oraş şi port la Dunăre, azi reşedinţa districtului Vidin, R. P. Bulgaria: 83, 94, 102, 106, 112, 134, 135, 136, 145, 146, 149, 152, 165, 167, 168, 169, 171, 181, 231, 246, 255, 256, 260, 261, 262, 263, 269, 270, 272, 274, 298, 303, 306, 307, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 336, 360, 377, 378, 385, 402, 411;
fortificaţiile otomane de la ~: 39, 313, 314, 317;
gruparea otomană de la ~: 80, 84, 85, 147;
încercuirea ~ de trupele române: 314, 319.
Viena, 34, 36, 92, 125, 127, 223, 250, 256, 359, 360, 364, 379, 380, 381, 393, 399;
lupta de sub zidurile ~ din 1683: 16.
Vilara, Ioan, medic în Regimentul 13 dorobanţi: 196.
« *Virtutea militară*», medalie românească instituită la 24 mai/5 iunie 1877; se acorda gradelor militare şi asimilaţilor: 196, 250.
« *Virtutea Militară*», spital în judeţul Roman: 354.
Viţeul de Sus, localitate, azi oraş în judeţul Maramureş: 363.
Viştea, sat, azi comună în judeţul Braşov: 360.
Vîlcea, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 350, 351.
Vilcov, localitate, azi Vilkovo, în regiunea Odesa din R.S.S.Ucraineană, U.R.S.S.: 352.
Vîrciorova, localitate, azi în componenţa municipiului Drobeta-Turnu Severin: 45, 131.
Vlad Dracul, domn al Ţării Româneşti în 1436—1442 şi 1443—1447: 10.
Vlad Ţepeş, domn al Ţării Româneşti în 1448, 1456—1462 şi 1476: 10.
Vladimirescu, Tudor (n. 1780 ? — m. 1821), om politic român, organizator şi conducător al revoluţiei de la 1821: 16, 19, 20, 56, 411.
Vladislav I, domn al Ţării Româneşti între 1364 şi 1377: 9.
Vlahuţă, Alexandru (n. 1858 — m. 1919), scriitor şi publicist român: 177.
Vlaicu, Aurel (n. 1882 — m. 1913), constructor de avioane, inventator şi pilot român, unul din pionierii aviaţiei mondiale: 402.
Vlaicu Vodă, vezi *Vladislav I.*
Vlaşca, judeţ potrivit împărţirii administrative în vigoare în 1877—1878: 105, 347.
Vlădescu, Matei, colonel, comandant al Brigăzii 1 din Divizia 3 infanterie română: 310.
Voinescu, Sergiu, locotenent-colonel, şef de stat major al Diviziei 4 infanterie română: 193, 214, 217, 261.
Vrani, sat, azi comună în judeţul Caraş-Severin: 361.
Vranje, oraş, azi reşedinţa districtului Leskovac din R. S. Serbia, R.S.F.Iugoslavia: 333.
Vrata, sat, azi în componenţa comunei Gîrla Mare, judeţul Mehedinţi: 134.
Vraţa, oraş, azi reşedinţa districtului Vraţa, R.P.Bulgaria: 245.
Vuia, Traian (n. 1872 — m. 1953), inventator român; în 1906 a realizat primul zbor din lume exclusiv cu mijloace proprii de bord ale aparatului: 402.

W

Wächter, Friedrich, în 1877 sub ocupaţia austro-ungară a Transilvaniei, comite al Sibiului: 359.
Wanty, Emile, general şi istoric militar belgian: 404.
Wilhelm I, rege al Prusiei (1861—1888) şi împărat al Germaniei (1871—1888): 300.
Winchester, puşcă inventată de americanul Oliver Fischer Winchester în 1860, calibru 11,4 mm: 83, 210.

X

Xenopol, Alexandru D. (n. 1847 — m. 1920), istoric, sociolog, economist şi filozof român: 341.

Y

Yunus bei, colonel. Comandant al Brigăzii 2 din Divizia 1 otomană: 286;
comandant al trupelor din reduta otomană « Yunus »: 184.
*Yunus-tabia (*trc. *Yunus tabyası)*, redută otomană la sud-vest de Plevna: 184.

Z

Zaharia, Nicolae, soldat în Regimentul 1 infanterie român: 272.
Zaječar, oraş, reşedinţa districtului Zaječar, din R.S.Serbia, R.S.F.Iugoslavia: 333.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Zimmerman, Apolon Ernestovici (n. 1825 — m. 1884), general-locotenent, comandant al Corpului 14 de armată rus: 81, 138.
Zimnicea, localitate şi port la Dunăre, azi oraş în judeţul Teleorman: 80, 137, 139, 140, 141, 143, 169.
Zlatiţa, localitate, azi oraş în districtul Sofia, R. P. Bulgaria: 85.
Zotov, Pavel Dmitrievici (n. 1824 — m. 1879), general-locotenent. Comandant al Corpului 4 de armată rus: 81, 153;
comandant al Armatei (ruse) de vest: 166, 171, 186, 203;
şef al statului major al Armatei de vest (române şi ruse): 174, 177, 229, 232, 239, 241 242;
comandant al sectorului 3 al Armatei de investire: 251.
Zotta, Iancu (n. 1840 — m. 1896), om politic român din Bucovina: 361.
Zotta, Victoria, membră a unui comitet din Bucovina pentru ajutorarea răniţilor : 361.

«26 *aprilie*», redută românească la Calafat : 136.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

ROMANIA'S WAR OF INDEPENDENCE 1877—1878

In the course of their bi-millenary history, the Romanians — a neo-Latin people resulting from the mingling of the Geto-Dacian ethnic element with the Roman one — have always aspired to become an independent state. The Romanian Middle Ages, covering the 10th—18th centuries, was marked both by the formation and consolidation of the three states in the Carpathian-Danubian area — Transylvania, Moldavia and Wallachia — and by a period of a long series of wars waged by the Romanians to defend their independence, and later on the regain it and get rid of any dependency of the surrounding Great Powers. The efforts made by the Romanian people to gain their autonomy permanently interweaved with those aiming at unifying the territories they had always inhabited and at forming the national state within its natural borders. To attain these organically linked ideals the Romanian people fought heavy battles and made every sacrifice.

The Ottoman suzerainty, dating from the 15th century, and Russia's protectorate, officially set up in 1829 by virtue of the Adrianople Peace, on which the "guarantee" of the European Great Powers was superposed after the Crimean War (1856), were a drag upon the social-political development of the Romanian state, impeding the assertion of the Romanian state as an independent entity nourishing legitimate aspirations to a dignified, free and independent life.

In 1859 the national modern state was born, resulting from the union of Moldavia and Wallachia, taking the age-old name of Romania that had been given by the inhabitants' forerunners to the territories they used to live in from time immemorial. This marked a first stage in the process of state unification.

Gradually, through a sustained indefatigable diplomatic activity, Romania was ever more present in the international arena, and succeeded in obtaining, in her relationships with other countries, a treatment tantamount to a *de facto* acknowledgement of her independence. Nevertheless, the complete elimination of Ottoman suzerainty and of the protectorate regime of the Great Powers had become a decisive objective necessity for the material and spiritual prosperity of the Romanian nation.

As a consequence of objective historical necessities, the fight for liberty, independence and national unity was raised to a higher level, so that, in less than two decades after the Union, the Romanians passed to national-liberating general armed actions with a view to liquidating the last vestiges of Ottoman domination and of the Great Powers' protectorship.

The war for the gaining of full independence in 1877—1878 marked a crucial moment in the process of making modern Romania and completing national and

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

state unity. It had a righteous character, of national liberation, fully justified from the historical viewpoint, understood as such and upheld by the Romanian people as a whole.

The proclamation of Romania's independence on May 9, 1877, an expression of the Romanian nation's free will, was accomplished under the circumstances of a crisis of the Ottoman domination in the Balkans, worsened by the intensification of the liberation movement of the oppressed peoples in the area, and by the outbreak of the Russian-Ottoman war of 1877.

After having vainly tried to determine the ruling circles in Constantinople to settle the dispute through negociations, the Romanian government realized that full independence of the country could not be sanctioned otherwise than militarily. Consequently, it was led to look for a military alliance with Russia, whose interests in South-East Europe implied the undermining of the Ottoman Empire. On April 4/16, 1877, after sustained negociations, a Romanian-Russian convention was concluded in Bucharest by virtue of which the government in St. Petersburg was allowed free passage of its armies towards the Balkans across Romania. It undertook to "observe the political rights of the Romanian State, such as they are stipulated in the domestic laws and existing treaties, as well as to maintain and defend the present integrity of Romania".

Two days later, on April 6/18, the Romanian government decreed a general call-up in view of ensuring the country against possible attacks launched by the Porte. At the same time, it was decided that the whole Romanian army — which in the course of the call-up had been articulated in two army corps, each one made up of two divisions — should execute the strategic covering of the Danube, at that time the frontier between Romania and the Ottoman Empire: the 1st Army Corps (1st and 2nd Divisions) in Oltenia (Wallachia Minor) — a territory situated west of the Olt river —, having the task to prevent a pentration of the Ottoman forces from the north-western area of the new Balkan theatre of war, and especially from the great fortress of Vidin; the 2nd Army Corps (3rd and 4th Divisions) in Bucharest and in the area contiguous to it, to deny the possible advance of the Ottoman troops displayed in the north-eastern area of the theatre, particularly in Rusciuk and Turtucaia on the Danube, too.

On April 11/23 the Tsarist armies set foot on the Romanian territory, and made for the Danube in three directions. The following day the Russian government declared war to the Porte.

Over the last decade of April the Ottoman artillery opened fire against the Romanian localities situated on the northern bank of the Danube, while other localities had been laid waste by detachments of Bashibazouks and Circassians. Under such circumstances, the Romanian army was given the order to answer any aggressive acts.

On April 29 — 30/May 11—12, the two legislative chambers proclaimed Romania's belligerence towards the Ottoman Empire, which was but an *ipso facto* confirmation of the elimination of dependency relations. However, the solemn sanctioning of the new status wished for by the country came on May 9/21, 1877, when, summoned in an extraordinary meeting, the Romanian parliament proclaimed the absolute independence of the country. "We are independent, we are an autonomous /. . . / free and independent nation" — Romania's Foreign Minister Mihail Kogăl-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

niceanu declared on that occasion. In a motion, in actual fact unanimously adopted by deputies and senators, note was taken that "the war between Romania and Turkey, our relations with the Porte broken off and the absolute independence of Romania have been officially sanctioned".

Ever since the Russian army was massing troops north of the Danube, Romania proposed a cooperation between her army and the Russian one in the battles to come. However, the St. Petersburg government, staking on an easy victory in the Balkans and wishing not to committ itself politically towards Romania, turned down the proposal. Nevertheless, ever since the beginning of hostilities. the Tsarist government had often to turn to the Romanian army for help. Thus, the four Romanian divisions (that had been regrouped in Oltenia) executed the covering of the right flank and rear of the Russian forces against the Ottoman groupment between the Western Balkans and the Danube. Romanian units helped the Russian troops to force a crossing of the Danube in the Zimnicea-Şiştov area, and later to take hold of the fortress of Nicople.

Following serious defeats suffered at Plevna in July 1877, the High Command of the Russian forces in the Balkan Peninsula insistently asked Carol I, Prince of Romania, that the Romanian army urgently cross south of the Danube. In a telegram of July 19/31, 1877, Grand Duke Nicholas, the Tsar's brother, wrote: "The Turks, gathering the broadest masses of troops at Plevna, are playing havoc with us. Please effect a junction, demonstration, and, if possible, a crossing over the Danube as you wish, between the Jiu river and Corabia. This demonstration is absolutely necessary in order to facilitate my movements".

The government in Bucharest, headed by Ion C. Brătianu, answered in the affirmative and decided that the main body of the Romanian army immediately cross the Danube, Following negociations, it was agreed that the Romanian troops were to be directed against the Ottoman groupment at Plevna, with a view to operating — united as they were, for the greatest part, under their own command — in the north-eastern sector of the dispositions in front of the fortress held by the Ottomans. United within the framework of the "Western Army", Romanian and Russian forces in the Plevna area were put under the command in chief of Romania's Prince Carol, who had the Russian General Zotov as Chief of Staff (subsequently, General Totleben from Russia was appointed Deputy Commander, while Prince Imeretinski, Chief of Staff).

The Romanian forces that passed south of the Danube consisted of three divisions — articulated in 41 infantry battalions, 32 cavalry squadrons, 18 artillery batteries, and 5 companies of engineers with a total strength of 38,000 military, 7,000 horses and 108 guns. After having crossed the river, the Romanian troops advanced in several columns towards Plevna and took hold of the attack positions in front of the Ottoman redoubts near Grivița, Opanez and Bukov.

The command of the Romanian and Russian troops decided to give a new battle — the third one — against the Ottoman groupment at Plevna at the end of August/beginning of September. The plan worked out by Prince Carol and his staff stipulated three simultaneous convergent blows; on the right, the Romanian army; in the centre, between the Grivița and Tucenița rivers — the 9th and 4th Russian Corps; on the left — a Russian detachment of the strength of about an army corps. Two detachments of Romanian and Russian cavalry were ensuring the flanks of the whole disposition.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

The Ottoman groupment at Plevna was made up of 46 battalions, 19 squadrons (about 50,000 military) and 72 guns. It was Osman Pasha who was in command of the groupment, considered to be one of the most energetic and skillful Ottoman generals.

On August 30/September 12, after four days' artillery preparations, the Romanian and Russian troops started the offensive against Plevna.

The attack columns of the 3rd Romanian Division (having four battalions in the first echelon) advanced through the valley of the Bukov towards Grivița No. 2 redoubt. Launching an impetuous attack, the first two battalions succeeded in penetrating to the advanced entrenchments of the redoubt. However, as they had not been supported by artillery fire and some reserves action, they suffered heavy losses, and, despite the heroism of the fighters, were compelled to withdraw; Major George Șonțu and Captain Nicolae Valter Mărăcineanu, commanders of the battalions, lost their lives while leading their men.

Concurrently, the columns of the 4th Romanian Division stormed Grivița No.1 redoubt. The attack was repeated three times, but an intense fire from the fortification obliged the Romanian fighters to turn back on their starting positions. At 6 p.m., after a new regrouping, the 4th Division resumed the attack on a broader front, conjointly with the outflanking manoeuvre carried out by two battalions of the 9th Russian Corps. The fierce resistance of the Ottoman defenders, protected as they were by strong fortifications, was finally broken. After carrying the redoubt, the Romanian forces tenaciously resisted the counterattacks of the Ottomans. The casualties suffered by the Romanian army in this battle amounted to 2,564 killed and wounded.

As for the other sectors, the Russian troops, though fighting valiantly and suffering extremely heavy losses, failed to attain any of the envisaged aims; two redoubts carried by the groupment under command of Russian General Skobeleff were lost the following day.

Reaching to the conclusion that the fortified area of Plevna could not be conquered by direct assaults on the redoubts, Romanian and Russian High Commands decided to accomplish the encircling of the place and force the Ottoman troops — thereby deprived of the possibility to complete their effectives and be provided with ammunition and food — to surrender. In September-October, in order to fulfil the encirclement plan, adequate changes were operated in the disposition of the troops, the execution of some engineering works intensified, while some ways of access towards Plevna were intercepted.

Meanwhile, some of the Romanian units engaged in a bloody battle for the carrying of Rahova fortress. Located as it was on the southern bank of the Danube, this fortified place represented a permanent danger, for the Ottoman groupment there could any time use it as a base for operations against the rear and flank of the allied troops storming Plevna. The attack launched against Rahova started on the morning of November 7/19; the Romanian soldiers succeeded in besieging from three sides the main redoubt that was barring the way towards the citadel, but the fall of the dark led to stopping the fights of that day. Owing to the losses suffered, the Ottoman command ordered the abandoning of Rahova and the withdrawal towards Vidin during the night of November 8/20 to 9/21. The Romanian cavalry immediately began the chase, inflicted heavy casualties upon the enemy troops, took prisoners and captured a part of the convoys. The carrying of Rahova was of great consequence

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

for the subsequent development of the campaign, particularly as it ensured the communications of the allied troops besieging Plevna and completely isolated the Ottoman groupment at Vidin.

Lacking supplies, Osman Pasha, Commander of the Ottoman groupment at Plevna, decided at the end of November 1877 to break the encirclement ring and force his way towards Sofia. On the morning of November 28/December 10, 1877, in keeping with a minutely worked out plan, the Ottoman forces launched an attack by surprise against the western sector of the encirclement that had been occupied, following a previous regroupment, by Russian and Romanian troops; at the beginning, the besieged succeeded in breaking through the first defensive Russian line, but subsequently, due to lack of supplies, they were repelled. Meanwhile, the Romanian troops in the north-eastern sector of the blocade quickly effected the carrying of Grivița No. 2 redoubt and of the fortifications at Opanez; then they were the first to enter the town of Plevna and compelled the enemy to lay down the arms by dealing successive blows to their rear in cooperation with the Russian forces. The same day in the afternoon, the whole Ottoman garrison in Plevna surrendered. Ten pashas, 2,128 officers and about 42,000 soldiers were taken prisoners by the Romanian and Russian troops, while 77 guns and a great amount of munitions and war materiel were captured.

After the capitulation of the Ottoman groupment at Plevna, it devolved upon the Romanian troops to annihilate the enemy forces in the north-western part of the war theatre, particularly those in the Vidin area. Concurrently, changes were effected in the strategic organization of the Romanian army, through the establishment of the Western Corps, made up of three divisions.

The Ottomans had built a strong belt of fortifications there following the line of the localities of Kapitanovcea, Inova, Smîrdan, Novoselce and Tatargik. The fortress of Belogradcik was in the same strategic zone of operations.

On the morning of January 12/24, 1878, the Romanian units launched a general attack on convergent directions with a view to carrying the outer belt of fortifications and to breaking a way towards Vidin. The 4th Romanian Infantry Division was assigned the task to carry Tatargik; in the centre, the 1st Division — the Ottoman positions at Novoselce; on the left, the 2nd Division — the strong redoubts of Smîrdan and Inova. In spite of the dense fog of that morning, a preparatory artillery fire was executed for two hours, which the Romanian batteries on the left bank of the Danube also participated in. The battles fought by the Romanian army ended after two days in a full success. The Ottoman troops lost about 1,000 killed and wounded, 300 prisoners, four guns and a stand of colours. Romanian casualties amounted to 238 killed and 370 wounded, of which 11 officers.

For nine days the fortress of Vidin had been the target of heavy Romanian bombardments from either bank of the Danube with 148 fire mouths. As a truce was concluded between Russia and the Porte, the fortresses of Vidin and Belogradcik surrendered to the Romanian troops which held them until the end of March 1878, when they turned back to their country.

Under these circumstances, negociations were opened between representatives of the Tsarist and Ottoman empires and the Peace Treaty of San Stefano was concluded on February 19/March 3, 1878. The treaty sanctioned Romania's independence

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

and paved the way for the reinstatement within its boundaries of Dobrudja, an ancient Romanian province on the seacoast. At the same time, it further stipulated the independence of Serbia and Montenegro, the establishment of an autonomous principality of Bulgaria within the Ottoman Empire and, on the same terms, the autonomy of Bosnia and Herzegovina. Russia annexed some areas in Asia Minor from the Ottoman Empire, while from Romania she reannexed the three districts east of the Prut river — Cahul, Ismail and Bolgrad, which the Tsarist Empire had retroceded by virtue of the Paris Treaty of 1856.

The Berlin Congress of June-July, 1878, summoned in order that the rival Great Powers reached a compromise, modified some of the clauses of the San Stefano Treaty. Romania's representatives, Prime Minister Ion C. Brătianu and Foreign Minister Mihail Kogălniceanu, were accepted at the Congress only to set forth the Romanian viewpoint. Their references to the content of the Russian-Romanian Convention of April 4/16, 1877, relating to observance of the integrity of Romania's territory, were not taken into account. The Congress acknowledged the legitimacy of the decision of the Romanian people's free will, taken on May 9, 1877 — the proclamation of the independence — and sanctioned the restoration of Dobrudja to the motherland.

If referred to the number of population and the economic resources of the country, Romania's effort in the anti-Ottoman war of 1877—1878 was rather significant. For this war about 100,000 military were called up, from which 58,700 were assigned to the field army (38,000 fought in the Balkans, while 20,700 were involved in operations from the northern bank of the Danube). Romania's casualties amounted to about 10,000 (killed, wounded and missing).

The war enjoyed the unanimous support of the Romanian people, both from the free part of Romania and the provinces under different foreign rule. According to estimations made in 1879, only the gifts offered by the population, in money or in kind, exceeded nine million lei, which represented more than two thirds of the Romanian Ministry of War budget for the 1877 FY. To this, official requisitions in food, fodder and means of transport should be added, the value of which amounted to 12 million lei.

The heroism proved by the Romanian soldiers at Plevna, Rahova, Vidin, and on the northern bank of the Danube, in Romania, roused eulogistic appreciations on the part of the foreign observers, many of them having been witnesses to the feats which they reported of. It is the case, for instance, of Lachman, a correspondent of Swiss and North-American newspapers, who, being on the battlefield at Plevna, reported in a letter published by the Romanian press, too: "I should have never believed to witness such bravery with a body of soldiers that did not know the baptism of fire so far /. . . / The Romanian army deserves being placed alongside any other army in Europe and any country could be proud of her soldiers and officers who gave such brilliant proofs of valour". "At Plevna, the Romanians fought like lions and reaped the laurels of victory", *Londoner Journal* said, while the Belgian newspaper *Le Nord* was making the following reflections upon the carrying of Rahova fortress: "By these acts of bravery, the young Romanian troops gave another proof, added to many others of the same splendour, of the fact that they rank as high as most experimented armies".

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Eulogistic appreciations of the Romanian army and of its commanders were also made by Tsar Alexander II and various high commanders of the Russian army. In a telegram sent to Prince Carol after the carrying of Plevna, Tsar Alexander II stated: "The result was excelent and I am glad of the brilliant part taken in it by Your Highness'army". "The glamourous results obtained at Plevna — Grand Duke Nicholas wrote to Romania's Prince — are greatly due to the cooperation of the brave Romanian army".

After hostilities came to an end, a great many foreign publications continued to bring forth Romania's contribution to the war, appreciated as a strong argument in the struggle aiming at obtaining acknowledgement of her independence by the Great Powers. "The Romanians — the Belgian gazette *Le Bien Public* wrote — fought bravely: they took part in the encirclement of Plevna and the ultimate defeat of Osman Pasha which decided the result of the campaign; they proved, in the wartime, as well as in time of peace, their right to exist as an independent nation". At the same time, speaking of the bravery shown by the Romanians at Plevna, the commentator of the Spanish review *La ilustración española y americana* said that they are "a young nation which through her heroism won and deserved to be free and independent. We, the Latins of the West — the author concluded — have to cheer with pride the Latins at the Danube, who fought like heroes. We have to greet the dorobantzi* who launched a bayonet charge upon the terrible redoubts at Grivița".

The feats accomplished by the Romanian soldiers in the 1877—1878 war considerably enriched the fighting traditions of the Romanian army, which, as President of the Socialist Republic of Romania, Nicolae Ceaușescu, said "has always been, along centuries, an army for the defence of the people's existence, of the national independence. It has always played and active part in the great historical events that led to the formation of a unitary national state".

Concurrently, the common fights carried against the Ottoman domination contributed to develop friendship between the Balkan peoples, between Romanian and Russian soldiers, who marked together pages of bravery and heroism.

The achievement of full independence — an outcome of the Romanian people's firm wish for liberty and independence, who proved once more their great combat capacity — was a new and powerful impulse for the economic and social development of the country; it had a deep impact upon the entire historical evolution of Romania along the road of social and national progress.

° Infantrymen of the territorial army.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

LA ROUMANIE DANS LA GUERRE D'INDÉPENDANCE 1877—1878

Au cours de leur histoire deux fois millénaire, les Roumains — peuple néo-latin résulté de la fusion de l'élément ethnique géto-dace et romain — ont aspiré toujours à une vie étatique indépendante. Le moyen âge roumain, qu'on pourrait délimiter par le Xe et le XVIIIe siècles, représente aussi bien l'époque où se sont constitués et consolidés les trois Etats de l'espace carpato-danubien — la Transylvanie, la Moldavie et la Valachie — que la période d'une longue suite de guerres que les Roumains ont menées pour défendre leur indépendance et, plus tard, pour la reconquérir et s'affranchir de toute dépendance de grandes puissances environnantes. Les efforts fournis par le peuple roumain aux fins de la reconquête de l'indépendance se sont incessamment entrelacés à ceux qui visaient à l'unification des territoires qu'il avait depuis toujours habités et à la réalisation de l'Etat national dans les limites de ses frontières naturelles. Pour pouvoir réaliser ces idéals, qui se trouvaient en connexion organique, le peuple roumain a dû livrer de durs combats et s'imposer d'innombrables sacrifices.

La suzeraineté ottomane, qui durait depuis le XVe siècle, et le protectorat russe instauré officiellement en 1829 par la paix d'Andrinople, par-dessus desquels s'est superposée, après la guerre de Crimée (1856), « la garantie » des grandes puissances européennes, ont entravé le développement socio-politique de l'Etat roumain et ont constitué un obstacle devant l'affirmation de la nation roumaine comme entité autonome qui avait des aspirations légitimes à une existence digne, libre et indépendante.

En 1859, l'union de la Moldavie et de la Valachie fit naître l'Etat national moderne, qui se donna le nom historique par lequel les gens du pays désignaient les contrées qu'ils habitaient de temps immémorial — la Roumanie. Ce moment historique marqua la première étape du processus d'unification étatique de la nation roumaine.

L'activité diplomatique sans répit de la Roumanie affirma progressivement sa présence dans la vie internationale et réussit à obtenir, dans ses rapports avec d'autres Etats, un traitement similaire à une reconnaissance de facto de son indépendance. Toutefois, se dégager totalement de la suzeraineté ottomane et du régime de « garanties » exercé par les grandes puissances devint une nécessité objective décisive pour un véritable essor des forces matérielles et spirituelles de l'Etat roumain, pour l'avance sans entrave du pays dans la voie de la civilisation et du progrès.

En tant que conséquence naturelle des nécessités historiques légitimes, la lutte pour la liberté, l'indépendance et l'unité nationale s'éleva à un degré supérieur; à peine deux décennies se sont-elles écoulées après l'union que les Roumains parvinrent à une

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

action armée générale nationale d'affranchissement destinée à liquider les derniers vestiges de la domination ottomane et du protectorat des grandes puissances.

La guerre pour la conquête de l'indépendance absolue de 1877—1878 marqua un moment crucial dans le processus d'édification de la Roumanie moderne et de parachèvement de l'unité nationale et étatique. Ce fut une guerre juste de libération nationale, tout à fait avalisée historiquement, considérée comme telle par tout le peuple roumain et bénéficiant de son entier consentement.

La proclamation de l'indépendance de la Roumanie le 9 mai 1877, un acte de volonté de la nation roumaine, eut lieu dans le contexte de la crise de la domination ottomane dans les Balkans, accentuée par l'intensification du mouvement de libération des peuples opprimés de la zone, ainsi que par le déclenchement de la guerre russo-ottomane de 1877.

Après avoir essayé, sans succès, de convaincre les milieux dirigeants de l'Empire Ottoman à accepter des négociations pour le règlement du différend, le gouvernement roumain finit par constater qu'on ne pouvait consacrer l'indépendance absolue du pays que par la voie des armes. Il fut amené, par conséquent, à s'orienter vers une alliance militaire avec la Russie, dont les intérêts dans le Sud-Est européen impliquaient l'affaiblissement de l'Empire Ottoman. Après de laborieuses négociations, à Bucarest fut conclue (le 4/16 avril 1877) une convention roumano-russe aux termes de laquelle le gouvernement de Saint-Pétersbourg obtenait pour ses troupes la permission de passer par le territoire roumain vers les Balkans. Il s'engageait « à respecter les droits politiques de l'Etat roumain, tels qu'ils résultent des lois intérieures et des traités existants, ainsi qu'à maintenir et à défendre l'intégrité actuelle de la Roumanie ».

Deux jours après, le 6/18 avril, le gouvernement roumain décréta la mobilisation générale dans le but d'assurer le pays contre les attaques éventuelles du côté de la Porte. En même temps on décida que toute l'armée roumaine — qui pendant la mobilisation fut articulée en deux corps d'armée, chacun composé de deux divisions — devait assurer la couverture stratégique du Danube, qui constituait à l'époque la frontière de la Roumanie avec l'Empire Ottoman: le Ier corps d'armée (les 1ère et 2e divisions) en Olténie (Petite Valachie) — territoire roumain situé à l'ouest de la rivière de l'Olt —, avec la mission d'empêcher une pénétration, depuis le sud-ouest, des forces ottomanes amassées vers le fleuve dans la zone de Vidin; le IIe corps d'armée (les 3e et 4e divisions) à Bucarest et aux alentours dans le but de barrer une éventuelle avance des troupes ottomanes rassemblées en aval dans les places fortes de Roustchuk et Tourtoukaï.

Le 11/23 avril les armées du tsar entrèrent sur le territoire roumain et se dirigèrent vers le Danube suivant trois directions. Le lendemain, le gouvernement russe déclarait la guerre à la Porte.

Les derniers dix jours d'avril l'artillerie ottomane commença à bombarder les localités roumaines situées sur la rive gauche du Danube; d'autres localités ont été dévastées par des détachements de bachi-bouzouks et de Circassiens. Dans ces circonstances, l'armée roumaine reçut l'ordre de riposter à tout acte agressif.

Les 29 et 30 avril/11 et 12 mai les deux Chambres législatives proclamèrent l'état de guerre entre la Roumanie et l'Empire Ottoman, ce qui confirmait ipso facto l'annulation des rapports de dépendance. Mais l'entérinement solennel du nouveau

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

statut, désiré par tout le pays, eut lieu le 9/21 mai, lorsque, réuni dans une session extraordinaire, le Parlement roumain a proclamé l'indépendance absolue du pays. « Nous sommes indépendants, nous sommes une nation / . . . / libre et indépendante » déclarait à cette occasion Mihail Kogălniceanu, le ministre des Affaires étrangères de Roumanie. Une motion votée pratiquement à l'unanimité par des députés et sénateurs prenait acte que « la guerre entre la Roumanie et la Turquie, la rupture des liens nous rattachant à la Porte et l'indépendance absolue de la Roumanie ont reçu leur consécration officielle ».

Dès le moment où l'armée russe commença à se concentrer au nord du Danube, la Roumanie proposa la coopération de son armée dans les combats envisagés pour un proche avenir. Le gouvernement de Saint-Pétersbourg, misant sur une victoire facile dans les Balkans et ne désirant pas s'assumer d'engagements politiques vis-à-vis de la Roumanie, déclina cette offre. Toutefois, dès le début des hostilités, le commandement de l'armée russe se vit porté à solliciter mainte fois l'appui de l'armée roumaine. Aussi les quatre divisions roumaines (qui avaient été regroupées en Olténie) exécutèrent-elles la mission de couverture du flanc droit et des arrières des forces russes contre le groupement ottoman qui se trouvait entre le Balkan occidental et le Danube. Quelques unités roumaines prêtèrent leur concours aux troupes russes, lors du franchissement du Danube dans la zone de Zimnicea-Svitchtov et, plus tard, pour occuper la place forte de Nikopoli.

Par suite des revers subis à Plevna en juillet 1877, le Commandement suprême des forces russes des Balkans sollicita instamment au prince Charles Ier de Roumanie de disposer l'entrée en action urgente de l'armée roumaine au sud du Danube. Dans un télégramme daté de 19/31 juillet 1877, le grand-duc Nicolas, frère du tsar, écrivait: « Les Turcs, ayant massé les plus grandes masses à Plevna, nous abîment. Prie de faire fusion, démonstration et, si possible, passage du Danube que tu désire faire entre Jiul et Corabia. Cette démonstration est indispensable pour faciliter mes mouvements ».

Le gouvernement de Bucarest présidé par Ion C. Brătianu répondit favorablement et décida qu'une partie considérable de l'armée roumaine aurait à franchir immédiatement le fleuve. Après des pourparlers on s'est mis d'accord que les troupes roumaines devraient se diriger contre le groupement ottoman de Plevna où — pour la plupart sous leur propre commandement — elles assumeraient le secteur nord-est du dispositif constitué contre la place forte occupée par les Ottomans. Réunies dans « L'armée de l'ouest », les forces roumaines et russes de la zone de Plevna ont été placées sous le commandement supérieur du prince Charles de Roumanie, secondé par le général russe Zotov en tant que chef d'état-major (ultérieurement relevé par le général Totleben comme adjoint du commandant supérieur et le prince Imérétinski comme chef d'état-major).

Les forces roumaines qui avaient franchi le Danube, groupées en trois divisions, constituaient 41 bataillons d'infanterie, 32 escadrons de cavalerie, 18 batteries d'artillerie et 5 compagnies de génie avec un effectif total de 38 000 hommes, 7 000 chevaux et 108 canons. Après avoir passé le fleuve, les troupes roumaines, avançant par plusieurs colonnes vers Plevna, occupèrent des positions devant les redoutes ottomanes des localités Grivitza, Opanez et Bukov. Le commandement des troupes russo-roumaines décida de déclencher, fin août/début septembre 1877, une nouvelle bataille — la troisième — contre le groupement ottoman de Plevna. Le plan élaboré par le

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

prince Charles et son état-major établissait l'exécution de trois attaques simultanées convergentes: à droite, l'armée roumaine; au centre, entre les rivières Grivitza et Toutchenitza — les IXe et IVe corps russes; à gauche — un détachement russe équivalant à peu près à un corps d'armée. Deux détachements de cavalerie roumaine et russe devaient assurer les flancs du dispositif.

Le groupement ottoman de la zone de Plevna était fort de 46 bataillons, 19 escadrons (approximativement 50 000 militaires) et 72 canons. Il se trouvait sous le commandement d'Osman Pacha, apprécié comme l'un des plus énergiques et capables généraux ottomans.

Le 30 août/12 septembre, après 4 jours d'intense préparation d'artillerie, les troupes roumaines et russes déclenchèrent l'offensive sur Plevna.

Les colonnes d'attaque de la 3e division roumaine (avec quatre bataillons dans le premier échelon) commencèrent à avancer dans la vallée du Bukov vers la redoute Grivitza no. 2. Pendant une attaque impétueuse les premiers deux bataillons réussirent à pénétrer dans les fossés avancés de la redoute. Mais, leur action n'étant pas suffisamment appuyée par le feu de l'artillerie et par les réserves, ils subirent de lourdes pertes et, malgré l'héroïsme des soldats, ils furent contraints à se retirer; les chefs des deux bataillons, le commandant George Şonţu et le capitaine Valter Mărăcineanu, tombèrent au champ d'honneur à la tête de leurs unités.

Sur ces entrefaites, les colonnes de la 4e division roumaine attaquèrent la redoute Grivitza no. 1. Elles répétèrent par trois fois l'attaque, mais le feu violent de l'ennemi, retranché dans la redoute, les obligea à se replier sur leurs positions de départ. A 18 heures, après un nouveau regroupement, la 4e division reprit l'attaque sur un front plus large, attaque combinée à une manœuvre d'enveloppement exécutée par deux bataillons du IXe corps russe. La résistance acharnée de la défense ottomane, qui bénéficiait de la protection de ses puissantes fortifications, fut enfin vaincue. Après la conquête de la redoute, les forces roumaines résistèrent avec ténacité aux contre-attaques répétées des Ottomans. Les sacrifices de sang de l'armée roumaine dans cette bataille se sont élevés à 2 564 morts ou blessés.

Dans tous les autres secteurs, les troupes russes, malgré leur bravoure et les pertes très grandes subies, ne réussirent à atteindre aucun des objectifs proposés; deux redoutes conquises par le groupement du général russe Skobeleff ont été cédées le jour suivant.

Vu que les Hauts commandements roumain et russe sont arrivés à la conclusion que la zone fortifiée de Plevna ne pouvait être conquise par des attaques directes sur les redoutes, ils ont décidé de parachever l'investissement de la place forte et d'obliger les troupes ottomanes — privées, par conséquence, de toute possibilité de compléter leurs effectifs et de se ravitailler — à se rendre. Pour mener à bonne fin le plan d'investissement, dans la période septembre-octobre on a opéré les modifications nécessaires dans le dispositif des troupes, on a intensifié le rythme d'exécution des travaux du génie, on a intercepté les voies d'accès à Plevna.

Dans l'entretemps, une partie des unités roumaines avaient engagé une dure bataille pour la conquête de Rahova. Située sur le bord méridional du Danube, cette localité fortifiée constituait un danger permanent, pouvant servir au groupement ottoman, qui s'y trouvait, comme base pour prendre à revers les troupes alliées qui assiégeaient Plevna. L'attaque entreprise contre Rahova commença

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

dans la matinée du 7/19 novembre; les soldats roumains réussirent à envelopper de trois côtés la redoute principale qui commandait la route menant à la place forte, mais l'obscurité de la nuit tombante détermina l'interruption du combat de ce jour-là. Par suite de pertes subies, le commandement ottoman décida d'abandonner Rahova et de retirer ses forces vers Vidin dans la nuit du 8/20 au 9/21 novembre. La cavalerie roumaine se lança aussitôt à la poursuite de l'ennemi, infligea des pertes considérables aux troupes adverses, fit des prisonniers et captura une partie des convois. La conquête de Rahova avait une grande importance pour l'évolution ultérieure de la campagne, en premier lieu parce qu'elle assurait la sécurité des communications des troupes alliées qui assiégeaient Plevna et isolait complètement le groupement ottoman de Vidin.

Contraint par le manque de provisions, Osman Pacha, le commandant supérieur du groupement ottoman de Plevna, décida à la fin novembre 1877 de se frayer chemin vers Sofia. Dans la matinée du 28 novembre/10 décembre, les forces ottomanes déclenchèrent, d'après un plan soigneusement élaboré, une attaque par surprise dans le secteur occidental de l'encerclement occupé, par suite d'un regroupement antérieur, par des troupes russes et roumaines; les assiégés réussirent initialement à percer la première ligne défensive russe mais, faute de réserves, ils ont été obligés de reculer. Pendant ce temps, les troupes roumaines du secteur nord-est du blocus conquirent rapidement la redoute Grivitza no. 2 ainsi que les fortifications d'Opanez, puis elles entrèrent, les premières, dans la ville de Plevna. Prenant successivement à revers les forces ottomanes, les troupes russes, en coopération avec les forces roumaines, contraignirent l'adversaire de déposer les armes. Au cours de l'après-midi du même jour, toute la garnison ottomane de Plevna capitulait. Les troupes roumaines (3 divisions d'infanterie plus quelques grandes unités de cavalerie) et russes ont fait prisonniers 10 pachas, 2 128 officiers et quelque 42 000 soldats, ont capturé 77 canons et une grande quantité de munitions et de matériel de guerre.

Après la capitulation du groupement ottoman de Plevna les troupes roumaines eurent pour mission d'annihiler les forces ennemies se trouvant dans la partie nord-ouest du théâtre de guerre, en l'ccurence celles de la zone de Vidin. Aux fins de cette mission, des changements durent être accomplis dans l'organisation stratégique des forces roumaines; à savoir, on a constitué le « Corps de l'ouest », composé de trois divisions.

Devant Vidin les Ottomans avaient construit une puissante ceinture de fortifications allant de Kapitanovtcha à Inova, Smyrdan, Novoseltche, Tatardjik. Dans la même zone d'opérations se trouvait la place forte de Belogradtchik.

Dans la matinée du 12/24 janvier 1878 les unités roumaines déclenchèrent une attaque générale, suivant des directions convergentes, dans le but de conquérir l'enceinte extérieure et d'ouvrir la voie vers Vidin. La 4e division d'infanterie roumaine avait pour mission de s'emparer de Tatardjik; au centre, la 1ère division devait attaquer les positions ottomanes de Novoseltche; à gauche, la 2e division — les puissantes redoutes de Smyrdan et d'Inova. Malgré le brouillard dense de ce matin, on procéda pendant deux heures à une préparation d'artillerie, à laquelle participèrent aussi les batteries roumaines de la rive gauche du Danube. Les combats s'achevèrent, après deux jours, par le succès de l'armée roumaine; toutefois, les pertes des Roumains ont été assez importantes: 238 morts et 370 blessés, dont 11 officiers. Les pertes des

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

troupes ottomanes se sont chiffrées à près de 1 000 morts et blessés, 300 prisonniers, 4 canons et 1 étendard.

Neuf jours durant, la place forte de Vidin a été soumise à un violent tir d'artillerie exécuté par 148 bouches à feu roumaines depuis les deux rives du Danube. Une fois l'armistice signé entre les Russes et la Porte, les places fortes de Vidin et de Belogradtchik furent livrées aux troupes roumaines qui les ont occupées jusqu'à fin mars 1878, quand les unités sont revenues dans la patrie.

Dans ces circonstances, entre les représentants de l'Empire Russe et de l'Empire Ottoman commencèrent les négociations qui se sont soldées par la conclusion, le 19 février/3 mars 1878, du traité de paix de San-Stefano. Dans ce document on reconnaissait l'indépendance de la Roumanie et on créait les conditions favorables pour la réintégration dans les limites de la patrie de l'ancienne province littorale roumaine — la Dobroudja. En même temps, on reconnaissait l'indépendance de la Serbie et du Monténégro, on stipulait la création de la principauté autonome de Bulgarie dans le cadre de l'Empire Ottoman et, dans les mêmes conditions, l'autonomie de la Bosnie et de la Herzégovine. La Russie annexait de l'Empire Ottoman quelques régions de l'Asie Mineure et de la Roumanie trois départements situés à l'est du Prut — Cahul, Ismaïl et Bolgrad, rétrocédés en 1856 par l'empire tsariste en vertu du traité de Paris.

Le Congrès de Berlin (juin-juillet 1878), convoqué aux fins d'un compromis entre les grandes puissances rivales, modifia partiellement les clauses du traité de San-Stefano. Les représentants de la Roumanie, le premier-ministre Ion C. Brătianu et le ministre des Affaires étrangères Mihail Kogălniceanu, ont été admis au congrès exclusivement pour exposer le point de vue de la Roumanie. Leur intervention dans les débats, qui s'appuyait sur la clause de la convention russo-roumaine du 4/16 avril 1877 concernant la garantie de l'intégrité du territoire roumain, ne fut pas prise en considération. Toutefois, le Congrès a été porté à reconnaître la légitimité de l'acte de volonté manifesté le 9 mai 1877 par le peuple roumain — la proclamation de l'indépendance — et a consacré la réintégration de la Dobroudja dans la patrie.

L'effort fourni par la Roumanie dans la guerre antiottomane de 1877 — 1878, rapporté au chiffre de sa population et aux possibilités économiques du pays, a été considérable. Dans cette guerre ont été mobilisés près de 100 000 militaires, dont 58 700 (38 000 ont combattu dans les Balkans, et 20 700 ont exécuté diverses actions depuis la rive roumaine du Danube) pour l'armée de campagne. Les pertes de la Roumanie se sont chiffrées à approximativement 10 000 morts, blessés et disparus.

La guerre a bénéficié de l'appui unanime du peuple roumain, aussi bien des Roumains de la partie libre du pays que de ceux des provinces qui se trouvaient à cette époque-là sous domination étrangère. D'après des estimations de 1879, rien que les donations en argent et en objets pour l'armée par la population se sont élevées à près des 10 millions lei, c'est-à-dire plus des 2/3 du budget du ministère de la Guerre de Roumanie pour l'année 1877. A ces donations se sont ajoutées les réquisitions officielles d'aliments, fourrages et moyens de transport, dont la valeur s'élevait à 12 millions lei.

L'héroïsme manifesté par les soldats roumains à Plevna, Rahova, Vidin et sur la rive gauche du Danube, en Roumanie, a entraîné des appréciations élogieuses des observateurs étrangers, dont plusieurs avaient été témoins oculaires des faits d'armes qu'ils ont décrits. Aussi Lachmann, correspondant de quelques journaux de Suisse et des Etats Unis d'Amérique, qui avait assisté aux opérations à Plevna, décla-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

rait-il dans une lettre qui fut publiée aussi par la presse roumaine de l'époque: « Je ne me serais jamais attendu à rencontrer tant de bravoure chez une troupe qui n'avait jusque là jamais été au feu / . . . / L'armée roumaine mérite d'être placée sur le même rang que toute autre armée d'Europe, et tout autre pays pourrait être fier si ses soldats et officiers avaient fourni des preuves aussi éclatantes de bravoure». « A Plevna les Roumains se sont battus comme des lions et ont obtenu les lauriers des vainqueurs», écrivait le *Londoner Journal*, tandis que la publication belge *Le Nord* insérait la réflexion suivante sur la conquête de la place forte de Rahova: « Les jeunes troupes roumaines ont prouvé encore une fois par ces faits d'armes, qui se succèdent après beaucoup d'autres non moins brillants, qu'elles sont à la hauteur des armées les plus expérimentées».

Des appréciations élogieuses envers l'armée roumaine et ses commandants ont été exprimées aussi par le tsar Alexandre II et divers chefs de l'armée russe. Dans un télégramme adressé au prince Charles après la conquête de Plevna le tsar Alexandre II affirmait: « Le résultat a été parfait et je me réjouis de la part brillante qui en y revient à l'armée de Votre Altesse». « Les résultats éclatants obtenus à Plevna — écrivait le grand-duc Nicolas au prince de Roumanie — sont dus en grande partie à la coopération de la brave armée roumaine».

Après la fin des hostilités beaucoup de publications hors de la Roumanie ont continué à mettre en évidence sa contribution à la guerre, qui fut considérée comme un fort argument à l'appui de l'activité intense déployée pour déterminer les grandes puissances à reconnaître son indépendance. « Les Roumains — écrivait le journal belge *Le Bien Public* — se sont comportés vaillamment: ils ont participé à l'investissement de Plevna et à la défaite définitive d'Osman Pacha, ce qui a déterminé l'issue de la campagne, et ont démontré, aussi bien dans la guerre qu'en temps de paix, leur droit d'exister comme nation indépendante». De même, le commentateur de la revue espagnole *La ilustración española y americana* déclarait, à propos du courage dont les Roumains ont fait preuve à Plevna, qu'ils représentent « une nation jeune qui par son héroïsme a conquis le droit et mérite d'être libre et indépendante. Nous, les Latins d'Occident — concluait l'auteur —, nous devons saluer avec fierté ces Latins du Danube qui ont attaqué à la baïonnette les formidables redoutes de Grivitza».

Les prouesses des Roumains qui ont combattu dans la guerre de 1877—1878 ont considérablement enrichi les traditions de l'armée roumaine, appréciée par le président de la République Socialiste de Roumanie, Nicolae Ceaușescu, de la manière suivante: « au fil des siècles elle a été toujours une armée de défense de l'entité du peuple, de l'indépendance nationale. Elle a toujours joué un rôle actif dans les grands événements historiques qui ont mené à la formation de l'Etat national unitaire».

De même, les luttes menées en commun contre la domination ottomane ont contribué au développement de l'amitié des peuples balkaniques, des soldats roumains et russes, qui ont inscrit, côte à côte, d'innombrables faits de courage et d'héroïsme dans les pages de l'histoire.

La conquête de l'indépendance absolue — résultat de la volonté ferme de liberté et d'indépendance du peuple roumain, qui a fait preuve encore une fois de sa grande capacité de combat — a donné une nouvelle et puissante impulsion au développement économique et social du pays, a exercé une profonde influence sur toute l'évolution historique de la Roumanie vers le progrès social et national.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

РУМЫНИЯ В ВОЙНЕ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ 1877 — 1878 гг.

На протяжении своей двухтысячелетней истории румыны, народ неолатинский, образовавшийся в результате слияния двух этнических начал — гето-дакского и римского —, непрестанно стремились к обретению самостоятельной государственности. Средневековье в истории Румынии (X—XVIII столетия) было периодом образования и становления в карпатско-дунайском пространстве трех румынских государств — Трансильвании, Молдовы и Мунтении (Валахии). При этом румынский народ был вынужден вести целый ряд войн за отстояние своей независимости, а позже за ее восстановление и за устранение всякой подвластности окружающим великим державам, причем его усилия, направленные на обретение независимости, постоянно сопрягались с усилиями, нацеленными на воссоединение сыздавна населенных румынами территорий и на сотворение национального государства в его естественных границах. Румынский народ неоднократно вставал с оружием в руках и приносил многочисленные жертвы за осуществление этих, органически взаимосвязанных идеалов.

Оттоманский сюзеренитет, длившийся с XV столетия, и протекторат со стороны царской империи, официально установленный в 1829 году Адрианопольским мирным договором, к которым добавились «гарантии» великих европейских держав после Крымской войны (1856 г.), тормозили социально-политическое развитие румынского государства и препятствовали становлению, как самодовлеющей величины, румынской нации и ее правомерным устремлениям к достойному, свободному и независимому существованию.

В 1859 году, в результате воссоединения Молдовы и Валахии, образовалось современное национальное государство, принявшее стародавнее название — Румыния; так исконные обитатели этих земель именовали их с незапамятных времен. Этим был обозначен первый этап процесса государственного об'единения румынской нации.

Постепенно, в результате непрерывной и неустанной дипломатической деятельности, Румыния все больше давала себя знать в международной жизни и во взаимоотношениях с другими государствами, сумела добиться положения, равносильного признанию ими де-факто ее независимости. При этом, полное устранение оттоманского сюзеренитета, а также протектората со стороны великих держав стало решающей об'ективной необходимостью для развития производственных сил и общественных отношений в румынском государстве, для беспрепятственного продвижения страны по пути цивилизации и прогресса.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Борьба за свободу, независимость и национальное единство —естественное следствие исторических закономерностей — была поднята на более высокую ступень; не прошло и двух десятилетий от воссоединения и румынский народ приступил к всеобщему вооруженному национально-освободительному выступлению с тем, чтобы ликвидировать последние остатки оттоманского господства и протектората великих держав.

Война 1877—1878 гг. за полную независимость румынского народа знаменовала переломный момент в процессе становления современной Румынии и подготовки к довершению национального и государственного единства. Война эта, носившая справедливый, национально-освободительный, вполне оправданный в историческом отношении характер, была воспринята как таковая и одобрена всем румынским народом.

Провозглашение 9 мая 1877 года независимости Румынии, как волеизъявление румынской нации, имело место на фоне кризиса оттоманского владычества на Балканском полуострове, усугубленного усилением освободительного движения угнетенных народов в данном пространстве, а также русско-оттоманской войной, вспыхнувшей в 1877 году.

После тщетных попыток склонить правящие круги Османской империи на мирное урегулирование вопроса независимости Румынии, бухарестское правительство убедилось в том, что полной независимости страны можно добиться лишь путем освободительного вооруженного выступления, в результате чего оно решило начать переговоры с царской Россией, чьи интересы в юго-восточной части Европы были направлены на ослабление положения Османской империи. После переговоров, в Бухаресте было подписано (4/16 апреля 1877 года) румыно-русское соглашение, в силу которого петербургское правительство получило разрешение перебрасывать свои войска на Балканы по территории Румынии, причем оно обязывалось « соблюдать политические права румынского государства, вытекающие из внутренних законов и действующих договоров, а также сохранять и защищать существующую целостность Румынии».

Через два дня (6/18 апреля) румынское правительство объявило всеобщую мобилизацию в целях защиты страны от возможного нападения со стороны Порты. При этом было принято решение, чтобы все румынские вооруженные силы — сведенные при мобилизации в два армейских корпуса двухдивизионного состава — обеспечили стратегическое прикрытие Дуная, т.е. тогдашней границы между Румынией и Османской империей, следующим порядком: 1-й армейский корпус (в составе 1-й и 2-й дивизий) в Олтении (Малой Валахии) — румынской территории к западу от реки Олт —, с задачей не допустить вторжения оттоманских сил с юго-западного направления, из района Видина; 2-й армейский корпус (в составе 3-й и 4-й дивизий) в Бухаресте и в прилегающем районе, с задачей остановить возможное наступление оттоманских войск с южного направления, из района Рущук — Туртукая.

Русские войска вступили на территорию Румынии 11/23 апреля, следуя по трем направлениям к Дунаю. На следующий день русское правительство объявило войну Порте.

В течение последней декады апреля оттоманская артиллерия подвергла обстрелу населенные пункты, расположенные на северном берегу Дуная; другие

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

населенные пункты были предметом налетов башибузуков и черкесов. В этой обстановке румынская армия получила приказ дать отпор любым агрессивным действиям. 29 апреля/11 мая и 30 апреля/12 мая обе законодательные палаты провозгласили состояние войны между Румынией и Османской империей, что подтверждало ипсо-факто аннулирование отношений подвластности. Торжественное же освящение нового, столь желаемого румынским народом положения страны было осуществлено 9/21 мая 1877 года, когда парламент, на внеочередной сессии, провозгласил абсолютную независимость Румынии. « Мы независимы, мы — самостоятельная [. . .], свободная и независимая нация» заявил тогда министр иностранных дел Румынии Михаил Когэлничану. В практически единогласно принятой депутатами и сенаторами резолюции указывалось, что « война между Румынией и Турцией, разрыв наших связей зависимости от Порты и абсолютная независимость Румынии получили официальное освящение».

Еще в дни, когда русские войска сосредоточивались севернее Дуная Румыния предложила, чтобы в предстоящих боях ее армия взаимодействовала с русской армией. Однако, рассчитывая на легкую победу на Балканах и не желая возлагать на себя политические обязательства перед Румынией, петербургское правительство отклонило предложение. Всё же, с самого же начала боевой деятельности русское командование неоднократно просило содействия румынской армии. Так, например, четыре румынских дивизии (сосредоточенные в Олтении) выполнили задачу по прикрытию правого фланга и тыла русских сил от оттоманской группировки, расположенной между Западными Балканами и Дунаем. Румынские части оказали поддержку при форсировании Дуная русскими войсками в районе Зимнича-Шишитов, а затем при взятии крепости Никополь.

В результате неуспешных действий под Плевной в июле 1877 года, главнокомандующий русскими силами на Балканах настоятельно попросил принца Румынии Карла I, чтобы румынская армия срочно переправилась через Дунай на юг. 19/31 июля 1877 г. брат русского царя, великий князь Николай Николаевич телеграфировал: « Турки, сосредоточив наибольшую массу войск у Плевны сокрушают нас. Прошу присоединиться, предпринять отвлекающий маневр и, если возможно, переправиться через Дунай, как тебе угодно, между [рекой] Жиул и Корабией. Этот маневр необходим для облегчения моих движений».

Румынское правительство, возглавляемое премьер-министром И. К. Братиану, дало положительный ответ и приняло решение о немедленной переброске главных сил румынской действующей армии через Дунай. После некоторых переговоров было установлено, что румынские войска будут направлены против плевенской оттоманской группировки с тем, чтобы вести боевые действия — наибольшая часть этих войск была объединена под началом своего командования — на северо-восточном участке боевого порядка, построенного перед занятой оттоманскими силами крепостью. Командование над румынскими и русскими силами плевенского района, сведенными в Западную армию, принял принц Румынии Карол, имея начальником штаба русского генерала Зотова (в дальнейшем, заместителем был назначен генерал Тотлебен, а начальником штаба — князь Имеретинский).

Переброшенные через Дунай на юг румынские войска, сведенные в три дивизии, включали 41 пехотный батальон, 32 кавалерийских эскадрона, 18 артиллерийских батарей (108 орудий) и 5 инженерных рот, при общем численном составе

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

в 38 000 воинов и 7 000 коней. Переправившись через реку, румынские войска, передвигаясь несколькими колоннами, подошли к Плевне и заняли боевые позиции перед неприятельскими редутами у населенных пунктов Гривица, Опанец и Буков.

Командование румынских и русских войск приняло решение начать новое — третье—сражение с оттоманской плевенской группировкой в конце августа/начале сентября 1877 года. Разработанный принцем Карлом и его штабом план предусматривал нанесение трех одновременных ударов по сходящимся направлениям: справа — румынской армией, в центре (между речками Гривица и Тученица) — 9-м и 4-м русскими корпусами и слева — русским отрядом силой примерно одного армейского корпуса. Два отряда румынской и русской кавалерии прикрывали фланги боевого порядка.

В состав плевенской оттоманской группировки входили 46 батальонов и 19 эскадронов (всего примерно 50 000 воинов), при наличии 72-х орудий. Командовал этой группировкой Осман-паша, считавшийся одним из наиболее энергичных и способных генералов Порты.

В назначенный день, 30 августа, после четырёхдневной мощной артиллерийской подготовки, румынские и русские войска перешли в наступление на Плевну.

3-я румынская дивизия (имея четыре батальона в первом эшелоне) вела наступление тремя колоннами вдоль речки Буков на редут Гривица № 2. В результате стремительной атаки первым двум батальонам удалось ворваться в передовые окопы редута, но из-за недостаточной поддержки со стороны артиллерии и резервов эти батальоны понесли большие потери и, несмотря на героизм воинов, были вынуждены отступить; командиры батальонов — майор Джордже Шонцу и капитан Николае Валтер Марачиняну — пали смертью храбрых во главе своих частей.

Одновременно колонны 4-й румынской дивизии атаковали редут Гривица № 1. Три раза румынские воины бросались в атаку, но каждый раз сильный огонь противника заставлял их отступать на исходные позиции. В 18 часов, после новой перегруппировки, 4-я дивизия возобновила атаку на более широком фронте, сочетая ее с охватывающим маневром, осуществляемым двумя батальонами 9-го русского корпуса. Ожесточенное сопротивление защитников редута, под прикрытием его мощных укреплений, было наконец сломлено. После захвата редута румынские войска стойко выдержали многочисленные неприятельские контратаки. Потери, понесенные румынской армией в этой битве, исчислялись в 2 564 убитых и раненых.

На остальных участках, русским войскам, несмотря на их отвагу в бою и весьма крупные потери, не удалось добиться выполнения поставленных им задач; два редута, захваченные отрядом русского генерала Скобелева, были потеряны на второй день.

Прийдя к заключению, что овладеть плевенским укрепленным районом прямым штурмом редутов невозможно, румынское и русское верховные командования решили завершить окружение этого района и заставить оттоманские войска, лишенные таким путем возможности пополнения личным составом и снабжения боеприпасами и продовольствием, сдаться. Для осуществления плана окружения, в сентябре и октябре были внесены соответствующие изменения в боевое построение войск, было ускорено инженерное оборудование местности и были перерезаны пути подвоза к Плевне.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

В это время часть румынских войск начала кровопролитное сражение за овладение укрепленным портовым городом Рахова, расположенным на правом берегу Дуная и представлявшим постоянную опасность, так как мог быть в любое время использован, находившейся там оттоманской группировкой, в качестве исходной позиции для нанесения удара в тыл и фланг союзных войск, осаждавших Плевну. Штурм Раховы начался утром 7/19 ноября; румынским войскам удалось окружить с трех сторон главный редут, преграждавший путь к крепости, но наступление темноты вынудило прервать боевые действия в тот день. Однако, в результате понесенных потерь оттоманское командование решило оставить Рахову и отвести свои силы к Видину в ночь с 8/20 на 9/21 ноября. Румынская кавалерия немедленно начала преследование и нанесла войскам противника значительный урон, захватив при этом пленных и часть обозов. Овладение Раховой имело большую важность для дальнейшего хода войны главным образом тем, что были обеспечены коммуникации для союзных войск, осаждавших Плевну и что была полностью изолирована видинская оттоманская группировка.

В конце ноября 1877 года Осман-паша, командующий плевенской группировкой войск противника, из-за недостатка продовольствия, был вынужден принять решение о прорыве кольца окружения, с тем, чтобы открыть себе путь на Софию. Утром 28 ноября/10 декабря 1877 года, согласно тщательно разработанному плану, оттоманские войска предприняли внезапную атаку на западном участке кольца окружения, занятом (после проведенной ранее перегруппировки) русскими и румынскими войсками. Вначале осажденным удалось прорвать первую русскую линию обороны, но, не располагая резервами, они были отброшены назад. В это время румынские войска, расположенные на северо-восточном участке блокады, быстро захватили редут Гривица № 2 и укрепленный район Опанец, первыми ворвались в город Плевну. Нанося последовательные удары оттоманским силам с тыла, русские войска во взаимодействии с румынскими войсками заставили противника сложить оружие. После полудня весь гарнизон Плевны капитулировал. Румынские и русские войска взяли в плен 10 пашей, 2 128 офицеров и около 42 000 солдат, захватили 77 орудий и большое количество боеприпасов и военного снаряжения.

После капитуляции плевенской оттоманской группировки, румынским войскам была поставлена задача разбить неприятельские силы в северо-западной части театра военных действий и, главным образом, в районе Видина. Исходя из этого были произведены некоторые изменения в стратегическом построении румынских войск — был сформирован Западный корпус, в состав которого вошли три дивизии.

На подступах к Видину противник создал мощную полосу фортификационных сооружений по линии населенных пунктов Капитановча, Инова, Смырдан, Новосельче, Татарджик. В том же оперативном районе находилась и крепость Белоградчик.

Утром 12/24 января 1878 года румынские войска начали общее наступление по сходящимся направлениям с тем, чтобы овладеть внешним поясом оборонительных сооружений и открыть себе дорогу на Видин. Румынским дивизиям были поставлены следующие задачи: 4-й пехотной дивизии — овладеть населенным пунктом Татарджик; 1-й дивизии (в центре) — захватить вражеские позиции в Новосельче;

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

2-й дивизии — овладеть мощными редутами в Смырдане и Инове. Несмотря на густой туман, стоявший в то утро, была проведена двухчасовая артиллерийская подготовка, в которой приняли участие и румынские батареи, расположенные на левом берегу Дуная. Боевые действия румынской армии завершились через два дня, увенчавшись полным успехом. Оттоманские войска потеряли около 1000 человек — убитыми и ранеными, 300 было взято в плен; кроме того было захвачено четыре орудия и одно знамя; потери же румын исчислялись в 238 убитых и 370 раненых, из них 11 офицеров.

В течение девяти дней крепость Видин была подвергнута румынами интенсивному артиллерийскому обстрелу из 148-и орудий, расположенных на обоих берегах Дуная. Так как в это время было заключено перемирие между Россией и Портой, крепости Видин и Белоградчик сдались румынским войскам, которые занимали их до возвращения на родину в конце марта 1878 г.

В этой обстановке начались переговоры между представителями Российской империи и Османской империи, завершившиеся подписанием, 19 февраля/3 марта 1878 года, мирного договора в Сан-Стефано, в силу которого признавалась независимость Румынии и открывался путь к возвращению в ее границы исконной румынской провинции, расположенной у морского побережья — Добруджи. Кроме того, устанавливались независимость Сербии и Черногории, создание в составе Османской империи автономного Болгарского княжества и, в тех же условиях, автономность Боснии и Герцеговины. От Османской империи Россия присоединила некоторые районы в Малой Азии, а от Румынии вновь присоединила три румынских уезда, расположенных к востоку от реки Прут — Кагул, Измаил и Болград, возвращенных царской империей в силу Парижского договора в 1856 году.

Проходивший с 13 июня по 13 июля 1878 г. Берлинский конгресс, созванный с тем, чтобы соперничавшие великие державы пошли на компромисс, пересмотрел Сан-Стефанский договор и внес ряд изменений. Представители Румынии—премьер-министр И. К. Братиану и министр иностранных дел Михаил Когэлничану — были приняты на конгресс лишь для того, чтобы изложить точку зрения Румынии. Ссылки румынских делегатов на соблюдение неприкосновенности государства, признанной русско-румынским соглашением 4/16 апреля 1877 года, не были приняты во внимание. Конгресс признал правомерность волеизъявления румынского народа за независимость, провозглашенную 9 мая 1877 года, и утвердил воссоединение Добруджи с родиной-матерью.

Усилие Румынии в антиоттоманской войне 1877—1878 гг., соотнесенное к населению и экономическим возожностям страны было значительным. Для участия в войне было мобилизовано около 100 000 военнослужащих, из них 58 700 были зачислены в действующую армию (38 000 сражались на Балканах, а 20 700 принимали участие в действиях на северном, румынском берегу Дуная). Потери Румынии исчислялись в 10 000 человек (убитыми, раненными и без вести пропавшими).

Весь румынский народ, как в свободной части Румынии, так и в провинциях, находившихся под чужим господством, единодушно поддерживал войну. По приблизительным подсчетам, произведенным в 1879 г., только подарки, деньгами и разными предметами, со стороны населения для армии превысили девять миллионов лей, что составляло более двух третьих бюджета Военного ми-

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

нистерства Румынии на 1877 год. К этому добавились официально реквизированные продукты, фураж и транспортные средства общей стоимостью в 12 миллионов лей.

Героизм, проявленный румынскими воинами у Плевны, Раховы и Видина и на северном берегу Дуная, на территории Румынии, был предметом похвальных отзывов со стороны иностранных наблюдателей, многие из которых были очевидцами описываемых ими подвигов. Так, например, корреспондент нескольких швейцарских и американских газет, Лахман, во время своего пребывания на поле битвы под Плевной, писал в одном из своих писем, опубликованных и в румынской печати: « Никогда я не ожидал, что увижу столько храбрости у войска, дотоле не изведавшего огня [...]. Румынская армия достойна быть поставленной рядом с любой другой армией Европы и всякий мог бы гордиться такими солдатами и офицерами, совершившими столь блестящие подвиги». « У Плевны румыны бились как львы и завоевали лавры победы» — писала газета *Londoner Journal*, а бельгийская газета *Le Nord* выражала следующее мнение в связи с завоеванием крепости Раховы: « Этими воинскими подвигами, следующими за многими другими не менее блестящими, молодые румынские войска доказали еще раз, что находятся на уровне наиболее опытных армий».

Хвалебно оценили румынскую армию и ее командиров царь Александр II и разные начальствующие лица русской армии. После захвата Плевны, в телеграмме царя Александра II на имя принца Карла говорилось: « Исход был совершенным и я рад блестящему участию, принятому при этом армией Вашего Высочества». « Блестящие результаты, достигнутые под Плевной — писал великий князь Николай Николаевич принцу Румынии — в значительной мере оказались возможными благодаря содействию храброй румынской армии».

После прекращения военных действий многочисленные иностранные газеты и журналы продолжали выделять внесенный Румынией вклад в войну, рассматривавшийся как веский довод в борьбе за признание ее независимости великими державами. « Румыны — писала бельгийская газета *Le Bien Public* — держали себя отважно: они принимали участие в осаде Плевны и в окончательном разгроме Османа-паши, решившем исход кампании; они утвердили и на войне и в мирное время свое право на существование, как независимая нация». В то же время комментатор испанского журнала *La ilustración española y americana* ссылаясь на бесстрашие, проявленное румынами у Плевны, писал, что они, румыны, представляют собой « молодую нацию, своим героизмом завоевавшую и заслужившую свободу и независимость. Мы — западные латинцы — заключал автор — должны с гордостью приветствовать дунайских латинцев, которые сражались как герои. Надо приветствовать доробанцев, со штыками наперевес штурмовавших мощные редуты Гривицы».

Ратные подвиги румынских воинов в сражениях 1877—1878 гг. значительно обогатили боевые традиции румынской армии, о которой президент Социалистической Республики Румынии, Верховный Главнокомандующий румынскими Вооруженными Силами Николае Чаушеску говорил, что « на протяжении столетий была всегда армией защитницей существа народа, национальной независимости. В великих исторических событиях, приведших к формированию единого национального государства ей всегда принадлежала активная роль».

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

В то же время совместное участие в борьбе против оттоманского господства способствовало развитию дружбы между балканскими народами, между румынскими и русскими воинами, вместе проявившими бесподобную храбрость и героизм.

Завоевание полной независимости — результат непоколебимого волеизъявления румынского народа за свободу и самостоятельность, еще раз утвердившего свою высокую боеспособность — явилось новым и мощным стимулом для экономического и социального развития страны и оказало глубокое воздействие на всю историческую эволюцию Румынии по пути социального и национального прогресса.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

SUMAR

Cap. I. PREMISE ISTORICE ALE REDOBÎNDIRII INDEPENDENȚEI POPORULUI ROMÂN 7

Un secol de luptă antiotomană ★ „Pentru ca să să odihnească țara cu pace" ★ Țările române „porți ale creștinătății" ★ De la Mihai Viteazul la Tudor Vladimirescu ★ Generația lui Bălcescu ★ Unirea — factor neapărat necesar în lupta pentru neatîrnare. **Acad. CONSTANTIN C. GIURESCU,** p. 9—25.

Cap. II. DE LA UNIRE SPRE INDEPENDENȚĂ 27

Elemente noi în situația social-economică și politică a României ★ Forțele politice interne și problema independenței ★ Solidaritatea poporului român cu mișcările de eliberare națională din Balcani ★ Tentativele marilor puteri de a soluționa criza orientală printr-un compromis. **Doctor DAN BERINDEI,** p. 29—52.

Cap. III. ARMATA ROMÂNĂ ÎN PREAJMA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ 53

Evoluția armatei române moderne pînă la sfîrșitul domniei lui Al. I. Cuza ★ Continuarea procesului de modernizare a armatei române în deceniul 1867—1876 ★ Mobilizarea parțială a armatei române din 1876. **Locotenent-colonel CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU,** p. 55—62; **colonel GHEORGHE TUDOR,** p. 63—74.

Cap. IV. DECLANȘAREA RĂZBOIULUI DIN 1877—1878 75

Planul de campanie și forțele militare ale Rusiei ★ Planul de campanie și forțele militare ale imperiului otoman ★ Convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877 ★ Mobilizarea generală a armatei române ★ Începutul operației române de acoperire strategică a liniei Dunării ★ Declararea războiului ruso-otoman și marșul efectuat de trupele țariste pe teritoriul României ★ Regruparea

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

armatei române in Oltenia ★ Declararea stării de război între România și imperiul otoman ★ Negocieri româno-ruse pentru realizarea unui tratat de alianță militară. **General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU,** p. 77—113.

Cap. V. PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI 115

Actul istoric din 9 mai ★ Ecoul intern și extern al proclamării independenței. **General-colonel ION COMAN,** p. 117—127.

Cap. VI. LUPTELE ARMATEI ROMÂNE ÎN MAI—IULIE 1877 129

A doua fază a acoperirii strategice realizate de armata română ★ Armata rusă forțează Dunărea la Brăila și Zimnicea ★ Dezvoltarea ofensivei ruse și detașamentelor de voluntari bulgari în Balcani ★ Prima bătălie de la Plevna 8—9/20—21 iulie 1877 ★ Trecerea Diviziei 4 române la sud de Dunăre ★ Bătălia a doua de la Plevna 18/30 iulie 1877. **Colonel dr. AL. GH. SAVU,** p. 131—132, 146—155; **general-maior (r) dr. ION CUPȘA,** p. 133—145.

Cap. VII. COOPERAREA ROMÂNO-RUSĂ ÎN BĂTĂLIA A TREIA DE LA PLEVNA 157

Reorganizarea armatei române în vederea operațiilor de la sud de Dunăre ★ Trecerea întregii Armate de operații române la sud de Dunăre ★ Încheierea marșului și concentrării armatei române la sud de Dunăre ★ Sistemul fortificațiilor otomane de la Plevna ★ Planul de operații al Armatei de vest pentru bătălia a treia de la Plevna ★ Trupele române și ruse în timpul pregătirii de artilerie ★ Hotărîrile consiliului de război din 29 august/10 septembrie 1877 ★ Atacul general din 30 și 31 august/11 și 12 septembrie 1877. **Colonel dr. AL. GH. SAVU,** p. 159—166; **general-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU,** p. 167—184; **general-maior (r) dr. ION CUPȘA,** p. 185—189; **colonel dr. VASILE MOCANU,** p. 190—225.

Cap. VIII. ÎNCERCUIREA PLEVNEI 227

Hotărîrile consiliilor de război din 1/13 și 2/14 septembrie 1877 ★ Noi atacuri ale trupelor române asupra

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

redutei Grivița nr. 2 (6/18 septembrie și 7/19 octombrie) ★ Cavaleria română, în cooperare cu cea rusă, în prima fază a încercuirii Plevnei ★ A doua fază a încercuirii Plevnei. **Colonel dr. VICTOR ATANASIU,** p. 229—252.

Cap. IX. CUCERIREA RAHOVEI 253

Forțele române destinate cuceririi Rahovei ★ Lupta de la Vadin și asaltarea Rahovei ★ Trupele române intră în Rahova. **Colonel dr. ILIE CEAUȘESCU,** p. 255—276.

Cap. X. BĂTĂLIA A PATRA DE LA PLEVNA ȘI CAPITULAREA GRUPĂRII OTOMANE 277

Pregătirile făcute de gruparea otomană în scopul spargerii blocadei ★ Măsuri adoptate de comandamentele române și ruse, în strînsă cooperare, pentru a împiedica gruparea otomană să iasă din încercuire ★ Ultima bătălie de la Plevna ★ Predarea lui Osman pașa ★ Însemnătatea și ecoul capitulării Plevnei. **Colonel dr. VICTOR ATANASIU,** p. 279—292; **colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU,** p. 293—302.

Cap. XI. BĂTĂLIA DE LA VIDIN 303

Un nou cadru strategic al cooperării dintre armatele română și rusă ★ Reorganizarea armatei române pentru faza finală a războiului ★ Marșul, concentrarea și primele lupte ale Corpului de vest român în zona Vidin ★ Încercuirea Vidinului ★ Românii cuceresc centura exterioară de fortificații a Vidinului ★ Înfruntările de la Belogradcik ★ Consolidarea blocadei complete realizate de români la Vidin ★ Forțele rusești în cooperare cu voluntarii bulgari trec Balcanii ★ Noua fază a războiului eliberator dus de Serbia și Muntenegru ★ Garnizoanele otomane de la Vidin și Belogradcik capitulează în fața forțelor române. **Colonel GHEORGHE ROMANESCU,** p. 305—307; **colonel dr. VASILE MOCANU,** p. 308—326; **colonel SILVESTRU POREMBSCHI,** p. 331—333; **colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU,** p. 327—330, 334—336.

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Cap. XII. EFORTUL FĂCUT DE MASELE POPULARE DIN TOATE PROVINCIILE ROMÂNEȘTI PENTRU SUSȚINEREA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ 337

Efortul financiar, material și organizatoric al statului român ★ Contribuții voluntare ale maselor populare din toate provinciile românești. **Acad. ȘTEFAN PASCU,** p. 339—340, 355—366; **colonel GHEORGHE NICULESCU, general-maior (r) VASILE ANESCU,** p. 341—354.

Cap. XIII. RECUNOAȘTEREA INTERNAȚIONALĂ A INDEPENDENȚEI DEPLINE A ROMÂNIEI 367

Preliminariile păcii și armistițiul din 19/31 ianuarie 1878 ★ Tratatul preliminar de pace de la San Stefano 18 februarie/2 martie 1878 ★ Noua dislocare a armatei române ★ Congresul de la Berlin ★ Demobilizarea armatei române. **Colonel CONSTANTIN NICOLAE,** p. 367—376, 380—383; **colonel dr. FLORIAN TUCĂ,** p. 377—379, 384—388.

Cap. XIV. ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A CUCERIRII INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI 389

Independența — premisă a progresului economic și social al României ★ O nouă etapă în dezvoltarea puterii armate naționale ★ Apărarea independenței și suveranității patriei — cauză și operă a întregii națiuni socialiste române. **General-maior CONSTANTIN ANTIP,** p. 391—392, 405—412; **general-maior dr. EUGEN BANTEA,** p. 393—404.

GLOSAR. **Colonel dr. VASILE ALEXANDRESCU** 413

ABREVIERI ȘI SEMNE CONVENȚIONALE 418

INDICE GENERAL. **Colonel SILVESTRU POREMBSCHI, cercetător DORINA RUSU.** 420

REZUMATUL ÎN LIMBILE ENGLEZĂ, FRANCEZĂ ȘI RUSĂ 451

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Redactor: colonel GHEORGHE STOEAN
Tehnoredactor: DUȚĂ ANDREI
Coperta: FLORIN CREANGĂ

Concepția hărților, schemelor
și selectarea fotografiilor:
Colonel dr. AL. GH. SAVU
Colonel GHEORGHE ROMANESCU

Cartografierea hărților:
Locotenent-colonel ROMULUS DRĂGAN

Traducerea rezumatelor:
RODICA GRIGORESCU — limba engleză
LARISA CRIVĂȚ — limba franceză
Colonel PAUL BALTAGI — limba rusă

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Bun de tipar: 20.04.1977.
Tiraj 6100 exemplare legate 1/1. B 341.
Coli tipar 30 + 6 pag. planşe tipar înalt.

Lucrarea a fost executată la
Întreprinderea poligrafică „Arta Grafică"
Bucureşti, Calea Şerban Vodă, nr. 133.
Republica Socialistă România

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

EDITURA MILITARĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

Lei 49

https://biblioteca-digitala.ro / https://ispaim.mapn.ro

EDITURA MILITARĂ

Lei 49